

ספר בראשית

GENESIS

Formatting by Nathan Kasimer

With the Targum, 1917 JPS Translation, and Rashi

©Nathan Kasimer, 2021 (5782). This text may be re-used under the terms of the Creative Commons Sharealike 2.0 license (CC-BY-SA), the terms of which are available here: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/>. This book includes the following texts:

- Miqra According to the Masora
  - License: CC-BY-SA
  - Source: https://he.wikisource.org/wiki/מקרא_על_פי_מסורה
- Targum Onkelos, vocalized according to the Yemenite Taj
  - License: CC-BY-SA
  - Source: https://he.wikisource.org/wiki/תרגום_אונקלוס
- Rashi Chumash, Metsudah Publications, 2009
  - License: CC-BY

All these texts were retrieved from Sefaria. It was typeset and formatted using L^AT_EX, using the Shlomo font by Shlomo Orbach from <https://sites.google.com/site/orlaeinayim/download> and the EB Garamond font by Georg Duffner from <http://www.georgduffner.at/ebgaramond/index.html>. Both of these were used under the terms of the SIL Open Font License.

תוכן העניינים

v	Introduction
vi	Usage Guide
1	פרשת בראשית
24	פרשת נח
44	פרשת לך לך
64	פרשת וירא
88	פרשת חיי שרה
103	פרשת תולדות
118	פרשת ויצא
140	פרשת וישלח
161	פרשת וישב
178	פרשת מקץ
199	פרשת ויגש
214	פרשת ויחי
231	פרשת שמות למנוחה בשבת ויחי
231	פרשת שמות
233	הפטרות
233	הפטרת בראשית
235	הפטרת נח

237	הפטרת לך לך
239	הפטרת וירא
243	הפטרת חיי שרה
245	הפטרת תולדות
248	הפטרת ויצא
250	הפטרת וישלח
252	הפטרת וישב
254	הפטרת מקץ
255	הפטרת ויגש
257	הפטרת ויחי
259	מפטיר לשבת ראש חודש
259	הפטרת שבת ראש חודש
262	הפטרת שבת מחר חודש
264	מפטיר לשבת חנכה
272	הפטרת חנכה (שבת ראשון)
274	הפטרת חנכה (שבת שני)

Introduction

This ḥumash is intended primarily for learning *Shnayim Mikra veEchad Targum*, but to be versatile enough to be usable in a synagogue. To that end, it includes multiple texts used as the “Targum”—Targum Onkelos itself, the commentary of Rashi, and a translation into English. For Haftarot, special Maftir portions, and Shabbat Minhā readings, only Hebrew and English are printed, since these sections are included for ease of use in synagogues rather than for study use.

The text of the Torah itself is from the *Mikra al pi Masorah* project. The text was selected for its open licensing, extensive source documentation, and accuracy in presenting the masoretic text. The text of Targum is the Wikisource Targum, which is based on Yemenite texts (particularly the 1901 edition of the Taj). It was selected for its accurate vocalization. The English translation is the 1917 JPS translation, and text of Rashi is from the Metsudah edition. All these texts were retrieved from Sefaria. Data for aliya divisions, haftarot, and lengths of parshiyot was pulled from Hebcal. Information on which special *Maftir* and *Haftarot* can occur on which Sabbaths is from the Koren Shabbat Chumash. Sedarim data was pulled from *Mikra al pi Masorah*.

I hope this text will be helpful to those who use it.

Usage Guide

This text has minimal notations about various textual differences in the Masoretic text of the Torah. For information where this text varies from others, see the notes of the *Mikra al pi Masorah* project, or notes in *Minḥat Shai*. The *Mikra al pi Masorah* project also has information in its notes about variations in customs about where to divide aliyot. Only differences that affect the consonantal text as it appears in a Seder Torah are noted. Kamatz Katan is indicated with a special symbol for the text of the Torah, but not in the text of the Targum. *Paseq* is indicated with a vertical bar with a space on both sides, but the line indicating a *munah legarme* has no space between the line and the preceding word.

To reduce confusion, different numbering systems used for running verse references are numbered differently. Roman numerals are used for chapters, Hindu-Arabic numerals for verses, and Hebrew letters for Sedarim. In verse references in notes, however, chapters are listed in Hindu-Arabic numerals. Where there are attested seder divisions that are not included in the traditional 154-seder count, the number is printed with an asterisk, indicating that it is a seder break but the seder number has not increased. Instances where there are variations in tradition for the start of a seder are in brackets or parentheses.

Names of parshiyot, aliyot, and the number of verses in each parsha are noted in Rashi script. The weekday aliyot can be assumed to end where the second aliya begins. The ending is noted if that is not the case. לוי and ישראל indicate the weekday aliyot. Aliyot for doubled parshiyot are in parentheses.

Parsha breaks are indicated with a פ or ט in parentheses. A petuḥa is a paragraph break that ends a line, a setuma is a break where a blank space is left mid-line. Keri ukhetiv instances are noted with brackets and letters indicating which text is the keri and which is the ketiv.

Large/small letters are printed in the text. Note that in an actual Seder Torah the large/small letters have the top of the letter aligned with the rest of the text. They are printed aligned with the bottom line here due to typesetting considerations. Other special letters are indicated with parenthetical notes.

1	In the beginning God created the heaven and the earth.	בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:	בראשית א
2	Now the earth was unformed and void, and darkness was upon the face of the deep; and the spirit of God hovered over the face of the waters.	וְהָאָרֶץ הִיְתָה תֵהוֹ וְכָהוּ וְחָשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:	2
3	And God said: 'Let there be light.' And there was light.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר וַיְהי־אוֹר:	3
4	And God saw the light, that it was good; and God divided the light from the darkness.	וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:	4
5	And God called the light Day, and the darkness He called Night. And there was evening and there was morning, one day.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ לַיְלָה וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: (פ)	5

(1) בראשית. אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחֹדֶשׁ הָאֵל לְכֶסֶם, שהיא מנחה ראשונה שנעשו ישראל ומה טעם פתח בבראשית (תנחומא כ"י יא), משום פֶּחַ מַעֲשֵׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לְתַת לָהֶם נִחְלָת גּוֹיִם (תהלים קיא, ו), שאם יאמרו אומות העולם לישראל, ליסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, בראונו נתנה להם, ובראונו נטלה מהם ונתנה לנו (ב"ר): בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה א, ו) בשביל התורה שנקראת ראשית דְּרָפּוּ (משלי ח, כב), ובשביל ישראל (תנחומא כ"י ג) שנקראו ראשית פְּזוּזָה (ירמיה ג, ג). ואם זאת לפירשו כפשוטו כך פרשהו, בראשית בריאת שמים וארץ, והארץ היתה תוהו ובהו וחושך וגו', ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות, כך היה לו לכתוב, בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו, כמו בראשית ממלכות יהוֹיָקִים (ירמיה כו, א), ראשית ממלכתו (בראשית י, י), ראשית דְּגָנְךָ (דברים יח, ד), אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו' כמו בראשית ברא, ודומה לו פסלֶת דְּגָר ה' בהושע (הושע א, ז), כלומר תחלת דבורו של הקב"ה בהושע ויאמר ה' אל הושע וגו'. ואם תאמר להורות בא, שֶׁאֵלּוֹ תחלה נבראו, ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת, כמו פי לא קָגַר דְּלָטִי בְּטָנִי (איוב ג, ט), ולא פירש מי הסוגר, וכמו יִשָּׂא אֶת חֵיל דְּמָשָׁק (ישעיה ח, ד), ולא פירש מי ישאלו, וכמו אִם יִחְרֹשׁ בְּצִקָּרִים (עמוס ו, יב), ולא פירש אם יחרוש אדם בצקרים, וכמו מִגִּיד מִרְאשִׁית אֲחֶרֶת (ישעיה מו, י), ולא פירש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עצמך, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום בריית המים מתי היתה, הא למדת, שקדמו המים לארץ, ועוד שהשמים מאש ומים נבראו (בראשית רבה ד, ז), על כרחך לא לימד המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים כלום: ברא אלהים. ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לברואותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושחפה למדת הדין (בראשית רבה יב, טו), והיינו דכתיב (ד, ז) צִיּוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וָשָׁמַיִם:

(2) תהו ובהו. תהו לשון פְּמִהָה ושממון, שאדם תוהו ומשתומם על זה שבה: תהו. אשטורדי"שין בלע"ז: בהו. לשון ריקנות וְזָדוּ (אונקלוס) (ס"א"א): על פני תהום. על פני המים שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. כסא כבוד עומד באויר, ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב"ה ובמאמרו, כיונה המרחפת על הקן (חגיגה טו, ב"ר), אקובטי"ר בלע"ז:

(4) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה (חגיגה יב, ג). קָאָהוּ שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו ללזיקים לעמיד לצא. ולפי פשוטו כך פרשהו, ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוזיא, וקבע לזה תחומו ציוס ולזה תחומו בלילה (ב"ר):

(5) יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים, שני, ושלישי, רביעי, למה כתב

6	And God said: 'Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters from the waters.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:	וַיֹּאמֶר יי יהי רקיע במציעות מַיָּא וַיְהִי מִפְרִישׁ בֵּין מַיָּא לַמַיָּא:
7	And God made the firmament, and divided the waters which were under the firmament from the waters which were above the firmament; and it was so.	וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:	וַעֲבַד יי ית רקיעא ואִפְרִישׁ בֵּין מַיָּא דְּמַלְרַע לָרָקִיעַ וּבֵין מַיָּא דְּמַעַל לָרָקִיעַ וַהֲוָה כֵּן:
8	And God called the firmament Heaven. And there was evening and there was morning, a second day.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: (פ)	וַקְרָא יי לָרָקִיעַ שְ�מַיָּא וַהֲוָה רִמְשׁ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹם חֲנִינִן:
9	And God said: 'Let the waters under the heaven be gathered together unto one place, and let the dry land appear.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבֵּשָׁה וַיְהִי־כֵן:	וַיֹּאמֶר יי יתכנשון מַיָּא מִתַּחַת שְׁמַיָּא לְאַתֵּר חֵד וְתִתְחַזֵּי יַבִּשְׁתָּא וַהֲוָה כֵּן:
10	And God called the dry land Earth, and the gathering together of the waters called He Seas; and God saw that it was good.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֵּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵי הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:	וַקְרָא יי לַיַּבִּשְׁתָּא אֶרְעָא וּלְבֵית כְּנִישַׁת מַיָּא קָרָא יַמֵּי וַחֲזָא יי אֲרִי טֹב:
11	And God said: 'Let the earth put forth grass, herb yielding seed, and fruit-tree bearing fruit after its kind, wherein is the seed thereof, upon the earth.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאֲרֶץ דָּשָׁא עֹשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פֶּרִי עֹשֶׂה פֶּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בּוֹ עַל־הָאֲרֶץ וַיְהִי־כֵן:	וַיֹּאמֶר יי תִּדְאִית אֶרְעָא דְּתִתְחַזֵּי עֶסְבָּא דְּבֵר זֶרְעִיהּ מִזְדְּרַע אִילָן פִּירִין עֲבִיד פִּירִין לְזִנְיָה דְּבֵר זֶרְעִיהּ בֵּיתָא עַל אֶרְעָא וַהֲוָה כֵּן:

אחד, לפי שהיה הקצ"ה יחיד בעולמו, שלא נצראו המלאכים עד יום שני, כך מפורש בצראשית רצה (ג, ח"ט):

(6) יהי רקיע. יחזוק הרקיע (צ"ר), שאף על פי שנצראו שמים ציוס הראשון, עדיין לחים היו, וקקשו בשני מגערת הקצ"ה באומרו יהי רקיע, וזהו שנאמר עמודי שמים ירוקפו (איוב כו, יא), כל יום ראשון, ובשני יקמיהו מגערתו, כאדם שמשותם ועומד מגערת המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים (אונקלוס), שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ (צ"ר), הא למדת, שהם תלוים במאמרו של מלך (חגיגה טו.):

(7) ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמדו, והוא עשייתו, כמו ופעשה את לפקניה (דברים כא יז): מעל לרקיע. על הרקיע לא נאמר, אלא מעל לרקיע, לפי שהן תלויים באויר. ומפני מה לא נאמר כי טוב ציוס שני, לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום השלישי, והרי התחיל זה בשני, ודבר שלא נגמר אינו צמלאו וטובו, ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, קפל צו כי טוב שני פעמים, אחת לגמר מלאכת השני, ואחת לגמר מלאכת היום (צ"ר):

(8) ויקרא אלהים לרקיע שמים. קא מים (צ"ר), קס מים, אש ומים, שערבן זה בזה ועשה מהם שמים (חגיגה יז). (ס"א) שמים. שם מים ד"א אש ומים):

(9) יקוו המים. שטותין היו על פני כל הארץ (פדר"א ה), והקוים באוקינוס הוא היס הגדול שבכל הימים:

(10) קרא ימים. והלא ים אחד הוא, אלא אינו דומה טעם דג העולה מן היס צעכו לדג העולה מן היס באספמיה (צ"ר):

(11) תדשא הארץ דשא עשב. לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר תעשי הארץ, קמיני דשאים מחולקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני, שלשון דשא הוא לבישת הארץ כשהיא מתמלאת בדשאים: תדשא הארץ. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים (ר"ה יא), בלשון לע"ז נקרא דשא ארצרי"ץ, כולן

12	And the earth brought forth grass, herb yielding seed after its kind, and tree bearing fruit, wherein is the seed thereof, after its kind; and God saw that it was good.	וַתוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׂב מִזֶּרֶע זָרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה-פֶּרִי אֲשֶׁר זָרַעוּ-בּוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:	12
13	And there was evening and there was morning, a third day.	וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:	ע"כ בחול
14	And God said: 'Let there be lights in the firmament of the heaven to divide the day from the night; and let them be for signs, and for seasons, and for days and years;	וַיֹּאמֶר יי' יִהְיוּ נְהוֹרִין בַּרְקִיעָא דְשָׁמַיָא לְאַפְרָשָׁא בֵּין יוֹמָא וּבֵין לַיְלָא וַיְהִיוּ לְאֹתִין וּלְמִנְיָן וּלְמַנְיָן בְּהוֹן יוֹמִין וּשְׁנִין:	14
15	and let them be for lights in the firmament of the heaven to give light upon the earth.' And it was so.	וַיְהִיוּ לְנְהוֹרִין בַּרְקִיעָא דְשָׁמַיָא לְאַנְהָרָא עַל אֶרֶצָא וַיְהִי כֵן:	15
16	And God made the two great lights: the greater light to rule the day, and the lesser light to rule the night; and the stars.	וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-שְׁנֵי הַמָּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת-הַמָּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת-הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:	16

בערבוביא, וכל שורש לעצמו נקרא עשב: מזריע זרע. שיגדלו זרע לזרוע ממנו במקום אחר: עץ פרי. שיהא טעם העץ כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן, אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עוניה (ונתקללה ס"א אינו ודו"ק): אשר זרעו בו. הן גרעיני כל פרי, שמהן האילן צומח כשנוטעין אותן: (12) ותוצא הארץ וגו'. אף על פי שלא נאמר למיניהו דשאיין בציווייהן, שמעו שנצטוו האילנות על כך, ונשאו קל וחומר בעצמן, כדמפורש באגדה בשחיטת חולין (חולין ס.):

(14) יהי מארת וגו'. מיום ראשון נבראו, וצרביעי צוה עליהם להתלות ברקיע (חגיגה יב.), וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ציוס ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ציוס שנגזר עליו, הוא שכחצו את השמים, לרבות תולדותיהם, ואת הארץ, לרבות תולדותיה: יהי מארת. חסר וי"ו כתיב, על שהוא יום מלאה ליפול אסכרה צמינוקות (מדרש אגדה), הוא ששנינו (תענית כו:), צרביעי היו מתענים על אסכרה שלא תפול צמינוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה. משנגזר האור הראשון, אצל צשצעת (נ"א צג') ימי בראשית, שמשו האור והחשך הראשונים יחד, צין ציוס צין בלילה: והיו לאתת. כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם (סוכה כט.), שנאמר מאורות השמים אל תסורו וגו' (ירמיה י, ז), צשעוכם רצון הקב"ה, אין אתם צריכין לדאוג מן הפורענות: ולמועדים. על שם העמיד, שעמידים ישראל להצטוות על המועדות, והם נמנים למולד הלצנה: ולימים. שמוס החמה חצי יום ושמוס הלצנה חצי יום שלם: ושנים. לסוף שס"ה ימים (ס"א ורביע יום), יגמרו מהלכתם צ"ב מזלות המשרתים אותם, והיא שנה, (ס"א והוא שס"ה יום ורביע יום) וחזורים ומתחילים פעם שניה לנצב בגלגל כמהלכן הראשון (פס"ו):

(15) והיו למאורת. עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם:

(16) המארת הגדולים. שוים נבראו, ונחמטעה הלצנה, על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בזכר אחד (חולין ס.): הכוכבים. על ידי שמיעט את הלצנה, הרצה נצאיה להפיס דעתה (בר"ר):

17	And God set them in the firmament of the heaven to give light upon the earth,	וַיִּתֵּן אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ וַיִּתֵּב יְתִהוֹן יְיָ בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ:
18	and to rule over the day and over the night, and to divide the light from the darkness; and God saw that it was good.	וּלְמַשֵּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:
19	And there was evening and there was morning, a fourth day.	וַיְהיֶ-עֶרֶב וַיְהיֶ-בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: (פ)
20	And God said: 'Let the waters swarm with swarms of living creatures, and let fowl fly above the earth in the open firmament of heaven.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם וְיָרֶץ גִּפְשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל-הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רָקִיעַ הַשָּׁמַיִם:
21	And God created the great sea-monsters, and every living creature that creepeth, wherewith the waters swarmed, after its kind, and every winged fowl after its kind; and God saw that it was good.	וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל-גִּפְשׁ הַחַיָּה וְהַמְּשִׁשׁ אֲשֶׁר יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֶת כָּל-עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:
22	And God blessed them, saying: 'Be fruitful, and multiply, and fill the waters in the seas, and let fowl multiply in the earth.'	וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלְאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיּוֹם וְהָעוֹף יִרְבַּ בָּאָרֶץ:
23	And there was evening and there was morning, a fifth day.	וַיְהיֶ-עֶרֶב וַיְהיֶ-בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי: (פ)
24	And God said: 'Let the earth bring forth the living creature after its kind, cattle, and creeping thing, and beast of the earth after its kind.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ גִּפְשׁ חַיָּה לְמִינֵהָ בְּהֶמָה וְרֶמֶשׂ וְחַי-תּוֹאֲרֵץ לְמִינֵהָ וַיְהיֶ-כֵן:

(20) נפש חיה. שיהא זה חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו גזוה מן הארץ קרוי שרץ. צעוף כגון זבובים, צשקנים כגון נמלים וסיפופים ותולעים, וצבניות כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא בזה וכן הדגים:

(21) התנינם. דגים גדולים שצבים. וצבצבי אגדה (פרק הספיה צבא צמרא עד): הוא לויתן וכן זוג, שצבאם זכר ונקבה, והרג את הנקבה ומלחה ללדיקים לעמיד לזא, שאם יפרו וירצו, לא יתקיים העולם צפניהם. התנינם כתיב (צ"ר): נפש החיה. נפש שיש זה חיות:

(22) ויברך אותם. לפי שמחסרים אותם וצדין מהם ואוכלין אותם, הוצרכו לצרכה, ואף החיות הוצרכו לצרכה, אלא מפני הנחש שעמיד לקללה לכך לא צרכו, שלא יהא הוא צכלל (מדרש אגדה): פרו. לשון פרי, כלומר עשו פירות: ורבו. אם לא אמר אלא פרו, היה אחד מוליד אחד ולא יותר, וצא ורצו שאחד מוליד הרבה:

(24) תוצא הארץ. הוא שפירשתי (פסוק יד) שהכל נצרא מיום ראשון ולא הוצרכו אלא להוציאם: נפש חיה. שיש זה חיות (עיין לעיל פסוק כ'): ורמש. הם שרצים, שהם גמורים ורומשים על הארץ וגראים כאילו נגרים, שאין הליקן ניכר.

25 And God made the beast of the earth after its kind, and the cattle after their kind, and every thing that creepeth upon the ground after its kind; and God saw that it was good.

26 And God said: 'Let us make man in our image, after our likeness; and let them have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over the cattle, and over all the earth, and over every creeping thing that creepeth upon the earth.'

27 And God created man in His own image, in the image of God created He him; male and female created He them.

28 And God blessed them; and God said unto them: 'Be fruitful, and multiply, and replenish the earth, and subdue it; and have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over every living thing that creepeth upon the earth.'

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-חַיַּת הָאָרֶץ וְאֶת-הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֶת כָּל-רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדֹמוֹתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-רֶמֶשׂ הָרֶמֶשׂ עַל-הָאָרֶץ:

וַיְבָרֵא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא יְתִיָּה אֹתוֹ זָכָר וְנִקְבָּה בָרָא אֹתָם:

וַיְבָרֵךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ וּרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל-חַיָּה הָרֶמֶשֶׁת עַל-הָאָרֶץ:

כל לשון רמש ושרץ כלשונו קונומוצי"ש (רענען):
(25) ויעש. תקנס בציונס בתקוין ובקומתן:

(26) נעשה אדם. עונותיו של הקצ"ה למדנו מכאן, לפי שהאדם הוא צדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהן, וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן מצינו באחאב, שאמר לו מיכה קאימי אַתָּה יוֹשֵׁב עַל פִּסְתָּא וְכָל לְבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמְדִים עָלָיו מִימֵינוּ וּמִשְׁמָלָיו (מלכים א כב, יט), וכי יש מיין ושמהל לפניו, אלא אלו מיימיניים לזכות ואלו משמאילים לחובה, וכן בגזירת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא (דניאל ד, יד), אף כאן בפמליא שלו נטל רשות, אמר להם יש צעליונים כדמותי, אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה צמעה בראשית: נעשה אדם. אף על פי שלא סיעוהו ציירתו, ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן (סנהדרין לז: צ"ר), ואם כתב אעשה אדם, לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו, אלא עם עצמו, ומשובחו כתובה צדדו, ויצרא את האדם, ולא כתיב ויצראו (צ"ר): בצלמנו. צדפוס שלנו: כדמותנו. להצין ולהשכיל (מדרש אגדה): וירדו בדגת הים. יש כלשון הזה לשון רידי ולשון ירידה, זכה רודה בחיות ובהמות, לא זכה, נעשה ירוד לפנייהם והחיה מושלת בו (צ"ר):

(27) ויברא אלהים את האדם בצלמו. צדפוס העשוי לו, שהכל נצרא צמאמר והוא נצרא צידים, שנאמר וַאֲשַׁת עֲלֵי פֶקֶדָה (תהלים קלט, ה), נעשה בחותם, כמטבע העשויה על ידי רושם שקורין קוניץ (ובצ"י קויין והוא כלשון אשכנז שטעמפועל), וכן הוא אומר פֶּקֶדָה פְּחוּמָר חוֹסֶס (איוב לז, יד): בצלם אלהים ברא אותו. פירש לך, שאותו כלם הממוקן לו, כלם דיוקן יוצרו הוא: זכר ונקבה ברא אותם. ולהלן הוא אומר וַיִּקַּח אִשָּׁת מֵעֵצֵי הַיָּדָע (בראשית ב, כא), מדרש אגדה (ברכות סא. צ"ר) שנצראו שני פרופים צריאה ראשונה ואחר כך חלקן, ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנצראו שניהם צשאי, ולא פירש לך כיצד צרייתן, ופירש לך צמקום אחר:

(28) וכבשה. חסר וי"ו, ללמדך שהזכר כובש את הנקבה, שלא תהא ינאנית (צ"ר), ועוד ללמדך, שהאיש שדרכו לכבוש, מנחה על פריה ורביה, ולא האשה (יבמות סה: צ"ר):

29	And God said: 'Behold, I have given you every herb yielding seed, which is upon the face of all the earth, and every tree, in which is the fruit of a tree yielding seed—to you it shall be for food;	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשְׂבוֹ זֶרַע זָרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֶרַע זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ:	וַיֹּאמֶר יי' הֵא יְהִי כֹן יֵת כָּל עֵסְבָא דְבֵר זֶרְעִיה מְזִדְרַע דְּעַל אֲפִי כָל אֲרֻעָא וְיֵת כָּל אֵילָנָא דְּבִיָּה פִירִי אֵילָנָא דְּבֵר זֶרְעִיה מְזִדְרַע לְכֹן יִהִי לְמִיכָל:
30	and to every beast of the earth, and to every fowl of the air, and to every thing that creepeth upon the earth, wherein there is a living soul, [I have given] every green herb for food.' And it was so.	וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל־רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֹשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:	וּלְכָל חַיַּת אֲרֻעָא וּלְכָל עוֹפֵא דְּשָׁמַיָא וּלְכָל דְּרָחִישׁ עַל אֲרֻעָא דְּבִיָּה נֶפֶשׂא חַיָּתָא יֵת כָּל יֶרוֹק עֵסְבָא לְמִיכָל וַהֲוֵה כֵן:
31	And God saw every thing that He had made, and, behold, it was very good. And there was evening and there was morning, the sixth day.	וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי: (פ)	וַחֲזָא יי' יֵת כָּל דְּעֵבֵד וְהָא תְּקִין לַחֲדָא וַהֲוֵה רִמַּשׁ וַהֲוֵה צִפֹּר יוֹם שְׁתִּיתִי:
II	And the heaven and the earth were finished, and all the host of them.	וַיֵּכֶלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צָבָאָם:	וַאֲשַׁתְּכֻלּוּ שָׁמַיָא וְאֲרֻעָא וְכָל חַיִּיהוֹן:
2	And on the seventh day God finished His work which He had made; and He rested on the seventh day from all His work which He had made.	וַיְכַל אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:	וַשִּׁיבִי יי' בְּיוֹמָא שְׁבִיעָא עֲבִידְתִּיה דְּעֵבֵד וְנַח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָא מְכָל עֲבִידְתִּיה דְּעֵבֵד:
3	And God blessed the seventh day, and hallowed it; because that in it He rested from all His work which God in creating had made.	וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: (פ)	וַבִּרְיָ יי' יֵת יוֹמָא שְׁבִיעָא וַקְדִּישׁ יְהִיָּה אֲרִי בִיָּה נַח מְכָל עֲבִידְתִּיה דְּבֵרָא יי' לְמַעֲבֵד:

(29) לֶכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ. וְלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ. הַשָּׁנָה לֶהֱסֵא צְהֻמוֹת וְחַיּוֹת לְמִאֲכָל, וְלֹא הִרְשָׁה לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ לְהַמִּית צְרִיָּה וּלְאִכּוֹל צֶשֶׁר, אֲךָ כָּל יֶרֶק עֹשֶׂב יִאֲכָלוּ יַחַד כֻּלָּם, וְכַשְׁבָּאוּ צִנִּי נַח הִתִּיר לֶהֱסֵא צֶשֶׁר (סְנֵה־דְרִין נט:), שְׁנֵאֲמַר כָּל רִמַּשׁ אֲשֶׁר הוּא חַי וְגו' (ט, ג), כִּירֶק עֹשֶׂב שֶׁהִתְרִי לְאָדָם הִרְאָשׁוֹן, נִתְחִי לָכֶם אֵת כָּל: (31) יוֹם הַשְּׁשִׁי. הוֹסִיף ה' צֶשֶׁשׁ, בְּגִמְרַת מַעֲשֵׂה צְרָאשִׁית, לְזַמֵּר שֶׁהִתְנַה עִמָּהּ עַל מִנַּת שִׁיקְצָלוֹ עֲלֵיהֶם יִשְׂרָאֵל חֲמֵשֶׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה (תַּנְחוּמָא צְרָאשִׁית א). דְּצֵר אַחֵר, יוֹם הַשְּׁשִׁי, שְׁכָלָם תַּלּוּסִים וְעוֹמְדִים עַד יוֹם הַשְּׁשִׁי, הוּא שְׁשִׁי צִסְיוֹן (ס"א שְׁצִיּוֹס ו' צִסְיוֹן) שֶׁקֶצְלוֹ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה נִתְחַזְקוֹן כָּל יְצִירַת צְרָאשִׁית, וְנִחְשַׁב כְּאִילוֹ נִצְרָא הָעוֹלָם עִמָּהּ, וְזֶהוּ יוֹם הַשְּׁשִׁי צֵה"א, שְׁאוֹמוֹ יוֹם ו' צִסְיוֹן) הַמוֹכֵן לְמִתָּן תּוֹרָה (שְׁצַת פח:): (2) וַיְכַל אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי. ר' שִׁמְעוֹן אֹמֵר, צֶשֶׁר וְדָם שְׁאִינוּ יוֹדְעֵי עֲתִיּוֹ וְרִגְעִיּוֹ, כְּרִיךְ לְהוֹסִיף מַחֲוֹל עַל הַקּוֹדֶשׁ, אֲבָל הַקֶּצֶה שִׁדּוּעַ עֲתִיּוֹ וְרִגְעִיּוֹ, נִכְנָס צוֹ כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה וְנִרְאָה כְּאִילוֹ כֹּלָה צוֹ צִיּוֹס (צ"ר). דְּצֵר אַחֵר, מִה הִיָּה הָעוֹלָם חֲסֵר, מְנוּחָה, צֵה"א שְׁצַת צֵה"א מְנוּחָה, כֹּלָתָהּ וְגִמְרָתָהּ הַמִּלְאָכָה (צ"ר):

4	These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the LORD God made earth and heaven.	אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בַּהֲבִרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיָּא: אֲלֵין תּוֹלְדַת שְׁמַיָּא וְאֶרֶעָ כִּד אֲתַבְּרִיאֻ בְּיוֹמָא דְעֵבֶד יי אֱלֹהִים אֶרֶעָ וּשְׁמַיָּא:
5	No shrub of the field was yet in the earth, and no herb of the field had yet sprung up; for the LORD God had not caused it to rain upon the earth, and there was not a man to till the ground;	וְכָלוּ שִׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרָם יְהִי בָאָרֶץ וְכָל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרָם יֵצֵמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם אִין לְעֵבֶד אֶת-הָאֲדָמָה: וְכָל אֵילַנִי חֲקֵלָא עַד לָא הָוּ בָאֶרֶעָ וְכָל עֵסֶבָ דְחֲקֵלָא עַד לָא צִמַח אֲרִי לֹא אַחִית יי אֱלֹהִים מְטָרָא עַל אֶרֶעָ וְאָנֹשׁ לִית לְמַפְלַח יַת אֲדָמָתָא:
6	but there went up a mist from the earth, and watered the whole face of the ground.	וְאֵד יַעֲלֶה מִן-הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת-כָּל-פְּנֵי הָאֲדָמָה: וַעֲנַנָּא הָוָה סָלִיק מִן אֶרֶעָ וּמִשְׁקֵי יַת כָּל אֲפִי אֲדָמָתָא:
7	Then the LORD God formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul.	וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עָפָר מִן-הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בָּאָפִי נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: וּבְרָא יי אֱלֹהִים יַת אָדָם עָפָרָא מִן אֶרֶעָ וַיִּפַּח בְּאַפּוֹהִי נִשְׁמַתָּא דְחַיִּי וַהֲוֵת בָּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא:

- (3) ויברך ויקדש. זכרו זמן, שכל ימות השזוע ירד להם עומר לגלגולת, וצשעי לחם משנה. וקדשו זמן, שלא ירד כלל צצנת, והמקרא כחז על סס העמיד: אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות צצנת, כפל ועשאה צשעי, כמו שמפורש בצראשית רצה (יא, ט):
- (4) אלה. האמורים למעלה: תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. ללמדך שכלם נצראו צראשון. דצר אחר צהצראס, צה צראס (מנחות כט:), שנאמר צִיָּה ה' צִיר עוֹלָמִים, (ישעיה כו, ד) צִיָּא אֲוִיּוֹת הַלָּלוּ שֶׁל הַשֵּׁם, יצר שני עולמים, ולמדך כחן שהעולם הזה נצרא צה"א, (ס"א רמז כמו שה"א פתוחה למטה, כך העולם פתוח לשצבים צתשוצה, ועולם הצא נצרא ציו"ד, לומר שצדיקים שצאוחו זמן מועטים (מנחות סס), כמו י' שהיא קטנה צאוחיות). רמז שירדו הרשעים למטה לראות שחת, כה"א זאת שסתומה מכל צדדיה, ופתוחה למטה לרדת דרך סס:
- (5) טרם יהיה בארץ. כל טרם שצמקרא לשון עד לא הוא, ואינו לשון קודם, ואינו נפעל לומר הטרים כאשר יאמר הקדים, וזה מוכיח, ועוד אחר פי טָרָם פִּירָאוֹן (שמות ט, ל), עדיין לא תיראו. ואף זה תפרש עדיין לא היה צארך, כשנגמרה צריאת העולם צשעי קודם שנצרא אדם, וכל עשצ השדה עדיין לא צמח, וצג' שכתוב וחוא, לא יצאו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד יוס ששי (חולין ס:), ולמה, כי לא המטיר, ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר צטוצתן של גשמים, וכשצא אדם וידע שהס צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים (סס): ה' אלהים. ה' הוא שמו, אלהים, שהוא שליט ושופט על כל העולם, וכן פירוש זה בכל מקום לפי פשוטו, ה' שהוא אלהים:
- (6) ואד יעלה. לענין צרייתו של אדם העלה החמוס, והשקה עניים לשרות העפר, ונצרא אדם, כגָּזַל זה שנותן מים ואחר כך לש את העיסה, אף כאן והשקה, ואחר כך וייצר (צ"ר):
- (7) וייצר. שתי יצירות, יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים (צ"ר), אצל צבהמה שאינה עומדת לדין, לא נכתב ציצירתה שני יודיין: עפר מן האדמה. צצר עפרו מכל האדמה, מארבע רוחות (סנהדרין לח). שצכל מקום שימות סס, תהא קולטתו לקצורה (תנחומא פקודי ג). דצר אחר, נטל עפרו ממקום שנאמר צו מִצַּח אֲדָמָה פָּעָשָׁה לִי (שמות כ, כ), הלוואי תהא לו אדמה כפרה ויוכל לעמוד (צ"ר): ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים, לפי שציוס ראשון נצראו שמים וארץ, צשני צרא רקיע לעליונים, צשלישי תראה היצשה לתחתונים, צרציעי צרא מאורות לעליונים, צחמישי ישראו המים לתחתונים, הווקק צשני לצראות צו מעליונים ומתחתונים, ואס לאו יש קנאה צמעשה צראשית, שיהיו אלו רצים על אלו צצריאת יוס אחד (צ"ר): לנפש חיה. אף צבהמה וחיה נקראו נפש חיה, אף זו של אדם חיה שצכולן, שנתוסף צו דעה ודבור (אונקלוס):

8	And the LORD God planted a garden eastward, in Eden; and there He put the man whom He had formed.	וַיִּטֵּעַ יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן-בְּעֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשֶׂם שָׁם אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יָצַר:	וַיַּצַּב יְיָ אֱלֹהִים גִּנְתָּא בְּעֵדֶן מִקְדָּמִין וַאֲשֶׁרִי תַמֵּן יֵת אָדָם דְּבָרָא:
9	And out of the ground made the LORD God to grow every tree that is pleasant to the sight, and good for food; the tree of life also in the midst of the garden, and the tree of the knowledge of good and evil.	וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן-אֲרֶעַץ הָאֲדָמָה כָּל-עֵץ נֹחַמָּד לַמַּרְאָה וְטוֹב לַמֵּאכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֶּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע:	וַאֲצֻמַּח יְיָ אֱלֹהִים מִן אֲרֶעַץ כָּל אֵילָן דְּמִרְגָּ לְמַחְזֵי וְטָב לְמִיכָל וְאֵילָן חַיָּא בְּמַצִּיעוֹת גִּנְתָּא וְאֵילָן דְּאֲכָלִי פִירוֹהֵי חֲכָמִין בֵּין טָב לְבִישׁ:
10	And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads.	וְנָהָר יֵצֵא מִעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת-הַגֶּן וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה לָאֲרָבָעָה רָאשִׁים:	וְנָהָרָא הָיָה נָפִיק מֵעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יֵת גִּנְתָּא וּמִתַּמֵּן מִתְפָּרֵשׁ וְהָיָה לְאַרְבַּעָה רִישֵׁי נְהָרִין:
11	The name of the first is Pishon; that is it which compasseth the whole land of Havilah, where there is gold;	שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסָּבִב אֶת כָּל-אֶרֶץ הַחַוִּילָה אֲשֶׁר-שָׁם הַזָּהָב:	שׁוּם חַד פִּישׁוֹן הוּא מְקִיף יֵת כָּל אֶרֶץ חַוִּילָה דְּתַמֵּן דְּהָבָא:
12	and the gold of that land is good; there is bdellium and the onyx stone.	וְזֶהב הָאֶרֶץ הַהוּא טוֹב שָׁם הַבְּדֵלָח וְאֲבֹן הַשֹּׁהַם:	וְדִהָבָא דְּאֲרֶעַץ הַהִיא טָב תַּמֵּן בְּדוּלְחָא וְאֲבָנֵי בּוּרְלָא:
13	And the name of the second river is Gihon; the same is it that compasseth the whole land of Cush.	וְשֵׁם-הַנֶּהָר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֶת כָּל-אֶרֶץ כּוּשׁ:	וְשׁוּם נְהָרָא תַנִּינָא גִיחוֹן הוּא מְקִיף יֵת כָּל אֶרֶץ כּוּשׁ:
14	And the name of the third river is Tigris; that is it which goeth toward the east of Asshur. And the fourth river is the Euphrates.	וְשֵׁם הַנֶּהָר הַשְּׁלִישִׁי תִּדְקַל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנֶּהָר הָרְבִיעִי הוּא פָּרָת:	וְשׁוּם נְהָרָא תְּלִיתָאָה דְּגֻלְתָּ הוּא מְהֵלֵךְ לְמִדְנַחָא דְּאַתּוּר וְנְהָרָא רְבִיעָאָה הוּא פָּרָת:

(8) מקדם. צמורחו של עדן נטע את הגן, ואם חאמר הרי כבר נאמר ויצרא וגו' את האדם וגו', ראיתי בצרייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מל"צ מדות שהתורה נדרשת וזו אחת מהן, כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון, ויצרא את האדם וגו', וזה כלל, קטם בריאתו מהיכן וקטם מעשיו, חזר ופירש ויצר ה' אלהים וגו', ויצמח לו גן עדן, ויניחהו בגן עדן, ויפלו עליו תרדמה, השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל הצהמה חזר וכתב ויצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה (יט), כדי לפרש ויצא אל האדם לקרות שם, וללמד על העופות שנבראו מן הרקק: (9) ויצמח. לענין הגן הכתוב מדבר: בתוך הגן. צאמנע הגן (אונקלוס): (11) פישון. הוא נילוס נהר מצרים (זוהר א, קכה), ועל שם שמימיו מתצרכין ועולין את הארץ נקרא פישון, כמו וקשו פִּרְשָׁיו (חזקוני א, ח). דבר אחר פישון, שהוא מגדל פשתן (צ"ר), שנאמר אלל מצרים וצושו עוֹצְדֵי פִּשְׁתָּים (ישעיה יט, ט): (13) גיחון. שהיה הולך והומה והמייט גדולה מאד, כמו וְכִי יָבֹא (שמות כא, כח), שמנגח והולך והומה: (14) תידקל. שמימיו חדין וקלין (צרכות נט: צ"ר): פרת. מימיו פריין ורצין (שם שם), ומצרין את האדם: כוש ואשור. עדיין לא היו, וכתב המקרא על שם העמיד (צ"ר): קדמת אשור. למזרחא של אשור: הוא פרת. החשוב על כולם, הנזכר על שם ארץ ישראל (צ"ר):

15 And the LORD God took the man, and put him into the garden of Eden to dress it and to keep it.	וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וַדְּבַר יְיָ אֱלֹהִים יֵת אָדָם וַיִּנְחֵהוּ בְּגֶן-עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשָׁמְרָהּ:	15 וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וַדְּבַר יְיָ אֱלֹהִים יֵת אָדָם וַיִּנְחֵהוּ בְּגֶן-עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשָׁמְרָהּ:
16 And the LORD God commanded the man, saying: 'Of every tree of the garden thou mayest freely eat;	וַיִּצְוֵ יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ-הַגֶּן אָכַל תֹּאכַל:	16 וַיִּצְוֵ יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ-הַגֶּן אָכַל תֹּאכַל:
17 but of the tree of the knowledge of good and evil, thou shalt not eat of it; for in the day that thou eatest thereof thou shalt surely die.'	וּמֵאֵילֵן דָּאֲכִילִי פִירוּהִי חֲכָמִין בֵּין טֹב לְבִישׁ לֹא תִיכּוֹל מִגִּיהַ אֲרִי בְיוֹמָא דְתִיכּוֹל מִגִּיהַ מָמַת תִּמָּוּת:	17 וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְהָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:
18 And the LORD God said: 'It is not good that the man should be alone; I will make him a help meet for him.'	וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לֹא טוֹב הֵיחָד אָדָם בְּלִחְדוּתוֹהִי אֶעֱבִיד לִיהִ סִמָּךְ כְּקַבְלִיהִ:	18 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא-טוֹב הֵיחָד הָאָדָם לְבִדּוֹ אֶעֱשֶׂה-לּוֹ עֶזֶר כְּנִגְדּוֹ:
19 And out of the ground the LORD God formed every beast of the field, and every fowl of the air; and brought them unto the man to see what he would call them; and whatsoever the man would call every living creature, that was to be the name thereof.	וַיִּצְרֵ יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל-הָאָדָם לִרְאוֹת מֶה-יִקְרָא-לּוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא-לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:	19 וַיִּצְרֵ יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל-הָאָדָם לִרְאוֹת מֶה-יִקְרָא-לּוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא-לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:
20 And the man gave names to all cattle, and to the fowl of the air, and to every beast of the field; but for Adam there was not found a help meet for him.	וַיִּקְרָא אָדָם שְׁמוֹת לְכָל בְּעִירָא וּלְעוֹפָא דְשָׁמַיָא וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא אִשְׁבַּח סִמָּךְ כְּקַבְלִיהִ:	20 וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל-הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא-מִצָּא עֶזֶר כְּנִגְדּוֹ:

שלישי

- (15) ויקח. לקחו דברים נאים, ופתחו ליכנס (צ"ר טו, ה):
 (18) לא טוב היות וגו'. שלא יאמרו שתי רשויות הן, הקצ"ה צעליונים יחיד ואין לו זוג, וזה צחצחונים ואין לו זוג (פד"ר א' יצ): עזר כנגדו. זכה עזר, לא זכה כנגדו (יצמות סג. צ"ר) להלסם:
 (19) ויצר וגו' מן האדמה. היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה ויעש אלהים את חית הארץ וגו', אלא צא ופירש שהעופות נצראו מן הרקק, לפי שאמר למעלה מן המים נצראו, וכאן אמר מן האדמה נצראו. ועוד למדך כאן, שצשעת יצירתן, מיד בו ציוס, הציאם אל האדם לקרות להם שם (חולין כז:). וצדצרי אגדה (צ"ר יז, ד) יצירה זו לשון רידוי וכצוה, כמו פי קצור קל עיר (דברים כ, יט), שצצן מחת ידו של אדם: וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'. קרסו ופרסוהו, כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם:
 (20) ולאדם לא מצא עזר. ויפל ה' אלהים תרדמה. כשהציאן, הציאן לפניו כל מין ומין, זכר ונקבה, אמר, לכלם יש בן זוג ולי אין בן זוג (צ"ר שס), מיד ויפל.

21	And the LORD God caused a deep sleep to fall upon the man, and he slept; and He took one of his ribs, and closed up the place with flesh instead thereof.	וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל-הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצְלָעָתוֹ וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה: תַּחֲתֶיהָ:	21
22	And the rib, which the LORD God had taken from the man, made He a woman, and brought her unto the man.	וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הַצֶּלַע אֲשֶׁר-לָקַח מִן-הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְאֶהָ אֶל-הָאָדָם:	22
23	And the man said: 'This is now bone of my bones, and flesh of my flesh; she shall be called Woman, because she was taken out of Man.'	וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפֶּעַם עֵצָם מֵעֵצָמִי וּבָשָׂר מִבָּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ- זֹאת:	23
24	Therefore shall a man leave his father and his mother, and shall cleave unto his wife, and they shall be one flesh.	עַל-כֵּן יַעֲזֹב-אִישׁ אֶת-אָבִיו וְאֶת-אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:	24
25	And they were both naked, the man and his wife, and were not ashamed.	וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְּׁשׁוּ:	25
III	Now the serpent was more subtle than any beast of the field which the LORD God had made. And he said unto the woman: 'Yea, hath God said: Ye shall not eat of any tree of the garden?'	וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל-הָאִשָּׁה אַף כִּי-אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגֶּן:	III

(21) מצלעותיו. מסטריו (צ"ר), כמו ולצלע המסכן (שמות כו, כ), זהו שאמרו שני פרזופין נצראו (ברכות סא:). ויסגור. מקום החתך (שס): ויישן ויקח. שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נצראת, ותחבזה עליו (סנהדרין לט:).
(22) ויבן. כבנין, רחצה מלמטה וקצרה מלמעלה, לקבל הולד (ברכות סא: צ"ר), כאוצר של חטים שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יקציד משאו על קירותיו: ויבן את הצלע לאשה. להיות אשה, כמו ויעש אותו גִּדְעוֹן לְאִפֹּד (שופטים ח, כו), להיות אפוד:
(23) זאת הפעם. מלמד שצא אדם על כל צהמה וחסיה, ולא נחקררה דעתו עד שצא על חוה (יצמות סג:). לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו'. לשון נופל על לשון, מכאן שנצרא העולם כלשון הקדש (צ"ר יח, ד)
(24) על כן יעזוב איש. רוח הקדש אומרת כן, לאסור על בני נח העריות (סנהדרין נו:). לבשר אחד. הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה צהרם אחד (שם נח:).
(25) ולא יתבוששו. שלא היו יודעים דרך כניעות להצחין צין טוב לרע, ואף על פי שנקמה צו דעה לקרות לו שמות, לא נתן צו יצר הרע, עד אכלו מן העץ ונכנס צו יצר הרע, וידע מה צין טוב לרע (פס"ו):
(1) והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן, היה לו לסמוך ויעש לְאָדָם וּלְאִשָּׁתו פְּתוּת עוֹר וּלְבָשִׁים, אלא ללמדך מאיזו סבה קפץ הנחש עליהם, ראה אותם ערומים ועסוקים בשימשים לעין כל, ונתאוו לה (צ"ר יח, ו): ערום מכל. לפי ערמתו וגדולתו הייתה מפלתו, ערום מכל ארור מכל (שם יט, א): אף כי אמר וגו'. שמא אמר לכם לא תאכלו מכל וגו', ואף על פי שראה אותם אוכלים משאר פירות, הקצה עליה דברים, כדי שחשיבנו ויבא לְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ הָעֵץ:

2 And the woman said unto the serpent: 'Of the fruit of the trees of the garden we may eat;	וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל-הַנָּחָשׁ מִפִּרִי עֵץ-הַגֶּן נֹאכָל:	2 וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל-הַנָּחָשׁ מִפִּרִי עֵץ-הַגֶּן נֹאכָל:
3 but of the fruit of the tree which is in the midst of the garden, God hath said: Ye shall not eat of it, neither shall ye touch it, lest ye die.'	וּמִפִּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ-הַגֶּן אָמַר יְיָ לֹא תֵכְלוּן מִנֶּיהָ וְלֹא תִגְעוּן בּוֹ פֶן-תָּמוּתוּן:	3 וּמִפִּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ-הַגֶּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶן-תָּמוּתוּן:
4 And the serpent said unto the woman: 'Ye shall not surely die;	וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמוּתוּן:	4 וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמוּתוּן:
5 for God doth know that in the day ye eat thereof, then your eyes shall be opened, and ye shall be as God, knowing good and evil.'	אֲרִי גֹלִי קָדָם יְיָ אֲרִי בְיוֹמָא דְתִיכְלוּן מִנֶּיהָ וְתִפְתָּחוּן עֵינֵיכֹן וְתִהְיוּן כְּבָרְבְּרִין חֲכָמִין בֵּין טָב לְבִישׁ:	5 כִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכַלְכֶּם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:
6 And when the woman saw that the tree was good for food, and that it was a delight to the eyes, and that the tree was to be desired to make one wise, she took of the fruit thereof, and did eat; and she gave also unto her husband with her, and he did eat.	וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכָל וְכִי תִאווָה-הוּא לְעֵינַיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל:	6 וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכָל וְכִי תִאווָה-הוּא לְעֵינַיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל:
7 And the eyes of them both were opened, and they knew that they were naked; and they sewed fig-leaves together, and made themselves girdles.	וַתִּפְתָּחוּ עֵינֵי תְרוּיהוֹן וַיֵּדְעוּ אֲרִי עֲרֻסָאִין אֲנֹן וְחֻטֵּיטוֹ לְהוֹן טָרְפֵי תִינִין וַעֲבָדוּ לְהוֹן זָרְזִין:	7 וַתִּפְתָּחוּנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֲרֻמִּם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עָלֶיהָ תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת:

- (3) ולא תגעו בו. הוסיפה על הזווי, לפיכך צאה לידי גרעון (סנהדרין כט.), הוא שנאמר אל תוסק על דצקרו (משלי ל, 1):
- (4) לא מות תמותון. דחפה עד שנגעה בו, אמר לה כשם שאין מיטה נגיעה כך אין מיטה צאכילה (צ"ר יט, א):
- (5) כי יודע. כל אומן שונא את בני אומנותו, מן העץ אכל וצרא את העולם (שם, ד): והייתם כאלהים. יוצרי עולמות (צ"ר):
- (6) ותרא האשה. ראשה דצריו של נחש והנאו לה והאמינתו (צ"ר): כי טוב העץ. להיות כאלהים: וכי תאוה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד להשכיל. מו שאמר לה יודעי טוב ורע: ותתן גם לאישה. שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת (פדר"א יג): גם. לרבות בהמה וחי (צ"ר):
- (7) ותפקחנה וגו'. לענין הסכמה דצד הכחוש, ולא לענין ראייה ממש (צ"ר), וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי עירומים הם. אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מהו וידעו כי עירומים הם, מזה אחת היטה צידם ונתערטלו הימנה (צ"ר יט, א):
- (1) עלה תאנה. הוא העץ שאכלו ממנו, דצד שנתקללו בו נתקנו (סנהדרין ע:), אבל שאר העצים מנעו מליטול עליהם (צ"ר). ומפני מה לא נתפרסם העץ, שאין הקצ"ה חפץ להונות צריה, שלא יכלימוהו ויאמרו זה שלקה העולם על ידו. (מדרש רבי תנחומא וירא פי"ד):

8	And they heard the voice of the LORD God walking in the garden toward the cool of the day; and the man and his wife hid themselves from the presence of the LORD God amongst the trees of the garden.	וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בְּגֶן לְרוּת הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן:	וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בְּגֶן לְרוּת הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן:
9	And the LORD God called unto the man, and said unto him: 'Where art thou?'	וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה:	וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה:
10	And he said: 'I heard Thy voice in the garden, and I was afraid, because I was naked; and I hid myself.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-קוֹלִי שָׁמָּה וַיִּתְחַבֵּא אֲנִי מֵאֵיכָּה:	וַיֹּאמֶר אֶת-קוֹלִי שָׁמָּה וַיִּתְחַבֵּא אֲנִי מֵאֵיכָּה:
11	And He said: 'Who told thee that thou wast naked? Hast thou eaten of the tree, whereof I commanded thee that thou shouldest not eat?'	וַיֹּאמֶר מִן חַיִּי לָךְ אֲרִי עָרְטָלָי אֶת הַמֵּן אֵילָנָא דְּפִשְׁדִּתְךָ בְּדִיל דְּלֹא לְמִיכַל מִנִּיה אֲכָלְתָּ:	וַיֹּאמֶר מִי הֵגִיד לְךָ כִּי עִירָם אָתָּה הֵמָּה עֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לִבְלֹתִי אֲכָל-מִמֶּנּוּ אֲכָלְתָּ:
12	And the man said: 'The woman whom Thou gavest to be with me, she gave me of the tree, and I did eat.'	וַיֹּאמֶר אָדָם אֶתְּתָא דִּיהִבְתָּ עִמִּי הִיא יְהִיבַת לִי מִן אֵילָנָא וְאֲכָלִית:	וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִיא נָתַתָּה-לִּי מִן- הָעֵץ וְאֲכָל:
13	And the LORD God said unto the woman: 'What is this thou hast done?' And the woman said: 'The serpent beguiled me, and I did eat.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה-זֹּאת עָשִׂית וְנִתְּאָמַר הָאִשָּׁה הַנִּחַשׁ הִשְׁאִנִּי וְאֲכָל:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה-זֹּאת עָשִׂית וְנִתְּאָמַר הָאִשָּׁה הַנִּחַשׁ הִשְׁאִנִּי וְאֲכָל:
14	And the LORD God said unto the serpent: 'Because thou hast done this, cursed art thou from among all cattle, and from among all beasts of the field; upon thy belly shalt thou go, and dust shalt thou eat all the days of thy life.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לַחֲוִיָּא אֲרִי עֲבִדְתָּ דָא לִישׁ אֶת מִכָּל בְּעִירָא וּמִכָּל חַיַּת בָּרָא עַל מַעַד תִּיזִיל וְעִפְרָא תִיכּוֹל כָּל יּוֹמֵי חַיֶּיךָ:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל- הַנִּחַשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּר אַתָּה מִכָּל-הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל-גֻּחְנֶךָ תֵּלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל-יְמֵי חַיֶּיךָ:

- (8) וישמעו. יש מדרשי אגדה רבים, וכבר סדרוס רבותינו על מכונס צבראשית רצה וצבאר מדרשות, ואני לא צאתי אלא לפשוטו של מקרא, ולאגדה המישבת דברי המקרא דְּכָר דְּצוּר עַל אֹפְקֵינוּ: וישמעו. מה שמעו, שמעו את קול הקצ"ה שהיה מתהלך בגן: לרוח היום. לאותו רוח שהשמע צבא משם (ס"א לשם ודוק כי כן עיקר), וזו היא מערבית (צ"ר), שלפנות ערב חמה במערב והמה סרחו בעשירות (סנהדרין לח:):
- (9) איבה. יודע היה היכן הוא, אלא ליכנס עמו בצברים, שלא יהא נזהל להשיב אם יענישהו פתאום (מדרש אגדה). וכן בקין אמר לו אֵי הָעֵץ אֲחִיךָ (בראשית ד, ט), וכן בצלעם מי הָעֵץ אֲחִיךָ (במדבר כב, ט), ליכנס עמהם בצברים, וכן בחזקיהו (ישעיה לט, א) בשלוחי מרדך בְּלֹאֲדָן (צ"ר):
- (11) מי הגיד לך. מאין לך לדעת מה בשם יש צעומד ערוס: המן העץ. בתמיה:
- (12) אשר נתתה עמדי. כאן כפר בטובה (עבודה זרה ה:):
- (13) השיאני. הטעני (אונקלוס), כמו (ישעיה לו, יד) אֵל יֵשִׁי אֲחִיךָ חֲזַקְיָהוּ (צ"ר):
- (14) כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית, שאלו שאלו למה עשית זאת, היה לו להשיב דברי הרב ודברי

15	And I will put enmity between thee and the woman, and between thy seed and her seed; they shall bruise thy head, and thou shalt bruise their heel.	וְאִיבָהוּ אֵשֶׁת בֵּינִי וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זָרְעָךָ וּבֵין זָרְעָהּ הוּא יְשׁוּפֶנּוּ רֹאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֶב: (ס)	וְדָבְבוּ אִשְׁוֵי בֵּינִי וּבֵין אֶתְּתָא וּבֵין בִּנְיָךְ וּבֵין בְּנֵהָא הוּא יְהִי דְכִיר מָא דְעִבְדָּתָ לִיה מְלָקְדָמִין וְאַתָּה תְּהִי נָטָר לִיה לְסוּפָא:
16	Unto the woman He said: 'I will greatly multiply thy pain and thy travail; in pain thou shalt bring forth children; and thy desire shall be to thy husband, and he shall rule over thee.'	אֶל-הָאִשָּׁה אָמַר הִרְבָּה אֲרִבָּה עֲצָבוֹנָךְ וְהִרְבָּה בְּעֶצֶב תִּלְדִּי בָנִים וְאֶל-אִישֶׁךָ תְּשׁוּקָתְךָ וְהוּא יִמְשָׁל-בָּךְ: (ס)	לְאַתְתָא אָמַר אֲסַגְתָּה אֲסַגִּי צַעֲרִי וְעִדְוִיִּיכִי בְּצַעֲרֵי תִלְדִּין בָּנִין וְלֹתָ בְּעִלְיָךְ תְּהִי תִיאוּבְתִיךָ וְהוּא יִשְׁלוֹט בִּיךָ:
17	And unto Adam He said: 'Because thou hast hearkened unto the voice of thy wife, and hast eaten of the tree, of which I commanded thee, saying: Thou shalt not eat of it; cursed is the ground for thy sake; in toil shalt thou eat of it all the days of thy life.	וְלָאָדָם אָמַר כִּי-שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְנֹאכַלְתָּ מִן-הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךְ בְּעֶצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:	וְלָאָדָם אָמַר אֲרִי קִבִּילְתָּא לְמִימַר אֶתְתָךְ וְנֹאכַלְתָּ מִן אִילָנָא דְפִקִּידְתָךְ לְמִימַר לֹא תִיכּוֹל מִנֶּיהָ לִישָׂא אֲרַעָא בְּדִילָךְ בְּעִמְלָא תִיכְלֶנָּה כָּל יְוֵמי חַיֶּיךָ:
18	Thorns also and thistles shall it bring forth to thee; and thou shalt eat the herb of the field.	וְקוֹץ וְדִרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְנֹאכַלְתָּ אֶת-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה:	וְכוֹבִין וְאַטְדִין תַּצְמַח לָךְ וְתִיכּוֹל יֵת עֵסְבָא דְחַקְלָא:
19	In the sweat of thy face shalt thou eat bread, till thou return unto the ground; for out of it wast thou taken; for dust thou art, and unto dust shalt thou return.'	בְּזַעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל-הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ כִּי-עֹפָר אַתָּה וְאֶל-עֹפָר תִּשׁוּב:	בְּזִיעַתָּא דְאַפְךָ תִּיכּוֹל לַחְמָא עַד דְתִתְתַּב לְאַרְעָא דְמִנָּה אֶתְבְּרִיתָא אֲרִי עֹפְרָא אֶתָּה וְלְעֹפְרָא תִתְּוֹב:

התלמיד דברי מי שומעין (סנהדרין כט.) מכל הבהמה ומכל חית השדה. אם מצהמה נתקלל, מחיה לא כל שכן, העמידו דבריו מדרש זה במסכת זכורות (ח), ללמד שמי עיצורו של נחש שזע שנים: על גהונך תלך. רגלים היו לו ונקללו (סוטה ט: ז"ר):

(15) ואיבה אשית. אמה לא נחכונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא את חוה (ז"ר), ולא זאת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות, ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך ואיבה אשית (סוטה ט:): ישובך. יכתתך, כמו וְאִפְּוֹת אֹחֹז (דברים ט, כא), ותרגמו וספית ימיה: ואתה תשופנו עקב. לא יחל לך קומה, ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון תשופנו, כמו נָשָׂף צָהָם (ישעיה מ, כד), כשהנחש צא לנשוך הוא נושף כמין שריקה, ולפי שהלשון נופל על הלשון, כחז לשון נשיפה בשניהם:

(16) עצבוניך. זה לער גדול צנים (עירוזין ק:): והרנך. זה לער העצור (שם): בעצב תלדי בנים. זה לער הלידה (שם): ואל אישך תשוקתך. לתשמיש, ואף על פי כן אין לך מנח לתוצעו צפה, אלא הוא ימשול בך, הכל ממנו ולא ממך (שם): תשוקתך. תאוותך, כמו וְנִפְשׁוּ שׁוֹקֵקָה (ישעיה כט, ח): (17) ארורה האדמה בעבורך. תעלה לך דברים ארוכים, כגון זבובים ופרעושים וגמלים (ז"ר), משל ליוצא לתרבות רעה, והצריות מקללות שדים שניק מהם (ירושלמי כלאים א, ז):

(18) וקוץ ודרדר תצמיח לך. הארץ, כשתורענה מיני זרעים, תצמיח קוץ ודרדר קונדס ועכציות (ז"ר), והן נאכלים על ידי תיקון (ציה לז). ואכלת את עשב השדה. ומה קללה היא זו, והלא צברכה נאמר לו (א, כט) הִגֵּה נִפְסִי לִפְנֵי לֶחֶם אֶת קַל עֵשֶׂב זֹרַע וְזֶרַע גוֹי, אלא מה אמור כאן בראש הענין, ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה, ואחר העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך, כשתורענה קטניות או ירקות גנה, היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי שדה, ועל כרחך תאכלם:

20	And the man called his wife's name Eve; because she was the mother of all living.	וַיִּקְרָא אָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הִיְתָה אִם כָּל-חַי: וַיִּקְרָא אָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי אֲרִי הִיא הָיָה אִמָּא דְכָל בְּנֵי אָנְשָׁא:	20
21	And the LORD God made for Adam and for his wife garments of skins, and clothed them.	וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנֹת עֹר וַיַּלְבִּשֵׁם: (פ) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנֹת עֹר וַיַּלְבִּשֵׁם: (פ)	21
22	And the LORD God said: 'Behold, the man is become as one of us, to know good and evil; and now, lest he put forth his hand, and take also of the tree of life, and eat, and live for ever.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן-יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן-יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם:	רביעי ג
23	Therefore the LORD God sent him forth from the garden of Eden, to till the ground from whence he was taken.	וַיִּשְׁלַחֵהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן-עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם: וַיִּשְׁלַחֵהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן-עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:	23
24	So He drove out the man; and He placed at the east of the garden of Eden the cherubim, and the flaming sword which turned every way, to keep the way to the tree of life.	וַיִּגְרֹשׁ אֶת-הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֵּדֶם לְגֶן-עֵדֶן אֶת-הַכְּרֻבִּים וְאֵת לַהֲטֵ הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת-דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: (ס) וַיִּגְרֹשׁ אֶת-הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֵּדֶם לְגֶן-עֵדֶן אֶת-הַכְּרֻבִּים וְאֵת לַהֲטֵ הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת-דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: (ס)	24
IV	And the man knew Eve his wife; and she conceived and bore Cain, and said: 'I have agotten a man with the help of the LORD.'	וַהֲאָדָם יָדַע אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת-יְהוָה: וַהֲאָדָם יָדַע אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת-יְהוָה:	IV

(19) בזעת אפך. לאחר שמטרח צו הרצה:
(20) ויקרא האדם. חזר הכחצו לענינו הראשון ויקרא האדם שמות, ולא הפסיק, אלא ללמדך שעל ידי קריאת שמות נזדווגה לו חוה, כמו שכחצו ולאדם לא מלא עזר כנגדו, לפיכך ויפל תרדמה, ועל ידי שכתב ויהיו שניהם ערומים, סמך לו פרשת הנחש, להודיעך, שמתוך שראה אותם ערומים וראה אותם עסוקים צתשמים, נתאווה לה וצא עליהם צמחשצה וצמרמה: חוה. נופל על לשון חיה, שמחיה את ולדותיה, כאשר תאמר מה הוה לאדם (קהלת ז, כב) צלשון היה (פס"ז):
(21) כתנות עור. יש צדרי אגדה (צ"ר) אומרים חלקים כצפורין היו מדוצקים על עורן. ויש אומרים דצר הצא מן העור, כגון זמר הארנצת שהוא רך וחם, ועשה להם כתנות ממנו (סוטה יד. צ"ר):
(22) היה באחד ממנו. הרי הוא יחיד צתחתונים כמו שאני יחיד צעליונים (צ"ר), ומה היא יחידתו, לדעת טוב ורע, מה שאין כן צצהמה וחיה: ועתה פן ישלח ידו וגר. ומשפטיקה לעולם, הרי הוא קרוב להטעות הצריות אחריו, ולומר אף הוא אלוה. ויש מדרשי אגדה, אצל אין מיושצין על פשוטו:
(24) מקדם לגן עדן. צמורחו של גן עדן, חוץ לגן: את הכרובים. מלאכי חצלה (צ"ר): החרב המתהפכת. ולה להט לאיים עליו מלכנוס עוד לגן. תרגום להט שגן, כמו שלף שננא (סנהדרין פב). וצלשון לע"ז למ"א. ומדרש אגדה יש (צ"ר), ואני איני צא אלא לפשוטו:
(1) והאדם ידע. כצר קודם הענין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון והלידה (סנהדרין לח:), שאם כתב וידע אדם, נשמע שלאחר שנטרד היו לו צנים: קין. על שם קנייתו: את ה'. כמו עס ה', כצצר אוחי ואח אישי, לצדו

2	And again she bore his brother Abel. And Abel was a keeper of sheep, but Cain was a tiller of the ground.	וַתֵּסֶף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֵת־הָבֶל וַיְהִי־הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:	2
3	And in process of time it came to pass, that Cain brought of the fruit of the ground an offering unto the LORD.	וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:	3
4	And Abel, he also brought of the firstlings of his flock and of the fat thereof. And the LORD had respect unto Abel and to his offering;	וְהָבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמִחֲלִבָּהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־הָבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:	4
5	but unto Cain and to his offering He had not respect. And Cain was very wroth, and his countenance fell.	וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו:	5
6	And the LORD said unto Cain: 'Why art thou wroth? and why is thy countenance fallen?	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה לְךָ וּלְמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ:	6
7	If thou doest well, shall it not be lifted up? and if thou doest not well, sin coucheth at the door; and unto thee is its desire, but thou mayest rule over it.'	הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם־לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוָקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ:	7
8	And Cain spoke unto Abel his brother. And it came to pass, when they were in the field, that Cain rose up against Abel his brother, and slew him.	וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הָבֶל אָחִיו וַיְהִי בְּהִיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קַיִן אֶל־הָבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:	8

- בראשית, אבל זה שותפים לנו עמו (נדה לא). את קין את אחיו את הבל. ג' אתים ריבויים הם, מלמד שתאומה נולדה עם קין, ועם הצל נולדו שנים, לכן נאמר ותוסף (צ"ר כז, ג):
- (2) רועה צאן. לפי שנתקללה האדמה, פירש לו מעבודתה (מדרש אגדה):
- (3) מפרי האדמה. מן הגרוע (צ"ר). ויש אגדה (תנחומא) שאומרת זרע פשתן היה. (דבר אחר מפרי, מאיזה שצא לידו לא טוב ולא מוצח):
- (4) וישע. וכן ואל מנסתו לא שעה, לא פנה. וכן ואל ישעו (שמות ח, ט), אל יפנו. וכן שעה מעליו (איוב יד, ו), פנה מעליו: וישע. ירדה אש ולתקה מנחתו (פס"ז):
- (7) הלא אם תיטיב. כמרגמו פירושו: לפתח חטאת רובץ. לפתח קצרך חטאתך שמור (מדרש אגדה): ואלריך תשוקתו. של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאוה להכשילך (שם): ואחא תמשל בו. אם תרצה תתגבר עליו (שם):
- (8) ויאמר קין. נכנס עמו דדברי ריב ומצה, להתעולל עליו להרגו. ויש צוה מדרשי אגדה, אך זה יסובו של מקרא:

9	And the LORD said unto Cain: 'Where is Abel thy brother?' And he said: 'I know not; am I my brother's keeper?'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-לֶכֶן אֵי תֵּכֵל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:
10	And He said: 'What hast thou done? the voice of thy brother's blood crieth unto Me from the ground.'	וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן-הָאֲדָמָה:
11	And now cursed art thou from the ground, which hath opened her mouth to receive thy brother's blood from thy hand.	וְעַתָּה אָרֹר אֶתְּה מִן-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת-פִּיהָ לִקְחַת אֶת-דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ:
12	When thou tillest the ground, it shall not henceforth yield unto thee her strength; a fugitive and a wanderer shalt thou be in the earth.'	כִּי תַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה לֹא- תִסְפֶּה תִתֶּן-כֹּחָהּ לְךָ גַּע וְנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ:
13	And Cain said unto the LORD: 'My punishment is greater than I can bear.'	וַיֹּאמֶר קֵין אֶל-יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא: (בספרי ספרד ואשכנז מנשוא)
14	Behold, Thou hast driven me out this day from the face of the land; and from Thy face shall I be hid; and I shall be a fugitive and a wanderer in the earth; and it will come to pass, that whosoever findeth me will slay me.'	הִנֵּה גָרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵיךָ אֶסְתֵּר וְהָיִיתִי גַּע וְנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל-מֹצְאִי יִהְרֹגֵנִי:
15	And the LORD said unto him: 'Therefore whosoever slayeth Cain, vengeance shall be taken on him sevenfold.' And the LORD set a sign for Cain, lest any finding him should smite him.	וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לֶכֶן כָּל-הֲרֹג לֶכֶן שִׁבְעָתַיִם יִקָּם וַיִּשֶׂם יְהוָה לֶכֶן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת-אֹתוֹ כָּל-מֹצְאוֹ:

- (9) אי הבל אחיך. להכנס עמו דדברי נחת, אולי ישוץ ויאמר אני הרגתי וחסאתי לך: לא ידעתי. נעשה כגונז דעת העליונה: השומר אחי. לשון תימה הוא, וכן כל ה"א הנקודה בחטף פת"ח:
- (10) דמי אחיך. דמו ודם זרעיותיו. דבר אחר, שעשה זו פלעים הרבה, שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה (סנהדרין לז:):
- (11) מן האדמה. יותר ממה שנחלקלה היא כבר בעונה, וגם זו הוסיפה לחטוא: אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו'. והגני מוסיף לה קללה אצלך, לא תוסף תה כחה (ס"א הכל דבור אחד ממך האדמה עד כאן):
- (12) גע ונד. אין לך רשות לדור במקום אחד:
- (13) גדול עוני מנשוא. חטמיה, אחת טוען עליונים וחטמונים, ועוני אי אפשר לטעון (צ"ר כז, יא):
- (15) לכן כל הורג קין. זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו, לכן כל הורג קין, לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך עונשו, ולא פירש עונשו: שבעתים יוקם. איני רוצה להנכס מקין עכשיו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו, שיעמוד למך מצני בני ויהרגוהו. וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם, והיא נקמת הבל מקין, למדנו שחלל מקרא לשון גערה היא, שלא תהא צריה מזיקתו. וכיוצא בו ויאמר דוד קל מפה יצאסי ויגע בצנור (שמואל ב' ח), ולא פירש מה יעשה לו,

16	And Cain went out from the presence of the LORD, and dwelt in the land of Nod, on the east of Eden.	וַיֵּצֵא קַיִן מִן קֶדֶם יְיָ וַיִּתֵּיב בְּאֶרֶץ גִּלְיָ וּמִשְׁלָטֵל דְּהֹתָ עֲבִידָא עֲלוּהִי מִלְקַדְמִין כְּגִנְתָּא דְּעֵדֵן:	וַיֵּצֵא קַיִן מִלְפָּנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ-נוֹד קִדְמַת-עֵדֵן:	16
17	And Cain knew his wife; and she conceived, and bore Enoch; and he builded a city, and called the name of the city after the name of his son Enoch.	וַיֵּדַע קַיִן יֵת אֶתְתִּיהָ וַעֲדִיאָת וַיִּלְדֵת יֵת חֲנוֹךְ וַתְּהֵא בְנִי קַרְתָּא וַקְרָא שְׁמָהּ דְּקַרְתָּא כְּשׁוֹם בְּרִיהּ חֲנוֹךְ:	וַיֵּדַע קַיִן אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת-חֲנוֹךְ וַיְהִי בְּנָהּ עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ:	17
18	And unto Enoch was born Irad; and Irad begot Mehujael; and Mehujael begot Methushael; and Methushael begot Lamech.	וַאֲתִילִיד לְחֲנוֹךְ יֵת עִירָד וְעִירָד אוֹלִיד יֵת מְחוּיָאֵל וּמְחוּיָאֵל אוֹלִיד יֵת מֶתוּשָׁאֵל וּמֶתוּשָׁאֵל אוֹלִיד יֵת לָמֶךְ:	וַיִּנְלָד לְחֲנוֹךְ אֶת-עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת-מְחוּיָאֵל וּמְחוּיָאֵל יָלַד אֶת-מֶתוּשָׁאֵל וּמֶתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת-לָמֶךְ:	18
19	And Lamech took unto him two wives; the name of one was Adah, and the name of the other Zillah.	וַנְּסִיב לִיהָ לָמֶךְ תַּרְתִּין נָשִׁין שׁוֹם חָדָא עָדָה וְשׁוֹם תְּזִילָתָא צִלָּה:	וַיִּקַּח-לוֹ לָמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה:	חמישי
20	And Adah bore Jabal; he was the father of such as dwell in tents and have cattle.	וַיִּלְדֵת עָדָה יֵת יָבָל הוּא הָהָא רַבְהוֹן דִּיתְבִּי מִשְׁכְּנִין וּמְרִי בְעִיר:	וַתֵּלֶד עָדָה אֶת-יָבָל הוּא הָהָא אָבִי יֵשֶׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה:	20

אבל דבר הכחוש ברמז, כל מכה יבואי ויגע בצנור ויקרב אל השער וכשנו, ואת העוקים וגו', וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יבא אל תוך הבית, המכה את אלו אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר דבריו, ובדברי הימים (א, יא, ו) פירש יהיה לראש ולשר: וישם ד' לקין אות. חקק לו אות משמו במנחו. (ס"א) כל מוצאי יורגני, הבהמות והחיות, אבל בני אדם עדיין לא היו שירא מהם, רק אציו ואמו, ומהם לא היה ירא שיהרגוהו, אלא אמר, עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות, כמו שנאמר ומוֹרְאֵם כו', ועכשיו בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה' לקין אות, החזיר מוראו על הכל: (16) ויצא קין. ילא בהכנעה כגונז דעת העליונה: בארץ נוד. בארץ שכל הגולים נדיים שם: קדמת עדן. שם גלה אציו כשגורש מגן עדן, שנאמר וַיִּשְׁכֶּן מִקְדָּם לְגֵן עֵדֶן וגו', לשמור את שמירת דרך מבוא הגן, שיש ללמוד שהיה אדם שם, ומצינו שרוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוחנים, שנאמר אִזְּ יִצְדִּיל מִשָּׁהּ וגו' מִן קֶרֶה שָׁמַיָּם (דברים ד, מא). דבר אחר בארץ נוד, כל מקום שהלך, היתה הארץ מזדעזעת תחתיו, והבריות אומרים סורו מעליו, וזה שהרג את אחיו: (17) וידה. קין בונה עיר, ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך:

(18) ועירד ילד. יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד, ויש מקום שהוא אומר ילד, שהלידה משמשת שתי לשונות, לידת האשה נישטרא בלע"ז, וזריעת תולדות האיש אינונד"ר בלע"ז, כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל, מדבר בלידת האשה, פלוגי הוליד את אשתו או בן, וכשהוא אומר ילד, מדבר בזריעת האיש, והוא בלע"ז אניידרי"ר: (19) ויקח לו למה. לא היה לו לפרש כל זה, אלא ללמדנו מסוף הענין שקיים הקצ"ה הבטחתו, שאמר שבעתים יקם קין, ועמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי, והרג את קין, וזה שאמר פי איש רָגַפְתִּי לְפָנָי וגו': שתי נשים. כך היה דרכן של דור המבול, אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש, וזו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרינ (ס"א אינו) כדי שתעקר, ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים, וחברתה נזופה ואצלה כאלמנה, וזהו שפירש איוב (כד, כא) לָשָׂה עֲקָרָה לֹא תֵלֵד וְלֹא תִמְנֶה לֹא יִיטֵב, (ב"ר כ"ג, ז) כמו שמפורש באגדת חלק: עדה. היא של פריה ורביה, ועל שם שמגונה עליו ומוסרת מאכלו (ס"א ממאכלו), עדה תרגום של סורה: צלה. היא של תשמיש, על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם בצראשית רבה (שם): (20) אבי יושב אהל ומקנה. הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה לאנו, וכשכלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש אגדה (ב"ר) בונה בתים לעבודת אלילים, כמה דא

21	And his brother's name was Jubal; he was the father of all such as handle the harp and pipe.	וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל הָיָה רִבְהוֹן דָּבָל דְּמִנְנָן עַל פֹּה נִבְלָא יָדַעֵי זְמֹר כְּנָרָא וְאֹבִיבָא:	21 וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל הָיָה אָבִי כָל-תַּבְשֵׁל כְּנֹר וְעוּגָב:
22	And Zillah, she also bore Tubal-cain, the forger of every cutting instrument of brass and iron; and the sister of Tubal-cain was Naamah.	וַצִּלָּה אִף הִיא יָלִידָת יִת תּוֹבֵל קִין הוּא הָיָה רִבְהוֹן דָּבָל דְּיָדַעֵי עֲבִידָת נְחָשָׁא וּבְרָזָלָא וְאֶחָתִיָּה דְתּוֹבֵל קִין נַעֲמָה:	22 וַצִּלָּה גַם-הִוא יָלְדָה אֶת-תּוֹבֵל לִין לִטֵּשׁ כָּל-חֶרֶשׁ נְחָשֶׁת וּבְרָזָל וְאֶחָתֹת תּוֹבֵל-קִין נַעֲמָה:
23	And Lamech said unto his wives: Adah and Zillah, hear my voice; Ye wives of Lamech, hearken unto my speech; For I have slain a man for wounding me, And a young man for bruising me;	וַיֹּאמֶר לָמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וַצִּלָּה שְׁמַעְא קוֹלִי נָשִׁי לָמֶךְ אֲצִיתָא לְמִימְרֵי לָא גּוֹבְרָא קַטִּילִית דְּבִדִּילִיה אֲנָא סְבִיל חֹזְבִין לְמָמַת וְאַף לָא עוֹלִימָא חֲבִילִית דְּבִדִּילִיה וְשִׁתִּיזִי זָרַעִי:	שש וַיֹּאמֶר לָמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וַצִּלָּה שְׁמַעְנָן קוֹלִי נָשִׁי לָמֶךְ הִיאֲזִנָּה אֲמַרְתִּי כִּי אִישׁ הִרְגֹתִי לְפָצְעִי וַיֵּלֶד לַחֲפָרְתִּי:
24	If Cain shall be avenged sevenfold, Truly Lamech seventy and sevenfold.	אַרְי שְׁבַעַה דָּרִין אֶתְלִיאֵו לְקִין הָלָא לְלָמֶךְ בְּרִיהַ שְׁבַעִין וְשִׁבְעָה:	24 כִּי שְׁבַעַתִּים יָקָם-קִין וּלְמָךְ שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה:
25	And Adam knew his wife again; and she bore a son, and called his name Seth: 'for God hath appointed me another seed instead of Abel; for Cain slew him.'	וַיֵּדַע אָדָם עוֹד יִת אֶתְתִּיה וַיֵּלֶידָת בֶּר וּקְרָת יִת שְׁמִיהָ שֵׁת אַרְי אֲמַרְתִּי יִהְיֶה לִּי יֵי בֶר אַחֲרָן חֲלָף הַבֵּל דְּקַטִּילִיה קִין:	25 וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת-לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֵר תַּחַת הַבֵּל כִּי הִרְגֹה קִין:

אמר סמל הקנאה המקנה (יחזקאל ח, ג), וכן ואחיו תופש כנור ועוגב, לומר לעבודת אלילים: (22) תובל קין. תיבל אומנתו של קין. וחוכל לשון תכלין, תיבל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרנאים (ב"ר): לויטש כל חרש נחשת וברזל. ממדד אומנות נחשת וברזל, כמו ילטוש עיניו לי (איוב טז, ט), חורש אינו לשון פועל כסגור"ל אלא לשון פועל כצירי", שהרי נקוד קמן קטן, וטעמו למטה, כלומר ממדד ומנחל כל כלי אומנות נחשת וברזל: נעמה. היא אשתו של נח, בצראשית רבה (כג, ג):

(23) שמען קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש, לפי שהרג את קין ואת חוכל קין בנו, שהיה למך סומא וחוצל קין מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה, ואמר לאציו למשוך בקשת והרגו, וכיון שידע שהוא קין זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ציניהם והרגו, והיו נשיו פורשות ממנו, והוא מפייסן: שמען קולי. להשמע לי לתשמיש, וכי איש אשר הרגתי לפצעי הוא נהרג, וכי אני פלעתי מויד שיהא הפלע קרוי על שמי, וילד אשר הרגתי לחצורתי נהרג, כלומר על ידי חצורתי בתמיה, והלא שוגג אני ולא מזיד, לא זהו פלעי ולא זהו חצורתי (תנחומא): פצעי. מכת חרב או חץ, מקאדור"ה צלע"ו:

(24) כי שבעתים יקם קין. קין שהרג מזיד נתלה לו עד שבעה דורות, אני שהרגתי שוגג לא כל שכן שיתלה לי שביעיות הרבה (תנחומא): שבעים ושבעה. לשון רצוי שביעיות אחז לו, כך דרש ר' תנחומא (צראשית יא). ומדרש צראשית רבה (כג, ד), לא הרג למך כלום, ונשיו פורשות ממנו משקימו פריה ורביה, לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות, אמרו, מה אנו יולדות לבהלה, למחר המבול בא ושוטף את הכל, והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפצעי, וכי אני הרגתי את הכל, שהיה איש צקומה וילד צשנים, שיהא זרעי כלה בצאמו עון, ומה קין שהרג נתלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי לא כל שכן שיתלו לי שביעיות הרבה, וזה קל וחומר של שטות, אם כן אין הקדוש ברוך הוא גוצה את חצורו ומקיים את דברו:

26	And to Seth, to him also there was born a son; and he called his name Enosh; then began men to call upon the name of the LORD.	וְלִשְׁתִּי אִף הוּא אֶתְּלִיד בֶּר וְקָרָא יֵת שְׁמִיָּה אֱנוֹשׁ בְּכִין בְּיוֹמוֹהִי חָלוּ בְנֵי אָנָּשׁ מִלְּצִלָּהּ בְּשֵׁמָא דִּי:	וְלִשְׁתִּי גַם-הוּא יִלְד-בֶּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אַז הוּחַל לְקָרָא בְּשֵׁם יְהוָה: (ס)	26
V	This is the book of the generations of Adam. In the day that God created man, in the likeness of God made He him;	זֶה סֵפֶר (בספרי תימן סֵפֶר בסמ"ך גדולה) תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדִמּוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:	ד	
2	male and female created He them, and blessed them, and called their name Adam, in the day when they were created.	זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָם:	2	
3	And Adam lived a hundred and thirty years, and begot a son in his own likeness, after his image; and called his name Seth.	וַיְחִי אָדָם מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וַאֲוִלִיד בְּדִמּוֹתָיו דְּדָמִי לֵיהּ וַיִּקְרָא יֵת שְׁמִיָּה שֵׁת:	3	
4	And the days of Adam after he begot Seth were eight hundred years; and he begot sons and daughters.	וַיְחִי יְמֵי-אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיִּוְלַד בָּנִים וּבָנוֹת:	4	
5	And all the days that Adam lived were nine hundred and thirty years; and he died.	וַיְחִי כָּל יְמֵי אָדָם דְּחִיָּא תִשְׁעֵה מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וּמִית:	5	
6	And Seth lived a hundred and five years, and begot Enosh.	וַיְחִי-שֵׁת חֲמִשׁ שָׁנִים וּמֵאֹת שָׁנָה וַאֲוִלִיד יֵת אֱנוֹשׁ:	6	
7	And Seth lived after he begot Enosh eight hundred and seven years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי-שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-אֱנוֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיִּוְלַד בָּנִים וּבָנוֹת:	7	

(25) וידע אדם וגו'. צא לו למך אלל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם, וכי עליכם לדקדק על גזירתו של מקום, אחס עשו מצותכם והוא יעשה את שלו, אמרו לו קשוט עצמך תחלה, והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלושים שנה משנקנסה מיתה על ידך, מיד וידע אדם וגו', ומהו עוד, ללמוד שנתוספה לו תאוה על תאוה. צבראשית רבה (כג, ה):
(26) אז הוחל. לשון חולין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים שזמו של הקצ"ה, לעשותן אלילים ולקרותן אלהות (ילקוט סוף בראשית):

(1) זה ספר תולדות אדם. זו היא ספירת תולדת אדם, ומדרשי אגדה יש רבים: ביום ברא וגו'. מגיד שציוס שנצרא הוליד (ב"ר):
(3) שלשים ומאת שנה. עד כאן פירש מן האשה (עירובין יח: ב"ר):

8	And all the days of Seth were nine hundred and twelve years; and he died.	וַיְהִי כָּל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתַּיִם עָשָׂרָה שָׁנָה וְתִשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָּל יְוֹמֵי שֵׁת תִּשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וְתִשְׁעָרָה שָׁנָה וְיָמָיו: וַיָּמָת: (ס)
9	And Enosh lived ninety years, and begot Kenan.	וַיְחִי אֵנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־קֵיִן:	וַיְחִי אֵנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־קֵיִן: וַיָּמָת: (ס)
10	And Enosh lived after he begot Kenan eight hundred and fifteen years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי אֵנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵיִן חֲמֵשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְחִי אֵנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵיִן חֲמֵשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
11	And all the days of Enosh were nine hundred and five years; and he died.	וַיְהִי כָּל־יְמֵי אֵנוֹשׁ חֲמֵשׁ שָׁנִים וְתִשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָּל יְוֹמֵי אֵנוֹשׁ תִּשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וְחָמִישׁ שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)
12	And Kenan lived seventy years, and begot Mahalalel.	וַיְחִי קֵיִן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־מַחְלָלָאֵל:	וַיְחִי קֵיִן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־מַחְלָלָאֵל:
13	And Kenan lived after he begot Mahalalel eight hundred and forty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי קֵיִן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מַחְלָלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְחִי קֵיִן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מַחְלָלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
14	And all the days of Kenan were nine hundred and ten years; and he died.	וַיְהִי כָּל־יְמֵי קֵיִן עָשָׂר שָׁנִים וְתִשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָּל יְוֹמֵי קֵיִן תִּשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וְעֶסֶר שָׁנִים וַיָּמָת: (ס)
15	And Mahalalel lived sixty and five years, and begot Jared.	וַיְחִי מַחְלָלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־יָרֵד:	וַיְחִי מַחְלָלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־יָרֵד:
16	And Mahalalel lived after he begot Jared eight hundred and thirty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי מַחְלָלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יָרֵד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְחִי מַחְלָלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יָרֵד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
17	And all the days of Mahalalel were eight hundred ninety and five years; and he died.	וַיְהִי כָּל־יְמֵי מַחְלָלָאֵל חֲמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָּל יְוֹמֵי מַחְלָלָאֵל תִּשְׁעִים מֵאוֹת שָׁנָה וְחָמִישׁ שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)
18	And Jared lived a hundred sixty and two years, and begot Enoch.	וַיְחִי־יָרֵד שְׁתַּיִם וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאֶת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ:	וַיְחִי יָרֵד מֵאוֹת שָׁנָה וְשְׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאֶת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ:
19	And Jared lived after he begot Enoch eight hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־יָרֵד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְחִי יָרֵד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

20	And all the days of Jared were nine hundred sixty and two years; and he died. .	וַיְהִי כָּל-יְמֵי-יָרֵד שְׁתַּיִם וְשָׁשִׁים שָׁנָה וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	20
21	And Enoch lived sixty and five years, and begot Methuselah.	וַיְחִי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-מֶתוֹשֶׁלַח: וַיְחִי חֲנוּךְ שְׁתַּיִן וַחֲמִישׁ שָׁנִין וַאֲלִיד יֵת מֶתוֹשֶׁלַח:	21
22	And Enoch walked with God after he begot Methuselah three hundred years, and begot sons and daughters.	וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים אַחֲרָי הוֹלִידוֹ אֶת-מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	22
23	And all the days of Enoch were three hundred sixty and five years.	וַיְהִי כָּל-יְמֵי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: וַיְחִי כָּל יְמֵי חֲנוּךְ תְּלָת מֵאוֹת וְשָׁשִׁים וְחֲמִישׁ שָׁנִין:	23
24	And Enoch walked with God, and he was not; for God took him.	וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים וְאֵינָנוּ כִּי-לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים: (ס) וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי וְלִיתְהוּי אַרְי אָמִית וַיְהִי יי:	24
25	And Methuselah lived a hundred eighty and seven years, and begot Lamech.	וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח שֶׁבַע וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאָת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-לָמֶךְ: וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח מֵאוֹת וַחֲמִישׁ וְשָׁבַע שָׁנִין וַאֲלִיד יֵת לָמֶךְ:	שביעי 25
26	And Methuselah lived after he begot Lamech seven hundred eighty and two years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרָי הוֹלִידוֹ אֶת-לָמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֶׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח בְּתַר דְּאֻלִּיד יֵת לָמֶךְ שֶׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִישׁ וְשָׁבַע שָׁנִין וַאֲלִיד בָּנִין וּבָנוֹת:	26
27	And all the days of Methuselah were nine hundred sixty and nine years; and he died.	וַיְהִי כָּל-יְמֵי מֶתוֹשֶׁלַח תֵּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְשָׁשִׁים וְשָׁנָה וַיָּמָת: (ס) וַיְחִי כָּל יְמֵי מֶתוֹשֶׁלַח תֵּשַׁע מֵאוֹת וְשָׁשִׁים וְשָׁנָה וַיָּמָת:	27
28	And Lamech lived a hundred eighty and two years, and begot a son.	וַיְחִי-לָמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאָת שָׁנָה וַיֹּלֶד בֶּן: וַיְחִי לָמֶךְ מֵאוֹת וַחֲמִישׁ וְשָׁבַע שָׁנִין וַאֲלִיד בֶּר:	28

(24) ויתהלך חנוך. זדיק היה, וקל (ס"א וקצב) צדעמו לשזב להרשיע, לפיכך מיהר הקצ"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו (שס כה, א), וזהו ששינה הכתוב צמיתתו לכחצו ואיננו צעולם למלאות שנותיו (צ"ר): כי לקח אותו. לפני זמנו, כמו הקני לזקק ממך את מקמד עיניך (יחזקאל כד, טז):
(28) ויולד בן. שממנו נבנה העולם (מדרש אגדה):

29	And he called his name Noah, saying: 'This same shall comfort us in our work and in the toil of our hands, which cometh from the ground which the LORD hath cursed.'	וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמֵּנוּ מִמְּעֹשֵׂנוּ וּמִעֲצָבוֹן יְדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָהּ יְהוָה: וַיִּקְרָא יֵת שְׁמִיהּ נֹחַ לְמִימַר דִּין יִנְחַמְנָא מִעֲבֻדְנָא וּמִלֵּיאֹת יִדְנָא מִן אֲרֻעָא דְלִטָּה יי:	29
30	And Lamech lived after he begot Noah five hundred ninety and five years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־לָמֶךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמֹשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וְחֲמֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַיְחִי לָמֶךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמִישׁ לְמֶדְ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת נֹחַ חֲמִישׁ מֵאָה וְתִשְׁעִין וְחֲמִישׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:	30
31	And all the days of Lamech were seven hundred seventy and seven years; and he died.	וַיְהִי כָּל־יְמֵי־לָמֶדְ שִׁבְעַ וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְשִׁבְעִין וְשִׁבְעִים שָׁנִין וּמִית: וַיְהִי כָּל־יְמֵי־לָמֶדְ שִׁבְעַ וְשִׁבְעִים מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	31
32	And Noah was five hundred years old; and Noah begot Shem, Ham, and Japheth.	וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת: וַיְהִי נֹחַ בֶּן־חֲמֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד נֹחַ בְּרַחֲמֵשׁ מֵאָה שָׁנִין וַיָּפֶת:	32
VI	And it came to pass, when men began to multiply on the face of the earth, and daughters were born unto them,	וַיְהִי כִּי־הִתְחַל הָאָדָם לָרֹב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם:	VI
2	that the sons of nobles saw the daughters of men that they were fair; and they took them wives, whomsoever they chose.	וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:	2
3	And the LORD said: 'My spirit shall not abide in man for ever, for that he also is flesh; therefore shall his days be a hundred and twenty years.'	וַיֹּאמֶר יי לֹא יִתְקַיֵּם דְּרָא בִּישָׁא הָדִין קֳדָמִי לְעֵלָם בְּדִיל דְּאֵנוּן בְּסָרָא וְעוֹבְדֵיהוֹן בִּישׁוֹן אֲרָקָא וַיְהִיב לָהוֹן מֵאָה וְעֶסְרִין שָׁנִין אִם יִתּוּבוּן: וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֵלָם בְּשָׁגֹם הוּא בָשָׂר וַהֲיִי יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:	3

(29) זה ינחמנו. יניח ממנו את עצבון ידינו, עד שלא נח לא היה להם כלי מחרשה, והוא הכין להם, והיתה הארץ מוֹאִיָּה קוֹיִם ודִרְדְּרִים כשזרעים חטים, מקללתו של אדם הראשון, וזימי נח נחה, והו ינחמנו (תנחומא). ואם לא תפרשהו כך, אין טעם הלשון נופל על השם, ואם רצו לקרות שמו מנחם (ב"ר):

(32) בן חמש מאות שנה. אמר רבי יודן, מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות, אמר הקב"ה, אם רשעים הם, יאכדו צמים ורע (ס"א לזרע של דדיק זה) לנדיק זה, ואם נדיקים הם, אטריח עליו לעשות תיבות הרבה, כבש את מעינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שצבנו ראו לעונשין לפני המבול (ב"ר כו, ב), דכתיב כי נעצר בן מִאָה שָׁנָה יָמוֹת (ישעיה סה, כ), ראוי לעונש לעמיד, וכן לפני מתן תורה: את שם את חם ואת יפת. והלא יפת הגדול הוא, אלא בתחלה אמה דורש את שהוא נדיק, ונולד כשהוא מהול, ושאלהם ילא ממנו וכו'. (צבראשית רבה כו, ג):

(2) בני האלהים. בני השרים והשופטים (ב"ר). דבר אחר בני האלהים, הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום, אף הם היו מתעוררין צהם (פדר"א כב). כל אלהים שצמקרא לשון מרות, וזה יוכיח וְאֵסָה פְּהִיָּה לֹא־לֵהִים (שמות ד, טו), לֵאָה נְסָפִיד לֵאָהִים (שם ו, א). כי שבת הנה. אמר רבי יודן טבת כתיב, כשהיו מטיבין אותה מקושטת ליכנס לחופה, היה גדול כנסם וצועלה תחלה (ב"ר כו, ה): מכל אשר בחרו. אף צעולת צעל, אף הזכר והצמחה (ב"ר סם):

<p>4 The Nephilim were in the earth in those days, and also after that, when the sons of nobles came in unto the daughters of men, and they bore children to them; the same were the mighty men that were of old, the men of renown.</p>	<p>הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בָּנוֹת הָאָדָם וַיֵּלְדוּ לָהֶם הַמָּוֶה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁם: (פ)</p>	<p>4</p>
<p>5 And the LORD saw that the wickedness of man was great in the earth, and that every imagination of the thoughts of his heart was only evil continually.</p>	<p>וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֶצֶר מַחְשַׁבַת לִבּוֹ רָק רָע כָּל־הַיּוֹם:</p>	<p>מפסיר</p>
<p>6 And it repented the LORD that He had made man on the earth, and it grieved Him at His heart.</p>	<p>וַיִּנָּחַם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֵל־לִבּוֹ:</p>	<p>6</p>
<p>7 And the LORD said: 'I will blot out man whom I have created from the face of the earth; both man, and beast, and creeping thing, and fowl of the air; for it repenteth Me that I have made them.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרַאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם:</p>	<p>7</p>

(3) לא ידון רוחי באדם. לא יתרעם ויריב רוחי עלי צשציל האדם: לעולם. לאורך ימים, הנה רוחי נידון בקרבי אם להשחית ואם לרחם, לא יהיה מדון זה צרוחי לעולם, כלומר לאורך ימים: בשגם הוא בשר. כמו צשגס צסגור"ל, כלומר צשציל שגס זאת צו שהוא צשר, ואף על פי כן אינו נכנע לפני, ומה אם יהיה אם או דבר קשה. כיוצא בו עד שקמתי צצורה, (שופטים 1), כמו שקמתי, וכן שאלה מדצצר עמי (שם 1 ו 2), כמו שאתה, אף צשגס כמו צשגס: והיו ימי וגו'. עד קץ שנה אחר כך להם אפי, ואם לא ישובו, אציא עליהם מצול. ואם תאמר משנולד יפת עד המצול אינו אלא מאה שנה, אין מוקדם ומאוחר צבורה (פסחים 1), כבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד נח תולדות, וכן מצינו צסדר עולם (פרק כח). יש מדרשי אגדה רבים צלא ידון, אצל זה הוא צחלוח פשוטו:

(4) הנפילים. על שם שנפלו והפילו את העולם (צ"ר), וצלשון עצרית לשון ענקים הוא: בימים ההם. צימי דור אנוש צוני קין: וגם אחריו כן. אף על פי שראו צאצדן של דור אנוש, שעלה אוקיינוס והציף שליט העולם, לא נכנע דור המצול ללמוד מהם (צ"ר כו, 1): אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמוהם (צ"ר): הגבורים. למרוד צמקום (צ"ר): אנשי השם. אותם שנקצו צשמות, עירד, מחוילל, מחושאל, שנקצו על שם אצדן, שנמוחו והותשו (צ"ר). דבר אחר, אנשי שממון, ששמו את העולם (צ"ר):

(6) וינחם ה' כי עשה. נחמה היתה לפניו צצראו צחחחחחח, שאלו היה מן העליונים היה ממרידן. צצראשית צצה (כו, 7): ויתעצב. האדם אל לצו של מקום, עלה צמחצצו של מקום להעציצו, וזהו תרגום אונקלוס. דבר אחר וינחם, נהפכה מחשצו של מקום ממדת רחמים למדת הדין, עלה צמחצצה לפניו מה לעשות צאדם שעשה צארץ. וכן כל לשון ניחום צצמקרא לשון נמלך מה לעשות, וצן אדם ויתקנס (צמדצר כג, יט), ועל עצציו ויתקנס (דברים 1, לו), וינקם ה' על הצעה (שמות 1, 17), נחמתי כי המלצתי (שמואל א טו, יא), כולם לשון מחשצה אחרת הם: ויתעצב אל לבו. נתאצל על אצדן מעשה ידי, כמו (שמואל א טו, 1) געצב המלך על צנו (צ"ר), וזו כחצתי לחשוצת אפיקורוס אחד ששאל את רבי יהושע צן קרחה, אמר לו, אין אחס מודים שהקצ"ה רואה את הנולד, אמר לו הן, אמר לו והא כחצי ויתעצב אל לבו, אמר לו נולד לך צן זכר מימין, אמר לו הן, אמר לו ומה עשית, אמר לו שמחתי ושימחתי את הכל, אמר לו ולא היית יודע שסופו למות, אמר לו צשעת חדותא חדותא צשעת אצלא אצלא. אמר לו כך מעשה הקצ"ה, אף על פי שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאצדן, לא נמנע מלצראן (צ"ר) (ועיין צרא"ס), צשציל הצדיקים העתידים לעמוד מהם:

8 But Noah found grace in the eyes of the LORD. וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה: (פ) וְנֹחַ אֲשָׁכַח רַחֲמֵינִי קָדָם יי:

The Haftara is Isaiah 42:5 – 43:10 on page 233. Sepharadim read Isaiah 42:5 – 42:21.

9	These are the generations of Noah. Noah was in his generations a man righteous and wholehearted; Noah walked with God.	נח ה אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים הנה בדרתיו את האלהים התהלך-נח:	אלין תולדות נח נח גבר זכאי שלים הנה בדרוהי בדחלתא דיי הליך נח:
10	And Noah begot three sons, Shem, Ham, and Japheth.	10 וַיֵּלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת:	ואוליד נח תלתא בנין ית שם ית חם וית יפת:
11	And the earth was corrupt before God, and the earth was filled with violence.	11 וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס:	ואתחבלת ארעא קדם יי ואתמליאת ארעא חטופין:
12	And God saw the earth, and, behold, it was corrupt; for all flesh had corrupted their way upon the earth. .	12 וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דֶּרֶכָּו עַל־הָאָרֶץ: (ס)	והזא יי ית ארעא והא אתחבלת ארי חבילו כל בסרא אנש אורחיה על ארעא:
13	And God said unto Noah: 'The end of all flesh is come before Me; for the earth is filled with violence through them; and, behold, I will destroy them with the earth.	13 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנֵּנִי מִשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ:	ואמר יי לנח קצא דכל בסרא עאל לקדמי ארי אתמליאת ארעא חטופין מן קדם עובדיהון בישא והאנא מחבילהון עם ארעא:

(7) ויאמר ה' אמוחה את האדם. הוא עפר, ואציל עליי מים ואמחה אותו, לכך נאמר לשון מחוי. מאדם עד בהמה. אף הם השחיתו דרכם (סנהדרין קח). דבר אחר, הכל נברא בשביל האדם, וכיון שהוא כלה מה לורך צאלו (שס): כי נחמתי כי עשיתם. חשנתי מה לעשות על אשר עשיתם:

(9) אלה תולדות נח נח איש צדיק. הואיל והזכירו ספר בשנחו, שנאמר (משלי יז) זכר צדיק לצרכה. דבר אחר, ללמדך שצדיק תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים (ב"ר לז): בדורותיו. יש מרבותיו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאלו היה צדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה צדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום (סנהדרין קט): את האלהים התהלך נח. וצאצאיו הוא אומר (לקמן כד, מ), אשר התהלכתי לפניו. נח היה צריך סעד לתומכו, אצל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו: התהלך. לשון עבר. וזהו שמושו של ל' צלשון כבד, משמשת להבא ולשעבר צלשון אחד, (שס יג, יז) קום התהלך להבא, התהלך נח לשעבר. (ש"א יצ) התפלל צעד עבדיך להבא, (מלכים: ",), (11) ותשחת. לשון ערוה ועבודה זרה (סנהדרין נז, א) (ס"א ערוה כי השחית כל בשר את דרכו, ועבודה זרה) כמו (דברים

ז, טז) פן תשחיתו: ותמלא הארץ חמס. גזל (ס"א שנאמר (וינה ג) ומן החמס אשר צכפיהם):

(12) כי השחית כל בשר. אפילו צהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מיין (סנהדרין קח, א):

(13) קץ כל בשר. כל מקום שחמה מוצא זנות ועבודה זרה, אנדרולמוסיא צאה לעולם והורגת טובים ורעים: כי מלאה הארץ חמס. לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל (סנהדרין קח, א): את הארץ. כמו מן הארץ. ודומה לו, (שמות ט, כט) כלאמי את העיר, מן העיר. (מ"א טו, כג) חלה את רגליו, מן רגליו. דבר אחר, את הארץ, עם הארץ. שאף ג' טפחים של עומק המחרישה נמוחו ונטשטשו (ב"ר לא, ז):

14	Make thee an ark of gopher wood; with rooms shalt thou make the ark, and shalt pitch it within and without with pitch.	עֲשֵׂה לְךָ תֵּבָה עֲצֵי-גֹפֶר קָנִים תַּעֲשֶׂה אֶת-הַתֵּבָה וְכִפַּרְתָּ אֹתָהּ מִבִּיַּת וּמִחוּץ בַּכָּפָר:	14
15	And this is how thou shalt make it: the length of the ark three hundred cubits, the breadth of it fifty cubits, and the height of it thirty cubits.	וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אָרְךָ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ:	15
16	A light shalt thou make to the ark, and to a cubit shalt thou finish it upward; and the door of the ark shalt thou set in the side thereof; with lower, second, and third stories shalt thou make it.	צִהְרֻ תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל-אַמָּה תְּכַלְכְּנָהּ מִלְּמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בַּצִּדָּה תָּשִׂים תַּחְתִּימִם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה:	16
17	And I, behold, I do bring the flood of waters upon the earth, to destroy all flesh, wherein is the breath of life, from under heaven; every thing that is in the earth shall perish.	וְאָנִי הֹנֵנִי מֵבִיא אֶת-הַמָּבּוּל מֵיִם עַל-הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל- בָּשָׂר אֲשֶׁר-בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר-בָּאָרֶץ יָגוּעַ:	17
18	But I will establish My covenant with thee; and thou shalt come into the ark, thou, and thy sons, and thy wife, and thy sons' wives with thee.	וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּךָ וּבָאתָ אֶל-הַתֵּבָה אַתָּה וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי-בְנֶיךָ אִתְּךָ:	18
19	And of every living thing of all flesh, two of every sort shalt thou bring into the ark, to keep them alive with thee; they shall be male and female.	וּמִכָּל-הַחַי מִכָּל-בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכָּל תָּבִיא אֶל-הַתֵּבָה לְהַחְיָתָם אִתְּךָ זָכָר וּנְקֵבָה יְהִיוּ:	19

(14) עשה לך תבת. הרצה ריח והללה לפניו. ולמה הטריחו צננין זה. כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק זה ק"כ שנה, ושולין אותו, מה זאת לך. והוא אומר להם, עתיד הקצ"ה להביא מבול לעולם (תנחומא נח ה), אולי ישוּבו: עצי גפר. כך שמו. ולמה ממין זה. על שם גפרית שנגזר עליהם להמחות זו: קנים. מדורים מדורים לכל צהמה וחייה: בכפר. זפת בלשון ארמי. ומצינו בגמרא כופרא (שבת סז, א). צמיצתו של משה על ידי שהיו המים חשים, דיה בחומר מצפנים וזפת מצחוץ. ועוד, כדי שלא יריח אותו נדיק ריח רע של זפת. אבל כאן, מפני חוזק המים וזפתה מצית ומצחוץ (ב"ר לא, י):

(16) צהר. יש אומרים חלון, ויש אומרים אֶצֶן טובה המאירה להם (ב"ר ס): ואל אמה תכלנה מלמעלה. כסויה משופע ועולה עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה, כדי שיזו המים למטה (מכאן ומכאן, ס"א אינו): בצדה תשים. שלא יפלו הגשמים צה: תחתים שנים ושלשים. ג' עליות 12 על 12. עליונים לאדם אמצעים למדור תחתים לזבל (ס): (יז)

(17) ואני הנני מביא. הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני כזר (תהלים ח, ה) מה אנוש כי תזכרנו: מבוֹל. שזלה את הכל. שזלצל את הכל. שהוביל את הכל מן הגבוה לגמון. וזהו לשון אונקלוס שתרגם טופנא, שהזיק את הכל והביאם לזבל שהיא עמוקה. לכן נקראת שנער, שנערו שם כל מחי מבול (ס"א מימי, וכן הגיה מהרש"ל בחכמת שלמה במסכת שבת [קיג, ב]):

(18) והקמתי את בריתי. ברית היה צריך על הפירות שלא ירקצו ויעפשו, ושלא יהרגוהו רשעים שצדור (ב"ר לא, יז) אתה ובניך ואשתך. האנשים לזד והנשים לזד. מכאן שנאסרו בתשמיש המטה (ס):

20	Of the fowl after their kind, and of the cattle after their kind, of every creeping thing of the ground after its kind, two of every sort shall come unto thee, to keep them alive.	מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחְיֹת:	ישראל
21	And take thou unto thee of all food that is eaten, and gather it to thee; and it shall be for food for thee, and for them.'	וְאַתָּה קַח־לָךְ מִכָּל־מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאִסַּפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לָךְ וּלְהֵם לְאֻכְלָהּ:	21
22	Thus did Noah; according to all that God commanded him, so did he.	וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה:	22
VII	And the LORD said unto Noah: 'Come thou and all thy house into the ark; for thee have I seen righteous before Me in this generation.	וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֶּאֱמָתְךָ וְכָל־בֵּיתְךָ אֶל־הַתֵּבָה כִּי־אֵתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה:	שני
2	Of every clean beast thou shalt take to thee seven and seven, each with his mate; and of the beasts that are not clean two [and two], each with his mate;	מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לָךְ שְׁבָעָה שְׁבָעָה זָכָר וְאִשָּׁתוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשָּׁתוֹ:	2
3	of the fowl also of the air, seven and seven, male and female; to keep seed alive upon the face of all the earth.	גַּם מִעוֹף הַשָּׁמַיִם שְׁבָעָה שְׁבָעָה זָכָר וְנִקְבָּה לַחַיֹּת זָרַע עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ:	3
4	For yet seven days, and I will cause it to rain upon the earth forty days and forty nights; and every living substance that I have made will I blot out from off the face of the earth.'	כִּי לְשִׁמּוֹת עוֹד שְׁבָעָה אָנֹכִי מְמַטֵּיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמַחֲיִיתִי אֶת־כָּל־הַיְּקוּמָה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה:	4
5	And Noah did according unto all that the LORD commanded him.	וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה: וַיַּעַבְדַּ נֹחַ כְּכֹל דְּפַקְדֵי־הָיִ:	5

(19) ומכל החי. אפילו שדים (סוגיה טז): שנים מכל. מן הפחות שזהם לא פחות משנים, אחד זכר ואחד נקבה:

(20) מהעוף למינהו. אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם, ומאליהם צאו. וכל שהתיצה קולטתו הכנים זה (צ"ר):

(22) ויעש נח. זה בנין התיצה (סנהדרין קח, ב):

(1) ראיתי צדיק. ולא נאמר צדיק חמים. מכאן שאומרים מקצת שזכו של אדם צפניו, וכולו שלא צפניו (צ"ר לז, ג):

(2) הטהורה. העמידה להיות טהורה לישראל. למדנו שלמד נח תורה (עירובין יח): שבעה שבעה. כדי שיקריב מהם

קרצן צלחתו (צ"ר לד, ט):

(3) גם מעוף השמים וגו'. צטוורים הכתוב מדבר, ולמד סתום מן המפורש:

(4) כי לימים עוד שבעה. אלו שבעה ימי אצלו של מתושלח הנדיק (סנהדרין קח) שחם הקצ"ה על כבודו ועכב את

הפורענות. לא וחשוב שנתינו של מתושלח ותמנא שהם כלים בשנת ת"ר שנה לחיי נח: כי לימים עוד. מהו עוד, זמן אחר

וזמן. זה נוסף על ק"כ שנה: ארבעים יום. כנגד יצירת הולד שקלקלו להטריח ליורם לצור צורת ממזרים (צ"ר ז, ב):

6	And Noah was six hundred years old when the flood of waters was upon the earth.	וַנֹּחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמָּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־הָאָרֶץ:	וְנֹחַ בֶּן שֵׁשׁ מֵאָה שָׁנִין וְטוֹפָאן הָיָה מַיָּא עַל אֶרֶעָא:
7	And Noah went in, and his sons, and his wife, and his sons' wives with him, into the ark, before the waters of the flood.	וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מִי הַמָּבּוּל:	וְעָאֵל נֹחַ וּבְנוֹהֵי וְאִתְחִיָּה וּנְשֵׁי בְנוֹהֵי עִמֵּיהּ לְתִיבְתָּא מִן קֳדָם מִי טוֹפָאן:
8	Of clean beasts, and of beasts that are not clean, and of fowls, and of every thing that creepeth upon the ground,	מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכָל אֲשֶׁר־רֶמֶשׂ עַל־הָאֲדָמָה:	מִן בְּעִירָא דְכִנָּא וּמִן בְּעִירָא דְלִיתְהָא דְכִנָּא וּמִן עוֹפָא וְכָל דְרָחִישׁ עַל אֶרֶעָא:
9	there went in two and two unto Noah into the ark, male and female, as God commanded Noah.	שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כָּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ:	תָּרִין תָּרִין עָאֵלוּ עִם נֹחַ לְתִיבְתָּא דְכָר וְנִיקְבָּא כְּמָא דְפִקֻּדֵי יְיָ יְיָ נֹחַ:
10	And it came to pass after the seven days, that the waters of the flood were upon the earth.	וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמִי הַמָּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ:	וַהֲוָה לְזִמְנָא שְׁבַעָא יוֹמִין וּמִי טוֹפָאן הָוּוּ עַל אֶרֶעָא:
11	In the six hundredth year of Noah's life, in the second month, on the seventeenth day of the month, on the same day were all the fountains of the great deep broken up, and the windows of heaven were opened.	בְּשָׁנַת שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מְעִינֹת (בספרי ספרד ואשכנז מעינות) תְּהוֹם רַבָּה וְאֲרָבַת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ:	בְּשָׁנַת שֵׁשׁ מֵאָה שָׁנִין לְחַיֵּי נֹחַ בִּירְחָא תַנִּינָא בְּשִׁבְעַת עֶסְרָא יוֹמָא לִירְחָא בְּיוֹמָא הַדִּין אִתְבְּזְעוּ כָּל מְבוּעֵי תְהוֹם רַבָּא וְכֹנִי דְשָׁמַיָּא אִתְפְּתְחָא:
12	And the rain was upon the earth forty days and forty nights.	וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה:	וַהֲוָה מִטְרָא נְחִית עַל אֶרֶעָא אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלָן:

- (5) ויעש נח. זה ביאתו לתיבה:
 (7) נח ובניו. האנשים לצד והנשים לצד, לפי שנאסרו בתשמיש המטה, מפני שהעולם שרוי בצער (תנחומא נח יא): מפני מי המבול. אף נח מקטני אמנה היה. מאמין ואינו מאמין שיצא המבול, ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים:
 (9) באו אל נח. מאלהין (צ"ר לנח): שנים שנים. כלם הושוו בזמנין זה, מן הפחות היו שנים:
 (11) בחדש השני. רצי אליעזר אומר זה מרחשון, רצי יהושע אומר זה אייר (סנהדרין קח): נבקעו. להוציא מימיהן:
 תהום רבה. מדה כנגד מדה. הס חטאו בצרה רעת האדם (לעיל ו,ה), ולקו צההוס רצה (סנהדרין קח,ה):
 (12) ויהי הגשם על הארץ. ולהלן הוא אומר, ויהי המבול. אלא כשהורידן, הורידן ברחמים. אם יחזרו יהיו גשמי צרכה, וכשלא חזרו היו למבול: ארבעים יום וגו'. אין יום ראשון מן המנין, לפי שאין לילו עמו. שהרי כתיב, ביום הזה נבקעו כל מעינות. נמצאו ארבעים יום כלים צכ"ח צכסליו לרצי אליעזר שהחדשים נמנין כסדרן, אחד מלא ואחד חסר, הררי"צ ממרחשון וכ"ח מכסליו:

13	In the selfsame day entered Noah, and Shem, and Ham, and Japheth, the sons of Noah, and Noah's wife, and the three wives of his sons with them, into the ark;	בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם וְחָם וְיָפֶת בְּנֵי-נֹחַ וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁלֹשֶׁת נָשֵׁי-בָנָיו אִתָּם אֶל-הַתֵּבָה׃	13
14	they, and every beast after its kind, and all the cattle after their kind, and every creeping thing that creepeth upon the earth after its kind, and every fowl after its kind, every bird of every sort.	הָמָּה וְכָל-הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל-הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל-הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל-הָעוֹף לְמִינֵהוּ כָּל צֶפֶר כָּל-כָּנָף׃	14
15	And they went in unto Noah into the ark, two and two of all flesh wherein is the breath of life.	וַיָּבֹאוּ אֶל-נֹחַ אֶל-הַתֵּבָה שְׁנַיִם מִכָּל-הַבָּשָׂר אֲשֶׁר-בּוֹ רֹיחַ חַיִּים׃	15
16	And they that went in, went in male and female of all flesh, as God commanded him; and the LORD shut him in.	וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל-בָּשָׂר וְהַבָּאִים כָּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ׃	16
17	And the flood was forty days upon the earth; and the waters increased, and bore up the ark, and it was lifted up above the earth.	וַיְהִי הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל-הָאָרֶץ וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת-הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ׃	17
18	And the waters prevailed, and increased greatly upon the earth; and the ark went upon the face of the waters.	וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל-הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל-פְּנֵי הַמַּיִם׃	18
19	And the waters prevailed exceedingly upon the earth; and all the high mountains that were under the whole heaven were covered.	וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל-הָאָרֶץ וַיִּכָּסּוּ כָּל-הַהָרִים הַגְּבוּלִים אֲשֶׁר-תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם׃	19

- (13) בעצם היום הזה. למדך הכתוב שהיו בני דורו אומרים, אילו לנו רואים אותם נכנס לתיבה, לנו שוצרין אותה והורגין אותו. אמר הקב"ה, אני מכניסו לעיני כלם (ספרי האזינו שלו. ז"ר לז, ח) ונראה דבר מי יקום:
- (14) צפור כל כנף. דבוק הוא. צפור של כל מין כנף, לרבות חגבים (חולין קלט, ז) (כנף זה לשון נוזה, כמו (ויקרא א, יז) ושקע אותו בכנפיו, שאפילו נוזמה עולה. אף כאן צפור, כל מין מראית נוזה):
- (16) ויסגור ה' בעדו. הגין עליו שלא שצרוה. הקיף התיבה דושים ואריות והיו הורגים זהם (ז"ר לז, ח). ופשוטו של מקרא, סגר כנגדו מן המים. וכן כל צעד שצמקרא, לשון כנגד הוא, (בראשית כ, יח) צעד כל רחם, (מ"ז ד, ז) צעדך וצעד בניך, (איוב ז, ד) עור צעד עור, (תהלים ג, ד) מגן צעדי, (ש"א יז, יט) החפלה צעד צדיך, כנגד צעדיך:
- (17) ותרם מעל הארץ. משוקעת היתה צמים י"א אמה כספינה טעונה המשוקעת מקלחת צמים (ז"ר לז, ט), ומקראות שלפניו יוכיחו:
- (18) ויגברו. מאלהו:

20	Fifteen cubits upward did the waters prevail; and the mountains were covered.	חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעַל גָּבְרוּ הַמַּיִם וַיִּכָּסּוּ הָהָרִים: חֲמִישׁ עֶסְרֵי אַמִּין מִלְּעִילָא תְּקִיפוּ מֵיָא וְאַתְחַפִּיאוּ טוּרֵיָא:	20
21	And all flesh perished that moved upon the earth, both fowl, and cattle, and beast, and every swarming thing that swarmeth upon the earth, and every man;	וַיָּגָעוּ כָּל-בָּשָׂר הָרֹמֵשׁ עַל- הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל-הַשָּׂרֵץ הַשֹּׁרֵץ עַל-הָאָרֶץ וְכָל הָאָדָם: וּמִית כָּל בְּסָרָא דְרָחִישׁ עַל אֲרֶעָא וּבְעִירָא וּבַחַיָּתָא וּבְכָל רַחֲשָׂא דְרָחִישׁ עַל אֲרֶעָא וְכָל אֲנָשָׂא:	21
22	all in whose nostrils was the breath of the spirit of life, whatsoever was in the dry land, died.	כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת-רוּחַ חַיִּים בְּאַפִּיּוֹ מִכָּל אֲשֶׁר בַּחֲרָבָה מָתוּ: כָּל דְּנִשְׁמַת רוּחַ חַיִּין בְּאַפִּוְהִי מִכָּל דְּבִנְשָׂתָא מִיתוּ:	22
23	And He blotted out every living substance which was upon the face of the ground, both man, and cattle, and creeping thing, and fowl of the heaven; and they were blotted out from the earth; and Noah only was left, and they that were with him in the ark.	וַיִּמַּח אֶת-כָּל-חַיִּקוּם אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד- בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן-הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֲר אֶדְ-נֹחַ וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּיבָה: וּמָחָא יָת כָּל יְקוּמָא דְעַל אַפִּי אֲרֶעָא מֵאֲנָשָׂא עַד בְּעִירָא עַד רַחֲשָׂא וְעַד עוֹפָא דְשָׁמַיָא וְאַתְמַחִיאוּ מִן אֲרֶעָא וְאִשְׁתַּאֲר בְּרֵם נֹחַ וְדַעְמִיה בְּתִיבָתָא:	23
24	And the waters prevailed upon the earth a hundred and fifty days.	וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל-הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם: וַתְּקִיפוּ מֵיָא עַל אֲרֶעָא מָאָה וַחֲמִשִּׁין יוֹמִין:	24
VIII	And God remembered Noah, and every living thing, and all the cattle that were with him in the ark; and God made a wind to pass over the earth, and the waters assuaged;	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֶת כָּל- הַחַיָּה וְאֶת-כָּל-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּיבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל-הָאָרֶץ וַיִּשְׁכּוּ הַמַּיִם: וַדְּכִיר יְיָ יָת נֹחַ וְיָת כָּל חַיָּתָא וְיָת כָּל בְּעִירָא דְעַמִּיה בְּתִיבָתָא וַאֲעֵבֵר יְיָ רוּחָא עַל אֲרֶעָא וַנָּחוּ מֵיָא:	1
2	the fountains also of the deep and the windows of heaven were stopped, and the rain from heaven was restrained.	וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיִנֹת תְּהוֹם וְאֲרָבֹת הַשָּׁמַיִם וַיִּפְּלָא הַגֶּשֶׁם מִן- הַשָּׁמַיִם: וְאִסְתַּכְרוּ מַבּוּעֵי תְּהוֹמָא וְכוֹנֵי דְּשָׁמַיָא וְאַתְפְּלִי מִטְרָא מִן שָׁמַיָא:	2

(20) חמש עשרה אמה מלמעלה. למעלה של כל גובה כל ההרים לאחר שהושוו המים לראשי ההרים (יומא עו,א):
 (22) נשמת רוח חיים. נשימה של רוח חיים: אשר בחרבה. ולא דגים שבים (סנהדרין קח):
 (23) וימח. לשון ויפעל הוא, ואינו לשון ויפעל. והוא מגזרת ויפן ויצן. כל תיבה שסופה ה"א כגון צנה מחה קנה, כשהוא נותן וי"ו י"ד צראשנה, נקוד צחיק תחת היוד: אך נח. לצד נח, וזה פשוטו. ומדרש אגדה (צ"ר) גונח וכוהה דם מטורח הצהמות והחיות. ויש אומרים שאחר מזונות לארי והכישו. ועליו נאמר (משלי יב,א), הן נדיק צארץ ישולס:
 (1) ויזכור אלהים. זה השם מדת הדין הוא. ונהפכה למדת רחמים על ידי תפלת הנדיקים. ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין (צ"ר לג,ג), שנאמר (צראשית ו,ה:), וישכו. הארץ. על: רוח. אלהים ויעבר: (וגו). נח את אלהים ויזכור: (2)
 (2) ויסכרו מעינות. כשנפתחו כתיב (לעיל ז,יא) כל מעינות, וכאן אין כתיב כל. לפי שנשתיירו מהם אותן שיש בהם נורץ לעולם, כגון חמי טצריא וכיוצא בהם (סנהדרין קח,א): ויבלא. וימנע, כמו (תהלים מ,יב) לא תכלא רחמין, (צראשית כג,ו) לא יכלה ממך:

3	And the waters returned from off the earth continually; and after the end of a hundred and fifty days the waters decreased.	וַיָּשְׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלֵּלוֹךְ וַיָּשׁוּב וַיִּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם: וַתָּבוּ מַיָּא מֵעַל אֶרֶעָא אֲזִלִּין וַתִּיַּבִּין וַיִּחְסְרוּ מַיָּא מִסּוּף מֵאָה וַחֲמִשִּׁין יוֹמִין:	3
4	And the ark rested in the seventh month, on the seventeenth day of the month, upon the mountains of Ararat.	וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בִּשְׁבַע־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט: וְנָחַת תֵּיבְתָא בִּנְרְחָא שְׁבִיעָאָה בִּשְׁבַעַת עֶסְרָא יוֹמָא לִיְרֻחָא עַל טוּרֵי קַרְדּוֹ:	4
5	And the waters decreased continually until the tenth month; in the tenth month, on the first day of the month, were the tops of the mountains seen.	וְהַמַּיִם הָיוּ הַלֵּלוֹךְ וַחֲסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בַּעֲשִׂירֵי בָּאָתָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הַהָרִים: וּמַיָּא הָיוּ אֲזִלִּין וַחֲסְרִין עַד יְרֻחָא עֶסְרִיָּאָה בַּעֲסִירָאָה בְּחַד לִיְרֻחָא אֶתְחַזְיָאוּ רִישֵׁי טוּרֵיָא:	5
6	And it came to pass at the end of forty days, that Noah opened the window of the ark which he had made.	וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה: וַהֲנִיָּה מִסּוּף אַרְבַּעִין יוֹמִין וַפְתַּח נֹחַ יֵת כְּנֹת תֵּיבְתָא דַּעֲבַד:	6
7	And he sent forth a raven, and it went forth to and fro, until the waters were dried up from off the earth.	וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעֶרֶב וַיֵּצֵא יֵצוּא וַיָּשׁוּב עַד־יִבָּשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: וְשִׁלַּח יֵת עוֹרְבָא וַנִּפַּק מִפֶּק מְפָק וַתָּאִיב עַד דִּיבִישׁוּ מַיָּא מֵעַל אֶרֶעָא:	7
8	And he sent forth a dove from him, to see if the waters were abated from off the face of the ground.	וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאֵתוֹ לִרְאוֹת הַקָּלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה: וַשִּׁלַּח יֵת יוֹנָה מִלּוֹתִיָּה לְמַחֲזִי אִם קָלּוּ מַיָּא מֵעַל אֶפִּי אֶרֶעָא:	8

(3) מקצה חמשים ומאת יום. התחילו לחסור, והוא אחד בסיון (סדר עולם פ"ד). כי"ד. כ"ז צכסליו פסקו הגשמים, הרי ג' מכסליו וכ"ט מטבת הרי ל"ז. ושצט ואדר וניסן ואייר קי"ח, הרי ק"ז:

(4) בחדש השביעי. סיון, והוא שביעי לכסליו, שצו פסקו הגשמים: בשבעה עשר יום. מכאן אתה למד שהיתה התיבה משוקעת צמים י"א אמה. שהרי כתיב בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים, זה אב שהוא עשירי למרחשון לירידת גשמים. והם היו גבוהים על ההרים חמש עשרה אמה, וחסרו מיום אחד בסיון עד אחד באב חמש עשרה אמה לששים יום. הרי אמה לד' ימים. נמצא שצט"ז בסיון לא חסרו אלא ד' אמות, ונחה התיבה ליום המחרת. למדת שהיתה משוקעת י"א אמה צמים שעל ראשי ההרים:

(5) בעשירי וגו' נראו ראשי ההרים. זה אב, שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם. ואם תאמר הוא אלול, ועשירי לכסליו שפסק הגשם, כשם שאתה אומר בחדש השביעי סיון, והוא שביעי להפסקה. אי אפשר לומר כן. על כרחך, שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה. שהרי לא כלו ארבעים יום של ירידת גשמים ומאה וחמשים של תגבורת המים עד אחד בסיון. ואם אתה אומר שביעי לירידה, אין זה סיון. והעשירי אי אפשר למנות אלא לירידה. שאם אתה אומר להפסקה, והוא אלול, אי אתה מוצא בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ. שהרי מקץ ארבעים משנראו ראשי ההרים שלח את העורב. וכ"א יום הוחיל בשליחות היונה, הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה. ואם תאמר באלול נראו, נמצא שחרבו במרחשון, והוא קורא אותו ראשון, ואין זה אלא תשרי שהוא ראשון לבריאת עולם, ולרבי יהושע הוא ניסן:

(6) מקץ ארבעים יום. משנראו ראשי ההרים: את חלון התיבה אשר עשה. לזהר (צ"ר לג, ה) ולא זה פתח התיבה העשוי לביאה וליאה:

(7) יצאו ושוב. הולך ומקיף סביבות התיבה ולא הלך בשליחותו. שהיה חושדו על צד זוג, כמו ששנינו באגדת חלק (סנהדרין קח, ב): עד יבשת המים. פשוטו כמשמעו. אבל מדרש אגדה (צ"ר לג, ה), מוכן היה העורב לשליחות אחרת בעזירת גשמים צימי אליהו, שנאמר (מלכים:),

(8) וישלח את היונה. לסוף ז' ימים. שהרי כתיב ויחל עוד ז' ימים אחרים, מכלל זה אתה למד שאף בראשונה הוחיל ז'

9	But the dove found no rest for the sole of her foot, and she returned unto him to the ark, for the waters were on the face of the whole earth; and he put forth his hand, and took her, and brought her in unto him into the ark.	וְלֹא־מָצְאָהּ הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשֶׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחֶהָ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה׃
10	And he stayed yet other seven days; and again he sent forth the dove out of the ark.	וַיֵּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם וַיִּסָּף שִׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתֵּבָה׃
11	And the dove came in to him at eventide; and lo in her mouth an olive-leaf freshly plucked; so Noah knew that the waters were abated from off the earth.	וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעֲתָ עֶרֶב וְהָיָה עַל־הַזַּיִת טֶרֶף בִּפִּיהָ וַיָּדַע נֹחַ כִּי־קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃
12	And he stayed yet other seven days; and sent forth the dove; and she returned not again unto him any more.	וַיֵּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסָפָה שׁוֹב־אֵלָיו עוֹד׃
13	And it came to pass in the six hundred and first year, in the first month, the first day of the month, the waters were dried up from off the earth; and Noah removed the covering of the ark, and looked, and behold, the face of the ground was dried.	וַיְהִי בְּאַחַת וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיִּסַּר נֹחַ אֶת־מִכְסֵּה הַתֵּבָה וַיֵּרָא וְהָיָה חָרְבוּ פְּנֵי הָאָדָמָה׃
14	And in the second month, on the seven and twentieth day of the month, was the earth dry.	וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יָבֹשָׁה הָאָרֶץ׃ (ס)
15	And God spoke unto Noah, saying:	וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר׃

ימים: וישלח. אין זה לשון שליחות אלא לשון שלוח. שלחה ללכת לדרכה, ובזו יראה אם קלו המים, שאם תמצא מנוח לא תשוב אליו:

- (10) ויחל. לשון המתנה. וכן (איוב כט, כא) לי שמעו ויחלו, והרבה יש בזמקרא:
 (11) טרף בפייה. אומר אני שזכר היה. לכן קוראו פעמים לשון זכר, ופעמים לשון נקבה, לפי שכל יונה שזמקרא לשון נקבה, כמו (שה"ש ה, יב) כיונים על אפיקי מים רוחלות, (יחזקאל ז, טז) כיוני הגאיות כולם הומות, (הושע י, יא) כיונה פותה: טרף. ומדרש אגדה, לשון מזון. ודרשו (עירובין יב, ב) צפיה, לשון מאמר. אמרה, יהיו מזונותי מרויחן כזית בידו של הק"ה ולא מתוקין כדבש בידו זשור ודס:
 (12) ויחל. הוא לשון ויחל, אלא שזה לשון ויפגעל, וזה לשון וימסעל. ויחל וימתין, ויחל ויתמתן:
 (13) בראשון. לרבי אליעזר הוא משרי ולרבי יהושע הוא ניסן (ר"ה יב): חרבו. נעשה כמין מיט שקרמו פניה של מעלה:

(14) בשבעה ועשרים. וירידתן צדש השני צ"ו צדש (סדר עולם פ"ד. צ"ר לג, ז), אלו י"א ימים שהחמה יתירה על הלכנה. שמשפט דור המבול שנה תמימה היה (עדיות ב, י. צ"ר כח, ט): יבשה. נעשה גריד כהלכמה:

16	16	צֵא מִן־הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבְנֶיךָ וְנִשְׁי־בְנֶיךָ אִתְּךָ: פֹּק מִן תִּבְתָּא אַתָּ וְאִתְתָּךְ וּבְנֶךָ וְנִשְׁי בְנֶךָ עִמָּךְ:	'Go forth from the ark, thou, and thy wife, and thy sons, and thy sons' wives with thee.
17	17	כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־ בָּשָׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־ הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ (כ') הוּצָא) [ק' הִצָּא] אִתְּךָ וְשָׂרְצוּ בָאָרֶץ וּפְרוּ וּרְבוּ עַל־הָאָרֶץ:	Bring forth with thee every living thing that is with thee of all flesh, both fowl, and cattle, and every creeping thing that creepeth upon the earth; that they may swarm in the earth, and be fruitful, and multiply upon the earth.'
18	18	וַיֵּצֵא־נֹחַ וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנִשְׁי־בָנָיו אִתּוֹ: וַנִּפַק נֹחַ וּבְנוֹהֵי וְאִתְתֵּיהּ וְנִשְׁי בְנוֹהֵי עִמָּהּ:	And Noah went forth, and his sons, and his wife, and his sons' wives with him;
19	19	כָּל־הַחַיָּה כָּל־הָרֶמֶשׂ וְכָל־ הָעוֹף כָּל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן־הַתֵּבָה:	every beast, every creeping thing, and every fowl, whatsoever moveth upon the earth, after their families; went forth out of the ark.
20	20	וַיֵּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל־ הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֲלֵה בְּמִזְבֵּחַ:	And Noah builded an altar unto the LORD; and took of every clean beast, and of every clean fowl, and offered burnt-offerings on the altar.
21	21	וַיֵּרַח יְהוָה אֶת־רִיחַ הַנִּיחָחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לְבּוֹ לֹא־אֶסְףָּ לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יַצַּר לֵב הָאָדָם רָע מִנְעֲרִיו וְלֹא־אֶסְףָּ עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי פֶּאֶשֶׁר עָשִׂיתִי:	And the LORD smelled the sweet savour; and the LORD said in His heart: 'I will not again curse the ground any more for man's sake; for the imagination of man's heart is evil from his youth; neither will I again smite any more every thing living, as I have done.
22	22	עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחָם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשָּׁבְתוּ:	While the earth remaineth, seedtime and harvest, and cold and heat, and summer and winter, and day and night shall not cease.'

- (16) אתה ואשתך וגו'. איש ואשתו. כאן המיר להם תשמיש המטה (ז"ר ל, 1).
- (17) הוצא. הוצא כתיב היצא קרי. היצא, אמור להם שיצאו. הוצא, אם אינם רוצים לצאת הוציאם אתה: ושרצו בארץ. ולא כתיבה. מגיד שאף הבהמה והעוף נאסרו בתשמיש:
- (19) למשפחתיהם. קבלו עליהם על מנת לידבק צמינן:
- (20) מכל הבהמה הטהורה. אמר, לא צוה לי הקצ"ה להכניס מאלו ז' אלא כדי להקריב קרבן מהם (ז"ר פ' כ"ו ופ' ל"ד, ט):
- (21) מנעריו. מנעריו כתיב. משננער לצאת ממעי אמו ניתן צו יצר הרע (שם לז, י. ירושלמי ברכות ג, ה): לא אסף. ולא אסף. כפל הדבר לשבועה. הוא שכתיב (ישעי' נד, ט) אשר נשבעתי מעבור מי נח. ולא מצינו זה שבועה אלא זו שכלל דבריו, והיא שבועה. וכן דרשו חכמים במסכת שבועות (דף לו):

IX	<p>And God blessed Noah and his sons, and said unto them: 'Be fruitful and multiply, and replenish the earth.</p>	IX	<p>וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ:</p>
2	<p>And the fear of you and the dread of you shall be upon every beast of the earth, and upon every fowl of the air, and upon all wherewith the ground teemeth, and upon all the fishes of the sea: into your hand are they delivered.</p>	2	<p>וּמוֹרָאֲכֶם וַחֲתֹכָם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכָל־אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל־דָּגֵי הַיָּם בְּיֶדְכֶם נִתְּנוּ:</p>
3	<p>Every moving thing that liveth shall be for food for you; as the green herb have I given you all.</p>	3	<p>כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ כִּי־רַק עֵשֶׂב נִתְּתִי לָכֶם אֶת־כָּל־</p>
4	<p>Only flesh with the life thereof, which is the blood thereof, shall ye not eat.</p>	4	<p>אֶדְ־בֶשָׂר בִּנְפֹשׁוֹ דָּמּוֹ לֹא תֹאכְלוּ:</p>
5	<p>And surely your blood of your lives will I require; at the hand of every beast will I require it; and at the hand of man, even at the hand of every man's brother, will I require the life of man.</p>	5	<p>וְאֵד־אֶת־דַּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה אֲדַרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אֲחָיו אֲדַרְשׁ אֶת־נַפְשׁ הָאָדָם:</p>

(22) עוד כל ימי הארץ וגו' לא ישבתו. ו' עמים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד, כמו ששנינו חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו זרע. חצי כסליו וטבת וחצי שבט קור (ס"א חורף) וכו', צבצב מניעא קג) (ס"א עוד כל ימי, כלומר תמיד, כמו עוד טומאתו צו): קור. קשה מחורף: חורף. עת זרע שעורים וקטניות החריפין להצבצל מהר. קור הוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן: קציר. חצי ניסן ואייר וחצי סיון: קיץ. הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמייבצים אותן בשדות ושמו קיץ, כמו (שמואל): ישבתו. לא (",,,,,), ישבתו. לא ולייליה ויום : (",),, חום. : (,) ,

(2) וחתכם. ואימתכם, כמו (איזו, כח) תראו חתם. ואגדה, לשון חיות. שכל זמן שהתינוק בן יומו חי, אין אתה צריך לשומרו מן העכברים. עוג מלך הבשן מת, צריך לשומרו מן העכברים, שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה. אימתי יהיה מוראכם על החיות, כל זמן שאתם חיים (סנהדרין נח. שבת קנא, ב):

(3) לכם יהיה לאכלה. שלא הרשימי לאדם הראשון בשר אלא ירק עשב, ולכם, כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון, נתתי לכם את כל (סנהדרין קט):

(4) בשר בנפשו. אסור להם אבר מן החי, כלומר כל זמן שנפשו צו לא תאכלו הבשר (שם נו, א): בנפשו דמו. צעד נפשו צו: בשר בנפשו לא תאכלו. הרי אבר מן החי. ואף בנפשו דמו לא תאכלו, הרי דם מן החי (שם נט, א):

(5) ואך את דמכם. אף על פי שהתיתי לכם נטילת נשמה בזהמה, את דמכם אדרוש מהשופק דם עזמו: לנפשותיכם. אף החונק עזמו, אף על פי שלא ילא ממנו דם: מיד כל חיה. לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן, שנאמר (תהלים מט, יג) נמשל בזהמות נדמו, לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות (שבת קנא, ב): ומיד האדם. מיד ההורג צמוד ואין עדים, אני אדרוש: מיד איש אחיו. מיד שהוא אוהב לו כחם והרגו שוגג אני אדרוש, אם לא יגלה ויבקש על עזו לימחל, שאף השוגג צריך כפרה. ואם אין עדים לחייבו גלות, והוא אינו נכנע, הקדוש ברוך הוא דורש ממנו. כמו שדרשו רבותינו, והאלהים אנה לידו (שמות כא, יג) במסכת מכות (י, ב), הקדוש ברוך הוא מזמנו לפונדק אחד וכו':

6	Whoso sheddeth man's blood, by man shall his blood be shed; for in the image of God made He man.	וְיִשּׁוּד דָּמָא דְּאִנְשָׁא בְּסִתְּרִין עַל מִימַר דִּינִינְיָא דְּמִיָּה וְתִאשְׁדּוּ אֲרִי בְּצִלָּם אֱלֹהִים עֲבַד יְת אִנְשָׁא:	שִׁפְךָ דָּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפֹךְ בִּי בְּצִלָּם אֱלֹהִים עֲשֵׂה אֶת הָאָדָם:	6
7	And you, be ye fruitful, and multiply; swarm in the earth, and multiply therein.' .	וְאַתֶּם פְּרִו וּרְבוּ שְׂרָצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ-בָהּ: (ס)	וְאַתֶּם פְּרִו וּרְבוּ שְׂרָצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ-בָהּ: (ס)	7
8	And God spoke unto Noah, and to his sons with him, saying:	וַיֹּאמֶר יְיָ לְנֹחַ וּלְבָנָוְהִי עִמָּה אִתּוֹ לֵאמֹר:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-נֹחַ וְאֶל-בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר:	חמישי
9	'As for Me, behold, I establish My covenant with you, and with your seed after you;	וְאֲנִי הֲנִי מְקִים אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת-זֶרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם:	וְאֲנִי הֲנִי מְקִים אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת-זֶרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם:	9
10	and with every living creature that is with you, the fowl, the cattle, and every beast of the earth with you; of all that go out of the ark, even every beast of the earth.	וְעִם כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעֹרֶף בְּבִהֶמָּה וּבְכָל- חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יֹצְאֵי הַתֵּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:	וְעִם כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעֹרֶף בְּבִהֶמָּה וּבְכָל- חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יֹצְאֵי הַתֵּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:	10
11	And I will establish My covenant with you; neither shall all flesh be cut off any more by the waters of the flood; neither shall there any more be a flood to destroy the earth.'	וְאֲקִים יְת קִימִי עִמָּכֹן וְלֹא יִשְׁתַּיֵּצִי כָּל בִּסְרָא עוֹד מִמֵּי טוּפָנָא וְלֹא יִהְיֶה עוֹד טוּפָנָא לְחֻבְלָא אֶרֶץ:	וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא-יִכָּרֵת כָּל-בֶּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא-יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחַת הָאָרֶץ:	11
12	And God said: 'This is the token of the covenant which I make between Me and you and every living creature that is with you, for perpetual generations:	וַיֹּאמֶר יְיָ דָּא אֶת קִים דְּאֲנָא יְהִיב בֵּין מִימְרִי וּבֵינִיכֹן וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיַּת דְּעִמָּכֹן לְדָרִי עַלְמָא:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת- הַבְּרִית אֲשֶׁר-אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינִיכֶם וּבֵין כָּל-נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם:	12
13	I have set My bow in the cloud, and it shall be for a token of a covenant between Me and the earth.	יְת קִשְׁתִּי יְהִיבִית בְּעִנְנָא וְתִהִי לְאוֹת קִים בֵּין מִימְרִי וּבֵין אֶרֶץ:	אֶת-קִשְׁתִּי נֹתַתִּי בְּעָנָן וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ:	13

- (6) באדם דמו ישפך. אם יש עדים המיתווה אתם. למה, כי צלם אלהים וגו': עשה את האדם. זה מקרא חסר. ונריך להיות עשה העושה את האדם, וכן הרצה במקרא:
- (7) ואתם פרו ורבו. לפי פשוטו, הראשונה (לעיל א, כח) לצרכה (כתובות ה, א), וכאן לזווי. ולפי מדרשו (ב"ר לז, י) להקיש מי שאינו עוסק בצפריה ורביה לשופך דמים (יצמות סה):
- (9) ואני הנני. מסכים אני עמך. שהיה נח דואג לעסוק בצפריה ורביה עד שהצטיחו הקדוש ברוך הוא שלא לשחת העולם עוד (תנחומא נח יא), וכן עשה. ובאחרונה אמר לו, הנני מסכים לעשות קיום וחזוק צרית להצטמחתי, ואמן לך אות:
- (10) חית הארץ אתכם. הם המתהלכים עם הצריות: מכל יוצאי התבה. להציא שקצים ורמשים: לכל חית הארץ. להציא המזיקין שאינן בכלל החיה אשר אתכם, שאין הילוכן עם הצריות:
- (11) והקימותי. אעשה קיום לצריתי. ומהו קיומו, את אות הקשת, כמו שמסיים והולך:
- (12) לדרת עולם. נכתב חסר. שיש דורות שלא הוצרכו לאות לפי שצדיקים גמורים היו, כמו דורות של חזקיהו מלך יהודה, ודורות של רבי שמעון בן יוחאי (ב"ר לה, ב):

14	And it shall come to pass, when I bring clouds over the earth, and the bow is seen in the cloud,	וְהָיָה בְּעַנְנֵי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאָתָהּ הַקֶּשֶׁת בְּעָנָן:	וְהָיָה בְּעַנְנֵי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאָתָהּ הַקֶּשֶׁת בְּעָנָן:	14
15	that I will remember My covenant, which is between Me and you and every living creature of all flesh; and the waters shall no more become a flood to destroy all flesh.	וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יְהִי עוֹד מַיָּא הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר:	וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יְהִי עוֹד מַיָּא הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר:	15
16	And the bow shall be in the cloud; and I will look upon it, that I may remember the everlasting covenant between God and every living creature of all flesh that is upon the earth.'	וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בְּעָנָן וְרָאִיתִיהָ לְזָכֹר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:	וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בְּעָנָן וְרָאִיתִיהָ לְזָכֹר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:	16
17	And God said unto Noah: 'This is the token of the covenant which I have established between Me and all flesh that is upon the earth.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְמַתִּי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: (פ)	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְמַתִּי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: (פ)	17
18	And the sons of Noah, that went forth from the ark, were Shem, and Ham, and Japheth; and Ham is the father of Canaan.	וַיְהִיו בְּנֵי נֹחַ דֹּנְפְקוּ מִן הַתִּיבָה שֵׁם וְחָם וְיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִיהֶי דְכְנָעַן:	וַיְהִיו בְּנֵי־נֹחַ הַיִּצְאָאִים מִן־הַתִּיבָה שֵׁם וְחָם וְיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן:	ששי ח
19	These three were the sons of Noah, and of these was the whole earth overspread.	שְׁלֹשָׁה אֱלֹהֵי בְנֵי־נֹחַ וּמֵאלֶּה נִפְצְחָה כָּל־הָאָרֶץ:	שְׁלֹשָׁה אֱלֹהֵי בְנֵי־נֹחַ וּמֵאלֶּה נִפְצְחָה כָּל־הָאָרֶץ:	19
20	And Noah, the man of the land, began and planted a vineyard.	וַיַּחֲלֵ נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כֶּרֶם:	וַיַּחֲלֵ נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כֶּרֶם:	20
21	And he drank of the wine, and was drunken; and he was uncovered within his tent.	וַיִּשְׁתֵּי מִן הַמֶּרְא וְרוּי וַאֲתַגְלִי בְּתוֹךְ אֹהֶל־הָ:	וַיִּשְׁתֵּי מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אֹהֶל־הָ:	21

(14) בענני ענן. כשמעלה במחשבה לפני להביא חשך ואצדון לעולם:
(16) בין אלהים ובין כל נפש חיה. צין מדת הדין של מעלה, ובייכס (שם ג). שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה. אלא זה מדרשו, כשתצא מדת הדין לקטרג עליכס (לחייב אתכם), אני רואה את האות וזוכר:
(17) זאת אות הברית. הראהו הקשת ואמר לו, הרי האות שאמרתי:
(18) וחס הוא אבי כנען. למה הוצרך לומר כאן. לפי שהפרשה עסוקה וצאה בשכרותו של נח, שקלקל זה חס, ועל ידו נחלקל כנען, ועדיין לא כתב תולדות חס ולא ידענו שכנען צו. לפיכך הוצרך לומר כאן וחס הוא אבי כנען:
(20) ויחל. עשה עצמו חולין (צ"ר לו, ג). שהיה לו לעסוק תחלה בגטיעה אחרת: איש האדמה. אדוני האדמה, כמו (רות א, ג) איש נעמי: וישע ברם. כשנכנס למיצה הכנים עמו וזמורות ויחורי תאנים (צ"ר שם):
(21) ויתגל. לשון ויתקפל: אהלו. אהלה כתיב, רמז ל' שבטים (תנחומא ישן נח ס"ב) שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה, שגלו על עסקי היין, שנאמר (עמוס ו, 1) השותים במזרקי יין (צ"ר לו, ד):

22	And Ham, the father of Canaan, saw the nakedness of his father, and told his two brethren without.	וַיֵּרָא חָם אֲבִי כְנָעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי-אֶחָיו בְּחוּץ:	וַחֲזָא חָם אֲבוּהִי דְכְנַעַן יָת עֶרְוַתָּא דְאֲבוּהִי וַחֲוֵי לְתַרְיִן אֲחוּהִי בְשׁוּקָא:
23	And Shem and Japheth took a garment, and laid it upon both their shoulders, and went backward, and covered the nakedness of their father; and their faces were backward, and they saw not their father's nakedness.	וַיִּקַּח שֵׁם וַיָּפֶת אֶת-הַשְּׂמֹלֶה וַיִּשְׁימוּ עַל-שִׁכְמָם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אָחֲרָנִית וַיִּכְסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אֲחֲרָנִית וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ:	וְנָסִיב שֵׁם וַיָּפֶת יָת כְּסוּתָא וַשְׁוִיאוּ עַל כְּתָף תַּרְוִיהוֹן וַאֲזָלוּ מִחֲזָרִין וַכְּסִיאוּ יָת עֶרְוַתָּא דְאֲבוּהוֹן וַאֲפִיהוֹן מִחֲזָרִין וְעֶרְוַתָּא דְאֲבוּהוֹן לֹא חָזוּ:
24	And Noah awoke from his wine, and knew what his youngest son had done unto him.	וַיִּיקָץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיָּדַע אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה-לּוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן:	וַאֲתַעֲר נֹחַ מִחֲמַרְיָה וַיֵּדַע יָת דַּעְבַּד לִיה בְּרִיָּה זַעֲרָא:
25	And he said: Cursed be Canaan; a servant of servants shall he be unto his brethren.	וַיֹּאמֶר אֲנֹרֶךְ כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו:	וַאֲמַר לִיט כְּנַעַן עֶבֶד פִּלַּח יְהִי לְאֲחוּהִי:
26	And he said: Blessed be the LORD, the God of Shem; And let Canaan be their servant.	וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שֵׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ:	וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלֹהֵיהּ דְּשֵׁם וַיְהִי כְנַעַן עֶבְדָּא לְהוֹן:
27	God enlarge Japheth, and he shall dwell in the tents of Shem; And let Canaan be their servant.	יִפַּת אֱלֹהִים לִיָּפֶת וַיִּשְׁכֵּן בְּאֶהֱלֵי-שֵׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ:	יִפְתִּי וַיִּלְפַּת וַיִּשְׁרִי שְׂכִינְתִּיהּ בְּמִשְׁכְּנֵי שֵׁם וַיְהִי כְנַעַן עֶבְדָּא לְהוֹן:
28	And Noah lived after the flood three hundred and fifty years.	וַיְחִי-נֹחַ אַחֲרֵי הַמָּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה:	וַחֲזָא נֹחַ בְּתַר טוֹפְנָא תַלְתַּי מָאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין:
29	And all the days of Noah were nine hundred and fifty years; and he died.	וַיְהִיֹּ (בספרי ספרד ואשכנז ויהי) כָּל-יְמֵי-נֹחַ תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: (פ)	וַהֲוֹ כָּל יוֹמֵי נֹחַ תִּשְׁעַ מָאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין וַיָּמָת:

(22) וירא חם אבי כנען. יש מרבותינו אומרים כנען ראה והגיד לאביו, לכך הוזכר על הדבר ונתקלל (ז"ר). וירא את ערות אביו. יש אומרים סרסו (סנהדרין ע"ה), ויש אומרים רבעו (ז"ר):

(23) ויקח שם ויפת. אין כתיב ויקחו, אלא ויקח. לימד על שם שנחמץ צמורה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של צינית. ויפת זכה לקצורה לבניו, שנאמר (יחזקאל לט, יא) אסן לגוג מקום שם קבר. וחס שזזה את אביו, נאמר בזרעו (ישעיה כד, כ) ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשופי שם וגו' (סנהדרין ע). נחמואל נח טו. ז"ר לו, א):

ופניהם אחורנית. למה נאמר פעם שניה. מלמד, שכשקברו אכלו והוצרכו להפוך עצמם לכסותם, הפכו פניהם אחורנית (ז"ר לו, א):

(24) בנו הקטן. הפסול והבזוי, כמו (ירמיה מט, טו) הנה קטן נחמץ בגוים, בזוי באדם:

(25) ארור כנען. אמה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי אחר לשמשני. ארור בן רביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים, שהטל עליהם טורה עבודתי מעתה (ז"ר לו, א). ומה ראה חם שסרסו. אמר להם לאחיו, אדם הראשון שני בניו היו לו, והרג זה את זה בשביל ירושת העולם (שם ה). ואביו יש לו ג' בנים ועודנו מבקש בן רביעי:

(26) ברוך ה' אלהי שם. שעמיד לשמור הצטחתו לזרעו לתת להם את ארץ כנען. ויהי. להם כנען למס עובד:

(27) יפת אלהים ליפת. מתורגם יפתי, ירחיב. וישכון באהלי שם. ישרה שכינתו בישראל. ומדרש חכמים (יומא יא, א) אף על פי שיפת אלהים ליפת, שזנה כורש שהיה מבני יפת בית שני, לא שרמה זו שכינה. והיכן שרמה, במקדש ראשון שזנה שלמה שהיה מבני שם: ויהי כנען עבד. אף משיגלו בני שם ימכרו להם עבדים מבני כנען:

X	Now these are the generations of the sons of Noah: Shem, Ham, and Japheth; and unto them were sons born after the flood.	וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שֵׁם וְיֶפֶת וְיֹוֹנָדָו לָהֶם בָּנִים אַחֵר בְּתֵר טוֹפָא:	X
2	The sons of Japheth: Gomer, and Magog, and Madai, and Javan, and Tubal, and Meshech, and Tiras.	בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וַיֵּן וְתוּבַל וּמִשְׁכַּח וְתִירָס:	2
3	And the sons of Gomer: Ashkenaz, and Riphath, and Togarmah.	וּבְנֵי גֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתוֹגַרְמָה:	3
4	And the sons of Javan: Elishah, and Tarshish, Kittim, and Dodanim.	וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים:	4
5	Of these were the isles of the nations divided in their lands, every one after his tongue, after their families, in their nations.	מֵאַלֶּה נִפְרְדּוּ אִיֵּי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֵתָם אִישׁ לְלִשְׁנֹו לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיֵיהֶם:	5
6	And the sons of Ham: Cush, and Mizraim, and Put, and Canaan.	וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וְכַנְעַן:	6
7	And the sons of Cush: Seba, and Havilah, and Sabtah, and Raamah, and Sabteca; and the sons of Raamah: Sheba, and Dedan.	וּבְנֵי כּוּשׁ סֶבָא וְחַוִּילָה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתֶּכָּא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וְדֵדָן:	7
8	And Cush begot Nimrod; he began to be a mighty one in the earth.	וְכוּשׁ אֹלִיד יֵת נִמְרוֹד הוּא לְהִיּוֹת גִּבּוֹר בְּאֶרֶץ:	8
9	He was a mighty hunter before the LORD; wherefore it is said: 'Like Nimrod a mighty hunter before the LORD.'	הוּא־הָיָה גִבּוֹר־צִיד לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן יֵאמָר כְּנִמְרוֹד גִּבּוֹר צִיד לִפְנֵי יְהוָה:	9
10	And the beginning of his kingdom was Babel, and Erech, and Accad, and Calneh, in the land of Shinar.	וְהֵנָּה רִישׁ מַלְכוּתוֹ בָּבֶל וְאַרְךָ וְאַכַּד וְכַלְנֶה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר:	10

(2) ותירס. זו פרס (בראשית רבה לז,א. יומא שס):

(8) להיות גבור. להמריד כל העולם על הקצ"ה צעזע דור הפלגה:

(9) גבור ציד. מד דעתן של צריות צפיו ומטען למרוד במקום (צ"ל, 3): לפני ה'. מתכוין להקניטו על פניו (תו"כ

צמקוּת פ"ב, 3): על כן יאמר. על כל אדם מרשיע צעזע פנים יודע רצונו ומתכוין למרוד צו יאמר זה כנמרוד גבור ציד (צ"ר):

11	Out of that land went forth Asshur, and builded Nineveh, and Rehoboth-ir, and Calah,	מִן־הָאָרֶץ הָיָא אֲשׁוּר וַיִּבְנֶה יָת נִיְנוּה וְיָת רְחוֹבוֹת קַרְתָּא וְיָת כַּלַּח:	11 מִן־הָאָרֶץ הָיָא אֲשׁוּר וַיִּבְנֶה יָת נִיְנוּה וְיָת רְחוֹבוֹת קַרְתָּא וְיָת כַּלַּח:
12	and Resen between Nineveh and Calah—the same is the great city.	וְיָת רֶסֶן בֵּין נִיְנוּה וּבֵין כַּלַּח הִיא קַרְתָּא רַבָּתָא:	12 וְיָת־רֶסֶן בֵּין נִיְנוּה וּבֵין כַּלַּח הִיא הָעִיר הַגְּדֹלָה:
13	And Mizraim begot Ludim, and Anamim, and Lehabim, and Naphtuhim,	וּמִצְרַיִם אוֹלִיד יֵת לוּדָאִי וְיֵת עַנְמָאִי וְיֵת לֶהָבָאִי וְיֵת נַפְתּוּחָאִי:	13 וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לוּדִים וְאֶת־עַנְמִים וְאֶת־לֶהָבִים וְאֶת־נַפְתּוּחִים:
14	and Pathrusim, and Casluhim—whence went forth the Philistines—and Caphtorim.	וְיֵת פַּתְרוּסָאִי וְיֵת כַּסְלוּחָאִי דִנְפְקוּ מִתַּמֶּן פְּלִשְׁתִּי וְיֵת קַפְטוֹרָאִי:	14 וְאֶת־פַּתְרֻסִים וְאֶת־כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתָּרִים: (ס)
15	And Canaan begot Zidon his firstborn, and Heth;	וּכְנַעַן אוֹלִיד יֵת צִידוֹן בּוֹכְרִיה וְיֵת חֶת:	15 וּכְנַעַן יָלַד אֶת־צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת־חֶת:
16	and the Jebusite, and the Amorite, and the Girgashite;	וְיֵת יְבוּסָאִי וְיֵת אַמּוֹרָאִי וְיֵת גִּרְגִּישָׁאִי:	16 וְאֶת־יְבוּסִי וְאֶת־הַאֲמֹרִי וְאֶת־הַגִּרְגִּשִׁי:
17	and the Hivite, and the Arkite, and the Sinite;	וְיֵת חִוִּי וְיֵת חֶזְקִי וְיֵת חִנִּי:	17 וְאֶת־חִוִּי וְאֶת־חֶזְקִי וְאֶת־חִנִּי:
18	and the Arvadite, and the Zemarite, and the Hamathite; and afterward were the families of the Canaanite spread abroad.	וְיֵת אַרְוָדָאִי וְיֵת זִמְרָאִי וְיֵת חַמַּתָּאִי וּבִתְרָא כֵן אֶתְפָּדְרוּ זְרַעֲיָת כְּנַעֲנָאִי:	18 וְאֶת־הָאֲרָוֶדִי וְאֶת־הַזְּמָרִי וְאֶת־הַחַמְתִּי וְאַחַר נִפְצוּ מִשְׁפָּחוֹת הַכְּנַעֲנִי:
19	And the border of the Canaanite was from Zidon, as thou goest toward Gerar, unto Gaza; as thou goest toward Sodom and Gomorrah and Admah and Zeboiim, unto Lasha.	וְהָיָה תְּחִלָּה מִצִּידוֹן מִשִּׁי לְגֶרָר עַד עֵזָה מִשִּׁי לְסֹדֹם וְעֵמֹרָה וְאַדְמָה וְצִבּוֹיִם עַד לָשָׁע:	19 וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹן בְּאַכָּה גֶרָרָה עַד־עֵזָה בְּאַכָּה סֹדֹמָה וְעֵמֹרָה וְאַדְמָה וְצִבּוֹיִם עַד־לָשָׁע:

(11) מן הארץ. כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין צמקוס לצנות המגדל, ילא מתוכס (צ"ר לו,ד):

(12) העיר הגדולה. היא נינוה, שנאמר (יונה ג,ג) ונינוה הייתה עיר גדולה לאלהים:

(13) להבים. שפניהם דומים ללהב:

(14) פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים. משניהם ילאו. שהיו פתרוסים וכסלוחים מחליפין משכב

נשומיהם אלו לאלו, וילאו מהם פלשתים (צ"ר לו,ה):

(18) ואחר נפצו. מאלה נפוצו, משפחות הרעה:

(19) גבול. סוף ארצו. כל גבול לשון סוף וקצה: באכה. שם דצר. ולי נראה כאדם האומר לחצרו, גבול זה מגיע עד אשר

מצא לגבול פלוני:

20	These are the sons of Ham, after their families, after their tongues, in their lands, in their nations.	אלה בני־חם למשפחתם ללשונתם בגויהם: (ס) אלין בני חם לתרעתהון בארעתהון בעממיהון:	20
21	And unto Shem, the father of all the children of Eber, the elder brother of Japheth, to him also were children born.	ולשם ילד גם־הוא אבי כל־בני־עבר אחי יפת הגדול: ולשם איתיליד אף הוא אבוהון דכל בני עבר אחיה דיפת רבא:	21
22	The sons of Shem: Elam, and Asshur, and Arpachshad, and Lud, and Aram.	בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם: בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם:	22
23	And the sons of Aram: Uz, and Hul, and Gether, and Mash.	ובני ארם עוז וחול וגתר ומש: ובני ארם עוז וחול וגתר ומש:	23
24	And Arpachshad begot Shelah; and Shelah begot Eber.	וארפכשד ילד את־שלח ושלח ילד את־עבר: וארפכשד ילד את־שלח ושלח ילד את־עבר:	24
25	And unto Eber were born two sons; the name of the one was Peleg; for in his days was the earth divided; and his brother's name was Joktan.	ולעבר איתילידו תרין בנין שום חד פלג ארי ביומיה אחפליגת ארעא ושום אחיה יקטן: ולעבר ילד שני בנין שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו יקטן:	25
26	And Joktan begot Almodad, and Sheleph, and Hazarmaveth, and Jerah;	ויקטן ילד את־אלמודד ואת־שלף ואת־חצרמות ואת־ירח: ויקטן איליד ית אלמודד וית שלף וית חצרמות וית ירח:	26
27	and Hadoram, and Uzal, and Diklah;	ואת־הדורם ואת־אוזל ואת־דקלה: וית הדורם וית אוזל וית דקלה:	27
28	and Obal, and Abimael, and Sheba;	ואת־עובל ואת־אבימאל ואת־שבא: וית עובל וית אבימאל וית שבא:	28
29	and Ophir, and Havilah, and Jobab; all these were the sons of Joktan.	ואת־אופר ואת־חוילה ואת־יובב כל־אלה בני יקטן: וית אופיר וית חוילה וית יובב כל אלין בני יקטן:	29

(20) ללשונותם בארצותם. אף על פי שנחלקו ללשונות וארצות, כולם בני חם הם:

(21) אבי כל בני עבר. הנהר היה שם: אחי יפת הגדול. איני יודע אם יפת הגדול, אם שם. כשהוא אומר (להלן יא,י) שם בן מאת שנה וגו' שנתים אחר המבול, הוי אומר יפת הגדול. שהרי בן ת"ק שנה היה נח כשהתחיל להוליד (לעיל ו,א), והמבול היה בשנת שש מאות שנה (שם ו,ז). נמצא שהגדול בצניו היה בן מאה שנה. ושם לא הגיע למאה עד שנתים אחר המבול (ב"ר לז,י): אחי יפת. ולא אחי חם. שאלו שניהם כבדו את אביהם, וזה בזה:

(25) נפלגה. נחצלו הלשונות ונפוצו מן הצקעה, ונחלגו בכל העולם. למדנו שהיה עבר נביא, שקרא שם בנו על שם העמיד (שם), ושנינו צסדר עולם (פ"א) צצסוף ימיו נחלגו. שאם תאמר צצחלת ימיו, הרי יקטן אחיו צעיר ממנו והוליד כמה משפחות קודם לכן, שנאמר ויקטן ילד וגו', ואחר כך (להלן יא,א) ויהי כל הארץ וגו'. ואם תאמר צצאמצע ימיו, לא צא הכחוצ לצתסם אלא לצפרס. הו למדת צצשנת מות פלג נחלגו: יקטן. שהיה עניו ומקטין עצמו (ב"ר לז,י) לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו:

(26) חצרמות. על שם מקומו. דצרי אגדה (ב"ר לז,ח):

30	And their dwelling was from Mesha, as thou goest toward Sephar, unto the mountain of the east.	וַיְהִי מוֹשְׁבָם מִמֶּשָׁא בְּאַכָּה סִפְרָה הַר הַקֶּדֶם: וְהָיָה מוֹתְבָהוֹן מִמִּישָׁא מְטִי לְסִפְרָה טוֹר מִדְּנָחָא:	30
31	These are the sons of Shem, after their families, after their tongues, in their lands, after their nations.	אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְלִשְׁנָהוֹן בְּאַרְעֵתְהוֹן לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֵתָם לְגוֹיֵיהֶם: לְעַמְמִיהוֹן:	31
32	These are the families of the sons of Noah, after their generations, in their nations; and of these were the nations divided in the earth after the flood.	אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדּוּ חֲגוּזִים בְּאֶרֶץ אַחֵר הַמְּבּוּל: (פ)	32
XI	And the whole earth was of one language and of one speech.	וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שָׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים: וְהָיָה כָּל אֶרֶץ לִישָׁן חָד וּמִלָּל חָד:	ט שְׂצִיעִי
2	And it came to pass, as they journeyed east, that they found a plain in the land of Shinar; and they dwelt there.	וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בְּקִעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: וְהָיָה בְּמִטְלָהוֹן בְּקִדְמִיתָא וַאֲשַׁכְחוּ בְּקִעְתָּא בְּאֶרֶץ דְּבָבָל וַיִּתִּיבוּ תַּמָּן:	2
3	And they said one to another: 'Come, let us make brick, and burn them thoroughly.' And they had brick for stone, and slime had they for mortar.	וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הִבָּה נִלְבְּנָה לִבְנִים וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָּה וַתְּהִי לָהֶם הַלְבְּנָה לְאַבָּן וַתַּחֲמֹר הִנֵּה לָהֶם לַחְמֹר: וַיֹּאמְרוּ גְבֵר לַחְבֵּרִיָּה הָבוּ נָרְמִי לִבְנִין וְנִשְׂרוּפְנוֹן בְּנוֹרָא וְהָיָה לָהוֹן לְבִינְתָא לְאַבְנָא וַחֲמִירָא תְּנֵה לָהוֹן לְשִׁיעַ:	3
4	And they said: 'Come, let us build us a city, and a tower, with its top in heaven, and let us make us a name; lest we be scattered abroad upon the face of the whole earth.'	וַיֹּאמְרוּ הִבָּה נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־ לָנוּ שֵׁם פֶּן־נִפְּוֶץ עַל־פְּנֵי כָל־ הָאָרֶץ: וַיֹּאמְרוּ הָבוּ נִבְנֶה לָּנוּ קִרְתָּא וּמִגְדָּלָא וְרִישָׁהּ מְטִי עַד צֵית שָׁמַיָא וְנַעֲבִיד לָנוּ שׁוֹם דְּלִמָּא נִתְבָּדֵר עַל אִפִּי כָּל אֶרֶץ:	4
5	And the LORD came down to see the city and the tower, which the children of men builded.	וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם: וַאֲתַגְלִי יִי לְאַתְפָּרְעָא עַל עוֹבְדֵי קִרְתָּא וּמִגְדָּלָא דְּבָנוּ בְּנֵי אָנְשָׁא:	5

- (1) שפה אחת. לשון הקודש: ודברים אחדים. באו צענה אחת, ואמרו, לא כל הימנו שיצור לו את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. דבר אחר, על יחידו של עולם. דבר אחר, ודברים אחדים (ס"א דברים חדים). אמרו, אחת לאלף ותרנ"ו שנים הרקיע מתמוטט כשם שעשה צימי המבול. באו ונעשה לו סמוכות (צ"ר לו, ו):
- (2) בנסעם מקדם. שהיו יושבים שם, כדכתיב למעלה ויהי מושבם וגו' הר הקדם, ונסעו משם למור להם מקום להחזיק את כלם (צ"ר לח, ו), ולא מצאו אלא שנער:
- (3) איש אל רעהו. אומה לאומה מזרים לכוש וכוש לפוט ופוט לכנען (שם ח): הבה. הזמינו עצמכם. כל הבה לשון הזמנה הוא. שמכינים עצמן ומתחזרים למלאכה או לעצה או למשא. הבה, הזמינו אפרקליי"ר בלע"ו: לבנים. שאין אזנים צבצב שהיא צקעה: ונשרפה לשרפה. כך עושין הלכנים שקורין טוול"ש, שורפים אותן בצבצן: לחומר. לטוב הקיר:
- (4) פן נפוצין. שלא יביא עלינו שום מכה להפיצנו מכאן:

6	And the LORD said: 'Behold, they are one people, and they have all one language; and this is what they begin to do; and now nothing will be withholden from them, which they purpose to do.	וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד וּשְׂפָה אַחַת לְכָלָם וְזֶה תַחֲלֹם לַעֲשׂוֹת וַעֲתָה לֹא-יִבְצֹר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת:
7	Come, let us go down, and there confound their language, that they may not understand one another's speech.'	הִבֵּה נִרְדָּה וְנִבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ:
8	So the LORD scattered them abroad from thence upon the face of all the earth; and they left off to build the city.	וַיִּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ וַיַּחֲדְלוּ לְבִנְתִּי הָעִיר:
9	Therefore was the name of it called Babel; because the LORD did there aconfound the language of all the earth; and from thence did the LORD scatter them abroad upon the face of all the earth.	עַל-כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי-שָׁם בָּלְלָ יְהוָה שְׂפַת כָּל-הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפְצִצָם יְהוָה עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ: (פ)
10	These are the generations of Shem. Shem was a hundred years old, and begot Arpachshad two years after the flood.	אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שָׁם בֶּן-מֵאת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַיִם אַחֵר הַמָּבּוּל:
11	And Shem lived after he begot Arpachshad five hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי-שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)

- (5) וירד ה' לראות. לא הוצרך לכן, אלא צא ללמד לדיינים, שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויצינו. צמדרש רבי תנחומא (נח יח): בני האדם. אלא בני מי. שמה בני חמורים וגמלים. אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה, ואמר (לעיל ג, יז) האשה אשר נתתה עמדי. אף אלו כפו בטובה למרוד צמי שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול (צ"ר לח, ט):
- (6) הן עם אחד. כל טובה זו יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכולם, ודבר זה החלו לעשות: החלם. כמו אמרם, עשותם. להתחיל הם לעשות: לא יבצר מהם וגר לעשות. צממיה. יצטר, לשון מניעה, כתרוממו. ודומה לו (תהלים עו, יג) יצטר רוח נגידים:
- (7) הבה נרדה. צבית דינו נמלך מענותותו היתירה (תנחומא נח יח): הבה. מדה כנגד מדה. הם אמרו הבה נצנה, והוא כנגדם מדד ואמר הבה נרדה (תנחומא ישן נח כה): ונבלה. ונבלל. נ"ן משמש בלשון רבים וה"א אחרונה יתירה כה"א של נרדה: לא ישמעו. זה שאל לנצנה, וזה מציא טיט, וזה עומד עליו ופוצע את מוחו (צ"ר לח, י):
- (8) ויפץ ה' אותם משם. צעולם הזה סנהדרין ק, צ, מה שאמרו פן נפוצ נחקיים עליהם. הוא שאמר שלמה (משלי י, כד) מגורת רשע היא תצואנו:
- (9) ומשם הפיצם. למד שאין להם חלק לעולם הזה (סנהדרין ס). וכי איזו קשה, של דור המבול או של דור הפלגה. אלו לא פשטו יד בעיקר, ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו. ואלו נשטפו, ואלו לא נאצדו מן העולם. אלא שדור המבול היו גולנים והיתה מריבה ביניהם, לכן נאצדו. ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם, שנאמר שפה אחת ודברים אחדים. למדת שנאוי המחלוקת וגדול השלום (צ"ר לח, ו):
- (10) שם בן מאת שנה. כשהוליד את ארפכשד, שנתיים אחר המבול:

12	And Arpachshad lived five and thirty years, and begot Shelah.	וַאֲרַפְכְּשָׁד חָיָה חֲמִישָׁה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּולֵד אֶת־שֵׁלָח: וַאֲרַפְכְּשָׁד חָיָה תְּלָתִין וַחֲמִישָׁה שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יֵת שֵׁלָח:	12
13	And Arpachshad lived after he begot Shelah four hundred and three years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁלָח שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּולֵד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס) וַיְחִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ יֵת שֵׁלָח אַרְבַּע מֵאוֹת וּתְלָת שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹת:	13
14	And Shelah lived thirty years, and begot Eber.	וַיִּשְׁלַח חָיָה שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּולֵד אֶת־עֵבֶר: וַיִּשְׁלַח חָיָה תְּלָתִין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יֵת עֵבֶר:	14
15	And Shelah lived after he begot Eber four hundred and three years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־שֵׁלָח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ עֵבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּולֵד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס) וַיְחִי־שֵׁלָח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ יֵת עֵבֶר אַרְבַּע מֵאוֹת וּתְלָת שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹת:	15
16	And Eber lived four and thirty years, and begot Peleg.	וַיְחִי־עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּולֵד אֶת־פֶּלֶג: וַיְחִי עֵבֶר תְּלָתִין וְאַרְבַּע שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יֵת פֶּלֶג:	16
17	And Eber lived after he begot Peleg four hundred and thirty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּולֵד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס) וַיְחִי עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ יֵת פֶּלֶג אַרְבַּע מֵאוֹת וּתְלָתִין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹת:	17
18	And Peleg lived thirty years, and begot Reu.	וַיְחִי־פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּולֵד אֶת־רְעוּ: וַיְחִי פֶלֶג תְּלָתִין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יֵת רְעוּ:	18
19	And Peleg lived after he begot Reu two hundred and nine years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ רְעוּ תֵשַׁע שָׁנִים וּמֵאוֹתִים שָׁנָה וַיֹּולֵד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס) וַיְחִי פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ יֵת רְעוּ מֵאוֹתִים וּתֵשַׁע שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹת:	19
20	And Reu lived two and thirty years, and begot Serug.	וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּולֵד אֶת־שְׂרוּג: וַיְחִי רְעוּ תְּלָתִין וּתְרַתִּין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יֵת שְׂרוּג:	20
21	And Reu lived after he begot Serug two hundred and seven years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ שְׂרוּג שִׁבְעַת שָׁנִים וּמֵאוֹתִים שָׁנָה וַיֹּולֵד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס) וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ יֵת שְׂרוּג מֵאוֹתִים וּשִׁבְעַת שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹת:	21
22	And Serug lived thirty years, and begot Nahor.	וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּולֵד אֶת־נָחוֹר: וַיְחִי שְׂרוּג תְּלָתִין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יֵת נָחוֹר:	22

23	And Serug lived after he begot Nahor two hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת נָחוֹר מֵאֵתִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת נָחוֹר מֵאֵתִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)
24	And Nahor lived nine and twenty years, and begot Terah.	וַיְחִי נָחוֹר תִּשְׁעֵי וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-תֶּרַח: וַיְחִי נָחוֹר עֶשְׂרִין וְתִשְׁעֵי שָׁנִין וַיּוֹלֶד אֶת-תֶּרַח:	וַיְחִי נָחוֹר תִּשְׁעֵי וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-תֶּרַח: וַיְחִי נָחוֹר עֶשְׂרִין וְתִשְׁעֵי שָׁנִין וַיּוֹלֶד אֶת-תֶּרַח:
25	And Nahor lived after he begot Terah a hundred and nineteen years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-תֶּרַח תִּשְׁעֵי-עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-תֶּרַח תִּשְׁעֵי-עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)
26	And Terah lived seventy years, and begot Abram, Nahor, and Haran.	וַיְחִי-תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-אַבְרָם אֶת-נָחוֹר וְאֶת-הָרָן:	וַיְחִי-תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-אַבְרָם אֶת-נָחוֹר וְאֶת-הָרָן:
27	Now these are the generations of Terah. Terah begot Abram, Nahor, and Haran; and Haran begot Lot.	וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת-אַבְרָם אֶת-נָחוֹר וְאֶת-הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת-לוֹט:	וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת-אַבְרָם אֶת-נָחוֹר וְאֶת-הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת-לוֹט:
28	And Haran died in the presence of his father Terah in the land of his nativity, in Ur of the Chaldees.	וַיָּמָת הָרָן עַל-פְּנֵי תֶרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאוּר כַּשְׁדִּים:	וַיָּמָת הָרָן עַל-פְּנֵי תֶרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאוּר כַּשְׁדִּים:
29	And Abram and Nahor took them wives: the name of Abram's wife was Sarai; and the name of Nahor's wife, Milcah, the daughter of Haran, the father of Milcah, and the father of Iscah.	וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרַי וְשֵׁם אִשְׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַת-הָרָן אִבְיָהָא דְּמִלְכָּה וְאַבְיָהָא דְּיִסְכָּה:	וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרַי וְשֵׁם אִשְׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַת-הָרָן אִבְיָהָא דְּמִלְכָּה וְאַבְיָהָא דְּיִסְכָּה:
30	And Sarai was barren; she had no child.	וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ יֶלֶד:	וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ יֶלֶד:

(28) על פני תרח אביו. צחיי אציו (צ"ר). ומדרש אגדה, יש אומרים שעל ידי אציו מת. שְׁקָבַל תרח על אצרהם בנו לפני נמרוד על שכתחם את כלמיו, והשליכו לכבשן האש. והרן יושב ואומר כלצו, אם אצרהם נואח אני משלו, ואם נמרוד נואח אני משלו. וכשניצל אצרהם אמרו לו להרן, משל מי אתה. אמר להם הרן, משל אצרהם אני. השליכוהו לכבשן האש וגשרף. וזהו אור כשדים. ומנחם פירש אור, בקעה. וכן (ישעיה כד, יד) באורים כבדו ה', וכן (שם יא, ח) מאורת לפעונוי. כל חור ובקע עמוק קרוי אור: (29) יסכה. זו שרה, על שם שסוכה ברוח הקודש, ושהכל סוכין ציפיה. (ס"א כמו שנאמר, ויראו אותה שרי פרעה). ועוד, יסכה לשון נסיכות (וכן הוא סנהדרין לט להדיא), כמו שרה לשון שררה:

And Terah took Abram his son,
and Lot the son of Haran, his son's
son, and Sarai his daughter-in-law,
his son Abram's wife; and they
went forth with them from Ur of
the Chaldees, to go into the land of
Canaan; and they came unto
Haran, and dwelt there.

וַיִּקַּח תָּרַח אֶת־אֲבִירָם בְּנוֹ וְאֶת־
לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֶת שְׂרִי
כַלְתּוֹ אִשָּׁת אֲבִירָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ
אֹתָם מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָלֶכֶת
אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חֶרֶן
וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:

וַיְדַבֵּר תָּרַח יְת אֲבִירָם בְּרִיָּה
וְיֵת לוֹט בֶּר הָרָן בֶּר בְּרִיָּה
וְיֵת שְׂרִי כַלְתִּיָּה אִתָּת אֲבִירָם
בְּרִיָּה וַיִּפְקֹד עִמָּהוֹן מֵאוּר
דְּכַסְדָּאִי לְמִיזַל לְאַרְעָא
דְּכְנָעַן וְאִתּוֹ עַד חֶרֶן וַיְתִיבּוּ
תַּמָּן:

And the days of Terah were two hundred and five years; and Terah died in Haran.

וַיִּהְיוּ יָמֵי-תֵרַח חֲמֵשׁ עָשָׂר וַיָּמָּת תֵּרַח בְּחָרָן׃
וַיִּהְיוּ יָמֵי-תֵרַח חֲמֵשׁ עָשָׂר וַיָּמָּת תֵּרַח בְּחָרָן׃

The Haftara is Isaiah 54:1 – 55:5 on page 235. Sepharadim read Isaiah 54:1 – 54:10. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftara on page 259.

Now the LORD said unto Abram:
'Get thee out of thy country, and
from thy kindred, and from thy
father's house, unto the land that I
will show thee.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לֵךְ-
לָךְ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וּמִמְּלֶכְתָּהּ וּמִבְּיֹת
אֲבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֹרְרָהּ:

וַיֹּאמֶר יְיָ לְאַבְרָם אֵינִי לָךְ
מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וּמִמְּלֶכְתָּהּ וּמִבְּיֹת
אֲבִיךָ לָאֶרֶץ דְּאֲחֻזִּינָהּ:

And I will make of thee a great nation, and I will bless thee, and make thy name great; and be thou a blessing.

וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גָּדוֹל וְאַבְרָחָם
וְאֶגְדֹּלָה שְׁמֹה וְהָיָה בְרַכָּה:
וְאֶעֱבֹדְךָ לְעַם סִי וְאַבְרָחָם
וְאַרְבִּי שְׁמֹה וְתַחֲי מְבָרַךְ:

And I will bless them that bless thee, and him that curseth thee will I curse; and in thee shall all the families of the earth be blessed.’

וַאֲבָרְכָהּ מִבְּרָכֶיהָ וּמִסִּלְלָהּ
אֲאֹר וְנִבְרְכוּ בָהּ כָּל מְשֻׁפָּחוֹת
הָאָדָמָה:

וַאֲבָרַךְ מִבְּרָכָהּ וּמִלִּטָּהּ
אֲלוֹט וַיִּתְּבְּרוּ בְּדִילָהּ כָּל
זְרָעוֹת אֲרֶעָא:

(31) ויצאו אתם. ויאלו תרח ואזרם עם לוט ושרי:

(32) יומות תרח בחרן. לאחר שינא אברם מחרן וצא לארץ כנען, והיה שם יותר מששים שנה. שהרי כחצו (להלן יב, ד) ואברם בן חמש שנים וע' שנה בצאתו מחרן. ותרם בן שבעים שנה היה כשנולד אברם, הרי קמ"ה לתרח כשינא אברם מחרן. ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ללידתו של אברם. שלא יהא הדבר מפורסם לכל, ויאמרו, גל קיים אברם את כבוד אביו, שהניחו זקן והלך לו. לפיכך קראו הכתוב מת (ב"ר לט, ז). (ס"א ועוד) שהרשעים אף בחייהם מקרוים מתים, והלדיקים אף בזמיתן קרוים חיים, שנאמר (שמואל': ב' בחרן. :), (1) לך לך. להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים (ר"ה טז:), ועוד שאודיע טבעך בעולם (ב"ר):

(2) ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים, ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכן הוזקק לשלשה זכרות הללו, שהצטיחו על הצנים ועל הממון ועל השם. ואברכך. בממון. ז"ר (לט, יא): ויהיה ברכה. הזכרות נותנות צידך, עד עכשיו היו צידי, צַרְרְתִּי לאדם וגם, ומעכשיו אתה תצרך את אשר תחפוך. ז"ר (שס). דבר אחר ואעשך לגוי גדול, זה שאומרים אלהי אברהם, ואצרכך, זה שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך, זה שאומרים אלהי יעקב, יכול יהיו חותמין בזכרון, תלמוד לומר והיה זכרה, בן חותמין ולא בהם (פסחים קיז:). מארצך. והלא כבר יצא משם עם אציו וצא עד לחרן, אלא כך אמר לו, התרחק עוד משם ולא מציית אצין: אשר אראך. לא גלה לו הארץ מיד, כדי לחצבה בעיניו, ולתת לו שכר על כל דבור ודבור. כיוצא בו אֶת בְּנֵךְ אֶת יִצְחָק אֶת אֶלְשָׁר אֶלְבָּס אֶת יַעֲקֹב (בראשית כב, ז), כיוצא בו עַל אֶסְדִּי הַהָרִים אֲשֶׁר אֲמַר אֲלֵיךְ (שם), כיוצא בו (יונה ג, ז) וקרא אֵלֶיהָ אֶת הַקָּרְיָה אֲשֶׁר אֲנִי דוֹרָר אֲלֶיהָ (ז"ר):

<p>4 So Abram went, as the LORD had spoken unto him; and Lot went with him; and Abram was seventy and five years old when he departed out of Haran.</p>	<p>וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חַמֶּשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן:</p>
<p>5 And Abram took Sarai his wife, and Lot his brother's son, and all their substance that they had gathered, and the souls that they had gotten in Haran; and they went forth to go into the land of Canaan; and into the land of Canaan they came.</p>	<p>וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת־הַנַּפְשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לְלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶצָה כְּנָעַן:</p>
<p>6 And Abram passed through the land unto the place of Shechem, unto the terebinth of Moreh. And the Canaanite was then in the land.</p>	<p>וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שָׁכֶם עַד אֵלּוֹן מוֹרְהָ וְהַכְּנַעֲנִי אָז בְּאֶרֶץ:</p>
<p>7 And the LORD appeared unto Abram, and said: 'Unto thy seed will I give this land'; and he builded there an altar unto the LORD, who appeared unto him.</p>	<p>וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְיֹרְעָדָה אִתֶּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו:</p>
<p>8 And he removed from thence unto the mountain on the east of Beth-el, and pitched his tent, having Beth-el on the west, and Ai on the east; and he builded there an altar unto the LORD, and called upon the name of the LORD.</p>	<p>וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם הָהָרָה מִקְדָּם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אֹהֶלָה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעִי מִקְדָּם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:</p>

- (3) ונברכו בך. יש אגדות רבות. וזה פשוטו, אדם אומר לבנו תהא כאברהם, וכן כל ונברכו בך שצמקרא, וזה מוכיח, צדק יצדק ישראל לאמר ישימך אלהים כפאפריס וכמנשה (בראשית מה, כ):
- (5) אשר עשו בחרן. שהכניסו תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרי מגייר הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו, (לכך כתיב אשר עשו) (סנהדרין ט: צ"ר). ופשוטו של מקרא, עצדים ושפחות שקנו להם, כמו עשה את כל הצדד הזה (שם לא, א), (לשון קניין), וישראל עושה קיל (צמד צד, כד, יח), לשון קונה וכוונס:
- (6) ויעבור אברהם בארץ. נכנס לחוכה: עד מקום שכם. להתפלל על בני יעקב כשיצאו להלחם בשכם (מדרש אגדה): אלון מורה. הוא שכם (סוטה לז). הראהו הר גריזים והר עיזל ששם קבלו ישראל שבועת התורה (מדרש אגדה): והכנעני אז בארץ. היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם, שצחקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו (מדרש אגדה), שנאמר וימליך צדק מלך שָׁלֵם, (בראשית יד, יח). לפיכך ויאמר אל אברהם לזרעך אתן את הארץ הזאת, עמיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם:
- (7) ויבן שם מזבוח. על צורת הזרע ועל צורת ארץ ישראל (צ"ר):
- (8) ויעתק משם. אהלו: מקדם לבית אל. צמורה של בית אל, נמצאת בית אל צמערבו הוא שנאמר בית אל מִסֵּ: אהלה. אהלה כתיב, צמחלה נטה את אהל אשתו, ואחר כך את שלו. צ"ר (לט, טו): ויבן שם מזבוח. נמצא שעמידין צניו להכשל שם על עון עקן, והתפלל שם עליהם (צ"ר):

9	And Abram journeyed, going on still toward the South.	וַיֵּסַע אַבְרָם הַלּוֹךְ וְנֹסֵעַ וַיָּגֵב אֶבְרָם וְנָטִיל לְדְרוֹמָא: (פ)	9
10	And there was a famine in the land; and Abram went down into Egypt to sojourn there; for the famine was sore in the land.	וַיְהִי רָעָב בְּאֶרֶץ נִינְדָא אַבְרָם וַיֵּרֶד אֶבְרָם מִצְרַיִם לְגִוַּר שָׁם כִּי-כָבֵד תָּמַן אֲרִי תִשְׁיָף כִּפְנָא בְּאֶרֶא: וְהָיָה כִּפְנָא בְּאֶרֶא וְנָחַת אַבְרָם לְמִצְרַיִם לְאֶתְתָא: הָרָעָב בְּאֶרֶץ:	ישראל
11	And it came to pass, when he was come near to enter into Egypt, that he said unto Sarai his wife: 'Behold now, I know that thou art a fair woman to look upon.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תִּקְרִיב לְבֹא מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל-שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה-נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה וּפְתִי מְרֹאָה אָתָּה: וְהָיָה כַּד קָרִיב לְמִיעַל לְמִצְרַיִם וַאֲמַר לְשָׂרַי אֶתְתִּיהָ הָא כְּעַן יִדְעָנָא אֲרִי אֶתְתָא שְׂפִירָת חִיּוֹ אָתָּה:	11
12	And it will come to pass, when the Egyptians shall see thee, that they will say: This is his wife; and they will kill me, but thee they will keep alive.	וְהָיָה כִּי-יִרְאוּ אֶתְךָ הַמִּצְרַיִם וַאֲמָרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֶתְךָ יַחֲיוּ: וַיְהִי אֲרִי יַחֲזֹן וַיִּתֵּךְ מִצְרָאִי וַיִּמְרוּן אֶתְתִּיהָ דָּא וַיִּקְטְלוּן יָתִי וַיִּתֵּךְ יִקְיָמוּן:	12
13	Say, I pray thee, thou art my sister; that it may be well with me for thy sake, and that my soul may live because of thee.'	אֲמַר-נָא אֶתְחִי אֶתְךָ לְמַעַן יִיטַב-לִי בַּעֲבוּרְךָ וְחַיְתִּיהָ נַפְשִׁי בְּגִלְגָּל: אִמְרִי כְּעַן דְּאָחַת אָתָּה בְּדִיל דְּיִיטַב לִי בְּדִלְיָךְ וְתַתְּקִים נַפְשִׁי בְּפִתְגָמְכִי:	13
14	And it came to pass, that, when Abram was come into Egypt, the Egyptians beheld the woman that she was very fair.	וַיְהִי כַּבּוֹא אַבְרָם מִצְרַיִם וַיִּרְאוּ הַמִּצְרַיִם אֶת-הָאִשָּׁה כִּי-יָפָה הִוא מְאֹד: וְהָיָה כַּד עָלָא אַבְרָם לְמִצְרַיִם וַיִּחַזּוּ מִצְרָאִי יָת אֶתְתָא אֲרִי שְׂפִירָא הִוא לְחָדָא:	שני
15	And the princes of Pharaoh saw her, and praised her to Pharaoh; and the woman was taken into Pharaoh's house.	וַיִּרְאוּ אֶתְהָ שָׂרַי פִּרְעֹה וַיְהַלְלוּ וַיְשַׁבְּחוּ יָתָה לְפִרְעֹה וַאֲדָבְרַת אֶתְהָ אֶל-פִּרְעֹה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פִּרְעֹה: וַתִּחַזּוּ יָתָה רַבְרָבִי פִרְעֹה וַשְּׂבָחוּ יָתָה לְפִרְעֹה וַאֲדָבְרַת אֶתְהָ לְבֵית פִּרְעֹה:	15

(9) הלוך ונסוע. לפרקים יושב כאן חדש או יותר ונסוע משם, ונוטה אהלו במקום אחר, וכל מסעיו הנגזרה, ללכת לדרומה של ארץ ישראל, והיא ללד ירושלים (פי' ירושלים היה באמצע העולם, וסוף ארץ ישראל. כ"פ צישעיה) שהיא בחלקו של יהודה, שנטלו בדרומה של ארץ ישראל הר המוריה שהיא נחלתו (צ"ר לט, טז):

(10) רעב בארץ. באותה הארץ לזדה, לנסותו אם ירהר אחר דבריו של הקצ"ה, שאמר לו ללכת אל ארץ כנען, ועכשיו משיאו ללכת ממנה (פדר"א כו):

(11) הנה נא ידעתי. מדרש אגדה (צ"ל), עד עכשיו לא הכיר זה, מחוך צניעות שצניהם, ועכשיו הכיר זה על ידי מעשה (תנחומא). דבר אחר, מנהג העולם שעל ידי טורח הדרך אדם מתבזה, וזאת עמדה ציפיה (צ"ר). ופשוטו של מקרא, הנה נא הגיע השעה שיש ללכת על יפך, ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את, ועכשיו אנו באים בין אנשים שחורים ומכוערים, אחיהם של כושים, ולא הורגלו באשה יפה (צ"ר). ודומה לו, הנה נא חלני סורי נא (בראשית יט, צ):

(13) למען ייטב לי בעבורך. יתנו לי מתנות:

(14) ויהי כבוא אברם מצרימה. היה לו לומר כבואם מצרימה, אלא למד שהטמין אותה בתיבה, ועל ידי שחזעו את המכס, פתחו וראו אותה (צ"ר):

(15) ויהללו אתה אל פרעה. הללויה צניהם, לומר הגונה זו למלך:

16	And he dealt well with Abram for her sake; and he had sheep, and oxen, and he-asses, and men-servants, and maid-servants, and she-asses, and camels.	וּלְאַבְרָם הִיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי- לּוֹ צֹאן וַיִּבְקֶר וַחֲמֹלִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וְאַתְנָת וְגַמְלִים: וְלְאַבְרָם אוֹשִׁיב בְּדִילָה וַהּוּ לִיה עֹאן וְתוֹרִין וַחֲמֹרִין וְעַבְדִּין וְאִמָּהָן וְאֶתְנָן וְגַמְלִין:	16
17	And the LORD plagued Pharaoh and his house with great plagues because of Sarai Abram's wife.	וַיִּנְגַע יְהוָה אֶת-פַּרְעֹה וְנָגְעִים גְּדֹלִים וְאֶת-בֵּיתוֹ עַל-דְּבַר שָׂרִי אִשְׁתּוֹ אַבְרָם: וְאִתִּי יְיָ עַל פַּרְעֹה מִכְתָּשִׁין רַב־רַבִּין וְעַל אִנֶּשׁ בֵּיתָהּ עַל עֵיסַק שָׂרִי אֶתֶת אַבְרָם:	17
18	And Pharaoh called Abram, and said: 'What is this that thou hast done unto me? why didst thou not tell me that she was thy wife?'	וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה-זֶּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא- הַגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתֶּךָ הִוא: וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מָה דָא עֲבַדְתָּ לִּי לָמָּה לֹא חֲוִית לִי אֲרִי אֶתְתֶּךָ הִוא:	18
19	Why saidst thou: She is my sister? so that I took her to be my wife; now therefore behold thy wife, take her, and go thy way.'	לָמָּה אָמַרְתָּ אֶחָתִי הִוא וְאָקַח אֶתָּה לִּי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתֶּךָ קַח וָלֵךְ: לָמָּה אָמַרְתָּ אֶחָתִי הִוא וְאָקַח יְתָהּ לִי לְאִתִּי וְכֵעֵן הִיא אֶתְתֶּךָ דְּבַר וְאִצִּיל:	19
20	And Pharaoh gave men charge concerning him; and they brought him on the way, and his wife, and all that he had.	וַיִּצְוּ עָלָיו פַּרְעֹה אַנְשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אֹתוֹ וְאֶת-אִשְׁתּוֹ וְאֶת- כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ: וּפְקִיד עָלוּהִי פַרְעֹה גּוֹבְרִין וְאֶלְוִיָּאוּ יְתִיבָהּ וְיָת אֶתְתִּיהּ וְיָת כָּל דְּלִיָּהּ:	20
XIII	And Abram went up out of Egypt, he, and his wife, and all that he had, and Lot with him, into the South.	וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הִוא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנִּגְבָּה: וּסְלִיק אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הִוא וְאֶתְתִּיהּ וְכָל דְּלִיָּהּ וְלוֹט עִמִּיהּ לְדֶרֹמָא:	XIII
2	And Abram was very rich in cattle, in silver, and in gold.	וְאַבְרָם כְּבֹד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב: וְאַבְרָם תְּקִיף לְחֵדָא בְּבַעֲרָא בַּכֶּסֶף וּבַדְּהָבָא:	2
3	And he went on his journeys from the South even to Beth-el, unto the place where his tent had been at the beginning, between Beth-el and Ai;	וַיֵּלֶךְ לְמַסְעָיו מִנִּגְבַּב עַד-בֵּית- אֵל עַד-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-הָיָה שָׁם אֲהֵלָהּ בִּתְחֻלָּה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעֵי: וְאֵל לְמַסְעָיו מִנִּגְבַּב עַד-בֵּית- אֵל עַד אֶתְרָא דְּפַרְסִיָּה תַּמָּן לְמַשְׁכְּנִיהּ בְּקֶדְמִיתָא בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין עֵי:	3

(16) ולאַברם היטיב בעבורהּ ויהי לו צאן ויבקר וחמלים ועבדים ושפחות ואתנת וגמלים: ולאברם אושיב בדילָה והוּ לִיה עֹאן ותורין וחמורין ועבדין ואִמָּהָן וְאֶתְנָן וגמלין:
(17) וינגע ה' וגר. צמכת ראתן לָקַח, שהשמיש קשה לו (צ"ר מא, צ): ואת ביתו. כתרגומו ועל אינש ציתיה (תנחומא) (ומדרשו לרצות כותליו עמודיו וכליו (שם צ"ר), צרש"י ישן): על דבר שרי. על פי דְּצוּקָה (צ"ר), אומרת למלאך ה', והוא מכה (תנחומא):
(19) קח ולך. לא כאצימלך שאמר לו הנה ארצי לפניך (ל, טו), אלא אמר לו לך ואל תעמוד, שהמרים שטופי זמה הם, שנאמר וְזָרְמַת סוּסִים וְרִמָּסִים (יחזקאל כג, כ):
(20) ויצו עליו. על אודותיו, לשלחו ולשמרו: וישלחו. כתרגומו ואלויאו (סוטה מו):
(1) ויעל אברם וגר הנגבה. צא לדרומה של ארץ ישראל, כמו שאמר למעלה הלך ונסוע הנגבה, להר המוריה (צ"ר לט, טו), ומכל מקום כשהוא הולך ממרים לארץ כנען, מדרום לצפון הוא מהלך, שארץ מרים צדדומה של ארץ ישראל, כמו שמוכיח צמקעות ובגדולי הארץ (מסעי):
(2) כבוד מאד. טעון משאות:

4	unto the place of the altar, which he had made there at the first; and Abram called there on the name of the LORD.	לְאַתֵּר מִדְּבָרָא דְּעֵבֶד תַּמָּן שֵׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שֵׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה:	4
5	And Lot also, who went with Abram, had flocks, and herds, and tents.	וְגַם לֹלוּט הִחֲלִיף אֶת־אַבְרָם הֵינָה צֹאן־וּבָקָר וְאֶהֱלִים:	שלישי
6	And the land was not able to bear them, that they might dwell together; for their substance was great, so that they could not dwell together.	וְלֹא־נִשְׂאָ אֹתָם הָאָרֶץ לְשֹׁבֹת יַחֲדָו כִּי־הֵינָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יִכְלוּ לְשֹׁבֹת יַחֲדָו:	6
7	And there was a strife between the herdmen of Abram's cattle and the herdmen of Lot's cattle. And the Canaanite and the Perizzite dwelt then in the land.	וַיְהִי־רִיב בֵּין רְעֵי מִקְנֵה־אַבְרָם וּבֵין רְעֵי מִקְנֵה־לֹוט וַהֲפִנְעֵנִי וְהַפְּרִי אֲזִי יֵשֵׁב בָּאָרֶץ:	7
8	And Abram said unto Lot: 'Let there be no strife, I pray thee, between me and thee, and between my herdmen and thy herdmen; for we are brethren.	וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־לֹוט לֹא כֶּעַן נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רְעֵי וּבֵין רְעֵי־אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ:	8
9	Is not the whole land before thee? separate thyself, I pray thee, from me; if thou wilt take the left hand, then I will go to the right; or if thou take the right hand, then I will go to the left.'	הֲלֹא כָל־הָאָרֶץ לִפְנֶיךָ הַפְּרֵד נָא מִסְּלִי אִם־הִשְׁמָאל וְאִם־נָה וְאִם־הַיָּמִין וְאִשְׁמְאִילָהּ:	9

(3) וילך למסעיו. כשחזר ממזרים לארץ כנען, היה הולך ולן באכסניו שלן זהם בהליכתו למזרים (צ"ר), למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניו שלו (ערכין טז:). דבר אחר, בחזרתו פרהקפותיו (צ"ר מא, ג): מנגב. ארץ מזרים צדומוה של ארץ כנען:

(4) אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם. ואשר קרא שם אצרכם שם ה'. וגם יש לומר ויקרא שם עכשיו שם ה':

(5) ההלך את אברם. מי גרם שהיה לו זאת, הליכתו עם אצרכם:

(6) ולא נשא אותם. לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם, ולשון קצר הוא, ורצין להוסיף עליו, כמו ולא נשא אותם מרעה הארץ, לפיכך כתב ולא נשא בלשון זכר:

(7) ויהי ריב. לפי שהיו רועי של לוט רשעים, ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אצרכם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים קנה הארץ לאצרכם ולו אין יורש, ולוט יורש, ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפרזי אז יושב בארץ, ולא זכה זה אצרכם עדיין (צ"ר מא, ה):

(8) אנשים אחרים. קרובים. ומדרש אגדה (צ"ר) דומין בקלסתר פנים:

(9) אם השמאל ואימנה. כל אשר תשז (אשצ) לא אתרחק ממך, ואעמוד לך למגן ולעזר, וסוף דבר הוטרך לו, שנאמר (יד,

יד) וישמע אצרכם פי נקבה קטיו וגו': אימנה. אימין את עצמי, כמו ואשמאלה אשמאל את עצמי. ואם תאמר היה לו לינקד ואימינה, כך מנינו במקום אחר (ש"צ יד, יט) אם אש להמין, ואין נקוד להמין:

10	And Lot lifted up his eyes, and beheld all the plain of the Jordan, that it was well watered every where, before the LORD destroyed Sodom and Gomorrah, like the garden of the LORD, like the land of Egypt, as thou goest unto Zoar.	וַיִּשָּׂא-לֹוט אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-כָּל-כַּפֶּר הַיַּרְדֵּן כִּי כָלָה מִשְׁקָה לִפְנֵי שַׁחַת יְהוָה אֶת-סְדֹם וְאֶת-עֲמֹרָה כְּגֶן-יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹכֶה צֹעַר וַיִּבְחַר-לוֹ לֹוט אֶת כָּל-כַּפֶּר הַיַּרְדֵּן וַיֵּסַע לֹוט מִקְדָּם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו אַבְרָם יָשָׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן וְלֹוט יָשָׁב בְּעָרֵי חֶכְפֹּר וַיֵּאֱחָל עַד-סְדֹם וַאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד וַיְהוָה אָמַר אֶל-אַבְרָם אַחֲרַי הִפְרַד-לֹוט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׂם צַפְנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וְיָמָה כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לִנְךָ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעַךָ עַד-עוֹלָם וְשִׁמְתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּעֹפֶר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲשֶׁרוּ אִם-יִוְכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת-עֹפֶר הָאָרֶץ גַּם-זֶרְעֶךָ יִמְנָה וַאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא וַאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא
11	So Lot chose him all the plain of the Jordan; and Lot journeyed east; and they separated themselves the one from the other.	וַיִּבְחַר-לוֹ לֹוט אֶת כָּל-כַּפֶּר הַיַּרְדֵּן וַיֵּסַע לֹוט מִקְדָּם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו אַבְרָם יָשָׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן וְלֹוט יָשָׁב בְּעָרֵי חֶכְפֹּר וַיֵּאֱחָל עַד-סְדֹם וַאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד וַיְהוָה אָמַר אֶל-אַבְרָם אַחֲרַי הִפְרַד-לֹוט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׂם צַפְנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וְיָמָה כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לִנְךָ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעַךָ עַד-עוֹלָם וְשִׁמְתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּעֹפֶר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲשֶׁרוּ אִם-יִוְכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת-עֹפֶר הָאָרֶץ גַּם-זֶרְעֶךָ יִמְנָה וַאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא
12	Abram dwelt in the land of Canaan, and Lot dwelt in the cities of the Plain, and moved his tent as far as Sodom.	וַאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד וַיְהוָה אָמַר אֶל-אַבְרָם אַחֲרַי הִפְרַד-לֹוט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׂם צַפְנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וְיָמָה כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לִנְךָ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעַךָ עַד-עוֹלָם וְשִׁמְתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּעֹפֶר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲשֶׁרוּ אִם-יִוְכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת-עֹפֶר הָאָרֶץ גַּם-זֶרְעֶךָ יִמְנָה וַאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא
13	Now the men of Sodom were wicked and sinners against the LORD exceedingly.	וַאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד וַיְהוָה אָמַר אֶל-אַבְרָם אַחֲרַי הִפְרַד-לֹוט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׂם צַפְנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וְיָמָה כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לִנְךָ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעַךָ עַד-עוֹלָם וְשִׁמְתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּעֹפֶר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲשֶׁרוּ אִם-יִוְכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת-עֹפֶר הָאָרֶץ גַּם-זֶרְעֶךָ יִמְנָה וַאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא
14	And the LORD said unto Abram, after that Lot was separated from him: 'Lift up now thine eyes, and look from the place where thou art, northward and southward and eastward and westward;	וַאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד וַיְהוָה אָמַר אֶל-אַבְרָם אַחֲרַי הִפְרַד-לֹוט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׂם צַפְנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וְיָמָה כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לִנְךָ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעַךָ עַד-עוֹלָם וְשִׁמְתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּעֹפֶר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲשֶׁרוּ אִם-יִוְכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת-עֹפֶר הָאָרֶץ גַּם-זֶרְעֶךָ יִמְנָה וַאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא
15	for all the land which thou seest, to thee will I give it, and to thy seed for ever.	וַאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד וַיְהוָה אָמַר אֶל-אַבְרָם אַחֲרַי הִפְרַד-לֹוט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׂם צַפְנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וְיָמָה כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לִנְךָ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעַךָ עַד-עוֹלָם וְשִׁמְתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּעֹפֶר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲשֶׁרוּ אִם-יִוְכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת-עֹפֶר הָאָרֶץ גַּם-זֶרְעֶךָ יִמְנָה וַאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא
16	And I will make thy seed as the dust of the earth; so that if a man can number the dust of the earth, then shall thy seed also be numbered.	וַאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא לֹד אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ עַד עַלְמָא

(10) כי כלה משקה. ארץ נחלי מים (אונקלוס): לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה. היה אותו מישור: כגן ה'. לאילנות (ספרי עקנ"י, י): בארץ מצרים. לזרעים (שם): באכה צער. עד זוער. ומדרש אגדה דורשו לגנאי, על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט בשכונתם. (במסכת הוריות י"ג ז"ר):

(11) ככר. מישור כתר גמולו: מקדם. נסע מאכל אכרס (למורה), והלך לו למערבו של אכרס, נמצא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה (ב"ר) הסיע עזמו מקדמונו של עולם, אמר, אי אפשר לא באכרס ולא באלהיו:

(12) ויאחל. נטה אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום:

(13) ואנשי סדום רעים. ואף על פי כן לא נמנע לוט מלשכון עמהם. ורבותינו (יומא לה:): למדו מכאן שם קשעים ירקב (משלי י, ז): רעים. בגופם: וחטאים. בממונם (סנהדרין קט. ב"ר): לה' מאד. יודעים רבונם ומתכוונים למרוד זו (מדרש אגדה):

(14) אחרי הפרד לוט. כל זמן שהרשע עמו, היה הדבור פורש ממנו (תנחומא וילא י) (ולעיל שהיה לוט אלזו וכתביורה ה' אל אכרס, באותה שעה כשר היה, וק"ל):

17	Arise, walk through the land in the length of it and in the breadth of it; for unto thee will I give it.	קיום הַתְּהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאַרְכָּהּ וּלְרֵחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה: קיום הַלֵּיךְ בָּאָרֶעָ לְאַוּרְכָּהּ וּלְפִוְתֶיהָ אֲרִי לְךָ אֶתְּנֶנָּה:	17
18	And Abram moved his tent, and came and dwelt by the terebinths of Mamre, which are in Hebron, and built there an altar unto the LORD.	וַיֵּאָהֶל אַבְרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלְנֵי מַמְרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: (פ)	18
XIV	And it came to pass in the days of Amraphel king of Shinar, Arioch king of Ellasar, Chedorlaomer king of Elam, and Tidal king of Goiim,	וַיְהִי בַיָּמִי אֲמֶרְפֶּל מֶלֶךְ־שִׁנַּר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלְסַר כְּדֻרְלַעְמֹר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדַּל מֶלֶךְ גּוֹיִם: וַהֲוָה בַּיּוֹמִי אֲמֶרְפֶּל מֶלֶכָּא דְבָבֵל אַרְיוֹךְ מֶלֶכָּא דְאֶלְסַר כְּדֻרְלַעְמֹר מֶלֶכָּא דְעֵילָם וְתִדַּל מֶלֶכָּא דְעִמֻּמִּי:	רביעי יא
2	that they made war with Bera king of Sodom, and with Birsha king of Gomorrah, Shinab king of Admah, and Shemeber king of Zebaiim, and the king of Bela—the same is Zoar.	עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת־בֶּרֶעַ מֶלֶךְ סֹדֹם וְאֶת־בִּרְשָׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שְׁנָאבוּ מֶלֶךְ אַדְמָה וְשִׁמְאֵאבֶר מֶלֶךְ צִבְיִים וּמֶלֶךְ בִּלְע הַיֵּא־צֶעֶר: עֲבָדוּ קִרְבָּא עִם בֶּרֶעַ מֶלֶכָּא דְסֹדֹם וְעִם בִּרְשָׁע מֶלֶכָּא דְעֲמֹרָה שְׁנָאב מֶלֶכָּא דְאַדְמָה וְשִׁמְאֵאבֶר מֶלֶכָּא דְצִבְיִים וּמֶלֶכָּא דְבִלְע הָיָא צֹעֵר:	2
3	All these came as allies unto the vale of Siddim—the same is the Salt Sea.	כָּל־אַלְהֵי חֶבְרוֹן אֶל־עֶמֶק הַשָּׁדִיִּים הוּא יָם הַמֶּלַח: כָּל אֱלֹיִן אֶתְכַנְּשׁוּ לְמִישֹׁר חַקְלִיָּא הוּא אֶתֶר יָמָא דְמֶלַח:	3
4	Twelve years they served Chedorlaomer, and in the thirteenth year they rebelled.	שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה עֲבָדוּ אֶת־כְּדֻרְלַעְמֹר וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרְדּוּ: תִּרְתָּא עֶסְרִי שָׁנִין פִּלְחוּ יֵת כְּדֻרְלַעְמֹר וּתְלַת עֶסְרִי שָׁנִין מָרְדּוּ:	4
5	And in the fourteenth year came Chedorlaomer and the kings that were with him, and smote the Rephaim in Ashteroth-karnaim, and the Zuzim in Ham, and the Emim in Shaveh-kiriathaim,	וּבְאַרְבַּעַ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְּדֻרְלַעְמֹר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־רִפְאִים בְּעֶשְׂתָּרֶת קַרְנִים וְאֶת־חֻזִּיִּים בְּהָם וְאֶת־הָאֱמִיִּם בְּשָׁוֶה קִרְיָתַיִם: וּבְאַרְבַּעַ עֶסְרִי שָׁנִין אֶתָּא כְּדֻרְלַעְמֹר וּמֶלְכֵיָּא דְעַמִּיָּה וּמַחוּ יֵת גְּבַרְיָא דְבַעֲשָׁתָּרֶת קַרְנִים וְיֵת תְּקִיפָיָא דְבַהֲמָתָא וְיֵת אֵימָתַנִּי דְבִשְׁוֶה קִרְיָתַיִם:	5

(16) אשר אם יוכל איש. כשם שאי אפשר לעפר להמנות, כך זרעך לא ימנה (אונקלוס):

(18) ממררא. שם אדם (צ"ר מצח):

(1) אמרפל. הוא נמרוד, שאמר לאברהם פול לחוך כצנן האש (עירוצין נג): מלך גוים. מקום יש ששמו גוים. על שם שנתקצצו שמה מנחה אומות ומקומות, והמליכו איש עליהם, ושמו תדעל. (צ"ר שם):

(2) ברע. רע לשמים ורע לצריות (תנחומא): ברשע. שנתעלה צרשע (שם): שנאב. שונא אציו שצשמים (שם): שמאבר. שם אצד לעוף ולקפוח, ולמרוד צהקצ"ה (שם): בלע. שם העיר:

(3) עמק השדים. כך שמו (מדרש אגדה), על שם שהיו צו שדות הרצה (אונקלוס). ומדרש אגדה יש הרצה: הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך הים לחוכו ונעשה ים המלח (שם). ומדרש אגדה (צ"ר) אומר, שנתקצו הנורים סביבותיו ונמשכו יאורים לחוכו:

(4) שתיים עשרה שנה עבדו. חמשה מלכים הללו את כדורלעומר: (ה)

6	and the Horites in their mount Seir, unto El-paran, which is by the wilderness.	וְיַת חֹרָאִי דְבִטּוֹרָא דְשַׁעִיר עַד מִישֹׁר פֶּאֶרָן דְסַמִּיד עַל מִדְבָּרָא:	וְאֶת־הַחֹרִי בְּהַרְרֵם שַׁעִיר עַד אֵיל פֶּאֶרָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּדְבָּר:	6
7	And they turned back, and came to En-mishpat—the same is Kadesh—and smote all the country of the Amalekites, and also the Amorites, that dwelt in Hazazon-tamar.	וְתָבוּ וַאֲתוּ לְמִישֹׁר פְּלוּג דִּינָא הִיא רָקַם וּמָחוּ יַת כָּל חֲקַל עַמְלָקָא וְאַף יַת אַמּוֹרֵאָה דִּיתִיב בְּעִין גְּדִי:	וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפָּט הוּא קֶדֶשׁ וַיַּכּוּ אֶת־כָּל־שָׂדֶה הָעַמְלָקִי וְגַם אֶת־הָאֲמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחִצְצָן תְּמָר:	7
8	And there went out the king of Sodom, and the king of Gomorrah, and the king of Admah, and the king of Zeboiim, and the king of Bela—the same is Zoar; and they set the battle in array against them in the vale of Siddim;	וַיֵּצֵא מֶלֶךְ דְסֻדּוֹם וּמֶלֶךְ דְעֻמּוֹרָה וּמֶלֶךְ דְאַדְמָה וּמֶלֶךְ דְצִבּוֹיִם וּמֶלֶךְ דְבֵלַע הִיא צוּעַר וְסִדְרֻוּ עִמָּהוֹן קָרְבָא בְּמִישֹׁר חֲקַלִּיא:	וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סֻדֹּם וּמֶלֶךְ־עֹמֹרָה וּמֶלֶךְ־אַדְמָה וּמֶלֶךְ־צִבְיִים וּמֶלֶךְ־בֵּלַע הוּא־צוּעַר וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה בְּעֶמֶק הַשִּׁדִּים:	8
9	against Chedorlaomer king of Elam, and Tidal king of Goiim, and Amraphel king of Shinar, and Arioch king of Ellasar; four kings against the five.	עִם כְּדֻרְלַעְמֵר מֶלֶךְ דְעִילָם וְתִדַּל מֶלֶךְ דְעֻיִּים וְאַמְרַפֵּל מֶלֶךְ דְשִׁנָּר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ דְאֵלְסָר אַרְבַּעָה מְלָכִים לְקַבִּיל חֲמִשָּׁא:	אֶת כְּדֻרְלַעְמֵר מֶלֶךְ עִילָם וְתִדַּל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרַפֵּל מֶלֶךְ שִׁנְעָר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֵלְסָר אַרְבַּעָה מְלָכִים אֶת־חֲמִשָּׁה:	9
10	Now the vale of Siddim was full of slime pits; and the kings of Sodom and Gomorrah fled, and they fell there, and they that remained fled to the mountain.	וּמִישֹׁר חֲקַלִּיא בִּירָן מִסָּקֵן חִמְרָא וַעֲרָקוּ מֶלֶךְ דְסֻדּוֹם וְעֻמּוֹרָה וַיִּפְּלוּ תַּמָּן וּדְאִשְׁתָּאֲרוּ לְטוֹרָא עֲרָקוּ:	וְעֶמֶק הַשִּׁדִּים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמָר וַיִּנָּסוּ מֶלֶךְ־סֻדֹּם וְעֻמּוֹרָה וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הָרָה נָסוּ:	10

(5) ובארבע עשרה שנה. למרדן (שצח יא. ז"ר): בא כדרלעומר. לפי שהוא היה צעל המעשה, נכנס צעוצי הקורה

(ז"ר): והמלכים וגו'. אלו שלשה מלכים: הזוזים. הם זמזומים (דברים ז, כ):

(6) בהררם. זהו שלם: איל פארן. כתרומו מישר. ואומר אני, שאין איל לשון מישור, אלא מישור של פארן איל שמו, ושל ממרא אלוי שמו (יג, יח), ושל ירדן ככר שמו (יג, יח), ושל שטים אצל שמו, אצל השטים (במדבר לג, מט), וכן צעל ג' (יהושע יא, יז) צעל שמו, וכולן מתורגמין מישר, וכל אחד שמו עליו: על המדבר. אצל המדבר, כמו ועליו מטוה מנשה (במדבר ז, כ):

(7) עין משפט הוא קדש. על שם העמיד, שעמידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אומות העין, והם מי מריצה (תנחומא). ואונקלוס תרגמו כפשוטו, מקום שהיו בני המדינה מתקצנים שם לכל משפט: שדה העמלקי. עדיין לא נולד עמלק, ונקרא על שם העמיד (שם ז"ר): בחצצן תמר. הוא עין גדי (אונקלוס), מקרא מלא (דברים הימים ז, כ, ז) ציהושפט:

(9) ארבעה מלכים וגו'. ואף על פי כן נאחו המועטים, להודיעך שגבורים היו, ואף על פי כן לא נמנעו אברהם מלרדוף אחריהם:

(10) בארת בארת חמר. בארות הרצה היו שם, שנוטלים משם אדמה לטיט של בנין (ז"ר). ומדרש אגדה (שם), שהיה הטיט מוגבל (מגובל) זהו, ונעשה נס למלך סדום שיצא משם, לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינים שניצולו אברהם מאור כשדים מכבשן האש, וכיון שיצא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע (ז"ר מז, ז): הרה נסו. להר נסו, כמו להר, כל מיצה שנריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה (יצמות יג). ויש חילוק בין הרה להרה שה"א שבסוף המיצה עומדת במקום למ"ד שבראשה, אצל (ס"א ז) אינה עומדת במקום למ"ד, ונקודה (ס"א) לנקוד (פתח תחתיה, והרי הרה כמו

11	And they took all the goods of Sodom and Gomorrah, and all their victuals, and went their way.	וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רָכֶשׁ סְדֹם וְעִמּוֹרָה וְאֶת־כָּל־אֲכָלָם וַיֵּלְכוּ: וַיִּשְׁבּוּ יֵת כָּל קִנְיָנָא דְסְדוֹם וְעִמּוֹרָה וְיֵת כָּל מִיכְלֵהוֹן וַאֲזָלוּ:	11 וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רָכֶשׁ סְדֹם וְעִמּוֹרָה וְאֶת־כָּל־אֲכָלָם וַיֵּלְכוּ:
12	And they took Lot, Abram's brother's son, who dwelt in Sodom, and his goods, and departed.	וַיִּקְחוּ אֶת־לֹט וְאֶת־רָכֶשׁוֹ בֶּן־אֲחִי אַבְרָם וַיֵּלְכוּ וְהוּא יֹשֵׁב בְּסָדֹם: וַיִּשְׁבּוּ יֵת לֹט וְיֵת קִנְיָנִיהָ בֶּן־אֲחִיהִי דְאַבְרָם וַאֲזָלוּ וְהוּא יֹתִיב בְּסְדוֹם:	12 וַיִּקְחוּ אֶת־לֹט וְאֶת־רָכֶשׁוֹ בֶּן־אֲחִי אַבְרָם וַיֵּלְכוּ וְהוּא יֹשֵׁב בְּסָדֹם:
13	And there came one that had escaped, and told Abram the Hebrew—now he dwelt by the terebinths of Mamre the Amorite, brother of Eshcol, and brother of Aner; and these were confederate with Abram.	וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שָׁכֵן בְּאֵלֵי מַמְרֵא הָאֱמֹרִי אֲחִי אֶשְׁכּוֹל וְאֲחִי עֲנָן וְהֵם בְּעָלֵי בְרִית־אַבְרָם: וְאַתָּא מְשִׁיבָא וְחָוִי לְאַבְרָם עֲבָרָא וְהוּא שְׂרִי בְּמִישְׁרֵי מַמְרֵא אֲמֹרֵא אֲחִיהִי דְאַשְׁכּוֹל וְאֲחִיהִי דְעֲנָן וְאֵנֶשׁ קִנְמִיהָ דְאַבְרָם:	13 וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שָׁכֵן בְּאֵלֵי מַמְרֵא הָאֱמֹרִי אֲחִי אֶשְׁכּוֹל וְאֲחִי עֲנָן וְהֵם בְּעָלֵי בְרִית־אַבְרָם:
14	And when Abram heard that his brother was taken captive, he led forth his trained men, born in his house, three hundred and eighteen, and pursued as far as Dan.	וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אֲחִיו וַיִּרְק אֶת־חֲנִיכָיו וַיְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן: וַיִּשְׁמַע אַבְרָם אֲחִיו נִשְׁבָּה וַיִּרְדֹּף אֶת־חֲנִיכָיו וְיִלְדֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן:	14 וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אֲחִיו וַיִּרְק אֶת־חֲנִיכָיו וַיְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן:
15	And he divided himself against them by night, he and his servants, and smote them, and pursued them unto Hobah, which is on the left hand of Damascus.	וַיִּחַלֵּק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיִּרְדֹּפֶם עַד־חֹבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשָׁק: וַאֲחַפְּלִיג עָלֵיהוֹן לַיְלָא הוּא וַעֲבָדָיו וַיִּרְדֹּפוּ וַיִּמְחֲנוּ וַיִּרְדֹּפוּ עַד־חֹבָה דְּמַצְפּוֹנָא לְדַמְשָׁק:	15 וַיִּחַלֵּק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיִּרְדֹּפֶם עַד־חֹבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשָׁק:

להר, או כמו אל הר, ואינו מפרש לאיזה הר, אלא שכל אחד גם באשר מצא הר תחלה. וכשהוא נותן ה"א בראשה להכחז ההרה"א המדברה, פתרונו כמו אל ההר או כמו לההר (להר), ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש צפרשה: (12) והוא יושב בסדום. מי גרס לו זאת, ישיבתו בסדום (צ"ר): (13) ויבא הפליט. לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכתוב פי רק עוג נשאר מִיִּתְרֵי הָרָפָאִים (דברים ג, יא), וזה נשאר, שלא הרגוהו אמרפל וחזיריו כשהכו הרפאים בעת שחרו קרנים. תנחומא (חקת כה). ומדרש בראשית רבה (מב, ח), זה עוג שפלט מדור המדבול (גדה סא. יוצ"ע), וזהו מיתר הרפאים, שנאמר (ו, ד) הַנְּפִילִים הָיוּ בְּאֶרֶץ וְגו', ומתכוין שִׁיִּהְיֶה אִצְרָם וַיִּשָּׂא אֶת שְׂרָה (צ"ר): העברי. שצא מעצר הנהר. (צ"ר שס): בעלי ברית אברם. שכתבו עמו ברית (צ"ר) (ס"א), דבר אחר שהשיאו לו ענה על המילה (צ"ר) כמו שמפורש במקום אחר): (14) וירק. כמרגמו וזריו, וכן וַיִּרְקוּתִי אֶתְרִיקְסָם קָצָב (ויקרא כו, לג), אזדיין צחרצי עליכם, וכן אֶרֶץ תְּרָצִי (שמות טו, ט), וכן וַיִּרְקָה קִנִּית וְקָרַן (תהלים לה, ג) (פס"ו): הניכיו. חנכו כתיב (ס"א קרי), זה אליעזר (פס"ו) שחנכו למזות, והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה, וכן תְּנוּךְ לְעֶזֶר (משלי כב, ו), תְּנִיפַת הַמִּזְבֵּחַ (במדבר ז, יא), תְּנִיפַת הַבַּיִת (תהלים ל, א), וצלע"ז קורין לו אינצניי"ר וצרש"י כ"י אישטרייני"ר: שמונה עשר וגו'. רבותינו אמרו (נדרים לב.) אליעזר לבדו היה, והוא מנין גימטריא של שמו: עד דן. שם תשש כח, שראה שעתידין צניו להעמיד שם עגל (סנהדרין 15):

(15) ויחלק עליהם. לפי פשוטו סרס המקרא, ויחלק הוא ועצדיו עליהם לילה, כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים כשצורחים זה לכאן וזה לכאן: לילה. כלומר אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם. ומדרש אגדה (צ"ר), שנחלק הלילה, ונחזות הראשון נעשה לו גם, חזיו השני נשמר וצא לו לחזות לילה של מצרים: עד חובה. אין מקום ששמו חובה, ודן קורא חובה, על שם עבודת אלילים שעתידיה להיות שם (תנחומא):

16	And he brought back all the goods, and also brought back his brother Lot, and his goods, and the women also, and the people.	וַיָּשָׁב אֶת כָּל-הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת-לוֹט אָחִיו וְרֶכֶשׁוֹ הַשִּׁיב וְגַם אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הָעָם:	וַיָּשָׁב אֶת כָּל-הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת-לוֹט אָחִיו וְרֶכֶשׁוֹ הַשִּׁיב וְגַם אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הָעָם:
17	And the king of Sodom went out to meet him, after his return from the slaughter of Chedorlaomer and the kings that were with him, at the vale of Shaveh—the same is the King's Vale.	וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדֶם לִקְרֹאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת-כְּדֻרְלַעְמֹר וְאֶת-הַמְּלָכִים אֲשֶׁר-אִתּוֹ אֶל-עַמְקֵי שָׁוֵה הוּא עַמְקֵי הַמֶּלֶךְ:	וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדֶם לִקְרֹאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת-כְּדֻרְלַעְמֹר וְאֶת-הַמְּלָכִים אֲשֶׁר-אִתּוֹ אֶל-עַמְקֵי שָׁוֵה הוּא עַמְקֵי הַמֶּלֶךְ:
18	And Melchizedek king of Salem brought forth bread and wine; and he was priest of God the Most High.	וּמֶלֶכִּי-צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וַיִּיָּן וְהוּא כֹהֵן לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן:	וּמֶלֶכִּי-צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וַיִּיָּן וְהוּא כֹהֵן לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן:
19	And he blessed him, and said: 'Blessed be Abram of God Most High, Maker of heaven and earth;	וַיְבָרֶכְהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:	וַיְבָרֶכְהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
20	and blessed be God the Most High, who hath delivered thine enemies into thy hand.' And he gave him a tenth of all.	וּבְרוּךְ אֱלֹהֵי אֲשֶׁר-מָגֵן צָרֶיךָ בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן-לוֹ מֵעֵשֶׂר מִכֹּל:	וּבְרוּךְ אֱלֹהֵי אֲשֶׁר-מָגֵן צָרֶיךָ בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן-לוֹ מֵעֵשֶׂר מִכֹּל:
21	And the king of Sodom said unto Abram: 'Give me the persons, and take the goods to thyself.'	וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ-סֹדֶם אֶל-אַבְרָם תֵּן-לִי הַנַּפְשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח-לָךְ:	וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ-סֹדֶם אֶל-אַבְרָם תֵּן-לִי הַנַּפְשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח-לָךְ:
22	And Abram said to the king of Sodom: 'I have lifted up my hand unto the LORD, God Most High, Maker of heaven and earth,	וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-מֶלֶךְ סֹדֶם הִרְמַתִּי יָדִי אֶל-יְהוָה אֱלֹהֵי עֵלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:	וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-מֶלֶךְ סֹדֶם הִרְמַתִּי יָדִי אֶל-יְהוָה אֱלֹהֵי עֵלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

(17) עמק שוה. כך שמו, ותרגומו למישר מפנה, פנוי מאילנות ומכל מכשול: עמק המלך. צית ריסא דמלכא (אונקלוס), צית ריס אחד, שהוא שלשים קנים (פייט שקלים אז ראית), שהיה מיוחד למלך לנחקק שם. ומדרש אגדה (צ"ר), עמק שהשוו שם כל האומות, והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקצין:
(18) ומלכי צדק. מדרש אגדה הוא שם בן נח (נדרים לב: צ"ר): לחם ויין. כך עושים ליגיעי מלחמה, והראה לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו. ומדרש אגדה, רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו (צ"ר מד, 1):
(19) קנה שמים וארץ. כמו עשה שמים וארץ (תהלים קמו, 1), על ידי עשייתן קנאן להיות שלו:
(20) אשר מגן. אשר הסגיר, וכן למעןך ישראל (הושע יא, ח): ויתן לו. אברהם (יוצ"ע), מעשר מכל אשר לו, לפי שהיה כהן:
(21) תן לי הנפש. (הגופים) מן השבי שלי שהנלח, החזר לי הגופים לזדס:
(22) הרמתי ידי. לשון שבועה (צ"ר), מרים אני את ידי לאל עליון, וכן צי נשבעתי (בראשית כב, טז), נשבע אני, וכן נשפתי פסוק השדה קח ממני (שם כג, יג), נותן אני לך כסף השדה וקחהו ממני:

23	that I will not take a thread nor a shoe-latchet nor ought that is thine, lest thou shouldest say: I have made Abram rich;	אם מחוט ועד שרוך-נעל ואם-אקח מכל-אשר-לך ולא תאמר אני העשיתי את-אברם:	23
24	save only that which the young men have eaten, and the portion of the men which went with me, Aner, Eshcol, and Mamre, let them take their portion.'	בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר אשכול וממרא הם יקחו חלקם: (ס)	24
XV	After these things the word of the LORD came unto Abram in a vision, saying: 'Fear not, Abram, I am thy shield, thy reward shall be exceeding great.'	אחרו הדברים האלה היה דבר-יהוה אל-אברם במחזה לאמר אל-תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד:	יב
2	And Abram said: 'O Lord GOD, what wilt Thou give me, seeing I go hence childless, and he that shall be possessor of my house is Eliezer of Damascus?'	ויאמר אברם אדני יהוה מה תתן לי ואנכי הולך ערירי ובן-משק ביתי הוא דמשק אליעזר:	2
3	And Abram said: 'Behold, to me Thou hast given no seed, and, lo, one born in my house is to be mine heir.'	ויאמר אברם הן לי לא נתתה זרע והנה בן-ביתי יורש אתי:	3

(23) אם מחוט ועד שרוך נעל. אעכז לעצמי מן השני: ואם אקח מכל אשר לך. ואם תאמר לתת לי שכר מצית גזוץ, לא חקת: ולא תאמר וגר. שהקצ"ה הצטייחני לעשרני, שנאמר וְאֶלְעָזָר בְּנִי (יב, ז):

(24) הנערים. עצדי אשר הלכו אתי, ועוד ענר אשכול וממרא וגו', ואף על פי שעצדי נכנסו למלחמה, שנאמר (טו) הוא ועצדיו ויגס, וענר וחזיריו ישבו על הכלים לשמור, אפלו הכי הם יקחו חלקם, וממנו למד דוד, שאמר קָחֶלֶק הַיָּד בְּמִלְחָמָהּ הִוָּחֵלֶק הַיּוֹשֵׁב עַל הַכִּלִּים יִקְדּוּ יַחְלְקוּ (שמואל-א, ל, כד), ולכן נאמר וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וַיִּמְעָלָה וַיִּשְׁמָעָה לְחָק וּמִשְׁפָּט (שם פסוק כה), לא נאמר והאלה, לפי שכבר נתן החוק צימי אצרהם (צ"ר):

(1) אחר הדברים האלה. כל מקום שנאמר אחר, סמוך. אחרי, מופלג (צ"ר מד, ה). אחר הדברים האלה, אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים, והיה דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל זדקותי, לכן אמר לו המקום אל תירא אצרים. אנכי מגן לך. מן העונש, שלא תענש על כל איותם נפשות שהרגת (צ"ר), ומה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך הרבה מאד (צ"ר):

(2) הולך ערירי. מנחם בן סרוק פירשו לשון יורש, וחזר לו ער ועָנָה (מלאכי ז, יב), ערירי בלא יורש, כאשר תאמר ויָבֹאֵל תִּבְרָאִי תִשָּׁרֵשׁ (איוב לא, יב), תעקר שרשיה, כך לשון ערירי חסר צניס וצלע"ז דעזענפאט"ס. ולי נראה ער ועונה, מגזרת וְלָבִי עַר (שיר השירים ה, ז), וערירי לשון חורבן, וכן עָרוּ עָרוּ (תהלים קלז, ו), וכן עָרוֹת יָסוּד (חזקוני ג, יג), וכן עָרָעַר תִּתְעָרָעַר (ירמיה נא, נח), וכן כִּי אֶרְוָה עָרָה (נפניה ז, יד): ובן משק ביתי. כתרוממו, שכל צייתי ניזון על פיו, כמו ועל פִּיךָ יִשָּׁק (בראשית מא, מ), אפוטרופא שלי, ואילו היה לי בן היה צני ממונה על שלי: דמשק. לפי התרגום מדמשק היה, ולפי מדרש אגדה (צ"ר) שרדף המלכים עד דמשק, ובגמרא שלנו (יומא כח): דרשו נוטריקון, דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים:

(3) הן לי לא נתת זרע. ומה תועלת בכל אשר תתן לי:

<p>4 And, behold, the word of the LORD came unto him, saying: 'This man shall not be thine heir; but he that shall come forth out of thine own bowels shall be thine heir.'</p>	<p>וְהָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמְעֵיךָ הוּא יִירָשְׁךָ: וְהָיָה פֶתֶןמָא דִּי עֲמִיָּה לְמִימַר לֹא יִירָתְנָךְ דִּין אֱלֹהִין בֵּר דְּתוֹלִיד הוּא יִירָתְנָךְ:</p>
<p>5 And He brought him forth abroad, and said: 'Look now toward heaven, and count the stars, if thou be able to count them'; and He said unto him: 'So shall thy seed be.'</p>	<p>וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט־נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכֵל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זֶרְעֶךָ: וְאַפִּיק יִתִּיָּה לְבָרָא וַאֲמַר אֶסְתְּכִי כַּעַן לְשָׁמַיָא וּמִנִּי כּוֹכְבֵיָא אִם תְּפּוּל לְמִמִּנִּי יִתְהוֹן וַאֲמַר לִיה כְּדִין יִהוֹן בְּנֶךָ:</p>
<p>6 And he believed in the LORD; and He counted it to him for righteousness.</p>	<p>וַהֲאִמֵּן בִּיהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה: וְהִימִין בְּמִימְרָא דִּי וַיַּחְשְׁבֶהָ לִיה לְזָכוֹ:</p>
<p>7 And He said unto him: 'I am the LORD that brought thee out of Ur of the Chaldees, to give thee this land to inherit it.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָתֵת לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: וַאֲמַר לִיה אֲנִי יְיָ דְאַפִּיקְתָּךְ מֵאוּר דְּכַסְדָּאִי לְמַתָּן לְךָ יֵת אֶרֶעָ אֶרֶץ הָרָא לְמִירְתָּהּ:</p>
<p>8 And he said: 'O Lord GOD, whereby shall I know that I shall inherit it?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוָה בְּמָה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה: וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים בְּמָה אֵדַע אֲרִי אִירְתֶּנָּה:</p>
<p>9 And He said unto him: 'Take Me a heifer of three years old, and a she-goat of three years old, and a ram of three years old, and a turtle-dove, and a young pigeon.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַח־לִי עֵגְלָה מִשְׁלֶשֶׁת וְעֵז מִשְׁלֶשֶׁת וְאַיִל מִשְׁלֶשֶׁת וְתֹר וְגֹזֶל: וַאֲמַר לִיה קְרִיב קְדָמִי עֵגְלִין תְּלָתָא וְעִזִּין תְּלָתָא וְדָכְרִין תְּלָתָא וְשִׁפְנִינָא וּבֵר יוֹנָה:</p>
<p>10 And he took him all these, and divided them in the midst, and laid each half over against the other; but the birds divided he not.</p>	<p>וַיִּקַּח־לוֹ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וַיַּבְתֵּר אֹתָם בְּתֶנֶךְ וַיִּתֵּן אִישׁ־בְּתָרוֹ לְקֶרְבָּת רַעְהוּ וְאֶת־הַצֶּפֶר לֹא בָתַּר: וְקְרִיב קְדָמוּהִי יֵת כָּל אֱלִין וּפְלִיג יִתְהוֹן בְּשֵׁנוּ וַיַּחֲב פְּלִגָּא פִּילַג לְקַבִּיל חֲבָרִיָּה וַיִּת עוֹפָא לֹא פְלִיג:</p>

(5) ויוצא אותו החוצה. לפי פשוטו הוציאו מהללו לחוץ לראות הכוכבים. ולפי מדרשו (שבת קנו), אמר לו לא מאכסגנינות שלך שראית צמזמות שאינך עמיד להעמיד בן, אצרכם אין לו בן, אצל אברהם יש לו בן, וכן שרי לא חלד, אצל שרה חלד (ב"ר), אני קורא לנכס שם אחר וישתנה המזל. דבר אחר, הוציאו מחללו של עולם והגזיבו למעלה מן הכוכבים, וזהו לשון הצטה מלמעלה למטה (תנחומא חיי שרה ו ב"ר):

(6) והאמן בה. לא שאל לו אות על זאת, אצל על ירושת הארץ שאל לו אות, ואמר לו צמה אדע: ויחשבה לו צדקה. הקצ"ה חשבה לאצרכם לזכות ולצדקה, על האמונה שהאמן צו. דבר אחר צמה אדע, לא שאל לו אות, אלא אמר לפניו, הודיעני באיזה זכות יתקיימו צה, אמר לו הקצ"ה בזכות הקרצנות (תענית כז):

(9) עגלה משלשת. שלשה עגלים רמז לשלשה פרים, פר יום הכפורים ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה (ב"ר מד, יד): ועז משלשת. רמז לשעיר הנעשה צפנים, ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד (ב"ר): ואיל משורלש. אשם ודאי ואשם חלוי, וכצשה של חטאת יחיד (ב"ר): ותור וגזל. תור ובן יונה (ב"ר):

(10) ויבחר אתם. חלק כל אחד לשני חלקים. ואין המקרא יוצא מידי פשוטו, לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הצטחמו להוריש לבניו את הארץ, כדכתיב (יה) ציוס ההוא קרת ה' את אצרכם צרית לאמר וגו', ודרך כורת ברית לחלק צמהה ולעצור בין

11	And the birds of prey came down upon the carcasses, and Abram drove them away.	וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל-הַפִּגְרִים וַיִּנָּשֶׁב אֹתָם אַבְרָם:	וַיִּנָּח עוֹפָא עַל פִּלְגִיָּא וַאֲפָרָח יִתְהוֹן אַבְרָם:
12	And it came to pass, that, when the sun was going down, a deep sleep fell upon Abram; and, lo, a dread, even a great darkness, fell upon him.	וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וַתִּרְדָּמָה נָפְלָה עַל-אַבְרָם וַהֲגָה אִמָּה חֲשֹׁכָה גְדֹלָה נָפְלָתָ עָלָיו:	וַהֲוָה שִׁמְשָׁא לְמִיעַל וַשִּׁינָתָא נָפְלָת עַל אַבְרָם וְהָא אִמָּה קָבַל סְגִי נָפְלָת עָלוּהִי:
13	And He said unto Abram: 'Know of a surety that thy seed shall be a stranger in a land that is not theirs, and shall serve them; and they shall afflict them four hundred years;	וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תֵּדַע כִּי-גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעָנִוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:	וַאֲמַר לְאַבְרָם מַדַּע תִּדַּע אֲרִי דִיִּירִין יִהוֹן בְּנֵד בְּאַרְעָה לֹא דִילְהוֹן וַיִּפְלְחוֹן בְּהוֹן וַיַּעֲנוּן יִתְהוֹן אַרְבַּע מָאָה שָׁנִין:
14	and also that nation, whom they shall serve, will I judge; and afterward shall they come out with great substance.	וְגַם אֶת-הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבָדוּן אֲנִי וְאַחֲרֵי-כֵן יֵצְאוּ בְרָכָשׁ גָּדוֹל:	וְאַף יֵת עָמָא דִיִּפְלְחוֹן בְּהוֹן דִּאִין אֲנָא וּבִתְרָא כִּין יִפְקוֹן בְּקִינָא סְגִי:
15	But thou shalt go to thy fathers in peace; thou shalt be buried in a good old age.	וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל-אַבְתֶּיךָ בְּשִׁלְוָה טוֹבָה:	וְאַתָּה תִתְקַנְנִישׁ לְוֵית אַבְהֶתְךָ בְּשִׁלְוָה תִתְקַבֵּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה:

בְּקִרְיָה, כמה שנאמר להלן קְעוּזָרִים בֵּין בְּתָרִי קְעוּל (ירמיה לז, יט), אף כאן תגור עשן ולפיד אש אשר עזר צין הגזרים, הוא שלוחו של שכינה שהוא אש: ואת הצפור לא בתר. לפי שהאומות עובדי כוכבים ומזלות נמשלו לפרים ואילים ושעירים, שנאמר קְעוּזִי פָרִים רָצִים וגו' (תהלים כז, יג), ואומר הָאֵל לְאֶשׁ רָאִיתָ בְּעַל הַקִּיקִים, מִלְכֵי מִדִּי וּקְרָם (דניאל ח, כ), ואומר וְהַפִּיר וְהַשְּׂעִיר, מִלֵּךְ יוֹן (שם כח). וישראל נמשלו לצני יונה, שנאמר יוֹנָתִי בְּסֻגְיָה הַסָּלַע (שיר השירים ז, יד), לפיכך צחר הבהמות, רמזו על האומות שיהיו פְּלִין והולכין, ואת הצפור לא צחר, רמזו שיהיו ישראל קיימין לעולם (פס"ז):

(11) העיט. הוא עוף, ועל שם שהוא עט ושואף אל הנצלות לטוש עֲלֵי אוֹכֵל (לשה"כ איז ט, כו), כמו וַשֶּׁעַט אָל הַשָּׁלָל (שמואל"א טו, יט): על הפגרים. על הצתרים. (ס"א הפגרים מתרגמין פגליא, אלא מתוך שהורגלו לתרגם איש צחרו ויהו פלגיא, נחלף להם חיצת פגליא לפלגיא, ותרגמו הפגרים פלגיא, וכל המתרגם כן טועה, לפי שאין להקיש צתרים לפגרים, שצתרים תרגומו פלגיא, ופגרים תרגומו פגליא לשון פגול, כמו פגול הוא (ויקרא יט, ז), לשון פגר (כך שמעתי מפי רבינו יהודה ז"ר שמואל. וכן הגירסא ברש"י כ"י ובכ"י אחרת כתיב כך פי' רבינו מאיר ז"ר שמואל): וישב. לשון נשיבה והפרכה, כמו יֵצֵא רוחו (תהלים קמו, יח), רמז שיצא דוד בן ישי לכלותם (פדר"א כח), ואין מניחים אותם השמים, עד שיצאו מלך המשיח (פס"ז):

(12) והנה אימה וגו'. רמז לזרות וחשך של גליות (ז"ר):

(13) כי גר יהיה זרעך. משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה, כיצד, יצחק בן ששים שנה כשנולד יעקב, ויעקב כשירד למצרים אמר (מו, ט) ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, הרי ק"ק, ובמצרים היו מאתים ועשר כמנין רד"ו, הרי ארבע מאות שנה (סד"ע ג פדר"א מח). ואם תאמר במצרים היו ארבע מאות, הרי קתה מיורדי מצרים היה, לא וחשוב שנותיו של קתה ושל עמרם, ושמונים של משה שהיה כשיצאו ישראל ממצרים, אין אתה מוצא אלא שלש מאות וחמשים, ואתה צריך להוציא מהן כל השנים שחי קתה אחר לידת עמרם, ושחי עמרם אחר לידת משה: בארץ לא לדהם. ולא נאמר צאריך מצרים, אלא לא להם, משנולד יצחק (כא, לו) וַיָּגֵר אֶצְרָקֶס וגו', וַיָּגֵר יִצְחָק בְּצָרָר, וַיַּעֲקֵב גַּר צָרָרָן חָם (תהלים קה, כג), לְגוֹר צָרָרָן צָאנוּ (בראשית מז, ד):

(14) וגם את הגוי. וגם, לרצות ארבע מלכיות (ז"ר), שאף הם פָּלִים על ששעזדו את ישראל: דין אנכי. צער מכות (ז"ר): ברכוש גדול. צממון גדול כמו שנאמר וַיִּנְּלוּ אֶת מִנְיָרָם (שמות יב, לו):

(15) ואתה תבא. ולא תראה כל אלה: אל אבותיך. אצוי עובד עבודה זרה והוא מצאנו שיצא אליו, למדך שעה תרח תשובה (נחומא): תקבר בשיבה טובה. צארו שיעשה ישמעאל תשובה דימיו (ז"ר לו), ולא יצא עשו למצות רעה דימיו,

16	And in the fourth generation they shall come back hither; for the iniquity of the Amorite is not yet full.'	וְדֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא-שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי עַד-הֵנָּה:	וְדָרָא רְבִיעָא יתובון הלקא ארי לא שלים חובא דאמורא עד כען:
17	And it came to pass, that, when the sun went down, and there was thick darkness, behold a smoking furnace, and a flaming torch that passed between these pieces.	וַיְהִי הַשָּׁמֶשׁ בֹּאֵה וְעֹלָטָה הָיָה וְהָיָה תִנּוּר עֵשֶׂן וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה:	והנות שמשא עלת וקבלא הנה והא תנור דתנן ובעור דאישא עדא בין פלגיא האלן:
18	In that day the LORD made a covenant with Abram, saying: 'Unto thy seed have I given this land, from the river of Egypt unto the great river, the river Euphrates;	בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת-אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזֶרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְהַר מִצְרַיִם עַד-נְהַר הַנָּהָל נְהַר-פָּרָת:	ביומא ההוא גזר יי עם אברם קים למימר לבנד יתבית ית ארעא הדא מנהרא דמצרים עד נהרא רבא נהרא פרת:
19	the Kenite, and the Kenizzite, and the Kadmonite,	אֶת-הַקְּנִיזִי וְאֶת-הַקְּנִזִּי וְאֶת-הַקַּדְמוֹנִי:	ית שלמאי וית קנזאי וית קדמונאי:
20	and the Hittite, and the Perizzite, and the Rephaim,	וְאֶת-הַחִטִּי וְאֶת-הַפְּרִזִּי וְאֶת-הַרְפָּאִים:	ית חתאי וית פרזאי וית גבראי:
21	and the Amorite, and the Canaanite, and the Girgashite, and the Jebusite.'	וְאֶת-הָאֱמֹרִי וְאֶת-הַכְּנַעֲנִי וְאֶת-הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת-הַיְבוּסִי: (ס)	ית אמוראי וית כנענאי וית גרזשאי וית יבוסי:
XVI	Now Sarai Abram's wife bore him no children; and she had a handmaid, an Egyptian, whose name was Hagar.	וְשָׂרַי אִשְׁתְּ אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלֵהָ שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר:	ושרי אשת אברם לא ילדת ליה ולחא אמתא מצריתא ושמה הגר:

ולפיכך מת ה' שנים קודם זמנו (ב"ר סג, יב), ובו ציוס מרד עשו (ב"ר טז):

(16) ודור רביעי ישובו הנה. לאחר שיגלו למצרים יהיו שם ג' דורות, והרביעי ישובו לארץ הזאת, לפי שבארץ כנען היה מדבר עמו וברת ברית זה, כדכתיב לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, וכן היה, יעקב ירד למצרים, לא וחשוב דורותיו, יהודה פרץ וחזרונו, וכלב בן חזרון מצא הארץ היה: כי לא שלם עון האמורי. להיות משתלם מארצו עד אותו זמן, שאין הקב"ה נפרע מאומה עד שתתמלא סאתה, שנאמר (ישעיה כז, ח) בָּסֶסֶקֶה בְּשִׁלְטָהּ תְּרִיבָהּ (סוטה ט).

(17) ויהי השמש באה. כמו ויהי הם מריקים שקיהם (בראשית מז, לה), ויהי הם קוצרים איש (מלכים ב' יג, כא) כלומר ויהי דבר זה: השמש באה. שקעה: ועלטה היה. חשך היום: והנה תנור עשן וגר. רמז לו שיפלו המלכיות עובדי אלילים בגיהנם (פס"ז): באה. טעמו למעלה, לכך הוא מצוה שצא כצר, ואם היה טעמו למטה באל"ף, היה מצוה כשהיא שוקעת, ואי אפשר לומר כן, שהרי כצר כחוצה ויהי השמש לצא, והעצרת תנור עשן לאחר מכאן היתה, נמצא שכצר שקעה (פס"ז). וזה חילוק בכל חיצה לשון נקבה שסודה שתי אותיות, כמו צא, קס, שב, כשהטעם למעלה לשון עזר הוא, כגון זה, וכגון וְקָלָה בָּאָה (כט, ט), קָמָה בְּלָמְתִּי (לז, ז), הָגָה שָׂדֶה יְדֻמָּסָךְ (רות א, טו), וכשהטעם למטה הוא לשון הווה, דבר שנעשה עכשיו והולך, כמו בָּאָה עַם הָאֵלָן (כט, ו), בָּעָרָב הִיא בָּאָה וּבָצָרָה הִיא שָׂדֶה (אסתר ב, יד):

(18) לזרעך נתתי. אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשויה (ב"ר מד, כב): הנהר הגדול נהר פרת. לפי שהוא דבוק לארץ ישראל קוראהו גדול, אף על פי שהוא מאוחר בארבעה נהרות (פס"ז) היוצאים מעדן, שנאמר וְהָעָרָה הַרְבִּיעִי הוּא פָּרָת (ב, יד), משל הדיוט, עזב מלך מלך (שבועות מז): הדבק לשחור וישתחוו לך:

(19) את הקיני. עשר אומות יש כאן, ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשלשה אדום ומואב ועמון (ב"ר מד, כג), והם קיני קניזי קדמוני, עמידים להיות ירושה לעתיד (ב"ר נו. ב"ר כז), שנאמר אֲדָוִם וּמוֹאָב מִשְׁלֹחַ יָדָם וַיִּגְי עִמּוֹן מִשְׁמַעְקָם (ישעיה יא, יד):

(20) ואת הרפאים. ארץ עוג, שנאמר זה ההוא יקרא ארץ רפאים (דברים ג, יג):

<p>And Sarai said unto Abram: 'Behold now, the LORD hath restrained me from bearing; go in, I pray thee, unto my handmaid; it may be that I shall be builded up through her.' And Abram hearkened to the voice of Sarai.</p>	<p>וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם הִנֵּה אֲנִי עֲצֹרְנִי יְהוָה מִלֵּד בְּאִנִּי אֶל-שִׁפְחָתִי אוּלַי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרַי:</p>	<p>2 וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם הִנֵּה אֲנִי עֲצֹרְנִי יְהוָה מִלֵּד בְּאִנִּי אֶל-שִׁפְחָתִי אוּלַי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרַי:</p>
<p>And Sarai Abram's wife took Hagar the Egyptian, her handmaid, after Abram had dwelt ten years in the land of Canaan, and gave her to Abram her husband to be his wife.</p>	<p>וַדְּבַרְתָּ שָׂרַי אֶתְּ אַבְרָם יֵת הָגָר מִצְרַיִתָּא אִמְתָּהּ מִסּוּף עֶסֶר שָׁנִין לְמִתְּבַב אַבְרָם בְּאַרְעָא דְכְנָעַן וַיְהִי בֵּתָהּ לְאַבְרָם בַּעֲלָהּ לִיהָ לְאִתָּו:</p>	<p>3 וַתִּקַּח שָׂרַי אִשְׁת־אַבְרָם אֶת- הָגָר הַמִּצְרַיִת שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשִׁבְתָּ אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִשָּׁה לָו לְאִשָּׁה:</p>
<p>And he went in unto Hagar, and she conceived; and when she saw that she had conceived, her mistress was despised in her eyes.</p>	<p>וַעֲלָ לָו הָגָר וַעֲדִיאַת נִחְזָת אֶרֶץ עֲדִיאַת וְקָלַת רַבּוֹנָתָהּ בְּעֵינֶיהָ:</p>	<p>4 וַיָּבֹא אֶל-הָגָר וַתַּהַר וַתֵּלֶד כִּי הָרְתָהּ וַתִּקַּל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ:</p>
<p>And Sarai said unto Abram: 'My wrong be upon thee: I gave my handmaid into thy bosom; and when she saw that she had conceived, I was despised in her eyes: the LORD judge between me and thee.'</p>	<p>וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחִיקֶךָ וַתֵּלֶד כִּי הָרְתָהּ וְאֶקַּל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:</p>	<p>5 וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחִיקֶךָ וַתֵּלֶד כִּי הָרְתָהּ וְאֶקַּל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:</p>
<p>But Abram said unto Sarai: 'Behold, thy maid is in thy hand; do to her that which is good in thine eyes.' And Sarai dealt harshly with her, and she fled from her face.</p>	<p>וַאֲמַר אַבְרָם לְשָׂרַי הֲאִם אִמְתִּיךָ בְּיָדֶיךָ עֲבִידִי לָהּ דִּתְקִין בְּעֵינֶיךָ וַעֲבִידָתָהּ שָׂרַי וַעֲרַקְתָּ מִן קֶדְמָהּ:</p>	<p>6 וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-שָׂרַי הִנֵּה שִׁפְחָתְךָ בְּיָדֶיךָ עֲשִׂי-לָהּ חֲטוֹב בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶנָּה שָׂרַי וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ:</p>

- (1) שפחה מצרית. צת פרעה היתה, כשראה נסים שנעשו לשרה, אמר, מוטב שחאה צתי שפחה צצית זה, ולא גצירה צצית אחר (צ"ר):
- (2) אולי אבנה ממנה. לימד על מי שאין לו צנים שאינו צנוי אלא הרוס (צ"ר): אבנה ממנה. צזכות שאכניס צרתי לחורן ציתי: לקול שרי. לרוח הקדש שזה (צ"ר מה, צ):
- (3) ותקח שרה. לקחתה צצצרים אשריך שזכית לידצק צגוף קדוש כזה (שסג): מקץ עשר שנים. מועד הקצוע לאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה לצעלה חייב לישא אחרת (יצמות סד. צ"ר): לשבת אברם וגו'. מגיד, שאין ישיצת חוזה לארץ עולה לו מן המנין, לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיצא לארץ ישראל (שס):
- (4) ויבא אל הגר ותהר. מציתה ראשונה (צ"ר מה, ד): ותקל גבירתה בעיניה. אמרה, שרה זו אין סקקה כגלוייה, מראה עזמה כאילו היא צדקת, ואינה צדקת, שלא זכחה להריון כל השנים הללו, ואני נתעצרת מציתה ראשונה (צ"ר שס):
- (5) חמסי עליך. חמס העשוי לי, עליך אני מטיל העוש, כשהתפללת להקצ"ה מה פסן לי וקנתי הולך ערירי, לא התפללת אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו, והייתי אני נפקדת עמך (צ"ר). ועוד, דצריך אתה חומס ממני, שאתה שומע צזויני ושומק (צ"ר מה, ה): אנכי נתתי שפחתי וגו' וביניך. כל צינך צצמקרא חסר, וזה מלא, קרי ציה וציינך (ר"ל נוכח לנקה), שהכניסה עין הרע צעיצורה של הגר והפילה עוצרה, הוא שהמלאך אומר להגר הקץ הקה, והלא כבר הרתה והוא מצטר לה שמהר, אלא מלמד שהפילה הריון הראשון (צ"ר):
- (6) ותענה שרי. היתה משעצת צה צקושי (צ"ר מה, ו):

7	7	7
8	8	8
9	9	9
10	10	10
11	11	11
12	12	12
13	13	13

(8) אי מזה באת. מהיכן באת. יודע היה, אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדצרים. ולשון אי מזה, איה המקום שתאמר עליו מזה אני באה:

(9) ויאמר לה מלאך ה' וגו'. על כל אמיירה היה שלום לה מלאך אחר, לכך נאמר מלאך בכל אמיירה ואמיירה (צ"ר): (יא) (11) הנך הרה. כשתשובי תהרי, כמו הנך הרה, דאשת מנוח (שופטים יג, ה): וילדת בן. כמו ויולדת, ודומה לו ישעיהו בלצנין מקננת צאצאים (ירמיה כג, כג): וקראת שמו. לזוי הוא, כמו שאומר לזכר וקראת את שמו יצחק (יז, יט): (12) פרא אדם. אהב מדברות (צ"ר) ללוד חיות, כמו שכתוב (להלן כא, ז) וישב צמד צר ויהי רעה קשת: ידו בכל. לסטים: יד כל בו. הכל שוגאין אותו ומתגרין בו (צ"ר מה, ט): ועל בני כל אחיו ישכון. שיהיה זרעו גדול: (13) אתה אל ראי. נקוד חט"ף קמ"ץ, מפני שהוא שם דבר, אלוה הראיה, שרואה צלצון של עלוין. (ס"א דבר אחר אתה אל ראי, ומשמע שהוא רואה הכל, ואין שום דבר רואה אותו): הגם הלא. לשון תימה, וכי סבורה הייתי שאף הלאם צמדצרות, ראיתי שלוחו של מקום, אחרי ראי אותם צביתו של אברהם, ששם הייתה רגילה לראות מלאכים (צ"ר), ומדע שהיתה רגילה לראותם, שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות גמות (שופטים יג, כב), וזו ראתה ארבעה זה אחר זה ולא

14	Wherefore the well was called Beer-lahai-roi; behold, it is between Kadesh and Bered.	על־כן קרא לבאר באר לחי ראי הנה בין־קדש ובין־ברד: על כן קרא לבירא בירא דמלאך קיימא איתחזי עליה הא היא בין רקם ובין חגרא:	14
15	And Hagar bore Abram a son; and Abram called the name of his son, the son of Hagar the Egyptian:	ותלד הגר לאברהם בן ויקרא אברהם שם־בנו אשר־ילדה הגר ישמעאל:	15
16	And Abram was fourscore and six years old, when Hagar bore Ishmael to Abram.	ואברהם בן־שמונים שנה ושש שנים בלדת־הגר את־ישמעאל לאברהם: (ס)	16
XVII	And when Abram was ninety years old and nine, the LORD appeared to Abram, and said unto him: 'I am God Almighty; walk before Me, and be thou wholehearted.	ויהי אברהם בן־תשעים שנה ותשע שנים ויבא יהוה אל־אברהם ויאמר אליו אני־אל שדי התהלך לפני והיה תמים:	יד
2	And I will make My covenant between Me and thee, and will multiply thee exceedingly.'	ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד:	2
3	And Abram fell on his face; and God talked with him, saying:	ויפל אברהם על־פניו וידבר אתו אלהים לאמר:	3
4	'As for Me, behold, My covenant is with thee, and thou shalt be the father of a multitude of nations.	אני הנה בריתי אתך והלית לאב־המון גוים:	4
5	Neither shall thy name any more be called Abram, but thy name shall be Abraham; for the father of a multitude of nations have I made thee.	ולא־יקרא עוד את־שםך אברהם והיה שםך אברהם כי אב־המון גוים נתתיך:	5

חרדה (צ"ר):

- (14) באר לחי רואי. כתרומתו צירא דמלאך קיימא איתחזי עליה:
 (15) ויקרא אברהם שם וגר. אף על פי שלא שמע אברהם דברי המלאך שאמר וקראת שמו ישמעאל, שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל (מדרש אגדה):
 (16) ואברהם בן שמונים וגר. לשכחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן י"ג שנה כשנימול, ולא עבד (מדרש אגדה):
 (1) אני אל שדי. אני הוא שיש די באלהותי לכל צריה, לפיכך התהלך לפני, ואהיה לך לאלוה ולפטרון (צ"ר). וכן כל מקום שהוא במקרא פירושו, די שלו, והכל לפי הענין: התהלך לפני. כתרומתו פלח קדמי, הדבק בעבודתו: והיה תמים. אף זה כוונתו, היה שלם בכל נסיונותיו. ולפי מדרשו, התהלך לפני במצות מילה, וצדק זה תהיה תמים, שכל זמן שהעלה בך אתה בעל מוסר לפני (נדרים לא: תנחומא צ"ר). דבר אחר והיה תמים, עכשיו אתה חסר ה' איברים, צ' עינים, צ' אזניים, וראש הגויה, אוסיף לך אות על שמך, ויהיו מניין אותיותיך רמ"ח, כמנין אברים (תנחומא נדרים לב:):
 (2) ואתנה בריתי. צריה של אהבה, וצריה הארץ להוריה לך על ידי מצוה זו (צ"ר):
 (3) ויפל אברהם על פניו. ממורא השכינה, שעד שלא מל לא היה צו כח לעמוד (תנחומא), ורוח הקדש נצבת עליו, וזהו שנאמר בצלעם (צמדבר כד, ד) נפל וגלוי עינים (אגדת בראשית), בצרייתא דר"א מנאחי כן (פרקי דר"א פ"ט):

6	And I will make thee exceeding fruitful, and I will make nations of thee, and kings shall come out of thee.	וְהַפְרֵתִי אֶתְךָ בְּמֵאֵד מְאֹד וְנָתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּנִּי יֵצְאוּ:	וְאֶפְשֵׁי יִתְךָ לְחֻדָּא וְאַחֲנִנְךָ לְכַנְשָׁן וּמְלָכִין דְּשִׁלְשִׁין בְּעַמְמֵי מִנְךָ יִפְקִין:
7	And I will establish My covenant between Me and thee and thy seed after thee throughout their generations for an everlasting covenant, to be a God unto thee and to thy seed after thee.	וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לִּי לְאֱלֹהִים וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ:	וְאָקִים יֵת קִנְמִי בֵין מִימְרֵי וּבִינְךָ וּבֵין בְּנֶךָ בְּתִרְךָ לְדִרְיָהוֹן לְקִים עָלַם לְמַהְיֵי לֵךְ לְאֱלֹהִים וּלְבִנְךָ בְּתִרְךָ:
8	And I will give unto thee, and to thy seed after thee, the land of thy sojournings, all the land of Canaan, for an everlasting possession; and I will be their God.'	וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֶת־אֶרֶץ מִגְרֶיךָ אֶת כָּל־אֶרֶץ כְּנָעַן לְאָחֻזָּת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים:	וְאֶתִּין לֵךְ וּלְבִנְךָ בְּתִרְךָ יֵת אֶרֶע תּוֹתְבוֹתְךָ יֵת כָּל אֶרֶעא דְּכַנְעַן לְאַחֲסִנַּת עָלַם וְאֶהְיֵי לָהֹן לְאֱלֹהִים:
9	And God said unto Abraham: 'And as for thee, thou shalt keep My covenant, thou, and thy seed after thee throughout their generations.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם:	וַאֲמַר יי לְאַבְרָהָם וְאַתָּה יֵת קִנְמִי תִשְׁר אֶת־וּבִנְךָ בְּתִרְךָ לְדִרְיָהוֹן:
10	This is My covenant, which ye shall keep, between Me and you and thy seed after thee: every male among you shall be circumcised.	זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל לְכֶם כָּל־זָכָר:	זֶה יֵת קִנְמִי דְּתִשְׁרוּן בֵין מִימְרֵי וּבִינִיכֹן וּבֵין בְּנֶךָ בְּתִרְךָ מְגִזֵּר לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא:
11	And ye shall be circumcised in the flesh of your foreskin; and it shall be a token of a covenant betwixt Me and you.	וְנִמְלֹתֶם אֶת בָּשָׂר עֶרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:	וְתִגְזְרוּן יֵת בְּסָרָא דְּעוּרְלַתְכוֹן וְהָיִי לְאוֹת קִים בֵין מִימְרֵי וּבִינִיכֹן:
12	And he that is eight days old shall be circumcised among you, every male throughout your generations, he that is born in the house, or bought with money of any foreigner, that is not of thy seed.	וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יִמּוֹל לְכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יֶלֶד בַּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף מִכָּל בֶּן־נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרְעֶךָ הוּא:	וּבֶן תְּמִנָּא יוֹמִין יִגְזֵר לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא לְדִרְיָכוֹן יֶלֶד בֵּיתָא וּזְבוּן כֶּסֶפָא מִכָּל בֶּר עַמְמִין דְּלֹא מִבְּנֶךָ הוּא:

- (5) כי אב המון גוים. לשון נוטריקון של שמו (שצת קה. צ"ר), ורי"ש שהיתה צו צחלה, שלא היה אז אלא לארס שהוא מקומו, ועכשיו אז לכל העולם (צרכות יג.), ואפילו רי"ש שהיתה צו מתחלה לא זזה ממקומה, שאף יו"ד של שרי נתרעמה על השכינה, עד שהוסיפה ליהושע (צ"ר מז א), שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע (במדבר יג, טז):
- (6) ונתתיך לגוים. ישראל ואדום, שהרי ישמעאל כבר היה לו ולא היה מבשרו עליו:
- (7) והקמתי את בריתי. ומה היא הצריח, להיות לך לאלהים:
- (8) לאחוזות עולם. ושם אהיה להם לאלהים, אבל (צר ישראל) הדר צחלה לארץ כמי שאין לו אלוה (כתובות קי:):
- (9) ואתה. וי"ו מוסיף על ענין ראשון, אני הנה צריתי אתך, ואתה הוי זהיר לשמרו, ומה היא שמירתה. זאת צריתי אשר תשמרו המול לכם וגו':
- (10) ביני וביניכם וגו'. אותם של עכשיו: ובין זרעך אחריו. העמידין להוולד אחריו: המול. כמו להמול, כמו שאתה אומר עשות כמו לעשות:
- (11) ונמלתם. כמו ומלתם, והנו"ן צו יחירה ליסוד הנופל צו לפרקים, כמו נ' של נושך ונ' של נושא. ונמלתם כמו ונשאתם, אבל ימול לשון יפעל, כמו יעשה, יאכל. (ברש"י ישן אינו):

13	He that is born in thy house, and he that is bought with thy money, must needs be circumcised; and My covenant shall be in your flesh for an everlasting covenant.	הַמּוֹלֵד בְּבֵיתְךָ וּמִקְנֶתְךָ כְּסָפְךָ וְהַיֵּיתָה בְּרִיתִי בְּבִשְׂרֹכֶם לְבְרִית עוֹלָם:	מִגֵּזֶר יִגְזֹר יְלִיד בְּיֶתֶךָ וּבִשְׂרֹכֶם כְּסָפְךָ וְיִהְיֶה קְיָמִי בְּבִשְׂרֹכֶם לְקִיָּם עוֹלָם:
14	And the uncircumcised male who is not circumcised in the flesh of his foreskin, that soul shall be cut off from his people; he hath broken My covenant.'	וְעָרְלוֹ זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יְמוֹלֵד אֶת־בְּשָׁרוֹ עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיהָ אֶת־בְּרִיתִי הַפֶּר: (ס)	וְעָרַל דְּכוּרָא דְלֹא יִגְזֹר יֵת בְּסָרָא דְעוּרְלָתִיהּ וְיִשְׁתַּיְצִי אֲנָשָׁא הַהוּא מֵעַמִּיהּ יֵת קְיָמִי אֲשָׁנִי:
15	And God said unto Abraham: 'As for Sarai thy wife, thou shalt not call her name Sarai, but Sarah shall her name be.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם שְׂרִי אֲשֶׁתְּךָ לֹא־תִקְרָא אֶת־שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ:	וַיֹּאמֶר יי לְאַבְרָהָם שְׂרִי אֲתָתְךָ לֹא תִקְרִי יֵת שְׁמָהּ שְׂרִי אֲרִי שְׂרָה שְׁמָהּ:
16	And I will bless her, and moreover I will give thee a son of her; yea, I will bless her, and she shall be a mother of nations; kings of peoples shall be of her.'	וּבִרְכַּתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֶּן וּבִרְכַּתִּיהָ וְהִיְתָה לְגוֹיִם מִלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ:	וַאֲבָרִיךְ יֵתָה וְאַף אֶתֵּן מִנֶּה לְךָ בֶּר וְאַבְרָכְנָהּ וְתִהְיֶה לְכַנְשָׁן מְלָכִין דְּשִׁלְטִין בְּעַמְמָא מִנֶּה יִהְיוּ:
17	Then Abraham fell upon his face, and laughed, and said in his heart: 'Shall a child be born unto him that is a hundred years old? and shall Sarah, that is ninety years old, bear?'	וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הֲלֹבֶן מֵאָה־שָׁנָה יוֹלֵד וְאִם־שָׂרָה הַבְּתִלְשָׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד:	וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל אִפְוִהּ וַיִּחְדֵּי וַיֹּאמֶר בְּלִבִּיהּ הֲלִבֵּר מֵאָה שָׁנִין יִחִי וְלֵד וְאִם שְׂרָה הַבֵּת תִּשְׁעִין שָׁנִין תֵּלִיד:
18	And Abraham said unto God: 'Oh that Ishmael might live before Thee!'	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים לֹא יִשְׁמַעְאֵל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ:	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם קָדָם יי לֹאִי יִשְׁמַעְאֵל יִחְיֶה יִתְקִיִּם קָדְמָךְ:

(12) יליד בית. שילדתו השפחה צנית: מקנת כסף. שקנאו משנולד:
(13) המולד ימול יליד ביתך. כאן כפל עליו, ולא אמר לשמונה ימים, ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר (ס"א לאחד) שמונה ימים, כמו שמפורש במסכת שבת (קל"ה):
(14) וערל זכר. כאן למד שהמילה צארתו מקום שהוא ניכר צין זכר לנקבה (שבת קח. צ"ר מו, ה): אשר לא ימול. משיגיע לכלל עונשין ונכרתה, אבל אצו אין עונש עליו כרת, אבל עובר בעשה (קידושין כט): ונכרתה הנפש. הולך ערירי (יצמות נה). ומת קודם זמנו (ת"כ אמור כז ג):
(15) לא תקרא את שמה שרי. דמשמע שרי לי ולא לאחרים, כי שרה סתם שמה, שמהא שרה על כל (צרכות יג. צ"ר):
(16) וברכתי אתה. ומה היא הצרכה, שחזרה לנערותה (צ"ר) שנאמר הִיטָה לִי עֲדָנָה (בראשית יח, יז): וברכתי. בהנחת שדים כשנצרכה לכך ציוס משה של יצחק, שהיו מרגישים עליהם שהציאו אסופי מן השוק ואומרים צנו הוּא, והציאה כל אחת צנה עמה ומניקתה לא הציאה, והיא היניקה את כולם (צ"מ פז. צ"ר כז ט). הוא שנאמר (כא, ז) הִנִּיקָה צָנִים שָׂרָה צ"ר רמזו במקצת:
(17) ויפל אברהם על פניו ויצחק. זה תרגם אוינקלוס לשון שמחה וחדו, ושל שרה לשון מחוך, למדת שאברהם האמין ושמח, ושרה לא האמינה ולגלגה, וזהו שהקפיד הקצ"ה על שרה ולא הקפיד על אברהם: הלבן. יש תמיהות שהן קיימות, כמו הַנְּגִלָה נְגִלְתִּי (שמואל-א ג, כז), הַרְוָה נְפֶה (שם-ב טו, כז), אף וז היא קיימת, וכך אמר בלבו, הנעשה חסד זה לאחר מה שהקצ"ה עושה לי: ואם שרה הבת תשעים שנה. היתה כדאי לילד, ואף על פי שדורות הראשונים היו מולידים צני ת"ק שנה, צימי אברהם נתמעטו השנים כזר, וצא תשות כח צעולם, ולא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם, שמהירו מולדותיהן צני ס' וצני ע':
(18) לו ישמעאל יחיה. הלאו שיהיה ישמעאל, איני כדאי לקבל מתן שכר כזה: יחיה לפניך. יחיה ציראתך, כמו

19	And God said: "Nay, but Sarah thy wife shall bear thee a son; and thou shalt call his name Isaac; and I will establish My covenant with him for an everlasting covenant for his seed after him.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבֹל שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ יֵלְדָת לְךָ בֶּן וְקָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִי אֶת־ בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְיִרְעוֹ אַחֲרָיו:	19
20	And as for Ishmael, I have heard thee; behold, I have blessed him, and will make him fruitful, and will multiply him exceedingly; twelve princes shall he beget, and I will make him a great nation.	וְלִישְׁמַעֲאֵל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּהוּ בִּרְכֵיתִי אֹתוֹ וְהִפְרֵיתִי אֹתוֹ וְהִרְבֵיתִי אֹתוֹ בְּמֵאָד מְאֹד שְׁנַיִם־עָשָׂר נָשִׂאִם יוֹלִיד וְנִתְּתִיו לְגוֹי גָּדוֹל:	20
21	But My covenant will I establish with Isaac, whom Sarah shall bear unto thee at this set time in the next year.'	וְאֶת־בְּרִיתִי אֲקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאֲחֵרָת:	21
22	And He left off talking with him, and God went up from Abraham.	וַיֵּכַל לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם:	22
23	And Abraham took Ishmael his son, and all that were born in his house, and all that were bought with his money, every male among the men of Abraham's house, and circumcised the flesh of their foreskin in the selfsame day, as God had said unto him.	וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־ישְׁמַעֲאֵל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־יְלִידָיו בֵּיתוֹ וְאֵת כָּל־ מִקְנֵת כֶּסֶפוֹ כָּל־זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיִּמַּל אֶת־בָּשָׂר עֲרֻלָּתָם בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים:	23
24	And Abraham was ninety years old and nine, when he was circumcised in the flesh of his foreskin.	וְאַבְרָהָם בֶּן־תִּשְׁעִים שָׁנָה בְּהַמְלֹךְ בָּשָׂר עֲרֻלָּתוֹ: וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִין וְחִשְׁעֵי שְׁנָיו כֹּד גָּזַר בְּסָרָא דְּעוֹרְלָתָהּ:	מפסיר

(פסוק א) הַסֵּהֶלֶךְ לְפָנַי, פלח קדמי:

(19) אבל. לשון אמת דברים (אונקלוס), וכן הַצֵּל לַשָּׁמַיִם הִנֵּהוּ (בראשית מז, כא). הַצֵּל בֶּן אֵין לָהּ (מלכים-ז ד, יד): וקראת את שמו יצחק. על שם החוק. ויש אומרים (תנחומא קורח יז), על שם העשרה נסיונות, ו' שנה של שרה, ו' ימים שנימוול, וק' שנה של אברהם. (ס"א, ואת צריתי למה נאמר, הרי כבר כתיב ואתה את צריתי תשמור אתה וזרעך וגו', אלא לפי שאומר והקמותי וגו', יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום, תלמוד לומר והקמותי את צריתי אחר, ולא עם אחרים (סנהדרין נט:). ואת צריתי אקים את יצחק למה נאמר, אלא למד שהיה קדוש מצטן (שבת קלז:). דבר אחר, אמר רבי אבא, מכאן למד קל וחומר בן הגזירה מבן האמה, כתיב הנה צרכתי אותך והפריתי אותך, והרציתי אותך זה ישמעאל, וקל וחומר ואת צריתי אקים את יצחק (ב"ר): את בריתי. צריית המילה תהא מסורה לזרעו של יצחק: (20) שנים עשר נשיאים. כעניים יכלו (ב"ר), כמו גְּשִׁי'אִים וְרוּחַ (משלי כה, יד): (22) מעל אברהם. לשון נקיה הוא כלפי שכינה, ולמדנו שהדיקים מרכזתו של מקום (ב"ר מז, ו): (23) בעצם היום. זו ציוס שנצטווה, ציוס ולא צלילה, לא נתיירא לא מן הגוים ולא מן הלינינים, ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים, אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצוותו של מקום (ב"ר): וימל. לשון ויפעל:

25	And Ishmael his son was thirteen years old, when he was circumcised in the flesh of his foreskin.	וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנוֹ בֶּן-שְׁלֹשׁ עָשָׂר שָׁנָה בְּהַמְלֹךְ אֶת בָּשָׂר עָרְלָתוֹ: וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּרִיָּה בֶּן תֵּלָת עֶסְרֵי שָׁנִים כִּד גִּזְרֵי יְת בִּסְרָא דְעוֹרְלָתִיהָ:	25
26	In the selfsame day was Abraham circumcised, and Ishmael his son.	בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה נִמְלָא אַבְרָהָם וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנוֹ: בְּכָרֵן יוֹמָא הַדִּין אֶתְגִּזֵּר אַבְרָהָם וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּרִיָּה:	26
27	And all the men of his house, those born in the house, and those bought with money of a foreigner, were circumcised with him.	וְכָל-אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת-כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן-נָכָר נִמְלְאוּ וְכָל-אֲנָשֵׁי בֵיתָהּ יְלִידֵי בֵיתָהּ וְזַבְיֵי כֶסֶף מִן בְּנֵי עַמֻּמָּיָה אֶתְגִּזְרוּ עִמָּהּ:	קכ"ו

The Haftara is Isaiah 40:27 – 41:16 on page 237.

XVIII	And the LORD appeared unto him by the terebinths of Mamre, as he sat in the tent door in the heat of the day;	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלְנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח-הָאֵהֶל כְּחֹם הַיּוֹם: וְאֶתְגַּלִּי לִיהּ יְיָ בְּמִישְׁרֵי מַמְרֵא וְהוּא יְתִיב בְּתַרְע מִשְׁכְּנָא כְּמִיחָם יוֹמָא:	וירא טו
2	and he lifted up his eyes and looked, and, lo, three men stood over against him; and when he saw them, he ran to meet them from the tent door, and bowed down to the earth,	וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיָּרֻץ לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהֶל וַיִּשְׁתָּחוּ אַרְצָה: וַיִּקַּח עֵינָוְהִי נִחָא וְהָא תִלְתָּא גּוֹבְרִין קִימִין עָלְוֵהִי נִחָא וַיִּרְהַט לְקַדְמוֹתָהוֹן מִתַּרְע מִשְׁכְּנָא וּסְגִיד עַל אֲרֻעָא:	2

(24) בהמולו. זהפעלו כמו צֶהֱצָרָאס (בראשית ז, ד): (בהמולו. נטל אברהם סכין, ואחז בערלתו ורצה לחתוך, והיה מתירא שהיה וקן, מה עשה הקד"ה שלא ידו ואחז עמו, שנאמר וְכָרוֹת עִמּוֹ הַצָּרִית (נחמיה ט, ח), לו לא נאמר, אלא עמו (אגדת בראשית טו), בראשית רבה. רש"י יטן):

(25) בהמולו את בשר ערלתו. באברהם לא נאמר את, לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר, שכבר נתמעך על ידי תשמיש, אצל ישמעאל שהיה ילד, הוזקק לחתוך ערלה ולפרוע המילה, לכך נאמר זו את (ב"ר מז, ח):

(26) בעצם היום הזה. שמללו לאברהם ז"ט שנה ולישמעאל שלש עשרה שנים, נמול אברהם וישמעאל בנו: (1) וירא אליו. לבקר את החולה, אמר רבי חמא בר חנינא, יום שלישי למילתו היה, ובא הקד"ה ושאלו בשלומו (בבא מציעא פו:): באלוני ממרא. הוא שנתן לו ענה על המילה, לפיכך נגלה אליו בחלקו (ב"ר מז, ח): ישב. יָשַׁב כתיב, צָקַש לעמוד, אמר לו הקד"ה שצוהני אעמוד, ואתה סימן לנניך (ב"ר מח, ז) שעתיד אני להתייב בעדת הדיינים והן יושבין, שנאמר אֱלֹהִים נָצַב צִדְקָתָא לְ (תהלים פז, א): פתח האהל. לראות אם יש עובר ושז ויכניסם צדיקו: כחם היום. הוציא הקד"ה חמה מנתיקה שלא להטריחו צארחים (בבא מציעא פו:), ולפי שראוהו מטער שלא היו אורחים באים, הביא מלאכים עליו צדמות אנשים:

(2) והנה שלשה אנשים. אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שמי שליחות (ב"ר נ, ג), תדע לך שכן, כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים, ויאכלו, ויאמרו אליו, ובצורה נאמר ויאמר שז אשוב אליך, ובהפרכת סדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר לבלתי הפיפי, ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט (ב"ר סט), הוא שנאמר וַיְהִי כְהוֹצֵאָם אוֹתָם הַחוּצָה ויאמר המלט על נפשך, לְמַדָּף שהאחד היה מַצִּיל. נצבים עליו לפניו, כמו וְעָלְיוּ מִטָּה מְנַשָּׁה (צמדבר ז, כ) אצל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים: וירא. מהו וירא וירא שני פעמים, הראשון כשמעמו, והשני לשון הצנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד, והצין שלא היו רוצים להטריחו, ואף על פי שידועים היו שינא לקראתם, עמדו במקומם לבדודו, ולהראותו שלא רצו להטריחו, וקדם הוא ורך לקראתם. (כך הגירסא ב"רש"י יטן) בבבא מציעא (פו:), כתיב נצבים עליו, וכתיב וירך לקראתם, כד חזויהו דהוה עָרִי ואסר פירשו הימנו, מיד וירך לקראתם:

3	and said: 'My lord, if now I have found favour in thy sight, pass not away, I pray thee, from thy servant.	וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם-נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל-נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ:	וַיֹּאמֶר יי אם כֵּעַן אֲשַׁכַּחֲתִי רַחֲמִין גְּדֻמָּךְ לֹא כֵּעַן תַּעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ:
4	Let now a little water be fetched, and wash your feet, and recline yourselves under the tree.	וַיִּחְנֹנָא מַעַט-מַיִם וַרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ:	וַיִּסְבוּן כֵּעַן זַעִיר מֵיָא וְאִסְחוּ רַגְלֵיכֹן וְאִסְתְּמִיכוּ תַּחוּת אֵילָנָא:
5	And I will fetch a morsel of bread, and stay ye your heart; after that ye shall pass on; forasmuch as ye are come to your servant.' And they said: 'So do, as thou hast said.'	וַאֲקַחְהָ פַת-לֶחֶם וְסַעְדּוּ לְבַבְכֶם אַחֲרַי תַּעֲבֹרוּ כִי-עַל-כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל-עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵן תַּעֲשֶׂה כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:	וְאִסְבַּ פִּתָא דְּלַחְמָא וְסַעְדּוּ לְבַבְכוֹן בְּתַר כִּין תַּעֲבֹרוֹן אַרְי עַל כִּין עֲבַרְתוֹן עַל עַבְדְּכוֹן וַיֹּאמְרוּ כִין תַּעֲבִיד כְּמָא דְּמַלִּילְתָּא:
6	And Abraham hastened into the tent unto Sarah, and said: 'Make ready quickly three measures of fine meal, knead it, and make cakes.'	וַיַּמְהֵר אַבְרָהָם הָאֱהֱלָה אֶל-שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סָאִים קִמַּח סֵלֶת לוֹשִׁי וַעֲשִׂי עֲגוֹת:	וַאֲזַחֲי אַבְרָהָם לְמִשְׁכְּנָא לְוֹת שָׂרָה וַיֹּאמֶר אוּחָא תִּלְתְּ סָאֵן קִמַּחא סוּלְתָא לוֹשִׁי וַעֲבִידִי גְרִיצָן:
7	And Abraham ran unto the herd, and fetched a calf tender and good, and gave it unto the servant; and he hastened to dress it.	וְאֶל-הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן-בָּקָר רָךְ וטוֹב וַיִּתֵּן אֶל-הַנֶּעֱר וַיַּמְהֵר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ:	וּלְבֵית תּוֹרֵי רִהַט אַבְרָהָם וַיִּסְיב בֶּר תּוֹרֵי רַפִּיד וטוֹב וַיִּתֵּב לְעוֹלִמָא וְאִזַּחֲי לְמַעַבְדַּי יִתִּיָּה:

(3) ויאמר אדני אם נא וגר. לגדול שזהם אמר, וקראם כולם אדונים, ולגדול אמר אל נא תעבור, וכיון שלא יעבור הוא, יעמדו חזיריו עמו, וזלשון זה הוא חול. דבר אחר, קדש (שזועות לה), והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוך ויכניס את האורחים, ואף על פי שכתוב אחר וירץ לקראתם, האמירה קודם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר כן, כמו שפירשתי אלל לא ידון רוסי צאקס, שנכתב אחר ויולד נח, ואי אפשר לומר, אלא אם כן קודם גזרת ק"ך שנה. ושתי הלשונות צבראשית רבה (מח, י):

(4) יקח נא. על ידי שליח, והקב"ה שלם לצניו על ידי שליח, שנאמר ויקם משה את ידו ויקח את הסלע (צמדבר כ, יא): ורחצו רגליכם. כסצור שהם ערביים, שמשמחויס לאצק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודת אלילים לביטו (צבא מצינא פו:), אצל לויט שלא הקפיד, הקדים לינה לרחיצה, שנאמר ולינו ורחצו רגליכם: תחת תחת העין. תחת האילן:

(5) וסעדו לבכם. צמורה צנצאים וצמחצבים מצינו דפתא סעדא דלצא. צמורה, וסעדו לצקס (צראשית יח, ה). צנצאים, סעד לצקס פת לחם (שופטים יט, ה). צמחצבים, ולחם לצב חנוש: סעד (מהלים קד, טו). אמר רבי חמא, לצבכס אין כתיב כאן, אלא לצבכס, מגיד שאין יצר הרע שולט צמלאכים (צ"ר מח, יא): אחר תעבורו. אחר כך תלכו: כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אני מצקס מכס, מאחר שעצרתם עלי לצבודי: כי על כן. כמו על אשר, וכן כל כי על כן שצמקרא, פי על כן פאח צלל קוצמי (צראשית יט, ח), פי על כן ראיתי פניך (שם לג, י), פי על כן לא נסתה (שם לח, כו), פי על כן צדקס פנוטנו (צמדבר י, לא):

(6) קמח סלת. סלת לעוגות. קמח לעמילן של טבחים, לכסות את הקדירה לשאוב את הזוהמא:

(7) בן בקר רך וטוב. ג' פרים היו, כדי להאכילן ג' לשונות צחרדל (צבא מצינא פו:): אל העדר. זה ישמעאל, לחנכו צמחצבים (צ"ר מח, יג):

(8) ויקח חמאה וגר'. ולתם לא הביא, לפי שפירסה שרה נדה, שחזר לה אורח כנשים אמות היום, ונטמאת העיסה (בצא מ'יעא פו.): חמאה. שומן הק'ב שקולטין מעל פניו: ובן הבקר אשר עשה. אשר תקן, קמא קמא שמקן, אמטי ראיתי קמיהו: ויאכלו. נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג (שם פו: ב"ר מה, יד):

(9) ויאמרו אליו. נקוד על אי"ו שבאליו, ומניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל מקום שהכתב רצה על הנקודה, אתה דורש הכתב וכו', וכאן הנקודה רצה על הכתב אתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו איז אברהם למדנו שישאל אדם ברכניה שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. בצבא מ'יעא (דף פו.) איתא, יודעין היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שטנועה היתה, כדי לחצצה על בעלה, אמר רבי יוסי בר חנינא, כדי לשגר לה כוס של ברכה: הנה באהל. לנועה היא:

(10) בעת חיה. כעת הואת לשנה הבאה, ופסח היה, ולפסח הבא נולד יצחק, מדלא קריין ק'עת אלא ק'עת. בעת חיה. בעת הואת שמהא חיה לכס, שמהו כלכס שלמים וקיימים: שוב אשוב. לא בשרו המלאך שישוב אליו, אלא בשליחותו של ממקום אמר לו, כמו ויאמר לה מלאך ה' ה'ר'ב' אר'ב'ה, והוא אין צידו להרבות, אלא בשליחותו של מקום, אף כאן בשליחותו של ממקום אמר לו כן (ב"ר). (אלישע אמר לשונות למועד ה'ה ק'עת ח'ה א'ת חו'ב'קת ב'ן, ויאמר אל ילדי איש האלהים אל תב'ב' א'פ'פ'ק'ק'ך, אותן המלאכים שבשרו את שרה אמרו למועד אשוב, אמר לה אלישע, אותן המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם, אמרו למועד אשוב, אבל אני בשר ודם, שהיום חי ומחר מת, ב'ן חי וב'ין מת למועד הזה וגו'): והוא אחריו. הפסח היה אחר המלאך:

(11) חדל להיות. פסק ממנה: אורח כנשים. אורח נדות:

(12) בקרבה. מסתכלת צמיעה ואמרה, אפשר הקר'ב'ם הללו טעוין ולד, הש'דים הללו שזמקו מושכין חלב. תנחומא (שופטים יח): עדנה. כחיות בשר, ולשון משנה משר את השער ומעדן את הבשר. דבר אחר, לשון עידן זמן וסת נדות:

14	Is any thing too hard for the LORD. At the set time I will return unto thee, when the season cometh round, and Sarah shall have a son.'	הִיפֹלָא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַת חַיָּה וּלְשָׁרָה בֶּן:	14
15	Then Sarah denied, saying: 'I laughed not'; for she was afraid. And He said: 'Nay; but thou didst laugh.'	וְנִתְכַחַשׁ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי יֵרָאֶה וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צָחַקְתִּי:	שני
16	And the men rose up from thence, and looked out toward Sodom; and Abraham went with them to bring them on the way.	וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל-פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הִלֵּךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם:	16
17	And the LORD said: 'Shall I hide from Abraham that which I am doing;	וַיְהִי וְהָאֱלֹהִים אָמַר הַמֶּכְסֶה אֹנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה:	17
18	seeing that Abraham shall surely become a great and mighty nation, and all the nations of the earth shall be blessed in him?	וְאַבְרָהָם הָיָה לְגוֹי גָּדוֹל וְעַצִּים וְנִבְרָכוּ-בּו כָּל גּוֹי הָאָרֶץ:	18
19	For I have known him, to the end that he may command his children and his household after him, that they may keep the way of the LORD, to do righteousness and justice; to the end that the LORD may bring upon Abraham that which He hath spoken of him.'	כִּי יָדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת-בָּנָיו וְאֶת-בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל-אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר- דִּבֶּר עָלָיו:	19

(13) האף אמנם. הגם אמת אלד: ואני זקנתי. שנה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה ואדני זקן:
 (14) היפלא. כתרומתו היחסי, וכי שום דבר מופלא ומופחד ומכוסה ממני מלעשות כרצוני: למועד. לאותו מועד
 המיועד שקבעתי לך אתמול, למועד הזה בשנה האחרת:
 (15) כי יראה וגו' כי צחקת. הראשון משמש לשון דהא הוא, שנותן טעם לדבר ותכחש שרה לפי שיראה. והשני משמש
 בלשון אלא, ויאמר לא קדצקך הוא אלא צחקת, שאמרו רבותינו כי משמש צד' לשונות, אי, דלמא, אלא, דהא:
 (16) וישקיפו. כל השקפה שצמקרא לרעה, חוץ מהשקיפה ממעון קדשך (דברים כו, טו), שגדול כח מחנות עניים, שהופך
 מדת הרגוז לרחמים: לשלחם. ללותם, כסצור אורחים הם:
 (17) המכסה אני. צתמיה: אשר אני עושה. בסדום, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ
 הזאת, וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר גבול הקנעני מאידן וגו' צִלְחָה קְדוּמָה וְעִמּוֹקָה וגו', קראתי אותו אברהם, אֵבֶר הַמֶּזֶן
 גוֹיִם, ואשמיד את הצנים ולא אודיע לאז שהוא אוהבי:
 (18) ואברהם היו יהיה. מדרש אגדה זָכַר לְדִיק לְצִרְכָּה, הואיל והזכירו צרכו. ופשוטו, וכי ממנו אני מעלים, והרי הוא
 חצי לפני להיות לגוי גדול, ולהצרך צו כל גויי הארץ:
 (19) כי ידעתי לשון צהה, כמו מודע לְאִישָׁה (רות ב, א), הלא צועז מודעקטו (שם ג, ב), וְאֶדְעָךְ צָשִׁים (שמות לג, יז), ואמנם
 עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה, שהמחצב את האדם מקרבצו אכלו ויודעו ומכירו. ולמה ידעתי, למען אשר יצוה,
 לפי שהוא מצוה את בניו עלי, לשמור דרכי. ואם תפרשהו כתרומתו, יודע אני צו שיצוה את בניו וגו', אין למען נופל על הלשון:
 יצוה. לשון הוֹנֶה קְמוֹ קָכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב (איוב א'): למען הביא. כך הוא מצוה לבניו, שִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' כְּדִי שִׁיבִיָּה' על אברהם
 וגו'. על בית אברהם לא נאמר, אלא על אברהם, למדנו כל המעמיד בן זדיק כאלו אינו מת:

20	And the LORD said: 'Verily, the cry of Sodom and Gomorrah is great, and, verily, their sin is exceeding grievous.	וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וְעִמּוֹרָה כִּי־רַבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כְבֹדָה מְאֹד:	וַיֹּאמֶר יְיָ קְבִילַת סְדֹם וְעִמּוֹרָה אֲרִי סְגִיאת וְחִבְתָּהוֹן אֲרִי תִקִּיפַת לַחֲדָא:
21	I will go down now, and see whether they have done altogether according to the cry of it, which is come unto Me; and if not, I will know.'	אֲרֹדֶה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָלָה וְאִם־לֹא אֲדַעָה:	אֶתְגַּלִּי כְעַן וְאֶדְוִן הַכְּקִבִּילָתָהוֹן דְּעֵלַת לְקַדְמֵי עֲבָדוֹ אֶעֱבִיד עִמָּהוֹן גְּמִירָא אִם לֹא תִיבִין וְאִם תִּיבִין לֹא אֶתְפָּרַע:
22	And the men turned from thence, and went toward Sodom; but Abraham stood yet before the LORD.	וַיִּפְּנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עֹדְנוֹ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה:	וְאֶתְפָּנְאוּ מִתַּמָּן גּוֹבְרִיָּא וַאֲזָלוּ לְסְדֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מִשְׁמִישׁ בְּצִלּוֹ קָדָם יְיָ:
23	And Abraham drew near, and said: 'Will You indeed sweep away the righteous with the wicked?	וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָאֵף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע:	וַקְרִיב אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הַבְּרִנֹּי תִשְׁיִצִי זָכָאָה עִם חֵיִיבָא:
24	Peradventure there are fifty righteous within the city; wilt Thou indeed sweep away and not forgive the place for the fifty righteous that are therein?	אוּלֵּי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ:	מָאָם אֵית חֲמִשִּׁין זָכָאִין בְּגוֹ קִרְבָּא הַבְּרִנֹּי תִשְׁיִצִי וְלֹא תִשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חֲמִשִּׁין זָכָאִין דְּבִגְנוּהּ:
25	That be far from Thee to do after this manner, to slay the righteous with the wicked, that so the righteous should be as the wicked; that be far from Thee; shall not the judge of all the earth do justly?	חֲלִלָה לָךְ מַעֲשֶׂתוֹ כְּדַבֵּר הַזֶּה לְהַמִּית צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַּצַּדִּיק כְּרָשָׁע חֲלִלָה לָךְ הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:	קוּשְׁטָא אֲנֹנִי דִּינִיךָ מִלְּמַעְבַּד כְּפַתְגָּמָא דְּדִין לְשִׁיזְאָה זָכָאָה עִם חֵיִיבָא וְיָהּ זָכָאָה כְּחֵיִיבָא קוּשְׁטָא אֲנֹנִי דִּינִיךָ דְּדִין כָּל אֲרֶעָא בְּרַם יַעֲבִיד דִּינָא:

(20) ויאמר ה'. אל אצרהם, שעשה כאשר אמר שלא יכסה ממנו: כי רבה. כל רצה שצמקרא הטעם למטה בצ"ח, לפי שהן מתורגמין גדולה, או גדלה והולכת, אבל זה טעמו למעלה ברי"ש, לפי שמתורגם גדלה כזר, כמו שפירשתי ויהי השמש צאה, הגה שצא יצמקרא:

(21) ארדה נא. למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, הכל כמו שפרשתי בפרשת הפלגה. דבר אחר, ארדה נא לסוף מעשיהם: הכצעקתה. של מדינה: הבאה אלי עשו. וכן עומדים במרדס, כלה אני עושה בהם, ואם לא יעמדו במרדן, אדעה מה אעשה, להפרע מהן ביסורין ולא אכלה אותן. וכיוצא בו מצינו במקום אחר, ועסה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך (שמות לג, ה), ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין עשו לכלה, כדי להפריד תיבה מחברתה. ורבותינו דרשו הכצעקתה, זעקת ריבה אחת, שהרגוה מיתה משונה, על שנחנה מזון לעני, כמפורש בחלק (סנהדרין קט:):

(22) ויפנו משם. ממקום שאצרהם ליוסם: ואברהם עודנו עומד לפני ה'. והלא לא הלך לעמוד לפניו, אלא הקב"ה בא אליו ואמר לו זעקת סדום ועמורה כי רבה, והיה לו לכתוב וה' עודנו עומד לפני אצרהם, אלא תיקון סופרים הוא זה (צ"ר מט, ו) (אשר הפכוהו ז"ל לכתוב כן):

(23) ויגש אברהם. מצינו הגשה למלחמה ויגש יואב וגו' (שמואל ב' י, יג), הגשה לפיוס ויגש אליהו יהודה, והגשה לתפלה ויגש אליהו הקנזיא (מלכים א' יח, לו), ולכל אלה נכנס אצרהם, לדבר קשות ולפיוס ולתפלה: האף תספה. הגם תספה. ולתרגום של אונקלוס שמתרגמו לשון רוגז, כך פירושו, האף ישאף שחספה נדיק עם רשע:

(24) אולי יש חמשים צדיקים. עשרה נדיקים לכל כרך וכרך, כי ה' מקומות יש, ואם תאמר לא יצילו הנדיקים את הרשעים, למה תמית הנדיקים:

26	And the LORD said: 'If I find in Sodom fifty righteous within the city, then I will forgive all the place for their sake.'	וַיֹּאמֶר יְיָ אִם אֶשְׁכַּח בְּסֹדֹם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׁאַתִּי לְכָל-הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶם-אֶמְצָא בְּסֹדֹם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׁאַתִּי לְכָל-הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם:
27	And Abraham answered and said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the Lord, who am but dust and ashes.'	וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפָר וְנָפֶת:	וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפָר וְנָפֶת:
28	Peradventure there shall lack five of the fifty righteous; wilt Thou destroy all the city for lack of five? And He said: 'I will not destroy it, if I find there forty and five.'	מֵאֵם יִחְסְרוּן חֲמִשִּׁים וּזְכָאִין חֲמִשָּׁה הִתְחַבִּיל בְּחִמְשָׁא יָת כָּל קִרְתָּא וַאֲמַר לֹא אֶחָבִיל אִם אֶשְׁכַּח תַּמָּן אַרְבַּעִין וְחִמְשָׁא:	אֲוִלִי יִחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצְדִּיקִים חֲמִשָּׁה הִתְשַׁחִית בְּחִמְשָׁה אֶת-כָּל-הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית אֶם-אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וְחִמְשָׁה:
29	And he spoke unto Him yet again, and said: 'Peradventure there shall be forty found there.' And He said: 'I will not do it for the forty's sake.'	וַאֲסִיף עוֹד לְמַלְלָא קִדְמוּהִי וַאֲמַר מֵאֵם יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן אַרְבַּעִין וַאֲמַר לֹא אֶעֱבִיד גְּמִירָא בְּדִיל אַרְבַּעִין:	וַיִּסָּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אֲוִלִי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים:
30	And he said: 'Oh, let not the Lord be angry, and I will speak. Peradventure there shall thirty be found there.' And He said: 'I will not do it, if I find thirty there.'	וַאֲמַר לֹא כֵּן יִתְקַף רוּגְזָא דִּי וַאֲמַלִּיל מֵאֵם יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן תְּלָתִין וַאֲמַר לֹא אֶעֱבִיד גְּמִירָא אִם אֶשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִין:	וַיֹּאמֶר אֶל-נָא יַחַר לֵאדֹנָי וְאֶדְבָּרָה אֲוִלִי יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם-אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים:
31	And he said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the Lord. Peradventure there shall be twenty found there.' And He said: 'I will not destroy it for the twenty's sake.'	וַאֲמַר הָא כֵּן אֶסְגִּיתִי לְמַלְלָא קִדְם יְיָ מֵאֵם יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן עֶסְרִין וַאֲמַר לֹא אֶחָבִיל בְּדִיל עֶסְרִין:	וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי אֲוִלִי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים:

(25) חלילה לך. חולין הוא לך, יאמרו כך הוא אומנתו, שוטף הכל צדיקים ורשעים, כך עשית לדור המצול ולדור הפלגה: כדבר הזה. לא הוא ולא כיוצא בו: חלילה לך. לעולם הבא: השופט כל הארץ. נקוד צחט"ף פת"ח ה"א של השופט, לשון תמיה, כי מי שהוא שופט לא יעשה משפט אמת:

(26) אם אמצא בסדום וגו' לכל המקום. לפי שסדום הייתה מטרפולין וחשודה מכולם, תלה זה הכחוד:

(27) והאלתי. ראייתו כמו ויאל משה: ואנכי עפר ואפר. וכבר הייתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים, ואפר על ידי נמרוד, לולי רחמיך אשר עמדו לי:

(28) התשחית בחמשה. והלא הן ט' לכל כרך, ואמה צדיקו של עולם תטרף עמהם:

(29) אולי ימצאון שם ארבעים. וימלטו ד' הכרכים. וכן שלשים יצילו ג' מהם, או עשרים יצילו ב' מהם, או עשרה יצילו אחת מהם:

(31) והאלתי. ראייתו, כמו ויאל משה:

32	<p>And he said: 'Oh, let not the Lord be angry, and I will speak yet but this once. Peradventure ten shall be found there.' And He said: 'I will not destroy it for the ten's sake.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַד לְאֲדָנִי וְאֶבְרָהָה אֶדְ-הַפֶּעַם אוֹלִי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחֵית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה:</p>	32
33	<p>And the LORD went His way, as soon as He had left off speaking to Abraham; and Abraham returned unto his place.</p>	<p>וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְוֵהוּ:</p>	33
XIX	<p>And the two angels came to Sodom at even; and Lot sat in the gate of Sodom; and Lot saw them, and rose up to meet them; and he fell down on his face to the earth;</p>	<p>וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סֵדְמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בִּשְׁעַר־סֹדֶם וַיֵּרָא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפָּיִם אֲרָצָה:</p>	שלישי טז
2	<p>and he said: 'Behold now, my lords, turn aside, I pray you, into your servant's house, and tarry all night, and wash your feet, and ye shall rise up early, and go on your way.' And they said: 'Nay; but we will abide in the broad place all night.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־אֲדָנִי סוּרוּ נָא אֶל־בַּיִת עִבְדְּכֶם וְלִינֹו וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדֶרֶכְכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בְּרָחוּב נָלִין:</p>	2
3	<p>And he urged them greatly; and they turned in unto him, and entered into his house; and he made them a feast, and did bake unleavened bread, and they did eat.</p>	<p>וַיִּפְצֹר־בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אֶפֶה וַיֹּאכְלוּ:</p>	3

(32) אולי ימצאון שם עשרה. על פחות לא ציקש, אמר, דור המצול היו ח', נח וצניו ונשיהם, ולא הצילו על דורם, ועל ט' על ידי צירוף כזר צקש ולא מצא:

(33) וילך ד' וגו'. כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדיין: ואברהם שב למקומו. נסתלק הדיין, נסתלק הסניגור, והקטיגור מקטרג, לפיכך ויצאו שני המלאכים סדומה להשחית.

(1) שני המלאכים. אחד להשחית את סדום, ואחד להציל את לוט, והוא אותו שצאלרפאות את אברהם, והשלישי שצא לצשר את שרה, כיון שעשה שליחותו נסתלק לו: המלאכים. ולהלן קראם אנשים, כשהיתה שכינה עמהם קראם אנשים. דבר אחר, אצל אברהם שכחו גדול, והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים, קראם אנשים, ואצל לוט קראם מלאכים: בערב. וכי כל כך שהו המלאכים מחזרון לסדום, אלא מלאכי רחמים היו, וממתניים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סגוריא: ולוט ישב בשער סדום. ישכ כתיב, אותו היום מינוהו שופט עליהם (צ"ר נ, ג): וירא לוט וגו'. מצית אברהם למד לחזור על האורחים:

(2) הנה נא אדני. הנה נא אתם אדונים לי, אחר שעצרתם עלי. דבר אחר הנה נא, צריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו צכס, וזו היא עצה נכונה: סורו נא. עקמו את הדרך לצית דרך עקלתון, שלא יכירו שאחס נכנסים שם, לכך נאמר סורו (צ"ר נ, ד): ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואחר כך לרחוץ, ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה ורחצו רגליכם, אלא כך אמר לוט, אם כשיצאו אנשי סדום ויראו שכבר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו, כזר עברו שני ימים או שלשה שצאו לציתך ולא הודעתנו, לפיכך אמר, מוטב שיתעכבו כאן בצחק רגליהם, שיהיו נראין כמו שצאו עכשיו, לפיכך אמר לינו תחלה, ואחר כך רחצו: ויאמרו לא. ולאברהם אמרו פן נפגע, מכאן שמסרצין לקטן ואין מסרצין לגדול (צ"ר שם): כי ברחוב נלין. הרי כי משמש צלשון אלא, שאמרו לא נסור אל ציתך אלא צרחובה של עיר נלין:

<p>4 But before they lay down, the men of the city, even the men of Sodom, compassed the house round, both young and old, all the people from every quarter.</p>	<p>עַד לֹא שָׁכְבוּ וְאֲנָשִׁי קִרְתָּא אֲנָשִׁי סְדוֹם אָקִיפוּ עַל בֵּיתָא מְעוֹלִימָא וְעַד סָבָא כָּל עַמָּא מְסוּפִיָּה:</p>	<p>4 טָרָם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשִׁי הָעִיר אֲנָשִׁי סְדוֹם נָסְבוּ עַל-הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד-זָקֵן כָּל-הָעָם מִקְצָה:</p>
<p>5 And they called unto Lot, and said unto him: 'Where are the men that came in to thee this night? bring them out unto us, that we may know them.'</p>	<p>וּקְרוּ לְלוֹט וַיֹּאמְרוּ לֵיה אֵן גּוֹבְרִיא דְאַתָּה לְוַתָּה בְּלִילִיא אִפְקִינוּן לְוַתָּה וְנִדְעָ יְתֵהוּן:</p>	<p>5 וַיִּקְרְאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם:</p>
<p>6 And Lot went out unto them to the door, and shut the door after him.</p>	<p>וַיֵּצֵא לְוַתָּהוּן לוֹט לְתַרְעָא וַדָּשָׂא אֶחָד בְּתַרוּהֵי:</p>	<p>6 וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתַח וַיִּדְשֵׂא אֶחָד אַחֲרָיו:</p>
<p>7 And he said: 'I pray you, my brethren, do not so wickedly.</p>	<p>וַיֹּאמֶר בְּבִעוּ כְעַן אַחֵי לֹא תִבְאָשׁוּן:</p>	<p>7 וַיֹּאמֶר אֶל-נָא אַחֵי תִרְעוּ:</p>
<p>8 Behold now, I have two daughters that have not known man; let me, I pray you, bring them out unto you, and do ye to them as is good in your eyes; only unto these men do nothing; forasmuch as they are come under the shadow of my roof.'</p>	<p>הָא כְעַן לִי תַרְתִּין בָּנִין דְּלֹא יַדְעוּנִין גְּבַר אִפִּיק כְעַן יְתֵהוּן לְוַתָּכוֹן וַעֲבִידוּ לְהוֹן בְּדַתְקוֹן בְּעֵינֵיכוֹן לְחֹד לְגוֹבְרִיא הָאֵלִין לֹא תַעֲבִדוּן מַדְעַם אַרְי עַל כֵּן עָאֵלוּ בְטָלָל שְׂרִיתִי:</p>	<p>8 הִנֵּה-נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָהֶנָּה אֶתְהֵן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵלִי אַל-תַּעֲשׂוּ דְבַר כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְצֹל קִרְתִּי:</p>
<p>9 And they said: 'Stand back.' And they said: 'This one fellow came in to sojourn, and he will needs play the judge; now will we deal worse with thee, than with them.' And they pressed sore upon the man, even Lot, and drew near to break the door.</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ קִרְב לְהִלָּאָה וַיֹּאמְרוּ חַד אַתָּה לְאַתּוּתְבָּא וְהָא דְאִין דִּינָא כְעַן נִבְאִישׁ לָךְ מְדִילְהוֹן וְאַתָּקִיפוּ בְּגוֹבְרָא בְּלוֹט לְחֻדָּא וּקְרִיבוּ לְמַתְבַּר דָּשָׂא:</p>	<p>9 וַיֹּאמְרוּ גַש-הִלָּאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בְּאֶל-לְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עִתָּה נִרְעָ לָךְ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְשׁוּ לְשִׁבְרֵי הַדֶּלֶת:</p>

- (3) ויסרו אליו. עקמו את הדרך ללד ציתו: ומצות אפה. פסח היה:
- (4) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום. כך נדרש צבראשית רצה (ג, ה), טרם ישכבו, ואנשי העיר היו צפיהם של מלאכים, שהיו שואלים ללד מה טיבם ומעשיהם, והוא אומר להם רוצם רשעים, עודם מדברים בהם, ואנשי סדום וגו'. ופשוטו של מקרא, ואנשי העיר אנשי קשע, נסצו על הבית, ועל שהיו רשעים נקראים אנשי סדום, כמו שאמר הכתוב, וְאֲנָשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְטָפְלִים: כל העם מקצה. מקצה העיר עד הקצה, שאין אחד מהם מוחה בידם, שאפילו נדיק אחד אין בהם:
- (5) ונדעה אותם. צמסכז זכר, כמו אשר לא ידעו איש (צ"ר שם): (ח)
- (8) האל. כמו האלה: כי על כן באו. כי הטובה הזאת תעשו לכבודי, על אשר באו בצל קורת. תרגום בטל שרותי, תרגום של קורה שרותא:
- (9) ויאמרו גש הלאה. כלומר התקרב ללדדין ותרחק ממנו, וכן כל הלאה צמקרא לשון רחוק, כמו וְרָחַק הָלָאָה (צמד צ"ו, צ), הנה הצלי ממך וְהָלָאָה (שמואל-א כ, כב). גש הלאה, המשך להלן, כלשון לע"ז טריטי דנו"ש, ודבר נזיפה הוא, לומר, אין לנו חוששין לך, ודומה לו קרב אליך אל פגש צי (ישעיה סה, ה), וכן גָּשָׁה לִי וְאֶשְׂכְּחָה (שם מט, כ), המשך ללדדין בעצורי ואשכז כללך. אחת מליץ על האורחין, איך מלאך לברך. על שאמר להם על הצנות אמרו לו גש הלאה, לשון נחת, ועל שהיה מליץ על האורחים אמרו, האחד צא לגור, אדם נכרי יחידי אחת צינינו שצאת לגור, וישפוט שפוט, ונעשית מוכיח אותנו:

10	But the men put forth their hand, and brought Lot into the house to them, and the door they shut.	וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַאֲשִׁישׁוּ גִבְרִיָּא יֵת יְדִיהוֹן וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֶל־הֵם הַבַּיִתָּה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגְרוּ:	10
11	And they smote the men that were at the door of the house with blindness, both small and great; so that they wearied themselves to find the door.	וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנּוּרִים מִקָּטָן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמָצָא הַפֶּתַח:	11
12	And the men said unto Lot: 'Hast thou here any besides? son-in-law, and thy sons, and thy daughters, and whomsoever thou hast in the city; bring them out of the place;	וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד מִי־לָךְ פֹּה חָתָן וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר־לָךְ בְּעִיר הַזֶּה מִן־הַמָּקוֹם:	12
13	for we will destroy this place, because the cry of them is waxed great before the LORD; and the LORD hath sent us to destroy it.'	כִּי־מִשְׁחָתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גְדֹלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ:	13
14	And Lot went out, and spoke unto his sons-in-law, who married his daughters, and said: 'Up, get you out of this place; for the LORD will destroy the city.' But he seemed unto his sons-in-law as one that jested.	וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּרוּ אֵל־חֲתָנָיו לֵקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמְרוּ קוּמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מִשְׁחָת יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כַּמְצָחַק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:	14
15	And when the morning arose, then the angels hastened Lot, saying: 'Arise, take thy wife, and thy two daughters that are here; lest thou be swept away in the iniquity of the city.'	וּכְמוֹ הַשָּׁחַר עָלָה וַיָּאֲצִיזוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲזֹן הָעִיר:	15

הדלת. דלת הסוכצת לנעול ולפתוח: (11) פתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין: בסנורים. מכת עורון: מקטן ועד גדול. הקטנים החלילו צעירה תחלה, שנאמר מנער ועד זקן, לפיכך החלילה הפורענות מהם (צ"ר נ, ח): (12) עוד מי לך פה. פשוטו של מקרא, מי יש לך עוד צעיר הזאת, חוץ מאשתך וצנתיך שצצית: חתן ובניך ובנתיך. אם יש לך חתן או צנים וצנות, הוצא מן המקום: ובניך. צני צנתיך הנשואות. ומדרש אגדה, עוד, מאחר שעושין נבלה כזאת, מי לך פתחון פה ללמד סנוגריא עליהם, שכל הלילה היה מליץ עליהם טובות. קרי ציה מי לך פה: (14) חתניו. שמי צנות נשואות היו לו צעיר: לקחי בנותיו. שאותן שצצית ארוסות להם: (15) ויאצו. כמרגמו ודחיקו, מהרוהו: הנמצאות. המזומנות לך צצית להזילם. ומדרש אגדה יש, וזה ישובו של מקרא: תספה. תהיה כלה, עד תום פל הדור, מתורגס, עד דסף כל דרא:

16	<p>But he lingered; and the men laid hold upon his hand, and upon the hand of his wife, and upon the hand of his two daughters; the LORD being merciful unto him. And they brought him forth, and set him without the city.</p>	<p>וַיִּתְמַהֲמָהּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִידֵי אִשְׁתּוֹ וּבְיַד תְּרֵיתֵי בָנֹתָיו בְּדָחַס יְיָ עֲלָיו וַאֲפָקוּהוּ וְאִשְׁרֵיהֶוּ מִבְּרָא לְקִרְתָּא:</p>	<p>וַיִּתְמַהֲמָהּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִידֵי אִשְׁתּוֹ וּבְיַד תְּרֵיתֵי בָנֹתָיו בְּדָחַס יְיָ עֲלָיו וַאֲפָקוּהוּ וְאִשְׁרֵיהֶוּ מִבְּרָא לְקִרְתָּא:</p>	16
17	<p>And it came to pass, when they had brought them forth abroad, that he said: 'Escape for thy life; look not behind thee, neither stay thou in all the Plain; escape to the mountain, lest thou be swept away.'</p>	<p>וַיְהִי כְּהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל-נַפְשְׁךָ אַל-תָּבִיט אַחֲרֶיךָ וְאַל-תַּעֲמֹד בְּכָל-הַפֶּלֶא הַהִירָה הַמַּלְטָה פֶּן תִּסָּפֵה:</p>	<p>וַיְהִי כְּהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל-נַפְשְׁךָ אַל-תָּבִיט אַחֲרֶיךָ וְאַל-תַּעֲמֹד בְּכָל-הַפֶּלֶא הַהִירָה הַמַּלְטָה פֶּן תִּסָּפֵה:</p>	17
18	<p>And Lot said unto them: 'Oh, not so, my lord;</p>	<p>וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֵל-נָא אֲדֹנָי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֵל-נָא אֲדֹנָי:</p>	18
19	<p>behold now, thy servant hath found grace in thy sight, and thou hast magnified thy mercy, which thou hast shown unto me in saving my life; and I cannot escape to the mountain, lest the evil overtake me, and I die.</p>	<p>הֵא כְעַן אֶשְׁכַּח עֲבָדְךָ רַחֲמִין קִדְמָךְ וְאַסְיִיתָא טִיבִיתְךָ דַּעֲבַדְתָּ עִמִּי לְקִיּוּמָא יֵת נַפְשִׁי וְאַנָּא לִית אֲנָא יָכִיל לְאַשְׁתִּיזָא לְטוּרָא דְלָמָא תַּעֲרַעְנִי בְּשִׂטָּא וְאַמּוּת:</p>	<p>הִנֵּה-נָא מָצָא עֲבָדְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתִּגְדַּל חֶסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחְיֹת אֶת-נַפְשִׁי וְאַנְכִי לֹא אוֹכֵל לְהַמְלִט הַהִירָה פֶּן-תִּדְבְּקֵנִי הָרָעָה וּמָתִי:</p>	19
20	<p>Behold now, this city is near to flee unto, and it is a little one; oh, let me escape thither—is it not a little one?—and my soul shall live.'</p>	<p>הֵא כְעַן קִרְתָּא הָדָא קְרִיבָא לְמַעַרְק לְתַמָּן וְהִיא זַעִירָא אֲשִׁתִּיזָב כְּעַן לְתַמָּן הָלֹא זַעִירָא הִיא וְתַתְּקִינִי נַפְשִׁי:</p>	<p>הִנֵּה-נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרִיבָה לְבֵּוֹס שְׂמָהּ וְהִיא מְצַעֵר אִמְלָטָה נָא שְׂמָהּ הָלֹא מְצַעֵר הִיא וְתַחֲי נַפְשִׁי:</p>	20

(16) ויתמהמה. כדי להציל את ממונו: ויחזיקו. אחד מהם היה שליח להצילו, וחזירו להפוך סדום, לכך נאמר ויאמר המלט, ולא נאמר ויאמרו (ז"ר נ, יא):

(17) המלט על נפשך. דיך להציל נפשות אלתחוס על הממונ: אל תביט אחריך. אתה הרשעת עמהם, וזכות אברהם אתה ניצול, אינך כדאי לראות צפורענותם ואתה ניצול: בכל הכבד. ככר הירדן: ההרה המלט. אצל אברהם צָרָה, שהוא יושב צהר, שנאמר ויעֲשֶׂק מֶשֶׁם הָרָה, ואף עכשיו היה יושב שם, שנאמר אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אֶהְיֶה בְּשַׂחְלָה, ואף על פי שכתוב וַיֵּאָהֶל אֲבָרָם וגו', אהלים הרבה היו לו, ונמשכו עד חצרון. המלט. לשון השמטה, וכן כל אמלטה שצמקרא, אשמוז"ר צלע"ו, וכן והמליטה וְקָר (ישעיה סו, ז), שנשמט העובר מן הרחם. כְּפֹזֵר נְמֻלָּה (תהלים קכד, ז), לֹא יָקְלוּ מְלֹט מֶשֶׁא (ישעיה מו, ז), להשמיט משא הרעי שצנקהים:

(18) אל נא אדני. רבותינו אמרו (שבעות לה:) שם זה קדש, שנאמר זו להחיות את נפשי, מי שיש צידו להחיות, ותרגומו צדעו כען ה': אל נא. אל נא תאמר אלי להמלט ההרה: נא. לשון צקשה:

(19) פן תדבקני הרעה. כשהייתי אצל אנשי סדום, היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשי בני העיר, והייתי נראה כדק וכדאי להנצל, וכשאצל אצל כדק, אני כרשע, וכן אמרה הצרפית לאלהיה כי צִאֵס אֵלֵי לְהַפִּיר אֶת עֹנִי (מלכים"א יז, יח), עד שלא באה אצלי, היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשי עמי ואני צדקת צנייהם, ומשצאת אצלי, לפי מעשיך אני רשעה: (כ)

(20) העיר הזאת קרובה. קרובה ישיבתה (שבת י:), נתייבחה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה סאתה עדיין, ומה היא קריצתה, מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להחישב איש איש במקומו, והיא היתה בשנת מות פלג, ומשם עד כאן נ"ב שנה, שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם, כיצד פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה, לא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשרוג עד שנולד נחור ל',

21	And he said unto him: 'See, I have accepted thee concerning this thing also, that I will not overthrow the city of which thou hast spoken.	וַיֹּאמֶר לֵיהּ הֲאֵלֶּה נְשִׂאתִי פָנֶיךָ גַם לְדַבֵּר הַזֶּה לְבִלְתִּי הַפְּכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: עַלֶּה:	רביעי
22	Hasten thou, escape thither; for I cannot do any thing till thou be come thither.—Therefore the name of the city was called Zoar.—	מַהֲרָה הִמְלֵט שְׂמָךְ כִּי לֹא אוֹכֵל לְעִשּׂוֹת דְּבָר עַד־בֹּאֶךָ שְׂמָךְ עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוּעַר:	22
23	The sun was risen upon the earth when Lot came unto Zoar.	הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צוּעָרָה:	23
24	Then the LORD caused to rain upon Sodom and upon Gomorrah brimstone and fire from the LORD out of heaven;	וַיְהִי הַיּוֹם הַמָּטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־ עֲמֹרָה גִפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם:	24
25	and He overthrow those cities, and all the Plain, and all the inhabitants of the cities, and that which grew upon the ground.	וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הָעָרִים הָאֵלֶּה וְאֶת כָּל־הַכֶּפֶר וְאֶת כָּל־יִשְׁבֵּי הָעָרִים וְצִמְחַת הָאֲדָמָה:	25
26	But his wife looked back from behind him, and she became a pillar of salt.	וַתִּבְטֹ אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נֹצִיב מֶלַח:	26

הרי ס"ב, ומנחור עד שנולד תרח כ"ט, הרי ז"א, ומשם עד שנולד אברהם ע', הרי קס"א, תן להם מ"ח, הרי ר"ט, ואותה שנה היתה שנת הפלגה, וכשנחרצה סדום היה אברהם בן ז"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן נ"ב שנה, וזוהי איחורה ישיבתה אחרי ישיבת סדום וחברותיה שנה אחת, הוא שנאמר אמלטה נא, נא בגימטריא נ"א: הלא מצער היא. והלא עוונותיה מועטין ויכול אחת להניחה: ותחי נפשי. זה, זהו מדרשו. ופשוטו של מקרא, הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה, ותחי נפשי בה:

(21) גם לדבר הזה. לא דיין שאתה ניזול, אלא אף כל העיר אציל בגלגלך: הפכי. הופך אני, כמו עד צאי, פתחי לאי, מדי דברי צו (ירמיה לא, יט):

(22) כי לא אוכל לעשות. זה עונשן של מלאכים, על שאמרו פי משחיתים לנחננו, ותלו הדבר בעצמן, לפיכך לא זו משם עד שהזקקו לומר שאין הדבר ברשותן: כי לא אוכל. לשון יחיד, מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מזיל, שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד: על כן קרא שם העיר צוער. על שם והיא מצער:

(24) וה' המטיר. כל מקום שנאמר וה' המטיר, הוא וצית דינו: המטיר על סדום. בעלות השחר כמו שנאמר וכמו השחר עלה, שעה שהלכנה עומדת ברכיע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללכנה, אמר הקב"ה אם אפרע מהם ביום, יהיו עובדי לכנה אומרים, אילו היה כלילה כשהלכנה מושלת, לא היינו חרדין, ואם אפרע מהם כלילה, יהיו עובדי החמה אומרים אילו היה ביום כשהחמה מושלת, לא היינו חרדין, לכך כתיב וכמו השחר עלה, ונפרע מהם בשעה שהחמה והלכנה מושלים: המטיר וגו' גפרית ואש. כחלה מטר, ונעשה גפרית ואש (מכילתא בשלח שירה פ"ה): מואת ה'. דרך המקראות לדבר כן, כמו גשי למך, ולא אמר גשי. וכן אמר דוד קחו עמכם קת עבדי שדו"ק (מלכים"א א, לג), ולא אמר מעבדי. וכן אחשורוש צָשם הַמֶּלֶךְ, ולא אמר בשמי. אף כאן אמר מאת ד', ולא אמר מאתו: מן השמים. והוא שאמר הכתוב פי צָס יְדִין עַמִּים וגו' (איוב לו, לא), כשבא ליסר הצריות, מביא עליהם אש מן השמים, כמו שעשה לסדום, וכשבא להוריד המן, מן השמים, הניי ממטיר לכס להם מן השמים (שמות טז, ד):

(25) ויהפך את הערים וגו'. ארבעתן יושבות צסלע אחד, והפכן מלמעלה למטה, שנאמר צָחַלְמִישׁ שָׁלַח יְדוֹ וגו' (איוב כח, ט):

27	And Abraham got up early in the morning to the place where he had stood before the LORD.	וַיִּשְׁקֶם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פָּנָיו יְהוָה:	27
28	And he looked out toward Sodom and Gomorrah, and toward all the land of the Plain, and beheld, and, lo, the smoke of the land went up as the smoke of a furnace.	וַיִּשְׁקֹף עַל־פָּנָיו סְדֹם וְעִמְרָה וְעַל־כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכְּפָר וַיֵּרָא וְהִנֵּה עָלָה קִיטָר הָאֶרֶץ כְּקִיטָר הַכִּבְשָׁן:	28
29	And it came to pass, when God destroyed the cities of the Plain, that God remembered Abraham, and sent Lot out of the midst of the overthrow, when He overthrew the cities in which Lot dwelt.	וַיְהִי בְשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכְּפָר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהִפְכָּה בַּהֲפֹךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בָּהֶן לוֹט:	29
30	And Lot went up out of Zoar, and dwelt in the mountain, and his two daughters with him; for he feared to dwell in Zoar; and he dwelt in a cave, he and his two daughters.	וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּהָר וּשְׁתֵּי בָנָתָיו עִמּוֹ כִּי יָרָא לְשֹׁכֵת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בָנָתָיו:	30
31	And the first-born said unto the younger: 'Our father is old, and there is not a man in the earth to come in unto us after the manner of all the earth.	וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאֶרֶץ לָבוֹא עֲלֵינוּ כְּדָרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ:	31
32	Come, let us make our father drink wine, and we will lie with him, that we may preserve seed of our father.'	לָכֵה נִשְׁקָה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאָבִינוּ זָרַע:	32
33	And they made their father drink wine that night. And the first-born went in, and lay with her father; and he knew not when she lay down, nor when she arose.	וַתִּשְׁקִינָן אֶת־אָבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשֹׁכְבָהּ וּבִקְוָמָהּ:	33

(26) ותבט אשתו מאחוריו. מאחוריו של לוט: ותהי נציב מלח. צמלח חטאה וצמלח לקחה, אמר לה חני מעט מלח לאורחים הללו, אמרה לו אף המנהג הרע הזה אתה צא להנהיג צמקום הזה (צ"ר נ, ד):
 (28) קיטור. תימור של עשן שור"א, צלע"ז: כבשן. חפירה ששורפין צה את האצנים לסיד, וכן כל כבשן שצמורה:
 (29) ויזכור אלהים את אברהם. מהו זכירתו של אברהם על לוט, נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמע שאמר אברהם צמזרים על שרה לחותי היא, ולא גלה הדבר, שהיה חס עליו, לפיכך חס הקצה עליו (צ"ר נא, ו):
 (30) כי ירא לשבת בצוער. לפי שהיתה קרובה לסדום:
 (31) אבינו זקן. ואם לא עכשו אימתי, שמא ימות או יפסוק מלהוליד: ואיש אין בארץ. סבורות היו שכל העולם נחרב, כמו צדור המזבול. (צ"ר נא, ח):

34	<p>And it came to pass on the morrow, that the first-born said unto the younger: 'Behold, I lay yesternight with my father. Let us make him drink wine this night also; and go thou in, and lie with him, that we may preserve seed of our father.'</p>	<p>וַיְהִי בַּיּוֹמָהּ בִּיּוֹמָהּ דְּבִתְרוּהִי וַאֲמַרְתָּ רַבְּתָא לְזַעֲרָתָא הָא שְׂכִיבִית רַמְשִׁי עִם אָבָא נִשְׁקִינִיה חֲמֵרָא אִף בְּלִילְיָא וְעוֹלִי שְׂכִיבִי עִמָּיה וְנִקְיִים מֵאַבּוֹנָא בְּנִין:</p>	<p>וַיְהִי מִמָּחָרֶת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אִמָּשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁקֵנוּ יַיִן גַּם־הַלִּילָה וּבֹאִי שָׁכְבִי עִמּוֹ וְנִחְיֶה מֵאַבְנֵינוּ זָרַע:</p>
35	<p>And they made their father drink wine that night also. And the younger arose, and lay with him; and he knew not when she lay down, nor when she arose.</p>	<p>וַאֲשָׁקִיָּאָה אִף בְּלִילְיָא הָהוּא יֵת אַבּוּהוֹן חֲמֵרָא וְקַמְתָּ זַעֲרָתָא וּשְׂכִיבִית עִמָּיה וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכָּבָהּ וּבְמִקְמָהּ:</p>	<p>וַתִּשְׁלֹן גַּם בְּלִילָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן וַתִּקֶּם הַצְעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקִמָּהּ:</p>
36	<p>Thus were both the daughters of Lot with child by their father.</p>	<p>וַעֲדִיָּאָה תִּרְתִּין בָּנֵת לוֹט מֵאַבּוּהוֹן:</p>	<p>וַתִּהְיוּ שְׁתֵּי בָנוֹת־לוֹט מֵאַבְיֵהֶן:</p>
37	<p>And the first-born bore a son, and called his name Moab—the same is the father of the Moabites unto this day.</p>	<p>וַיִּלְדֵּת רַבְּתָא בֶּרֶךְ וַקָּרָת שְׁמִיהּ מוֹאָב הוּא אַבּוּהוֹן דְּמוֹאָבָי עַד יוֹמָא דִּין:</p>	<p>וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם:</p>
38	<p>And the younger, she also bore a son, and called his name Ben-ammi—the same is the father of the children of Ammon unto this day.</p>	<p>וַזַּעֲרָתָא אִף הִיא יִלְדֵּת בֶּרֶךְ וַקָּרָת שְׁמִיהּ בֶּרֶךְ עַמִּי הוּא אַבּוּהוֹן דְּבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא דִּין:</p>	<p>וַהַצְעִירָה גַּם־הִוא יִלְדָה בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: (ס)</p>
XX	<p>And Abraham journeyed from thence toward the land of the South, and dwelt between Kadesh and Shur; and he sojourned in Gerar.</p>	<p>וַנִּטַּל מִתַּמֶּן אֲבָרָהָם לָאֲרֶע דְּרוּמָא וַיֵּתִיב בֵּין קָדֶשׁ וּבֵין חֲגָרָא וְאַתּוּתַב בְּגָרָר:</p>	<p>וַיֵּסַע מִשָּׁם אֲבָרָהָם אֶרֶצָה הַנִּגֹּב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קָדֶשׁ וּבֵין שׁוּר וַיֵּגֶר בְּגָרָר:</p>
2	<p>And Abraham said of Sarah his wife: 'She is my sister.' And Abimelech king of Gerar sent, and took Sarah.</p>	<p>וַאֲמַר אֲבָרָהָם עַל שָׂרָה אֶתְתִּיהּ אֶחָת הִיא וַשְּׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גֶּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה יֵת שָׂרָה:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתִּי אֶחָתִי הוּא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גֶּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה:</p>

(33) ותשקין וגו'. יין נזודמן להם צמערה, להוציא מהן שני אומות: ותשכב את אביה. וזעעירה כתיב ותשכב עמו, זעעירה לפי שלא פתחה בזנות, אלא אחותה למדתה, חסך עליה הכתוב ולא פירש גנותה, אצל זכירה שפתחה בזנות, פרסמה הכתוב צמפורש. ובקומה של זכירה נקוד על וי"ו של וצקומה לומר, שצקומה ידע, ואף על פי כן לא נשמר ליל שני מלשחות. (א"ר לוי כל מי שהוא להוט אחר צולמוס של עריות, לסוף מאכילים אותו מצשרו): (36) ותהרין וגו'. אף על פי שאין האשה מתעצרת מזיאה ראשונה, אלו שלטו צעזמן והוציאו ערותן (ס"א עדותן) לחוך, ונתעצרו מזיאה ראשונה: (37) מואב. וז' שלא היתה לנועה פירשה שמאזיה הוא, אצל זעעירה קראתו צלשון נקיה, וקבלה שכר צימי משה, שנאמר צצני עמון אל פתגז צם (דצרים צ, יט), כלל, וצמואז לא הזהיר אלא שלא ילחמו צם, אצל לצערן התיר לו: (1) ויסע משם אברהם. כשראה שחרצו הכרכים, ופסקו העוצרים והשצים, נסע לו משם. דבר אחר להתרחק מלוט, שיאז עליו שם רע שזא על צנותיו (צ"ר נצ, ד): (2) ויאמר אברהם. כאן לא נטל רשות, אלא על כרחיה שלא צטוצתה, לפי שכבר לוקחה לבית פרעה על ידי כן: אל שרה

<p>3 But God came to Abimelech in a dream of the night, and said to him: 'Behold, thou shalt die, because of the woman whom thou hast taken; for she is a man's wife.'</p>	<p>וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-אַבִּימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה מֵת עַל-הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-לָקַחְתָּ וְהוּא בָעֵלֶת בְּעַל:</p>	<p>3 וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-אַבִּימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה מֵת עַל-הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-לָקַחְתָּ וְהוּא בָעֵלֶת בְּעַל:</p>
<p>4 Now Abimelech had not come near her; and he said: 'Lord, wilt Thou slay even a righteous nation?'</p>	<p>וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב לָוֶתָּהּ וַיֹּאמֶר יְיָ הֲעַם אֶף זָכָאי תַקְטֹל:</p>	<p>4 וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הִנּוּי גַם-צַדִּיק תַּהַרֵּג:</p>
<p>5 Said he not himself unto me: She is my sister? and she, even she herself said: He is my brother. In the simplicity of my heart and the innocency of my hands have I done this.'</p>	<p>הֲלֹא הוּא אָמַר-לִי אָחִיתִי הוּא וְהִיא גַם-הָיָה אִמְרָהּ אָחִי הוּא בְּתָם-לִבִּי וּבִנְקִוֹן כָּפִי עָשִׂיתִי זֹאת:</p>	<p>5 הֲלֹא הוּא אָמַר-לִי אָחִיתִי הוּא וְהִיא גַם-הָיָה אִמְרָהּ אָחִי הוּא בְּתָם-לִבִּי וּבִנְקִוֹן כָּפִי עָשִׂיתִי זֹאת:</p>
<p>6 And God said unto him in the dream: 'Yea, I know that in the simplicity of thy heart thou hast done this, and I also withheld thee from sinning against Me. Therefore suffered I thee not to touch her.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לִי יְיָ בַּחֲלֹמָא אֶף קָדְמִי גָלִי אֲרִי בְּקַשְׁיוֹת לִבִּי עֲבַדְתָּ דָּא וּמְנַעִית אֶף אֲנָא יָתִיד מִלְּמַחֲטִי קָדְמִי עַל כֵּן לֹא שִׁבַּקְתָּךְ לְמִקְרַב לָוֶתָּהּ:</p>	<p>6 וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֵאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אֲנִכִּי יָדַעְתִּי כִּי בְתָם-לִבִּי עָשִׂיתָ זֹאת וְאֶחְשֶׁךְ גַּם-אֲנִכִּי אוֹתָךְ מִחֲטֹא-לִי עַל-כֵּן לֹא-נִתְּתִיד לְנָגַע אֵלֶיהָ:</p>
<p>7 Now therefore restore the man's wife; for he is a prophet, and he shall pray for thee, and thou shalt live; and if thou restore her not, know thou that thou shalt surely die, thou, and all that are thine.'</p>	<p>וְכַעַן אָתִיב אֶתָּה גּוֹבֵרָא אֲרִי נְבִיא הוּא וַיִּצְלִי עָלֶיךָ וְתִיחִי וְאִם לֹא-תִשְׁבֹּר מִתִּיב דַּע אֲרִי מָמָת תָּמוּת אֶתָּה וְכָל דְּלֶיךָ:</p>	<p>7 וְעַתָּה הֲשִׁב אִשְׁתְּ-הָאִישׁ כִּי-נְבִיא הוּא וַיִּתְּפַלֵּל בְּעַדְךָ וְתִחִי וְאִם-אֵינְךָ מְשִׁיב דַּע כִּי-מָוֶת תָּמוּת אֶתָּה וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ:</p>
<p>8 And Abimelech rose early in the morning, and called all his servants, and told all these things in their ears; and the men were sore afraid.</p>	<p>וַאֲקָדִים אַבִּימֶלֶךְ בַּצֹּפְרָא וּקְרָא לְכָל עֲבָדָיו וּמְלִיל יָת כָּל פְּתָגְמֵיָא הָאֵלִין קְדָמִיהוֹן וַדְחִילוּ גּוֹבֵרֵיא לְחֻדָּא:</p>	<p>8 וַיִּשָּׁכֶם אַבִּימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל-עֲבָדָיו וַיַּדְבֵּר אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד:</p>

אשתו. על שרה אשמו, וכיוצא בו כל הלקח פרוץ וגוי' (שמואל-א ד, כא), ואל מות קמיה, שניהם כלשון על:
(4) לא קרב אליה. המלאך מנעו, כמו שנאמר לא נספיק לנגוע אליה: הגוי גם צדיק תהרגו. אף אם הוא נדיק מהרגו, שם כך דרכך לא צד האומות חנם, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה, אף אני אומר שהרגתם על לא דבר, כמו שאתם אומר להרגני:
(5) גם היא. לרבות עזדים ונקלים וסמרים שלה את כולם שאלתי ואמרתי לי אחיה הוא: בתם לבבי. שלא דמיית לחטוא: ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא, שלא נגעתי בה:
(6) ידעתי כי בתם לבבך וגו'. אמת שלא דמיית מחלה לחטוא, אבל נקיון כפיים אין כאן. (הדא אמרה משמוש ידיים יש כאן): לא נתתיך. לא ממך היה שלא נגעתי בה, אלא שחכתי אני אותך מחטוא, שלא נחתי לך כח, וכן ולא נקנו אלהים (בראשית לא, י), וכן ולא נקנו אציק לבוא (שופטים טו, א):
(7) השב אשת האיש. ואל תהא סבור שמה תחגנה בעיני ולא יקבלנה, או ישנאך, ולא יתפלל עליך. (אמר לו אבימלך ומי מפרסמו שלא נגעתי בה, אמר לו): כי נביא הוא. ויודע שלא נגעתי בה, לפיכך ויתפלל בעדך (בבא קמא כז, א):

9	Then Abimelech called Abraham, and said unto him: 'What hast thou done unto us? and wherein have I sinned against thee, that thou hast brought on me and on my kingdom a great sin? thou hast done deeds unto me that ought not to be done.'	וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה-עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמַה-חָטָאתִי לָךְ כִּי-הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל-מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מְעֹשִׂים אֲשֶׁר לֹא-יַעֲשׂוּ עֲשֵׂיתָ עִמָּדִי:	9
10	And Abimelech said unto Abraham: 'What sawest thou, that thou hast done this thing?'	וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה:	10
11	And Abraham said: 'Because I thought: Surely the fear of God is not in this place; and they will slay me for my wife's sake.'	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲרִי אֲמֹרִית לְחֹד לִית דְּחַלְתָּא דִּי בְּאַתְרָא הָדִין וַיִּקְטְלוּנִי עַל עֵיסַק אֶתְתִּי:	11
12	And moreover she is indeed my sister, the daughter of my father, but not the daughter of my mother; and so she became my wife.	וְגַם-אֶמְנָה אֲחֹתִי בֶת-אָבִי הִוא אֲךָ לֹא בֶת-אִמִּי וַתְּהִי-לִי לְאִשָּׁה:	12
13	And it came to pass, when God caused me to wander from my father's house, that I said unto her: This is thy kindness which thou shalt show unto me; at every place whither we shall come, say of me: He is my brother.'	וַיְהִי כַּד טָעוּ עִמָּמִיא בְּתַר עֹבְדֵי יְדִיהוֹן יְתִי קָרִיב יִי לְדַחְלָתִיָּה מִבֵּית אָבִא וַאֲמֹרִית לָהּ דָּא טִיבוּתִיָּה דִּתְעַבְדִּין עִמִּי לְכָל אֲתַר דְּנִהָדָּ לְתַמָּן אִימְרִי עָלַי אֲחִי הִוא:	13

(9) מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא הורגלה לצא על צריה צאה לנו על ידך, עזירת כל נקבים של זרע, ושל קטנים, ורעי, ואזנים וחוטם:

(11) רק אין יראת אלהים. אכסנאי שצא לעיר, על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו, או על עסקי אשמו שואלין אותו, אשתך היא או אחותך היא (צבא קמא שם):

(12) אחותי בת אבי היא. וצא אז מותרת לזן נח, שאין אבות לעוצדי עבודה איליים, וכדי לנאמת דבריו השיבו כן. ואם תאמר והלא צא אחיו הייתה, בני בניו הרי הן כבנים, והרי היא צא של תרם, וכן הוא אומר ללוט, כִּי יִנָּשֶׂים אֲחִים הֲלָנָנוּ: אך לא בת אמי. הרי מֵאָם אחרת היא:

(13) ויהי כאשר התעו אותי וגו'. אונקלוס תרגם מה שמרגס, ויש לישב עוד דָּבָר דָּבָר על אופניו, כשהוא יאמר הקב"ה מצית אבי להיות משוטט ונד ממקום למקום, וידעתי שאתעורר במקום רשעים, ואומר לה זה חסדך וגו': כאשר התעו. לשון רבים, ואל תחמה כי בהרצה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רבים, הֲשֹׁרָה הֲלָנוּ אֲלֵהִים, הֲלָהִים מִיִּים, הֲלָהִים קדושים, וכל לשון אלהים לשון רבים, וכן וַיִּקַּח אֲדֹנִי יוֹסֵף. הֲדֹנִי הֲאֲדֹנִים, הֲדֹנִי הֲאֲרָז, וכן בְּעָלָיו עָמוּ, והועד בְּעָלָיו. ואם תאמר מהו לשון התעו, כל הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי תועה, כמו וַיִּלָּךְ וַיִּפְּסַע (בראשית כא, יד), פָּעִיתִי בְּשָׂה אֹצֵד (תהלים קיט, קעו), יָתְעוּ לְגַלְיָ אֹצֵל (איוב לח, מא), יִצְאוּ וַיִּתְּעוּ לְבָקֶשׁ אֶת-כָּל: אמרי לי. עלי, וכן וַיִּשְׁחָלּוּ אֲנָשֵׁי הַמֶּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ (בראשית כו, ז), על אשתו. וכן וַאֲמַר פְּרָעָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל (שמות יד, ג), כמו על בני ישראל. פֶּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הֲרָגָתָהוּ (שופטים ט, נד):

14	And Abimelech took sheep and oxen, and men-servants and women-servants, and gave them unto Abraham, and restored him Sarah his wife.	וַיִּקַּח אַבְיִמֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וְעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ:	14
15	And Abimelech said: 'Behold, my land is before thee: dwell where it pleaseth thee.'	וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב:	15
16	And unto Sarah he said: 'Behold, I have given thy brother a thousand pieces of silver; behold, it is for thee a covering of the eyes to all that are with thee; and before all men thou art righted.'	וּלְשָׂרָה אָמַר הָאֵל הָאֵלֶּה נָתַתִּי אֵלַי כֶּסֶף לְאַחִידָה הִנֵּה הוּא לְךָ כִּסּוֹת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כָּל וְנִכְחַת:	16
17	And Abraham prayed unto God; and God healed Abimelech, and his wife, and his maid-servants; and they bore children.	וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אַבְיִמֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־הַנְּחִיּוֹת:	17
18	For the LORD had fast closed up all the wombs of the house of Abimelech, because of Sarah Abraham's wife.	כִּי־עָצַר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־רַחֵם לְבֵית אַבְיִמֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַבְרָהָם: (ס)	18
XXI	And the LORD remembered Sarah as He had said, and the LORD did unto Sarah as He had spoken.	וַיִּהְיֶה פֶקֶד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר:	יח

(14) ויתן לאברהם. כדי שיתפייס ויתפלל עליו:

(15) הנה ארצי לפניך. אבל פרעה אמר לו הנה אשקך קח וְלָךְ, לפי שנתקבא, שהמזרים שטופי זמה:

(16) ולשרה אמר. אבימלך לכבודה, כדי לפייסה, הנה עשיתי לך כבוד זה, נתתי ממון לאחייך, שאמרת עליו אחי הוא, הנה הממון והכבוד הזה לך כמות עינים: לכל אשר אתך. יכסו עיניהם שלא יקילו, שאילו השיצותיך ריקנית, יש להם לומר, לאחר שנתעלל זה החזירה, עכשיו שהוצרכתי לכבוד ממון ולפייסך, יודעים יהיו שעל כרחי השיצותיך, ועל ידי נס: ואת כל. ועם כל צאי עולם: ונבחת. יהא לך פתחון פה להטובתך, ולהראות דברים נקיים הללו, ולשון תוכחה בכל מקום, ברור דברים, ובלע"ז אשפורפי"ר. ואונקלוס תרגם צפנים אחרים, ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום, הנה הוא לך כמות של כבוד על העינים שלי ששלטו בך, ובכל אשר אתך, ועל כן תרגומו וחזית יתיך וית כל דעמך. ויש מדרש אגדה, אבל ישוב לשון המקרא פירשתי:

(17) וילדו. כתרגומו ואתרומו, נפתחו נקביהם והוציאו, והיא לידה שלהם:

(18) בעד כל רחם. כנגד כל פתח: על דבר שרה. על פי דבורה של שרה:

(1) וד' פקד את שרה וגו'. סמך פרשה זו, ללמדך שכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה, שנאמר ויתפלל וגו' וסמך ליה וה' פקד את שרה, שפקדה כבר קודם שריפא את אבימלך (בצא קמא צא). פקד את שרה כאשר אמר. צהריון: כאשר דבר. בלידה, והיכן היא אמירה והיכן הוא דבור, אמירה, ויאמר לאלהים יָלַד שָׂרָה אֶשְׁתִּי וגו', דבור, הִנֵּה דָבָר ה' אֵל אֲבֹתָם, צברית בין הצתרים, ושם נאמר לא יִדְעָךְ זֶה וגו', והציא הירוש משרה: ויעש ה' לשרה כאשר דבר. לאצרה:

2	And Sarah conceived, and bore Abraham a son in his old age, at the set time of which God had spoken to him.	וַתֵּהָרֶה וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזִקְנָיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים:
3	And Abraham called the name of his son that was born unto him, whom Sarah bore to him, Isaac.	וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שְׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלֵד־לּוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָהּ־לוֹ שָׂרָה יִצְחָק:
4	And Abraham circumcised his son Isaac when he was eight days old, as God had commanded him.	וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בְּרִיָּה בֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים:
5	And Abraham was a hundred years old, when his son Isaac was born unto him.	וְאַבְרָהָם בֶּן־מֵאָת שָׁנָה בְּהוֹלֵד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ:
6	And Sarah said: 'God hath made laughter for me; every one that heareth will laugh on account of me.'	וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחָק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשְּׁמֵעַ יִצְחָק־לִי:
7	And she said: 'Who would have said unto Abraham, that Sarah should give children suck? for I have borne him a son in his old age.'	וַתֹּאמֶר מִי מָלַל לְאַבְרָהָם הַיֵּינִיקָה בָּנִים שָׂרָה כִּי־יָלְדָתִי בֶן לְזִקְנָיו:
8	And the child grew, and was weaned. And Abraham made a great feast on the day that Isaac was weaned.	וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בְּיוֹם הַגְּמֹל אֶת־יִצְחָק:
9	And Sarah saw the son of Hagar the Egyptian, whom she had borne unto Abraham, making sport.	וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר אֲשֶׁר־יָלְדָהּ הַמִּצְרִית לְאַבְרָהָם מִצְחִיק:

(2) למועד אשר דבר אלו. ר' יודן ורבי חמא, רבי יודן אומר מלמד שנולד לט' חדשים, שלא יאמרו מזיתו של אבימלך הוא, ור' חמא אומר לשבעה חדשים: למועד אשר דבר אלו. דמליל יתיה, את המועד אשר דבר וקבע כשאמר לו למועד קשור קליק, שרט לו שריטה זכותל, ואמר לו, כשחגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד: לזקניו. היה זה איונין שלו דומה לו:

(6) יצחק לי. ישמע עלי. ומדרש אגדה, הרצה עקרות נפקדו עמה, הרצה חולים נתפאו זו בזיוס, הרצה תפלות נענו עמה, ורז שחוק היה בעולם:

(7) מי מלל לאברהם. לשון שצח וחסידות, כמו מי פעל ופעשה (ישעיה מא, ד), מי צָרָא חֶלְהָ (שם מ, כו), ראו מה הוא, ומי הוא (וכמה הוא גדול) שומר הצטחחו, הקצ"ה מצטיח ועושה: מלל. שניה הכתוב ולא אמר דבר, גימטריא שלו ק', כלומר לסוף מאה לאצרה: היניקה בנים שרה. ומהו בנים לשון רבים, זיוס המשתה הציאו השרות בנייהן עמהן, והיניקה אותם, שהיו אומרות לא ילדה שרה, אלא אסופי הציאה מן השוק:

(8) ויגמל. לסוף כ"ד חודש (גימין עה): משתה גדול. שהיו שם גדולי הדור, (ז"ר נג, י) שם ועבר ואבימלך:

<p>10 Wherefore she said unto Abraham: 'Cast out this bondwoman and her son; for the son of this bondwoman shall not be heir with my son, even with Isaac.'</p>	<p>10 וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאִמָּה הַזֹּאת עִם־בְּנֵי עִם־ יִצְחָק:</p>
<p>11 And the thing was very grievous in Abraham's sight on account of his son.</p>	<p>11 וַיֵּרֶע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינָיו אַבְרָהָם עַל אוֹדֶת בְּנוֹ:</p>
<p>12 And God said unto Abraham: 'Let it not be grievous in thy sight because of the lad, and because of thy bondwoman; in all that Sarah saith unto thee, hearken unto her voice; for in Isaac shall seed be called to thee.'</p>	<p>12 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יֵרֶע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנֶּעֱר וְעַל־אִמָּתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע:</p>
<p>13 And also of the son of the bondwoman will I make a nation, because he is thy seed.'</p>	<p>13 וְגַם אֶת־בֶּן־הָאִמָּה לְגוֹי אֲשִׁימֶנּוּ כִּי זֶרַע הוּא:</p>
<p>14 And Abraham arose up early in the morning, and took bread and a bottle of water, and gave it unto Hagar, putting it on her shoulder, and the child, and sent her away; and she departed, and strayed in the wilderness of Beer-sheba.</p>	<p>14 וַיִּשְׁכֶם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח לֶחֶם וְחִמְת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־ הַגֵּר שָׁם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְחָהּ וּתְלַךְ וַתֵּתֶע בְּמִדְבַר בְּאֶר שָׁבַע:</p>
<p>15 And the water in the bottle was spent, and she cast the child under one of the shrubs.</p>	<p>15 וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֲמַת וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים:</p>
<p>16 And she went, and sat her down over against him a good way off, as it were a bow-shot; for she said: 'Let me not look upon the death of the child.' And she sat over against him, and lifted up her voice, and wept.</p>	<p>16 וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִמִּנְגַּד הַרְחָק כַּמִּטְחָנִי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אֶל־ אֲרָאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִמִּנְגַּד וַתִּשָּׂא אֶת־קוֹלָהּ וַתִּבְדֵּךְ:</p>

- (9) מצחק. לשון עצודת אלילים, כמו שנאמר וַיִּקְמוּ לְצַחַק (שמות לז, ו). דבר אחר לשון גילוי עריות, כמה דתימא לְצַחַק צי. דבר אחר לשון ריחוק, כמה דתימא יְקוּמוּ גַל הַעֲרִיס וַיִּשְׁקוּ לְעֵינָיו וגו' (שמואל-ב' ז, יג): עם בני וגו' מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה עם בני, אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה, ואמר, אני בכור ונוטל פי שנים, ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה זו חנים, כמה דאמר אמת להלכה היתה זקנים וגו', ואמר הלא מִשְׁחַק אָנִי (משלי כו, יח-ט):
- (10) עם בני עם יצחק. מכיון שהוא בני, אפילו אם אינו הגון כיצחק, או הגון כיצחק, אפילו אם אינו בני, אין זה כדאי לירש עמו, קל וחומר עם בני עם יצחק ששתייהן זו (צ"ר נג, יא):
- (11) על אודות בנו. על ששמע שיאל למרצות רעה. ופשוטו, על שאומרת לו לשלחו (דברים רבה ד, ה):
- (12) שמע בקלח. (צקול רוח הקדש שזה), למדנו שהיה אצרהס טפל לשרה צנזירות:
- (14) לחם וחמת מים. ולא כספ וזהב, לפי שהיה שונאו על שיאל למרצות רעה: ואת הילד. אף הילד שם על שכמה,
- שהכניסה זו שרה עין רעה, ואחזתו חמה (צ"ר נג, יג), ולא יכול לילך צרגליו: ותלך ותתע. חזרה לגלולי בית אביה:
- (15) ויכלו המים. לפי שדרך חולים לשמות הרבה (צ"ר סס):

17	And God heard the voice of the lad; and the angel of God called to Hagar out of heaven, and said unto her: 'What aileth thee, Hagar? fear not; for God hath heard the voice of the lad where he is.	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנֶּעֱר וַיִּקְרָא מַלְאָךְ אֱלֹהִים אֶל־הַגֶּר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הֲגֵר אַל־תִּירָאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנֶּעֱר בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם:	וַיִּשְׁמַע קָדָם יְיָ קְלִיָּה וַדְּרָבָא וקרא מלאכא דיי להגר מן שמיא ואמר לה מא ליד הגר לא תדחלין ארי שמיא קדם יי קליה דרבא באתר דהוא תמן:
18	Arise, lift up the lad, and hold him fast by thy hand; for I will make him a great nation.'	קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנֶּעֱר וְחַזְזִיקִי אֶת־יָדְךָ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׁימֶנּוּ:	קומי טולי ית רבא ואתקיפי ית ידיך ביה ארי לעם סגי אשימניה:
19	And God opened her eyes, and she saw a well of water; and she went, and filled the bottle with water, and gave the lad drink.	וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֵא אֶת־הַחֲמַת מַיִם וַתִּשְׁק אֶת־הַנֶּעֱר:	וגלא יי ית עינהא וחזת בירא דמא ואזלת ומלת ית רוקבא מא ואשקיא ית רבא:
20	And God was with the lad, and he grew; and he dwelt in the wilderness, and became an archer.	וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנֶּעֱר וַיִּגְדַּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֶבֶה קִשָּׁת:	והנה מימרא דיי בסעדיה דרבא ורבא וייתב במדברא והנה רבי קשתא:
21	And he dwelt in the wilderness of Paran; and his mother took him a wife out of the land of Egypt.	וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר פָּאֲרָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (פ)	וייתב במדברא דפארן ונסיבת ליה אמה אתתא מארעא דמצרים:
22	And it came to pass at that time, that Abimelech and Phicol the captain of his host spoke unto Abraham, saying: 'God is with thee in all that thou doest.	וַיְהִי בַּעֲת הַהִוא וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה:	והנה בעדנא ההוא ואמר אבימלך ופיכל רב חיליה לאברהם למימר מימרא דיי בסעדה בכל דאת עבד:

(16) מנגד. מרחוק: כמטחוי קשת. כשתי טיחות (צ"ר שס), והוא לשון יריית חץ, בלשון משנה שהטיח באשמו, על שם שהזרע יורה כחץ. ואם תאמר היה לו לכתוב כמטחי קשת, משפט הוי"ו ליכנס לכאן כמו צחקוי הסלע (שיר השירים ז, יד), מגורת וקיסה קדמת יהודה למצרים לקנא (ישעיה יט, יז), ומגורת ילגו ויגועו פשפור (תהלים קז, כז), וכן קלוי ארץ (שם סה, ו), מגורת קנה: וחשב מנגד. כיון שקרצ למות, הוסיפה להתרחק:

(17) את קול הנער. מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל (צ"ר נג, יד): באשר הוא שם. לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא גדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות, לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים, רצונו של עולם, מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא אחת מעלה לו באר, והוא משיבם, עכשיו מה הוא, לדיק או רשע, אמרו לו לדיק, (כ"ל בענין זה שאינו ראוי לעונש מיתה בצמא ודו"ק). אמר להם, לפי מעשיו של עכשיו אני דנו, וזה באשר הוא שם, והיכן המית את ישראל בצמא, כשהגלס נבוכדנצר, שנאמר מִשָּׁא צָעַרְבּ וגו' לְקִרְאֵת הַקָּיָה מֵיָם וגו' (ישעיה כא, יג-יד), כשהיו מוליכין אותם אל ערביים, היו ישראל אומרים לשפאים, בצקשה מכס, הוליכונו אלל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו, שנאמר אֲרָחוֹת דְּדָנִים (שם), אל תקרי דודנים, אלא דודים, ואלו יוצאים לקראתם ומציאין להם בשר ודג מלוח, וגודות נפוחים, כסצורים ישראל שמלאים מים, וכשמכניסו לתוך פיו ופוחחו, הרוח נכנס בגופו ומת:

(20) רובה קשת. יורה חצים צקשת: קשת. על שם האומנות, כמו חמר, גמל, זייד, לפיכך השי"ן מודגשת. היה יושב במדבר ומלסמס את העוצרים, הוא שנאמר ידו צלל וגו':

(21) מארץ מצרים. ממקום גדוליה, שנאמר וְלָהּ שָׁפָה מִצְרַיִם וגו', היינו דאמרי אינשי, זרוק חוטרא לאורא אעיקריה קא:

	Now therefore swear unto me here by God that thou wilt not deal falsely with me, nor with my son, nor with my son's son; but according to the kindness that I have done unto thee, thou shalt do unto me, and to the land wherein thou hast sojourned.'	וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בְּאֱלֹהִים הִנֵּה אִם-תִּשְׁקַר לִּי וּלְנִינִי וּלְנִכְדֵּי כַּחֲסֵד אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-גֵּרְתָּה בָּהּ:	23
24	And Abraham said: 'I will swear.'	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אִשְׁבַּע:	24
25	And Abraham reproved Abimelech because of the well of water, which Abimelech's servants had violently taken away.	וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת-אַבְיִמֶלֶךְ עַל-אֲדֹתַי בְּאֶרֶץ הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אַבְיִמֶלֶךְ:	25
26	And Abimelech said: 'I know not who hath done this thing; neither didst thou tell me, neither yet heard I of it, but to-day.'	וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם-אַתָּה לֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִתִּי הַיּוֹם:	26
27	And Abraham took sheep and oxen, and gave them unto Abimelech; and they two made a covenant.	וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאַבְיִמֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית:	27
28	And Abraham set seven ewe-lambs of the flock by themselves.	וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת-שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת הַצֹּאן לְבִדְהֹן:	28
29	And Abimelech said unto Abraham: 'What mean these seven ewe-lambs which thou hast set by themselves?'	וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מָה הִנֵּה שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְהָנָה:	29
30	And he said: 'Verily, these seven ewe-lambs shalt thou take of my hand, that it may be a witness unto me, that I have digged this well.'	וַיֹּאמֶר כִּי אֶת-שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תְּהִיָּה-לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת-הַבְּאֵר הַזֶּה:	30

(22) אלהים עמד. לפי שראו שיצא משכונת סדום לשלום, ועם המלכים נלחם ונפלו צידו, ונפקדה אשמו לזקוניו:
 (23) ולניני ולנכדי. עד כאן רחמי האז על הצן: כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי. שאמרתי לך הנה ארצי
 לקניך (צ"ר נד, צ): (כה)
 (25) והוכח. נתנכם עמו על כך:
 (30) בעבור תהיה לי. זאת. לעדה. לשון עדות של נקצה, כמו ועדה המצבה: כי חפרתי את הבאר. מריצים היו
 עליה רועי אבימלך, ואומרים אנחנו חפרנוה, אמרו ציניהם, כל מי שיתראה על הצאר ויעלו המים לקראתו, שלו הוא, ועלו
 לקראת אברהם:

31	Wherefore that place was called Beer-sheba; because there they swore both of them.	על כן קרא למקום ההוא בְּאֵר שֶׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבָּעוּ שְׁנֵיהֶם: בְּאֵר שֶׁבַע אָרִי תָמָן קִימוּ תְּרִיבוּהוֹן:	31
32	So they made a covenant at Beer-sheba; and Abimelech rose up, and Phicol the captain of his host, and they returned into the land of the Philistines.	וַיַּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שֶׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל וַיָּשָׁבוּ אֶל-אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:	32
33	And Abraham planted a tamarisk-tree in Beer-sheba, and called there on the name of the LORD, the Everlasting God.	וַיִּטֵּעַ אֲשֶׁל בִּבְאֵר שֶׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם: וַיִּצַּב נֶצֶב נֶצֶב בִּבְאֵר שֶׁבַע וַצִּלִּי תָמָן בְּשֵׁמָא דִּי אֱלֹהֵי עֲלָמָא:	33
34	And Abraham sojourned in the land of the Philistines many days.	וַיֵּגֶר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: (פ)	34
XXII	And it came to pass after these things, that God did prove Abraham, and said unto him: 'Abraham'; and he said: 'Here am I.'	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַהֲאֱלֹהִים נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲגִנִּי:	שביעי יט
2	And He said: "Take now thy son, thine only son, whom thou lovest, even Isaac, and get thee into the land of Moriah; and offer him there for a burnt-offering upon one of the mountains which I will tell thee of."	וַיֹּאמֶר קַח-נָא אֶת-בְּנֶךְךָ אֶת-יִחִידְךָ אֲשֶׁר-אֹהֲבָתָּ אֶת-יִצְחָק וּלְךָ-לְךָ אֶל-אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לַעֲלֹה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:	2

(33) אשל רב ושמואל, חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר פונדק לאכסניא וכו' כל מיני פירות. ומצינו לשון נטיעה צהלים, שנאמר וַיִּטֵּעַ אֲשֶׁל אֶלֶי אֶפְדֵּנו (דניאל יא, מה): ויקרא שם וגו'. על ידי אותו אשל, נקרא שמו של הקצ"ה אלוהי לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים, אמר להם צרכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם (סוטה י:):

(34) ימים רבים. מרובים על של חצרון, בחצרון עשה כ"ה שנה, וכאן כ"ו (צ"ר נד, ו), שהרי בן ע"ה שנה היה צאצאו מחרון, אותה שנה ויצא וישב באלוני ממרא, שלא מצינו קודם לכן שנתיישב אלא שם, שכל מקומותיו היה כאורח, חונה וגוסס והולך, שנאמר וַיַּעֲזֹר אֶבְרָם, וַיַּעֲשֶׂק מֶשֶׁךְ, וַיְהִי רָעַב וַיֵּצֵד אֶבְרָם מִצְרֵימָה, וצמאים לא עשה אלא שלשה חדשים, שהרי שלחו פרעה, מיד וַיֵּלֶךְ לְמִסְפָּעוֹ עַד וַיִּצָּא וַיִּשָּׁב בְּאֶלְנֵי מִמְרָא אֲשֶׁר צִבְּרוֹן, ושם ישב עד שנהפכה סדום, מיד וַיִּסַּע מֶשֶׁךְ אֶבְרָם מִפְּנֵי צוּשָׁה שֶׁל לוֹט, וצא לארץ פלשתים, ובן ז"ט שנה היה, שהרי בשלישי למילתו צאו אכלו המלאכים, הרי כ"ה שנה, וכאן כתיב ימים רבים, מרובים על הראשונים, ולא צא הכתוב לסתום אלא לפרש, ואם היו מרובים עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם, ועל כרחק אינם יתירים יותר משנה, הרי כ"ו שנה, מיד יצא משם וחזר לחצרון, ואותה שנה קדמה לפני עקידתו של יצחק י"ב שנים. כך שנויה בסדר עולם (פ"א):

(1) אחר הדברים האלה. יש מרבותינו אומרים (סנהדרין פט:): אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר, מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו, כלום עשה אלא בשביל צנו, אילו הייתי אומר לו יצא אותו לפני, לא היה מעבד. ויש אומרים אחר דבריו של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק שכל בן י"ג שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקצ"ה וצח עמך לפני, לא הייתי מעבד: הגבי. כך היא עניינים של חסידים, לשון ענוה הוא, ולשון זימון:

<p>3 And Abraham rose early in the morning, and saddled his ass, and took two of his young men with him, and Isaac his son; and he cleaved the wood for the burnt-offering, and rose up, and went unto the place of which God had told him.</p>	<p>וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרֹו וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתֹו וְאֵת יִצְחָק בְּנֹו וַיִּבְקַע עֵצִי עֲלֶה וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לֹו הָאֱלֹהִים:</p>	<p>3 וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרֹו וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתֹו וְאֵת יִצְחָק בְּנֹו וַיִּבְקַע עֵצִי עֲלֶה וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לֹו הָאֱלֹהִים:</p>
<p>4 On the third day Abraham lifted up his eyes, and saw the place afar off.</p>	<p>בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרֶחֶק:</p>	<p>4 בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרֶחֶק:</p>
<p>5 And Abraham said unto his young men: 'Abide ye here with the ass, and I and the lad will go yonder; and we will worship, and come back to you.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם לְעוֹלָמֹוהִי לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר גֵּלְכָה עַד־כָּה וְנִשְׁתַּחֲוִה וְנָשׁוּבָה אֵלֵיכֶם:</p>	<p>5 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר גֵּלְכָה עַד־כָּה וְנִשְׁתַּחֲוִה וְנָשׁוּבָה אֵלֵיכֶם:</p>
<p>6 And Abraham took the wood of the burnt-offering, and laid it upon Isaac his son; and he took in his hand the fire and the knife; and they went both of them together.</p>	<p>וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֵצִי הָעֹלָה וַיִּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בְּיָדֹו אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכָלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:</p>	<p>6 וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֵצִי הָעֹלָה וַיִּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בְּיָדֹו אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכָלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:</p>
<p>7 And Isaac spoke unto Abraham his father, and said: 'My father.' And he said: 'Here am I, my son.' And he said: 'Behold the fire and the wood; but where is the lamb for a burnt-offering?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי בְּנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וַאֲנִי הִשֵּׁה לְעֹלָה:</p>	<p>7 וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי בְּנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וַאֲנִי הִשֵּׁה לְעֹלָה:</p>

(2) קח נא. אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו צדקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש (שם): את בנך. אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו יחשק, ולמה לא גילה לו מתחלה, שלא לערצבו פתאום, ותווח דעתו עליו ותמטרך, וכדי לחצב עליו את המצוה, וליתן לו שכר על כל דבור ודבור: ארץ המוריה. ירושלים, וכן בדברי הימים (3 ג, א) לָבְנוֹת אֶת צֵית ה' בִּירוּשָׁלַיִם בְּהַר הַמֹּזְרִיָה. ורבותינו פירשו, על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגומו על שם עבודת הקטרת, שיש בו מור נרד ושאר צמחים: והעלהו. לא אמר לו שחטוהו, לפי שלא היה חפץ הקדוש צ"ה לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו, אמר לו הורידהו: אחד ההרים. הקצ"ה מתהא הנדיקים (ס"א משהא לצדיקים) ואחר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכן, וכן קל הארץ אשר ארץ (בראשית יב, א), וכן ציונה וקרא אליה את הקריאה (יונה ג, א): (3) וישכם. נזדרזו למצוה (פסחים ד). ויחבש. הוא בעצמו, ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאזהרה מקלקלת השורה (צ"ר נה, ח): את שני נערי. ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חשוב ראשי לצאת לדרך בלא צ"ה אנשים (צ"ר שם), שאם יטריך האחד לנקציו ויתרחק, יהיה השני עמו: ויבקע. תרגומו ונלח, כמו ונלחו ה'רצון (שמואל-ב יט, יח), לשון ציקוע פינדר"א בלע"ז: (4) ביום השלישי. למה איחר מלהראותו מיד, כדי שלא יאמרו הממו וערצבו פתאום וטרד דעתו, ואילו היה לו שהות להמלך אל לבו, לא היה עושה: וירא את המקום. ראה ענין קשור על ההר: (5) עד כה. כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו. ומדרש אגדה, אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום פה יהיה זרעך: ונשובה. תנצח שישבו שניהם: (6) המאכלת. סכין, על שם שאוכלת את הבשר, כמה דתימא וסרבי תאכל בשר (דברים לב, מז), ושמשרת צשר לאכילה. דבר אחר, זאת נקראת מאכלת, על שם שישראל אוכלים מתן שכרה: וילכו שניהם יחדו. אצרה שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך בדרך ושמחה כיחשק שלא היה מרגיש בדבר:

8	And Abraham said: 'God will provide Himself the lamb for a burnt-offering, my son.' So they went both of them together.	8 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לֹא הָשָׂה לְעֹלָה בְנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יחדו:
9	And they came to the place which God had told him of; and Abraham built the altar there, and laid the wood in order, and bound Isaac his son, and laid him on the altar, upon the wood.	9 וַיָּבֹאוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לֹא הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת-הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל-הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים:
10	And Abraham stretched forth his hand, and took the knife to slay his son.	10 וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת-יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת-הַמַּאֲכָלֶת לְשַׁחַט אֶת-בְּנוֹ:
11	And the angel of the LORD called unto him out of heaven, and said: 'Abraham, Abraham.' And he said: 'Here am I.'	11 וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֶּאֶךָ יְהוָה מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִי:
12	And he said: 'Lay not thy hand upon the lad, neither do thou any thing unto him; for now I know that thou art a God-fearing man, seeing thou hast not withheld thy son, thine only son, from Me.'	12 וַיֹּאמֶר אֶל-תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל-הַנֶּעַר וְאֶל-תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי-יִרָא אֱלֹהִים אֹתָהּ וְלֹא חִשְׁבָתָ אֶת-בְּנִיךָ אֶת-יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:
13	And Abraham lifted up his eyes, and looked, and behold behind him a ram caught in the thicket by his horns. And Abraham went and took the ram, and offered him up for a burnt-offering in the stead of his son.	13 וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה-אֵיל אַחֵר נֶאֱחָז בַּסִּבְךְ בְּקַרְנָיו וַיִּלְךָ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ:

(8) יראה לו השם. כלומר יראה ויבחר לו השם, ואם אין שם, לעולה בני, ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך להשחט, וילכו שניהם יחדו בלעז שוה:

(9) ויעקד. ידיורגליו מאחוריו, הידיים והרגלים ביחד היא עקידה (שבת נד.), והוא לשון עקודים, שהיו קרסוליהם לבנים, מקום שעוקדים אותן צו היה ניכר:

(11) אברהם אברהם. לשון חזרה הוא, שכופל את שמו:

(12) אל תשלח. לשחוט. אמר לו אם כן לחנס בזאתי לכאן, אעשה בו חזלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מוס: כי עתה ידעתי. אמר רבי אבא, אמר לו אזרחם, אפרש לפניך את שיחתי, אחמול אמרת לי כי יִצְחָק יִקְרָא לְךָ זָרַע, וחזרת ואמרת קח נא את זנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער, אמר לו הקב"ה, לא תִּסְלַל צְרִיתִי וּמוֹלָא שְׁפָתִי לֹא תִשָּׁק, כשאמרת לך קח מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה: כי עתה ידעתי. מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומוות החמהים מה היא חזתי אלך, יש לי פתחון פה, עכשיו, שרואין כי ירא אלהים אתה:

(13) והנה איל. מוכן היה לכך משמט ימי בראשית: אחר. אחרי שאמר לו המלאך אל תשלח ידך, ראהו כשהוא נאחז, והוא שממרגמין וזקף אזרחם עינוהי בחר אליו. (ס"א ולפי האגדה אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אזרחם):

14	And Abraham called the name of that place Adonai-jireh; as it is said to this day: 'In the mount where the LORD is seen.'	וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה אֵיךְ יֵרָאֶה אֱמֹר קָדָם יי הָאָה וְיֵהוּן פְּלִחִין דְּרִיא בְּכִין יְתָאמֵר בְּיוֹמָא הָדִין בְּטוּרָא הָדִין אַבְרָהָם קָדָם יי פִּלַּח:	14
15	And the angel of the LORD called unto Abraham a second time out of heaven,	וַיִּקְרָא מַלְאָךְ יְהוָה אֵל־ אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמַיִם:	15
16	and said: 'By Myself have I sworn, saith the LORD, because thou hast done this thing, and hast not withheld thy son, thine only son,	וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָא־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חִשַּׁבְתָּ אֶת־בְּנֶךְ אֶת־ יְחִידְךָ:	16
17	that in blessing I will bless thee, and in multiplying I will multiply thy seed as the stars of the heaven, and as the sand which is upon the seashore; and thy seed shall possess the gate of his enemies;	כִּי־בִרְךָ אַבְרָהָם וְהִרְבֵּה אַרְבֶּה אֶת־זֶרְעֲךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחֵל אֲשֶׁר עַל־שַׁפַּת הַיָּם וִירֶשׁ זֶרְעֲךָ אֶת שַׁעַר אֹיְבָיו:	17
18	and in thy seed shall all the nations of the earth be blessed; because thou hast hearkened to My voice.'	וְיִתְבָּרְכוּ בְּדִיל בְּנֶךְ כָּל עַמֵּי אֲרֶעָא חִלְף דְּקַבִּילְתָּא לְמִימְרֵי:	18
19	So Abraham returned unto his young men, and they rose up and went together to Beer-sheba; and Abraham dwelt at Beer-sheba.	וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שֶׁבַע וַיָּשָׁב אַבְרָהָם בְּבֶאֱר שֶׁבַע: (פ)	19

בסבך. אילן: בקרניו. שהיה רץ אלל אברהם, והשטן סובכו ומערצצו צאילנות: תחת בנו. מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום, מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו, היה מתפלל ואומר, יהי רצון שיהא זו כאלו היא עשויה צנני, כאלו צנני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו צנני מופשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן: (14) ה' יראה. פשוטו כתרומתו, ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה, להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות: אשר יאמר היום. שיאמרו לימי הדורות עליו זהר ה' יראה הקצ"ה לעמו: היום. הימים העתידין, כמו עד היום הזה שכל המקרא, שכל הדורות הצאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה, על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה, ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהגילם מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה בכל דורות הצאים, זהר ה' יראה אפרו של יצחק צור ועומד לכפרה:

(17) ברך אברהם. אחת לאצו אחת לבן: והרבה ארבה. אחת לאצו אחת לבן: (19) וישב אברהם בבאר שבע. לא ישיבה ממשי שהרי צהרון היה יושב, י"צ שנים לפני עקידתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לצהרון, כמו שנאמר ויגר אברהם צאריך פלשתיים ימים רבים, מרובים משל צהרון הראשונים, והם כ"ו שנה, כמו שפירשנו למעלה:

20	And it came to pass after these things, that it was told Abraham, saying: 'Behold, Milcah, she also hath borne children unto thy brother Nahor:	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַהֲוָה בֵּתָר פֶּתֻמָּיָא הָאֵלִין וַיִּגְדֹּל לְאַבְרָהָם לְאִמְרָה הַנָּה וַאֲתַחְוָא לְאַבְרָהָם לְמִימְרָהּ אֵף הִיא בְּנִין יִלְדָה מִלְכָּה גַם־הִוא בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיו:	מפטייר יט*
21	Uz his first-born, and Buz his brother, and Kemuel the father of Aram;	אֶת־עוֹז בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קִמּוּאֵל אָבִי אַרָם:	21
22	and Chesed, and Hazo, and Pildash, and Jidlaph, and Bethuel.'	וְאֶת־כְּשֹׁד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־בְּתוּאֵל:	22
23	And Bethuel begot Rebekah; these eight did Milcah bear to Nahor, Abraham's brother.	וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יִלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אָחִי אַבְרָהָם:	23
24	And his concubine, whose name was Reumah, she also bore Tebah, and Gaham, and Tahash, and Maacah.	וּפִילְגִשׁוֹ וְשִׁמְהָ רְאוּמָה וְלַחֲיִנְתִּיהָ וְשִׁמְהָ רְאוּמָה גַם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גָּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעַכָּה: (פ)	קמ"ו

The Haftara is II Kings 4:1 - 4:37 on page 239. Sepharadim read II Kings 4:1 - 4:23.

XXIII	And the life of Sarah was a hundred and seven and twenty years; these were the years of the life of Sarah.	וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:	חיי שרה
2	And Sarah died in Kiriatharba—the same is Hebron—in the land of Canaan; and Abraham came to mourn for Sarah, and to weep for her.	וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הָיָא חִבְרוֹן בְּאַרְעֵא דְּכְנַעַן וַאֲתָא אַבְרָהָם לְמַסְפְּדָהּ דְּשָׂרָה וּלְמַבְכָּהּ:	2

(20) אחרי הדברים האלה ויגד וגר. בשוצו מהר המוריה היה אזרחם מהרהר ואומר, אלו היה בני שחוט כזר, היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה מצוות ענר אשכול וממרא, בשרו הקצ"ה שנולדה רבקה בת ווגו, וזהו אחר הדברים האלה, הרעורי דברים שהיו על ידי עקידה: גם היא. ה היא השוקה משפחותיה למשפחות אזרחם גם כן, מה אזרחם י"ב שנים שיאו מיעקב ח' בני הגזירות וד' בני שפחות, אף אלו ח' בני גזירות וד' בני פלגש: (23) ובתואל ילד את רבקה. כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה: (1) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. לכך נכתב שנה בכל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת ק' כזת כ' לחטא, מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין, אף בת ק' בלא חטא, ובת כ' כזת ו' ליופי: שני חיי שרה. פלג שוין לטובה:

(2) בקרית ארבע. על שם ארבע ענקים שהיו שם, אחימן ששיתלמי ואביהן. דבר אחר, על שם ארבע זוגות שנקברו שם איש ואשתו, אדם וחווה, אזרחם ושרה, יחזק ורצקה, יעקב ולא (ז"ר נח, ד): ויבא אברהם. מזכר שבע: לספור לשרה ולבכתה. נסמכה מיתת שרה לעקידת יחזק, לפי שעל ידי צוורת העקידה, שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחו

3	And Abraham rose up from before his dead, and spoke unto the children of Heth, saying:	וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פָּנָיו מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל-בְּנֵי-חֶת לֵאמֹר:	וְקָם אַבְרָהָם מֵעַל אִפִּי מִיְתִיָּה וּמִלֵּיל עִם בְּנֵי חֶתָאָה לְמִימַר:
4	'I am a stranger and a sojourner with you: give me a possession of a burying-place with you, that I may bury my dead out of my sight.'	גֵּר-וְתוֹשָׁב אֲנִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אֶחָזֶת-קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מִתִּי מִלִּפְנֵי:	דִּיִּיר וְתוֹתֵב אֲנָא עִמָּכֹן הֲבו לִי אַחְסַנַת קְבוּרָא עִמָּכֹן וְאֶקְבֵּר מִיְתִי מִן קִדְמִי:
5	And the children of Heth answered Abraham, saying unto him:	וַיֵּעֲנוּ בְנֵי-חֶת אֶת-אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:	וְאֲתִיבֹו בְּנֵי חֶתָאָה יֵת אַבְרָהָם לְמִימַר לֵיהּ:
6	'Hear us, my lord: thou art a mighty prince among us; in the choice of our sepulchres bury thy dead; none of us shall withhold from thee his sepulchre, but that thou mayest bury thy dead.'	שְׁמַעְנוּ אֲדֹנָי נָשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחָר קְבָרֵינוּ קֶבֶר אֶת-מֵתְךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת-קְבָרוֹ לֹא-יִכְלֶה מִמֶּנּוּ מִקְבֵּר מֵתְךָ:	קִבִּיל מִנָּנָא רַבּוֹנָנָא רַב קִדָּם יֵי אַתָּה בִּינָנָא בִּשְׁפָר קְבָרָנָא קְבֵר יֵת מִיְתְךָ אֲנָשׁ מִנָּנָא יֵת קְבָרִיהּ לֹא יִמְנַע מִנְךָ מִלְמִקְבֵּר מִיְתְךָ:
7	And Abraham rose up, and bowed down to the people of the land, even to the children of Heth.	וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לָעָם הָאָרֶץ לְבְנֵי-חֶת:	וְקָם אַבְרָהָם וַיִּסְגִּיד לָעָמָא דְאֶרֶעָא לְבְנֵי חֶתָאָה:
8	And he spoke with them, saying: 'If it be your mind that I should bury my dead out of my sight, hear me, and entreat for me to Ephron the son of Zohar,	וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם-יֵשׁ אֶת-נַפְשְׁכֶם לְקַבֵּר אֶת-מֵתִי מִלִּפְנֵי שְׁמַעוּנִי וּפְגַעוּ-לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן-צֹחַר:	וּמִלֵּיל עִמָּהוֹן לְמִימַר אִם אֵית רַעְנָא נַפְשְׁכֹּן לְמִקְבֵּר יֵת מִיְתִי מִן קִדְמִי קִבִּילוּ מִנִּי וּבַעוּ לִי מִן עֶפְרוֹן בֶּר צוּחַר:
9	that he may give me the cave of Machpelah, which he hath, which is in the end of his field; for the full price let him give it to me in the midst of you for a possession of a burying-place.'	וַיִּתֵּן-לִי אֶת-מַעְרַת הַמַּכְפֶּלֶה אֲשֶׁר-לוֹ אֲשֶׁר בְּקֶצֶה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לְאֶחָזֶת-קֶבֶר:	וַיִּתֵּן לִי יֵת מַעְרַת כְּפִילָתָא דְלִיה דְּבִסְטָר חֻקְלִיה בְּכֶסֶף שְׁלִים יִתְּנָה לִי בִינִיכֹן לְאַחְסַנַת קְבוּרָא:
10	Now Ephron was sitting in the midst of the children of Heth; and Ephron the Hittite answered Abraham in the hearing of the children of Heth, even of all that went in at the gate of his city, saying:	וְעֶפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי-חֶת וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת-אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי-חֶת לְכָל בָּאֵי שַׁעַר-עִירוֹ לֵאמֹר:	וְעֶפְרוֹן יֵתִיב בְּגוֹ בְּנֵי חֶתָאָה וְאֲתִיב עֶפְרוֹן חֶתָאָה יֵת אַבְרָהָם קִדָּם בְּנֵי חֶתָאָה לְכָל עַלֵי תַרְעָה קְרִיתִיה לְמִימַר:

נשמתה ממנה ומתה:

(4) גר ותושב אנכי עמכם. גר מארץ אחרת, ונתישצתי עמכם. ומדרש אגדה, אם תרלו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב

ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקד"ה לְקַדְשָׁךְ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת: אחרות קבר. אחרות קרקע לבית הקברות:

(6) לא יכלה. לא ימנע, כמו לא תקלל רשמיך (תהלים מ, יז), וכמו וַיִּקְלַל הַגִּישָׁם (בראשית ח, ז):

(8) נפשכם. רצונכם: ופגעו לי. לשון צקשה, כמו אל תפקעי צי (רות א, טז):

(9) המכפלה. בית ועליה על גזיו. דבר אחר, שכפולה צווגות (עירובין נג.). בכסף מלא. אשלם כל שוויה, וכן דוד

אמר לַחֲנוּנֵה צָקָם מֵלֵא (דברי הימים-א כא, כד):

11	'Nay, my lord, hear me: the field give I thee, and the cave that is therein, I give it thee; in the presence of the sons of my people give I it thee; bury thy dead.'	לֹא־אֲדֹנָי שְׁמָעֵנִי הַשְׂדֵּה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לָךְ נָתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נָתַתִּיהָ לָךְ קִבֵּר מֵתָךְ:	לֹא רַבּוֹנִי קִבֵּיל מִנִּי חֻקְלָא יִהְיִית לָךְ וּמַעְרָתָא דְּבִיהַ לָךְ יִהְיִיתָ לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי יִהְיִיתָ לָךְ קִבֵּר מֵתָךְ:
12	And Abraham bowed down before the people of the land.	וַיִּשְׁתַּחֲוֶה אֲבֹרָהִם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ:	וּסְגִיד אֲבֹרָהִם קִדָּם עַמָּא דְּאָרְעָא:
13	And he spoke unto Ephron in the hearing of the people of the land, saying: 'But if thou wilt, I pray thee, hear me: I will give the price of the field; take it of me, and I will bury my dead there.'	וַיִּדְבֹּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אֵךְ אִם־אַתָּה לוֹ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶסֶף הַשְׂדֵּה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתֵי שְׁמָח:	וּמִלִּיל עִם עֶפְרוֹן קִדָּם עַמָּא דְּאָרְעָא לְמִימַר בְּרַם אִם עֲבַדְתָּ לִּי טִיבּוּ קִבֵּיל מִנִּי אֲתִין כֶּסֶףא דְּמִי חֻקְלָא סָב מִנִּי וְאֶקְבֵּר יָת מֵיתִי תַּמָּן:
14	And Ephron answered Abraham, saying unto him:	וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אֲבֹרָהִם לֵאמֹר לוֹ:	וְאֲתִיב עֶפְרוֹן יָת אֲבֹרָהִם לְמִימַר לִיה:
15	'My lord, hearken unto me: a piece of land worth four hundred shekels of silver, what is that betwixt me and thee? bury therefore thy dead.'	אֲדֹנָי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בִּינִי וּבִינְךָ מַה־הָיָא וְאַתָּה מֵתָךְ קִבֵּר:	רַבּוֹנִי קִבֵּיל מִנִּי אֶרֶע שְׁוִיָּא אַרְבַּע מֵאָה סָלְעִין דְּכֶסֶף בִּינָא וּבִינְךָ מָא הִיא וְיָת מֵיתָךְ קִבֵּר:
16	And Abraham hearkened unto Ephron; and Abraham weighed to Ephron the silver, which he had named in the hearing of the children of Heth, four hundred shekels of silver, current money with the merchant.	וַיִּשְׁמַע אֲבֹרָהִם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אֲבֹרָהִם לְעֶפְרוֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לְסֹחֵר:	וּקִבֵּיל אֲבֹרָהִם מִן עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אֲבֹרָהִם לְעֶפְרוֹן יָת כֶּסֶףא דְּמִלִּיל קִדָּם בְּנֵי חֵתאָה אַרְבַּע מֵאָה סָלְעִין דְּכֶסֶף מִתְקַבֵּל סְחוּרָה בְּכָל מְדִינָה:
17	So the field of Ephron, which was in Machpelah, which was before Mamre, the field, and the cave which was therein, and all the trees that were in the field, that were in all the border thereof round about, were made sure	וַיִּקְסוּ שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֶּלֶה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא הַשְׂדֵּה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשְּׂדֵּה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב:	וְקָם חֻקְלָא עֶפְרוֹן דְּבִכְפִּילָתָא דְּקִדָּם מַמְרֵא חֻקְלָא וּמַעְרָתָא דְּבִיהַ וְכָל אֵילָנֵי דְּבִחֻקְלָא דְּבִכָּל תְּחוּמֵיהּ סְחוּר סְחוּר:

(10) ועפרון ישב. כתיב חסר, אותו היום מנוה שוטר עליהם, מפני חשיבותו של אזרחם שהיה צריך לו, עלה לגדולה: לכל באי שער עירו. שכולן צטלו ממלאכתן, וצאו לגמול חסד לשרה:
 (11) לא אדני. לא תקנה אותה דמים: נחתי לך. הרי הוא כמו שנתייה לך:
 (13) אך אם אתה לו שמעני. אתה אומר לי לשמוע לך וליקח צחנם, אני אי אפשרי כן: אך אם אתה לו שמעני. הלואי ותשמעני: נחתי. דוני"ש צלע"ו, מוכן הוא אללי, והלואי נחתי לך ככר:
 (15) ביני ובינך. צין שני אזהרים כמונו, מה היא חשונה לכלום, אלא הנח את המכר, ואת מתן קצור:
 (16) וישקל אברהם לעפרון. חסר וי", לפי שאמר הרצה ואפילו מעט לא עשה, שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עובר לסוחר, שמתקצלים בשקל בכל מקום, ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין, (צדא מצינא פז. צבורות נ.), גנטיאר"ש צלע"ו:

18	unto Abraham for a possession in the presence of the children of Heth, before all that went in at the gate of his city.	לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חֵת בְּכָל בְּאֵי שְׁעַר-עִירוֹ: חֲתָאָהּ בְּכָל עַלִי תִרְעָה קִרְתִּיהָ:	18
19	And after this, Abraham buried Sarah his wife in the cave of the field of Machpelah before Mamre—the same is Hebron—in the land of Canaan.	וְאַחֲרֵי-כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל-מְעֵרַת שְׂדֵה הַמְּכַפְלָה עַל-פְּנֵי מַמְרֵא הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	19
20	And the field, and the cave that is therein, were made sure unto Abraham for a possession of a burying-place by the children of Heth.	וַיִּקְם הַשְּׂדֵה וְהַמְעֵרָה אֲשֶׁר-בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲזֹת-קָבֹר מֵאֵת בְּנֵי-חֵת: (ס)	20
XXIV	And Abraham was old, well stricken in age; and the LORD had blessed Abraham in all things.	וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְהִי בֵרְךְ אֶת-אַבְרָהָם בְּכָל: וְאַבְרָהָם סִיב עָלָּ בְּיוֹמָיו נִי בֵרְךְ יְת אַבְרָהָם בְּכֹל־א:	כ
2	And Abraham said unto his servant, the elder of his house, that ruled over all that he had: 'Put, I pray thee, thy hand under my thigh.	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-עֲבָדוֹ זֶקֶן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁלָל בְּכָל-אֲשֶׁר-לוֹ שִׁים-נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי: וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעֲבָדָיו סָבֵא דְבֵיתָהּ דְּשָׁלִיט בְּכָל דְּלִיהָ שׁוּ כְּעַן יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי:	2
3	And I will make thee swear by the LORD, the God of heaven and the God of the earth, that thou shalt not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites, among whom I dwell.	וְאֲשָׁכִיעֲךָ בִּיהִנֹּחַ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ: וְאֶקְרָא אֱלֹהִים וְאֶלְהָא דְּשָׁמַיָא וְאֶלְהָא דְּאָרְעָא דְּלֹא תִסָּב אֶתְתָּא לְבָרִי מִבְּנוֹת כְּנַעֲנָא דְּאֵנָּה יְתִיב בִּינֵיהוֹן:	3
4	But thou shalt go unto my country, and to my kindred, and take a wife for my son, even for Isaac.'	כִּי אֶל-אֲרָצִי וְאֶל-מִוְלַדְתִּי תֵלֵךְ וְלִקְחָתָּ אִשָּׁה לְבָנִי לִי צִחֶק: וְאֶלְהִין לְאָרְעִי וּלְיָדוֹתַי תִּיזִיל וְתִסָּב אֶתְתָּא לְבָרִי לִי צִחֶק:	4
5	And the servant said unto him: 'Peradventure the woman will not be willing to follow me unto this land; must I needs bring thy son back unto the land from whence thou camest?'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲעָבַד אוֹלִי לֹא-תֵאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל-הָאָרֶץ הַזֹּאת הַהִשָּׁב אֲשִׁיב אֶת-בְּנִי אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יָצָאתָ מִשָּׁם: וַאֲמַר לִיהָ עֲבָדָא מָאָם לֹא תִיבִי אֶתְתָּא לְמִיתִי בְּתָרִי לְאָרְעָא הָדָא הָאֶתְבָּא אֲתִיב יְת בֵּרְךְ לְאָרְעָא דְּנִפְקָתָא מִתְּמָן:	5

(17) ויקם שדה עפרון. תקומה היתה לו, שיצא מיד הדיוט ליד מלך. ופשוטו של מקרא, ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ לאצרהם למקנה וגו':

(18) בכל באי שער עירו. בקרב כולם ובמעמד כולם הקנה לו:

(1) ברך את אברהם בכל. צלל עולה בגימטריא צן, ומאחר שהיה לו צן, היה צריך להשיאו אשה:

(2) זקן ביתו. לפי שהוא דצוק נקוד זקן: תחת ירכי. לפי שהנצבע צריך שיטול צידו חפץ של מזוה, כגון ספר תורה, או מפליין (שזועות לח:), והמילה היתה מזוה ראשונה לו, וצאה לו על ידי צער, והיתה חציבה עליו, ונטלה:

6	And Abraham said unto him: 'Beware thou that thou bring not my son back thither.'	וַיֹּאמֶר אֲבִיךָ אֶבְרָהָם הִשְׁמַר לְךָ פֶּן-תָּשִׁיב אֶת-בְּנִי שָׁמָּה: וַיֹּאמֶר לִיה אֶבְרָהָם אֶסְתָּמֵר לְךָ דִּלְמָא תָּתִיב יְת בְּרִי לְתַמָּן:	6
7	The LORD, the God of heaven, who took me from my father's house, and from the land of my nativity, and who spoke unto me, and who swore unto me, saying: Unto thy seed will I give this land; He will send His angel before thee, and thou shalt take a wife for my son from thence.	וַיְהִי וְהוּא אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקַחְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מִוְלַדְתִּי וְאֲשֶׁר דִּבֶּר-לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע-לִי לֵאמֹר לְזֶרַעְךָ אֶתֵּן אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ לִפְנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לְבְנִי מִשָּׁם:	7
8	And if the woman be not willing to follow thee, then thou shalt be clear from this my oath; only thou shalt not bring my son back thither.'	וְאִם לֹא תֵאֵבָה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אֲחֵריךָ וְנִקְרְית מִשְׁבַּעְתִּי זֹאת כִּי אֶת-בְּנִי לֹא תָשִׁיב שָׁמָּה: וְאִם לֹא תֵיבִי אֶתְתָּא לְמִיתִי בְּתֶרְךָ וְתֵהִי זָכָא מִמּוֹמְתִי דָּא לְחוּד יְת בְּרִי לֹא תָתִיב לְתַמָּן:	8
9	And the servant put his hand under the thigh of Abraham his master, and swore to him concerning this matter.	וַיִּשֶׁם הָעֶבֶד אֶת-יָדוֹ תַּחַת יָרֶךְ אֶבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשְׁבַּע לוֹ עַל- הַדָּבָר הַזֶּה: וְשׁוּי עֶבְדָּא יְת יְדִיה תַּחוֹת יָרֶכָא דְּאֶבְרָהָם רַבּוּנִיה וְקָמִים לִיה עַל פְּתִיגְמָא הַדִּין:	9
10	And the servant took ten camels, of the camels of his master, and departed; having all goodly things of his master's in his hand; and he arose, and went to Aram-naharaim, unto the city of Nahor.	וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גַּמְלִים מִגַּמְלֵי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל-טוֹב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל- אָרָם נַהֲרַיִם אֶל-עִיר נַחוֹר: וַדְּבַר עֶבְדָּא עֲסָרָא גַּמְלִין מִגַּמְלֵי רַבּוּנִיה וַאֲזַל וְכָל טוֹב רַבּוּנִיה בְּיָדֵיהּ וְקָם וַאֲזַל לְאָרָם דְּעַל פֶּתַח לְקֶרְתָּא דְּנַחוֹר:	שלישי
11	And he made the camels to kneel down without the city by the well of water at the time of evening, the time that women go out to draw water.	וַיַּבְרֶךְ הַגַּמְלִים מִחוּץ לָעִיר אֶל-בְּאֵר הַמַּיִם לַעֲת עֶרֶב לַעֲת זֹאת הַשָּׂאֵבֶת: וַאֲשֶׁרִי גַּמְלֵיָא מִבְּרָא לְקֶרְתָּא עִם בִּירָא דְּמֵיָא לְעֵדָן רַמְשָׁא לְעֵדָן דְּנַפְקָן מְלִיתָא:	11

(7) ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי. ולא אמר ואלהי הארץ, ולמעלה אמר ואשביעך וגו', אמר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ, שהרגלתי צפי הצריות, אבל כשלקחני מצית אבי, היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ, שלא היו צאי עולם מכירים צו, ושמו לא היה רגיל בארץ: מבית אבי. מחרן: ומארץ מולדתי. מאור כשדים: ואשר דבר לי. לזרכי, כמו אשר דבר עלי. וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אלל דבור, מפורשים בלשון על, ותרגום שלהם (רצונו שדרך התרגום להשתמש למ"ד במקום בעבור וק"ל), עלי, עלוהי, עליהון, שאין נופל אלל דיבור לשון לי, ולו, ולהם, אלא אלי, אליו, אליהם. ותרגום שלהם עמי, עמיה, עמהון, אבל אלל אמירה נופל לשון לי, ולו, ולהם: ואשר נשבע לי. צין הצתרים: (8) ונקית משבועתי וגו'. וקח לו אשה מצנות ענר אשכול וממרא: רק את בני וגו'. רק מיעוט הוא, בני אינו חוזר, אבל יעקב צן בני סופו לחזור:

(10) מגמלי אדוניו. נִקְרְיָן היו משאר גמלים, שהיו יוצאין זממין (צ"ר נט, י), מפני הגזל, שלא ירעו בשדות אחרים: וכל טוב אדוניו בידו. שטר מתנה כתב ליחזק על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח לו צחס (שם יא): ארם נהרים. צין שמי נהרות וישנת:

<p>12 And he said: 'O LORD, the God of my master Abraham, send me, I pray Thee, good speed this day, and show kindness unto my master Abraham.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהֵיהֶּ דָּרְבוּנִי אֲבָרְהָם זְמִין כְּעַן קְדָמִי יוֹמָא דִּין וְעֵבִיד טִיבוּ עִם רְבוּנִי אֲבָרְהָם:</p>	<p>12 וַיֹּאמְרוּ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנִי אֲבָרְהָם הַקְרֵה־נָּא לִפְנֵי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדָנִי אֲבָרְהָם:</p>
<p>13 Behold, I stand by the fountain of water; and the daughters of the men of the city come out to draw water.</p>	<p>הָא אֲנָא קָאִים עַל עֵינָא דְּמִיָּא וּבְנוֹת אַנְשֵׁי קְרִיתָא וּפְקִין לְמַמְלִי מִיָּא:</p>	<p>13 הִנֵּה אֲנֹכִי נֹצֵב עַל־עֵין הַמַּיִם וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאוֹת לְשָׂאֵב מַיִם:</p>
<p>14 So let it come to pass, that the damsel to whom I shall say: Let down thy pitcher, I pray thee, that I may drink; and she shall say: Drink, and I will give thy camels drink also; let the same be she that Thou hast appointed for Thy servant, even for Isaac; and thereby shall I know that Thou hast shown kindness unto my master.'</p>	<p>וְתֵהִי עוֹלִימְתָא דְּאִימַר לָהּ אֲרַפְנִי כְּעַן קוֹלְתִּידָּ וְאִשְׁתִּי וְתִימַר אִשְׁתִּי וְאִף גְּמִלָּד אִשְׁתִּי יִתֵּה זְמִינְתָּא לְעֵבֶדְךָ לְיִצְחָק וּבִה אֲדַע אֲרִי עֹבֶדְךָ טִיבוּ עִם רְבוּנִי:</p>	<p>14 וְהִיְהִי הַנֶּעֱדָר אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כַּדָּךְ וְאִשְׁתָּה וְאִמְרָה שְׁתָּה וְגַם־גְּמִלָּדָּ אֶשְׁקָה אֹתָהּ הַכֹּחֶתָ לְעֹבֶדְךָ לְיִצְחָק וּבִה אֲדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדָנִי:</p>
<p>15 And it came to pass, before he had done speaking, that, behold, Rebekah came out, who was born to Bethuel the son of Milcah, the wife of Nahor, Abraham's brother, with her pitcher upon her shoulder.</p>	<p>וְהָיָה הוּא עַד לֹא שִׁיעִי לְמַלְלָא וְהָא רִבְקָה נִפְקַת דְּאֵתִילִידַת לְבִתּוּאֵל בֶּר מִלְכָּה אֶתָּת נָחוֹר אֲחוּהִי דְּאֲבָרְהָם וְקוֹלְתָּה עַל כְּתֻפָּהּ:</p>	<p>15 וַיְהִי־הוּא טָרַם כְּלָה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצְאָה אֲשֶׁר יִלְדָּה לְבִתּוּאֵל בֶּן־מִלְכָּה אִשְׁתִּי נָחוֹר אֲחִי אֲבָרְהָם וְכֵדָה עַל־שִׁכְמָהּ:</p>
<p>16 And the damsel was very fair to look upon, a virgin, neither had any man known her; and she went down to the fountain, and filled her pitcher, and came up.</p>	<p>וְעוֹלִימְתָּא שְׁפִירָא לְמַחֲזִי לְחַדָּא בְּתוּלְתָא וְגַבְרָא לֹא יָדָעָה וְנִחַתַּת לְעֵינָא וּמָלְתָּ קוֹלְתָּה וּסְלִיקַתָּ:</p>	<p>16 וְהַנֶּעֱדָר טֹבַת מְרָאָה מְאֹד בְּתוּלָהּ וְאִישׁ לֹא יָדָעָה וְתָרַד הָעֵינָה וְתָמְלָא כְּדָה וְתָעַל:</p>
<p>17 And the servant ran to meet her, and said: 'Give me to drink, I pray thee, a little water of thy pitcher.'</p>	<p>וְרַחַט עֲבָדָּא לְקַדְמוּתָהּ וַאֲמַר אִשְׁתִּי כְּעַן זְעִיר מִיָּא מִקּוֹלְתִּידָּ:</p>	<p>17 וַיָּרֻץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר הֲגִמִּיאִנִי נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדָּךְ:</p>
<p>18 And she said: 'Drink, my lord'; and she hastened, and let down her pitcher upon her hand, and gave him drink.</p>	<p>וַאֲמַרְתָּ אִשְׁתִּי רְבוּנִי וְאִחִיאַת וְאִחִיתַת קוֹלְתָּה עַל יָדָהּ וְאִשְׁקִיתִיהָ:</p>	<p>18 וְתֹאמַר שְׁתָּה אֲדָנִי וְתָמְחָר וְתָרַד כְּדָה עַל־יָדָהּ וְתִשְׁקָהּ:</p>

(11) ויברך הגמלים. הרצ"ס:

(14) אותה הוכחת. ראויה היא לו, שמהא גומלת חסדים, וכדאי ליכנס צניתו של אברהם, ולשון הוכחת, צירפת, אפרושי"ט זלע"ז: ובה אדע. לשון מחנה, הודע לי זה: כי עשית חסד. אם תהיה ממשפחתו והוגנת לו, אדע כי עשית חסד:

(16) בתולה. ממקום צמולים (צ"ס, ה): ואיש לא ידעה. שלא כדרכה, לפי שצנות הכנענים היו משמרות מקום צמוליהן, ומפקירות עממן ממקום אחר, העיד על זו שנקייה מכל:

(17) וירץ העבד לקראתה. לפי שראה שעלו המים לקראתה (צ"ס): הגמליני נא. לשון גמיעה, הומי"ר זלע"ז:

(18) ותרד כדה. מעל שכמה:

19 And when she had done giving him drink, she said: 'I will draw for thy camels also, until they have done drinking.'

20 And she hastened, and emptied her pitcher into the trough, and ran again unto the well to draw, and drew for all his camels.

21 And the man looked stedfastly on her; holding his peace, to know whether the LORD had made his journey prosperous or not.

22 And it came to pass, as the camels had done drinking, that the man took a golden ring of half a shekel weight, and two bracelets for her hands of ten shekels weight of gold;

23 and said: 'Whose daughter art thou? tell me, I pray thee. Is there room in thy father's house for us to lodge in?'

24 And she said unto him: 'I am the daughter of Bethuel the son of Milcah, whom she bore unto Nahor.'

19 וְהִכָּל לְהַשְׁקֹתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם וְשִׁיצִיאת לְאַשְׁקִייתֶיהָ וַאֲמַרְתָּ לְגַמְלֵיךְ אֲשָׁאב עַד אִם-כָּלוּ לְשִׁתָּת׃

20 וַתַּמְהֵר וַתַּעַר כַּדָּה אֶל-הַשֶּׁקֶת וַאֲחִיאת וַנִּפְצַת קוֹלָתָהּ לְבֵית וַתָּרֶץ עוֹד אֶל-הַבְּאֵר לְשָׁאב לְמַמְלֵי וּמִלַּת לְכָל גַּמְלוֹהֵי׃

21 וְהָאִישׁ מִשְׁתַּאֲחָה לָּהּ מִחֲרָיֵשׁ וְגוֹבְרָא שְׁהִי בָּהּ מִסְתַּכֵּל לְדַעַת הַהֲצִלִּיחַ יְהוָה דְּרָכּוֹ אִם-לֹא׃

22 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ הַגַּמְלִים לְשִׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ גֶּזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל-יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם׃

23 וַיֹּאמֶר בֶּת-מִי אַתְּ הַגִּידִי נָא לִי הֵיכָּן בֵּית-אָבִיךָ מְקוֹם לָנוּ לָלִין׃

24 וַתֹּאמֶר אֵלָיו בֶּת-בְּתוּאֵל אֲנֹכִי בֶן-מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר׃

(19) עד אם כלו. הרי אם משמש כלשון אשר: אם כלו. תרגם אונקלוס די ספקון, שזו היא גמר שתייתן כששתו די ספקון: (20) ותער. לשון נפילה, והרבה יש כלשון משנה, המערה מכיל אל כלי, ובמקרא יש לו דומה אל פֶּעַר נִפְשִׁי (תהלים קמא, ח), אֲשֶׁר הֶעֱבָדָה לְמִנּוֹת נִפְשׁוֹ (ישעיה נג, יז): השקת. אכן חלולה ששתיים זה הגמלים: (21) משתאה. לשון שאיה, כמו שאו ערים, תִּשְׁאָה שְׂמֵמָה (ישעיה ו, יא): משתאה. משתומם ומתזהל, על שראה דברו קרוב להגלית, אבל אינו יודע אם ממשיכה אתה היא אם לאו. ואל תחמה בתי"ו של משתאה, שאין לך תיבה שתחלת יסודה ש"ן ומדברת כלשון מתפעל, שאין תי"ו מפרידה בין שתי אותיות של עיקר היסוד, כגון משתאה מגזרת שאה, מִשְׁתַּוֵּל (שם נט, טו) מגזרת שולל, וּשְׂתוּמָם (שם טז) מגזרת שממה, וּשְׂתוּמָם חֲקוֹת עֲמָרִי (מיכה ו, טז) מגזרת וישמר, אף כאן משתאה מגזרת תשאה, וכשם שתאה מוצא לשון משומם באדם נבהל וגאלם ובעל מחשבות, כמו על יומו נִשְׁמוּ חֲסָרוֹנִים (איוב יח, כ), שְׁמוּ שְׂמִים (ירמיה ב, יז), אֲשֶׁתוּמָם קִשְׁעָה בְּדָה (דניאל ד, טו), כך תפרש לשון שאייה באדם צהול ובעל מחשבות. ואונקלוס תרגם לשון שהייה, וגזר אֲשִׁי, שזהו ועומד במקום אחד, לראות ההגלית ה' דרכו, ואין לתרגם שתי שהרי אינו לשון שתייה, שאין אל"ף נופלת כלשון שתייה: משתאה לה. משתומם עליה, כמו אֲמָרִי לִי אֲחִי הוּא (בראשית כ, יג), וכמו וַיִּשְׁאַלְנִי אֲנֹכִי הַמֶּקוֹם לְאֲשָׁמוֹ (שם כו, ז):

(22) בקע. רמז לשקלי ישראל, בֶּקַע לְגִלְגָּלִת: ושני צמידים. רמז לשני לוחות מצומדות: עשרה זהב משקלם. רמז לעשרת הדורות שבהן:

(23) ויאמר בת מי את. לאחר שנתן לה שאלה, לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהגלית הקצ"ה דרכו: ללין. לינה אחת, לין קס דבר, והיא אמרה ללון כמה לינות:

(24) בת בתואל. השיבונו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון:

25	She said moreover unto him: 'We have both straw and provender enough, and room to lodge in.'	וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם-תֵּבָן גַּם-מִסְפּוֹא רֹב עִמָּנוּ גַּם-מָקוֹם לָלוֹן:	25
26	And the man bowed his head, and prostrated himself before the LORD.	וַיִּקְדַּם הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה: וַכַּרַע גּוֹבְרָא וּסְגִיד קֶדֶם יי:	26
27	And he said: 'Blessed be the LORD, the God of my master Abraham, who hath not forsaken His mercy and His truth toward my master; as for me, the LORD hath led me in the way to the house of my master's brethren.'	וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבִרְהָם אֲשֶׁר לֹא-עָזַב חֲסִדּוֹ וְאֱמֻתּוֹ מִעַם אֲדֹנָי אֲנִי בַדְרֹךְ נָתַנִּי יְהוָה בֵּית אָחִי אֲדֹנָי:	רביעי
28	And the damsel ran, and told her mother's house according to these words.	וַתֵּרֶץ הַנַּעֲלָ וַתַּגִּד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה:	28
29	And Rebekah had a brother, and his name was Laban; and Laban ran out unto the man, unto the fountain.	וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיֵּרֶץ לָבָן אֶל-הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל-הָעֵין:	29
30	And it came to pass, when he saw the ring, and the bracelets upon his sister's hands, and when he heard the words of Rebekah his sister, saying: 'Thus spoke the man unto me, 'that he came unto the man; and, behold, he stood by the camels at the fountain.	וַיְהִי כִּרְאֹת אֶת-הַנִּזָּן וְאֶת-הַצְּמִידִים עַל-יָדָיו אֲחֻתּוֹ וַכַּד שָׁמַע יֵת פִּתְגָּמֶי רִבְקָה אֲחֻתִּיהָ לְמִימַר כַּדִּין מִלִּיל עָמִי גּוֹבְרָא וְאִתָּא לֹת גּוֹבְרָא וְהָא קָאִים עָלָי גַּמְלָא עַל עֵינָא:	30
31	And he said: 'Come in, thou blessed of the LORD; wherefore standest thou without? for I have cleared the house, and made room for the camels.'	וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ יְהוָה לְמָה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאֲנִי פָנִיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לְגַמְלִים:	31

- (25) מספוא. כל מאכל הגמלים קרוי מספוא, כגון תבן ושעורים;
 (27) בדרך. דרך המזומן, דרך הישר, צאותו דרך שהייתו צריך. וכן כל צי"ת ולמ"ד וה"א המשמשים צראש התיצה ונקודים צפת"ח, מדצרים צדצר הפשוט שזכר כבר במקום אחר, או שהוא מצורר וניכר צאיזו הוא מדצר:
 (28) לבית אמה. דרך הנשים היטה, להיות להן בית לישוב למלאכתן, ואין הבת מגדת אלא לאמה;
 (29) וירץ. למה רץ ועל מה רץ, ויהי כראות את הנזם, אמר, עשיר הוא זה, ונתן עיניו צממון;
 (30) על הגמלים. לשמרן, כמו והוא עומד עליהם (צראשית יח, ח) לשמשם:
 (31) פניתי הבית. מעבודת אלילים:

32	And the man came into the house, and he ungirded the camels; and he gave straw and provender for the camels, and water to wash his feet and the feet of the men that were with him.	וַיָּבֹא הָאִישׁ הַפִּיטָה וַיּוֹפֶתַח הַגְּמָלִים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמָלִים וּמַיִם לְרַחֵץ רַגְלָיו וּרְגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ:	וְעָל גּוֹבְרָא לְבֵיתָא וּשְׂרָא מִן גְּמָלִיא וִיהֵב תִּבְנָא וְכִסְתָּא לַגְּמָלִיא וּמַיָּא לְרַגְלֵיהּ וּרְגְלֵי גּוֹבְרִיא דְעַמִּיהּ:
33	And there was set food before him to eat; but he said: 'I will not eat, until I have told mine errand.' And he said: 'Speak on.'	(כ' וַיִּישֶׁם) [ק' וַיּוֹשֶׁם] לִפְנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֲכַל עַד אֲם־דְּבִרְתִּי דְּבִרְי וַיֹּאמֶר דְּבַר:	וְשׁוּיָא קִדְמוֹהִי לְמִיכַל וְאָמַר לֹא אֵיכּוֹל עַד דְּאֲמַלִּיל פְּתָגְמִי וְאָמַר מְלִיל:
34	And he said: 'I am Abraham's servant.	וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אֲנִכִּי:	וְאָמַר עֲבָדָא דְאַבְרָהָם אָנָּא:
35	And the LORD hath blessed my master greatly; and he is become great; and He hath given him flocks and herds, and silver and gold, and men-servants and maid-servants, and camels and asses.	וַיְהִי־הָ בִּרְכָּה אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדַּל וַיִּתֵּן־לּוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וְעֲבָדִם וּשְׁפָחוֹת וּגְמָלִים וַחֲמֹרִים:	וַיִּבְרִיךְ יְיָ רַבּוֹנִי לַחֲדָא וּסְגִי וִיהֵב לֵיהּ עֶאֱן וְתוֹרִין וְכֶסֶף וְזָהָב וְעֲבָדִין וְאִמָּהֶן וּגְמָלִין וַחֲמֹרִין:
36	And Sarah my master's wife bore a son to my master when she was old; and unto him hath he given all that he hath.	וַתֵּלֶד שָׂרָה אִשְׁתִּי אֲדֹנִי בֶן לְאֲדֹנִי אַחֲרִי וְקִנְתָּהּ וַיִּתֵּן־לּוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לּוֹ:	וַיֵּלֶדֶת שָׂרָה אֶת־רַבּוֹנִי בֶר לְרַבּוֹנִי בֶּתֶר דְּסִיבַת וִיהֵב לֵיהּ יְת כָּל דְּלֵיהּ:
37	And my master made me swear, saying: Thou shalt not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites, in whose land I dwell.	וַיִּשְׁבַּעַנִּי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִכִּי יֹשֵׁב בְּאֶרְצוֹ:	וְקִיַּים עָלִי רַבּוֹנִי לְמִימַר לֹא תִסֵּב אֶתְתָּא לְבָרִי מִבְּנוֹת כְּנַעֲנָאִי דְּאָנָּא יְחִיב בְּאֶרְעֵהוֹן:
38	But thou shalt go unto my father's house, and to my kindred, and take a wife for my son.	אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחָתְ אִשָּׁה לְבָנִי:	אֶלְהִינן לְבֵית אָבָא תִיזִיל וְלִזְרַעִיתִי וְתִסֵּב אֶתְתָּא לְבָרִי:
39	And I said unto my master: Peradventure the woman will not follow me.	וַיֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי אֵלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי:	וְאָמַרְתִּי לְרַבּוֹנִי מָאָם לֹא תִיתִי אֶתְתָּא בְּתָרִי:

- (32) ויפתח. המיר זמם שלהם (צ"ר ס, ח), שהיה קוּמַם את פיהם שלא ירעו דרך בשדות אחרים:
 (33) עד אם דברתי. הרי אם משמש כלשון אשר וכלשון כי, כמו עד פִּי יֵצֵא שִׁילָה (בראשית מט, י), זהו שאמרו חז"ל כי משמש צד' לשונות, והאחד אי, והוא אם:
 (36) ויתן לו את כל אשר לו. שטר מתנה הראה להם:
 (37) לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני. אם לא תלך מחלה אל בית אבי ולא תאבה ללכת אחריו:
 (39) אלי לא תלך האשה. אלי כתיב, צמ היטה לו ללעזר, והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אצרהם לפנות אלי להשיאו צמ, אמר לו אצרהם, בני צרוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק בצרוך:

40

וַאֲמַר לִי יְיָ דַּפְּלֹתִית קֶדְמוֹתַי
יִשְׁלַח מִלְּאֲכִיָּה עִמָּךְ וַיַּצְלַח
אוֹרְחֶךָ וַתִּסָּב אֶתְתָּא לְבָרִי
מִזְרַעִיתִי וּמִבֵּית אָבִא:

40

41

בְּכֵן תְּהִי זָכָא מְמוּמְתִי אֲרִי
תִּתְּהִי לְזַרְעִיתִי וְאִם לֹא יִתְּנוּ
לִּי וְתִהִי זָכָא מְמוּמְתִי:

41

42

וְאֶתִּי יוֹמָא דִּין לְעִנָּא
וְאֶמְרִית יְיָ אֱלֹהֵי דְרַבּוּנִי
אֲבָרְקֵם אִם אֵית כְּעַן רַעְוָא
מִדְּמָךְ לְאַצְלָחָא אוֹרְחֵי דְאַנָּא
אֲזִיל עֲלָה:

כא

43

הָא אָנָא קָאִים עַל עֵינָא
דְּמִיָּא וְתַהֵי עוֹלִימָתָא דְּתַפּוּק
לְמַמְלִי וְאִימַר לֵה אֲשַׁקְנִי כְּעַן
זַעִיר מִנָּא מְקוּלְתִּיךְ:

43

44

וְתִימַר לִי אֵךְ אֶת אִשְׁתִּי וְאֵךְ
לְגַמְלָךְ אֲמַלִּי הִיא אֶתְתָּא
דְּזִמְיָן יִי לְבַר רַבּוּנִי:

44

45

אָנאָ עד לא שִׁיבִיתִי לְמִלָּלָא
בְּלִבִּי וְהָא רַבָּקָה נִפְקַת
וּקוּלְתָּהּ עַל כְּתֻפָּהּ וּנְחֻתָּתָּהּ
לְעִינָא וּמִלַּת וְאַמְרִית לָהּ
אַשְׁקֵנִי כַּעַן:

45

46

וְאוֹחִיָּאת וְאַחִיָּת קוֹלָתָה מִנָּה
וְאַמְרַת אִשָּׁת וְאַף גַּמְלָה אִשְׁקִי
וְשִׁתִּי וְאַף גַּמְלִיא אִשְׁקִיָּאת:

46

(42) ואבא היום. היום ילאמי והיום צאתי, מכאן שקפצה לו הארץ. אמר רבי אחא, יפה שיחתן של עבדי אבות לפניי המקום ממחרתן של בניס, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה לא נאמרו אלא ברמיזה:

(44) גם אתה. גם לרצות אנשים שעמו: הוכיח. צירר והודיע, וכן כל הוכחה שבמקרא, צרור דבר:

(45) טרם אבלה. טרם שאני מכלה, וכן כל לשון הווה, פעמים שהוא מדבר בלשון עבר, כמו טָרַם פְּלִיטִי, ופעמים שמדבר בלשון עתיד, כמו פִּי חָמֵר חָיוֹב, הרי לשון עבר, פָּקָה יַעֲקֹב חָיוֹב (חיוֹב א, ה) הרי לשון עתיד, ופירוש שניהם לשון הווה, כי אומר היה חיוֹב אולי חטאו בני וגו' והיה עושה כך:

47	And I asked her, and said: Whose daughter art thou? And she said: The daughter of Bethuel, Nahor's son, whom Milcah bore unto him. And I put the ring upon her nose, and the bracelets upon her hands.	וַאֲשָׁל אֶתָּה וְאָמַרְתִּי אֵתָּה וְנֹאמְרִית בֵּת נָחֹר וְנֹאמְרִית בֵּת בְּתוּאֵל מִן אֶתָּה וְנֹאמְרִית בֵּת בְּתוּאֵל בֶּר נָחֹר דִּילִידַת לִיָּה מִלְכָּה וְשׁוּיָתִי קִדָּשָׁא עַל אֶפְתָּה וְשִׁירְיָא עַל יָדָהָּ:	וַאֲשָׁל אֶתָּה וְאָמַרְתִּי אֵתָּה וְנֹאמְרִית בֵּת נָחֹר וְנֹאמְרִית בֵּת בְּתוּאֵל מִן אֶתָּה וְנֹאמְרִית בֵּת בְּתוּאֵל בֶּר נָחֹר דִּילִידַת לִיָּה מִלְכָּה וְשׁוּיָתִי קִדָּשָׁא עַל אֶפְתָּה וְשִׁירְיָא עַל יָדָהָּ:
48	And I bowed my head, and prostrated myself before the LORD, and blessed the LORD, the God of my master Abraham, who had led me in the right way to take my master's brother's daughter for his son.	וּכְרַעִית וּסְגִידִית קִדָּם יְיָ וּבְרִיכִית יֵת יְיָ אֱלֹהֵיָה דְרַבּוּנִי אַבְרָהָם דִּדְפָּרְנִי בְּאֹרַח קְשׁוּט לְמַסַּב יֵת בֵּת אַחוּהִי דְרַבּוּנִי לְבָרִיָּה:	וְאֶקֶד וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וְאֶבְרַךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לְקַחַת אֶת־בֵּת־אָחִי אֲדֹנָי לְבָנוֹ:
49	And now if ye will deal kindly and truly with my master, tell me; and if not, tell me; that I may turn to the right hand, or to the left.'	וְכַעַן אִם אֵיתִיכּוֹן עֲבָדִין טִיבִי וְקְשׁוּט עִם רַבּוּנִי חֲוֹן לִי וְאִם לֹא חֲוֹן לִי וְאֶתְפְּנִי עַל יְמִינָא אוֹ עַל שְׂמָאלָא:	וְעַתָּה אִם־יִשְׁלַחַם עֲשִׂים חֶסֶד וְאֶמֶת אֶת־אֲדֹנָי הִגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הִגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל־יְמִין אוֹ עַל־שְׂמָאל:
50	Then Laban and Bethuel answered and said: 'The thing proceedeth from the LORD; we cannot speak unto thee bad or good.	וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מִן אֶתָּה יֵצֵא הַדְּבָר לֹא נוֹכַל דְּבַר אֱלִיָּה רַע אוֹ־טוֹב:	וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מִן אֶתָּה יֵצֵא הַדְּבָר לֹא נוֹכַל דְּבַר אֱלִיָּה רַע אוֹ־טוֹב:
51	Behold, Rebekah is before thee, take her, and go, and let her be thy master's son's wife, as the LORD hath spoken.'	הֵנָּה רִבְקָה לִפְנֵיךָ קַח וְלֵךְ וְתָתִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:	הֵנָּה רִבְקָה לִפְנֵיךָ קַח וְלֵךְ וְתָתִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:
52	And it came to pass, that, when Abraham's servant heard their words, he bowed himself down to the earth unto the LORD.	וַהֲנִיָּה כִּד שָׁמַע עֲבָדָא דְאַבְרָהָם יֵת פִּתְגָמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אֶרֶץ אֲרָצָה לַיהוָה:	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֲבַד אַבְרָהָם אֶת־דְּבָרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה לַיהוָה:
53	And the servant brought forth jewels of silver, and jewels of gold, and raiment, and gave them to Rebekah; he gave also to her brother and to her mother precious things.	וַיֹּצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וְכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּלְמִגְדָּנָתָהּ נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ:	וַיֹּצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וְכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּלְמִגְדָּנָתָהּ נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ:

חמישי

(47) ואשאל ואשם. שָׁהּ הסדר, שהרי הוא מחלה נתן ואחר כך שאל, אלם שלא יתפשוהו דדבריו ויאמרו, היאך נתת לה ועדיין אינך יודע מי היא: (49) על ימין. מצנות ישמעאל: על שמאל. מצנות לוט, שהיה יושב לשמאלו של אברהם (צ"ר ס, ט): (50) ויען לבן ובתואל. רשע היה, וקפץ להשיב לפניו אציו: לא נוכל דבר אליך. למאן דדבר הזה, לא על ידי תשובת דבר רע ולא על ידי תשובת דבר הגון, לפי שניכר שמה' יאל הדבר לפי דברין שזימנה לך: (52) וישתחו ארצה. מכאן שמוזכר על צורה טובה (צ"ר ס, ו): (53) ומגדנות. לשון מגדים, שהביא עמו מיני פירות של ארץ ישראל:

54	And they did eat and drink, he and the men that were with him, and tarried all night; and they rose up in the morning, and he said: 'Send me away unto my master.'	וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-עִמּוֹ וַיֵּלִינוּ וַיִּקְוֹמוּ בִּבְקֹר וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי לְאֹדְנִי:	54
55	And her brother and her mother said: 'Let the damsel abide with us a few days, at the least ten; after that she shall go.'	וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֵׁב הַנֶּעֱרָ אִתָּנוּ יָמִים אֹד עָשׂוֹר אַחֲרֵי תֵּלֵךְ:	55
56	And he said unto them: 'Delay me not, seeing the LORD hath prospered my way; send me away that I may go to my master.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֶל-תֹּאחֲרֵי אֹתִי וַיְהִי הַצְּלִיחַ דְּרָכֵי שְׁלַחְוִי וְאֵלֶכָה לְאֹדְנִי:	56
57	And they said: 'We will call the damsel, and inquire at her mouth.'	וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנֶּעֱרָ וְנִשְׁאַלָהּ אֶת-פִּיהָ:	57
58	And they called Rebekah, and said unto her: 'Wilt thou go with this man?' And she said: 'I will go.'	וַיִּקְרְאוּ לְרֵבֶקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם-הָאִישׁ הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֶיךָ:	58
59	And they sent away Rebekah their sister, and her nurse, and Abraham's servant, and his men.	וַיִּשְׁלְחוּ אֶת-רֵבֶקָה אֶחָתָם וְאֶת-מִנְקֵתָהּ וְאֶת-עֶבֶד אֲבִרָהָם וְאֶת-אֲנָשָׁיו:	59
60	And they blessed Rebekah, and said unto her: 'Our sister, be thou the mother of thousands of ten thousands, and let thy seed possess the gate of those that hate them.'	וַיְבָרְכוּ אֶת-רֵבֶקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הִי לְאַלְפֵי רֵבֶבָה וַיִּירֶשׁ זֶרַעְךָ אֶת שַׁעַר שֹׂנְאָיו:	60
61	And Rebekah arose, and her damsels, and they rode upon the camels, and followed the man. And the servant took Rebekah, and went his way.	וַתָּקֶם רֵבֶקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל-הַגְּמֵלִים וַתֵּלְכֶנָּה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת-רֵבֶקָה וַיֵּלֶךְ:	61

(54) ויילינו. כל לינה שצמקרא לינת לילה אחד:
(55) ויאמר אחיה ואמה. וצמול היכן היה, הוא היה רוצה לעכב וצא מלאך והמיתו: ימים. שנה (כתובות נז:) כמו ימים פהיה גאולתו (ויקרא כה, כט) שכן נותנין לצמולה זמן י"ב חדש, לפרנס את עצמה בתכשיטים: או עשור. ייחדשים. ואם תאמר ימים ממש, אין דרך המצקשים לצקש דבר מועט, ואם לא תרצה, תן לנו מרובה מזה:
(57) ונשאלה את פיה. מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה (צ"ר ס, יב):
(58) ותאמר אלך. מעצמי ואף אם אינכם רוצים:
(60) את היי לאלפי רבבה. את וזרעך תקבלו אותה צרכה שנאמר לא צרכהם צהר המוריה, הרצה ארצה את זרעך וגו', יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת:

62	And Isaac came from the way of Beer-lahai-roi; for he dwelt in the land of the South.	וַיָּצֵק עַל מִיתוֹהִי מִבֵּירָא דְּמִלְאָךְ קִיָּמָא אִתְחַזִּי עֲלֵהּ וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאַרְץ הַנֶּגֶב:	וַיָּצֵק בָּא מִבּוֹא בְּאֶר לַחֵי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאַרְץ הַנֶּגֶב:	62
63	And Isaac went out to meditate in the field at the eventide; and he lifted up his eyes, and saw, and, behold, there were camels coming.	וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוֹחַ בִּשְׂדֵה לְפָנֹת עָרֵב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה גְמָלִים בָּאִים:	וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוֹחַ בִּשְׂדֵה לְפָנֹת עָרֵב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה גְמָלִים בָּאִים:	63
64	And Rebekah lifted up her eyes, and when she saw Isaac, she alighted from the camel.	וַיִּקְשַׁף רֵבְקָה יֵת עֵינֶיהָ וַחֲזָת יֵת יִצְחָק וְאִתְרַכִּינָת מֵעַל גְּמִלָא:	וַתִּשָּׂא רֵבְקָה אֶת-עֵינֶיהָ וַתֵּרָא אֶת-יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגְּמֵל:	64
65	And she said unto the servant: 'What man is this that walketh in the field to meet us?' And the servant said: 'It is my master.' And she took her veil, and covered herself.	וַתֹּאמֶר לְעֶבְדָּא מִן גּוֹבְרָא דִּכִּי דְמַתְלִיד בְּחֻקְלָא לְסַדְמוֹתָנָא וַאֲמַר עֶבְדָּא הוּא רַבּוּנִי וְנִסִּיבַת עֵיפָא וְאִתְפְּסִיאת:	וַתֹּאמֶר אֶל-הָעֶבֶד מִי-הָאִישׁ הַלֵּוֶה הַהוּא בִּשְׂדֵה לְקִרְאָתָנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצֵּעִיר וַתִּתְכֶּס:	65
66	And the servant told Isaac all the things that he had done.	וַאֲשַׁתְּעִי עֶבְדָּא לְיִצְחָק יֵת כָּל פְּתִגְמֵיָא דְעֶבֶד:	וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל- הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה:	66
67	And Isaac brought her into his mother Sarah's tent, and took Rebekah, and she became his wife; and he loved her. And Isaac was comforted for his mother.	וַאֲעֵלֶה יִצְחָק לְמִשְׁכְּנָא וַחֲזָא וְהָא חֲקִינָן עוֹבְדָהָ כְּעוֹבְדֵי שָׂרָה אִמִּיהָ וְנִסִּיב יֵת רֵבְקָה וַחֲזָת לִיהָ לְאִתּוּ וְרִיחְמָה וַאֲתִנַּחֵם יִצְחָק בְּתֵר אִמִּיהָ:	וַיָּבֵאָה יִצְחָק הָאֵלֶּלֶה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת-רֵבְקָה וַתְּהִי-לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּנָּחֶם וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אֲחֵרֵי אִמּוֹ: (פ)	67
XXV	And Abraham took another wife, and her name was Keturah.	וַאֲסִיף אֲבֵרָהֶם וְנִסִּיב אֶתְתָּא וְשִׁמְיָה קִטּוּרָה:	וַיִּסֶּף אֲבֵרָהֶם וַיִּקַּח אִשָּׁה וְשִׁמְיָה קִטּוּרָה:	ששי כב
2	And she bore him Zimran, and Jokshan, and Medan, and Midian, and Ishbak, and Shuah.	וַיִּלְדַּת לִיהָ יֵת זִמְרָן וַיֵּת יִקְשָׁן וַיֵּת מִדְּן וַיֵּת מִדְּיָן וַיֵּת יִשְׂבָּק וַיֵּת שׁוּחַ:	וַתֵּלֶד לוֹ אֶת-זִמְרָן וְאֶת-יִקְשָׁן וְאֶת-מִדְּן וְאֶת-יִשְׂבָּק וְאֶת-שׁוּחַ:	2

(62) מבוא באר לחי רואי. שהלך להציל הגר לאברהם אביו שישאנה (צ"ר, ס, יד): יושב בארץ הנגב. קרוב לאותו צד, שנאמר ויסע משם אברהם אלףה הגב וישב צין קדש וצין צדד: שנאמר הגה צין קדש וצין צדד: (63) לשוח. לשון מפלה (צ"ר שס), כמו ישפך שיחו (מהלים קז, א): (64) ותרא את יצחק. ראתה אותו דודור ותוהא (ס"א ותמהה) מפניו (צ"ר, ס, טו): ותפל. השמיטה עזמה לארץ, כמרגומו ואמרכינת, הטעה עזמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע, כמו הטיף לא צדד, ארכיני. ויט שמים (שמואל-ב, כ, י), וארכין, לשון מוטה לארץ, ודומה לו כי יפול לא יוקל (מהלים לו, כד), כלומר אם יטה לארץ לא יגיע עד הקרקע: (65) ותתכס. לשון ותמפעל, כמו ופתקצר, ופתקצר: (66) ויספר העבד. גלה לו נסים שנעשו לו, שקפלה לו הארץ (צ"ר, ס, טו), ושנודמנה לו רבקה בתפלות: (67) האלה שרה אמו. ויציאה האלהה, והרי היא שרה אמו, כלומר ונעשית דוגמת שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת, היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מזויה בעיסה, וענן קשור על האלה, ומשמתה פסקו, וכשצאת רבקה חזרו (צ"ר, ס, טז): אחרי אמו. דרך ארץ, כל זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא אלה, ומשמתה, הוא מתנחם באשמו: (1) קטורה. זו הגר, ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת, ושקשרה פתחה, שלא נודווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם (צ"ר סא, ד):

3	And Jokshan begot Sheba, and Dedan. And the sons of Dedan were Asshurim, and Letushim, and Leummim.	וַיִּקְשֶׁן יֶלֶד אֶת־שָׁבָא וְאֶת־דֶּדָן וַיִּבְנֶי דֶּדָן הֵיוּ אֲשֻּׁרִים וְלִטְשִׁים וְלִמְמִים:
4	And the sons of Midian: Ephah, and Epher, and Hanoah, and Abida, and Eldaah. All these were the children of Keturah.	וַיִּבְנֵי מִדְיָן עִפְפָּה וְעַפְרָה וְחִנּוֹךְ וְאַבִּידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּיּוֹן בְּנֵי קֶטוּרָה:
5	And Abraham gave all that he had unto Isaac.	וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק:
6	But unto the sons of the concubines, that Abraham had, Abraham gave gifts; and he sent them away from Isaac his son, while he yet lived, eastward, unto the east country.	וּלְבָנָי הַפִּילֻגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיִּשְׁלַחֲנֵם מִיִּשְׂרָאֵל מִעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדָו חַי קִדְמָה אֶל־אֶרֶץ קֶדֶם:
7	And these are the days of the years of Abraham's life which he lived, a hundred threescore and fifteen years.	וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חַי מֵאֹת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחֲמִשׁ שָׁנִים:
8	And Abraham expired, and died in a good old age, an old man, and full of years; and was gathered to his people.	וַיָּגַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׁבַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ:
9	And Isaac and Ishmael his sons buried him in the cave of Machpelah, in the field of Ephron the son of Zohar the Hittite, which is before Mamre;	וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹי אֶל־מַעְרַת הַמְּכַפְּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא:

(3) אשורים ולטושים. שם ראשי אומות. (סס ה.) ותרגום של אונקלוס אין לי לישבו על לשון המקרא, שפירש למשירין, לשון מחנה, ואל תאמר שאינו כן מפני האל"ף שאינה יסודית, הרי לנו תיבות שאין בראשם אל"ף, ונתוספה אל"ף בראשם, כמו חומת חֲנָן, שהוא מן גִּבֵּה רָגִלִים, וכמו אֶסוּדָּה שָׁמֶן, שהוא מן וְרִסְסָה וְסָכָה: ולטושים. הם בעלי אהלים, המתפזרים אנה ואנה, ונוסעים איש בזהלי אפִּדָּנו, וכן הוא אומר וְהָיָה גְטוּסִים עַל פְּגִי כָּל הָאָרֶץ, (שמואל א ל, טז.) שכן למ"ד וגו' מתחלפות זו זו:

(5) ויתן אברהם וגו'. אמר ר' נחמיה, צרכת דייחיקי נתן לו, שאמר לו הקב"ה לאברהם וְהָיָה צָרְכָּה, הצרכות מסורות צידך לצרך את מי שמרצה, ואברהם מסרם ליצחק:

(6) הפילגשים. חסר כתיב, שלא היתה אלא פלגש אחת (צ"ר סא, ד), היא הגר, היא קטורה. נשים בכחוצה, פלגשים בלא כחוצה, כדאמרין בסנהדרין (כא.) בנשים ופלגשים דדוד: נתן אברהם מתנות. פירשו רבותינו (סס לא.), שם טומאה מסר להם. דבר אחר, מה שניתן לו על אודות שרה, ושאר מתנות שנמתו לו, הכל נתן להם, שלא רצה ליהנות מהם:

(7) מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים. בן ק' כצנ ע', ובן ע' כצנ ה' בלא חטא:

(9) יצחק וישמעאל. מכאן שעשה ישמעאל תשובה, והוליד את יצחק לפניו, והיא טובה שנאמר באברהם (צ"ר לה),

10	the field which Abraham purchased of the children of Heth; there was Abraham buried, and Sarah his wife.	השדה אשר קנה אברהם מאת בני־חַת שמה קבר אברהם ושרה אשתו:	חקלא דזבן אברהם מן בני חתאה תמן אתקבר אברהם ושרה אתתיה:
11	And it came to pass after the death of Abraham, that God blessed Isaac his son; and Isaac dwelt by Beer-lahai-roi.	ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את־יצחק בנו ויגשב יצחק עם־באר לחי ראי: (פ)	והנה בחר דמית אברהם ויברך יי ית יצחק בריה ויתיב יצחק עם בירא דמלאך קיימא אתחזי עלה:
12	Now these are the generations of Ishmael, Abraham's son, whom Hagar the Egyptian, Sarah's handmaid, bore unto Abraham.	שביעי ואלה תלדות ישמעאל בן־אברהם אשר ילדה הגר המצרית שפחת שרה לאברהם:	ואלין תולדת ישמעאל בר אברהם דילידת הגר מצריאא אמתה דשרה לאברהם:
13	And these are the names of the sons of Ishmael, by their names, according to their generations: the first-born of Ishmael, Nebaioth; and Kedar, and Adbeel, and Mibsam,	ואלה שמות בני ישמעאל בשמותם לתלדותם בכר ישמעאל נבית וקדר ואדבאל ומבשם:	ואלין שמות בני ישמעאל בשמותהון לתולדתהון בוכריה די־ישמעאל נביות וקדר ואדבאל ומבשם:
14	and Mishma, and Dumah, and Massa;	ומשמע ודומה ומשא:	ומשמע ודומה ומשא:
15	Hadad, and Tema, Jetur, Naphish, and Kedem;	חַדַּד וְתִמָּא יִטּוּר נָפִישׁ וְקֶדְמָה:	חַדַּד וְתִמָּא יִטּוּר נָפִישׁ וְקֶדְמָה:
16	these are the sons of Ishmael, and these are their names, by their villages, and by their encampments; twelve princes according to their nations.	אלה הם בני ישמעאל ואלה שמותם בחצריהם ובטירתם שנים־עשר נשיאם לאמתם:	אלין אנון בני ישמעאל ואלין שמותהון בפצחיהון ובפרכיהון תרי עשר רב־בין לאומיהון:
17	And these are the years of the life of Ishmael, a hundred and thirty and seven years; and he expired and died; and was gathered unto his people.	ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלושים שנה ושבע שנים ויגוע וימת ויאסף אל־עמיו:	ואלין שני חיי ישמעאל מאה ותלתין ושבע שנים ואתנגיד ומית ואתבניש לעמיה:

(יז):

(11) ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו'. נסמו תנחומי אזלים (סוטה יד.). דבר אחר, אף על פי שמסר הקדוש צרוך הוא את הזכרות לאברהם, נתיירא לצרך את יצחק, מפני שזכה את עשו ויאל ממנו, אמר, יצא בעל הזכרות ויצרך את אשר ייטב בעיניו, וזא הקצ"ה וזכרו:

(13) בשמותם לתולדותם. סדר לידתן זה אחר זה:

(16) בחצריהם. כרכים שאין להם חומה. ותרוממו צפאחיהון, שהם מפוצחים, לשון פתיחה, כמו פלחו ורננו (תהלים נח, ז):

(17) ואלה שני חיי ישמעאל וגו'. אמר רבי חייא בר אבא, למה נמנו שנותיו של ישמעאל, כדי לייחס זהם שנותיו של יעקב, משנותיו של ישמעאל למדנו, ששם יעקב בבית עזר י"ד שנה כשפירש מאביו, קודם שזא אלל לבן, שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל, שנאמר וילך עשו אל ישמעאל וגו', כמו שמפורש בסוף מגלה נקראת (מגילה יז.), (ורש"י הביא סוף פ' תולדות):

18 And they dwelt from Havilah unto
Shur that is before Egypt, as thou
goest toward Asshur: over against
all his brethren he did settle.

וַיִּשְׁכְּנוּ מַחֲוִילָה עַד-שׁוּר אֲשֶׁר
עַל-פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶמְקָה אֲשׁוּרָה
עַל-פְּנֵי כָל-אֶחָיו נָפַל: (פ)

The Haftara is I Kings 1:1 – 1:31 on page 243.

19 And these are the generations of
Isaac, Abraham's son: Abraham
begot Isaac.

מולדות כג וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־וְאֵלֶּין תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּר אֲבֵרָה־ם אֲבֵרָה־ם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק:

20 And Isaac was forty years old when he took Rebekah, the daughter of Bethuel the Aramean, of Paddan-aram, the sister of Laban the Aramean, to be his wife.

וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַהֲוָה יִצְחָק בֶּר אֲרָבָעִין שָׁנָיִם
בְּקֻחָתוֹ אֶת־רִבְקָה בַת־בְּתוּאֵל
הָאֲרָמִי מִפֶּדֶן אֲרָם אֲחֹת לְבֵן
הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה:

21 And Isaac entreated the LORD for
his wife, because she was barren;
and the LORD let Himself be
entreated of him, and Rebekah his
wife conceived.

וַיַּעֲתֹר יִצְחָק לַיהוָה לֵבָבָהּ 21
אֲשֶׁתּוֹ כִּי עֲקָרָהּ הָיָה וַיַּעֲתֹר לָהּ
יְהוָה וַתֵּהֱרֶה רַב־קֵחָה אֲשֶׁתּוֹ:
אֲתֵתֶיהָ:
וַיִּצְחָק קִדְּםָּ יְיָ לִקְבִּילָהּ
אֲתֵתֶיהָ אֲרִי עֲקָרָהּ הָיָה וַיִּקְבֵּל
אֲלֹתֶיהָ יְיָ וַעֲדִיאת רַב־קֵחָה
אֲתֵתֶיהָ:

22 And the children struggled
together within her; and she said:
‘If it be so, wherefore do I live?’ And
she went to inquire of the LORD.

וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אֶם-כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלֶּךְ לִדְרֹשׁ אֶת-יְהוָה:

ויגוע. לא נאמרה גויעה אלא בצדיקים:

(18) נפל. שכן, כמו ומדדון ועמלק וכל גני קדם נופלים צעמק (שופטים ז, יב). כאן הוא אומר לשון נפילה, ולהלן אומר על פגני כל אחיו ישפן (זרחשת טז, יב), עד שלא מת אברהם ישכון, משמת אברהם נפל:

(19) ואלה תולדות יצחק. יעקב ועשו האמורים צפרשה: אברהם הוליד את יצחק. (לאחר שקרא הקב"ה שמו אברהם אחר כך הוליד את יצחק. דבר אחר). על ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם, הוסיף לומר אברהם הוליד את יצחק, לפי שהיו לניני הדור אומרים מאבימלך נעצברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נעצברה הימנו, מה עשה הקב"ה, נר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם (היה), שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק:

(20) בן ארבעים שנה. שהרי כשנאז אברהם מהר המוריה נמצא שנוולדה רבקה, ויחזק היה בן ל"ו שנה, שהרי זו צפרק ממה שרה, ומשנולד יחזק עד העקידה שמתה שרה ל"ו שנה, דעת ז' היתה כשנולד יחזק, וכת קכ"ו כשמתה, שנאמר ויהיו חיי שרה וגו', הרי ליחזק ל"ו שנים, וזו צפרק נולדה רבקה, המתין לה עד שתהא ראויה לביאה ג' שנים, ונשאה: בת בתואל מופדן ארם אחות לבן. וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם, אלא להביד שצחה, שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם: מופדן ארם. על שם ששני ארם היו, ארם נהרים וארם לוצה, קורא אותו פדן, לשון קמץ צקר, תרגום, פדן חורין, ויש פותרין פדן ארם כמו קדה ארם, שגלשון ישמעאל קורין לשדה פדן:

(21) ויעתר. הרהור והפציר בתפלה: ויעתר לו. תפלה ותפילות ותפילה לו. ואומר אני, כל לשון עמר, לשון הפצרה ורבויה הוא, וכן ויעמר ענן הקטרת (יחזקאל ח, יא), מרבית עליה העשן. וכן ויעשרקסם עלי דצריקס (שם לה, יג), וכן ונעשרות קשיקיות שגא (משלי כו, ו), דומות למרובות והנס למשא, אנקרישר"א בלע"ז: לנכח אשתו. זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת: ויעתר לו. לו ולא לה, שאין דומה תפלת נדיק בן רשע לתפלת נדיק בן נדיק (יבמות סד.), לפיכך לו ולא לה:

23	And the LORD said unto her: Two nations are in thy womb, And two peoples shall be separated from thy bowels; And the one people shall be stronger than the other people; And the elder shall serve the younger.	וַיֹּאמֶר יְיָ לָהּ תְּרִין עַמִּים בְּמִעְכֵּי וְתִרְתִּין מַלְכוּן מִמֵּעֵכִי יִתְפָּרֵשׁ וּמִלְכוֹ מִמְּלָכֹו תִתְקַר וְרֵבָא יִשְׁתַּעֲבֹד לְזָעִירָא:	וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי (כ') גֵּיִים [ק' גוֹיִם] בְּבֶטְנְךָ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעֶיךָ יִפָּרְדּוּ וְלֹאִם מִלֹּאִם יֵאָמֵץ וְרֵב יַעֲבֹד צָעִיר:	לוי
24	And when her days to be delivered were fulfilled, behold, there were twins in her womb.	וּשְׁלִימוֹ יוֹמָהּא לְמִילַד וְהָא תִּיּוֹמִין בְּמַעְהָא:	וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לֵלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמָם בְּבֶטְנָהּ:	24
25	And the first came forth ruddy, all over like a hairy mantle; and they called his name Esau.	וַנִּפֹּק קְדָמָהּ סְמוּךְ כּוּלֶיהָ כְּגֹלֹם דְּסַעַר וּקְרוּ שְׁמִיהָ עֵשָׂו:	וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָּלֹו כְּאֹדְרַת שַׁעַר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו:	25
26	And after that came forth his brother, and his hand had hold on Esau's heel; and his name was called Jacob. And Isaac was threescore years old when she bore them.	וּבְתֵר כֵּן נִפֹּק אַחֵיהּ וַיְדִיחַ אַחִידָא בְּעַקְבָּא דְּעֵשָׂו וּקְרָא שְׁמִיהָ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּר שְׁתֵּין שָׁנִין כֹּד יְלִידַת יְתָהוּן:	וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וַיִּדּוּ אַחֲזָת בְּעַקֵּב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן־שְׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אִתָּם:	26
27	And the boys grew; and Esau was a cunning hunter, a man of the field; and Jacob was a quiet man, dwelling in tents.	וּרְבִיאוֹ עוֹלִימָא וְהִנֵּה עֵשָׂו גִּבֹר נָחַשׁ יִרְכָן גִּבֹר נָפִיק חֲסֵל וַיַּעֲקֹב גִּבֹר שְׁלִים מְשֻׁמֵּשׁ בֵּית אוּלְפָנָא:	וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדָע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אוֹהֲלִים:	ישׂראל

(22) ויתרצצו. על כרחך המקרא הזה אומר דרשני, שחסם מה היא רצינה זו, וכחז אס כן למא זה אנכי. רבותינו דרשוהו לשון רינה, כשהיתה עוזרת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרנס לנאח, עוזרת על פתחי עכו"ם, עשו מפרנס לנאח. דבר אחר, מתרצצו זה עס זה, ומריצים צנחלת שני עולמות: ותאמר אם כן. גדול צער העצור: למא זה אנכי. מתאווה ומתפללת על הריון: ותלך לדרוש. לבית מדרשו של שם: לדרוש את ה'. שיגיד לה מה תהא צסופה: (23) ויאמר ה' לה. על ידי שליח, לשם נאמר צרוח הקדש, והוא אמר לה: שני גוים בבטנך. גיים כתיב כמו גאים, אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא צנון ולא חזרת, לא צימות החמה ולא צימות הגשמים: ושני לאמים. אין לאוס אלא מלכות: ממעיד יפרדו. מן המעים הם נפרדים, זה לרשעו זה לתומו: מלאם יאמץ. לא ישו צגדולה, כשזה קס זה נופל, וכן הוא אומר אֶלְלָהּ הַקֶּרֶבָה (יחזקאל כו, צ), לא נתמללה צור אלא מחרצנה של ירושלים: (24) וימלאו ימיה. אבל צחמר כתיב ויהי צעת לדקס, שלא מלאו ימיה, כי לז' חדשים ילדתם: והנה תומם. חסר, וצחמר תאומים מלא, לפי ששניהם צדיקים, אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע: (25) אדמוני. סימן הוא שיהא שופך דמים (צ"ר סג, ח): כלו באדרת שער. מלא שער כטלית של צמר המלאה שער, פלוקיר"ל צע"ו: ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן, לפי שהיה נעשה ונגמר צשערו כצן שנים הרבה: (26) ואחרי כן יצא אחיו וגר. שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו, צדין היה אחוז צו לעכצו, יעקב נוצר מטיפה ראשונה ועשו מן השנייה, צא ולמד משפופרת שפיה קצרה, תן זה שתי אצנים זו תחת זו, הנכנסת ראשונה תלא אחרונה, והנכנסת אחרונה תלא ראשונה, נמצא עשו הנוצר באחרונה ילא ראשון, ויעקב שנוצר ראשונה ילא אחרון, ויעקב צא לעכצו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה, ויפטור את רחמה, ויטול את הצכורה מן הדין: בעקב עשו. סימן שאין זה מספיק לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו: ויקרא שמו יעקב. הקצ"ה, (אמר, אתם קריתון לצכורכים שם, אף אני אקרא לצני צכורי שם, הדא הוא דכתיב ויקרא שמו יעקב). דבר אחר אציו קרא לו יעקב על שם אחיות העקב: בן ששים שנה. י' שנים משנשאה עד שנעשית צת י"ג שנה וראויה להריון, וי' שנים הללו, צפה והמתין לה, כמו שעשה אציו לשרה, כיון שלא נחעצרה, ידע שהיא עקרה והחפלה עליה (יצמות סד). ושפחה לא רצה לישא, לפי שנחקדש צהר המוריה להיות עולה ממיתה:

28	Now Isaac loved Esau, because he did eat of his venison; and Rebekah loved Jacob.	וַיֵּאָהֱבֵהוּ יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צִיד בָּפִיו וְרִבְקָה אֲהָבָת אֶת־יַעֲקֹב: רַחֲמֵימָת יֵת יַעֲקֹב:	28
29	And Jacob sod pottage; and Esau came in from the field, and he was faint.	וַיִּזְדַּק יַעֲקֹב נִזְיָד וַיֵּבֶא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהָיָה עֵיָף: וּבָשִׁיל יַעֲקֹב תַּבְשִׁילָא וְעָאֵל עֵשָׂו מִן חֲקֵלָא וְהָיָה מְשֻׁלָּהּ:	29
30	And Esau said to Jacob: 'Let me swallow, I pray thee, some of this red, red pottage; for I am faint.' Therefore was his name called Edom.	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הֲלֵעִיטָנִי נָא מִן־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי עֵיָף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֲדָמָה: וְאָמַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אֲטַעֲמֶנִּי כֶּעַן מִן סִמּוּקָא סִמּוּקָא הָדִין אֲרִי מְשֻׁלָּהּ אֲנָא עַל כֵּן קָרָא שְׁמִיהָ אֲדָמָה:	30
31	And Jacob said: 'Sell me first thy birth right.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מְכֹרָה כִּיּוֹם אֶת־בְּכֹרְתְךָ לִי: וְאָמַר יַעֲקֹב זָבִין כִּיּוֹם דְּלָהִי יֵת בְּכִירוּתְךָ לִי:	31
32	And Esau said: 'Behold, I am at the point to die; and what profit shall the birthright do to me?'	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה: וְאָמַר עֵשָׂו הָאֲנָא אֲזִיל לָמָּת וְלָמָּה וְלָמָּה דָּנִן לִי בְּכִירוּתָא:	32
33	And Jacob said: 'Swear to me first'; and he swore unto him; and he sold his birthright unto Jacob.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כִּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לּוֹ וַיִּמָּכֶר אֶת־בְּכֹרְתּוֹ לְיַעֲקֹב: וְאָמַר יַעֲקֹב קִיּוֹם לִי כִּיּוֹם דְּלָהִי וְקִיּוֹם לִיָּהּ וְזָבִין יֵת בְּכִירוּתִיהָ לְיַעֲקֹב:	33

(27) ויגדלו הנערים ויהי עשו. כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים צמעשיהם, ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני י"ג שנה, זה פורש לבתי מדרשות וזה פורש לעבודת אליילים (תנחומא תלד ד): יודע ציד. לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושאלו, אלא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות: איש שדה. כמשמעו, אדם בטל, וזודה בקשתו חיות ועופות: הם. אינו זקי ככל אלה, אלא כלבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם: יושב אהלים. אהלו של שם ואהלו של עזר:

(28) בפיו. כתרגומו בפיו של יצחק. ומדרשו, בפיו של עשו, שהיה גד אוחו ומרמהו דדבריו:

(29) ויזד. לשון זישול כתרגומו: והוא עיף. צרציהה (צ"ר סג, יז), כמה דתימא כי עיפה נפשי להקדים (ירמיה ד, לא): (30) הליעטני. אפתח פיו שפוך הרצה לתוכה, כמו ששנינו, אין אוצסין את הגמל אצל מלעיטין אותו: מן האדום האדום. עדשים אדומות, ואותו היום מת אברהם, שלא יראה את עשו בן זנו יואל למצות רעה, ואין זו שיצה טובה שהצמיחו הקב"ה, לפיכך קצר הקב"ה ה' שנים משנותיו, שיצחק חי ק"פ שנה, וזה קע"ה שנה, ובישל יעקב עדשים להצרות את האצל, ולמה עדשים שדומות לגלגל, שהאצלות גלגל החוזר בעולם. (ועוד מה עדשים אין להם פה, כך האצל אין לו פה, שאסור לדבר, ולפיכך המנהג להצרות את האצל בתחלת מאכלו צינים, שהם עגולים ואין להם פה, כך אצל אין לו פה, כדאמרין צמועד קטן (כא:). אצל, כל שלשה ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם, וכל שכן שאינו שואל בתחלה, מג' ועד ז' משיב ואינו שואל וכו', בראש"י יסן):

(31) מכרה כיום. כתרגומו כיום דילהן, כיום שהוא צרור, כך מכור לי מכירה צרורה: בכרתך. לפי שהעבודה צרכורה, אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה:

(32) הגה אנכי הולך למוות. (מתנודדת והולכת היא הצכורה, שלא תהא כל עת העבודה צכורות, כי שצט לוי יטול אותה. ועוד) אמר עשו מה טיבה של עבודה זו, אמר לו כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה, כאותה ששנינו (סנהדרין כב:), אלו הן שצמיחה, שמויי יין ופרועי ראש, אמר, אני הולך למוות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה:

34	And Jacob gave Esau bread and pottage of lentils; and he did eat and drink, and rose up, and went his way. So Esau despised his birthright.	וַיַּעֲקֹב יָתֵן לְעֵשָׂו לֶחֶם וְנִזְיָד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתַּי וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֹז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה: (פ)	34
XXVI	And there was a famine in the land, beside the first famine that was in the days of Abraham. And Isaac went unto Abimelech king of the Philistines unto Gerar.	וַיְהִי רָעָב בָּאֶרֶץ מִלְכָּד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בְּיַמֵּי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גֶּרָרָה:	XXVI
2	And the LORD appeared unto him, and said: 'Go not down unto Egypt; dwell in the land which I shall tell thee of.	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיִךְ מִצְרַיִם שְׁכֵן בָּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:	2
3	Sojourn in this land, and I will be with thee, and will bless thee; for unto thee, and unto thy seed, I will give all these lands, and I will establish the oath which I swore unto Abraham thy father;	גֹּר בָּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאָנֹכִי עִמָּךְ וְאֶבְרַכְךָ כִּי־לָךְ וּלְיִרְעֶךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצַת הָאֵל וְהַקְמַתִי אֶת־הַשְּׁבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:	3
4	and I will multiply thy seed as the stars of heaven, and will give unto thy seed all these lands; and by thy seed shall all the nations of the earth bless themselves;	וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זֶרְעֶךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְיִרְעֶךָ אֶת־כָּל־הָאֲרָצַת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל־גּוֹיֵי הָאָרֶץ:	4
5	because that Abraham hearkened to My voice, and kept My charge, My commandments, My statutes, and My laws.'	עָקַב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי:	5
6	And Isaac dwelt in Gerar.	וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בְּגֶרָר:	שני

(34) ויבז עשו. העיד הכתוב על רשעו שביזה עבודתו של מקום:
 (2) אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אציו צימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה, שאתה עולה מממה, ואין חוצה לארץ כדאי לך:
 (3) האל. כמו האלה:
 (4) והתברכו בזרעך. אדם אומר לבנו יהא זרעך כזרעו של יצחק, וכן בכל המקרא, וזה אב לכולן, צד יצחק ישראל לאמר ישימך וגו', ואף לענין הקללה מנינו כן, והיטה האשפה לאלה, שהמקלל שונאו אומר תהא כפלונית, וכן והנחתם שמקסם לשבועה לזכירי (ישעיה סה, טו), שהנשבע אומר, אהא כפלוני אם עשיתי כך וכך:
 (5) שמע אברהם בקולי. כשנסיטי אותו: וישמור משמרת. גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה, כגון שניות לעריות (יבמות כא), ושבות לשבת: מצותי. דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להנצחות, כגון גזל ושפיכות דמים: חקותי. דברים שירד הרע ואומות העולם משיצין עליהם, כגון אכילת חזיר ולבישת שטטן, שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך ומקומיעל עזדיו: ותורת. להביא תורה שבעל פה, הלכה למשה מסיני:

<p>7 And the men of the place asked him of his wife; and he said: 'She is my sister'; for he feared to say: 'My wife'; 'lest the men of the place should kill me for Rebekah, because she is fair to look upon.'</p>	<p>וַיִּשְׁאָלוּ אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֶחָתִי הוּא כִּי יֵרָא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶן-יַהַרְגֵנִי אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם עַל-רֵבְקָה כִּי-טוֹבַת מְרֵאָה הִוא:</p>	<p>7 וַיִּשְׁאָלוּ אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֶחָתִי הוּא כִּי יֵרָא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶן-יַהַרְגֵנִי אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם עַל-רֵבְקָה כִּי-טוֹבַת מְרֵאָה הִוא:</p>
<p>8 And it came to pass, when he had been there a long time, that Abimelech king of the Philistines looked out at a window, and saw, and, behold, Isaac was sporting with Rebekah his wife.</p>	<p>וַיְהִי כִּד סָגִיאוּ לִיהַ תַּמָּן יוֹמִיא וְאַסְתִּכִּי אַבִּימֶלֶךְ מִלְכָּא דְּפִלְשְׁתִּיא מִן חֶרְפָּא וַחֲזָא וְהָא יִצְחָק מְחַיֵּיד עִם רֵבְקָה אֶתְתִּיהָ:</p>	<p>8 וַיְהִי כִּי אָרְכוּ-לּו שָׁם הַיָּמִים וַיִּשְׁקֹף אַבִּימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעֵד הַחֲלוֹן וַיֵּרָא וְהִנֵּה יִצְחָק מִצְחֵק אֶת רֵבְקָה אִשְׁתּוֹ:</p>
<p>9 And Abimelech called Isaac, and said: 'Behold, of a surety she is thy wife; and how saidst thou: She is my sister?' And Isaac said unto him: 'Because I said: Lest I die because of her.'</p>	<p>וַיִּקְרָא אַבִּימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַאֲמַר בְּרַם הָא אֶתְתָּךְ הִיא וְאִיכְדִין אֲמַרְתָּ אֶחָתִי הִיא וַאֲמַר לִיהַ יִצְחָק אֲרִי אֲמַרִית דְּלִמָּא אֶתְקַטִּיל עֲלֶיהָ:</p>	<p>9 וַיִּקְרָא אַבִּימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אֵךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאִיךְ אֲמַרְתָּ אֶחָתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אֲמַרְתִּי פֶן-אָמוּת עָלֶיהָ:</p>
<p>10 And Abimelech said: 'What is this thou hast done unto us? one of the people might easily have lain with thy wife, and thou wouldest have brought guiltiness upon us.'</p>	<p>וַאֲמַר אַבִּימֶלֶךְ מָא דָּא עֲבַדְתָּ לָנָא כְּזָעִיר פֶּהן שְׂכִיב דְּמִיחַד בְּעֵמָא יָת אֶתְתָּךְ וְאִתִּיתָא עֲלֵנָא חוּבָא:</p>	<p>10 וַיֹּאמֶר אַבִּימֶלֶךְ מַה-זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ כְּמַעַט שָׁכַב אֶחָד הָעָם אֶת-אִשְׁתְּךָ וְהִבֵּאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם:</p>
<p>11 And Abimelech charged all the people, saying: 'He that toucheth this man or his wife shall surely be put to death.'</p>	<p>וּפְקִיד אַבִּימֶלֶךְ יָת כָּל עַמָּא לְמִימַר דִּינִיזִיק לְגוּבְרָא הָדִין וְלֶאֱתִיתִיהָ אֶתְקַטִּיל וְתִקְטִיל:</p>	<p>11 וַיִּצְוֵ אַבִּימֶלֶךְ אֶת-כָּל-הָעָם לֵאמֹר הִנֵּנִי בְּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת:</p>
<p>12 And Isaac sowed in that land, and found in the same year a hundred-fold; and the LORD blessed him.</p>	<p>וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְעָא הַהִיא וַאֲשַׁכַּח בִּשְׁתָּא הַהִיא עַל חַד מֵאָה בְּדִשְׁעָרוּהִי וּבְרַכִּיהָ יְיָ:</p>	<p>12 וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְצָא הַהִיא וַיִּמְצָא בִשְׁנָה הַהִיא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:</p>
<p>13 And the man waxed great, and grew more and more until he became very great.</p>	<p>וַרְבָּא גּוֹבְרָא וְאִזֵּל אִזֵּל סָגִי וַרְבִּי עַד דְּרַבָּא לַחֲדָא:</p>	<p>שְׁלִישִׁי וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיִּלְךְ הַלֹּךְ וַיִּגְדַּל עַד כִּי-גָדַל מְאֹד:</p>

- (7) לאשתו. על אשתו, כמו אמרי לי אחי הוא (בראשית כ, יג):
- (8) כי ארכו. אמר, מעתה אין לי לדאוג, מאחר שלא אנסוה עד עכשיו, ולא נזהר להיות נשמר: וישקף אבימלך וגו'. שראהו משמש מטתו:
- (10) אחד העם. המיוחד צעם, זה המלך: והבאת עלינו אשם. אם שכנ, כצר הצאת אשם עלינו:
- (12) בארץ ההיא. אף על פי שאינה חסודה כארץ ישראל ענמה, כארץ שצעת הגוים (צ"ר סד, ו): בשנה ההוא. אף על פי שאינה כמקנה, שהיתה שנת רעבון (שם): בארץ ההיא בשנה ההיא. שניהם למה, לומר שהארץ קשה והשנה קשה: מאה שערים. שאמדה כמה ראוייה לעשות, ועשתה על אחת שאמדה, מאה. ורצונו אמרו, אומדן זה למעשרות היה:
- (13) כי גדל מאד. שהיו אומרים זל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהו של אבימלך (צ"ר סד, ז):

14	And he had possessions of flocks, and possessions of herds, and a great household; and the Philistines envied him.	וַיְהִי־לּוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וְעֶבְדָּה רַבָּה וַיִּקְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים:	וַהֲנִה לִיָּה גִיתִי עֲנָא וְגִיתִי תוֹרִי וְעֶבְדָּה סְגִי וְקִנְיָא בֵּיה פְּלִשְׁתָּאִי:
15	Now all the wells which his father's servants had digged in the days of Abraham his father, the Philistines had stopped them, and filled them with earth.	וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עֲבָדַי אֲבִיו בְּיָמָיו אֲבָרְהָם אֲבִיו סָתְמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיִּמְלְאוּם עֹפָר:	וְכָל בִּירֵי דְחָפְרוּ עֲבָדַי אֲבִיהִי בְּיָמַי אֲבָרְהָם אֲבִיהִי שְׁמוּנִין פְּלִשְׁתָּאִי וּמְלֹנִין עֲפָרָא:
16	And Abimelech said unto Isaac: 'Go from us; for thou art much mightier than we.'	וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עֲצָמָת מִמֶּנּוּ מָאָד:	וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק אֵינִיל מֵעִמָּנָא אֲרִי תְקִיפָת מִנָּנָא לַחֲדָא:
17	And Isaac departed thence, and encamped in the valley of Gerar, and dwelt there.	וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנֶחֱל־גֶרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם:	וַאֲזַל מִתַּמֶּן יִצְחָק וּשְׂרָא בְּנֶחֱלָא דְגֶרָר וַיֵּתִיב תַּמָּן:
18	And Isaac digged again the wells of water, which they had digged in the days of Abraham his father; for the Philistines had stopped them after the death of Abraham; and he called their names after the names by which his father had called them.	וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפְּרוּ אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְּיָמֵי אֲבָרְהָם אֲבִיו וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרָי מוֹת אֲבָרְהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אֲבִיו:	וְתַב יִצְחָק וַחֲפַר יֵת בִּירֵי דְמֵיָא דְחָפְרוּ בְּיָמַי אֲבָרְהָם אֲבִיהִי וְשְׁמוּנִין פְּלִשְׁתָּאִי בְּתַר דְּמִית אֲבָרְהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמֵהֶן כַּשְּׁמֵהֶן דְּהִנֵּה קָרִי לָהֶן אֲבִיהִי:
19	And Isaac's servants digged in the valley, and found there a well of living water.	וַיַּחְפְּרוּ עֲבָדֵי־יִצְחָק בְּנֶחֱל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים:	וַחֲפְרוּ עֲבָדַי יִצְחָק בְּנֶחֱלָא וַאֲשַׁפְחוּ תַּמָּן בִּיר דְּמֵיִין נָבְעִין:
20	And the herdmen of Gerar strove with Isaac's herdmen, saying: 'The water is ours.' And he called the name of the well Esek; because they contended with him.	וַיִּלְיִבוּ רֹעֵי גֶרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֶשֶׂק כִּי הִתְעַשְׁקוּ עִמּוֹ:	וַנְּצוּ רִעּוּתָא דְּגֶרָר עִם רִעּוּתָא דְּיִצְחָק לְמִימַר דִּילְנָא מֵיָא וַיִּקְרָא שְׁמָה דְּבִירָא עֶשֶׂק אֲרִי אֶתְעַסְקוּ עִמֵּיהּ:
21	And they digged another well, and they strove for that also. And he called the name of it Sitnah.	וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיִּלְיִבוּ גַם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׁטְנָה:	וַחֲפְרוּ בִּיר אַחֲרִי וַנְּצוּ אַף עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׁטְנָה:

- (14) ועבדה רבה. פעולה רבה, צלשון לע"ז אוצרוינ"א, עבודה משמע עבודה אחת, עבדה משמע פעולה רבה:
 (15) סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני הגייסות הצאות עלינו. טמונין פלשתאי, לשון סתימה, וצלשון החלמוד מטמטס את הלב:
 (17) בנחל גרר. רחוק מן העיר:
 (18) וישב ויחפר. את הצארות אשר חפרו בימי אברהם אביו, ופלשתים סתמום קודם שנסע יצחק מגרר, חזר וחפרו:
 (20) עשק. ערעור: כי התעשקו עמו. נחעשקו עמו עליה צמריצה וערעור:
 (21) שטנה. נושננ"ט (מלה נושנת. הינדערונג שטערונג):

22	And he removed from thence, and digged another well; and for that they strove not. And he called the name of it Rehoboth; and he said: 'For now the LORD hath made room for us, and we shall be fruitful in the land.'	וַיֵּעָתֶק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עָתָה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וַפְּרִינוּ בְּאֶרֶץ: וְסָלִיק מִתְמֵן לְבֵּאֵר שֶׁבַע:	22
23	And he went up from thence to Beer-sheba.	וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שֶׁבַע:	רביעי
24	And the LORD appeared unto him the same night, and said: 'I am the God of Abraham thy father. Fear not, for I am with thee, and will bless thee, and multiply thy seed for My servant Abraham's sake.'	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם אַבְרָם אֶל־תִּירָא כִּי־אֲתֶךָ אֲנֹכִי וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבִּיתִי אֶת־זַרְעֶךָ בְּעָבוּר אֲבֹרָהִם עִבְדִּי: וְאֲתַגְלִי לֵיהּ יִי בַלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנָּה אֱלֹהִים דְּאֲבֹרָהִם אַבְרָם לֹא תִדְחַל אֲרִי בְּסַעְדְּךָ מִימְרֵי וְאֲבֹרָכְנֶךָ וְאֲסַגִּי יְתִ בְּנֶךָ בְּדִיל אֲבֹרָהִם עִבְדִּי:	24
25	And he builded an altar there, and called upon the name of the LORD, and pitched his tent there; and there Isaac's servants digged a well.	וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיִּט־שָׁם אֹהֶלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עֲבָדֵי־יִצְחָק בְּאֵר: וּבְנָא תְּמֵן מִדְּבָחָא וְצָלִי בְּשֵׁמָא דִּי וּפְרָסִיָּה תְּמֵן לְמִשְׁכְּנֵיהּ וּכְרוּ תְּמֵן עִבְדֵי יִצְחָק בִּירָא:	25
26	Then Abimelech went to him from Gerar, and Ahuzzath his friend, and Phicol the captain of his host.	וְאַבְיִמֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגֶּרָר וְאַחֲזָת מַרְעִהוּ וּפִיכֹל שֹׁר־ צָבָאוֹ: וְאַבְיִמֶלֶךְ וְאֲחִיזָת מַרְעִהוּ וּפִיכֹל וְשִׁיעַת מִרְחֻמוֹהִי וּפִיכֹל רֶב חֵילָהּ:	26
27	And Isaac said unto them: 'Wherefore are ye come unto me, seeing ye hate me, and have sent me away from you?'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְאַתֶּם שֹׂנְאתֶם אֹתִי וַתִּשְׁלַחֵנִי מֵאֲתָכֶם: וַיֹּאמֶר לָהֶן יִצְחָק מַדּוּעַ אֲתִיתוֹן לֹתִי וְאַתֶּן סְנִיתוֹן יְתִ וְשִׁלַּחֲתוּנִי מִלֹּתְכֹן:	27
28	And they said: 'We saw plainly that the LORD was with thee; and we said: Let there now be an oath betwixt us, even betwixt us and thee, and let us make a covenant with thee;'	וַיֹּאמְרוּ רְאוּ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה עִמָּךְ וְנֹאמַר תְּהִי נָא אֵלֵהָ בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינוֹנוּ וּבֵינֶךָ וּנְכַרְתָּה בְּרִית עִמָּךְ: וַיֹּאמְרוּ מִחֻזָּא חֲזִינָא אֲרִי הָיָה מִימְרָא דִּי בְּסַעְדְּךָ וְנֹאמְרָנָא תַּתְּקִיָּם כְּעֵן מוֹמְתָא דְּהָת בֵּין אֲבָהֲתָנָא בֵּינוּנָא וּבֵינֶךָ וְנִגְזַר קִיָּם עִמָּךְ:	28

(22) ופרינו בארץ כתרנומו וניפוש צארעא:

(26) ואחזת מרעהו. כתרנומו וסיעת מרחמוהי, סיעת מאוהבי. ויש פותרין מרעהו מ' מ'סוד התיבה (צ"ר סד, ט), כמו שלשים מרעים (שופטים יד, יא), דשמסון, כדי שיהיה תיבת ואחוזת דבוקה, אבל אין דרך ארץ לדבר על המלכות כן, סיעת אוהביו, שאם כן כל סיעת אוהביו הולך עמו, ולא היה לו אלא סיעת אחת של אוהבים, לכן יש לפותרו כלשון הראשון. ואל תחמה על מ"ו של אחזת, ואף על פי שאינה תיבה סמוכה, יש דוגמתה במקרא עֲנָתָה מֶלֶךְ (סלהים ס, יג), וְשָׁרָת וְלֹא מִיָּן (ישעיה נא, כא): אחזת. לשון קביצה ואגודה, שנאחזין יחד:

(28) ראו ראינו. ראו צאצאין ראינו כך: תהי נא אלה בינותינו וגו'. האלה אשר צינותינו מימי אביך, תהי גם עתה צינינו וציניך:

29	that thou wilt do us no hurt, as we have not touched thee, and as we have done unto thee nothing but good, and have sent thee away in peace; thou art now the blessed of the LORD.	אם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נִגַּעְנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמָּךָ רָק־טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם אֵתָה עִתָּה בְּרוּךְ יְהוָה:	אם תַּעֲבִיד עִמָּנָא בִּישָׁא כְּמָא דְלֹא אֲנִיקְנֶךָ וּכְמָא דְעַבְדְּנָא עִמָּךְ לַחֲדוּד טָב וְשִׁלְחֶנְךָ בְּשָׁלָם אֶתְ כֶּעַן בְּרִיקָא דִּי:
30	And he made them a feast, and they did eat and drink.	וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:	וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתִּיא וְאָכְלוּ וּשְׁתִּאוּ:
31	And they rose up betimes in the morning, and swore one to another; and Isaac sent them away, and they departed from him in peace.	וַיִּשְׁכְּבוּ בַבֹּקֶר וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיִּשְׁלַחֵם וַיֵּלְכוּ מֵאֵתוֹ בְּשָׁלוֹם:	וְאֶקְדִּימוּ בַצֶּפְרָא וְקִיִּימוּ גִבְרָ לְאָחוּהִי וְשִׁלְחֲנוּן יִצְחָק וַאֲזָלוּ מִלְּוִתִּיה בְּשָׁלָם:
32	And it came to pass the same day, that Isaac's servants came, and told him concerning the well which they had digged, and said unto him: 'We have found water.'	וַיְהִיו בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֲדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצָּאנוּ מַיִם:	וַהֲנָה בְּיוֹמָא הַהוּא וְאָתוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַחֲוִיאוּ לִיה עַל עֵיסַק בִּיקָא דְחִפְרוּ וַאֲמְרוּ לִיה אִשְׁכַּחְנָא מַיָּא:
33	And he called it Shibah. Therefore the name of the city is Beer-sheba unto this day.	וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־בֶּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שִׁבְעָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (ס)	וַקְרָא יְתָה שִׁבְעָה עַל בֶּן שְׁמָה דְקִרְתָּא בְּאֵר שִׁבְעָה עַד יוֹמָא הַדִּין:
34	And when Esau was forty years old, he took to wife Judith the daughter of Beeri the Hittite, and Basemath the daughter of Elon the Hittite.	וַיְהִי עָשׂוֹ בֶן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בַּשְׁמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי:	וַהֲנָה עָשׂוֹ בֶר אַרְבַּעִין שָׁנִין וַיִּסַּב אֶתְתָּא יְתָהּ יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי חִתָּאָה וְיְתָהּ בַּשְׁמַת בַּת אֵילֹן חִתָּאָה:
35	And they were a bitterness of spirit unto Isaac and to Rebekah.	וַתְּהִינָּן מֵרַת רוּחַ לִיִּצְחָק וּלְרִבְקָה: (ס)	וַהֲוָה מִסְרָבָן וּמְרַגְזוֹן עַל מִימְרָ יִצְחָק וּרְבִקָּה:
XXVII	And it came to pass, that when Isaac was old, and his eyes were dim, so that he could not see, he called Esau his elder son, and said unto him: 'My son'; and he said unto him: 'Here am I.'	וַיְהִי כִּי־יָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מִרָאָת וַיִּקְרָא אֶת־עָשׂוֹ בְּנֵוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנְנִי:	וַהֲנָה כִּד סִיב יִצְחָק וּכְהִיא עֵינֵיהּ מִלְּמַחְזֵי וַקְרָא יְתָהּ עָשׂוֹ בְּרִיה רַבָּא וַאֲמַר לִיה בְּרִי וַאֲמַר לִיה הָאֲנִי:

(29) לא נגענוך. כשאמרנו לך לך מעמנו: אחת. גם אתה (ס"א עתה) עשה לנו כמו כן:

(33) שבעה. על שם הצריח:

(34) בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר, שנאמר וַיִּרְסֶמְנָה תְּזִיר מִעֵר (תהלים פ, יד), החזיר הזה, כשהוא שוכן פוּשֵׁט טַלְפִּיו לומר ראו שאני טהור, כך אלו גזלים וחומסים, ומרמים ענמם כשרים. כל מ' שנה היה עשו ז' נשים מתחת יד זעליהן, ומענה אותם, כשהיה בן מ', אמר, אצא בן מ' שנה נשא אשה, אף אני כן:

(35) מורת רוח. לשון המראת רוח, כמו ממרים הַיִּיָּס (דברים ט, כד), כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון: לִיִּצְחָק וּלְרִבְקָה. שהיו עוזדות עזדות אלילים (ב"ר סה, ד):

2	And he said: 'Behold now, I am old, I know not the day of my death.	וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקְנָתִי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי:	וַיֹּאמֶר הָאֵל כֹּעַן סִיכִית לִית אֲנִי יָדַע יוֹם מוֹתִי:
3	Now therefore take, I pray thee, thy weapons, thy quiver and thy bow, and go out to the field, and take me venison;	וְעַתָּה שְׂאֵנָא כִלְיָה תִלְיָה וְקִשְׁתְּךָ וְצֵאל הַשִּׁדָּה וְצוּדָה לִי (כִּי צִידָה) [ק' צִיד]:	וְכֹעַן סֵב כֹּעַן וַיֵּנֶד סִיפָה וְקִשְׁתָּךְ וּפֹק לְחֻקְלָא וְצוּד לִי צִידָא:
4	and make me savoury food, such as I love, and bring it to me, that I may eat; that my soul may bless thee before I die.'	וַעֲשֵׂה־לִּי מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אֲהַבְתִּי וְהָבִיֵּאתָ לִּי וְאָכְלָה בְּעִבּוֹר תְּבָרְכֵנִי נַפְשִׁי בְּטָרֵם אֲמוֹת:	וְעֵבִיד לִי תִבְשִׁילִין כְּמֵא דְּרַחֲמִית וְאָעִיל לִי וְאִיכּוֹל בְּדִיל דְּתִבְרַכְנִי נַפְשִׁי עַד לֹא אֲמוֹת:
5	And Rebekah heard when Isaac spoke to Esau his son. And Esau went to the field to hunt for venison, and to bring it.	וְרִבְקָה שָׁמְעַת בְּדִבְרֵי יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנֵי וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשִּׁדָּה לְצוּד צִיד לְהָבִיא:	וְרִבְקָה שָׁמְעַת כִּד מַלִּיל יִצְחָק עִם עֵשָׂו בְּרִיה וְאֵזַל עֵשָׂו לְחֻקְלָא לְמַצֵּד צִידָא לְאִיתָאָה:
6	And Rebekah spoke unto Jacob her son, saying: 'Behold, I heard thy father speak unto Esau thy brother, saying:	וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָה לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אֲבִיךָ מִדְּבַר אֶל־עֵשָׂו אֲחִיךָ לֵאמֹר:	וְרִבְקָה אָמְרַת לְיַעֲקֹב בְּרָה לְמִימַר הָאֵל שָׁמַעִית מִן אֲבוּךָ מִמַּלִּיל עִם עֵשָׂו אֲחוּךָ לְמִימַר:
7	Bring me venison, and make me savoury food, that I may eat, and bless thee before the LORD before my death.	הָבִיֵּאתָ לִּי צִיד וַעֲשֵׂה־לִּי מִטְעָמִים וְאָכְלָה וְאִבְרַכְכָּה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי:	אֵיתָא לִי צִידָא וְעֵבִיד לִי תִבְשִׁילִין וְאִיכּוֹל וְאִבְרַכְנִי קֳדָם יְיָ קֳדָם מוֹתִי:
8	Now therefore, my son, hearken to my voice according to that which I command thee.	וְעַתָּה בְנִי שָׁמַע בְּקֻלִּי לֵאשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֹתְךָ:	וְכֹעַן בְּרִי קִבִּיל מִנִּי לְמֵא דְּאֲנֵא מְפַקְדָא יְתָךְ:
9	Go now to the flock, and fetch me from thence two good kids of the goats; and I will make them savoury food for thy father, such as he loveth;	לֶךְ־נָא אֶל־הַצֹּאֵן וְקַח־לִּי מִשָּׁם שְׁנֵי גִדְיֵי עֲזִים טָבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מִטְעָמִים לְאֲבִיךָ כַּאֲשֶׁר אֲהַב:	אֵיזִיל כֹּעַן לְעָנָא וּסֵב לִי מִתַּחַן תְּרִין גִּדְיֵי עֲזִין טָבִין וְאֶעֱבִיד יְתָחוּן תִּבְשִׁילִין לְאֲבוּךָ כְּמֵא דְּרַחֲמִים:

(1) ותבהיין. צעשן של אלו, (שהיו מעשנות ומקטירות לעבודת אלילים). דבר אחר, כשנעקד על גבי המזבח, והיה אצו ורואה לשמטו, באותה שעה נפתחו השמים, וראו מלאכי השרת והיו צוכים, וירדו דמעויהם ונפל על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר, כדי שיטול יעקב את הצרכות:

(2) לֹא יִדְעֵתִי יוֹם מוֹתִי. אֲמַר רַבִּי יִיְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה, אִם מִגֵּעַ אָדָם לִפְרֶק אֲצוּתָיו, יִדְאֵג חֲמֵשׁ שָׁנִים לִפְנֵיהֶן, וְחֲמֵשׁ לֵאחֶר כֵּן, וַיִּתְחַק הִיָּה בֶן קֶרְ"ג, (כִּי יֵקֶצֶץ בֶּן ס"ג כְּשֶׁנִּמְצָר, דּוּק צֶרֶשׁ"י סוֹף הַסֵּדֶר) אָמַר, שְׂמַל לִפְרֶק אֲמִי אֲנִי מִגֵּיעַ, וְהִיא בַת קֶר"ו מֵחֵה, וְהִרְיֵנִי בִן ה' שָׁנִים סָמוּךְ לִפְרָקָה, לִפְיֶכֶךְ לֹא יִדְעֵתִי יוֹם מוֹתִי, שְׂמַל לִפְרֶק אֲמִי שְׂמַל לִפְרֶק אֲבָא:

(3) שא' נא. לשון השחזה, כאותה ששנינו (צ"ה כח.), אין משיחין את הסכין אבל משיאה על גבי חצרתה, חדד סכיןך ושחוט יפה שלא תאכילני נבלה (צ"ר סה, יג). תליך. מרבץ, שדרך לתלושה: וצודה לי. מן ההפקר, ולא מן הגזל:

(5) לצוד ציד להביא. מהו להביא, אם לא ימנע ליד, יציא מן הגזל:

(7) לפני ה'. צרשותו, שיקכים על ידי:

10	and thou shalt bring it to thy father, that he may eat, so that he may bless thee before his death.'	וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכַל בְּעֶבֶר אֲשֶׁר יְבָרְכֶךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ:	וְתַעִיל לְאָבִיךָ וַיִּיכֹל בְּדִיל דִּיבְרַכְנֶךָ קֶדֶם מוֹתִיָּה:
11	And Jacob said to Rebekah his mother: 'Behold, Esau my brother is a hairy man, and I am a smooth man.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עָשׂוֹ אָחִי אִישׁ שָׁעָר וְאֲנֹכִי אִישׁ חֶלֶק:	וַאֲמַר יַעֲקֹב לְרִבְקָה אִמּוֹהָ הֵא עָשׂוֹ אָחִי עָשׂוֹ גִבֹּר סַעֲרָן וְאֲנִי גִבֹּר שְׁעִיעַ:
12	My father peradventure will feel me, and I shall seem to him as a mocker; and I shall bring a curse upon me, and not a blessing.'	אוֹלִי יִמְשְׁנֵנִי אָבִי וְהִיִּיתִי בְּעֵינָיו כַּמִּתְעַתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בִרְכָה:	מֵאֵם יִמְשְׁנֵנִי אָבִי וְאִיָּהּ בְּעֵינָיו כַּמִּתְלַעֵב וְאִתִּי עָלַי לְנֹשֶׁן וְלֹא בִרְכָן:
13	And his mother said unto him: 'Upon me be thy curse, my son; only hearken to my voice, and go fetch me them.'	וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קְלָלָתְךָ בְּנִי אֲךָ שְׁמַע בְּקוֹלִי וְלֹךְ קַח־לִי:	וַאֲמַרְתָּ לִּיהָ אִמּוֹהָ עָלַי אֲתֹאמַר בְּנִיבֹאָה דְלֹא יִיתֹן לְנֹשֶׁא עֲלֶיךָ בְּרִי בְרֵם קַבִּיל מִנִּי וַאֲיוֹל סָב לִי:
14	And he went, and fetched, and brought them to his mother; and his mother made savoury food, such as his father loved.	וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אָהָב אָבִיו:	וַאֲזַל וַיִּנְסִיב וְאִתִּי לְאִמּוֹהָ וַעֲבַדְתָּ אִמּוֹהָ תַבְשִׁילִין כַּמָּא דְּרַחֲמִים אָבוּהִי:
15	And Rebekah took the choicest garments of Esau her elder son, which were with her in the house, and put them upon Jacob her younger son.	וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בְּגָדֵי עָשׂוֹ בְּגָה הַגָּדֹל הַחֲמֹדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בְּבֵית וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּגָה הַקָּטָן:	וַיִּנְסִיב רִבְקָה יֵת לְבוּשֵׁי עָשׂוֹ בְּרָה רַבָּא דְכִיָּיתָא דְעַמָּה בְּבֵיתָא וְאֶלְבִּישַׁת יֵת יַעֲקֹב בְּרָה וְעִירָא:
16	And she put the skins of the kids of the goats upon his hands, and upon the smooth of his neck.	וְאֵת עֹרֹת גִּדְיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקֵת צִוְּאָרָיו:	וְיֵת מִשְׁכֵּי דְגִדְיֵי בְנֵי עִזִּי אֶלְבִּישַׁת עַל יָדָיו וְעַל שְׁעִיעוֹת צִוְּרִיהָ:
17	And she gave the savoury food and the bread, which she had prepared, into the hand of her son Jacob.	וַתִּתֵּן אֶת־הַמִּטְעָמִים וְאֵת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָה:	וַיִּהְבֹּת יֵת תַבְשִׁילִיָּא וְיֵת לַחֲמָא דְעַבְדַּת בִּידָא דְיַעֲקֹב בְּרָה:
18	And he came unto his father, and said: 'My father'; and he said: 'Here am I; who art thou, my son?'	וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי מִי אַתָּה בְּנִי:	וַעֲאֹל לֵית אָבוּהִי וַאֲמַר אָבִי וַאֲמַר הָאֲנָא מִן אַתָּה בְּרִי:

(9) וקח לי. משלי הם ואינם גזל, שכן כתב לה יצחק כחוצה לה ליטול שני גדיי עזים ככל יוס (צ"ר סה, יד): שני גדיי עזים. וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא פסח היה, האחד הקריב לפסחו, והאחד עשה מטעמים. צפרקי דרבי אליעזר: כאשר אהב. כי טעם הגדי כטעם הנצי: (11) איש שער. צעל שער: (12) ימושני. כמו ממשש צִהָרִים (דברים כח, כט): (15) החמדות. הנקיות כחרגומו דכיימא. דבר אחר שחמד אותן מן נמרוד: אשר אתה בבית. והלא כמה נשים היו לו, והוא מפקיד אלל אמו, אלא שהיה צקי צמעסיהן וחושדן:

19	And Jacob said unto his father: 'I am Esau thy first-born; I have done according as thou badest me. Arise, I pray thee, sit and eat of my venison, that thy soul may bless me.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו אֲנֹכִי עָשׂוּ בְכֹרְךָ עָשִׂיתִי כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי קוּם-נָא שֹׁבָה וְאָכְלָה מִצִּידִי בַעֲבוּר תְּבָרְכֵנִי נַפְשֶׁךָ:	19
20	And Isaac said unto his son: 'How is it that thou hast found it so quickly, my son?' And he said: 'Because the LORD thy God sent me good speed.'	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-בְּנוֹ מִהֲרָה מִהֲרָתָ לְמָצָא בְנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִפְנֵי:	20
21	And Isaac said unto Jacob: 'Come near, I pray thee, that I may feel thee, my son, whether thou be my very son Esau or not.'	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב גֹּשֶׁה-נָּא וְאִמְשֶׁךָ בְּנִי הֲאֵתָה זֶה בְּנִי עָשׂוּ אִם-לֹא:	21
22	And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau.'	וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל-יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשְׁהוּ וַיֹּאמֶר הֲקֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עָשׂוּ:	22
23	And he discerned him not, because his hands were hairy, as his brother Esau's hands; so he blessed him.	וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי-הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עָשׂוּ אֲחִיו שְׁעָרָת וַיְבָרְכֵהוּ:	23
24	And he said: 'Art thou my very son Esau?' And he said: 'I am.'	וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עָשׂוּ וַיֹּאמֶר אָנִי:	24
25	And he said: 'Bring it near to me, and I will eat of my son's venison, that my soul may bless thee.' And he brought it near to him, and he did eat; and he brought him wine, and he drank.	וַיֹּאמֶר הֲגֹשֶׁה לִי וְאָכְלָה מִצִּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרְכֵךְ נַפְשִׁי וַיִּגַּשׁ-לֹא וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לֹא יַיִן וַיִּשְׁתְּ:	25
26	And his father Isaac said unto him: 'Come near now, and kiss me, my son.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גֹּשֶׁה-נָּא וְשָׁקָה-לִי בְנִי:	26
27	And he came near, and kissed him. And he smelled the smell of his raiment, and blessed him, and said: See, the smell of my son Is as the smell of a field which the LORD hath blessed.	וַיִּגַּשׁ וַיִּשְׁק-לֹא וַיַּרַח אֶת-רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרַךְ יְהוָה:	27

- (19) אנכי עשו בכרך. אנכי המציא לך, ועשו הוא ציורך: עשיתי. כמה דברים, כאשר דברת אלי: שבה. לשון מיסג על השלחן, לכן מתורגם אסתחר:
- (21) גשה נא ואמשך. אמר יצחק בלבו, אין דרך עשו להיות שם שמים שגור צפיו, וזה אמר כי הקרה ה' אלהיך:
- (22) קול יעקב. שמדבר בלשון מחנונים, קוס נא, אזל עשו בלשון קטוריא דבר, יקוס אזי:
- (24) ויאמר אני. לא אמר אני עשו, אלא אני:

28	So God give thee of the dew of heaven, And of the fat places of the earth, And plenty of corn and wine.	וַיִּתֵּן-לָךְ הָאֱלֹהִים מִטֶּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֵב דָּגָן וְתִירָשׁ:	ששי כה
29	Let peoples serve thee, And nations bow down to thee. Be lord over thy brethren, And let thy mother's sons bow down to thee. Cursed be every one that curseth thee, And blessed be every one that blesseth thee.	יַעֲבֹדוּךָ עַמִּים (כ' וישתחו) וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ לְאֲמִים הִנֵּה גִבֹּר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אִמְךָ אֲרֻרֶיךָ אֲרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ:	29
30	And it came to pass, as soon as Isaac had made an end of blessing Jacob, and Jacob was yet scarce gone out from the presence of Isaac his father, that Esau his brother came in from his hunting.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלָה יִצְחָק לְבָרְכָהוּ אֶת-יַעֲקֹב וַיְהִי אֵד יֵצֵא יֵצֵא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצִּידוֹ:	30
31	And he also made savoury food, and brought it unto his father; and he said unto his father: 'Let my father arise, and eat of his son's venison, that thy soul may bless me.'	וַיַּעַשׂ גַּם-הוּא מִטְעָמִים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקָם אָבִי וְיֹאכַל מִצִּיד בְּנִי בַעֲבֹר תְּבָרְכֵנִי נַפְשִׁי:	31
32	And Isaac his father said unto him: 'Who art thou?' And he said: 'I am thy son, thy first-born, Esau.'	וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי-אַתָּה וַיֹּאמֶר אָנֹכִי בְרִיךְ בּוֹכְרֶיךָ עֵשָׂו:	32
33	And Isaac trembled very exceedingly, and said: 'Who then is he that hath taken venison, and brought it me, and I have eaten of all before thou camest, and have blessed him? yea, and he shall be blessed.'	וַיַּחְרֹד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד-מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי-אַפּוֹא הוּא הַצִּיד-צִיד וַיָּבֵא לִי וְאָכַל מִכָּל בְּטָרִם תְּבוֹא וְאֶבְרַכְהוּ גַם-בְּרוּךְ יִהְיֶה:	33

(27) וירח וגר. והלא אין ריח רע יותר משטף העזים, אלא מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן: כריח שדה אשר ברכו ה'. שנתן צו ריח טוב, וזה שדה תפוחים, כן דרשו רז"ל:

(28) ויתן לך. יתן ויחזור ויתן (צ"ר סו, ג). ולפי פשוטו מוסב לענין הראשון, ראה ריח בני שנתן לו הקצ"ה, כריח שדה וגר, ועוד יתן לך מטל השמים וגו': משל השמים. כמשמעו, ומדרש אגדה יש להרבה פנים. (דבר אחר, מהו האלהים, צדיק, אס ראוי לך, יתן לך, ואס לאו לא יתן לך, אבל לעשו אמר, משמני הארץ יהיה מושבך, בין צדיק בין רשע יתן לך. וממנו למד שלמה, כשעשה הבית סידר תפלתו, ישראל שהוא בעל אמונה ומצדיק עליו הדין, לא יקרא עליך תגר, לפיכך וְנָתַתָּ לְאִישׁ כָּל דְּרָקוֹ וְאִשָּׁר שָׁדַע אֶת לְצָדוֹ (מלכים-א ח, ט), אבל נכרי מחוסר אמונה, לפיכך אמר וְאִשָּׁה שָׁמַע מִהָשָׁמַע וגו' וְעֵשָׂיִת כָּלִל אִשָּׁר יִקְרָא אֶלְיָהוּ הַנִּכְרִי, בין ראוי בין שאינו ראוי תן לו, כדי שלא יקרא עליך תגר. צרש"י ישן מדויק):

(29) בני אמן. ויעקב אמר ליהודה בני אביך, לפי שהיו לו בניים מכמה אמהות, וכאן שלא נשא אלא אשה אחת, אמר בני אמן (צ"ר סו, ד): ארריך ארור ומברכך ברוך. וצנעס הוא אומר מְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ וְאֶבְרַיֶיךָ אֲרוּר, הצדיקים מחלתם יסורים וסופן שלווה, ואורריהם ומצעריהם קודמים למצרכיהם, לפיכך יצחק הקדים קללת אוררים לצרכת מצרכים, והרשעים מחלתם שלווה וסופן יסורין, לפיכך צנעס הקדים צרכה לקללה:

(30) יצא יצא. זה יוצא זה בא:

(33) ויחרד. כתרגומו ותמה, לשון תמיה. ומדרשו, ראה גיהנם פתוחה מתחתיו: מי איפוא. לשון לעזמו, משמש עס

34	When Esau heard the words of his father, he cried with an exceeding great and bitter cry, and said unto his father: 'Bless me, even me also, O my father.'	כְּשָׁמַע עֵשָׂו אֶת־דְּבָרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צָעָקָה גְּדֹלָה וּמְרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי:	34
35	And he said: 'Thy brother came with guile, and hath taken away thy blessing.'	וַיֹּאמֶר בָּא אַחִיךָ בְּמַרְמָה וַיִּקַּח בְּרַכְתְּךָ:	35
36	And he said: 'Is not he rightly named Jacob? for he hath supplanted me these two times: he took away my birthright; and, behold, now he hath taken away my blessing.' And he said: 'Hast thou not reserved a blessing for me?'	וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעַמַּיִם אֶת־בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אֶצְלָתָ לִי בְרָכָה:	36
37	And Isaac answered and said unto Esau: 'Behold, I have made him thy lord, and all his brethren have I given to him for servants; and with corn and wine have I sustained him; and what then shall I do for thee, my son?'	וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֲנִי גְבִיר שְׁמֹתָיו לְךָ וְאֶת־כָּל־אָחָיו נָתַתִּי לוֹ לְעֹבְדִים וְדָגָן וְתִירָשׁ סִמְכֹתָיו וּלְכָה אִפּוּא מִה אַעֲשֶׂה בְנִי:	37
38	And Esau said unto his father: 'Hast thou but one blessing, my father? bless me, even me also, O my father.' And Esau lifted up his voice, and wept.	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הִבְרַכְתָּ אֶחָת הוּא־לְךָ אָבִי בְרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיֵּשָׂא עֵשָׂו קְלוֹ וַיִּבְךְ:	38
39	And Isaac his father answered and said unto him: Behold, of the fat places of the earth shall be thy dwelling, And of the dew of heaven from above;	וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מִוֹשְׁבְּךָ וּמִטָּל הַשָּׁמַיִם מֵעַל:	39

כמה דברים. דבר אחר איפוא, איה פה, מי הוא ואיפוא הוא הזד ניד: ואכל מכל. מכל טעמים שזקשתי לטעום טעמתי
 צו (צ"ר סו, צ): גם ברוך יהיה. שלא תאמר, אילוולי שרימה יעקב לאציו לא נטל את הזכרות, לכן הסכים וזכרו מדעתו
 (סס):

(35) במרמה. נחמה:

(36) הכי קרא שמו. לשון תימה הוא, כמו הכי אחי אקה (צראשית כט, כו), שמה לך נקרא שמו יעקב, על שם סופו שהוא
 עתיד לעקבני. תנחומא (תולדות כג), למה חרד יצחק, אמר, שמה עון ישי צי שזכרתי קטן לפני גדול, ושניתי סדר היחס, התחיל
 עשו מנעק ויעקבני זה פעמים, אמר לו אציו מה עשה לך, אמר לו את זכורתי לקח, אמר, בכך הייתי מזר וחרד, שמה עזרתי
 על שורת הדין, עכשיו לזכור זכרתי, גם צרוך יהיה: ויעקבני. כתרומו וכמני, ארצני. וארצ, וכמן. ויש מתרגמין וכמני,
 נחמס ל: אצל. לשון הפרשה, כמו ויאצל (ס"א וצל):

(37) הן גביר. זכרה זו שביעית היא, והוא עושה אותה ראשונה, אלא אמר לו, מה תועלת לך בזכרה, אם תקנה נכסים שלו
 הם, שהרי גביר שמתיו לך, ומה שקנה עבד קנה רבו: ולכה אפוא מה אעשה בני. איה איפוא אצקש מה לעשות לך:

(38) הברכה אחת. ה"א זו שמשת לשון תימה, כמו הבמניס (במדבר יג, יט), השמנה היא (שם כ), הבמנה נצל (שמואל א-ב
 ג, לג):

40	And by thy sword shalt thou live, And thou shalt serve thy brother; And it shall come to pass when thou shalt break loose, That thou shalt shake his yoke from off thy neck.	וְעַל-חֶרֶבְךָ תַחְיֶה וְאֶת-אָחִיךָ תַעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תִּרְדּוּ וּפָרַקְתָּ עָלָיו מֵעַל צִוְּאָרְךָ: וְעַל חֶרֶבְךָ תֵּחִי וְיָתִי כִּד יַעֲבֹרֶנּוּ בְּנוֹהִי עַל פְּתָגְמִי אֹרְיָתָא וְתַעֲדִי נִירִיה מֵעַל צִוְּרְךָ:	40
41	And Esau hated Jacob because of the blessing wherewith his father blessed him. And Esau said in his heart: 'Let the days of mourning for my father be at hand; then will I slay my brother Jacob.'	וַיִּשְׂטֹם עֲשׂוֹ אֶת-יַעֲקֹב עַל- הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַכוּ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ בְּלַבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אָבִי וְאֶהְרֹגָה אֶת-יַעֲקֹב אָחִי:	41
42	And the words of Esau her elder son were told to Rebekah; and she sent and called Jacob her younger son, and said unto him: 'Behold, thy brother Esau, as touching thee, doth comfort himself, purposing to kill thee.	וַיִּגַּד לְרֵבְקָה אֶת-דִּבְרֵי עֲשׂוֹ בְּנֵה הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֲשׂוֹ אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ:	42
43	Now therefore, my son, hearken to my voice; and arise, flee thou to Laban my brother to Haran;	וַכַּעַן בְּרִי קְבִיל מְנִי וְקוּם אִיזִיל לְךָ לָלוֹת לְבָן אָחִי לְחָרָן:	43
44	and tarry with him a few days, until thy brother's fury turn away;	וְתִתֵּב עִמּוֹ יָמִים אַחָדִים עַד אֲשֶׁר-תֵּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ:	44
45	until thy brother's anger turn away from thee, and he forget that which thou hast done to him; then I will send, and fetch thee from thence; why should I be bereaved of you both in one day?	עַד-שׁוּב אֶף-אָחִיךָ מִמָּוֶה וְשָׁכַח אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂיתָ לוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֲשַׁבֵּל גַּם-שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד:	45

(39) משמני הארץ וגו'. זו איטליא"ה של יון (צ"ר סו, ו):

(40) ועל חרבך. כמו חרבך, יש על שהוא במקום אות צ', כמו עמדתם על תרדכס (יחזקאל לג, כו), חרבכס. על צצצקס (שמות ו, כו) צצצתם: והיה כאשר תרד. לשון נער, כמו קריד צצסי (תהלים נה, ג), כלומר כשיעברו ישראל על התורה, ויהיה לך פתחון פה להטענר על הזרכות שנטל, ופרקת עלו וגו':

(41) יקרב ימי אבל אבי. כמשמעו, שלא אלער את אצא. ומדרש אגדה לכמה פנים יש:

(42) ויגד לרבקה. צרום הקודש הוגד לה מה שעשו מהרהר בלבו: מתנחם לך. נחם על האחווה, לחשוב מחשבה אחרת להתנכר לך ולהרגך. ומדרש אגדה, כבר אתה מת צעיני, ושתה עליך כוס של תנחומים. ולפי פשוטו, לשון תנחומים, מתנחם הוא על הזרכות צהריגתך:

(44) אחדים. מועטים:

(45) למה אשכל. אהיה שכולה משניכס. (לימד על) הקוצר את בניו קרוי שכול, וכן ציעקז אמר פֶּאֶר שְׁלֵטִי שְׁלֵטִי: גם שניכס. אם יקום עליך ואתה תהרגנו, יעמדו בניו ויהרגוך, ורום הקדש נזרקה צה, ונתנצחה שציום אחד ימותו, כמו שפורש צפרק המקנא לאשמו (סוטה יג.): (מו)

<p>46 And Rebekah said to Isaac: 'I am weary of my life because of the daughters of Heth. If Jacob take a wife of the daughters of Heth, such as these, of the daughters of the land, what good shall my life do me?'</p>	<p>וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל-יִצְחָק קִצְתִּי בְחַיִּי מִפְּנֵי בָנוֹת חֵת אִם יִשָּׂא בְנוֹת חֵת אִשָּׁה מִבְּנוֹת חֵת כְּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לְמָה לִּי חַיִּים:</p>	<p>46 וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל-יִצְחָק קִצְתִּי בְחַיִּי מִפְּנֵי בָנוֹת חֵת אִם יִשָּׂא בְנוֹת חֵת אִשָּׁה מִבְּנוֹת חֵת כְּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לְמָה לִּי חַיִּים:</p>
<p>XXVIII And Isaac called Jacob, and blessed him, and charged him, and said unto him: 'Thou shalt not take a wife of the daughters of Canaan.'</p>	<p>וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוְהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:</p>	<p>XXVIII וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוְהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:</p>
<p>2 Arise, go to Paddan-aram, to the house of Bethuel thy mother's father; and take thee a wife from thence of the daughters of Laban thy mother's brother.</p>	<p>קוּם לֵךְ פָּדָנָה אֲרָם בֵּיתָה בְּתוּאֵל אָבִי אִמִּי וְקַח-לָךְ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אָחִי אִמִּי:</p>	<p>2 קוּם לֵךְ פָּדָנָה אֲרָם בֵּיתָה בְּתוּאֵל אָבִי אִמִּי וְקַח-לָךְ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אָחִי אִמִּי:</p>
<p>3 And God Almighty bless thee, and make thee fruitful, and multiply thee, that thou mayest be a congregation of peoples;</p>	<p>וְאֵל שְׂדֵי יִבְרָךְ וְיַפְרֹךְ וְיִסְגִּינֶךָ וְיִתְּחִי לְכַנְשֵׁת שְׁבָטִין:</p>	<p>3 וְאֵל שְׂדֵי יִבְרָךְ וְיַפְרֹךְ וְיִסְגִּינֶךָ וְיִתְּחִי לְכַנְשֵׁת שְׁבָטִין:</p>
<p>4 and give thee the blessing of Abraham, to thee, and to thy seed with thee; that thou mayest inherit the land of thy sojournings, which God gave unto Abraham.'</p>	<p>וְיִתֵּן-לָךְ אֶת-בְּרַכַּת אַבְרָהָם לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתְּךָ לְרִשְׁתָּהּ אֶת-אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:</p>	<p>4 וְיִתֵּן-לָךְ אֶת-בְּרַכַּת אַבְרָהָם לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתְּךָ לְרִשְׁתָּהּ אֶת-אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:</p>
<p>5 And Isaac sent away Jacob; and he went to Paddan-aram unto Laban, son of Bethuel the Aramean, the brother of Rebekah, Jacob's and Esau's mother.</p>	<p>וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פָּדָנָה אֲרָם אֶל-לָבָן בֶּן-בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי אָחִי רִבְקָה אִם יִעֲקֹב וְעֵשָׂו:</p>	<p>סזעי וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פָּדָנָה אֲרָם אֶל-לָבָן בֶּן-בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי אָחִי רִבְקָה אִם יִעֲקֹב וְעֵשָׂו:</p>
<p>6 Now Esau saw that Isaac had blessed Jacob and sent him away to Paddan-aram, to take him a wife from thence; and that as he blessed him he gave him a charge, saying: 'Thou shalt not take a wife of the daughters of Canaan';</p>	<p>וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי-בָרַךְ יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ פָּדָנָה אֲרָם לְקַח-לָו מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:</p>	<p>6 וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי-בָרַךְ יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ פָּדָנָה אֲרָם לְקַח-לָו מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:</p>

(46) קצתי בחיי. מאסתי בחיי:

(2) פדנה. כמו לפדן: ביתה בתואל. לזית צמחאל, כל תיבה שצריכה למ"ד צמחלמה הטיל לה ה"א צמופה (יזמות יג):

(3) ואל שדי. מי שדי צנכומיו למתצרכין מפיו, יצרך אותך:

(4) את ברכת אברהם. שאמר לו וְאֵשָׁךְ לְגוֹי גָדוֹל, וְהִתְפָּרְדְּתָּ בְּזֶרְעֶךָ, יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך, ממך ילא אותם הגוי ואותו הזרע המצורף:

(5) אם יעקב ועשו. איני יודע מה מלמדנו:

7	and that Jacob hearkened to his father and his mother, and was gone to Paddan-aram;	וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו וְאֵל-אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פָּדָנָה אֲרָם:	וַקָּבִיל יַעֲקֹב מִן אֲבוֹתָיו וּמִן אִמּוֹתָיו וַאֲזַל לְפָדָן דְּאֲרָם:	מפסיר
8	and Esau saw that the daughters of Canaan pleased not Isaac his father;	וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בָּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינָיו יִצְחָק אָבִיו:	וַחֲזָא עֵשָׂו אֶרֶץ בִּישָׁן בְּנֹת כְּנָעַן בְּעֵינָיו יִצְחָק אָבִיו:	8
9	so Esau went unto Ishmael, and took unto the wives that he had Mahalath the daughter of Ishmael Abraham's son, the sister of Nebaioth, to be his wife.	וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל-יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת-מַחְלַתוֹ בִּת-יִשְׁמָעֵאל בִּן-אֲבִרְהָם אֲחֹת נְבִיּוֹת עַל-נָשָׁיו לִוְיָאֵשָׁה: (ס)	וַאֲזַל עֵשָׂו לָלוֹת יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח יֵת מַחְלַת בִּת יִשְׁמָעֵאל בִּר אֲבִרְהָם אֲחֹתָיו דְּנְבִיּוֹת עַל נְשׂוֹתָיו לִוְיָאֵשָׁה:	ק"ו

The Haftara is Malachi 1:1 - 2:7 on page 245. On Erev Rosh Hodesh, read the Haftara on page 262.

10	And Jacob went out from Beer-sheba, and went toward Haran.	וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּעַר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה:	וַיִּפְקַע יַעֲקֹב מִבְּעַר שֶׁבַע וַאֲזַל לְחָרָן:	ויאל כו
----	--	---	---	---------

(7) וישמעע יעקב. מחוצר לענין שלמעלה, וירא עשו כי צרך יצחק וגו' וכי שלח אותו פדנה ארם, וכי שמע יעקב אל אציו והלך פדנה ארם, וכי רעות בנות כנען, והלך גם הוא אל ישמעאל:

(9) אחות נביות. ממשמע שנאמר ב' ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות, אלא למדנו שמת ישמעאל משיעדה לשעו קודם נשואיה, והשיאה נביות אחיה, ולמדנו שהיה יעקב באותו הפרק בן ס"ג שנים, שהרי ישמעאל בן ע"ד שנים היה כשנולד יעקב, שי"ד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק, ויצחק בן ס' שנה בלדת ארם, הרי ע"ד, ושנותיו היו קל"ז, שנאמר ואלה שני יי ישמעאל וגו', נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים היה, ולמדנו מכאן שנעמן בבית עבר י"ד שנה, ואחר כך הלך לחרן, שהרי לא שהה בבית לזון לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה, שנאמר עבדתיך ארבע עשרה שנה בשפי' בנתיבך וישש שנים בלאקך, ושכר האון משנולד יוסף היה, שנאמר ויהי פאשר ילדה רחל את יוסף וגו', ויוסף בן ל' שנה היה כשמלך, ומשם עד שירד יעקב למצרים ט' שנים, ז' של שובצו ו' של רעב, ויעקב אמר לפרעה ימי שני מגורי' שלשים ומאת שנה, לא וחשוב י"ד שנה שלפני לידת יוסף, ושלשים של יוסף, ותשע משמלך עד שבא יעקב, הרי נ"ג, וכשפירש מאציו היה בן ס"ג, הרי קי"ו, והוא אומר שלשים ומאת שנה, הרי חסרים י"ד שנים, הא למדת, שאחר שקבל הצרכות נעמן בבית עבר י"ד שנים. (אבל לא נענש עליהם בזכות התורה, שהרי לא פירש יוסף מאציו אלא כ"ב שנה, דהיינו מי"ז עד ל"ט, כנגד כ"ב שפירש יעקב מאציו ולא כדור, והם כ' שנים בבית לזון, ושתי שנים ששה דרך, כדכתיב ויצן לו בית ולמקנהו עשה סכות, ופירשו רז"ל מזה הפסוק ששה י"ח חדשים בדרך, דבית הוה בימות הגשמים וסכות הוה בימות החמה, ולחשבון הפסוקים שחשבו לעיל, משפירש מאציו עד שירד למצרים שהיה בן ק"ל שנים, ששם אנו מוצאים עוד י"ד שנים, אלא ודאי נעמן בבית עבר בהליכתו לבית לזון ללמוד תורה ממנו, ובשיל זכות התורה לא נענש עליהם, ולא פירש יוסף ממנו אלא כ"ב שנה, מדה כנגד מדה, עד כאן מלאכתו ברש"י (שן): על נשיו. הוסיף רשעה על רשעתו (ר"ל מרשעת על מרשעות שהיו לו כזר וק"ל) שלא גרש את הראשונות:

(10) ויצא יעקב. על ידי שבשיל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אציו הלך עשו אל ישמעאל, הפסיק הענין בפרשחו של יעקב, וכתב וילך עשו פי צרך וגו' (בראשית כח, ו), ומשגמר, חזר לענין הראשון: ויצא. לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיצאת לדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהלדיק בעיר, הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה, יאל משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה. וכן ופלא מן המקום (רות א, ז), האמור בנעמי ורות: וילך חרנה. יאל ללכת לחרן:

11	<p>And he lighted upon the place, and tarried there all night, because the sun was set; and he took one of the stones of the place, and put it under his head, and lay down in that place to sleep.</p>	<p>וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי- בָּא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׁם מֵרָאשָׁתּוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא:</p>	11
12	<p>And he dreamed, and behold a ladder set up on the earth, and the top of it reached to heaven; and behold the angels of God ascending and descending on it.</p>	<p>וַיַּחְלֶם וְהִנֵּה סֹלֶם מַצֵּב אֶרֶצָה וְרָאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכָיו אֱלֹהִים עֹלִים וֵירֹדִים בּוֹ:</p>	12
13	<p>And, behold, the LORD stood beside him, and said: 'I am the LORD, the God of Abraham thy father, and the God of Isaac. The land whereon thou liest, to thee will I give it, and to thy seed.</p>	<p>וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ אֲבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְנַנָּה וְלִזְרַעְךָ:</p>	13
14	<p>And thy seed shall be as the dust of the earth, and thou shalt spread abroad to the west, and to the east, and to the north, and to the south. And in thee and in thy seed shall all the families of the earth be blessed.</p>	<p>וְהָיָה זֶרְעֶךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפְרִצְתָּ יָמָה וּקְדָמָה וּצְפֹנָה וּנְגִבָה וּנְבָרְכֻךָ בָּךְ כָּל-מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה וּבִזְרַעְךָ:</p>	14
15	<p>And, behold, I am with thee, and will keep thee whithersoever thou goest, and will bring thee back into this land; for I will not leave thee, until I have done that which I have spoken to thee of.'</p>	<p>וְהִנֵּה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשָׁמְרְתִּיךָ בְּכָל-אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל-הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לְךָ:</p>	15

(11) ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום, אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה, שנאמר צו ויבא אֶת הַמָּקוֹם מִקְחָק: ויפגע. כמו ופגע ציריחו (יהושע טז, ז), ופגע דָּבָשָׁת. ורבותינו פירשו (ברכות כו:) לשון תפילה, כמו ואל תפגע פי (ירמיה ז, טז), ולמדנו שחן תפלת ערבית, ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל, ללמדך שקפנה לו הארץ, כמו שמפורש בפרק גיד הנשה (חולין נא:): כי בא השמש. היה לו לכתוב ויצא השמש וילן שם, כי בא השמש משמע, ששקעה לו חמה פתאום שלא צעונתה כדי שילין שם. וישם מראשותיו. עשאו כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות, התחילו מריבות זו את זו, זאת אומרת עלי יניח לדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאו הקב"ה אֶזְנֵי אֶחָד, וזהו שנאמר ויקח את האזן אשר שם מראשותיו: וישכב במקום ההוא. לשון מעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש צבית עבר, לא שכב כלילה, שהיה עוסק בתורה:

(12) עולים ויורדים. עולים תחלה ואחר כך יורדים, מלאכים שליווהו בארץ, אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו:

(13) נצב עליו. לשמרו: ואלהי יצחק. אף על פי שלא מצינו במקרא שייחד הקב"ה שמו על הנדיקים צחייהם לכתוב אלהי פלוני, משום שנאמר הן בקדשיו לא יִקְרָא (איוב טו, טו), כֵּן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו ענינו, וכלוא צבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו. (מנחםא תולדות ז): שכב עליה. קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שמהא נוחה ליכנס לבניו (חולין נא:): (כד' אמות, שזה מקומו של אדם):

(14) ופרצת. וחזקת, כמו וכן ופרץ:

16	And Jacob awaked out of his sleep, and he said: 'Surely the LORD is in this place; and I knew it not.'	וַיִּיקָץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכַן יֵשׁ הַזֶּה בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי:	16
17	And he was afraid, and said: 'How full of awe is this place! this is none other than the house of God, and this is the gate of heaven.'	וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מִה־נִּזְרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בַּיִת אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם:	17
18	And Jacob rose up early in the morning, and took the stone that he had put under his head, and set it up for a pillar, and poured oil upon the top of it.	וַיִּשָּׁכֶם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׁם מִרְאשְׁתּוֹ וַיָּשֶׁם אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיִּצַק שָׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ:	ישראל
19	And he called the name of that place Beth-el, but the name of the city was Luz at the first.	וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לִזְוֹ שֵׁם־הָעִיר לְרֵאשִׁנָּה:	19
20	And Jacob vowed a vow, saying: 'If God will be with me, and will keep me in this way that I go, and will give me bread to eat, and raiment to put on,	וַיִּבְרַח יַעֲקֹב נִדְרָא לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְדָא לְלָבֵשׁ:	20

(15) אנכי עמד. לפי שהיה ירא מעשו ומלצן: עד אשר אם עשיתי. אם משמש בלשון כי: דברתי לך. לזרכן ועליך, מה שהצטחתי לאברהם על זרעו, לך הצטחתי ולא לעשו, שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע, אלא כי בְּיִצְחָק, ולא כל יצחק, וכן כל לך, ולך, ולהם, הסמוכים אלל דבור, משמשים לשון על, וזה יוכיח, שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן:

(16) ואנכי לא ידעתי. שאם ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש כזה:

(17) כי אם בית אלהים. אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא, הסולם הזה עומד בצאר שבע, ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש, שצאר שבע עומד דרומה של יהודה, וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה וצנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת צנימין, בגבול שבין צנימין וצין בני יוסף, נמצא סולם שרגליו בצאר שבע וראשו בבית אל, מגיע אמצע שיפועו נגד ירושלים, ולפי שאמרו רבותינו, שאמר הקד"ה, לדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, ועוד אמרו, יעקב קראו לירושלים בית אל, וזו היא ולא ירושלים, ומהיכן למדו לומר כן, אומר אני שנעקר הר המוריה וצא לכאן, וזו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין (חולין נ"א). שצא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזה ויפגע במקום. ואם תאמר וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבז שם, איהו לא היבז לבית המקדש שם, ומן השמים יעכבזוהו, איהו עד חרן אול, כדאמרין בפרק גיד הנשה (שם), וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר, אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר, וחזר עד בית אל, וקפצה לו הארץ. (בית אל לא זה הוא הסמוך לעי אלא לירושלים, ועל שם שהיתה עיר האלהים קראה בית אל, והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם, והוא השדה שהתפלל בו יצחק, וכן אמרו במוטה לכו ונעלה וגו' לא באברהם שקראו הר, ולא כיצחק שקראו שדה, אלא כיעקב שקראו בית אל ע"כ מפרש"י מדויק): מזה נורא. תרגום מה דחילו אתרא הדין. דחילו שם דבר הוא כמו סוכלתו וכו' למלכש: וזה שער השמים. מקום תפלה, לעלות תפלתם השמימיה. ומדרשו שצית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה:

21	so that I come back to my father's house in peace, then shall the LORD be my God,	וְשִׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל-בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים: וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים:	21
22	and this stone, which I have set up for a pillar, shall be God's house; and of all that Thou shalt give me I will surely give the tenth unto Thee.'	וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי מִצְבֵּה וְהָיָה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן-לִי עֹשֶׂר אֲעֹשֶׂה לָּךְ: וְהָיָה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עֹשֶׂר אֲעֹשֶׂה לָּךְ:	22
XXIX	Then Jacob went on his journey, and came to the land of the children of the east.	וַיֵּשֶׁא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרֶץ בְּנֵי-קְדָם: וַיֵּשֶׁא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרֶץ בְּנֵי-קְדָם:	XXIX
2	And he looked, and behold a well in the field, and, lo, three flocks of sheep lying there by it.—For out of that well they watered the flocks. And the stone upon the well's mouth was great.	וַיֵּרָא וַהֲנֶה בְּאֵר בְּשָׂדֶה וְהֵנָּה שְׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי-צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ בִּי מִן-הַבְּאֵר הַהוּא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל-פִּי הַבְּאֵר: וַיֵּרָא וַהֲנֶה בְּאֵר בְּשָׂדֶה וְהֵנָּה שְׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי-צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ בִּי מִן-הַבְּאֵר הַהוּא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל-פִּי הַבְּאֵר:	2
3	And thither were all the flocks gathered; and they rolled the stone from the well's mouth, and watered the sheep, and put the stone back upon the well's mouth in its place.—	וַנֹּאסְפוּ-שָׁמָּה כָּל-הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת-הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַהֲשִׁקוּ אֶת-הַצֹּאן וַהֲשִׁיבוּ אֶת-הָאֶבֶן עַל-פִּי הַבְּאֵר לְמַקְוֶהָ: וַנֹּאסְפוּ-שָׁמָּה כָּל-הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת-הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַהֲשִׁקוּ אֶת-הַצֹּאן וַהֲשִׁיבוּ אֶת-הָאֶבֶן עַל פִּי הַבְּאֵר לְמַקְוֶהָ:	3
4	And Jacob said unto them: 'My brethren, whence are ye?' And they said: 'Of Haran are we.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אֲחֵי מֹאֲצִין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחֶרֶן אֲנִינֹנוּ: וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אֲחֵי מֹאֲצִין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחֶרֶן אֲנִינֹנוּ:	4
5	And he said unto them: 'Know ye Laban the son of Nahor?' And they said: 'We know him.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעַתֶּם אֶת-לָבָן בֶּן-נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדַעְנוּ: וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעַתֶּם אֶת-לָבָן בֶּן-נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדַעְנוּ:	5

(20) אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי הצטחות הללו, שהצטיחני להיות עמדי, כמו שאמר לי והנה אנכי עמך: ושמרני. כמו שאמר לי ושמרתך בכל אשר תלך: ונתן לי לחם לאכול. כמו שאמר כי לא אעזבך, והצטקש לחם הוא קרוי נעזב, שנאמר ולא ראיתי צדיק נעזב ונרעו מצקש לקס (תהלים לו, כה):

(21) ושבתי. כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה: בשלום. שלם מן החטא, שלא אלמד מדרכי לבן: והיה ה' לי לאלהים. שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי, כמו שאמר אשר דברתי לך, והצטחה זו הצטיח לאצרהם, שנאמר להיות לך לאלהים ולנרעך אֶתְרִיף (צדאשית יו, ו). (זרעך מיוחס שלא ימצא בו שום פסול):

(22) והאבן הזאת. כך מפורש וי"ו זו של והאבן, אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת: והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו'. כתרומתו אהי פלח עליה קדם ה', וכן עשה צבאו מפדן ארם, כשאמר לו קים עליה צית אל (שם לה, א) מה נאמר שם, ויָצַב יַעֲקֹב מַצֵּבָה וגו' ויָסַף עָלֶיהָ נֶסֶךְ (שם יד):

(1) וישא יעקב רגליו. משנתצבר צבורה טובה, שהוצטח צשמירה, נשא לבוא את רגליו ונעשה קל ללכת. כך מפורש צדראשית רצה (ע, ח):

(2) ישקו העדרים. משקים הרועים את העדרים, והמקרא דצר צלשון קצרה:

(3) ובאספו. רגילים היו להאסף, לפי שהיתה האבן גדולה: וגללו. וגוללין ותרומתו ומגדרין. כל לשון הווה, משתנה לדבר צלשון עמיד וצלשון עזר, לפי שכל דבר ההוא תמיד, כזר היה ועמיד להיות: והשיבו. תרגומו ומתיבין:

6	And he said unto them: 'Is it well with him?' And they said: 'It is well; and, behold, Rachel his daughter cometh with the sheep.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלֹם וְהִנֵּה רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן	וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלֹם לִיהוָה וַיֹּאמְרוּ שְׁלֹם וְהִנֵּה רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן
7	And he said: 'Lo, it is yet high day, neither is it time that the cattle should be gathered together; water ye the sheep, and go and feed them.'	וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא עַתָּה הָאֶסְףָּה הַמִּקְנֶה הַשִּׁקּוֹ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ	וַיֹּאמֶר הָא עוֹד יוֹמָא סְגִי לָא עֵדֵן לְמִכְנֵשׁ בְּעִיר אֲשֶׁקּוּ עָנָא וַאֲיִזְלוּ רְעוּ
8	And they said: 'We cannot, until all the flocks be gathered together, and they roll the stone from the well's mouth; then we water the sheep.'	וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הַתְּעֹדָרִים וְיִגְלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן	וַיֹּאמְרוּ לֹא נִכּוּל עַד דִּיתְכַּנְשׁוּן כָּל עֲדָרֵיָא וְיִגְנַדְרוּן יְת אֶבְנָא מֵעַל פִּמָּא דִּבְרִיא וְנִשְׁקִי עָנָא
9	While he was yet speaking with them, Rachel came with her father's sheep; for she tended them.	עוֹדֵנּוּ מִדְּבַר עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאֶבְיָהָ כִּי רָעָה הוּא	עַד דְּהוּא מְמַלִּיל עִמָּהוֹן וְרָחֵל אָתָּת עִם עָנָא דִּלְאָבוּהָא אֲרִי רְעִיתָא הִיא
10	And it came to pass, when Jacob saw Rachel the daughter of Laban his mother's brother, and the sheep of Laban his mother's brother, that Jacob went near, and rolled the stone from the well's mouth, and watered the flock of Laban his mother's brother.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן אֶחָי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבָן אֶחָי אִמּוֹ וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגֹּל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיִּשְׁק אֶת־צֹאן לָבָן אֶחָי אִמּוֹ	וְהָיָה כְּדָ חָזָא יַעֲקֹב יְת רָחֵל בַּת לָבָן אַחֻוּהָא דְאַמִּיָּה וַיְת עָנָא דִּלְבָן אַחֻוּהָא דְאַמִּיָּה וַיִּקְרִיב יַעֲקֹב וַיִּגְנַד יְת אֶבְנָא מֵעַל פִּמָּא דִּבְרִיא וַאֲשֶׁקּוּ יְת עָנָא דִּלְבָן אַחֻוּהָא דְאַמִּיָּה
11	And Jacob kissed Rachel, and lifted up his voice, and wept.	וַיִּשָּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֹלוֹ וַיִּבְכֶּה	וַנִּשְׁקִי יַעֲקֹב לְרָחֵל וַנֶּאֱרִים יְת קָלִיָּה וּבְכָא
12	And Jacob told Rachel that he was her father's brother, and that he was Rebekah's son; and she ran and told her father.	וַיִּגֹּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֶחָי אֶבְיָהָ הוּא וְכִי בִן־רִבְקָה הוּא וַתָּרֶץ וַתִּגֹּד לְאֶבְיָהָ	וַחֲוִי יַעֲקֹב לְרָחֵל אֲרִי בֶר אָתָּת אֶבְוּהָא הוּא וַאֲרִי בֶר רִבְקָה הוּא וְרַחֲשַׁת וַחֲוִיָּאת לְאָבוּהָא

(6) באה עם הצאן. הטעם צאל"ף, ומרגומו אחיא, ורחל צאה, הטעם למעלה צצ"ת, ומרגומו אחת, הראשון לשון עושה והשני לשון עשמה:

(7) הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם רוצצים, כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, אמר להם, הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירי יום אחת, לא שלמחם פעולת היום, ואם הבהמות שלכם, אף על פי כן לא עת האסף המקנה וגו' (צ"ר ע, יא):

(8) לא נוכל. להשקות לפי שהאבן גדולה: וגללו. זה מתורגס ויגנדרון, לפי שהוא לשון עמיד:

(10) ויגש יעקב ויגל. כמי שמעביר את הפקק מעל פי כלוחית, להודיעך שכחו גדול (צ"ר ע, יב):

(11) ויבך. לפי שפנה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה. דבר אחר, לפי שצא בידים ריקניות, אמר, אליעזר עבד אבי אבא, היו בידיו נזמים ונאמדים ומגדנות, ואני אין בידים כלום. לפי שרדף אליפו בן עשו במאות אביו אחריו להורגו, והשיגו, ולפי שגדל אליפו בחיקו של יצחק, משך ידו, אמר לו מה אעשה לזויו של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי, והעניי חשבו כמות:

(12) כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה, כמו חָנָשִׁים חָסִים חָנָשִׁי (בראשית יג, ח). ומדרשו, אם לרמאות הוא צא, גם אני

13	And it came to pass, when Laban heard the tidings of Jacob his sister's son, that he ran to meet him, and embraced him, and kissed him, and brought him to his house. And he told Laban all these things.	וַיְהִי כַשְׁמַע לָבָן אֶת־שְׁמֵעַ וַהֲוָה כַּד שָׁמַע לָבָן יֵת שִׁמְעַ יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֻתִּיהָ וַיָּרַח לְקָרְאָתוֹ וַיִּחַבֵּק־לּוֹ וַיִּנָּשֶׁק־לּוֹ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיֹּסֶפֶר לָלָבָן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:	13
14	And Laban said to him: 'Surely thou art my bone and my flesh.' And he abode with him the space of a month.	וַיֹּאמֶר לּוֹ לָבָן אֶךְ עֲצָמִי וּבָשָׂרִי אַתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים:	14
15	And Laban said unto Jacob: 'Because thou art my brother, shouldest thou therefore serve me for nought? tell me, what shall thy wages be?'	וַיֹּאמֶר לָבָן לַיַּעֲקֹב הֲכִי־אֲחִי אַתָּה וְעַבַדְתָּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִּי מַה־מְשַׁכְּרֶתָּךְ:	15
16	Now Laban had two daughters: the name of the elder was Leah, and the name of the younger was Rachel.	וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטָנָה רָחֵל:	16
17	And Leah's eyes were weak; but Rachel was of beautiful form and fair to look upon.	וַעֲיִנֵּי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יִפְתָּת־אָדָם וַיִּפֶּת מְרָאָהּ:	17
18	And Jacob loved Rachel; and he said: 'I will serve thee seven years for Rachel thy younger daughter.'	וַיֶּאֱהָב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אָעֲבֹדְךָ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרָחֵל בְּתָתְךָ הַקְּטָנָה:	שלישי
19	And Laban said: 'It is better that I give her to thee, than that I should give her to another man; abide with me.'	וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תַּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתַּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אֲחֵר שְׁבָה עִמָּדִי:	19

אחיו צרמאות, ואם אדם כשר הוא, גם אני צן רצקה אחותו הכשרה: ותגד לאביה. לפי שאמה מתה, לא היה לה להגיד אלא לו (צ"ר ע, יג):

(13) וירץ לקראתו. כסבור ממון הוא טעון, שהרי עבד הצית צא לכאן צעשרה גמלים טעונים (צ"ר שם): ויחבק. כשלא ראה עמו כלום, אמר, שמא זהו ציס הציא והנס צחיקו (צ"ר שם): וינשק לו. אמר, שמא מרגליות הציא והס צפיו (צ"ר שם): ויספר ללבן. שלא צא מחוך אונס אחיו, ושנטלו ממנו ממנו:

(14) אך עצמי ובשרי. מעתה אין לי לאספך הציטה, הואיל ואין צידך כלום, אלא מפני קורצה אטפל צך חדש ימים, וכן עשה, ואף זו לא לחנס, שהיה רועה לאנו:

(15) הכי אחי אתה. לשון תימה, וכי צשציל שאחי אחת מעצדני חנס: ועבדתני. כמו ומעצדני, וכן כל תיצה שהיא לשון עצר, הוסיף וי"ו צראשה, והיא הופכת התיצה להצא:

(17) רכות. שהיתה סצורה לעלות צגורלו של עשו וצמחה, שהיו הכל אומרים, שני צנים לרצקה ושתי צנות ללצן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן (צצא צמרח קכג). תאר. הוא צורת הפרצוף, לשון יִתְאַרְהוּ צֶאֱרָד (ישעיה מד, יג), קונפ"אס צלע"ו: מראה. הוא צו קלסתר:

(18) אעבדך שבע שנים. הס ימים אחדים שאמרה לו אמו וַיִּשְׁבֶּץ עִמּוֹ יָמִים אֶחָדִים (צ"ר ע, יז), ותדע שכן הוא, שהרי כתיב ויהיו צעיניו כימים אחדים: ברחל בתך הקטנה. כל הסימנים הללו למה, לפי שהיה יודע צו שהוא רמאי, אמר לו אעצדך צרחל, ושמא תאמר רחל אחרת מן השוק, תלמוד לומר צתך, ושמא תאמר אחליך ללאה שמה ואקרא שמה רחל, תלמוד לומר הקטנה, ואף על פי כן לא הועיל, שהרי רמאה:

20	And Jacob served seven years for Rachel; and they seemed unto him but a few days, for the love he had to her.	וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שִׁבְעַת שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְּעֵינָיו כְּיָמִים אֶחָדִים בְּאֶהְבָתוֹ אֹתָהּ: וַפֹּלַח יַעֲקֹב בְּרָחֵל שִׁבְעַת שָׁנִים וַהֲיוּ בְּעֵינָיו כְּיוֹמִין זְעִירִין בְּדֶרְחֵיהֶם יָתָהּ:	20
21	And Jacob said unto Laban: 'Give me my wife, for my days are filled, that I may go in unto her.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-לָבָן הִבֵּה אֶת-אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמַי וְאֶבֹאָהָ אֵלֶיהָ: וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן הֵב יָת אֶתִּיתִי אֵרִי שְׁלִימוֹ יוֹמִי פוֹלְחָנִי וְאֵעוֹל לְוָתָהּ:	21
22	And Laban gathered together all the men of the place, and made a feast.	וַיִּאָסֶף לָבָן אֶת-כָּל-אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה: וַכַּנֵּשׁ לָבָן יָת כָּל אֲנָשֵׁי אֶתְרָא וַעֲבַד מִשְׁתֵּיָא:	22
23	And it came to pass in the evening, that he took Leah his daughter, and brought her to him; and he went in unto her.	וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת-לֵאָה בָתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ: וַהֲנִה בְרִמְזָא וַדְּבַר יָת לֵאָה בְּרִתִּיהָ וְאָשִׁיל יָתָהּ לְוָתִיהָ וְעָאֵל לְוָתָהּ:	23
24	And Laban gave Zilpah his handmaid unto his daughter Leah for a handmaid.	וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בָתּוֹ שִׁפְחָהּ: וַיִּהְיֶה לָבָן לָהּ יָת זִלְפָּה אִמָּתִיהָ לְלֵאָה בְּרִתִּיהָ לְאִמָּהּ:	24
25	And it came to pass in the morning that, behold, it was Leah; and he said to Laban: 'What is this thou hast done unto me? did not I serve with thee for Rachel? wherefore then hast thou beguiled me?'	וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַהֲנִה-הָיָה לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל-לָבָן מַה-זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רָמִיתָנִי: וַהֲנִה בְּצַפְרָא וְהָא הִיא לֵאָה וַאֲמַר לְלָבָן מָה דָּא עָבַדְתָּ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל פְּלַחִית עִמָּךְ וְלָמָּה שִׁקְרָתָּ בִּי:	25
26	And Laban said: 'It is not so done in our place, to give the younger before the first-born.	וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא-יַעֲשֶׂה כֵן בְּמִקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה: וַאֲמַר לָבָן לֹא מִתְעַבִּיד כֵּין בְּאַתְרָנָא לְמִתֵּן זְעִירָתָא קְדָם רַבָּתָא:	26
27	Fulfil the week of this one, and we will give thee the other also for the service which thou shalt serve with me yet seven other years.'	מָלֵא שָׁבַע זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ גַּם-אֶת-זֹאת בְּעִבְדָּהּ אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שִׁבְעַת-שָׁנִים אַחֲרוֹת: אֲשֶׁלִּים שְׂבוּעָתָא דְדָא וְנִתִּין לָךְ אֶף יָת דָּא בְּפוֹלְחָנָא דְחַפְלָח עִמִּי עוֹד שִׁבְעַת שָׁנִין אַחֲרֵרִין:	27

(21) מלאו ימי. שאמרה לי אחי. ועוד מלאו ימי, שהרי אני בן פ"ד שנה, ואימתי אעמיד י"ב שנים, וזה שאמר ואצואה אליה, והלא קל שבקלים אינו אומר כן, אלא להוליד תולדות אמר כך:
 (25) ויהי בבקר והנה היא לאה. אצל צלילה לא היתה לאה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה, אמרה, עכשיו תכלס אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים (מגילה יג):
 (27) מלא שבע זאת. דבוק הוא, שהרי נקוד בחטף (פי' צשו"א), שזוע של זאת, והן ז' ימי המשתה, בגמ' ירושלמית צמועד קטן וא"ל לומר שזוע ממש, שאם כן היה צריך לינקד השי"ן בפתח (ר"ל צקמץ), ועוד שזוע לשון זכר, כדכתיב שָׂבַע שָׂבַע וְאֵת אֶתְּךָ לְךָ, לפיכך אין משמע שזוע אלא שבעה, שטיינ"א צע"ל: ונתנה לך. לשון רבים, כמו וְנָשָׂאָהּ, נָשָׂאָהּ וְנָשָׂאָהּ, אף זה לשון ונתן ונתנה וגו': גם את זאת. מיד לאחר שבעת ימי המשתה ותעבד לאחר נשואיה:

28	And Jacob did so, and fulfilled her week; and he gave him Rachel his daughter to wife.	וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיִּמְלֵא שָׁבַע וַעֲבַד יַעֲקֹב בֵּין וְאִשְׁלִים זֹאת וַיִּתֵּן-לָוּ אֶת-רָחֵל בְּתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה:	28
29	And Laban gave to Rachel his daughter Bilhah his handmaid to be her handmaid.	וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בְּתוֹ אֶת-בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה: וַיְהִי לָבָן לְרָחֵל בְּרִתּוּהָ יֵת בִּלְהָה אִמְתּוּהָ לָהּ לְאִמָּהּ:	29
30	And he went in also unto Rachel, and he loved Rachel more than Leah, and served with him yet seven other years.	וַיָּבֹא גַם אֶל-רָחֵל וַיֵּאָהֶב גַּם-אֶת-רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שִׁבְע־שָׁנִים אַחֲרוֹת:	30
31	And the LORD saw that Leah was hated, and he opened her womb; but Rachel was barren.	וַיֵּרָא יְהוָה כִּי-שְׂנוֹאָה לָאָה וַיִּפְתַּח אֶת-רִחְמָהּ וַרְחֵל עֲקָרָה:	כז
32	And Leah conceived, and bore a son, and she called his name Reuben; for she said: 'Because the LORD hath looked upon my affliction; for now my husband will love me.'	וַתַּהַר לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי-רָאָה יְהוָה בְּעֵינָי כִּי עָתָה יֵאָהֱבָנִי אִישִׁי:	32
33	And she conceived again, and bore a son; and said: 'Because the LORD hath heard that I am hated, He hath therefore given me this son also.' And she called his name Simeon.	וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּאמֹר כִּי-שָׁמַע יְהוָה כִּי-שְׂנוֹאָה אֲנִי וַיִּתֵּן-לִי גַם-אֶת-זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:	33
34	And she conceived again, and bore a son; and said: 'Now this time will my husband be joined unto me, because I have borne him three sons.' Therefore was his name called Levi.	וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּאמֹר עַתָּה הִפָּעַם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי-יִלְדֹתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל-כֵּן קָרָא שְׁמוֹ לֵוִי:	34

(30) עוד שבע שנים אחרות. אחרות הקישן לראשונות, מה ראשונות צאמונה אף האחרונות צאמונה (צ"ר ע, כ), ואף על פי שצמרמאות צא עליו:

(32) ותקרא שמו ראובן. רצונו פירשו (צרכות ז:), אמרה, ראו מה צין צני לצן חמי, שמכר הבכורה ליעקב, וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער עליו, אלא שבקש להוציאו מן הבור:

(34) הפעם ילדה אישי. לפי שהאמהות נציאות היו ויודעות ש"צ שבטים יוצאים מיעקב, וד' נשים ישא, אמרה, מעתה אין לו פתחון פה עלי, שהרי נטלתי כל חלקי צבנים: על כן. כל מי שנאמר צו על כן, מרובה באוכלוסין, חוץ מלוי, שהארון היה מכלה צה (צ"ר עא, ד): קרא שמו לוי. צבולס כתיב ותקרא, (שהיא קראה), וזה כתב צו קרא, ויש מדרש אגדה צאלה הדצרים רצה, ששלח הקב"ה גבריאל והציאו לפניו, וקרא לו שם זה, ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, ועל שם שליווהו במתנות קראו לוי:

35	And she conceived again, and bore a son; and she said: 'This time will I praise the LORD.' Therefore she called his name Judah; and she left off bearing.	וַתֵּהָר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר הַפֶּעַם אֹדְהָ אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרָאתָ שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֵּדֶת׃	35
XXX	And when Rachel saw that she bore Jacob no children, Rachel envied her sister; and she said unto Jacob: 'Give me children, or else I die.'	וַתֵּרָא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנָא רָחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבֵּה־לִּי בָנִים וְאִם־לֹא מִיתָא אָנֹכִי׃	XXX
2	And Jacob's anger was kindled against Rachel; and he said: 'Am I in God's stead, who hath withheld from thee the fruit of the womb?'	וַיַּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּנִּי פְרִי־בֶטֶן׃	2
3	And she said: 'Behold my maid Bilhah, go in unto her; that she may bear upon my knees, and I also may be builded up through her.'	וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וַתֵּלֶד עַל־בְּרָכִי וְאִבְנָה גַם־אֲנֹכִי מִמֶּנָּה׃	3
4	And she gave him Bilhah her handmaid to wife; and Jacob went in unto her.	וַתִּתֵּן־לּוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב׃	4
5	And Bilhah conceived, and bore Jacob a son.	וַתֵּהָר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן׃	5
6	And Rachel said: 'God hath judged me, and hath also heard my voice, and hath given me a son.' Therefore called she his name Dan.	וַתֹּאמֶר רָחֵל דִּנְנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקוֹלִי וַיִּתֵּן־לִי בֶן עַל־כֵּן קָרָאתָ שְׁמוֹ דָּן׃	6
7	And Bilhah Rachel's handmaid conceived again, and bore Jacob a second son.	וַתֵּהָר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ רָחֵל בֶּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃	7

- (35) הפעם אודה. שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות:
- (1) ותקנא רחל באחתה. קנאה צמעה שיהטו ציס, אמרה, אלולי שזדקה ממני לא זכחה לצנים (צ"ר עא, 1): הבה לי. וכי כך עשה חזק לאמך, והלא התפלל עליה: מזה אנכי. מכאן למי שאין לו צנים שחשוב כמת (צ"ר שס):
- (2) התחת. וכי במקומו אני: אשר מנע ממך. את אומרת שאתעשה כאבא, אני איני כאבא, אבא לא היו לו צנים, אני יש לי צנים, ממך מנע ולא ממני:
- (3) על ברכי. כתר גומו ואנא ארצי: ואבנה גם אנכי. מהו גם, אמרה לו, זקנך אצרהס היו לו צנים מהגר, וחגר מתניו כנגד שרה, אמר לה, זקנתי הכניסה צרחה לציתה, אמרה לו אם הדבר הזה מעכב, הנה אמת: ואבנה גם אנכי ממנה. כשרה:
- (6) דנני וחיציני וזכני (צ"ר עא, 2):

8	And Rachel said: 'With mighty wrestlings have I wrestled with my sister, and have prevailed.' And she called his name Naphtali.	וַתֹּאמֶר רָחֵל נִפְתָּלִי אֱלֹהִים כִּי נִפְתַּלְתִּי עִם-אֲחֹתִי גַם-יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי: וַתֹּאמֶר רָחֵל קָבִיל בְּעוֹתִי יי בְּאַחַחֲנֹנֹתִי בְּצִלּוֹתֵי חַמִּידִית דִּיהִי לִי וְלֹד בְּאַחֲתִי אֶה אֶתִּיב לִי וְקָרַת שְׁמִיה נִפְתָּלִי:	8
9	When Leah saw that she had left off bearing, she took Zilpah her handmaid, and gave her to Jacob to wife.	וַתִּרְאֵה לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלָּדֶת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: וַחֲזַת לֵאָה אֶרֶי קָמַת מִלְמִיד וַדְּבַרֶת יֵת זִלְפָּה אִמָּתָהּ וַיַּהֲבֵת יֵתָה לְיַעֲקֹב לְאִתּוֹ:	9
10	And Zilpah Leah's handmaid bore Jacob a son.	וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֶּן: וַיִּלְדֵת זִלְפָּה אִמָּתָהּ דִּלָּהָ לְיַעֲקֹב בֶּר:	10
11	And Leah said: 'Fortune is come!' And she called his name Gad.	וַתֹּאמֶר לֵאָה (כ' בגד) ק' בָּא גָּד] וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גָּד: וַתֹּאמֶר לֵאָה אֶתָּה גָּד וְקָרַת יֵת שְׁמִיה גָּד:	11
12	And Zilpah Leah's handmaid bore Jacob a second son.	וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֶּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב: וַיִּלְדֵת זִלְפָּה אִמָּתָהּ דִּלָּהָ בֶּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב:	12
13	And Leah said: 'Happy am I! for the daughters will call me happy.' And she called his name Asher.	וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאַשְׁרֵי כִי אֲשֶׁרֹנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֲשֶׁר: וַתֹּאמֶר לֵאָה תוֹשֵׁבְחָא הָנוּת לִי אֶרֶי בְּכִין יִשְׁבַּחוּנִי נְשִׂא וְקָרַת יֵת שְׁמִיה אֲשֶׁר:	13
14	And Reuben went in the days of wheat harvest, and found mandrakes in the field, and brought them unto his mother Leah. Then Rachel said to Leah: 'Give me, I pray thee, of thy son's mandrakes.'	וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קָצִיר-חֲטִיִּם וַיִּמָּצֵא דּוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנִּינָא לִי וַאֲזַל רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי חֲצַד חֲטִיִּין וַאֲשַׁכַּח יִבְרוּחִין בְּחֻקְלָא וְאִתִּי יִתְהוֹן לְלֵאָה אִמִּיה וַתֹּאמֶר רָחֵל לְלֵאָה תְּבִי כֶּעַן לִי מִיִּבְרוּחֵי דְבִרְיָךְ:	רביעי

(8) נפתולי אלהים. מנחם בן סרוק פירש במחצרת צמיד פתיל, חצורים מאת המקום, נחצרת עם אחותי לזכות לבנים. ואני מפרשו לשון עקש ופסל, נחעקשתי והפצתי פצירות ונפתולים הרצה למקום, להיות שזה לאחותי: גם יכלתי. הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם לשון תפילה, כמו נפתולי אלהים נפתלתי, בקשות החציבות לפניו נקבלתי ונחצרתתי כאחותי: נפתלתי. נחצלה תפילתי. ומדרש אגדה יש רצים, כלשון נוטריקון:

(10) ותלד זלפה. זכולן נאמר הריון, חוץ מזלפה, לפי שהיתה צחורה מכולן ותינוקת בשנים, ואין הריון ניכר בה, וכדי לרמות ליעקב נחנה לזן ללאה, שלא יצין שמכניסין לו את לאה, שכך מנהגן, ליתן שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה:

(11) בא גד. בא מזל טוב, כמו גד גדי וסנוק לא (שבת סז), ודומה לו העזרקים לגד שלקן (ישעיה סה, יא). ומדרש אגדה, שנולד מהול כמו גד אילנא (דניאל ד, יא), ולא ידעתי על מה נכתב תיבה אחת. דבר אחר למה נקראת תיבה אחת בגד, כמו בגד כי כשנחת אל שפחתי, כאיש שגד באשת נעורים:

(14) בימי קציר חטים. להגיד שזמן של שנים, שעת הקציר היה, ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים, אלא דבר ההפך שאין אדם מקפיד בו: דודאים. שיגלי עשב הוא, וכלשון ישמעאל ישמין (סנהדרין נט):

15	And she said unto her: 'Is it a small matter that thou hast taken away my husband? and wouldest thou take away my son's mandrakes also?' And Rachel said: 'Therefore he shall lie with thee to-night for thy son's mandrakes.'	וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעַט קָחְתָּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דּוּדָאִי בְנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאִי בְנִי:	וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעַט קָחְתָּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דּוּדָאִי בְנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאִי בְנִי:
16	And Jacob came from the field in the evening, and Leah went out to meet him, and said: 'Thou must come in unto me; for I have surely hired thee with my son's mandrakes.' And he lay with her that night.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בְּעֶרְבַּי וַתֵּצֵא לָאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׁכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוּדָאִי בְנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הַהוּא:	וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בְּעֶרְבַּי וַתֵּצֵא לָאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׁכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוּדָאִי בְנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הַהוּא:
17	And God hearkened unto Leah, and she conceived, and bore Jacob a fifth son.	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לָאָה וַתֵּהָר וַתֵּלֶד לַיַּעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי:	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לָאָה וַתֵּהָר וַתֵּלֶד לַיַּעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי:
18	And Leah said: 'God hath given me my hire, because I gave my handmaid to my husband. And she called his name Issachar.	וַתֹּאמֶר לָאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שְׂפָחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׁשָׁכָר:	וַתֹּאמֶר לָאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שְׂפָחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׁשָׁכָר:
19	And Leah conceived again, and bore a sixth son to Jacob.	וַתֵּהָר עוֹד לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן־שֵׁשִׁי לַיַּעֲקֹב:	וַתֵּהָר עוֹד לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן־שֵׁשִׁי לַיַּעֲקֹב:
20	And Leah said: 'God hath endowed me with a good dowry; now will my husband dwell with me, because I have borne him six sons.' And she called his name Zebulun.	וַתֹּאמֶר לָאָה זָבְלָנִי אֱלֹהִים אֹתִי זָבַד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלָנִי אִישִׁי כִּי־יִלְדָתִי לוֹ שֵׁשָׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זָבְלוֹן:	וַתֹּאמֶר לָאָה זָבְלָנִי אֱלֹהִים אֹתִי זָבַד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלָנִי אִישִׁי כִּי־יִלְדָתִי לוֹ שֵׁשָׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זָבְלוֹן:
21	And afterwards she bore a daughter, and called her name Dinah.	וְאַחֵר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה:	וְאַחֵר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה:

(15) ולקחת גם את דודאי בני. צממיה, ולעשות עוד זאת, ליקח גם את דודאי בני, ותרגומו ולמיקצ: לכן ישכב עמך הלילה. שלי היטה שכיצת לילה זו, ואני נותנה לך תחת דודאי בנך. ולפי שזולזה צמסכז הצדיק, לא זכתה להקצר עמו (צ"ר ע"ג, א).

(16) שכר שכרתך. נתתי לרחל שכרה: בלילה הוא. הקצ"ה סייעו, שיאל משם יששכר (נדה לא).

(17) וישמע אלהים אל לאה. שהיטה מתאוה ומחזרת להרבות שצטט:

(20) זבד טוב. כתרגומו: יזבלני. לשון בית זבל, הירצרי"א צלע"ז, בית מדור, מעתה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי, שיש לי צנים כנגד כל נשיו:

(21) דינה. פירשו רבותינו (ברכות ס.), שדנה לאה דין צעמיה, אם זה זכר, לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליו ונהפך לנקבה:

22	And God remembered Rachel, and God hearkened to her, and opened her womb.	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֲלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתָּח אֶת־רִחְמָהּ:	כח
23	And she conceived, and bore a son, and said: 'God hath taken away my reproach.'	וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסָּף אֱלֹהִים אֶת־חַרְפָּתִי:	23
24	And she called his name Joseph, saying: 'The LORD add to me another son.'	וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יוֹסֵף יְהוָה לִי בֶן אַחֵר:	24
25	And it came to pass, when Rachel had borne Joseph, that Jacob said unto Laban: 'Send me away, that I may go unto mine own place, and to my country.'	וַיְהִי כַּד יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שְׁלַחֲנִי וְאֶלְכָּה אֶל־מְקוֹמִי וְלֹאֲרָצִי:	25
26	Give me my wives and my children for whom I have served thee, and let me go; for thou knowest my service wherewith I have served thee.'	הִנֵּה אֶת־נָשָׁי וְאֶת־יְלָדָי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אִתָּךְ בָּהֶן וְאֶלְכָּה בִּי אִתָּךְ יָדְעָתָּ אֶת־עֲבָדְתִּי אֲשֶׁר עָבַדְתִּיךָ:	26
27	And Laban said unto him: 'If now I have found favour in thine eyes—I have observed the signs, and the LORD hath blessed me for thy sake.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מְצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נַחֲשֵׁתִי וַיִּבְרַכְנִי יְהוָה בְּגִלְגָּלְךָ:	27
28	And he said: 'Appoint me thy wages, and I will give it.'	וַיֹּאמֶר נִקְבְּהָ שְׁכָרְךָ עָלַי וַיִּתְּנֶהּ:	חמישי

(22) ויזכור אלהים את רחל. וזכר לה שמסרה סימניה לאחותה (צ"ר עג, ד), ושהיתה מזירה שלא תעלה בגורלו של עשו, שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים, ואף עשו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים. הוא שייסד הפייט, האדמו"ן כזט שלא חלה צבה לקחתה לו ונמצהלה:

(23) אסף. הכניסה במקום שלא תראה, וכן אסף תרפסנו (ישעיה ד, ח), ולא יאסף הצניקה (שמות ט, יט), אסףו נקדס (יואל ד, טו), וירמק לא יאסף (ישעיה ס, כ), לא יטמן: חרפתי. שהייתי לחרפה שאני עקרה, והיו אומרים עלי שאעלה לחלקן של עשו הרשע. ואגדה, כל זמן שאין לאשה בן, אין לה במי למלות סרחונה, משיש לה בן תולה בו, מי שצר כלי זה, בנק, מי אכל תאנים אלו, בנק:

(24) יסף ה' לי בן אחר. יודעת היתה בצוואה, שאין יעקב עמיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים, אמרה, יהי רצון שאותו שהוא עמיד להעמיד, יהא ממני, לכך לא נחפלה אלא על בן אחר:

(25) כאשר ילדה רחל את יוסף. משנולד שטנו של עשו, שנאמר וקיה צית יעקב אש וצית יוסף להצה וצית עשו לקש (עובדיה א, יח), אש בלא להצה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף, בטח יעקב דהקב"ה ורצה לשוט:

(26) תנה את נשי וגר. איני רוצה לנאת כי אם ברשות:

(27) נחשתי. מנחש הייתי, נסיתי בנחוש שלי שעל ידך צאה לי ברכה, כשצאת לכאן לא היו לי בנים, שנאמר וקיה רחל צתו צאה עם הצלן, אפשר יש לו בנים והוא שולח צתו אלל הרועים, ועכשיו היו לו בנים, שנאמר וישמע את דברי צני לצן:

(28) נקבה שכרך. כתרנומו פריש אגרך:

29	And he said unto him: 'Thou knowest how I have served thee, and how thy cattle have fared with me.	וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עָבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר-הָיָה לְךָ מִקְנֶךָ אֵתִי:	וַיֹּאמֶר לִיה אֵת יָדַעְתָּ יְת דְּפִלְחָתְךָ וְיֵת דְּהִנָּה בְּעִירְךָ עָמִי:
30	For it was little which thou hadst before I came, and it hath increased abundantly; and the LORD hath blessed thee whithersoever I turned. And now when shall I provide for mine own house also?	כִּי מְעוֹט אֲשֶׁר-הָיָה לְךָ לִפְנֵי וַיִּבְרָךְ לְרֹב וַיִּבְרָךְ יְהוָה אֶתְךָ לְרִגְלִי וְעַתָּה מָתִי אֵעָשֶׂה גַם-אֲנִי לְבֵיתִי:	אֲרִי זַעִיר דְּהִנָּה לְךָ קִדְמִי וְתַקִּיף לִסְגִי וּבְרִיךְ יְיָ יִתְּךָ בְּדִילִי וְכַעַן אֲמַתִּי אֶעֱבִיד אִךְ אֲנִי לְבֵיתִי:
31	And he said: 'What shall I give thee?' And Jacob said: 'Thou shalt not give me aught; if thou wilt do this thing for me, I will again feed thy flock and keep it.	וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן-לְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא-תִתֶּן-לִי מְאוּמָה אִם-תַּעֲשֶׂה-לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֲרַעֶה צֹאנֶךָ אֲשֶׁמֶר:	וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן לְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא תִתֶּן לִי מְדַעַם אִם תַּעֲבִיד לִי פִתְגָמָא הַדִּין אֶתִּיב אֲרַעִי עֲנֶךָ אֲשֶׁר:
32	I will pass through all thy flock to-day, removing from thence every speckled and spotted one, and every dark one among the sheep, and the spotted and speckled among the goats; and of such shall be my hire.	אֶעֱבֹר בְּכָל-צֹאנְךָ הַיּוֹם הַסֵּךְ מִזֶּשֶׁם כָּל-שֶׁהוּ נִקְדָּה וְטָלוּא וְכָל-שֶׁהוּ חֹם בְּכַשְׂבִּים וְטָלוּא וְנִקְדָּה בְּעֵזִים וְיִהְיֶה שְׂכָרִי:	אֶעֱבֹר בְּכָל עֲנֶךָ יוֹמָא דִּין אֶעֱדִי מִתְּמָן כָּל אִמֹר נְמוֹר וְרִקְוֹעַ וְכָל אִמֹר שְׁחֹם בְּאִמְרִיא וְנְמוֹר וְרִקְוֹעַ בְּעֵזִיא וְיִהְיֶה אֲגָרִי:
33	So shall my righteousness witness against me hereafter, when thou shalt come to look over my hire that is before thee: every one that is not speckled and spotted among the goats, and dark among the sheep, that if found with me shall be counted stolen.'	וְעִנְתָּה-בִּי צְדָקְתִּי בַּיּוֹם מֵחֵר כִּי-תָבוֹא עַל-שְׂכָרִי לִפְנֵיךָ כָּל אֲשֶׁר-אֵינָנוּ נִקְדָּה וְטָלוּא בְּעֵזִים וְחוֹם בְּכַשְׂבִּים גָּנוּב הוּא אֵתִי:	וְתִסְהִיד עָלַי זְכוּתִי בַּיּוֹם מֵחֵר אֲרִי תִיעוֹל עַל אֲגָרִי קִדְמָךְ כָּל דְּלִיתִּיהִי נְמוֹר וְרִקְוֹעַ בְּעֵזִיא וְשְׁחֹם בְּאִמְרִיא גָנוּבֵא הוּא עָמִי:
34	And Laban said: 'Behold, would it might be according to thy word.'	וַיֹּאמֶר לָבָן הֲלוֹ יִהְיֶה כְּדִבְרְךָ:	וַיֹּאמֶר לָבָן לָבָן בְּרַם לִנִּי יִהְיֶה כְּפִתְגָמְךָ:

(29) ואת אשר היה מקנך אתי. את חשבון מעוט מקנך שזל לידי מתחלה כמה היו:
(30) לרגלי. עם רגלי, בשביל ציאת רגלי צאת אלנך הברכה (צ"ר עג, ח), כמו הָעָם אֲשֶׁר צִרְגָּלִיךָ (שמות יא, ח). לָעָם אֲשֶׁר צִרְגָּלִי (שופטים ח, ה). הצאים עמי: גם אנכי לביתי. לזורך צימי, עכשיו אין עושים לזרכי אלס בני, וצריך (אני) להיות עושה גם אני עמהם לסמכן, וזהו גם:
(32) נקד. מנומר בחברבורות דקות כמו נקודות, פונטר"א בלע"ז: שלוא. לשון טלאים, חברבורות רחבות: חום. שחום דומה לאדום רש"י בלע"ז, לשון משנה, שחמחית ומנאח לזנה, לענין הצבואה: והיה שכרי. אותן שילדו מכאן ולהצא נקודים וטלואים בעזים ושחומים ככשבים יחיו שלי, ואותן שישנן עכשיו, הפרש מהם והפקידם ציד בניך, שלא תאמר לי על הנולדים מעתה, אלו היו שם מתחלה, ועוד, שלא תאמר לי על ידי הזכרים שהן נקודים וטלואים, תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואילך:
(33) וענתה בי וגר. אם תחשדני שאני נוטל משלך כלום, תענה צי דקתי, כי תצוא דקתי ותעיד על שכרי לפניך, שלא תמנא בעדרי כי אם נקודים וטלואים, וכל שחמחא בהן שאינו נקוד או טלוא או חום, צידוע שגנבתי לך, ובגניבה הוא שרוי אללי:
(34) הן. לשון קבלת דברים: לו יהי כדברך. הלואי שחפזן בכך:

<p>And he removed that day the he-goats that were streaked and spotted, and all the she-goats that were speckled and spotted, every one that had white in it, and all the dark ones among the sheep, and gave them into the hand of his sons.</p>	<p>וַיִּסַּר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּישָׁיִם וְהַעֲקָדִים וְהַטָּלָאִים וְאֵת כָּל־הָעֵיִם הַנִּקְדָּוֹת וְהַטָּלָאִת כָּל־אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חֹם בְּכֶשֶׁבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו:</p>
<p>And he set three days' journey betwixt himself and Jacob. And Jacob fed the rest of Laban's flocks.</p>	<p>וַיֵּשֶׁם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינָם וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעָה אֶת־צֹאן לָבָן הַנוֹתֶרֶת:</p>
<p>And Jacob took him rods of fresh poplar, and of the almond and of the plane-tree; and peeled white streaks in them, making the white appear which was in the rods.</p>	<p>וַיִּקַּח־לּוֹ יַעֲקֹב מִקָּל לִבְנֵה לֶחַ וְלֹז וְעֶרְמוֹן וַיַּפְצֵל בָּהֶן פְּצָלוֹת לִבְנוֹת מַחֲשֵׁף הַלָּבָן אֲשֶׁר־עַל־הַמִּקְלֹת:</p>
<p>And he set the rods which he had peeled over against the flocks in the gutters in the watering-troughs where the flocks came to drink; and they conceived when they came to drink.</p>	<p>וַיַּצֵּג אֶת־הַמִּקְלֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֵהֻטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּבְאֵן הַצֹּאן לִשְׁתוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיַּחֲמֵנָה בְּבֹאֵן לִשְׁתוֹת:</p>
<p>And the flocks conceived at the sight of the rods, and the flocks brought forth streaked, speckled, and spotted.</p>	<p>וַיַּחֲמוּ הַצֹּאן אֶל־הַמִּקְלֹת וַתֵּלְדוּ הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדָּיִם וְטָלָאִים:</p>

(35) ויסר. לנן ציוס ההוא וגו': התישים. עזים זכרים: כל אשר לבן בו. כל אשר היתה זו חצרבורות לצנות: ויתן. לנן ציד בניו:

(36) הנותרות. הרעועות שבהן, החולות והעקרות שאינן אלא שירים, אותן מסר לו:

(37) מקל לבנה. עץ הוא, ושמו לבנה, כמא דתימא, פסח סלון ולבנה (הושע ד, יג), ואומר אני הוא שקורין טרימצ"ל שהוא לבן: לח. כשהוא רטוב: ולזו. ועוד לקח מקל לזו, עץ שגדליו צו אגוזים דקים, קולדר"י בלע"ז: וערמון. קשטני"ר בלע"ז: פצלות. קלופים קלופים, שהיה עושהו מנומר: מחשף הלבן. גלוי לזון של מקל, כשהיה קולפו, היה נראה וגלה לזון שלו במקום הקלף:

(38) ויצג. תרגומו ודעין, לשון תחיבה, ונעילה היא בלשון ארמית, והרצה יש בגמ' דזה ושלפה, דן ציה מיד, דזה כמו דענה, אלא שמקצר את לשונו: ברהטים. במרוצות המים בצריכות העשויות בארץ להשקות שם האין: אשר תבאן וגו'. ברהטים אשר תבאן האין לשמות, שם הניג המקלות לנכח האין: ויחמנה וגו'. הבהמה רואה את המקלות והיא נרתעת לאחוריה, והזכר רוצה, ויולדת כיוצא בו (ב"ר עג, י). רבי אשעיא אומר, המים נעשין זרע במעיהן ולא היו צריכות לזכר, והזו ויחמנה וגו'. (ור"ל במעיה זו המחצו לשון זכר ונקבה כמ"ש הראב"ע):

(39) אל המקלות. אל מראות המקלות: עקודים. משונים במקום עקידתן, הם קרסולי ידיהם ורגליהם:

40	And Jacob separated the lambs—he also set the faces of the flocks toward the streaked and all the dark in the flock of Laban—and put his own droves apart, and put them not unto Laban's flock.	וַחֲכָשְׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל-עֶקֶד וְכָל-חֹם בְּצֹאן לָבָן וַיִּשְׁתּ-לוֹ עֲדָרִים לְבָדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל-צֹאן לָבָן:	וַאֲמָרְיָא אֶפְרַיִם יַעֲקֹב וַיְהִי בְרִישׁ עֲנָא כָּל דְּרָגוּל וְכָל דְּשַׁחֹם בְּעֲנָא דְלָבָן וְשׁוּי לִיה עֲדָרִין בְּלַחֲדוּהִי וְלֹא עָרִיבֵנוּ עִם עֲנָא דְלָבָן:
41	And it came to pass, whensoever the stronger of the flock did conceive, that Jacob laid the rods before the eyes of the flock in the gutters, that they might conceive among the rods;	וַיְהִי בְּכָל-יָחַם הַצֹּאן הַמִּקְשָׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב אֶת-הַמִּקְלֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בְּרֹהֲטֵים לִיחְמָנָה בַּמִּקְלֹת:	וַהּוּי בְּכָל עֵדֶן דְּמִתְיַחֲמֵן עֲנָא מִבְּכָרְתָּא וּמִשׁוּי יַעֲקֹב יֵת חֲטָרְיָא לְעֵינֵי עֲנָא בְּרִשְׁיָא לִיחְמִיתֵהוּן בְּחֲטָרְיָא:
42	but when the flock were feeble, he put them not in; so the feeble were Laban's, and the stronger Jacob's.	וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׁים וַיְהִי הַעֲטָפִים לְלָבָן וְהַקְשָׁרִים לְיַעֲקֹב:	וּבְלַקִּישׁוֹת עֲנָא לֹא מִשׁוּי וַהּוּן לְרִישְׁיָא לְלָבָן וּבְכִירְיָא לְיַעֲקֹב:
43	And the man increased exceedingly, and had large flocks, and maid-servants and men-servants, and camels and asses.	וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי-לֹא צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וְעֲבָדִים וְגַמְלִים וְחֲמָרִים:	וַתִּקְוִי גְבִרָא לַחֲדָא לַחֲדָא וַהּוּי לִיה עֲאן סִגְיָאן וְאִמְהָן וְעֲבָדִין וְגַמְלִין וְחֲמָרִין:
XXXI	And he heard the words of Laban's sons, saying: 'Jacob hath taken away all that was our father's; and of that which was our father's hath he gotten all this wealth.'	וַיִּשְׁמַע אֶת-דִּבְרֵי בְנֵי-לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֲשֶׁר לְאֲבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאֲבִינוּ עָשָׂה אֶת כָּל-הַכֶּבֶד הַזֶּה:	וַשְׁמַע יֵת פִּתְגָמֵי בְנֵי לָבָן דְּאִמְרִין נָסִיב יַעֲקֹב יֵת כָּל דְּלֶאבֹנָא וּמִדְּלֶאבֹנָא קָנָא יֵת כָּל נְכִסְיָא הָאֵלִין:
2	And Jacob beheld the countenance of Laban, and, behold, it was not toward him as beforetime.	וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת-פָּנֵי לָבָן וַהֲנִה אֵינְנוּ עִמּוֹ בְּתַמּוּל שְׁלֹשׁוֹם:	וַחֲזָא יַעֲקֹב יֵת סִבְר אִפִּי לָבָן וַהּא לִיחְנֹנוּ עֲמִיה בְּמִתְמָלִי וּמִדְּקִמּוּהִי:
3	And the LORD said unto Jacob: 'Return unto the land of thy fathers, and to thy kindred; and I will be with thee.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יַעֲקֹב שׁוּב אֶל-אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ:	וַאֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב תוּב לְאֶרֶץ אֲבֹתֶיךָ וּלְיִלְדוּתֶךָ וַיְהִי מִימְרֵי בְּסַעֲדָךְ:

(40) והכשבים הפריד יעקב. הנולדים עקודים נקודים, הצדיל והפריש לעצמן, ועשה אותן עדר עדר לדבדו, והוליד אותם העדר העקוד לפני הצאן, ופני הצאן ההולכות אחריהם צופות אליהם, זה שנאמר ויתן פני הצאן אל עקוד, שהיו פני הצאן אל העקודים, ואל כל חוס שמצא צאן לבן: וישת לו עדרים. כמו שפירשתי:

(41) המקשרות. כתרוממו הצבירות, ואין לו עד במקרא. ומנחם חזרו עם חֲסִיתָפֶל צִקְשָׁרִים (שמואל-צ טו, לא). ויהי הקָשָׁר אֶמֶן אותן המתקשרות יחד למהר עזרון:

(42) ובהעטיפ. לשון איחור, כתרוממו וצלקישות. ומנחם חזרו עם הַמִּקְלֹת הַמַּעֲטָפוֹת (ישעיה ג, כב), לשון עטיפת כסות, כלומר מתעטפות בעורן וצמרן, ואין מתאזות להתייחס על ידי הזכרים:

(43) צאן רבות. פרות ורצות משאר צאן: ושפחות ועבדים. מוכר צאנו צדמים יקרים, ולוקח לו כל אלה:

(1) עשה. כנס, כמו ויעש חיל ויין אֶת עֲמָלֶק (שמואל-א יד, מח):

(3) שוב אל ארץ אבותיך. ושם אהיה עמך, אבל בעודך מחזור לטמא, אי אפשר להשרות שכניתי עליך:

4	And Jacob sent and called Rachel and Leah to the field unto his flock,	וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל-צֹאנָו: וַיִּלְלָאָה לְחֻקְלָא לְזֹת עֲנִיָּה:	4
5	and said unto them: 'I see your father's countenance, that it is not toward me as beforetime; but the God of my father hath been with me.	וַיֹּאמֶר לָהֶן רֵאָה אֲנֹכִי אֶת-פָּנַי אֲבִיכֶן כִּי-אֵינְנִי אֵלַי כְּתָמֹל שְׁלֹשָׁם וְאֵלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי: וַיֹּאמֶר לָהֶן חַיִּי אֲנִי יֵת סִבֵּר אִפִּי אֲבִיכֶן אֲרִי לִיתְנוֹן עִמִּי כְּמִאֲתָמְלִי וּמִדְּקֻמוֹהִי וְאֵלֹהִיהָ דִּיאָבָא הָיָה בְּסַעְדִּי:	5
6	And ye know that with all my power I have served your father.	וְאַתֶּינּוּ יָדַעְתֶּן כִּי בְּכָל-כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת-אֲבִיכֶן: וְאַתֶּינּוּ יָדַעְתֶּן אֲרִי בְּכָל חֵילִי פָלַחִיתִי יֵת אֲבִיכֶן:	6
7	And your father hath mocked me, and changed my wages ten times; but God suffered him not to hurt me.	וְאֲבִיכֶן תִּתֵּל בִּי וְהִחֲלַף אֶת-מִשְׁכָּרְתִּי עֲשָׂרַת מַנִּים וְלֹא-נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהַרְעַע עִמָּדִי: וְאֲבִיכֶן שִׁקֵּר בִּי וְאֲשַׁנִּי יֵת אֲגִרִי עֶסֶר זְמַנִּין וְלֹא שְׁבָקִיָּה יְיָ לֹא-בָאֲשָׂא עִמִּי:	7
8	If he said thus: The speckled shall be thy wages; then all the flock bore speckled; and if he said thus: The streaked shall be thy wages; then bore all the flock streaked.	אִם-כֹּה יֹאמֶר נִקְדִּים יִהְיֶה שְׁכָרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל-הַצֹּאֵן נִקְדִּים וְאִם-כֹּה יֹאמֶר עֲקָדִים יִהְיֶה שְׁכָרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל-הַצֹּאֵן עֲקָדִים: אִם כְּדִין הָיָה אָמַר נְמוֹרִין יְהִי אֲגִרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל עֲנָא רְגוּלִין וְאִם כְּדִין הָיָה אָמַר רְגוּלִין יְהִי אֲגִרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל עֲנָא רְגוּלִין:	8
9	Thus God hath taken away the cattle of your father, and given them to me.	וַיִּצַּל אֱלֹהִים אֶת-מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֵּן-לִי: וְאֲפִרִּישׁ יְיָ מִן בְּעִירָא דְאֲבִיכֶן וַיִּהְיֶה לִּי:	9
10	And it came to pass at the time that the flock conceived, that I lifted up mine eyes, and saw in a dream, and, behold, the he-goats which leaped upon the flock were streaked, speckled, and grizzled.	וַיְהִי בְּעֵת יִתֵּם הַצֹּאֵן וְאֲשָׂא עֵינַי וַאֲרָא בְּחֻלּוֹם וְהִנֵּה הָעֲתָדִים הָעֹלִים עַל-הַצֹּאֵן עֲקָדִים נִקְדִּים וּבְרָדִים: וְהָיָה בְּעֵדֵן דְּאֲתִיחֲמָא עֲנָא וְזָקִפִּית עֵינַי וַחֲזִית בְּחֻלּוֹמָא וְהָא תִּישָׂא דְסֻלְקִין עַל עֲנָא רְגוּלִין נְמוֹרִין וּפְצִיחִין:	10
11	And the angel of God said unto me in the dream: Jacob; and I said: Here am I.	וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאָךְ הָאֱלֹהִים בְּחֻלּוֹם יַעֲקֹב וַאֲמַר הֲנִנִּי: וַאֲמַר לִי מַלְאָכָא דִּי בְּחֻלּוֹמָא יַעֲקֹב וַאֲמַרְתִּי הֲאֲנִי:	11

(4) ויקרא לרחל וללאה. לרחל תחלה ואחר כך ללאה, שהיא הייתה עקרת הבית, שצבצילה נזדווג יעקב עס לזן, ואף צניה של לאה מודים צדצר, שהרי צועז וצית דינו משצט יהודה אומרים, כְּרָקֵל וְלָאָה אֲשָׁר צָנוּ שְׁפִיחֶן וגו', הקדימו רחל ללאה: (7) עשרת מנים. אין מונים פחות מעשרה: מנים. לשון סכום כלל החשבון, והן עשירות, למדנו שהחליף תנאו מאה פעמים: (10) והנה העתודים. אף על פי שהצדילים לזן כולם שלא יתעצרו האזן דוגמתן, היו המלאכים מציאין אותן מעדר המסור ציד צני לזן, לעדר שציד יעקב (צ"ר עג, יד): ובררדים. תרגומו ופציחין, פייש"ר צלע"ז, חוט של לזן מקיף את גופו סביב, וחצברורות שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו, (ס"א מן אל זן), ואין לי להציא עד מן המקרא:

12	And he said: Lift up now thine eyes, and see, all the he-goats which leap upon the flock are streaked, speckled, and grizzled; for I have seen all that Laban doeth unto thee.	וַיֹּאמֶר שֹׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הַעֲתִידִים הָעֵלִים עַל־הַצֹּאן עֲקָדִים נֶקֶדִים וּבְרָדִים כִּי רָאִיתִי אֶת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָּךְ: וַיֹּאמֶר זְקוּף כָּעַן עֵינֶיךָ וַחֲזֵי כָּל תִּשְׂפִי דְסֻלְקִין עַל עֲנֵא רְגוּלִין נְמוּרִין וּפְצִיחִין אֲרִי גְלִי קַדְמֵי יָת כָּל דְּלָבָן עֲבִיד לָךְ:	12
13	I am the God of Beth-el, where thou didst anoint a pillar, where thou didst vow a vow unto Me. Now arise, get thee out from this land, and return unto the land of thy nativity.'	אֲנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מִשַּׁחֲתָ שָׁם מִצֹּבָה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדַר עָתָה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אָרֶץ מוֹלַדְתְּךָ: אֲנֵא אֱלֹהָא דְאֶתְגַּלִּיתִי עֲלֶיךָ בְּבֵית אֵל דְּמִשַּׁחֲתָ תַּמָּן קָמָא דְקִי־מָתָא קַדְמֵי תַּמָּן קוּם כָּעַן קוּם פּוּק מִן אֶרֶעָא הָדָא וְתוּב לְאֶרֶע יְלֻדוּתְךָ:	13
14	And Rachel and Leah answered and said unto him: 'Is there yet any portion or inheritance for us in our father's house?'	וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמְרָא הָעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ: וַתַּחֲבֹת רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמְרָא לִיהָ הָעוֹד לָנָא חוּלְקָא וְאִחְסָנָא בְּבֵית אָבוּנָא:	14
15	Are we not accounted by him strangers? for he hath sold us, and hath also quite devoured our price.	הֲלוֹא נִכְרִיּוֹת נִחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מִכְרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אֶכּוֹל אֶת־כֶּסֶּפֵּנוּ: הֲלֹא נִכְרָאן אֶתְחַשְׁבָּנָא לִיהָ אֲרִי זְבֻנָּא וַאֲכַל אַף מִיכָל יָת כֶּסֶּפָּנָא:	15
16	For all the riches which God hath taken away from our father, that is ours and our children's. Now then, whatsoever God hath said unto thee, do.'	כִּי כָל־הָעֶשֶׂר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינוּ לָנוּ הוּא וְלִבְנֵינוּ וְעָתָה כָּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלַיךָ עֲשֵׂה: אֲרִי כָל עוֹתָרָא דְאַפְרִישׁ יִי מֵאֲבוּנָא דִּילְנָא הוּא וְדִבְנָא וּכְעַן כָּל דְּאָמַר יִי לָךְ עֲבִיד:	16
17	Then Jacob rose up, and set his sons and his wives upon the camels;	וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמֵלִים: וַקָּם יַעֲקֹב וַנְטֹל יָת בְּנוֹהֵי וְיָת נְשׁוּהֵי עַל גְּמֵלֵא:	ששי
18	and he carried away all his cattle, and all his substance which he had gathered, the cattle of his getting, which he had gathered in Paddan-aram, to go to Isaac his father unto the land of Canaan.	וַיִּנְתֵּג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רֶכֶשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קַנְיָנוּ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפָדֵן אָרֶם לְבֹאֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו אֶרֶצָה כְּנָעַן: וַדְּבַר יָת כָּל גִּיתוּהֵי וְיָת כָּל קַנְיָנִיהָ דְקָנָא גִּיתוּהֵי וְקַנְיָנִיהָ דְקָנָא בְּפָדֵן אָרֶם לְמִיתֵי לָנָת יִצְחָק אָבוּהֵי לְאֶרֶעָא דְכְּנָעַן:	18

(13) האל בית אל. כמו אל בית אל, ה"א יחירה, ודרך מקראות לדבר כן, כמו כי אָסֶם צֵאִים אֶל הָאָרֶץ קָנָען (צמדצר לה, 3): משחת שם. לשון רצוי וגדולה כשנמשח למלכות, כך וַיִּנָּק שָׁמָּה על ראשָה להיות משוחה למוצא: אשר נדרת לִי. ונריך אחת לשלמו, שאמרת יִהְיֶה צֵית אֱלֹהִים, שמקריב שם קרבנות:
(14) העוד לנו. למה נעצב על ידך מלשנך, כלום אנו מייחלות לירש מנכסי אבינו כלום בין הזכרים:
(15) הלוא נכריות נחשבנו לו. אפילו בשעה שדרך בני אדם לנת נדוניה לצנותיו בשעת נשואין, נהג עמנו כנכריות כי מכרנו לך (שעצדת אותנו בנו י"ד שנה ולא נתנו לך אלא) בשכר הפעולה: את כספנו. שעכב דמי שכר פעולתך:
(16) כי כל העשר. כי זה משמש כלשון אלא, כלומר משל אבינו אין לנו כלום, אלא מה שהציל הקד"ה מאבינו, שלנו הוא: הצייל. לשון הפריש, וכן כל לשון הצלה כצמקרא לשון הפרשה, שמפרישו מן הרעה ומן האויב:
(17) את בניו ואת נשיו. הקדים זכרים לנקבות, ועשו הקדים נקבות לזכרים, שנאמר וַיָּקָם עָשׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו וּגְו' (בראשית לו, 1):

19	Now Laban was gone to shear his sheep. And Rachel stole the teraphim that were her father's.	וּלְבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאֲנוֹ וּלְבָן אָזַל לְמִנּוֹ יֵת עֲנִיָּה וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר וַיִּסִּיבֶת רָחֵל יֵת צִלְמִנָּא דְלֶאֱבִיהָ:	19
20	And Jacob outwitted Laban the Aramean, in that he told him not that he fled.	וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן וְכִסִּי יַעֲקֹב מִן לָבָן אֲרָמֶאָה עַל דָּלָא חֲוִי לִיה אַרִי אָזִיל בֵּרַח הוּא:	20
21	So he fled with all that he had; and he rose up, and passed over the River, and set his face toward the mountain of Gilead.	וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיִּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הָר הַגִּלְעָד:	21
22	And it was told Laban on the third day that Jacob was fled.	וַיִּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בֵּרַח יַעֲקֹב וַתִּלְתָּא אַרִי אָזַל יַעֲקֹב:	22
23	And he took his brethren with him, and pursued after him seven days' journey; and he overtook him in the mountain of Gilead.	וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיִּדְּבֹק אֹתוֹ בְּהָר הַגִּלְעָד:	23
24	And God came to Laban the Aramean in a dream of the night, and said unto him: 'Take heed to thyself that thou speak not to Jacob either good or bad.'	וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרָמִי בַחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הַשְׁמַר לָךְ פֶּן־תִּדְבֹּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע:	24
25	And Laban came up with Jacob. Now Jacob had pitched his tent in the mountain; and Laban with his brethren pitched in the mountain of Gilead.	וַיִּשָּׁג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תִּקַּע אֶת־אָהֳלוֹ בְּהָר וּלְבָן תִּקַּע אֶת־אָהָיו בְּהָר הַגִּלְעָד:	25
26	And Laban said to Jacob: 'What hast thou done, that thou hast outwitted me, and carried away my daughters as though captives of the sword?'	וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מַה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבִּי וַתִּנְהַג אֶת־בָּנָתִי כְשִׁבּוֹת חָרָב:	26

(18) מקנה קנינו. מה שקנה מלאנו, עבדים ושפחות וגמלים וחמורים:

(19) לגזוז את צאנו. שנתן ציד דרך שלשת ימים צינו וצין יעקב: ותגנב רחל את התרפים. להפריש את אביה מעבודת אלילים נמכונה (צ"ר עד, ה):

(22) ביום השלישי. שהרי דרך שלשת ימים היה צנייה:

(23) את אחיו. קרוביו: דרך שבעת ימים. כל אותן ג' ימים שהלך המגיד להגיד ללזן הלך יעקב לדרכו, נמלא יעקב רחוק מלזן ששה ימים, ושצביעי השיגו לזן, למדנו שכל מה שהלך יעקב בשבעה ימים, הלך לזן ציוס אחד, (שנאמר וירדוף אחריו דרך שבעת ימים, ולא נאמר וירדוף אחריו שבעת ימים):

(24) משוב עד רע. כל טובתן של רשעים רעה היא אלל הנדיקים (יצמות קג):

(26) כשביות חרב. כל חיל הצא למלחמה קרוי חרב:

<p>27 Wherefore didst thou flee secretly, and outwit me; and didst not tell me, that I might have sent thee away with mirth and with songs, with tabret and with harp;</p>	<p>לָמָּה נִחַבְתָּ לְבָרַח וּתְגַבֵּב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְאֲשַׁלְחֶךָ בְּשִׂמְחָה וּבִשְׂרִים בְּתֹרֶךְ וּבְכִנּוֹר:</p>	<p>27 לָמָּה נִחַבְתָּ לְבָרַח וּתְגַבֵּב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְאֲשַׁלְחֶךָ בְּשִׂמְחָה וּבִשְׂרִים בְּתֹרֶךְ וּבְכִנּוֹר:</p>
<p>28 and didst not suffer me to kiss my sons and my daughters? now hast thou done foolishly.</p>	<p>וְלֹא נָשַׁתְנִי לְנִשֵּׁק לְבָנַי וּלְבָנֹתַי כֵּעֵן אִסְפִּילְתָּ לְמַעַבְד:</p>	<p>28 וְלֹא נָשַׁתְנִי לְנִשֵּׁק לְבָנַי וּלְבָנֹתַי עַתָּה הִסְפַּלְתָּ עָשׂוֹ:</p>
<p>29 It is in the power of my hand to do you hurt; but the God of your father spoke unto me yesternight, saying: Take heed to thyself that thou speak not to Jacob either good or bad.</p>	<p>אֵת חִילִּי בְיָדִי לְמַעַבְד עֲמֹכּוֹן בִּישָׂא וְאֵלֶּהָ דְּאִבּוּכּוֹן בְּרַמְשָׂא אָמַר לִי לְמִימַר אִסְתָּמַר לְךָ מִלְמַלְלָא עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע:</p>	<p>29 יֵשׁ־לָאֵל יָדַי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וְאֵלֶּהִי אֲבִיכֶם אֲמַשׁ אָמַר אֵלַי לֹא־אֲמַר הַשְׁמַר לְךָ מִדְּבַר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע:</p>
<p>30 And now that thou art surely gone, because thou sore longest after thy father's house, wherefore hast thou stolen my gods?</p>	<p>וְכַעַן מִיּוֹל אֲזַלְתָּ אֲרִי חֲמֻדָּא חֲמִידָתָא לְבֵית אֲבוּךָ לָמָּה נָסִיבְתָּ יֵת דְּחֵלְתִּי:</p>	<p>30 וְעַתָּה הֲלֹךְ הִלַּכְתָּ כִּי־נִכְסֶךָ נִכְסַּפְתָּה לְבֵית אֲבִיךָ לָמָּה גִנַּבְתָּ אֶת־אֱלֹהֵי:</p>
<p>31 And Jacob answered and said to Laban: 'Because I was afraid; for I said: Lest thou shouldest take thy daughters from me by force.</p>	<p>וַאֲתִיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן אֲרִי דְּחִילִית אֲרִי אֲמַרִית דְּלִמָּא תִינּוּס יֵת בְּנִתְךָ מִנִּי:</p>	<p>31 וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יִרְאֵתִי כִּי אֲמַרְתִּי כִּן־תִּגְזֹל אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מִעֵמִי:</p>
<p>32 With whomsoever thou findest thy gods, he shall not live; before our brethren discern thou what is thine with me, and take it to thee.'—For Jacob knew not that Rachel had stolen them.—</p>	<p>אֲתֵר דְּתִשְׁכַּח יֵת דְּחֵלְתְךָ לֹא יִתְקַיִים קָדָם אֲחֵנָּא אֲשַׁתְמוּדַע לְךָ מָּא דַּעֲמִי וְסֹב לְךָ וְלֹא יָדַע יַעֲקֹב אֲרִי רָחֵל נָסִיבְתָנוּן:</p>	<p>32 עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יֵחִיָּה נִגַּד אֲחֵינוּ הַכֹּר־לְךָ מָּה עֲמַדִי וְקַח־לְךָ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גִּנַּבְתֶּם:</p>
<p>33 And Laban went into Jacob's tent, and into Leah's tent, and into the tent of the two maid-servants; but he found them not. And he went out of Leah's tent, and entered into Rachel's tent.</p>	<p>וַיָּבֹא לָבָן בְּאֶהֱל יַעֲקֹב וּבְאֶהֱל לֵאָה וּבְאֶהֱל שְׁתֵּי הָאֻמָּהוֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֶהֱל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֶהֱל רָחֵל:</p>	<p>33 וַיָּבֹא לָבָן בְּאֶהֱל יַעֲקֹב וּבְאֶהֱל לֵאָה וּבְאֶהֱל שְׁתֵּי הָאֻמָּהוֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֶהֱל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֶהֱל רָחֵל:</p>

(27) ותגבב אותי. גנבת את דעתי:

(29) יש כח וחיל בידי לעשות עמכם רע. וכל אל שהוא לשון קדש, על שם עזוז ורוז אוניס הוא:

(30) נכספתה. חמדת, והרצה יש צמקרא נכספה וגם כלסה נכפשי (תהלים פד, ג), למעשה ידריך תסאף (איוב יד, טו):

(31) כי יראתי וגו'. השיבו על ראשון ראשון, שאמר לו ותנהג את צנותי וגו':

(32) לא יחיה. ומאומה קללה מתה רחל צדק (צ"ר עד, ט): מזה עמדי. משלך:

(33) באהל יעקב. הוא אהל רחל, שהיה יעקב תדיר אצלה, וכן הוא אומר צני רחל אשת יעקב, וציון לא נאמר אשת יעקב:

ויבא באהל רחל. כשיצא מאהל לאה חזר לו לאהל רחל קודם שחפש צאהל האמהות (ס"א השפחות), וכל כך למה, לפי שהיה מכיר זה שהיא משמשנית:

34	Now Rachel had taken the teraphim, and put them in the saddle of the camel, and sat upon them. And Laban felt about all the tent, but found them not.	וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתִּרְפִּים וְרָחֵל נָסִיבַת יֵת צִלְמָנָא וְהִשְׁמֵם בְּכַר הַגָּמֶל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשֹׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאָהָל וְלֹא מָצָא:	34
35	And she said to her father: 'Let not my lord be angry that I cannot rise up before thee; for the manner of women is upon me.' And he searched, but found not the teraphim.	וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אֶל־יִחְרָ בְּעֵינַי אֲדֹנָי כִּי לֹא אוֹכֵל לָקוּם מִפְּנֵיךְ כִּי־דָרְךְ נָשִׁים לִי וַיַּחְפֹּשׁ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתִּרְפִּים:	35
36	And Jacob was wroth, and strove with Laban. And Jacob answered and said to Laban: 'What is my trespass? what is my sin, that thou hast hotly pursued after me?	וַיִּחְרַר לִיעֲקֹב וַיִּגְרַב בְּלָבָן וַיַּעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מָה חֲטָאתִי כִּי דֹלַקְתָּ אַחֲרַי:	36
37	Whereas thou hast felt about all my stuff, what hast thou found of all thy household stuff? Set it here before my brethren and thy brethren, that they may judge betwixt us two.	כִּי־מִשְׁשָׁתָּ אֶת־כָּל־כְּלִי מִדֶּ֫חַ וַיִּמְצְאוּ מִכָּל כְּלִי־בֵיתְךָ שִׁים כֹּה נִגַּד אֲחִי וְאֶחֱיךָ וַיִּזְכְּחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ:	37
38	These twenty years have I been with thee; thy ewes and thy she-goats have not cast their young, and the rams of thy flocks have I not eaten.	זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי עִמָּךְ רַחֲלִיךָ וְעֻזִּיךָ לֹא שָׁכְלוּ וְאֵילִי צֹאנֶךָ לֹא אָכַלְתִּי:	38
39	That which was torn of beasts I brought not unto thee; I bore the loss of it; of my hand didst thou require it, whether stolen by day or stolen by night.	טִרְפָּהּ לֹא־הִבֵּאתִי אֵלֶיךָ אֲנֹכִי אַחַטָּנָה מִיָּדִי תִבְקַשְׁנָה גִּנְבָתִי יוֹם וּגְנֻבָתִי לַיְלָה:	39

(34) בכר הגמל. לשון כרים וכסתות, כתרומתו בעציטא דגמלא, והיא מרדעת העשויה כמין כר, ובעירוצין (טו). הקיפוא בעציתין, והן עציטי גמלים, בסט"ו בלע"ז:

(36) דלקת. רדפת, כמו על הָהָרִים דְּלָקְנוּ (איכה ד, יט), וכמו מְדַלֵּק אַחֲרַי פְּלִשְׁתִּים (שמואל א' יז, נג):

(37) ויזכרו. ויזכרו עם מי הדין, אפרוצי"ר בלע"ז:

(38) לא שכלו. לא הפילו עיזורם, כמו רָקַם מִשְׁפִּיל (הושע ט, יד), תְּפִלֵּט פָּרְתוֹ וְלֹא תִשָּׁפֵל (איוב כא, י): ואיל"י צאנך. מכאן אמרו (בבא קמא סה:), איל צן יומו קרוי איל, שאם לא כן מה שצחו, אילים לא אכל אצל כבשים אכל, אם כן גזלן הוא:

(39) טרפה. על ידי ארי וזאב: אנכי אחטנה. לשון קָלַע צִאָּצֵן אֵל הַשְּׁעָרָה וְלֹא יִחַטָּא (שופטים כ, טו), חָגִי וְצִנִּי שְׁלָמָה שְׁטָאִים (מלכים א' ח, כא), חסרים, אנכי אחסרנה, אם חסרה לי, שמדי תצקשנה: אנכי אחטנה. תרגומו דהות שגיא ממנינא, שהיתה נפקדת ומחוסרת, כמו וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ (במדבר לא, מט), תרגומו ולא שגא: גנבת יום וגנבת לילה. גנובת יום או גנובת לילה הכל שלמתי: גנבתי. כמו רָבַצְתִּי בְּגִיטָא שְׁרָתִי צְמִידִינוּת (איכה א, ח), מְלַחְתִּי מִשְׁפָּט (ישעיה א, כא), אֶהְבֵּתִי לְדוֹשׁ (הושע י, יא):

40	Thus I was: in the day the drought consumed me, and the frost by night; and my sleep fled from mine eyes.	הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלְנִי חֶרֶב וְקָרָח בַּלַּיְלָה וּתְהַדִּד שְׁנַתִּי מֵעֵינַי: וְנָדַת שְׁנַתִּי מֵעֵינַי:	40
41	These twenty years have I been in thy house: I served thee fourteen years for thy two daughters, and six years for thy flock; and thou hast changed my wages ten times.	זֶה-לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשָׁתֵי בָנֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנְךָ וַתַּחֲלֶךְ אֶת-מִשְׁכָּרְתִּי עֶשְׂרֵת מָנִים:	41
42	Except the God of my father, the God of Abraham, and the Fear of Isaac, had been on my side, surely now hadst thou sent me away empty. God hath seen mine affliction and the labour of my hands, and gave judgment yesternight.	לֹא־לִי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפְחָד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת-עָנְוִי וְאֶת- יָגִיעַ כַּפִּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אִמָּשׁ:	42
43	And Laban answered and said unto Jacob: "The daughters are my daughters, and the children are my children, and the flocks are my flocks, and all that thou seest is mine; and what can I do this day for these my daughters, or for their children whom they have borne?"	וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל-יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בְּנֵי וְהַצֹּאֵן צֹאֲנִי וְכָל אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לִּי- הוּא וְלִבְנֹתַי מִה-אֲעֲשֶׂה לְאֵלֶּהָ הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יֵלְדוּ:	שביעי 43
44	And now come, let us make a covenant, I and thou; and let it be for a witness between me and thee.	וְעָתָה לָכֵן נִכְרַתָּה בְּרִית אֲנִי וְאַתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ:	44
45	And Jacob took a stone, and set it up for a pillar.	וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימָהּ מִצֵּבָה:	45
46	And Jacob said unto his brethren: "Gather stones"; and they took stones, and made a heap. And they did eat there by the heap.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לָקְטוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ-גֹל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל-הַגֹּל:	46

(40) אכלני חרב. לשון אש אוכלת: וקרח. כמו משלך קרחו (תהלים קמז, יז), תרגומו גלידא: שנתי. לשון שינה:

(41) ותחלף את משכרתי. היית משנה תנאי שבייניו, מנקוד לטולא, ומעקודים לזרודים:

(42) ופחד יצחק. לא רצה לומר אלהי יצחק, שאין הקצ"ה מיוחד שמו על הנדיקים בחייהם, ואף על פי שאמר לו בצאמו מצאך שבע אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק, בשביל שכוה עיניו והרי הוא כמת, ויעקב נתיירא לומר ואלהי, ואמר ופחד: ויובח. לשון תוכחה הוא, ולא לשון הוכחה הוא:

(43) מה אעשה לאלה. איך מעלה על לבי להרע להן:

(44) והיה לעד. הקצ"ה:

(46) לאחיו. הם בניו (ב"ר עד, יג), שהיו לו אחים, נגשים אליו לזרה ולמלחמה:

47	And Laban called it Jegar-sahadutha; but Jacob called it Galeed.	וַיִּקְרָא-לָו לָבָן יֶגֶר שְׁהָדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעָד:	47
48	And Laban said: 'This heap is witness between me and thee this day.' Therefore was the name of it called Galeed;	וַיֹּאמֶר לָבָן הֲגַל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ הַיּוֹם עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ גַּלְעָד:	48
49	and Mizpah, for he said: 'The LORD watch between me and thee, when we are absent one from another.	וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצְחָק יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסְתָּר אִישׁ מֵרֵעֵהוּ:	49
50	If thou shalt afflict my daughters, and if thou shalt take wives beside my daughters, no man being with us; see, God is witness betwixt me and thee.'	אִם-תַּעֲנֶנּה אֶת-בָּנָתִי וְאִם-תִּקַּח נָשִׁים עַל-בָּנָתִי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רָאָה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ:	50
51	And Laban said to Jacob: 'Behold this heap, and behold the pillar, which I have set up betwixt me and thee.	וַיֹּאמֶר לָבָן לַיַּעֲקֹב הֲגַל הַזֶּה וְהַנֵּה הַמִּצְבָּה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ:	51
52	This heap be witness, and the pillar be witness, that I will not pass over this heap to thee, and that thou shalt not pass over this heap and this pillar unto me, for harm.	עַד הֲגַל הַזֶּה וְעַד הַמִּצְבָּה אִם-אֲנִי לֹא-אֵעָבֶר אֵלֶיךָ אֶת-הֲגַל הַזֶּה וְאִם-אָתָּה לֹא-תֵעָבֶר אֵלַי אֶת-הֲגַל הַזֶּה וְאֶת-הַמִּצְבָּה הַזֹּאת לְרָעָה:	52
53	The God of Abraham, and the God of Nahor, the God of their father, judge betwixt us.' And Jacob swore by the Fear of his father Isaac.	אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵּינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בַּפָּחַד אָבִיו יִצְחָק:	53
54	And Jacob offered a sacrifice in the mountain, and called his brethren to eat bread; and they did eat bread, and tarried all night in the mountain.	וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וַיִּקְרָא לְאָחָיו לֵאמֹל-לָחֶם וַיֵּאָכְלוּ לָחֶם וַיָּלִינוּ בָּהָר:	54

(47) יגר שהדוּתא. תרגומו של גלעד: גלעד. גלעד:

(49) והמצפה אשר אמר וגו'. והמנפה אשר צהר הגלעד, וכמו שנאמר ויעצר את מנפה גלעד (שופטים יא, כט), ולמה נקרא שמה מנפה, לפי שאמר כל אחד מהם לחצרו, יצף ה' ביני ובינך אם תעצור את הצרית: כי נסחר. ולא נראה איש את רעהו:

(50) בנתי בנתי. צ' פעמים, אף צלה וזלפה צנוחיו היו מפלגש: אם תענה את בנתי. למנוע מהן עונת תשמיש (יומא עז:):

(51) יריתי. כמו ירה צ'ס, כזה שהוא יורה החץ:

(52) אם אני. הרי אם משמש צלשון אשר, כמו עד אם דצקתי דצקתי (בראשית כד, לג): לרעה. לרעה אי אתה עוצר, אצל אתה עוצר לפרקמטיא (צ"ר עד, טו):

(53) אלהי אברהם. קדש (שם טו): ואלהי נחור. חול: אלהי אביהם. חול:

XXXII	And Laban arose early in the morning, kissed his sons and daughters, and blessed them; and then Laban went and returned to his place.	וַיִּשְׁכֹּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיִּנָּשֶׁק לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיָּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לְמָקוֹמוֹ: וְאֶקְדִּים לָבָן בַּצֹּפְרָא וְנָשִׁיק לְבָנוֹתַי וְלִבְנֹתַי וַיְבָרֶךְ וַיִּתְּחוּ וַיָּזֶל וַתָּב לָבָן לְאֶתְרִיָּה:	מפטר
2	And Jacob went on his way, and the angels of God met him.	וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ-בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: וַיַּעֲקֹב אָזַל לְאוֹרְחִיָּה וַעֲרֵעוּ בֵּיהּ מַלְאֲכֵי דַיִן:	2
3	And Jacob said when he saw them: 'This is God's camp.' And he called the name of that place Mahanaim.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֶה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שְׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנֶיִם: (פ) וַאֲמַר יַעֲקֹב כִּד חֲזָנוֹן מִשְׁרֵי מִן קָדָם יי דא וקרא שמה דאתרא ההוא מחנים:	קמ"ח
<i>The Haftara is Hosea 12:13 - 14:10 on page 248. Sepharadim read Hosea 11:7 - 12:12.</i>			
4	And Jacob sent messengers before him to Esau his brother unto the land of Seir, the field of Edom.	וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל-עֲשׂוֹ אָחִיו אֲרֻצָּה שְׂעִיר שְׂדֵה אֲדוֹם: וְשִׁלַּח יַעֲקֹב אֲנָדִין קִדְמוֹתָי לְוַת עֲשׂוֹ אָחִיוָּהּ לְאֲרֻצָּא דְשְׁעִיר לְחֻקְלֵי אֲדוֹם:	וישלח ל
5	And he commanded them, saying: 'Thus shall ye say unto my lord Esau: Thus saith thy servant Jacob: I have sojourned with Laban, and stayed until now.	וַיִּצְוֵם אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנָי לַעֲשׂוֹ כֹה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם-לָבָן וְגִרְתִּי וְאָחֳרָה עַתָּה: וּפְקִיד יִתְּחוּן לְמִימַר כִּדִּין תִּמְרוּן לְרַבּוֹנִי לַעֲשׂוֹ כִּדְנָן אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם לָבָן דְּרִית וְאוֹחֲרִית עַד כְּעַן:	5
6	And I have oxen, and asses and flocks, and men-servants and maid-servants; and I have sent to tell my lord, that I may find favour in thy sight.'	וַיְהִי-לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעַבְדִּי וַשְּׂפֹחָה וְאִשְׁלָחָהּ לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי לְמִצְאָחַן בְּעֵינַיִךְ: וַהֲיוּ לִי תוֹרִין וַחֲמָרִין עֹאן וְעַבְדִּין וְאִמָּהָן וּשְׁלָחִית לְחוּצָה לְרַבּוֹנִי לְאִשְׁכָּחָא רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ:	6

- (54) ויזבח יעקב זבח. שחט צהמות למשחה: לאחיו. לאוהביו שעס לזן: לאכל לחם. כל דצר מאכל קרוי לחם, כמו עזד לָסַם דב (דניאל ה, א), נְשָׁחִיתָה עַץ בְּלָחֶמוֹ (ירמיה יא, יט):
- (2) ויפגעו בו מלאכי אלהים. מלאכים של ארץ ישראל צאו לקראתו, ללוותו לארץ:
- (3) מחנים. שמי מחנות, של חונה לארץ שצאו עמו עד כאן. ושל ארץ ישראל שצאו לקראתו (צ"ר עה, י. תנחומא וישלחג):
- (4) וישלח יעקב מלאכים. מלאכים ממש (צ"ר עה, ד): ארצה שעיר. לארץ שעיר, כל תיבה שזריכה למ"ד צמחלתה הטיל לה הכתוב ה"א צקופה:
- (5) גרתי. לאנשי ימי שר וחשוב, אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על צרכות אצין שצרכני הוה גזיר לְאִשְׁחִיָּה, שהרילא נתקיימה צי. דצר אחר, גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לזן הרשע גרתי, ותרי"ג מנות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים:
- (6) ויהי לי שור וחמור. אבא אמר לי מטל השמים ומשמי הקרן, וז' אינה לא מן השמים ולא מן הארץ: שור וחמור. דרך ארץ לומר על שוריים הרבה שור, אדם אומר לחצירו, כלילה קרא התרנגול, ואינו אומר קראו התרנגולים: ואשלחה להגיד לאדני. להודיע שאני צא אליך: למצא חן בעיניך. שאני שלם עמך ומבקש אהבתך:

- 7 And the messengers returned to Jacob, saying: 'We came to thy brother Esau, and moreover he cometh to meet thee, and four hundred men with him.'
- 8 Then Jacob was greatly afraid and was distressed. And he divided the people that was with him, and the flocks, and the herds, and the camels, into two camps.
- 9 And he said: 'If Esau come to the one camp, and smite it, then the camp which is left shall escape.'
- 10 And Jacob said: 'O God of my father Abraham, and God of my father Isaac, O LORD, who saidst unto me: Return unto thy country, and to thy kindred, and I will do thee good;
- 11 I am not worthy of all the mercies, and of all the truth, which Thou hast shown unto Thy servant; for with my staff I passed over this Jordan; and now I am become two camps.
- וַיָּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל-יַעֲקֹב וַיֹּאמְרוּ בְּאֵנֹכֵנוּ אֶל-אַחִידְךָ אֶל-עֵשָׂו וְגַם הִלְךְ לִקְרֹאתְךָ וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:
- וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצְרַר לוֹ וַיִּחַץ אֶת-הָעָם אֲשֶׁר-אִתּוֹ וְאֶת-הַצֹּאן וְאֶת-הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:
- וַיֹּאמֶר אִם-יָבוֹא עֵשָׂו אֶל-הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד וְהַכְּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלִיטָה:
- וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־ה' אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אֲבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאֶרֶצְךָ וְלִמְוֹלְדֹתֶךָ וְאִיטִּיבָה עִמָּךְ:
- קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל-הָאֱמָנוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדְּךָ כִּי בְּמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הִיִּיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:
- וַיִּשְׁבּוּ הַמַּלְאָכִים אֶל-יַעֲקֹב וַיֹּאמְרוּ בְּאֵנֹכֵנוּ אֶל-אַחִידְךָ אֶל-עֵשָׂו וְגַם הִלְךְ לִקְרֹאתְךָ וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:
- וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצְרַר לוֹ וַיִּחַץ אֶת-הָעָם אֲשֶׁר-אִתּוֹ וְאֶת-הַצֹּאן וְאֶת-הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:
- וַיֹּאמֶר אִם-יָבוֹא עֵשָׂו אֶל-הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד וְהַכְּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלִיטָה:
- וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־ה' אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אֲבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאֶרֶצְךָ וְלִמְוֹלְדֹתֶךָ וְאִיטִּיבָה עִמָּךְ:
- קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל-הָאֱמָנוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדְּךָ כִּי בְּמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הִיִּיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:

(7) באנו אל אחידך אל עשו. שהיית אומר אחי הוא, אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע, עודנו צנאנא (צ"ר עה, ז):

(8) ויירא ויצר. וירא שמא ירהג, ויצר לו, אם יהרוג הוא את אחריים (צ"ר עו, ו. תנחומא וישלח ד):

(9) המחנה האחת והכהו. מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה, אם פסקה עלי מפסקה (תהלים כז, ג), הרי לשון נקבה. הפסקה הזו (בראשית לג, ח), לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה, השמש נא על הארץ (שם יט, כג), מקצה השמים מוצא (תהלים יט, ז), הרי לשון זכר, השמש נקצה על המים (מלכים-ב ג, כב) הרי לשון נקבה. וכן רוח, והנה רוח גדולה צאה (איוב א, יט), הרי לשון נקבה. ויגע צאצא פנות הבית (שם), הרי לשון זכר. ורוח גדולה וקוק מפסק הרים (מלכים-א יט, יא), הרי לשון זכר ולשון נקבה. וכן אש, ואש נאפה מאת ה' (צמדבר טז, לה), לשון נקבה. אש לוהט (תהלים קד, ד), לשון זכר: והיה המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו, כי אלחם עמו. התקין עצמו לשלשה דברים, לדורון, לתפלה, ולמלחמה. לדורון, ומעבור המנחה על פניו. לתפלה, אלהי אבי אברהם. למלחמה, והיה המחנה הנשאר לפליטה:

(10) ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא אומר ופסק נקק, ועוד, מהו שחזר והזכיר שם המיוחד, היה לו לכחזר האומר אלי שוב לארץ וגו', אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה, שמי הצטוות הצטחתי, אחת בצאחי מבית אבי מצאח שבע, שאמרת לי אני ה' אלהי אצרכה אצריך ואלהי יצחק, ושם אמרת לי ושמרתך בכל אשר תלך, ובבית לבן אמרת לי שוב אל ארץ אצריך ואלו לא אצריך ואהיה עמך, ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו, שנאמר ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אצריך וגו', בשתי הצטוות האלו אני בא לפניה:

(11) קטנתי מכל החסדים. נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהצטחתי נתלכחתי צמא, ויגרום לי להמסר ביד עשו (שבת לב.). ומכל האמת. אמת דברך, ששמרת לי כל הצטוות שהצטחתי: כי במקלי. לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה, נתן מקלו בירדן ונצק הירדן:

12	Deliver me, I pray Thee, from the hand of my brother, from the hand of Esau; for I fear him, lest he come and smite me, the mother with the children.	הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אֶנְכִּי אֹתוֹ פֶּן־יָבֹא וְהָפְנִי אִם־עַל־בָּנָיִם: מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אֶנְכִּי אֹתוֹ פֶּן־יָבֹא וְהָפְנִי אִם־עַל־בָּנָיִם: מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אֶנְכִּי אֹתוֹ פֶּן־יָבֹא וְהָפְנִי אִם־עַל־בָּנָיִם:
13	And Thou saidst: I will surely do thee good, and make thy seed as the sand of the sea, which cannot be numbered for multitude.	וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטֵב עִמָּךְ וְשִׁמְתִּי אֶת־זֶרְעֲךָ כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסְפָּר מִרְבּוֹ: וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטֵב עִמָּךְ וְשִׁמְתִּי אֶת־זֶרְעֲךָ כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסְפָּר מִרְבּוֹ:
14	And he lodged there that night; and took of that which he had with him a present for Esau his brother:	וַיֵּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּקָר בָּיָדוֹ מִנְחָה לַעֲשׂו אָחִיו: וַיֵּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּקָר בָּיָדוֹ מִנְחָה לַעֲשׂו אָחִיו:
15	two hundred she-goats and twenty he-goats, two hundred ewes and twenty rams,	עֲזִים מְאֹתִים וְחִנְשִׁים עֶשְׂרִים רְחִלִּים מְאֹתִים וְאַיִלִּים עֶשְׂרִים: עֲזִים מְאֹתִים וְחִנְשִׁים עֶשְׂרִים רְחִלִּים מְאֹתִים וְאַיִלִּים עֶשְׂרִים:
16	thirty milch camels and their colts, forty kine and ten bulls, twenty she-asses and ten foals.	גְּמָלִים מִיִּנְיָקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֶשְׂרֵה אֶתְנַת עֶשְׂרִים וְעִזִּים עֶשְׂרֵה: גְּמָלִים מִיִּנְיָקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֶשְׂרֵה אֶתְנַת עֶשְׂרִים וְעִזִּים עֶשְׂרֵה:
17	And he delivered them into the hand of his servants, every drove by itself; and said unto his servants: 'Pass over before me, and put a space betwixt drove and drove.'	וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֶדֶר לְבָדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עֲבְרוּ לִפְנֵי וַרְחֹת תְּשִׁימוּ בֵּין עֶדֶר וּבֵין עֶדֶר: וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֶדֶר לְבָדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עֲבְרוּ לִפְנֵי וַרְחֹת תְּשִׁימוּ בֵּין עֶדֶר וּבֵין עֶדֶר:

- (12) מיד אחי מיד עשו. מיד אחי, שאין נוהג עמי כאח אלא כעשו הרשע:
 (13) היטב איטיב. היטב זכותך, איטיב זכות אבותיך (צ"ר עו, ז): ושמתי את זרעך בחול הים. והיכן אמר לו כן, והלא לא אמר לו אלא וקה זרעך כעפר הקרן (בראשית כח, יד), אלא שאמר לו (שס), כי לא אעזבך עד אשר אס עשיתי את אשר דצקתי לך (שס טו), ולא צרה אמר הקצה הקצה את זרעך כזכב השמים וכחול אשר על שפת הים:
 (14) הבא בידו. צרשמו, וכן ויקח את כל ארצו מדדו (במדבר כא, כו). ומדרש אגדה מן הבא בידו, אצנים טובות ומרגלות, שאדם צר צרור ונושאם בידו. דבר אחר מן הבא בידו, מן החולין, שנטל מעשר, כמה דאם אמר עשר אעשרנו לך, והדר לקח מנחה:
 (15) עזים מאתים וחינשים עשרים. מאתים עזים לריכות עשרים תישים, וכן כולם, הזכרים כדי לזרז הנקבות. וצבראשית רבה (עו, ז) דורש מכאן לעונה האמורה בתורה, הטילים בכל יום, הפועלים שמים בשבת, החמרים אחת בשבת, הגמלים אחת לשלשים יום, הספנים אחת לששה חדשים, ואיני יודע לכוין המדרש הזה בכוון, אך נראה בעיני שלמדנו מכאן, שאין העונה שזה בכל אדם, אלא לפי טורח המוטל עליו, שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשר עזים, וכן לכל איל, לפי שהם פנויים ממלאכה, דרכן להרבות תשמיש ולעצור עשר נקבות, ובהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר, ופרים שעוסקין במלאכה, לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות, ולחמור שהולך דרך רחוקה, שתי נקבות לזכר, ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה, נקבה אחת לזכר:
 (16) גמלים מיניקות שלשים. וצניהם עמהם. ומדרש אגדה (צ"ר שס) וצניהם, צנאיהם, זכר כנגד נקבה, לפי שזנוע צמשיש, לא פרסמו הכתוב: ועיריכם. חמורים זכרים:
 (17) עדר עדר לבדו. כל מין ומין לעצמו: עברו לפני. דרך יום או פחות, ואני אבוא אחריכם: ורוח תשימו.

18	<p>And he commanded the foremost, saying: 'When Esau my brother meeteth thee, and asketh thee, saying: Whose art thou? and whither goest thou? and whose are these before thee?</p>	<p>וַיֹּצֵא אֶת־הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגְּשֶׁךָ עֲשֹׂה אֲחִי וּשְׂאֵלֶךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאֵנָּה תֵּלֶךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ:</p>	18
19	<p>then thou shalt say: They are thy servant Jacob's; it is a present sent unto my lord, even unto Esau; and, behold, he also is behind us.'</p>	<p>וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לִיעֲקֹב מִנְחָה הוּא שְׁלוּחָה לְאֹדֹנִי לַעֲשֹׂה וְהִנֵּה גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ:</p>	19
20	<p>And he commanded also the second, and the third, and all that followed the droves, saying: 'In this manner shall ye speak unto Esau, when ye find him;</p>	<p>וַיֹּצֵא גַם אֶת־הַשְּׂנִי גַם אֶת־כָּל־הַחֲלָכִים אַחֲרָי הָעֲדָרִים לֵאמֹר כִּדְבַר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֵל־עֲשֹׂה בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ:</p>	20
21	<p>and ye shall say: Moreover, behold, thy servant Jacob is behind us.' For he said: 'I will appease him with the present that goeth before me, and afterward I will see his face; peradventure he will accept me.'</p>	<p>וְאָמַרְתָּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אַכְפְּרָה פָּנָיו בְּמִנְחָה הַחֲלֹכֶת לִפְנֵי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָּנָיו וְיִשָּׂא פָנָי:</p>	21
22	<p>So the present passed over before him; and he himself lodged that night in the camp.</p>	<p>וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בְּלִילָה־הַהוּא בְּמַחֲנֶה:</p>	22
23	<p>And he rose up that night, and took his two wives, and his two handmaids, and his eleven children, and passed over the ford of the Jabbok.</p>	<p>וַיָּקָם בְּלִילָה הוּא וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שַׁפְחֹתָיו וְאֶת־אֶחָד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת־מַעְבַּר יַבֹּק:</p>	23

עדר לפני חצרו מלא עין, כדי להשביע עינו של אותו רשע, ולתווהו על רצוי הדורון:

(18) למי אתה. של מי אתה, מי שולחך, ומרגום דמאן את: ולמי אלה לפניך. ואלה שלפניך של מי הם, למי המנחה הזאת שלוחה למ"ד משמשת בראש הטיבה במקום של, כמו וְכָל אֲשֶׁר אָסַף לָאֵה לִי הוּא, (בראשית לא, מג) שלי הוא, לה' קֶאֱרָץ ומלווא (מהלים כד, א), של ה':

(19) ואמרת לעבדך ליעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ששאלת למי אתה, לעבדך ליעקב אני, ומרגומו דעבדך דיעקב, וששאלת ולמי אלה לפניך, מנחה היא שלוחה וגו': והנה גם הוא. יעקב:

(21) אכפרה בניו. אצטל רוגזו, וכן וְכָפַר צְרִיקָסָם אֶת מָוֶת (ישעיה כח, יח), לא תוכלי פְּכָרָה (שם מז, יא), ונראה צעיני, שכל כפרה שאלל עון וחטא ואלל פנים, כלן לשון קנוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא, והרבה בגמרא וכפר ידיה, צעי לכפורי ידיה זההוא גברא, וגם בלשון המקרא נקראים המורקים של קדש כְּפוּרֵי יָדָם, על שם שהכהן מקנה ידיו בהן בשפת המזרק:

(22) על פניו. כמו לפניו, וכן קָמַם וְשָׁד יִשְׁמַעֲלָה על פְּנֵי קָמִיד (ירמיה ו, ז), וכן המְכַתִּים אֹתִי על פְּנֵי (ישעיה סה, ג), ומדרש אגדה על פניו, אף הוא שרוי בכעס שהיה נריך לכל זה צ"ר (עו, ח):

(23) ואת אחד עשר ילדיו. ודינה היכן הייתה, נמנה במיבה ונעל בפניה, שלא יתן זה עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה

24	And he took them, and sent them over the stream, and sent over that which he had.	וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבֹרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֹר וַיֵּתְּ דְלִיָּה׃	וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבֹרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֹר וַיֵּתְּ דְלִיָּה׃	24
25	And Jacob was left alone; and there wrestled a man with him until the breaking of the day.	וַיֵּשְׁתָּר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר׃	וַיֵּשְׁתָּר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר׃	25
26	And when he saw that he prevailed not against him, he touched the hollow of his thigh; and the hollow of Jacob's thigh was strained, as he wrestled with him.	וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לֹא וַיַּגַּע בְּכַף־יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף־יָרְךְ יַעֲקֹב בְּהֶאָבֶקוֹ עִמּוֹ׃	וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לֹא וַיַּגַּע בְּכַף־יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף־יָרְךְ יַעֲקֹב בְּהֶאָבֶקוֹ עִמּוֹ׃	26
27	And he said: 'Let me go, for the day breaketh.' And he said: 'I will not let thee go, except thou bless me.'	וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלְּחֶךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי׃	וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלְּחֶךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי׃	27
28	And he said unto him: 'What is thy name?' And he said: 'Jacob.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שֵּׁמְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב׃	וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שֵּׁמְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב׃	28
29	And he said: 'Thy name shall be called no more Jacob, but Israel; for thou hast striven with God and with men, and hast prevailed.'	וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יִקְרָא עוֹד שֵׁמְךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׁרִיתָ עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אָנָשִׁים וַתִּגְבַּל׃	וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יִקְרָא עוֹד שֵׁמְךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׁרִיתָ עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אָנָשִׁים וַתִּגְבַּל׃	29
30	And Jacob asked him, and said: 'Tell me, I pray thee, thy name.' And he said: 'Wherefore is it that thou dost ask after my name?' And he blessed him there.	וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִגִּידָה־נָּא שֵׁמְךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לְשִׁמִּי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם׃	וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִגִּידָה־נָּא שֵׁמְךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לְשִׁמִּי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם׃	30

מאחיו, שמה תחזירנו למוטב, ונפלה ציד שכס (צ"ר עת, ג): יבק. שם הנהר: (24) את אשר לו. הבהמה והמטלטלים, עשה עמו כגשר, נוטל מכאן ומניח כאן: (25) ויותר יעקב. שכן פכים קטנים וחזר עליהם (חולין זא). ויאבק איש. מנחם פירש ויתעפר איש, מלשון אבק, שהיו מעלים עפר צרגליהם על ידי נענועם. ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, בשר דאציקו ציה, ואצק ליה מיצק לשון עניצה, שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו, שחוצקו ואוצקו צורועותיו, ופירשו רז"ל שהוא שרו של עשו (צ"ר עז, ג): (26) ויגע בכף ירכו. קולית הירך התקוע בקילצוסת קרוי כף, על שם שהצטר שעליה כמין כף של קדירה: ותקע. נתקעקע ממקום חצרתה, ודומה לו פון תקע נפשי ממך (ירמיה ו, ח), לשון הסרה, וצמסנה לקעקע ציאתן, לשרש שרשיהן: (27) כי עלה השחר. ונריך אני לומר שירה ציוס (צ"ר עת, א. חולין זא): ברכתני. הודה לי על הברכות שצרכני אצי, שעשו מערער עליהן. (וכאן קשה לרשי"ת צרכני היה לו לומר, אלא הודה וכו'. וכן איחא צהדיא צוהר פרשת תזריע עמוד מ"ה ודו"ק): (29) לא יעקב. לא יאמר עוד שהצרכות צאו לך צעקצה ורמיה, כי אם צשררה וגלוי פנים, וסופך שהקצ"ה נגלה עליך צצית אל ומחליף שמך, ושם הוא מצרכך, ואני שם אהיה ואודה לך עליהן, וזהו שכתוב וישך אל מלאך ויכל צכה ויחטטן לו (הושע יב, ה). צכה המלאך ויתחנן לו, ומה נתחנן לו, צית אל ימלאנו וישך ידבר עמנו, המתן לי עד שידבר עמנו שם, ולא רצה יעקב, ועל כרחו הודה לו עליהן, וזהו ויצרך אותו שם, שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה: ועם אנשים. עשו ולכן: ותוכל. להם: (30) למה זה תשאל. אין לנו שם קצוע, משתנין שמותינו (צ"ר עת, ה), (הכל) לפי מלות עבודת השליחות שאנו משתלחים:

31	And Jacob called the name of the place Peniel: 'for I have seen God face to face, and my life is preserved.'	וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־ פָּנִים וַחַנּוּצָל נַפְשִׁי:	שלישי
32	And the sun rose upon him as he passed over Peniel, and he limped upon his thigh.	וַיִּזְרַח־לּוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנִיאל וְהוּא צָלַע עַל־ יָרְכוֹ:	32
33	Therefore the children of Israel eat not the sinew of the thigh-vein which is upon the hollow of the thigh, unto this day; because he touched the hollow of Jacob's thigh, even in the sinew of the thigh-vein.	עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנֶּשֶׂה אֲשֶׁר עַל־כֶּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׂה:	33
XXXIII	And Jacob lifted up his eyes and looked, and, behold, Esau came, and with him four hundred men. And he divided the children unto Leah, and unto Rachel, and unto the two handmaids.	וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֹשׂוּ בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחֲצֵן אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשֹּׁפְחוֹת:	XXXIII
2	And he put the handmaids and their children foremost, and Leah and her children after, and Rachel and Joseph hindermost.	וַיִּשֶׂם אֶת־הַשֹּׁפְחוֹת וְאֶת־ יְלָדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרָנִים:	2
3	And he himself passed over before them, and bowed himself to the ground seven times, until he came near to his brother.	וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה שִׁבַּע פְּעָמִים עַד־גִּישָׁתוֹ עַד־אָחִיו:	3
4	And Esau ran to meet him, and embraced him, and fell on his neck, and kissed him; and they wept.	וַיָּרֻץ עֹשׂוֹ לִקְרָאתוֹ וַיַּחְבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־צוּרָתוֹ וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ:	4

(32) ויזרח לו השמש. לשון בני אדם הוא, כשהגענו למקום פלוני האיר לנו השחר, זהו פשוטו. ומדרש אגדה ויזרח לו, לזרכו, לרפאות את כלעמו, כמה דתימא שמש זקקה ומרפא צקנפיה (מלאכי ג, כ), ואותן שעות שמהירה לשקוע בשבילו כשיצא מבאר שבע, מהירה לזרוח בשבילו: והוא צלע. היה צלע כשזרחה השמש:

(33) גיד הנשה. ולמה נקרא שמו גיד הנשה, לפי שגשה ממקומו ועלה, והוא לשון קפיצה, וכן נשקה גבורתם (ירמיה נא, ל), וכן פי גשני אללהים את כל עמלי (זראשית מא, נא):

(2) ואת לאה וילדיה אחרונים. אחרון אחרון חביב:

(3) עבר לפניהם. אמר, אם יצא אותו רשע להלחם, ילחם צי תחלה:

(4) ויחבקו. נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו: וישקוהו. נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הזה בדרייתא דספרי (ספרי דהעלותך טו), יש שדרשו נקודה זו, לומר שלא נשקו בכל לבו (ז"ר עה, ט). אמר רבי שמעון בן יוחאי, הלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה, ונשקו בכל לבו (ז"ר שם):

5	And he lifted up his eyes, and saw the women and the children; and said: 'Who are these with thee?' And he said: 'The children whom God hath graciously given thy servant.'	וַיִּשָּׂא אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי-אֵלֶּה לָּךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר-חָנַן אֱלֹהִים אֶת-עַבְדְּךָ:	וַיִּשָּׂא אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי-אֵלֶּה לָּךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר-חָנַן אֱלֹהִים אֶת-עַבְדְּךָ:	5
6	Then the handmaids came near, they and their children, and they bowed down.	וַתֵּגֶשְׁןָ הַשֹּׁפְכוֹת הַנָּה וּבְנֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוּן:	וַתֵּגֶשְׁןָ הַשֹּׁפְכוֹת הַנָּה וּבְנֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוּן:	רביעי
7	And Leah also and her children came near, and bowed down; and after came Joseph near and Rachel, and they bowed down.	וַתֵּגֶשְׁ גַּם-לֵאָה וּבְנֵיהָ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וְאַחֵר נָגַשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּ:	וַתֵּגֶשְׁ גַּם-לֵאָה וּבְנֵיהָ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וְאַחֵר נָגַשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּ:	7
8	And he said: 'What meanest thou by all this camp which I met?' And he said: 'To find favour in the sight of my lord.'	וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל-הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמַצֵּאתִי בְעֵינֵי אֲדֹנָי:	וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל-הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמַצֵּאתִי בְעֵינֵי אֲדֹנָי:	8
9	And Esau said: 'I have enough; my brother, let that which thou hast be thine.'	וַיֹּאמֶר עֲשׂו יְשׁוּ אִתִּי סָגִי אֲחִי לָךְ אֲשֶׁר-לָךְ:	וַיֹּאמֶר עֲשׂו יְשׁוּ אִתִּי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר-לָךְ:	9
10	And Jacob said: 'Nay, I pray thee, if now I have found favour in thy sight, then receive my present at my hand; forasmuch as I have seen thy face, as one seeth the face of God, and thou wast pleased with me.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יְעֹקֵב אֵם כָּעַן אֲשַׁכְּחִיתָ רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ וַתִּקְבֵּל תְּקֻבָּתִי מִן יָדִי אָרִי עַל כֵּן חֲזַיתָנוּן לְאַפְּךָ כַּחֲזִיו אֲפִי רַבְּרִבָּא וְאַתְרַעִית לִי:	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵל-נָא אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וּלְקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כְּרֹאֵת פָּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצָנִי:	10
11	Take, I pray thee, my gift that is brought to thee; because God hath dealt graciously with me, and because I have enough.' And he urged him, and he took it.	קַח-נָא אֶת-בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הֵבֵאתָ לָךְ כִּי-חָנַנִי אֱלֹהִים וְכִי יֵשׁ-לִי כָל וַיַּפְצֵר-בּוֹ וַיִּקַּח:	קַח-נָא אֶת-בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הֵבֵאתָ לָךְ כִּי-חָנַנִי אֱלֹהִים וְכִי יֵשׁ-לִי כָל וַיַּפְצֵר-בּוֹ וַיִּקַּח:	11

- (5) מי אלה לך. מי אלה להיות שלך;
- (7) נגש יוסף ורחל. צללן האמהות נגשות לפני הבנים, אבל צרחל, יוסף נגש לפניה, אמר, אחי יפת תואר, שמא יתלה צה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכצנו מלהסתכל צה, מכאן וזה יוסף לצרכת עלי עין;
- (8) מי לך כל המחנה. מי כל המחנה אשר פגשתי שהוא שלך, כלומר למה הוא לך. ופשוטו של מקרא על מוליכי המנחה. ומדרשו, כמות של מלאכים פגע, שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו, ואומרים להם, של מי אתם, והם אומרים להם של עשו, והן אומרים הכו הכו, ואלו אומרים הניחו, צנו של יצחק הוא, ולא היו משגיחים עליו, צן צנו של אברהם הוא, ולא היו משגיחים עליו, אחיו של יעקב הוא, אומרים להם אם כן משלנו אתם;
- (9) יהי לך אשר לך. כאן הודה לו על הצרכות (צ"ר עת, יא);
- (10) אל נא. אל נא תאמר לי כן: אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך וגו'. כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי, על אשר ראיתי פניך, והן חשוצין לי כראיית פני המלאך, שראיתי שר שלך ועוד, על שנחמזית לי למחול על סורחני. ולמה הזכיר לו ראית המלאך, כדי שיתיראל הימנו, ויאמר, ראה מלאכים וניזול, איני יכול לו מעתה: ותרצני. נחפייסת לי. וכן כל רצון שצמקרא לשון פיוס, אפיצומנט"צ צלע"ז, וכן פי לא לרצון יִהְיֶה לָקֵס (ויקרא כב, כ), הקרצנות צאות לפיכך ולרצות, וכן שפתי צדיק ידעון רצון (משלי י, לב), יודעים לפיכך ולרצות:

- 12 And he said: 'Let us take our journey, and let us go, and I will go before thee.' וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלְכָה וְאֵלְכָה וְנִגְדָּה: 12
- 13 And he said unto him: 'My lord knoweth that the children are tender, and that the flocks and herds giving suck are a care to me; and if they overdrive them one day, all the flocks will die.' וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יָדַע כִּי-חֵילָיִם רַפִּים וְהִצָּאן וְהַבָּקָר עֲלֹת עָלַי וּדְפָקוֹם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָּל-הַצֹּאן: 13
- 14 Let my lord, I pray thee, pass over before his servant; and I will journey on gently, according to the pace of the cattle that are before me and according to the pace of the children, until I come unto my lord unto Seir.' וַיַּעֲבֵר-נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדִּי וְאֲנִי אֶתְנַהֵלָה לְאַפִּי וְלִדְגֹל הַמִּלְאכָה אֲשֶׁר-לִפְנֵי וְלִדְגֹל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר-אָבָא אֶל-אֲדֹנִי שְׁעִירָה: 14
- 15 And Esau said: 'Let me now leave with thee some of the folk that are with me.' And he said: 'What needeth it? let me find favour in the sight of my lord.' וַיֹּאמֶר עֲשׂו אֶצִּיגֶה-נָּא עִמָּךְ מִן-הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצְא-חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי: 15
- 16 So Esau returned that day on his way unto Seir. וַיָּשֻׁב בְּיוֹם הַהוּא עֲשׂו לְדֶרֶכּוֹ וַיָּשֻׁב שְׁעִירָה: 16

(11) ברכתי. מנחתי, מנחה זו הצאה על ראיית פנים, ולפרקים אינה צאה אלא לשאילת שלום, וכל זכרה שהיא לראיית פנים, כגון וַיִּזְכֹּךְ וַיַּעֲקֹב אֶת שְׁרָעָה, עָשׂו אִתִּי זָכָרָה (מלכים ב' יח, לא), דסנחריב, וכן לְשָׁאֵל לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְזָכְרוֹ (שמואל א' ח, י), דמועי מלך חמת, כולם לשון זכרה שלום הן, שקורין זלע"ז שלודא"ר, אף זו זכרתי, מר"ן שלו"ד: אשר הובאת לך. לא טרחת זה, ואני יגעתי להגיעה עד שבאה לידך (ז"ר עח, יז): חנני. נר"ן ראשונה מודגשת, לפי שהיא משמשת בזמקום שמי נוני"ן, שהיה לו לומר חנני, שאין חנן זלל שני נוני"ן, והשלישית לשימוש, כמו עשני, וזדני: יש לי כל. כל ספוקי, ועשו דבר זלשון גאווה, יש לי רב, יותר ויותר מכדי זרכי:

(12) נסעה. כמו שְׁמָעָה, סְלָחָה, שהוא כמו שמע, סלח, אף כאן נסעה כמו נסע, והנר"ן יסוד צמיצה, ותרגום של אונקלוס טול (נ"א נטל) ונהך, עשו אמר ליעקב נסע מכאן ונלך: ואלכה לנגדך. צוה לך, טוזה זו אעשה לך, שארריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אחת נריך, וזהו לנגדך, צוה לך:

(13) עלות עלי. הצאן והצקר שהן עלות, מוטלות עלי לנהלן לאט. עלות. מגדלות עולליהן, לשון עולל ויונק (איכה ב, יא), עול ימיים (ישעיה סה, כ), שְׁפִי פְרוֹת עֲלוֹת (שמואל א' ו, י), וזלע"ז אנפיעי"ש: ודפקום יום אחד. (ואם ידפקום יום אחד) ליגעם דרך זמרוה, ומתו כל הצאן: ודפקום. כמו קול דודי דופק (שיר השירים ה, ז), נוקש זללת:

(14) יעבר נא אדני. אל תאריך ימי הליכתך, עבור כפי דרכך, ואף אם תתרחק: אתנהלה. אתנהלה, ה"א יתירה, כמו אֶבְרָהָה, אשמעה: לאט. לאט שלי, לשון נחת כמו ההולכים לאט (ישעיה ח, ו), לאט לי לנער (שמואל א' יח, ה). לאט, הלמד מן היסוד ואינה משמשת, אתנהל נחת שלי: לרגל המלאכה. לפי צורך הליכת רגלי המלאכה המוטלת עלי להוליך: ולרגל הילדים. לפי רגליהם שהם יכולים לילך: עד אשר אבא אל אדני שעירה. הרמיז לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות, ואמר עד אשר אבוא אל אדוני שעירה, אמר, אם דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד צואי אללו, והוא לא הלך, ואימתו ילך, בימי המשח (ז"ר עח, יד), שנאמר וְעָלִי מִזֵּעִים זָהָר לְיוֹן לְשָׁפֹט אֶת הָרָעָה (עובדיה א, כא). ומדרשי אגדה יש לפרשה זו רבים:

(15) ויאמר למה זה. מעשה לי טוזה זו שאיני נריך לה: אמצא חן בעיני אדני. ולא תשלם לי עתה שום גמול:

(16) וישב ביום ההוא עשו לדרכו. עשו לזדו, וד' מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאללו אחד אחד (ז"ר עח, טו), והיכן

17	And Jacob journeyed to Succoth, and built him a house, and made booths for his cattle. Therefore the name of the place is called Succoth.	וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכּוֹתָה וַיִּבְנֶן לּוֹ בַּיִת וַיִּלְמְקְנֵהוּ עֲשָׂה סֻכּוֹת עַל-כֵּן קָרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם סֻכּוֹת: (ס)	וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכּוֹתָה וַיִּבְנֶן לּוֹ בַּיִת וַיִּלְמְקְנֵהוּ עֲשָׂה סֻכּוֹת עַל-כֵּן קָרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם סֻכּוֹת: (ס)	17
18	And Jacob came in peace to the city of Shechem, which is in the land of Canaan, when he came from Paddan-aram; and encamped before the city.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שָׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבָאוּ מִפָּדָן אֲרָם וַיַּחֲן אֶת-פְּנֵי הָעִיר: וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שָׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבָאוּ מִפָּדָן אֲרָם וַיַּחֲן אֶת-פְּנֵי הָעִיר: וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שָׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבָאוּ מִפָּדָן אֲרָם וַיַּחֲן אֶת-פְּנֵי הָעִיר:	וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שָׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבָאוּ מִפָּדָן אֲרָם וַיַּחֲן אֶת-פְּנֵי הָעִיר:	לא
19	And he bought the parcel of ground, where he had spread his tent, at the hand of the children of Hamor, Shechem's father, for a hundred pieces of money.	וַיִּקֶּן אֶת-חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה-שָׁם אֹהֱלוֹ מִיַּד בְּנֵי-חַמּוֹר אָבִי שָׁכֶם בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה:	וַיִּקֶּן אֶת-חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה-שָׁם אֹהֱלוֹ מִיַּד בְּנֵי-חַמּוֹר אָבִי שָׁכֶם בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה:	19
20	And he erected there an altar, and called it El-elohe-Israel.	וַיִּצַּב-שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לּוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (ס)	וַיִּצַּב-שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לּוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (ס)	20
XXXIV	And Dinah the daughter of Leah, whom she had borne unto Jacob, went out to see the daughters of the land.	וַתֵּצֵא דִּינָה בִת-לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לִיעֲקֹב לִרְאוּת בָּבְנוֹת הָאֶרֶץ:	וַתֵּצֵא דִּינָה בִת-לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לִיעֲקֹב לִרְאוּת בָּבְנוֹת הָאֶרֶץ:	חמישי
2	And Shechem the son of Hamor the Hivite, the prince of the land, saw her; and he took her, and lay with her, and humbled her.	וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׁכֶם בֶּן-חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאֶרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶהָ:	וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׁכֶם בֶּן-חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאֶרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶהָ:	2

פרע להם הקצ"ה בימי דוד, שנאמר כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכצו על הגמלים (שמואל-א ל, יז):
 (17) ויבן לו בית. שהם י"ח חדש, קיץ וחורף וקיץ, סכות קיץ, בית חורף, סכות קיץ (מגילה יז):
 (18) שלם. שלם בגופו, שנתרפא מזלעמו, שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אומו דורון, שלם בתורתו (שבת לג), שלא שכת חלמודו צדית לבן: עיר שכם. כמו לעיר, וכמוהו עד צואנה צדית לקס (רות א, יט): בבאו מפדן ארם. כאדם האומר לחצירו, יאל פלוני מבין שיני אריות וצא שלם, אף כאן ויצא שלם מפדן ארם, מלבן ומעשו שנודווגו לו דרך: ויחן את פני העיר. ערצ שנת היה, בשאלות דרב אחאי:
 (19) קשיטה. מעה. אמר רבי עקיבא, כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה, קשיטה. (ותרגמו חורפן טוויס, חריפים בכל מקום, כגון עבר לפתח):
 (20) ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל, אלא על שם שהיה הקצ"ה עמו והצילו, קרא שם המזבח על שם הנם, להיות שבו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר, מי שהוא אל, הוא הקצ"ה, הוא לאלהים לי, ששמי ישראל, וכן מצינו במשה, ויקרא שמו ה' נפי (שמות יז, טו), לא שהמזבח קרוי ה', אלא על שם הנם קרא שם המזבח, להזכיר שבו של הקדוש ברוך הוא, ה' הוא נפי. ורבותינו דרשו (מגילה יח), שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב אל, ודברי תורה קפטיש פלץ פלע, מתחלקים לכמה טעמים, ואני לישב פשוטו של מקרא באחי:
 (1) בת לאה. ולא בת יעקב, אלא על שם יאחזה נקראת בת לאה, שאף היא יאחזית היתה, שנאמר ופגל לאה לקראתו (בר פ, א), (ועליה משלו המשל פאמה פאסה): (3)
 (2) וישכב אותה. כדרכה: ויענה. שלא כדרכה (יומא עז):

3 And his soul did cleave unto Dinah the daughter of Jacob, and he loved the damsel, and spoke comfortingly unto the damsel.	וַתִּדְבֶק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־יַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עָלֶיהָ לֵב הַנַּעֲרָ:	3 וַתִּדְבֶק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־יַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עָלֶיהָ לֵב הַנַּעֲרָ:
4 And Shechem spoke unto his father Hamor, saying: 'Get me this damsel to wife.'	וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־חֵילָהּ הַזֹּאת לְאִשָּׁה:	4 וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־חֵילָהּ הַזֹּאת לְאִשָּׁה:
5 Now Jacob heard that he had defiled Dinah his daughter; and his sons were with his cattle in the field; and Jacob held his peace until they came.	וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמְאָה אֶת־דִּינָה בָתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ עִם גִּיתוּחֵי בַחֲקֵלָא וַשְּׁתִיק יַעֲקֹב עַד מִיָּתִיהוֹן:	5 וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמְאָה אֶת־דִּינָה בָתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה וַהֲחָרַשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאִם:
6 And Hamor the father of Shechem went out unto Jacob to speak with him.	וַיֵּצֵא חַמּוֹר אָבִי־שָׁכֵם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ:	6 וַיֵּצֵא חַמּוֹר אָבִי־שָׁכֵם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ:
7 And the sons of Jacob came in from the field when they heard it; and the men were grieved, and they were very wroth, because he had wrought a vile deed in Israel in lying with Jacob's daughter; which thing ought not to be done.	וּבְנֵי יַעֲקֹב שָׁמְעוּ וַאֲתַנְסִיסוּ גוֹבְרִיָּא וַתִּשְׂרֹף לָהֶן לַחֲדָא אֲרִי קָלָנָא עֲבַד בְּיִשְׂרָאֵל לְמַשְׁכַּב יַת בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לֹא כָשֶׁר דִּיתְעַבִּיד:	7 וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעֻם וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי־נִבְלָה עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל לְשַׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה:
8 And Hamor spoke with them, saying 'The soul of my son Shechem longeth for your daughter. I pray you give her unto him to wife.	וּמִלִּיל חַמּוֹר עֲמָהוֹן לְמִימַר שָׁכֵם בְּרִי אֶתְרַעֲיָא נַפְשִׁיהָ בְּבִרְתִּכּוֹן תְּבוּ כְעַן יִתֵּה לִיהָ לְאִתּוֹ:	8 וַיְדַבֵּר חַמּוֹר אִתָּם לֵאמֹר שָׁכֵם בְּנִי חָשָׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְכֶם תֵּנוּ נָא אִתָּהּ לִי לְאִשָּׁה:
9 And make ye marriages with us; give your daughters unto us, and take our daughters unto you.	וַאֲתַחַתְּנוּ בְנָא בְּנִתְכוֹן תַּחְנוּן לָנָא וְיִת בְּנִתָּא תַסְבּוֹן לָכוֹן:	9 וַהֲתַחַתְּנוּ אִתָּנוּ בְּנִתֵיכֶם תַּחְנוּ לָנוּ וְאֶת־בְּנִיתֵנוּ תַקְחוּ לָכֶם:
10 And ye shall dwell with us; and the land shall be before you; dwell and trade ye therein, and get you possessions therein.'	וְעֲמָנָא תַתְּבוּן וְאַרְעָא תִהְיִי קְדָמְכוֹן תִּיבּוּ וְעִבְדוּ בֵּה סְחוּרְתָא וְאַחְסִינוּ בֵּה:	10 וְאִתְּנוּ תִשְׁבוּ וְהָאֲרֶץ תִּהְיֶה לְפָנֵיכֶם שְׁבוּ וְסָחֲרוּ וְהָאֲחִזּוּ בָּהּ:
11 And Shechem said unto her father and unto her brethren: 'Let me find favour in your eyes, and what ye shall say unto me I will give.	וַיֹּאמֶר שָׁכֵם לְאִבּוֹהָא וּלְאֶחָהָא אֲשֶׁכַח רַחֲמִין בְּעֵינִיכּוֹן וּדְתִימְרוּן לִי אֶתֵּן:	11 וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אֶחָיָהּ אֲמַצְאֲחֵן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן:

(3) על לב הנערה. דברים הממיישנים על הלז, ראי אצרך בחלקת שדה קטנה כמה ממון בזזו, אני אשיאך ותקנה העיר וכל שדותיה:

(7) וכן לא יעשה. לענות את הצחלות, שהאומות גדרו ערמון מן העריות על ידי המזול (ז"ר פ, ו):

(8) חשקה. חפזה:

12	Ask me never so much dowry and gift, and I will give according as ye shall say unto me; but give me the damsel to wife.'	הָרְבוּ עָלַי מְאֹד מְהֵרָה וּמִתֵּן וְאֶתְנָה כְּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וְתָנוּ לִי אֶת־הַנַּעֲרָה לְאִשָּׁה:	12
13	And the sons of Jacob answered Shechem and Hamor his father with guile, and spoke, because he had defiled Dinah their sister,	וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חָמוֹר אָבִיו בְּמַרְמָה וַיִּדְבְּרוּ אֲשֶׁר טָמְא אֶת דִּינָה אֲחֹתָם:	13
14	and said unto them: 'We cannot do this thing, to give our sister to one that is uncircumcised; for that were a reproach unto us.	וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוֹכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְתֵת אֶת־אֲחֹתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עֵרְלָה כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ:	14
15	Only on this condition will we consent unto you: if ye will be as we are, that every male of you be circumcised;	אֲדִבְיָאתָ נְאוֹת לָכֶם אִם תִּתְּנוּ כְּמִנּוּ לְהַמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר:	15
16	then will we give our daughters unto you, and we will take your daughters to us, and we will dwell with you, and we will become one people.	וְנִתְּנוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וְיִשְׁכְּנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעָם אֶחָד:	16
17	But if ye will not hearken unto us, to be circumcised; then will we take our daughter, and we will be gone.'	וְאִם לֹא תִקְבְּלוּן מִנָּנָא לְמִגֻּזֵּר וְלִקְחָנוּ אֶת־בָּתְּנוּ וְהִלְכָנוּ:	17
18	And their words pleased Hamor, and Shechem Hamor's son.	וַיִּשְׂכְּבוּ דְבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חָמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן־חָמוֹר:	18
19	And the young man deferred not to do the thing, because he had delight in Jacob's daughter. And he was honoured above all the house of his father.	וְלֹא־אַחֵר הִנְעִיר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו:	19

(12) מהר. כמוה (שם 1):

(13) במרמה. נחמה: אשר טמא. הכתוב אומר שלא היתה רמיה, שהרי טמא את דינה אחותם (ז"פ, ח):

(14) חרפה הוא. שמץ פסול הוא אללנו, הצא לחרף חזרו הוא אומר לו, ערל אתה, או בן ערל. חרפה בכל מקום, גדוף:

(15) נאות לכם. נמלה לכם, לשון ויאותו הפסוקים (מלכים יז, ט) (ציהוידע): להמול. להיות נמול, אינו לשון

לפעול, אלא לשון להפעל:

(16) ונתנו. וז"ל שנייה מודגשת, לפי שהיא משמשת במקום שני נונין, ונתנו: ואת בנותיכם נקח לנו. אתה מוצא

בתנאי שאמר חמור ליעקב ובתשונת בני יעקב לחמור, שחלו החשיבות בבני יעקב, ליקח בנות ששם את שיצארו להם, ובנותיהם

יתנו להם לפי דעתם, דכתיב ונתנו את בנותינו, לפי דעתנו, ואת בנותיכם נקח לנו, ככל אשר נחפץ, וכשדצרו חמור ושםם בנו

אל יושבי עירם, הפכו הדברים, את בנותם נקח לנו לנשים, ואת בנותינו נתן להם, כדי לרצותם שיאותו להמול:

20	And Hamor and Shechem his son came unto the gate of their city, and spoke with the men of their city, saying:	וַיָּבֹא חָמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל-שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל-אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:	20
21	‘These men are peaceable with us; therefore let them dwell in the land, and trade therein; for, behold, the land is large enough for them; let us take their daughters to us for wives, and let us give them our daughters.	וַיִּבְרִיא הָאֲלֵלִין שְׁלָם אֲנָנִי עֲמָנָא וַיִּתְּבוּן בְּאַרְעָא וַיַּעֲבְדוּן בָּהּ סְחוֹרְתָא וְאַרְעָא הָא פְתִיחָא יְדִין קְדָמֵיהוֹן יִתְּ בְּנֵתָהוֹן נָסֵב לָנָא לְנָשִׁין וַיִּתְּ בְּנֵתָא נָתִין לָהֶון:	21
22	Only on this condition will the men consent unto us to dwell with us, to become one people, if every male among us be circumcised, as they are circumcised.	אֲדָ-בְּזֹאת יֵאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשֹׁבֵת אִתָּנוּ לִהְיוֹת לְעָם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כָּל-זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמְלִים:	22
23	Shall not their cattle and their substance and all their beasts be ours? only let us consent unto them, and they will dwell with us.’	מִקְנֵהֶם וּקְנִינָם וְכָל-בְּהֵמָתָם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אֲדָ נֵאֻתָּה לָהֶם וַיִּשְׁבּוּ אִתָּנוּ:	23
24	And unto Hamor and unto Shechem his son hearkened all that went out of the gate of his city; and every male was circumcised, all that went out of the gate of his city.	וַיִּשְׁמְעוּ אֶל-חָמוֹר וְאֶל-שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל-יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמְלֹאוּ כָּל-זָכָר כָּל-יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ:	24
25	And it came to pass on the third day, when they were in pain, that two of the sons of Jacob, Simeon and Levi, Dinah’s brethren, took each man his sword, and came upon the city unawares, and slew all the males.	וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁמֹעוֹן וְלֵוִי אַחֵי דִינָה אִישׁ חֶרֶבוֹ וַיָּבֹאוּ עַל-הָעִיר בַּטַּח וַיַּהַרְגוּ כָּל-זָכָר:	25
26	And they slew Hamor and Shechem his son with the edge of the sword, and took Dinah out of Shechem’s house, and went forth. .	וְאֶת-חָמוֹר וְאֶת-שְׁכֶם בְּנוֹ הָרָגוּ לְפִי-חֶרֶב וַיִּקְחוּ אֶת-דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצְאוּ:	26

(21) שלמים. צלוס וצלז שלם: והארץ הנה רחבת ידיים. כאדם שידו רחבה וותרנית, כלומר, אל תפסידו כלום,

פרקמטיא הרצה צאה לכאן ואין לה קונים:

(22) בהמול. צהיית נמול:

(23) אד נאותה להם. לדבר זה, ועל ידי כן ישבו איתנו:

(25) שני בני יעקב. צניו היו, ואף על פי כן נהגו עממן שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם צניו, שלא נטלו ענה הימנו (צ"ר פ,

י): אחי דינה. לפי שמסרו עממן עליה נקראו אחיה: בשח. שהיו כואצים. ומדרש אגדה, צטוחים היו על כחו של זקן

(שס):

27	The sons of Jacob came upon the slain, and spoiled the city, because they had defiled their sister.	בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיַּבְּזוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אֹחֹתָם:
28	They took their flocks and their herds and their asses, and that which was in the city and that which was in the field;	אֶת־צֹאֲנֵם וְאֶת־בָּקָרָם וְאֶת־ חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת אֲשֶׁר־בְּעִיר וְאֶת־ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ:
29	and all their wealth, and all their little ones and their wives, took they captive and spoiled, even all that was in the house.	וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טָפָם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיַּבְּזוּ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר בַּבַּיִת:
30	And Jacob said to Simeon and Levi: 'Ye have troubled me, to make me odious unto the inhabitants of the land, even unto the Canaanites and the Perizzites; and, I being few in number, they will gather themselves together against me and smite me; and I shall be destroyed, I and my house.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־ לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעֲנִי וּבַפְּרִזִּי וְאֲנִי מְתִי מִסָּפֶר וְנֹאסְפוֹ עָלַי וְהַכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי:
31	And they said: 'Should one deal with our sister as with a harlot?'	וַיֹּאמְרוּ הַכּוּזֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת־ אֹחֹתָנוּ: (פ)
XXXV	And God said unto Jacob: 'Arise, go up to Beth-el, and dwell there; and make there an altar unto God, who appeared unto thee when thou didst flee from the face of Esau thy brother.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית־אֵל וְשָׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־ שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאָה אֵלַיָּךְ בְּבָרְחֶךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ:
2	Then Jacob said unto his household, and to all that were with him: 'Put away the strange gods that are among you, and purify yourselves, and change your garments;	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל־ כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הִסְרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֹּכֶר אֲשֶׁר בְּתֻכְכֶם וְהִטְהָרוּ וְהַחֲלִיפוּ שְׂמֹלֹתֵיכֶם:

(27) על החללים. לפשט את החללים, וכן תרגם אונקלוס לחלל קטיליא:
(29) חילם. ממונם, וכן עשה לי את הסיל הזה (דברים ח, יז), וישקאל עשה סיל (צמדצר כד, יח), ופזבו ללחמרים חילם (תהלים מט, יא): שבו. לשון שציה, לפיכך טעמו מלרע:
(30) עכרתם. לשון מים עכורים, אין דעתי כלולה עכשיו. ואגדה, כלולה היתה החצית, ועכרתם אותה, (תנחומא). מסורת היתה ציד כנענים שיפלו ציד בני יעקב, אלא שהיו אומרים עד אשר תפירה ונחלת את הארץ, לפיכך היו שותקין: מתי מספר. אנשים מועטים:
(31) הכוונה. הפקר: את אחותנו. ית אחתנא:
(1) קום עלה. לפי שאחרת דרך (תנחומא וישלח ח), נעשת וצא לך זאת מביתך:
(2) הנכר. שיש צידכם משלל של שכם: והטהרו. מעבודת אלילים: והחליפו שמלתכם. שמה יש צידכם כסות של עבודת אלילים:

3	and let us arise, and go up to Beth-el; and I will make there an altar unto God, who answered me in the day of my distress, and was with me in the way which I went.'	וַנִּקְוֶמָה וְנַעֲלֶה בֵּית-אֵל וְנַעֲשֶׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לַאלֹהֵי הָעֵנָה אֲתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלַכְתִּי:	וַנִּקְוֶמָה וְנַעֲלֶה בֵּית-אֵל וְנַעֲשֶׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לַאלֹהֵי הָעֵנָה אֲתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלַכְתִּי:
4	And they gave unto Jacob all the foreign gods which were in their hand, and the rings which were in their ears; and Jacob hid them under the terebinth which was by Shechem.	וַיִּתְּנוּ אֶל-יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֱלֹהֵי הַנֹּכַר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת-הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנוֹתָם וַיִּטֵּן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עַם-שָׁכֵם:	וַיִּתְּנוּ אֶל-יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֱלֹהֵי הַנֹּכַר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת-הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנוֹתָם וַיִּטֵּן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עַם-שָׁכֵם:
5	And they journeyed; and a terror of God was upon the cities that were round about them, and they did not pursue after the sons of Jacob.	וַיִּסְעוּ וַיְהִי חֹתֶת אֱלֹהִים עַל-הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא הִדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב:	וַיִּסְעוּ וַיְהִי חֹתֶת אֱלֹהִים עַל-הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא הִדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב:
6	So Jacob came to Luz, which is in the land of Canaan—the same is Beth-el—he and all the people that were with him.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב לּוֹזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הוּא בֵּית-אֵל הוּא וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-עִמּוֹ:	וַיָּבֹא יַעֲקֹב לּוֹזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הוּא בֵּית-אֵל הוּא וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-עִמּוֹ:
7	And he built there an altar, and called the place El-beth-el, because there God was revealed unto him, when he fled from the face of his brother.	וַיִּבְנֵא תַמָּן מִדְבָּחָא וַיִּקְרָא לְאַתְרָא אֵל בֵּית אֵל אַרִי תַמָּן אֲתַגְלִי לֵיהּ יְיָ בְּמַעְרָקֶיהּ מִן קֶדֶם אַחוּהִי:	וַיִּבְנֵן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית-אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו:
8	And Deborah Rebekah's nurse died, and she was buried below Beth-el under the oak; and the name of it was called Allon-bacuth.	וַתָּמָת דְּבֹרָה מִיִּנְקַת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית-אֵל תַּחַת הָאֵלֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֵלֹן בְּכוֹת: (פ)	וַתָּמָת דְּבֹרָה מִיִּנְקַת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית-אֵל תַּחַת הָאֵלֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֵלֹן בְּכוֹת: (פ)

(4) האלה. מין אילן סרק: עם שכם. אלל שכס:
(5) חתת. פחד:

(7) אל בית אל. הקצ"ה צצית אל, גילוי שכינתו צצית אל. יש תיבה חסרה צי"ת המשמשת צראשה, כמו הנה הוא צית מקיר קן עמיאל (שמואל-ב ט, 7), כמו צצית מכיר, צית אביך (בראשית כד, כג), כמו צצית אביך: גילו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות כלשון רבים, כמו חלני יוסף, אם צעלי עמו, ולא נאמר בעלו, וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר כלשון רבים, אלל אחד מכל שאר השמות לא תמצא כלשון רבים:

(8) וחמת דבורה. מה ענין דבורה צצית יעקב, אלל לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ושלחתי ממש, שלחה דבורה אלל לפדן ארס לנאת ממש, ומתה צדך, מדברי רבי משה הדרשן למדתי: מתחת לבית אל. העיר יושנת צהר, ונקברה צרגלי ההר: תחת האלון. בשיפולי מישור, שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר, והקצורה מלמטה, ומישור של צית אל היו קורין לו אלון. ואגדה (צ"ר פא, ה), נחזר שם בצל שני, שהוגד לו על אמו שמתה. ולוין כלשון יוני (אצל), [אחר] ולפיכך (ולפי ש) העלימו את יום מותה, שלא יקללו הבריות כרם שיא ממנו עשו, אף הכתוב לא פרסמה:

9	And God appeared unto Jacob again, when he came from Paddan-aram, and blessed him.	וַיֵּלֶא אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפָּדָן אֶרֶם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ: וַאֲתָגִיל יְיָ לְיַעֲקֹב עוֹד בְּמִיתְּוָהוּ מִפָּדָן אֶרֶם וּבְרִיךְ יִתִּיה:	לב
10	And God said unto him: 'Thy name is Jacob: thy name shall not be called any more Jacob, but Israel shall be thy name'; and He called his name Israel.	וַיֹּאמֶר-לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֹךָ יַעֲקֹב לֹא-יִקְרָא שְׁמֹךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֹךָ וַיִּקְרָא יְיָ אֶת-שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל: וַאֲמַר לִיה יְיָ שְׁמֹךָ יַעֲקֹב לֹא יִתְקַרֵּי שְׁמֹךָ עוֹד יַעֲקֹב אֱלֹהִין יִשְׂרָאֵל יְהִי שְׁמֹךָ וַיִּקְרָא יְיָ שְׁמִיהּ יִשְׂרָאֵל:	10
11	And God said unto him: 'I am God Almighty. Be fruitful and multiply; a nation and a company of nations shall be of thee, and kings shall come out of thy loins;	וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֹה וּרְבֹה גוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָ וּמִלְכִּים מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ: וַאֲמַר לִיה יְיָ אֲנִי אֵל שַׁדַּי וְסִגִּי עִם וְכַנְשַׁת שְׂבָטִין יִהְיוּ מִמֶּךָ וּמִלְכִּין דְּשָׁלְטִין בְּעַמְּמִיָּא מִמֶּךָ וּבְקֹוֹן:	11
12	and the land which I gave unto Abraham and Isaac, to thee I will give it, and to thy seed after thee will I give the land.'	וְאֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לָךְ אֶתְנַנֶּה וּלְזֶרְעֶךָ אֶחְרִיךָ אֶתֶּן אֶת-הָאָרֶץ:	שס
13	And God went up from him in the place where He spoke with him.	וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֹתוֹ: וַאֲסַתְּלַק מֵעָלָיו יְקָרָא דִּי בְּאַתְרָא דְּמַלִּיל עִמִּיה:	13
14	And Jacob set up a pillar in the place where He spoke with him, a pillar of stone, and he poured out a drink-offering thereon, and poured oil thereon.	וַיִּצֵּב יַעֲקֹב מִצְבֵּה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֹתוֹ מִצְבַּת אֲבָן וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֶק עָלֶיהָ שֶׁמֶן: וַאֲקִים יַעֲקֹב קִמְחָא בְּאַתְרָא דְּמַלִּיל עִמִּיה קִמַּת אֲבָנָא וַנְּסִיךְ עָלֶיהָ נֶסֶכִּין וַאֲדִיק עָלֶיהָ מִשְׁחָא:	14
15	And Jacob called the name of the place where God spoke with him, Beth-el.	וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת-שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית-אֵל: וַיִּקְרָא יַעֲקֹב יְיָ שְׁמִיהּ דְּאַתְרָא דְּמַלִּיל עִמִּיה תַּמָּן יְיָ בֵּית אֵל:	15

(9) עוד. פעם שני במקום הזה, אחד זלכתו ואחד זשוזו: ויברך אותו. זרכת אזלים (ז"ר פא, ה):
 (10) לא יקרא שמו עוד יעקב. לשון אדם הזא זמארז ועקצה, אלא לשון שר ונגיד:
 (11) אני אל שדי. שאני כדאי לזרך, שהזרכות שלי: פרה ורבה. על שם שעדיין לא נולד זנימין, ואף על פי שכבר נתעברה ממנו: גוי. זנימין: גויים. מנשה ואפרים (שם פד. ד), שעתידיים לזאת מיוסף, והם זמנין השזטים: ומלכים. שאלו ואיש זשת (שם), שהיו משזט זנימין שעדיין לא נולד ופסוק זה דרשו אזנר כשהמליך איש זושט, ואף השזטים דרשוהו וקרבו זנימין, דכתיב איש ממנו לא יפן זתו לזנימין לאשה (שופטים כא, א), וחזרו ואמרו, אלמלא היה עולה מן השזטים, לא היה הקז"ה אומר ליעקב זמלכים ממלך יזאוו: גוי וקהל גויים. שגויים עתידיים זניו ליעשות כמנין הגויים, שהם ע' אומות, וכן כל הסנהדרין שזעים. דבר אחר, שעתידיים זניו להקריב זשעת איסור הזמות, כגויים זימי אליהו (זרש"י ישן):
 (13) במקום אשר דבר אתו. איני יודע, מה מלמדנו:

16	And they journeyed from Beth-el; and there was still some way to come to Ephrath; and Rachel travailed, and she had hard labour.	וַיֵּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי-עוֹד כְּבֶרֶת-הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתִּקְשׁ בְּלִדְתָּהּ: וַיֵּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי-עוֹד כְּבֶרֶת-הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתִּקְשׁ בְּלִדְתָּהּ: בְּמִלְדָּה:
17	And it came to pass, when she was in hard labour, that the mid-wife said unto her: 'Fear not; for this also is a son for thee.'	וַיְהִי בְּהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמִּלְדָּת אַל-תִּירָאִי כִּי-גַם-זֶה לְךָ בֵּן: וַיְהִי בְּהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמִּלְדָּת אַל-תִּירָאִי כִּי-גַם-זֶה לְךָ בֵּן: וְהָיָה בְּקִשּׁוֹתֶיהָ בְּמִלְדָּה וַתֹּאמֶר לָהּ הַמִּלְדָּת אַל-תִּירָאִי כִּי-גַם-זֶה לְךָ בֵּן: וְהָיָה בְּקִשּׁוֹתֶיהָ בְּמִלְדָּה וַתֹּאמֶר לָהּ הַמִּלְדָּת אַל-תִּירָאִי כִּי-גַם-זֶה לְךָ בֵּן:
18	And it came to pass, as her soul was in departing—for she died—that she called his name Ben-oni; but his father called him Benjamin.	וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן-אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לוֹ בְּנִימִין: וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן-אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לוֹ בְּנִימִין: וְהָיָה בְּמִפְק נַפְשָׁהּ אָרִי מִיתָא וַתִּקְרָא שְׁמִיהּ בֶּר דְּנִי וְאָבִיהּ קָרָא לִיהּ בְּנִימִין:
19	And Rachel died, and was buried in the way to Ephrath—the same is Beth-lehem.	וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם: וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם: וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם:
20	And Jacob set up a pillar upon her grave; the same is the pillar of Rachel's grave unto this day.	וַיִּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל-קְבֻרָתָהּ הוּא מַצֵּבַת קְבֻרַת-רָחֵל עַד-הַיּוֹם: וַיִּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל-קְבֻרָתָהּ הוּא מַצֵּבַת קְבֻרַת-רָחֵל עַד-הַיּוֹם: וַיִּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל-קְבֻרָתָהּ הוּא מַצֵּבַת קְבֻרַת-רָחֵל עַד-הַיּוֹם:
21	And Israel journeyed, and spread his tent beyond Migdal-eder.	וַיֵּסֶע יִשְׂרָאֵל וַיִּטּ אָהֳלָהּ מִהַלְאָה לְמִגְדַּל-עֵדֶר: וַיֵּסֶע יִשְׂרָאֵל וַיִּטּ אָהֳלָהּ מִהַלְאָה לְמִגְדַּל-עֵדֶר: וַיֵּסֶע יִשְׂרָאֵל וַיִּטּ אָהֳלָהּ מִהַלְאָה לְמִגְדַּל-עֵדֶר:
22	And it came to pass, while Israel dwelt in that land, that Reuben went and lay with Bilhah his father's concubine; and Israel heard of it. Now the sons of Jacob were twelve:	וַיְהִי בִשְׁכֹן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת-בִּלְהָה פִּילגֶשׁ אִבְיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל (פ) וַיְהִי בְּנֵי-יַעֲקֹב שְׁנָיִם עָשָׂר: וַיְהִי בִשְׁכֹן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת-בִּלְהָה פִּילגֶשׁ אִבְיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל (פ) וַיְהִי בְּנֵי-יַעֲקֹב שְׁנָיִם עָשָׂר: וַיְהִי בִשְׁכֹן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת-בִּלְהָה פִּילגֶשׁ אִבְיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל (פ) וַיְהִי בְּנֵי-יַעֲקֹב שְׁנָיִם עָשָׂר:

(16) כברת הארץ. מנחם פירש לשון כביר, רבוי מהלך רב. ואגדה (ב"ר פז, ו), בזמן שהארץ חלולה ומנוקצת ככברה, שהגיר מזוי, הסתיו עבר, והשרצ עדיין לא בא. ואין זה פשוטו של מקרא, שהרי צנעמן מזינו, וילך מאתו פְּדַת אֶרֶץ (מלכים-ב ה, יט), ואומר אני שהוא שם מדת קרקע, כמו מהלך פרסה או יותר, כמו שאתה אומר צמד קָרֶס, קָלֶקֶט שָׁדָה, כך צמהלך אדם נותן שם מדת קרקע, כמו מהלך מיל, כבדת ארץ:

(17) כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו דרשו, עם כל שצט נולדה תאומה, ועם צנימין נולדה תאומה יתירה:

(18) בן אוני. בן זערי: בנימין. נראה צעירי, לפי שהוא לצדו נולד צאריך כנען, שהיא צנצב כשאדם בא מארס נהרים, כמו שנאמר צָנֶצֶץ צָאֶרֶץ פָּנֶעַן, הַלּוֹךְ וְנִסְעָה הַנֶּגְדָה: בנימין. בן ימין, לשון צָפוֹן וְיָמִין אִשָּׁה צָרָקֶס (תהלים פט, יג), לפיכך הוא מלא:

(22) בשכן ישראל בארץ ההוא. עד שלא בא לחצרון אלל יצחק, ארעוהו כל אלה: וישכב. מתוך שצלבזל משכבו, מעלה עליו הכתוב כאלו שכב. ולמה צלבזל וחלל יצועיו, שכשמתה רחל, נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר צאהל רחל, ולא צאחר אהלים, ונתנה צאהל צלה, צא ראוֹבֵן וצבע עלצון אמו, אמר, אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה

23	the sons of Leah: Reuben, Jacob's first-born, and Simeon, and Levi, and Judah, and Issachar, and Zebulun;	בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה וְיִשָּׁשְׁכָר וְזִבְלֻן:	23
24	the sons of Rachel: Joseph and Benjamin;	בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:	24
25	and the sons of Bilhah, Rachel's handmaid: Dan and Naphtali;	וּבְנֵי בִלְהָה שִׁפְתַּת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי:	25
26	and the sons of Zilpah, Leah's handmaid: Gad and Asher. These are the sons of Jacob, that were born to him in Paddan-aram.	וּבְנֵי זִלְפָּה שִׁפְתַּת לֵאָה גָּד וְאַשֶּׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב יָלְדוּ לוֹ בְּפָדָן אַרָם:	26
27	And Jacob came unto Isaac his father to Mamre, to Kiriatharba—the same is Hebron—where Abraham and Isaac sojourned.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מִמְרָא קְרִית הָאֲרָבָע הַזֹּאת חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גֵּר־שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק:	27
28	And the days of Isaac were a hundred and fourscore years.	וַיְהִיו יְמֵי יִצְחָק מֵאָת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה:	28
29	And Isaac expired, and died, and was gathered unto his people, old and full of days; and Esau and Jacob his sons buried him.	וַיָּגָע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיָו זָקֵן וְשָׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ עֲשׂו וַיַּעֲקֹב בְּנָיו: (פ)	29
XXXVI	Now these are the generations of Esau—the same is Edom.	וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֲשׂו הוּא אֶדּוֹם: וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֲשׂו הוּא אֶדּוֹם:	XXXVI

לאמי, לכך בלבד (שבת נה): ויהיו בני יעקב שנים עשר. מתחיל לענין ראשון, משנולד בנימין נשלמה המטה, ומעתה ראוי להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו, ללמדנו זא, שכולם שוין וכולם זדיקים, שלא חטא ראובן: (23) בכור יעקב. אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור: בכור יעקב. בכור לנחלה, בכור לעבודה בכור למנין, ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים, שנעשה לשני שבטים: (27) ממזרא. שם המישור: קרית ארבע. שם העיר. ממזרא קרית הארבע, איל מישור של קרית ארבע. ואם תאמר היה לו לבחור ממזרא הקרית ארבע, כן דרך המקרא בכל דבר ששמו כפול, כגון זה, וכגון בית לחם אבי עזר, בית אל, אם הוצרך להטיל בו ה"א, נותנה בראש התיבה השניה, בית הלחמי (שמואל א טז, א), דַּעֲפָתָא דְּאִי הַעֲזָרִי (שופטים ו, כד), בָּנָה חֵילָל בֵּית הַחֲלָלִי (מלכים א טז, ד): (29) ויגוע יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה, שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה, שנאמר וַיִּצְחָק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה וגו', ויצחק מת בשנת ק"כ ליעקב, אם תוציא ששים מק"פ שנה, נשארו ק"ד, ויוסף נמכר בן י"ז שנה, ואותה שנה מאה ושמונה ליעקב, כיצד, בן ששים ושלש נחצרך, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עזר, הרי שבעים ושבע, וארבע עשרה עבד באשה, ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף, שנאמר וַיְהִי כִּשְׁלֹשָׁה יָמִים לְיָדָהּ רָחֵל לֵאמֹר יוֹסֵף וגו', הרי חששים ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף, הרי מאה ושמונה. (עוד מפורש מן המקרא, משנמכר יוסף עד שזא יעקב מזרימה כ"ב שנה, שנאמר וַיִּסָּף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וגו', וז' שנים שובע ושנים רעב, הרי כ"ב, וכתיב יְמֵי שְׁנֵי מִגֻּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֶת שָׁנָה, נמלא יעקב במכירתו ק"ח):

2	Esau took his wives of the daughters of Canaan; Adah the daughter of Elon the Hittite, and Oholibamah the daughter of Anah, the daughter of Zibeon the Hivite,	עָשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבָּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עֵדָה בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי וְאֶת־אֹהֶלִיבָמָה בַּת־עֵנָה בַּת צִבְעֹן הַחִוִּי:	2
3	and Basemath Ishmael's daughter, sister of Nebaioth.	וְאֶת־בִּשְׁמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחֹת נָבִיּוֹת:	3
4	And Adah bore to Esau Eliphaz; and Basemath bore Reuel;	וַתֵּלֶד עֵדָה לְעָשָׂו אֶת־אֵלִיפָז וּבִשְׁמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל:	4
5	and Oholibamah bore Jeush, and Jalam, and Korah. These are the sons of Esau, that were born unto him in the land of Canaan.	וְאֹהֶלִיבָמָה יָלְדָה אֶת־(יְעִישׁ) [קִי יְעוֹשׁ] וְאֶת־יַעֲלֹם וְיִתְיָעֵלם וְיִתְקָרַח אֵלֶּיּוֹן בְּנֵי עָשָׂו דֹּאֲתִילִידוֹ לִיה בְּאֶרֶץ יִלְדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	5
6	And Esau took his wives, and his sons, and his daughters, and all the souls of his house, and his cattle, and all his beasts, and all his possessions, which he had gathered in the land of Canaan; and went into a land away from his brother Jacob.	וַיִּקַּח עָשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בָּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשֹׁת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֶת־כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו:	6
7	For their substance was too great for them to dwell together; and the land of their sojournings could not bear them because of their cattle.	כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב מְשַׁבֵּת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לִשְׁאֵאת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם:	7

(2) עדה בת אילון. היא צמח צח אילון, ונקראת צמח על שם שהיתה מקטרת צמחים לעבודת אלילים: אהליבמה. היא יהודית, והוא כינה שמה יהודית, לומר, שהיא כופרת בעבודת אלילים כדי להטעות את אביו: בת ענה בת צבעון. אם צח ענה לא צח צבעון, ענה צח של צבעון, שנאמר וְלֹאֶה צָנִי צָבְעוֹן וְאִיָּה וְעֵקֶה, מלמד שצח צבעון על כלחו אשת ענה, וינאח אהליבמה מציון שניהם, והודיעך הכחוצ שכולן בני ממזרות היו:

(3) בשמות בת ישמעאל. ולהלן קורא לה מחלת, מצינו באגדת מדרש ספר שמואל (מדרש שמואל פי"ז), ג' מוחלים להן עונותיהן, גר שנתגייר, והעולה לגדולה, והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת, שנמחלו עונותיו: אחות נביות. על שם שהיא היתה לו משמח ישמעאל, נקראת על שמו:

(5) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה ממזר היה, וכן אליפז היה, שצח על אשת אביו אל אהליבמה אשת עשו, שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין (צ"ר פז, יז):

(6) וילך אל ארץ. לגור באשר ימצא:

(7) ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לצהמות שלהם. ומדרש אגדה (צ"ר פז, יג) מפני יעקב אחיו, מפני שטר חוב של גזירת פי גר יקשה וקשה, המוטל על זרעו של יחזק, אמר, אלך לי מכאן, אין לי חלק לא צמחנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא צפרעון השטר, ומפני הצושה שמכר בכורתו:

8	And Esau dwelt in the mountain-land of Seir—Esau is Edom.	וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שְׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:	וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שְׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:	8
9	And these are the generations of Esau the father of the Edomites in the mountain-land of Seir.	וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֵשָׂו אָבִי אֱדוֹם בְּהַר שְׂעִיר:	וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֵשָׂו אָבִי אֱדוֹם בְּהַר שְׂעִיר:	9
10	These are the names of Esau's sons: Eliphaz the son of Adah the wife of Esau, Reuel the son of Basemath the wife of Esau.	אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-עֵשָׂו אֶלְיָפָז בֶּן-עֲדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן-בְּשֶׁמֶת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-עֵשָׂו אֶלְיָפָז בֶּן-עֲדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן-בְּשֶׁמֶת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	10
11	And the sons of Eliphaz were Teman, Omar, Zepho, and Gatam, and Kenaz.	וַיְהִיו בְּנֵי אֶלְיָפָז תִּמָּן אוֹמֶר צֶפּוֹ וְגַעְתָּם וְקִנְזִי:	וַיְהִיו בְּנֵי אֶלְיָפָז תִּמָּן אוֹמֶר צֶפּוֹ וְגַעְתָּם וְקִנְזִי:	11
12	And Timna was concubine to Eliphaz Esau's son; and she bore to Eliphaz Amalek. These are the sons of Adah Esau's wife.	וַתִּמְנַע הַיְּתֵדָה פִּילָגֶשׁ לְאֶלְיָפָז בֶּן-עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְאֶלְיָפָז אֶת-עַמְלֵק אֶלֶּה בְּנֵי עֲדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	וַתִּמְנַע הַיְּתֵדָה פִּילָגֶשׁ לְאֶלְיָפָז בֶּן-עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְאֶלְיָפָז אֶת-עַמְלֵק אֶלֶּה בְּנֵי עֲדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	12
13	And these are the sons of Reuel: Nahath, and Zerah, Shammah, and Mizzah. These were the sons of Basemath Esau's wife.	וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזֵרַח שָׁמָּה וּמִזָּה הֵיוּ בְּנֵי בְּשֶׁמֶת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזֵרַח שָׁמָּה וּמִזָּה הֵיוּ בְּנֵי בְּשֶׁמֶת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	13
14	And these were the sons of Oholibamah the daughter of Anah, the daughter of Zibeon, Esau's wife; and she bore to Esau Jeush, and Jalam, and Korah.	וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אֹהֶלִיבָמָה בַת-עֲנָה בַת-צִבְעוֹן אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת-(כִּי יְעִישׁ) יְעוֹשׁ וְאֶת-יַעְלָם וְאֶת-קֹרַח:	וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אֹהֶלִיבָמָה בַת-עֲנָה בַת-צִבְעוֹן אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת-(כִּי יְעִישׁ) יְעוֹשׁ וְאֶת-יַעְלָם וְאֶת-קֹרַח:	14
15	These are the chiefs of the sons of Esau: the sons of Eliphaz the first-born of Esau: the chief of Teman, the chief of Omar, the chief of Zepho, the chief of Kenaz,	אֵלֶּה רִבְרֵי בְּנֵי עֵשָׂו אֶלְיָפָז בּוֹכְרִיָּה דְּעֵשָׂו רִבְּא תִּמָּן רִבְּא אוֹמֶר רִבְּא צֶפּוֹ רִבְּא קִנְזִי:	אֵלֶּה רִבְרֵי בְּנֵי עֵשָׂו אֶלְיָפָז בּוֹכְרִיָּה דְּעֵשָׂו רִבְּא תִּמָּן רִבְּא אוֹמֶר רִבְּא צֶפּוֹ רִבְּא קִנְזִי:	15
16	the chief of Korah, the chief of Gatam, the chief of Amalek. These are the chiefs that came of Eliphaz in the land of Edom. These are the sons of Adah.	רִבְּא קֹרַח רִבְּא גַעְתָּם רִבְּא עַמְלֵק אֵלֶּה רִבְרֵי אֶלְיָפָז בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עֲדָה:	אֵלֶּה רִבְרֵי בְּנֵי עֵשָׂו אֶלְיָפָז בּוֹכְרִיָּה דְּעֵשָׂו רִבְּא תִּמָּן רִבְּא אוֹמֶר רִבְּא צֶפּוֹ רִבְּא קִנְזִי רִבְּא קֹרַח רִבְּא גַעְתָּם רִבְּא עַמְלֵק אֵלֶּה רִבְרֵי אֶלְיָפָז בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עֲדָה:	16

(9) ואלה. התולדות שהולידו בני משהלך לשעיר:

(12) ותמנע היתה פילגש. להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאבים לידבק בזרעו, תמנע זו בת אלופים היתה, שנאמר ואחות לוטן תמנע, ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה, מן המורים שישבו זה לפניו, אמרה, איני זוכה להנשא לך, הלוואי והיה פילגש. ובדברי הימים מונה אותה בבניו של אליפז, מלמד שזא על אשתו של שעיר ויאלה תמנע מביניהם, וכשגדלה נעשית פילגשו, וזו ואחות לוטן תמנע, ולא מנאה עם בני שעיר, שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב:

(15) אלה אלופי בני עשו. ראשי משפחות:

17	And these are the sons of Reuel Esau's son: the chief of Nahath, the chief of Zerah, the chief of Shammah, the chief of Mizzah. These are the chiefs that came of Reuel in the land of Edom. These are the sons of Basemath Esau's wife.	וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן-עֵשָׂו אֱלֹוף נַחַת אֱלֹוף זֶרַח אֱלֹוף שָׁמָּה אֱלֹוף מִזֶּזָּה אֵלֶּה מְזֵה אֱלֹוף רְעוּאֵל בְּנֵי בְּשֶׁמֶת אֵלֶּה בְּנֵי בְּשֶׁמֶת אֵשֶׁת עֵשָׂו:	17
18	And these are the sons of Oholibamah Esau's wife: the chief of Jeush, the chief of Jalam, the chief of Korah. These are the chiefs that came of Oholibamah the daughter of Anah, Esau's wife.	וְאֵלֶּה בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו אֱלֹוף יְעוּשׁ אֱלֹוף יַעֲלָם אֱלֹוף קֹרַח אֵלֶּה אֱלֹוֹפֵי אֶהְלִיבָמָה בַּת-עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו:	18
19	These are the sons of Esau, and these are their chiefs; the same is Edom.	אֵלֶּה בְּנֵי-עֵשָׂו וְאֵלֶּה אֱלֹוֹפֵיהֶם הוּא אֶדוֹם: (ס)	19
20	These are the sons of Seir the Horite, the inhabitants of the land: Lotan and Shobal and Zibeon and Anah,	אֵלֶּה בְּנֵי-שְׂעִיר הַחֹרִי יִשְׁבִּי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוּבָל וְצִבְעוֹן וְעֲנָה:	שביעי
21	and Dishon and Ezer and Dishan. These are the chiefs that came of the Horites, the children of Seir in the land of Edom.	וְדִשׁוֹן וְעֶזֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה הַחֹרִי בְּנֵי שְׂעִיר חֹרָאִי יִתְבִּי אֶרֶץ לוֹטָן וְשׁוּבָל וְצִבְעוֹן וְעֲנָה:	21
22	And the children of Lotan were Hori and Hemam; and Lotan's sister was Timna.	וַיְהִיו בְּנֵי-לוֹטָן חֹרִי וְהִמָּם וַאֲחֹת לוֹטָן תִּמְנָע:	22
23	And these are the children of Shobal: Alvan and Manahath and Ebal, Shepho and Onam.	וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּבָל עֲלָוִן וּמְנַחַת וְעִיבָל שְׁפּוֹ וְאוֹנָם:	23
24	And these are the children of Zibeon: Aiah and Anah—this is Anah who found the hot springs in the wilderness, as he fed the asses of Zibeon his father.	וְאֵלֶּה בְּנֵי-צִבְעוֹן וַאֲיָה וְעֲנָה הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת-הַיְמָם בְּמִדְבָּר בְּרַעְתּוֹ אֶת-הַחֲמָרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו:	24

(20) יושבי הארץ. שהיו יושביה קודם שזא עשו לשם. ורבותינו דרשו (שבת פה.). שהיו ציקאין ביסוצה של ארץ, מלא קנה זה לזיתים, מלא קנה זה לגפנים, שהיו טועמין ויודעין אי זו נטיעה ראויה לה: (24) ואיה וענה. וי"ו יתירה, והוא כמו איה וענה, והרבה יש במקרא, פס וקדש וקדש וקדש (דניאל ח, יג), נקדש וקדש וקדש (תהלים עו, ז): הוא ענה. האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון, וכאן הוא קורא אותו זנו, מלמד שזא צבעון על אמו והוליד את ענה: את הימם. פרדים. הרביע חמור על סוס וילדה פרד, והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם. ולמה נקרא שם ימים, שאימתן מוטלת על הצריות, דאמר רבי חנינא, מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לצנה, וחיה (חולין ז:). (והלל קא חזינן דחיה, אל תקרי וחיה חלה וחיתה, כי המכה לא תתפרא לעולם. ברכ"י יטן). ולא הזקק לכתוב לנו משפחות החורין,

25	And these are the children of Anah: Dishon and Oholibamah the daughter of Anah.	וְאֵלֶּה בְּנֵי-עֲנָה דִּישֹׁן וְאֹהֲלִיבָמָה וּבִתּוֹ עֲנָה:
26	And these are the children of Dishon: Hemdan and Eshban and Ithran and Cheran.	וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישֹׁן חֶמְדָּן וְעִשְׁבָּן וִיתְרָן וְכֶרָן:
27	These are the children of Ezer: Bilhan and Zaavan and Akan.	אֵלֶּה בְּנֵי-אֶזֶר בִּלְחָן וְזַעְוָן וְעֶקֶן:
28	These are the children of Dishan: Uz and Aran.	אֵלֶּה בְּנֵי-דִישָׁן עֹז וְאַרָן:
29	These are the chiefs that came of the Horites: the chief of Lotan, the chief of Shobal, the chief of Zibeon, the chief of Anah,	אֵלֶּה אֱלֹפִי הַחֹרִי אֱלֹפִי לוֹטָן אֱלֹפִי שׁוּבָל אֱלֹפִי צִבְעֹן אֱלֹפִי עֲנָה:
30	the chief of Dishon, the chief of Ezer, the chief of Dishan. These are the chiefs that came of the Horites, according to their chiefs in the land of Seir.	אֱלֹפִי דִישֹׁן אֱלֹפִי אֶזֶר אֱלֹפִי דִישָׁן אֱלֹפִי הַחֹרִי לְרֹבְכֵינֵהוּן בְּאֶרֶץ דְּשֵׁעִיר:
31	And these are the kings that reigned in the land of Edom, before there reigned any king over the children of Israel.	וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מֶלֶךְ-מִלְכָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
32	And Bela the son of Beor reigned in Edom; and the name of his city was Dinhabah.	וַיְמָלֶךְ בְּאֶדוֹם בֶּלַע בֶּן-בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהַבָּה:
33	And Bela died, and Jobab the son of Zerah of Bozrah reigned in his stead.	וַיָּמָת בֶּלַע וַיְמָלֶךְ תַּחֲתָיו יוֹבָב בֶּן-זֶרַח מִבְּצָרָה:
34	And Jobab died, and Husham of the land of the Temanites reigned in his stead.	וַיָּמָת יוֹבָב וַיְמָלֶךְ תַּחֲתָיו חֻשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי:
35	And Husham died, and Hadad the son of Bedad, who smote Midian in the field of Moab, reigned in his stead; and the name of his city was Avith.	וַיָּמָת חֻשָׁם וַיְמָלֶךְ תַּחֲתָיו הַדָּד בֶּן-בְּדָד הַמַּכֶּה אֶת-מִדְיָן בְּשָׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עִיִּית:

אלה מפני תמנע, ולהודיע גדולת אברהם כמו שפירשתי למעלה:
 (31) ואלה המלכים וגו'. שמנה היו, וכנגדן העמיד יעקב, וצטל מלכות עשו צימיהם, ואלו הן, שאלו, ואיש בשם, דוד ושלמה, רחבעם, אחזיה, אחא, יהושפט. וצימי יורם בנו כחצי, צימיו פשע אדום מפסח יד יהודה וימליכו עליהם מלך (מלכים-ב, כ), וצימי שאלו כחצי ומלך אין צאדום נאב מלך:
 (33) יובב בן זרח מבצרה. צורה מערי מואב היא, שנאמר ועל קריות ועל צורה וגו' (ירמיה מה, כד), ולפי שהעמידה מלך לאדום עמידה ללקות עמהם, שנאמר כי יצח לה צצורה (ישעיה לד, ו):

36	And Hadad died, and Samlah of Masrekah reigned in his stead.	וַיָּמָת הַדָּד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו וַיָּמָת שַׁמְלָה מִמְּשָׁרְקָה:	36
37	And Samlah died, and Shaul of Rehoboth by the River reigned in his stead.	וַיָּמָת שַׁמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאִיל מִרְחֹבוֹת דְּעַל פְּרַת:	37
38	And Shaul died, and Baal-hanan the son of Achbor reigned in his stead.	וַיָּמָת שָׁאִיל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חֲנָן בֶּן־עַכְבּוֹר:	38
39	And Baal-hanan the son of Achbor died, and Hadar reigned in his stead; and the name of the city was Pau; and his wife's name was Mehetabel, the daughter of Matred, the daughter of Me-zahab.	וַיָּמָת בַּעַל חֲנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בַּת מַטְרֵד בַּת מֵצָהָב:	39
40	And these are the names of the chiefs that came of Esau, according to their families, after their places, by their names: the chief of Timna, the chief of Alvah, the chief of Jetheth;	וְאֵלֶּין שְׁמֹת רִבְרֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפַּחְתָּם לְמִקְמָתָם בְּשִׁמְתָּם לְאֶתְרֵיהֶן אֱלֹנִי תַמְנֵעַ אֱלֹנִי עֲלֹנִי יֵתֶת:	מפטייר
41	the chief of Oholibamah, the chief of Elah, the chief of Pinon;	אֱלֹנִי אֱהֲלִיבָמָה אֱלֹנִי אֵלָה אֱלֹנִי פִּינֹן:	41
42	the chief of Kenaz, the chief of Teman, the chief of Mibzar;	אֱלֹנִי קִנְזִי אֱלֹנִי תִימָן אֱלֹנִי מִבְצָר:	42
43	the chief of Magdiel, the chief of Iram. These are the chiefs of Edom, according to their habitations in the land of their possession. This is Esau the father of the Edomites.	אֱלֹנִי מַגְדִּיֵּאל אֱלֹנִי עִירָם אֵלָהוּ אֱלֹנִי אִדּוֹם לְמִשְׁבַּתָּם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו אָבִי אֱדוֹם: (פ)	קנ"ג

The Haftara is Obadiah 1:1 - 1:21 on page 250.

XXXVII	And Jacob dwelt in the land of his father's sojournings, in the land of Canaan.	וַיָּשָׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	וישב לג
--------	---	---	---------

- (35) המכה את מדין בשדה מואב. שצא מדין על מואב למלחמה, והלך מלך אדום לעזור את מואב, ומכאן אנו למדים, שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה, וצימי צלעם עשו שלום להתקשר על ישראל:
- (39) בת מי זהב. מהו זהב, עשיר היה, ואין זהב חשובו צעיניו לכלום:
- (40) ואלה שמות אלוף עשו. שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמת הדד, ופסקה מהם מלכות, והראשונים הנזכרים למעלה הם שמות מולדותם, וכן מפורש בדברי הימים (א א, נא) וַיָּמָת הַדָּד וַיְהִי אֱלֹפִי אִדּוֹם אֱלֹנִי תַמְנֵעַ וְגו':
- (43) מגדיאל. היא רומי:

These are the generations of Jacob.
Joseph, being seventeen years old,
was feeding the flock with his
brethren, being still a lad even with
the sons of Bilhah, and with the
sons of Zilpah, his father's wives;
and Joseph brought evil report of
them unto their father.

אלה תולדות יעקב יוסף בר
שבע עשרי שנין הוה רעי עם
אחיו בענא והוא רבי עם
בני בלהה ועם בני זלפה נשי
אביו ואיתי יוסף ית טבהון
בישא לאביוהון:

אלה תולדות יעקב יוסף בן
שבע-עשרה שנה הוה רעה
את אחיו בצאן והוא נער את-
בני בלהה ואת-בני זלפה נשי
אביו ויבא יוסף את-דבתם
רעה אל-אביהם:

Now Israel loved Joseph more than
all his children, because he was the
son of his old age; and he made him
a coat of many colours.

וישראל רחם יוסף מכל
בניו ארי בר חכים הוא ליה
ועבד ליה כתונא דפסי:

וישראל אהב את-יוסף מכל-
בניו כי-בן זקנים הוא לו ועשה
לו כתנת פסים:

And when his brethren saw that
their father loved him more than
all his brethren, they hated him,
and could not speak peaceably unto
him.

והיו אחיו ארי יתיה רחים
אביוהון מכל אחיו וסנו יתיה
ולא צבן למללא עמיה שלם:

ויראו אחיו כי-אלו אהב
אביהם מכל-אחיו וישנאו אתו
ולא יכלו דברו לשלם:

And Joseph dreamed a dream, and
he told it to his brethren; and they
hated him yet the more.

וחלם יוסף חלמא וחיו
לאחיו ואסיפו עוד סנו
יתיה:

ויחלם יוסף חלום ויגד לאחיו
ויספּו עוד שגא אתו:

(1) וישב יעקב וגו'. אחר שכתב לך יסודי עשו ותולדותיו דדרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתישבו, וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי, פירש לך יסודי יעקב ותולדותיו דדרך ארוכה, כל גלגולי סבתם, לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם, וכן אתה מואל בעשרה דורות שמאלס ועד נח, פלוני הוליד פלוני, וכשצא נח האריך בו, וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם, ומשהגיע אל אברהם האריך בו. משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכוצרו כצברה עד שמואל את המרגלית, ומשמאלה, הוא משליך את הנורות מידו ונוטל המרגלית. (דבר אחר וישב יעקב, הפשטני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה, אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו, ניאוך אחד יואל ממשפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב, ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר, מי יכול לכבוש את כולן, מה כתיב למטה, אלה תולדות יעקב יוסף, וכתיב והיה בית יעקב אש בית יוסף להצהי בית עשו לקש, ניאוך יואל מיוסף שמכלה ושורף את כולם. ברש"י יסן):

(2) אלה תולדות יעקב. ואלה של תולדות יעקב, אלה יסודיהם וגלגוליהם, עד שצאו לכלל יישוב. סבה ראשונה, יוסף בן שבע עשרה וגו', על ידי זה נחגלגלו וירדו למצרים, זהו אחר יסוד פשוטו של מקרא, להיות דבר דבור על אופניו. ומדרש אגדה דורש, חלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף, מפני כמה דברים, אחת, שכל עצמו של יעקב לא עבד אלל לכן אלא ברחל, ושהיה זיו איקונין של יוסף דומה לו, וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף, זה נשטם וזה נשטם, זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו, וכן הרבה בבראשית רבה (פד, ו). ועוד נדרש בו, וישב, ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף, נדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקצ"ה, לא דיין לנדיקים מה שמחוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה: והוא נער. שהיה עושה מעשה נערו, מתקן בשערו, ממשמש צעיני, כדי שיהיה נראה יפה: את בני בלהה. כלומר, ורגיל אלל בני בלהה, לפי שהיו אחיו מצוין אותן, והוא מקרבן. את דבתם רעה. כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה, היה מגיד לאביו, שהיו אוכלין אחר מן החי, ומזולזין בצני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות. ובשלתן לקה, על אבר מן החי, וישטטו שער עים במכירתו, ולא אכלוהו חי (כדי שילקה בשחיטה) ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדים, לעצד נמפר יוסף, ועל העריות שספר עליהם, ופשא אשמת חלניו וגו': דבתם. כל לשון דבה פרליין בלע"ו. כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה, היה מספר: דבה. לשון דוצב דפסי יסנים (שיר השירים ז, י):

(3) בן זקנים. שנולד לו לעת זקנתו. ואונקלוס תרגם. בר חכים הוא ליה, כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. דבר אחר, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו: פסים. לשון כלי מלת (שבת י, כו) פקפס וקלקל, וכמו קלקל הפסים דתמר ואמנון. ומדרש אגדה על שם נרותיו, שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים:

(4) ולא יכלו דברו לשלום. מתוך גנותם למדנו שצחם, שלא דברו אחת צפה ואחת בלז: דברו. לדבר עמו:

- 6 וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמַעוּ-נָא וַאֲמַר לָהוֹן שְׁמַעוּ כֵּעֵן חֶלְמָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֶלְמָתִי:
- 6 And he said unto them: 'Hear, I pray you, this dream which I have dreamed:
- 7 וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֵמִים אֲלֵמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קִמָּה אֲלֵמָתִי וְגַם-נִצָּבָה וְהִנֵּה תִסְבִּינָה אֲלֵמֵתֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוּיֶנּוּ לְאֲלֵמָתִי:
- 7 for, behold, we were binding sheaves in the field, and, lo, my sheaf arose, and also stood upright; and, behold, your sheaves came round about, and bowed down to my sheaf.'
- 8 וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הַמֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ עָלֵינוּ אִם-מִשּׁוֹל תִּמְשָׁל בָּנוּ נִיָּסָפוּ עוֹד שָׁנָא אֹתוֹ עַל-חֲלֻמֹּתָיו וְעַל-דְּבָרָיו:
- 8 And his brethren said to him: 'Shalt thou indeed reign over us? or shalt thou indeed have dominion over us?' And they hated him yet the more for his dreams, and for his words.
- 9 וַיִּחְלֶם עוֹד חֲלוֹם אֲחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלֻמֹּתִי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁשֶׁשׁ וְהַיָּרֵד וְאֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי:
- 9 And he dreamed yet another dream, and told it to his brethren, and said: 'Behold, I have dreamed yet a dream: and, behold, the sun and the moon and eleven stars bowed down to me.'
- 10 וַיְסַפֵּר אֶל-אֲבִיו וְאֶל-אֶחָיו וַיַּגֵּד-בּוֹ אֲבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֶלְמָתָּ הֲבֹא נְבוֹא אֲנִי וְאַמְךָ וְאֶחָיִךְ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֶרְצָה:
- 10 And he told it to his father, and to his brethren; and his father rebuked him, and said unto him: 'What is this dream that thou hast dreamed? Shall I and thy mother and thy brethren indeed come to bow down to thee to the earth?'
- 11 וַיִּקְנְאוּ-בּוֹ אֶחָיו וְאֲבִיו שָׁמַר אֶת-הַדְּבָרִי:
- 11 And his brethren envied him; but his father kept the saying in mind.
- 12 וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לְרֻעוֹת אֶת-צֹאן אֲבִיהֶם בְּשֶׁכֶם:
- 12 And his brethren went to feed their father's flock in Shechem.

(7) מאלמים אלמים. כתרגומו מאסרין אסרין, עמרין, וכן נשא חלמתי (תהלים קכו, ו), וכמוהו בלשון משנה והאלומות נוטל ומכריו: קמה אלומתי. נוקפה: וגם נצבה. לעמוד על עמדה בזקיפה:

(8) ועל דבריו. על צדעת רעה שהיה מציא לאציהם:

(10) ויספר אל אביו ואל אחיו. לאחר שספר אותו לאחיו, חזר וספרו לאביו צפניהם: ויגער בו. לפי שהיה מטיל שגאה עליו: הבוא נבוא. והלא אמך כבר מתה, והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה, שגדלתו כאמו (צ"ר פד, יא). ורבותינו למדו מכאן, שאין חלוס בלא דברים בטלים, ויעקב נחווין להוציא הדבר מלב בניו, שלא יקנאוהו, לכך אמר לו הבוא נבוא וגו', כשם שאי אפשר בלא אמך, כך השאר הוא בטל:

(11) שמר את הדבר. היה ממתין ומנפה מתי יבוא, וכן שמר למינים (ישעיה כו, ז), וכן לא תשמר על חטאתי (איוב יד, טז), לא תמתין:

13	And Israel said unto Joseph: 'Do not thy brethren feed the flock in Shechem? come, and I will send thee unto them.' And he said to him: 'Here am I.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ רֹעִים בְּשֹׂכֶם לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הֲגִנִי	וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלֹא אַחֶיךָ רֹעִים בְּשֹׂכֶם לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ לְוִתְהוֹן וַאֲמַר לֵיהֶם הֲאֵנָּה
14	And he said to him: 'Go now, see whether it is well with thy brethren, and well with the flock; and bring me back word.' So he sent him out of the vale of Hebron, and he came to Shechem.	וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ-נָא רֹאֵה אֶת-שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהִשְׁבִּנִי דְבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שָׁכְמָה	וַאֲמַר לֵיהֶם אֵיזִיל כָּעַן חֲזִי יֵת שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְיֵת שְׁלוֹם עֲנֵא וְאֶתִּיבְנִי פִתְגָמָא וְשְׁלַחִיה מִמִּישַׁר חֶבְרוֹן וְאֶתָּא לְשֹׂכֶם
15	And a certain man found him, and, behold, he was wandering in the field. And the man asked him, saying: 'What seekest thou?'	וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהָנָה תַּעֲה בִשְׂדֵה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה-תִּבְקֶשׁ	וְאֶשְׁכַּחִיה גּוֹבְרָא וְהָא טְעִי בַחֲקָלָא וְשְׁאַלִיה גּוֹבְרָא לְמִימַר מָא אַתָּא בְּעִי
16	And he said: 'I seek my brethren. Tell me, I pray thee, where they are feeding the flock.'	וַיֹּאמֶר אֶת-אֶחָי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ הִגִּידָה-נָּא לִי אֵיפָה הֵם רֹעִים	וַאֲמַר יֵת אֶחָי אֲנֵא בְּעִי חוֹ כָּעַן לִי אִיכָא אֲמֹן רֹעִין
17	And the man said: 'They are departed hence; for I heard them say: Let us go to Dothan.' And Joseph went after his brethren, and found them in Dothan.	וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שְׁמַעְתִּי אֲמָרִים נִלְכָּה דְתִינָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֲרֵי אֶחָיו וַיִּמְצָאם בְּדוֹתָן	וַאֲמַר גּוֹבְרָא נָטְלוּ מִכָּא אֲרִי שְׁמַעִית דְּאֲמָרִין נִיזִיל לְדוֹתָן וְאֹזֵל יוֹסֵף בֵּתַר אַחֲוָהִי וְאֶשְׁכַּחְנוּן בְּדוֹתָן
18	And they saw him afar off, and before he came near unto them, they conspired against him to slay him.	וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֵק וּבְטָרְסָם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ	וַחֲזִי וַיִּתִּיה מֵרַחֵק וְעַד לֹא קָרִיב לְוִתְהוֹן וַחֲשִׁיבוּ עָלֵיהִי לְמַקְטִלִּיה
19	And they said one to another: 'Behold, this dreamer cometh.	וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אֶחָיו הִנֵּה בָּעַל הַחֲלָמוֹת הִלְזָה בָּא	וַאֲמָרוּ גְבַר לְאַחֲוָהִי הָא מְרִי חֲלָמִיָּא דִּיכִי אֶתִּי
20	Come now therefore, and let us slay him, and cast him into one of the pits, and we will say: An evil beast hath devoured him; and we shall see what will become of his dreams.'	וַעֲתִּהוּ לָכֵן וְנִהַרְגֵהוּ וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאֶתֶר הַבְּרוֹת וְאֶמְרֵנוּ חִיָּה רָעָה אֲכָלָתָהוּ וְנִרְאָה מַה-יִּהְיֶה חֲלָמָתּוֹ	וּכְעַן אִיתוּ וְנַקְטִלְנִיה וְנַרְמִינִיה בְּחַד מִן גּוֹבִיָּא וְנִימַר חִיָּה בִשְׁתָּא אֲכָלָתִיה וְנַחֲזִי מָא יִהְיֶה בְּסוֹף חֲלָמֹהִי

(12) לרעות את צאן. נקוד על את, שלא הלכו אלא לרעות את עצמן (ז"ר פד, יג): (יג)

(13) הנני. לשון ענוה וזריזות, מדרז למנות אציו, ואף על פי שהיה יודע באחיו ששונאין אותו:

(14) מעמק חברון. והלא חדרון זה, שנאמר ויעלו בגג ויצא עד חדרון (במדבר יג, כז), אלא מעצה עמוקה של אותו נדיק הקצור בחדרון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים, כי גר יפה ורעף (בראשית טו, יג. סוטה יא): ויבא שכמה. מקום מוכן לפורענות, שם קלקלו השצים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד, שנאמר וילך רסעס שְׁכָמָה (מלכים א יב, ח):

(15) וימצאוהו איש. זה גבריאל (תנחומא וישב ז) שנאמר וְהָאִישׁ גְּבַרִיָּאל (דניאל ט, יא):

(17) נסעו מזה. הסיעו עצמן מן האחיה: נלכה דותינה. לבקש לך נכלי דמות שימיתוך דזה. ולפי פשוטו, שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו:

(18) ויתכבדו. נתמלאו נכלים וערמוניות: אהו. כמו אתו, עמו, כלומר אליו:

21	And Reuben heard it, and delivered him out of their hand; and said: 'Let us not take his life.'	וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנֹו נַפְשׁ: וְנֹאמַר לֹא נִקְטְלֶנָּה נַפְשׁ:	21
22	And Reuben said unto them: 'Shed no blood; cast him into this pit that is in the wilderness, but lay no hand upon him'—that he might deliver him out of their hand, to restore him to his father.	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם וְרְאוּבֵן אֶל-תִּשְׁכּוּ-דָם תִּשְׁכּוּ-דָם תִּשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל-הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר וַיֵּד אֶל-תִּשְׁלַחוּ-בּוֹ לְמַעַן הֲצִיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְחַשְׁבוֹ אֶל-אָבִיו:	22
23	And it came to pass, when Joseph was come unto his brethren, that they stripped Joseph of his coat, the coat of many colours that was on him;	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר-בָּא יוֹסֵף אֶל-אָחָיו וַיִּפְשְׁטוּ אֶת-יוֹסֵף אֶת-כְּתֹנֶתוֹ וַיִּפְשְׁטוּ אֶת-כְּתֹנֶת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלָיו:	שלישי
24	and they took him, and cast him into the pit—and the pit was empty, there was no water in it.	וַיִּקְחוּהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ הַבֶּרֶה וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מַיִם: וְנִסְבּוּהוּ וַיִּמְּוּ וַיִּתִּיּוּ לְגֹבָא וְגֹבָא רֵיקָן לִית בֵּיה מַיָּא:	24
25	And they sat down to eat bread; and they lifted up their eyes and looked, and, behold, a caravan of Ishmaelites came from Gilead, with their camels bearing spicery and balm and ladanum, going to carry it down to Egypt.	וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכֹל-לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וַהֲגִל אַרְחַת יִשְׁמַעֲאֵלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וְגַמְלִיָּהֶם נִשְׂאִים נִכְאָת וַצְּרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרָיִמָּה:	25
26	And Judah said unto his brethren: 'What profit is it if we slay our brother and conceal his blood?	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל-אָחָיו מַה-בִּצְעָה כִּי נַהַרְג' אֶת-אָחֵינוּ וְנִכְסִינוּ אֶת-דָּמּוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאָחָיו מָא מָמוֹן נִתְּחַנֵּי לָנָא אַרְי נִקְטוּל יֵת אַחֻנָּא וְנִכְסֵי עַל דְּמִיָּה:	26

(20) ונראה מה יהיו חלומותיו. אמר רבי יצחק מקרא זה אומר דרשני, רוח הקדש אומרת כן, הם אומרים נהרגו, והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו, נראה דבר מי יקום, או שלכם או שלי, ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו, שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו:

(21) לא נכנו נפש. מכת נפש, זו היא מיתה:

(22) למען הציל אותו. רוח הקדש העידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיצא הוא ויטלנו משם, אמר, אני זכור וגדול שזכולן, לא יתלה הסרחון אלא בי:

(23) את כתנתו. זה חלוק: את כתנת הפסים. הוא שהוסיף לו אציו יותר על אחיו (צ"ר פד, טז):

(24) והבור רק אין בו מים. ממשמע שנאמר והבור רק, איני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו:

(25) ארחת. כתרומתו שירית, על שם הולכי ארחת: וגמליהם נשאים וגו'. למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נודמנו בשמים, שלא יוזק מריח רע: נכאת. כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת, וכן וַיִּקְרָא אֶת כָּל בְּיַת נְכָתָה (מלכים-ב ז, יג), מרקחת בשמיו. ואונקלוס תרגם לשון שעה: וצרי. שרף הנוטף מעצי הקטף והוא נטף הנמנה עם סמני הקטורת: ולט. לוטיתא שמו בלשון משנה, ורבותינו פירשו שרש עשז ושמו אשטרולויא"ה, בזמס' נדה (ח).

27	Come, and let us sell him to the Ishmaelites, and let not our hand be upon him; for he is our brother, our flesh.' And his brethren hearkened unto him.	לְכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לַיִּשְׁמַעְאֵלִים וַיִּדְּנֻהוּ אֶל-תְּהִיבֹהוּ כִּי-אֶחָיונוּ בְּשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו:	אִתּוֹ וַיַּזְבְּנֵנִיהָ לְעֶרְבָאִי וַיִּדְּנָה לֹא תִהְיֶה בֵּיתָה אֲרִי אֶחְוָנָא בְּסִרְנָא הוּא וְקִבְּלִי מִנִּיהָ אֶחְוָהִי:
28	And there passed by Midianites, merchantmen; and they drew and lifted up Joseph out of the pit, and sold Joseph to the Ishmaelites for twenty shekels of silver. And they brought Joseph into Egypt.	וַיַּעֲבְרוּ אַנְשִׁים מִדְיָנִים סְחָרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלֻהוּ אֶת-יוֹסֵף מִן-הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת-יוֹסֵף לַיִּשְׁמַעְאֵלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת-יוֹסֵף מִצְרָיִמָה:	וַעֲבְרוּ גֹבְרֵי מִדְיָנָאִי תַּגְרִי וַיִּגְדּוּ וַאֲסִיקוּ יֵת יוֹסֵף מִן גֹּבְאָ וַיְבִינּוּ יֵת יוֹסֵף לְעֶרְבָאִי בְּעֶסְרִין כֶּסֶף וַאֲתִיאוּ יֵת יוֹסֵף לְמִצְרַיִם:
29	And Reuben returned unto the pit; and, behold, Joseph was not in the pit; and he rent his clothes.	וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל-הַבּוֹר וַהֲנֶה אֵין-יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת-בְּגָדָיו:	וְתָב רְאוּבֵן לְגֹבְאָ וַהֲאֵ לֵית יוֹסֵף בְּגֹבְאָ וַיִּבְּזַע יֵת לְבוּשֹׁהִי:
30	And he returned unto his brethren, and said: 'The child is not; and as for me, whither shall I go?'	וַיָּשָׁב אֶל-אֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּלֶד אֵינְנוּ וְאֲנִי אֵנָה אֲנִי-בָא:	וְתָב לִנֹת אֶחְוָהִי וַאֲמַר עוֹלִימָא לִיתְוָהִי וַאֲנָא לֵאן אֲנָא אֲתִי:
31	And they took Joseph's coat, and killed a he-goat, and dipped the coat in the blood;	וַיִּקְחוּ אֶת-כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת-הַכְּתֹנֶת בַּדָּם:	וַנְּסִיבוּ יֵת כְּתֹנֶת דְּיוֹסֵף וַנְּכַסּוּ צִפִּיר בֶּר עִזִּי וַיִּטְבְּלוּ יֵת כְּתֹנֶת בְּדָמָא:
32	and they sent the coat of many colours, and they brought it to their father; and said: 'This have we found. Know now whether it is thy son's coat or not.'	וַיִּשְׁלְחוּ אֶת-כְּתֹנֶת הַפָּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל-אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מִצְאֵנוּ הַכְּרֹנָא הַכְּתֹנֶת בְּנֵךְ הוּא אִם-לֹא:	וַשְׁלַחוּ יֵת כְּתֹנֶת דְּפָסִי וַאֲתִיאוּ לִנֹת אָבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דֵּא אֲשַׁכְּחָנָא אֲשַׁתְּמוּדַע כְּעַן הַכְּתֹנֶת דְּבֶרְךָ הִיא אִם לֹא:
33	And he knew it, and said: 'It is my son's coat; an evil beast hath devoured him; Joseph is without doubt torn in pieces.'	וַיִּכְיֶרְהָ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי חִיָּה רָעָה אֲכָלְתָּהּוּ טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף:	וַאֲשַׁתְּמוּדַעַה וַאֲמַר כְּתֹנֶת דְּבָרִי חִיתָא בִּשְׁתָּא אֲכָלְתִּיהָ מִקְטָל קְטִיל יוֹסֵף:

(26) מה בצע. מה ממון, כחרגומו: וכסינו את דמו. ונעלים את מיתחו:
(27) וישמעו. וקצילו מניה, וכל שמיעה שהיא קצלת דברים, כגון זה, וכגון וישמע יעקב אל אציו, נעשה ונשמע מתורגם נקבל, וכל שהוא שמיעת האוזן, כגון וישמעו את קול ה' אלֵהִים מִתְּהִלָּה בְּנֵן, ורִצְקָה שוֹמֵעַת, וישמע ישראֵל, שְׁמַעְתִּי אֶת פְּלוֹנֹת, כולן מתורגם ושמעו, ושמעת, ושמע, שמיע קדמי:
(28) ויעברו אנשים מדיניים. זו היא שיירא אחרת, והודיעך הכתוב, שנמכר פעמים הרבה: וימשכו. בני יעקב את יוסף מן הצור וימכרוהו ליִשְׁמַעְאֵלִים, והיִשְׁמַעְאֵלִים למדיניים, והמדיניים מכרו אותו למצרים:
(29) וישב ראובן. וצמירתו לא היה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אציו. דבר אחר, עסוק היה בשקו וצמעיניתו על שזבל יצועי אציו:
(30) אנה אני בא. אנה אצרח מנערו של אבא:
(31) שעיר עזים. דמו דומה לשל אדם: הכתנת. זה שמה, וכשהיא דצוקה למיזה אחרת, כגון כתנת יוסף, כתנת פסים, כתנת זר, נקוד קתנת:
(33) ויאמר כתנת בני. היא זו: חיה רעה אכלתהו. נלמדה צורח הקדש (צ"ר פד, יט), סופו שמתגרה צוראשת פוטיפר. ולמה לא גלה לו הקצ"ה, לפי שהסירמו וקללו את כל מי שיגלה, ושחפו להקצ"ה עמהם (תנחומא וישב ז), אבל יחמך היה יודע

34	And Jacob rent his garments, and put sackcloth upon his loins, and mourned for his son many days.	וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שָׁמַלְתָּיו וַיַּשֶּׁם שָׁק בְּמִתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל-בְּנוֹ יָמִים רַבִּים:	34
35	And all his sons and all his daughters rose up to comfort him; but he refused to be comforted; and he said: 'Nay, but I will go down to the grave to my son mourning.' And his father wept for him.	וַיָּקֻמוּ כָל-בָּנָיו וְכָל-בָּנֹתָיו לִנְחֻמּוֹ וַיֹּאמְרוּ לְהַתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי-אֶרְדָּא אֶל-בְּנִי אֲבֹל שְׂאֵלָה וַיִּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו:	35
36	And the Midianites sold him into Egypt unto Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard.	וַהֲמִדְּנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל-מִצְרַיִם לְפֹטִיפָר סָרִיס פַּרְעֹה שֶׁר הַטְּבָחִים: (פ)	36
XXXVIII	And it came to pass at that time, that Judah went down from his brethren, and turned in to a certain Adullamite, whose name was Hirah.	וַיְהִי בַעֲת תְּהוֹא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֶת אֶחָיו וַיֵּשֶׁב עַד-אִישׁ עַדְלָמִי וַשְּׁמוֹ חִירָה:	רביעי לד
2	And Judah saw there a daughter of a certain Canaanite whose name was Shua; and he took her, and went in unto her.	וַיֵּרָא-שָׁם יְהוּדָה בַּת-אִישׁ כְּנַעֲנִי וַשְּׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקַּחָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ:	2
3	And she conceived, and bore a son; and he called his name Er.	וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ עֵר:	3
4	And she conceived again, and bore a son; and she called his name Onan.	וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אוֹנָן:	4

שהוא חי, אמר, היאך אגלה, והקצ"ה אינו רוצה לגלות לו:

(34) ימים רבים. כ"ז שנה, משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים, שנאמר יוסף בן שבע עשרה שנה וגו', וכן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה, ושבע שני השובע ושנתיים הרעב כשבא יעקב למצרים, הרי כ"ז שנה, כנגד כ"ז שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם, כ' שנה שהיה צדיק לבן, וב' שנה בדרך בשבוע מצית לבן, שנה וחצי בסכות וששה חדשים בצית אל (מגילה טז: יז.). וזה שאמר ללבן זה לי עשרים שנה צדיק, לי הן, עלי הן, וסופי ללקות כנגדן:

(35) וכל בנתיו. רבי יהודה אומר, אחיות תאומות נולדו עס כל שצט ושצט, ונשאום. רבי נחמיה אומר, כנעניות היו, אלא מהו וכל צנותיו, כלותיו, שאין אדם נמנע מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו: וימאן להתנחם. אין אדם מקבל תנחומין על החי (ז"ר פד, כא), וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן העל, ולא על החי: ארד אל בני. כמו על בני והרצה אל משמין בלשון על, אל שאול ואל צית הדמים (שמואל"ב כא, א), אל הלךח ברוך ה'להים, ואל (מות) קמיה ואישה (שם"ד, כא): אבל שאלה. כפשוטו לשון קצר הוא, באצלי אקצר ולא אתנחם כל ימי. ומדרשו, גיהנס, סימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה, אם לא ימות אחד מצני צחיי, מוצטח אני שאיני רואה גיהנס: ויבך אותו אביו. יחזק היה צוכה מפני צרתו של יעקב, אבל לא היה מתאבל שהיה יודע שהוא חי:

(36) הטבחים. שוחטי בהמות המלך:

(1) ויהי בעת ההוא. למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף, ללמד, שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו צרת אציהם, אמרו, אתה אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו, היינו שומעים לך: ויש. מאת אחיו: עד איש עדלמי. נשתתק עמו:

(2) כנעני. תגרא (ז"ר פה, ד):

5	And she yet again bore a son, and called his name Shelah; and he was at Chezib, when she bore him.	וַתִּסְפֹּף עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁלֹה וְהָיָה בְּכִזְיָב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ׃	וְאוֹסִיפֹת עוֹד וַיֵּלֶד בֶּר וַקְרָת יֵת שְׁמִיָּה שְׁלֹה וְהָיָה בְּכִזְיָב כִּד יֵלֶדֶת יֵתִיָּה׃
6	And Judah took a wife for Er his first-born, and her name was Tamar.	וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָמָר׃	וַיִּסֵּב יְהוּדָה אֶתְתָּא לְעֵר בּוֹכְרִיָּה וּשְׁמָהּ תָמָר׃
7	And Er, Judah's first-born, was wicked in the sight of the LORD; and the LORD slew him.	וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רָע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיָּמָתֵהוּ יְהוָה׃	וְהָיָה עֵר בּוֹכְרִיָּה דִּיהוּדָה בִּישׁ קָדָם יי וַאֲמִיתִיָּה יי׃
8	And Judah said unto Onan: 'Go in unto thy brother's wife, and perform the duty of a husband's brother unto her, and raise up seed to thy brother.'	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בָּא אֵלֶי אִשְׁתִּי אַחִיד וַיְבִיֵם אֹתָהּ וְהָקָם זָרַע לְאַחִיד׃	וַאֲמַר יְהוּדָה לְאוֹנָן עוֹל לֹת אֶתְתִּי אַחִיד וַיְבִיֵם יֵתֵה וַאֲקִים זָרַע לְאַחִיד׃
9	And Onan knew that the seed would not be his; and it came to pass when he went in unto his brother's wife, that he spilled it on the ground, lest he should give seed to his brother.	וַיִּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יְהִיָּה הַזָּרַע וְהָיָה אִם־בָּא אֶל־אִשְׁתִּי אַחִיו וַשְׁתַּח אֲרֻצָּה לְבִלְתִּי נָתֹן זָרַע לְאַחִיו׃	וַיִּדַע אוֹנָן אֲרִי לֹא עַל שְׁמִיָּה מִתְקַרִי זָרַע וְהָיָה כִּד עָלִיל לֹת אֶתְתִּי אַחִיוִי וּמִחִבִּיל אוֹרְחִיָּה עַל אֲרַעַא בְּדִיל דְּלֹא לְאַקְמָא זָרַעַא לְאַחִיוִי׃
10	And the thing which he did was evil in the sight of the LORD; and He slew him also.	וַיִּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמָת גַּם־אֹתוֹ׃	וּבְאִישׁ קָדָם יי דַּעֲבַד וַאֲמִית אֲפִי יֵתִיָּה׃
11	Then said Judah to Tamar his daughter-in-law: 'Remain a widow in thy father's house, till Shelah my son be grown up'; for he said: 'Lest he also die, like his brethren.' And Tamar went and dwelt in her father's house.	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כְּלָתוֹ שְׁבִי אֶל־מִנְּה בֵּית־אָבִיד עַד־יִגְדַּל שְׁלֹה בְנִי כִי אָמַר פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ׃	וַאֲמַר יְהוּדָה לְתָמָר כְּלָתִיָּה תִּיבִי אֶרְמָלָא בֵּית אָבִיד עַד דִּירְבִּי שְׁלֹה בְרִי אֲרִי אָמַר דְּלָמָא יָמוּת אֲפִי הוּא כְּאֶחָיוִי וַאֲזֵלֶת תָּמָר וַיִּתִּיבֶת בֵּית אָבִיהָ׃
12	And in process of time Shua's daughter, the wife of Judah, died; and Judah was comforted, and went up unto his sheep-shearers to Timnah, he and his friend Hirah the Adullamite.	וַיִּירָבוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בֶּת־שׁוּעַ אִשְׁת־יְהוּדָה וַיִּנְחָם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גִּזְזֵי צֹאנֹה הוּא וְחִירָה רַעְיָהוּ הָעֵדְלָמִי תַמְנָתָה׃	וּסְגִיאוֹ יוֹמִיָּא וּמִיתָת בֶּת שׁוּעַ אֶתְתִּי יְהוּדָה וַאֲתַנְחָם יְהוּדָה וּסְלִיק עַל גִּזְזֵי עֲנִיָּה הוּא וְחִירָה רַחֲמִיָּה עַד־לְמָאָה לְתַמְנָת׃

- (5) והיה בכיזיב. שם המקום, ואומר אני, על שם שפסקה מלדת נקרא כזיב, לשון קיו תהיה לי קמו אכזב, אֲשֶׁר לֹא יִכְבְּזוּ מִיָּמִיו, דאס לא כן מה צא להודיענו. וצדראשית רצה (פה, ד) ראיתי, ומקרא שמו שלה וגו' פסקת:
- (7) רע בעיני ה'. כרעמו של אונן, משחית זרעו, שנאמר צאונן וימת גם אותו, כמיתתו של ער מיתתו של אונן. ולמה היה ער משחית זרעו כדי שלא תתעצר ויכחיש יפיה:
- (8) והקם זרע. הבן יקרא על שם המת:
- (9) ושחת ארצה. דש מצפנים וזורה מצחוץ (צ"פ פה, ה):
- (11) כי אמר וגו'. כלומר, דומה היה אותה צקש, שלא היה צדעמו להשיאה לו: כי אמר פן ימות. מוחזקת היא ושימותו אנשיה (יבמות סד):

- 13 And it was told Tamar, saying: 'Behold, thy father-in-law goeth up to Timnah to shear his sheep.' וַיִּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִידָה עָלָה תִּמְנָתָה לִזְנוּ צֹאנִי:
- 14 And she put off from her the garments of her widowhood, and covered herself with her veil, and wrapped herself, and sat in the entrance of Enaim, which is by the way to Timnah; for she saw that Shelah was grown up, and she was not given unto him to wife. וַתִּסֹּר בְּגָדֶיהָ אֲלִמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתִּכְסַּב בַּצִּעִיר וַתַּתְעֲלֶה וַתִּשָּׁב בַּפֶּתַח עֵינִים אֲשֶׁר עַל-הַדֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאָתָה כִּי-גָדַל שְׁלָה וְהָיָה לָאִשָּׁה לֹא לְאִשָּׁה:
- 15 When Judah saw her, he thought her to be a harlot; for she had covered her face. וַיִּרְאֶה יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָה פָנֶיהָ:
- 16 And he turned unto her by the way, and said: 'Come, I pray thee, let me come in unto thee'; for he knew not that she was his daughter-in-law. And she said: 'What wilt thou give me, that thou mayest come in unto me?' וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל-הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הֵבֵה-נָא אֲבֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי כִלְתּוֹ הוּא וַתֹּאמֶר מַה תִּתֶּן-לִי כִּי תָבֹא אֵלַי:
- 17 And he said: 'I will send thee a kid of the goats from the flock.' And she said: 'Wilt thou give me a pledge, till thou send it?' וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי-עִזִּים מִן-הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם-תִּתֶּן עֶרְבוֹן עַד שְׁלַחְךָ:
- 18 And he said: 'What pledge shall I give thee?' And she said: 'Thy signet and thy cord, and thy staff that is in thy hand.' And he gave them to her, and came in unto her, and she conceived by him. וַיֹּאמֶר מַה הָעֶרְבוֹן אֲתֶתֶן-לִּי וַתֹּאמֶר חֲתָמִי וּפְתִילִי וּמַטְּהָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֶּן-לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לּוֹ:

- (12) ויעל על גוזזי צאנו. ויעל תמננה לעמוד על גוזזי צאנו:
- (13) עלה תמננה. וצמשון הוא אומר ויגד שמשון וגו' תמננה (שופטים יד, א), צשפוע ההר היתה יושבת, עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן:
- (14) ותתעלה. כסתה פניה שלא יכיר זה: ותשב בפתח עינים. צפתחת עינים, צפרשת דרכים שעל דרך תמננה. ורבותינו דרשו, צפתחו של אברהם אבינו, שכל עינים מצפות לראותו (סוטה י:). כי ראתה כי גדל שלה וגו'. לפיכך הפקירה עצמה לכל יהודה, שהיתה מתאווה להעמיד ממנו בנים:
- (15) ויחשבה לזונה. לפי שיושבת צפרשת דרכים: כי כסתה פניה. ולא יכול לראותה ולהכירה. ומדרש רבותינו כי כסתה פניה, כשהיתה צבית חמיה היתה נזוה לפיכך לא חשדה:
- (16) ויש אליה אל הדרך. מדרך שהיה זה, נטה אל הדרך אשר היא זה, וצלשון לע"ז דשטורני"ר: הבה נא. הכיני עצמך ודעתך לכך. כל לשון הזה לשון הזמנה הוא, חוץ ממקום שיש למרגמו צלשון נתינה, ואף אותן של הזמנה קרובים ללשון נתינה הם:
- (17) ערבון. משכון:
- (18) חתמך ופתילך. עזקתך ושופך. טבעת שאתה חותם זה, ושמתך שאתה מתכסה זה: ותהר לו. גזורים כיואל

19	And she arose, and went away, and put off her veil from her, and put on the garments of her widowhood.	וַתִּקַּם וַתֵּלֶךְ וַתְּסֹר צַעֲיָפָהּ וַתְּזַלֹּת וַאֲעֲדִיאתָ מַעְלֶיהָ וַתִּלְבָּשׁ בְּגָדֵי עִיפָה מִנָּה וּלְבִשְׁתָּ לְבוּשֵׁי אֲלֻמְנוּתָהּ:	19
20	And Judah sent the kid of the goats by the hand of his friend the Adullamite, to receive the pledge from the woman's hand; but he found her not.	וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת־גְּדֵי הָעִזִּים בְּיַד רֵעֵהוּ הָעַדְלָמִי לְקַחַת הָעֶרְבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מָצָאָהּ:	20
21	Then he asked the men of her place, saying: 'Where is the harlot, that was at Enaim by the wayside?' And they said: 'There hath been no harlot here.'	וַיִּשְׁאַל אֶת־אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר אֵיזָה הַקְדֻשָּׁה הוּא בְּעִינֵימָם עַל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָּזָה קְדֻשָּׁה:	21
22	And he returned to Judah, and said: 'I have not found her; and also the men of the place said: There hath been no harlot here.'	וַיָּשָׁב אֶל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מָצָאתִיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָּזָה קְדֻשָּׁה:	22
23	And Judah said: 'Let her take it, lest we be put to shame; behold, I sent this kid, and thou hast not found her.'	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־לָהּ פֶּן נִהְיָה לְבוֹז הִנֵּה שְׁלַחְתִּי הַגְּדִי הִנֵּה וְאַתָּה לֹא מָצָאתָהּ:	23
24	And it came to pass about three months after, that it was told Judah, saying: 'Tamar thy daughter-in-law hath played the harlot; and moreover, behold, she is with child by harlotry.' And Judah said: 'Bring her forth, and let her be burnt.'	וַהֲנִי בְּתֻלְתּוֹת יִרְחֵא וְאַתְּחֹנָא לִיהוּדָה לְמִימַר זְנִיאת תָּמָר כְּלָתֶךָ וְאֵף הִיא מַעֲדִיא מִזְנוּתָהּ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶפְקוּדָהּ וְתִתְּקֹד:	24

(21) הקדשה. מקודשת ומזומנת לזנות:

(23) תקח לה. יהיה שלה מה שצידה: פן נהיה לבז. אם תצקנה עוד, יתפרסם הדבר ויהיה גנאי, כי מה עלי לעשות עוד לאמת דברי: הנה שלחתי הגדי הזה. לפי שרמה יהודה את אביו בגדי עזים, שהטביל כחנת יוסף צדמו, רמוהו גם אותו בגדי עזים (צ"ר פה, ט):

(24) כמשלש חדשים. ריבז של ראשון, וריבז של אחרון, ואמנעי שלם (נדה ח:). ולשון כמשלש חדשים, כהמשלש החדשים, כמו ומשלם מנות (אסתר ט, יט), משלם יקם, וכן מרגום אונקלוס כחלמות ירחיא: הרה לזוננים. שם דבר, מעוברת, כמו אשה קרה, וכמו קרה פסמה: ותשרף. אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר, כמו של שם היטה שהוא כהן, לפיכך דנוה כשריפה:

25	<p>When she was brought forth, she sent to her father-in-law, saying: 'By the man, whose these are, am I with child'; and she said: 'Discern, I pray thee, whose are these, the signet, and the cords, and the staff.'</p>	<p>הוא מוצאת והיא שלחה אל-חמיה לאמר לאיש אשר-אלה לו אנכי הרה נתאמר תכר-נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה:</p> <p>היא מתפקא והיא שלחת לחמוהא למימר לגבר דאלין דיליה מניה אנא מעדיא ואמרת אשתמודע כען למן עזקתא ושושפיא וחוטרא האלין:</p>	25
26	<p>And Judah acknowledged them, and said: 'She is more righteous than I; forasmuch as I gave her not to Shelah my son.' And he knew her again no more.</p>	<p>ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי-על-כן לא-נתתיה לשלה בני ולא-יסף עוד לדעתה:</p> <p>ואשתמודע יהודה ואמר ופאה מני מעדיא ארי על כן לא יתבתה לשלה ברי ולא אוסיף עוד למדעה:</p>	26
27	<p>And it came to pass in the time of her travail, that, behold, twins were in her womb.</p>	<p>ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה:</p> <p>והנה בעדן מילדה והא תימין במעהא:</p>	27
28	<p>And it came to pass, when she travailed, that one put out a hand; and the midwife took and bound upon his hand a scarlet thread, saying: 'This came out first.'</p>	<p>ויהי בלדתה ויתן-יד ותקח המילדת על-ידו שני לאמר זה יצא ראשנה:</p> <p>והנה במילדה ויהב ידא ונסיבת חיתא וקטרת על ידיה והוריתא למימר דין נפק קדמותא:</p>	28
29	<p>And it came to pass, as he drew back his hand, that, behold his brother came out; and she said: 'Wherefore hast thou made a breach for thyself?' Therefore his name was called Perez.</p>	<p>ויהיו כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה-פרצת עליך פרך ויקרא שמו פרך:</p> <p>והנה כד אתיב ידיה והא נפק אחיה ואמרת מא תקוף סגי עלך למתקף וקרא שמה פרך:</p>	29
30	<p>And afterward came out his brother, that had the scarlet thread upon his hand; and his name was called Zerah.</p>	<p>ואחר יצא אחיו אשר על-ידו השני ויקרא שמו זרח: (ס)</p> <p>ובתר כן נפק אחיה דעל ידיה והוריתא וקרא שמה זרח:</p>	30

(25) הוא מוצאת. ליסרף: והיא שלחה אל חמיה. לא רצתה להלצין פניו, ולומר ממך אני מעוברת, אלא לאיש אשר אלה לו, אמרה, אם יודה מעצמו, יודה, ואם לאו, ישרפוני ואל אלצין פניו, מכאן אמרו, נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילצין פני חצירו ברבים: הבר נא. אין נא אלא לשון בקשה, הכר נא דוראך, ואל תאצד שלש נפשות:

(26) צדקה. דבריה: ממני. היא מעוברת. וז"ל דרשו, שיצאה בת קול ואמרה, ממני ומאתי יצאו הדברים, לפי שהיתה נזועה בזית חמיה, גזרתי שיצאו ממנה מלכים, ומשכנתי יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל: כי על כן לא נתתיה. כי דין עשתה, על אשר לא נתתיה לשלה בני: ולא יסף עוד. יש אומרים לא הוסיף, ויש אומרים לא פסק, (וחצירו גזי אלדד ומידד, ולא יספו, ומתרגמינן ולא פסקו):

(27) בעת לדתה. וברצקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת, להלן למלאים וכאן לחסרים: והנה תאומים. מלא, ולהלן חומים חסר, לפי שהאחד רשע, אבל אלו שניהם נדיקים:

(28) ויתן יד. הוציא האחד ידו לחוץ, ולאחר שקשרה על ידו השני, החזירה:

(29) פרצת. חוקת עליך חוץ:

(30) אשר על ידו השני. ארבע ידות כמוצות כאן, כנגד ארבע חרמים שמעל עכן שיצא ממנו. ויש אומרים כנגד ארבעה דברים, שלקח אדרת שנער, ושני חתיכות כסף של מאתים שקלים, ולשון זהב (ז"ר פה, יד): ויקרא שמו זרח. על שם זריחת מראית השני:

XXXIX	<p>And Joseph was brought down to Egypt; and Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard, an Egyptian, bought him of the hand of the Ishmaelites, that had brought him down thither.</p>	<p>וְיוֹסֵף הוּבָרַד מִצְרַיִם וַיִּקְנֵהוּ פוֹטִיפָר סָרִיס פַּרְעֹה שֶׁר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרֵי מִידָּהּ הִישְׁמָעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרְדוּהוּ שָׁמָּה:</p>	<p>חמישי לה</p>
2	<p>And the LORD was with Joseph, and he was a prosperous man; and he was in the house of his master the Egyptian.</p>	<p>וַיְהִי יְהוָה אִתְּיוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מְצַלִּיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי:</p>	2
3	<p>And his master saw that the LORD was with him, and that the LORD made all that he did to prosper in his hand.</p>	<p>וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מְצַלִּיחַ בְּיָדוֹ:</p>	3
4	<p>And Joseph found favour in his sight, and he ministered unto him. And he appointed him overseer over his house, and all that he had he put into his hand.</p>	<p>וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרַת אֹתוֹ וַיִּפְקְדֵהוּ עַל-בֵּיתוֹ וְכָל-יִשְׁלֹוֹ נָתַן בְּיָדוֹ:</p>	4
5	<p>And it came to pass from the time that he appointed him overseer in his house, and over all that he had, that the LORD blessed the Egyptian's house for Joseph's sake; and the blessing of the LORD was upon all that he had, in the house and in the field.</p>	<p>וַיְהִי מֵאִזְּהוּ הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל-אֲשֶׁר יִשְׁלֹוֹ וַיִּבְרַךְ יְהוָה אֶת-בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְלֵי יוֹסֵף וַיְהִי בִרְכַּת יְהוָה בְּכָל-אֲשֶׁר יִשְׁלֹוֹ בְּבֵית וּבְשָׂדֶה:</p>	5
6	<p>And he left all that he had in Joseph's hand; and, having him, he knew not aught save the bread which he did eat. And Joseph was of beautiful form, and fair to look upon.</p>	<p>וַיַּעֲזֹב כָּל-אֲשֶׁר-לֹ בְּיַד-יוֹסֵף וְלֹא-יָדַע אֹתוֹ מֵאוֹמָה כִּי אִם-הַלָּחֶם אֲשֶׁר-הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יָפֵה-תָאֵר וַיְהִי מְרָאָה:</p>	6
7	<p>And it came to pass after these things, that his master's wife cast her eyes upon Joseph; and she said: 'Lie with me.'</p>	<p>וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו אֶת-עֵינֶיהָ אֶל-יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שְׁכַבָּה עִמִּי:</p>	ששי

(1) ויוסף הורד. חוזר לענין ראשון, אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף, לומר לך שצבצלו הורידוהו מגדולתו. ועוד, כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר, לומר לך, מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים, שראתה צאטורלוגין שלה שעמידה להעמיד צנים ממנו, ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה:
(2) כי ה' אתו. שם שמים שגור צפוי:
(3) וכל יש לו. הרי לשון קצר חסר אשר:
(4) ולא ידע אותו מאומה. לא היה נותן לבו לכלום: כי אם הלחם. היא אשתו, אלא שדצר בלשון נקייה: ויהי יוסף יפה תאר. כיון שראה עצמו מושל, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, אמר הקב"ה, איך מתאבל ואתה מסלסל בשערך, אני מגרה בך את הדוב. מיד

8	8	8
9	9	9
10	10	10
11	11	11
12	12	12
13	13	13
14	14	14

- (7) וחש אשת אדוניו וגו'. כל מקום שנאמר אחר, סמוך:
 (9) וחטאתי לאלהים. צנינח נצטוו על העריות:
 (10) לשכב אצל. אפילו צלח תשמיש: להיות עמה. לעולם הצא:
 (11) ויהי כהיום הזה. כלומר, ויהי כאשר הגיע יום מיוחד, יום לחוק, יום איד שלהם, שהלכו כולם לצית עבודת אלילים, אמרה, אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום הזה, אמרה להם, חולה אני ואיני יכולה לילך: לעשות מלאכתו. רצו שמואל, חד אמר מלאכתו ממך, וחד אמר לעשות נרכיו עמה, חלף שגראית לו דמות דיוקנו של אציו וכו', כדאיתא במסכת סוטה (לו:):
 (14) ראו הביא לנו. הרי זה לשון קצרה, הביא לנו, ולא פירש מי הביאו, ועל צללה אומרת כן: עברי. מעצר הנהר, מזני עבר (ב"ר מז, ח), (ס"א מעצר הנהר):

15	And it came to pass, when he heard that I lifted up my voice and cried, that he left his garment by me, and fled, and got him out.'	וַיְהִי כְשֹׁמְעוֹ כִּי-הִרְיִמְתִּי קוֹלִי וַאֲקָרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֲצִלִּי וַיֵּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה:	וַהֲנֶה כַּד שָׁמַע אֲרִי אֲרִימִית קָלִי וְקִרִית וּשְׁבָשִׁיָּה לְלִבְשִׁיָּה לְוֹתִי וַעֲרַק וַנִּפֹּק לְשׁוּקָא:
16	And she laid up his garment by her, until his master came home.	וַתִּנָּח בְּגָדוֹ אֲצֶלָה עַד-בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל-בֵּיתוֹ:	וַאֲחִיתַּתִּיה לְלִבְשִׁיָּה לְוֹתָהּ עַד דְּעָאֵל רַבּוֹנִיָּה לְבֵיתֶיהָ:
17	And she spoke unto him according to these words, saying: 'The Hebrew servant, whom thou hast brought unto us, came in unto me to mock me.	וַתִּדְבֹּר אֵלָיו בְּדִבְרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא-אֵלָי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר-הֵבֵאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי:	וּמְלִילַת עַמִּיה כַּפְתָּנְמִיָּא הָאֵלִין לְמִימַר עָאֵל לְוֹתִי עֲבָדָא עֲבָרָאָה דְּאִיתִּיתָא לָנָא לְחִיכָא בִּי:
18	And it came to pass, as I lifted up my voice and cried, that he left his garment by me, and fled out.'	וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וַאֲקָרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֲצִלִּי וַיֵּנָס הַחוּצָה:	וַהֲנֶה כַּד אֲרִימִית קָלִי וְקִרִית וּשְׁבָשִׁיָּה לְלִבְשִׁיָּה לְוֹתִי וַעֲרַק לְשׁוּקָא:
19	And it came to pass, when his master heard the words of his wife, which she spoke unto him, saying: 'After this manner did thy servant to me'; that his wrath was kindled.	וַיְהִי כְשֹׁמְעַ אֲדֹנָיו אֶת-דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו לֵאמֹר כְּדִבְרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָדִךָ וַיַּחַר אָפוֹ:	וַהֲנֶה כַּד שָׁמַע רַבּוֹנִיָּה יָת פְּתָנְמִי אֶתִּיתָה דְּמְלִילַת עַמִּיה לְמִימַר כַּפְתָּנְמִיָּא הָאֵלִין עֲבָד לִי עֲבָדִךָ וְתַקִּיף רוּגְזִיהָ:
20	And Joseph's master took him, and put him into the prison, the place where the king's prisoners were bound; and he was there in the prison.	וַיִּקַּח אֲדֹנִי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל-בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר- (כ' אסורי) [ק' אסירי] הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי-שֵׁם בְּבֵית הַסֹּהַר:	וַדְּבַר רַבּוֹנִיָּה דְּיוֹסֵף יָתִיה וַיַּהֲבִיָּה בְּבֵית אֲסִירֵי אֶתְרָא דְּאֲסִירֵי מַלְכָּא אֲסִירִין וַהֲנֶה תַּמָּן בְּבֵית אֲסִירֵי:
21	But the LORD was with Joseph, and showed kindness unto him, and gave him favour in the sight of the keeper of the prison.	וַיְהִי וַיְהִי אֶת-יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חֶזֶן בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית הַסֹּהַר:	וַהֲנֶה מִימְרָא דִּי בְּסַעְדִּיהָ דְּיוֹסֵף וַנֵּגַד לִיה חֶסֶדָּא וַיַּהֲבִיָּה לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי רַב בֵּית אֲסִירֵי:
22	And the keeper of the prison committed to Joseph's hand all the prisoners that were in the prison; and whatsoever they did there, he was the doer of it.	וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית-הַסֹּהַר בְּיַד-יוֹסֵף אֶת כָּל-הָאֲסִירִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר עֲשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה:	וַיַּהֲב רַב בֵּית אֲסִירֵי בְּיַד דְּיוֹסֵף יָת כָּל אֲסִירֵיָּא דְּבֵית אֲסִירֵי וַיֵּת כָּל דְּעֲבָדִין תַּמָּן מִמִּימְרֵיהָ הָנָה מִתְּעַבִּיר:

(16) אדניו. של יוסף:

(17) בא אלי. לנחמני, העבד העברי אשר הזאת לנו:

(19) ויהי כשמוע אדניו וגו'. בשעת תשמיש אמרה לו כן, וזהו שאמרה, כדצריס האלה עשה לי עזרך, עניני תשמיש כאלה:

(21) ויט אליו חסד. שהיה מקובל לכל רואיו, לשון כלה נאה וחסודה שצמסנה:

(22) הוא היה עושה. כתרגמו ממימריה הוה מתעביר:

23	The keeper of the prison looked not to any thing that was under his hand, because the LORD was with him; and that which he did, the LORD made it to prosper.	אֵין שַׁר בֵּית־הַסֹּהַר רָאָה אֶת־ כָּל־מַאֲוֵמָה בְּיָדוֹ בְּאִשֶּׁר יְהוָה אִתּוֹ וְאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ: (פ)	23
XL	And it came to pass after these things, that the butler of the king of Egypt and his baker offended their lord the king of Egypt.	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חֲטְאוּ מִשְׁקָה מְלֹךְ־מִצְרַיִם וְהָאֶפֶה לְאֹדְנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם:	שביעי לה*
2	And Pharaoh was wroth against his two officers, against the chief of the butlers, and against the chief of the bakers.	וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סֹרִיסָיו עַל שַׁר הַמִּשְׁקִים וְעַל שַׁר הָאֹפִים:	2
3	And he put them in ward in the house of the captain of the guard, into the prison, the place where Joseph was bound.	וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׁר הַטְּבָחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם:	3
4	And the captain of the guard charged Joseph to be with them, and he ministered unto them; and they continued a season in ward.	וַיִּפְקֹד שַׁר הַטְּבָחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם וַיֵּשְׁרֵת אִתָּם וַיְהִיו יָמִים בְּמִשְׁמַר:	4
5	And they dreamed a dream both of them, each man his dream, in one night, each man according to the interpretation of his dream, the butler and the baker of the king of Egypt, who were bound in the prison.	וַיַּחְלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כַּפְתָּרוֹן חֲלֹמוֹ הַמִּשְׁקָה וְהָאֶפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אָסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר:	5
6	And Joseph came in unto them in the morning, and saw them, and, behold, they were sad.	וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בֶּבְקֹר וַיֵּרָא אֹתָם וְהֵנָּם זֹעֲפִים:	6

(23) באשר די אתו. נשזיל שה' אתו:

(1) אחר הדברים האלה. לפי שהרגילה אותה ארורה את הנדיק צפי כלס לדבר צו נגנמות, הציא להם הקצ"ה סורחנס של אלו, שיפנו אליהם ולא אליו, ועוד שחצוא הרווחה לנדיק על ידיהם: חטאו. זה נמצא זכוב צפילי פוטירין שלו, וזה נמצא נרור נגלוסקין שלו: והאופה. את פת המלך, ואין לשון אפייה אלא צפת, וצלע"ו פיסטור"ר:

(4) ויפקד שר הטבחים וגו'. להיות אתם: ויהיו ימים במשמר. שנים עשר חדש:

(5) ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו שניהם חלום, זה פשוטו. ומדרשו, כל אחד חלם חלום שניהם, שחלם את חלומם ופתרון חזירו, וזה שנאמר וירא שר האופים כי טוב פתר: איש כפתרון חלומם. כל אחד חלם חלום הדומה לפתרון העמיד לזא עליהם:

(6) זועפים. ענזים, כמו מר ונעף (מלכים"א כ, ד), זעף ה' אשף (מיכה ז, ט):

7 And he asked Pharaoh's officers that were with him in the ward of his master's house, saying: 'Wherefore look ye so sad to-day?'	וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה וְשָׂאִיל יֵת רַבְרָבִי פַרְעֹה דְּעַמִּיָּה בְּמִטְרַת בֵּית רַבּוֹנִיָּה לְמִימַר מִדִּין אֲפִיכֹן בִּישִׁין יִמָּא דִּין:	7 וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אֹתוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם:
8 And they said unto him: 'We have dreamed a dream, and there is none that can interpret it.' And Joseph said unto them: 'Do not interpretations belong to God? tell me, I pray you.'	8 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חֲלָמָנוּ וּפְתָר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פְּתָרָנִים סִפְרוּ־נָא לִי:	8 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חֲלָמָנוּ וּפְתָר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פְּתָרָנִים סִפְרוּ־נָא לִי:
9 And the chief butler told his dream to Joseph, and said to him: 'In my dream, behold, a vine was before me;	9 וַיֹּסֶפֶר שֶׁר־הַמִּשְׁקִים אֶת־חֲלָמֹו לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֻלּוֹמִי וַהֲנִה גֶפֶן גִּפְנִי:	9 וַיֹּסֶפֶר שֶׁר־הַמִּשְׁקִים אֶת־חֲלָמֹו לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֻלּוֹמִי וַהֲנִה גֶפֶן גִּפְנִי:
10 and in the vine were three branches; and as it was budding, its blossoms shot forth, and the clusters thereof brought forth ripe grapes,	10 וּבְגִפְנָא תִלְתָּא שְׁבָשִׁין וְהִיא כַּד אֲפָרַחַת אֲפִיקַת לְכַלְבִּין אֲנִיצַת גִּין בְּשִׁילוֹ אֶתְכַלְהָא הָווּ עֲנָבִין:	10 וּבְגִפְנִי שְׁלֹשָׁה שְׂרִיגִים וְהִיא כַּד־רַחַת עָלְתָה נִצְחָה הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁכְּלֶתֶיהָ עֲנָבִים:
11 and Pharaoh's cup was in my hand; and I took the grapes, and pressed them into Pharaoh's cup, and I gave the cup into Pharaoh's hand.'	11 וְכֹס פַרְעֹה בְּיָדִי וְאָקַח אֶת־הָעֲנָבִים וְאֲשַׁחַט אֹתָם אֶל־כּוֹס פַרְעֹה וְאָתֵן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פַרְעֹה:	11 וְכֹס פַרְעֹה בְּיָדִי וְאָקַח אֶת־הָעֲנָבִים וְאֲשַׁחַט אֹתָם אֶל־כּוֹס פַרְעֹה וְאָתֵן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פַרְעֹה:
12 And Joseph said unto him: 'This is the interpretation of it: the three branches are three days;	12 וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתָרָנֹו שְׁלֹשֶׁת הַשְּׂרִיגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:	12 וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתָרָנֹו שְׁלֹשֶׁת הַשְּׂרִיגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:
13 within yet three days shall Pharaoh lift up thy head, and restore thee unto thine office; and thou shalt give Pharaoh's cup into his hand, after the former manner when thou wast his butler.	13 בְּעוֹדוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִשְׁיבֵהוּ עַל־כַּנּוֹ וְנָתַתְּ כּוֹס־פַרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרָאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מִשְׁקָהוּ:	13 בְּעוֹדוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִשְׁיבֵהוּ עַל־כַּנּוֹ וְנָתַתְּ כּוֹס־פַרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרָאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מִשְׁקָהוּ:

(10) שריגים. זמורות ארוכות שקורין וידין: והיא כפרחת. דומה לפורחת והיא כפורחת, נדמה לי בחלומי כאלו היא פורחת, ואחר הפרח עלתה ננח ונעשה סמדר, אשפני"ר כלע"ז, ואחר כך הצטילו, והיא כד אפרחת אפיקת לבלבין, עד כאן מרגוש של פורחת. נז גדול מפרח, כדכתיב וצפר גמל יקנה נח (ישעיה יח, ה), וכתיב ויאלץ פרח, והדר וינץ לץ (במדבר יז, כז):

(11) ואשחט. כמרגומו ועזרית, והרצה יש כלשון משנה:

(12) שלשת ימים הם. סימן הס לך לשלשת ימים. ויש מדרשי אגדה הרצה (חולין צג):

(13) ישא פרעה את ראשו. לשון חשבון, כשיפקוד שאר עבדיו לשרת לפניו צסעודה, ימנה אותך עמהם: כנך. נסיס שלך ומושבך:

14	But have me in thy remembrance when it shall be well with thee, and show kindness, I pray thee, unto me, and make mention of me unto Pharaoh, and bring me out of this house.	כִּי אִם-זָכַרְתָּנִי אֶתְךָ כַּאֲשֶׁר יִיטֵב לְךָ וְעָשִׂיתָנָא עִמָּדִי חֶסֶד וְהוֹצַרְתָּנִי אֶל-פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתָנִי מִן-הַבַּיִת הַזֶּה:	14
15	For indeed I was stolen away out of the land of the Hebrews; and here also have I done nothing that they should put me into the dungeon.'	כִּי-גָנַבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם-כֹּה לֹא-עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי-שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר:	15
16	When the chief baker saw that the interpretation was good, he said unto Joseph: 'I also saw in my dream, and, behold, three baskets of white bread were on my head;	וַיֵּרָא שְׂרֵה־הָאֲפִים כִּי טוֹב פָּתַר וַיֹּאמֶר אֶל-יוֹסֵף אֶף-אֲנִי בַחֲלוֹמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סִלֵּי חֲרִי עַל-רָאשֵׁי:	16
17	and in the uppermost basket there was of all manner of baked food for Pharaoh; and the birds did eat them out of the basket upon my head.'	וּבִסְלָא הָעֲלִיוֹן מִכָּל מֵאֲכָל פַּרְעֹה מִעֲשֵׂה אֶפֶה וְהָעוֹף אָכַל אֹתָם מִן-הַסֵּל מֵעַל רָאשֵׁי:	17
18	And Joseph answered and said: 'This is the interpretation thereof: the three baskets are three days;	וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנִי שְׁלֹשֶׁת הַסֵּלִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:	18
19	within yet three days shall Pharaoh lift up thy head from off thee, and shall hang thee on a tree; and the birds shall eat thy flesh from off thee.'	בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת-רָאשְׁךָ מֵעֲלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל-עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת-בְּשָׂרְךָ מֵעֲלֶיךָ:	19
20	And it came to pass the third day, which was Pharaoh's birthday, that he made a feast unto all his servants; and he lifted up the head of the chief butler and the head of the chief baker among his servants.	וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלֵּדָת אֶת-פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל-עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת-רָאשׁוֹ שֶׁר הַמְּשָׁקִים וְאֶת-רָאשׁ שְׂרֵה הָאֲפִים בַּתּוֹךְ עֲבָדָיו:	מפסיר

(14) כי אם זכרתני אתך. אשר אם זכרתני אתך, מאחר שייטצ לך כפחתי: ועשית נא עמדי חסד. אינ נא אלא לשון נקשה:

(16) סלי חורי. סלים של נזרים קלופים חורין חורין, ובמקומנו יש הרבה, ודרך מוכרי פת כסנין שקורין אוכלי"ש, לתחם צאותם סלים:

(20) יום הולדת את פרעה. יום לידתו, וקורין לו יום גינוסיא. ולשון הולדת, לפי שאין הולד נולד אלא על ידי אחרים, שהחיה מילדת את האשה, ועל כן החיה נקראת מילדת, וכן ומולדוסיך ביום הולדת אוסף (יחזקאל טז, ד), וכן אסרי רפצס את הנגע (ויקרא יג, נה), שכיבוסו על ידי אחרים: וישא את ראש וגו'. מנאם עס שאר עבדיו, שהיה מונה המשרתים שישרתו

21	And he restored the chief butler back unto his butlership; and he gave the cup into Pharaoh's hand.	וַיָּשָׁב אֶת־שֵׁר הַמְּשָׁקִים עַל־מִשְׁקָהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה:	21
22	But he hanged the chief baker, as Joseph had interpreted to them.	וְאֵת שֵׁר הָאֲפִים תָּלָה כַּאֲשֶׁר דִּבְּשָׁר לְהוֹן יוֹסֵף:	22
23	Yet did not the chief butler remember Joseph, but forgot him.	וְלֹא־זָכַר שֵׁר־הַמְּשָׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ: (פ)	ק"י

The Haftara is Amos 2:6 – 3:8 on page 252. On Hanukka, read the Maftir on page 264. See there for notes on which Maftir to read. The Haftara is on page ??.

XLI	And it came to pass at the end of two full years, that Pharaoh dreamed: and, behold, he stood by the river.	וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים וּפַרְעֹה חָלֵם וַהֲנֶה עֹמֵד עַל־הַיָּאָר:	מקץ לו
2	And, behold, there came up out of the river seven kine, well-favoured and fat-fleshed; and they fed in the reed-grass.	וַהֲנֶה מִן־הַיָּאָר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפֹת מְרֹאָה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתַּעֲיִינָה בְּאָחוּ:	2
3	And, behold, seven other kine came up after them out of the river, ill favoured and lean-fleshed; and stood by the other kine upon the brink of the river.	וַהֲנֶה שֶׁבַע פָּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיָּאָר רָעוֹת מְרֹאָה וְדַקֹּת בָּשָׂר וַתַּעֲמִדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל־שִׁפְתַּי הַיָּאָר:	3
4	And the ill-favoured and lean-fleshed kine did eat up the seven well-favoured and fat kine. So Pharaoh awoke.	וַתֹּאכְלֶנָה הַפָּרוֹת הָרָעוֹת הַמְרֹאָה וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֶת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמְרֹאָה וּתְבַרִיאֹת וַיִּיקֶץ פַּרְעֹה:	4

לו בסעודתו, וזכר את אלו בתוכו, כמו שאו את ראש, לשון מנין: (23) ולא זכר שר המשקים. זו ביום: וישכחהו. לאחר מכן, מפני שחלה בו יוסף לזכרו, הוזקק להיות אסור שתי שנים, שנאמר אֶשְׂרֵי הַגָּזֶר הָאֵשׁ שֶׁס' ה' מִצְטָחוּ וְלֹא פָנָה אֶל רֵדְבָס (תהלים מ, ה), ולא צטח על מצרים הקרובים רב: (1) ויהי מקץ. כמרגומו מסוף, וכל לשון קץ, סוף הוא: על האור. כל שאר נהרות אינם קרובים יאורים, חוץ מנילוס, מפני שכל הארץ עשויין יאורים יאורים זידי אדם, ונילוס עולה בתוכו ומשקה אותם, לפי שאין גשמים יורדין במצרים מדיר כשאר ארצות: (2) יפות מראה. סימן הוא לימי השובע, שהצרות נראות יפות זו לזו, שאין עין צריה לרה בצרחה: באחו. באגס, מריש"ק בלע"ז, כמו אֶגְגָּא אֶחוּ: (3) ודקות בשר. טיניני"ש בלע"ז, לשון דק: (4) ותאכלנה. סימן שמה כל שמחת השובע נשכחת צימי הרעב:

<p>5 And he slept and dreamed a second time: and, behold, seven ears of corn came up upon one stalk, rank and good.</p>	<p>וַיִּישָׁן וַיִּחְלֶם שְׁנִית וַהֲנִהוּ שִׁבְעַת שְׂבָלִים עֲלֹת בְּקִנְיָה אֶחָד בְּרִיאֹת וטֹבוֹת:</p>	<p>לוי</p>
<p>6 And, behold, seven ears, thin and blasted with the east wind, sprung up after them.</p>	<p>וַהֲנִהוּ שִׁבְעַת שְׂבָלִים דַּקֹּת וּשְׂדוּפֹת קָדִים צִמְחוּת אַחֲרֵיהֶן:</p>	<p>6</p>
<p>7 And the thin ears swallowed up the seven rank and full ears. And Pharaoh awoke, and, behold, it was a dream.</p>	<p>וַתִּבְלַעְנָה הַשְּׂבָלִים הַדַּקֹּת וְכָלֵעָא שְׂבָלִיָּא לְקִיָּתָא אֶת שִׁבְעַת הַשְּׂבָלִים הַבְּרִיאֹת יֵת שִׁבְעַת שְׂבָלִיָּא פְּטִימָתָא וְהַמְלֵאֹת וַיִּיקֶץ פֶּרְעָה וַהֲנִה חֲלֹם:</p>	<p>7</p>
<p>8 And it came to pass in the morning that his spirit was troubled; and he sent and called for all the magicians of Egypt, and all the wise men thereof; and Pharaoh told them his dream; but there was none that could interpret them unto Pharaoh.</p>	<p>וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַתִּפְּעַם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פֶּרְעָה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וְאִין־פּוֹתֵר אוֹתָם לַפֶּרְעָה:</p>	<p>ישראל</p>
<p>9 Then spoke the chief butler unto Pharaoh, saying: 'I make mention of my faults this day:</p>	<p>וַיְדַבֵּר שֵׁר הַמְשָׁקִים אֶת־פֶּרְעָה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאִי אֲנִי מוֹדִיר הַיּוֹם:</p>	<p>9</p>
<p>10 Pharaoh was wroth with his servants, and put me in the ward of the house of the captain of the guard, me and the chief baker.</p>	<p>פֶּרְעָה קָצַף עַל־עַבְדָּיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שֵׁר הַטְּבָחִים אֹתִי וְאֶת שֵׁר הָאֲפִים:</p>	<p>10</p>
<p>11 And we dreamed a dream in one night, I and he; we dreamed each man according to the interpretation of his dream.</p>	<p>וַנִּחְלְמָה חֲלֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חֲלֹמָנוּ:</p>	<p>11</p>

- (5) בקנה אחד. טואיד"ל זלע"ז: בריאות. שיינ"ש זלע"ז:
(6) ושדופות. השלי"ד זלע"ז. ושקפן קדום, חצויות, לשון משקוף, החצוט חמיד על ידי הדלת המכה עליו: קדים.
רוח מזרחית, שקורין זיש"א:
(7) הבריאות. שיינ"ש זלע"ז: והנה חלום. והנה נשלים חלום שלם לפנינו והוצרך לפותרים:
(8) ותפעם רוחו. ומטרפא רוחיה, מקשקשת צחוכו כפעמונו, ובצנודננר הוא אומר וַתִּפְּעַם רוּחוֹ (דניאל ב, א), לפי שהיו שם שתי פעימות, שכחת החלום והעלמת פתרונו (ז"ר פט, ה): חרטמי. הנחרים צטימי מתים, ששואלים בעצמות. (טימי הן עצמות זלשון ארמי, ובמשהנה בית שהוא מלא טמיא, מלא עצמות): ואין פותר אותם לפרעה. פותרים היו אותם, אבל לא לפרעה, שלא היה קולן נכנס בצאניו, ולא היה לו קורת רוח בפתרונו, שהיו אומרים שבע צנות אמה מוליד, שבע צנות אמה קוצר (ז"ר פט, ו):
(11) איש כפתרון חלומו. חלום הראוי לפתרון שנפתר לנו, ודומה לו:

12	<p>And there was with us there a young man, a Hebrew, servant to the captain of the guard; and we told him, and he interpreted to us our dreams; to each man according to his dream he did interpret.</p>	<p>וְשָׁם אִתָּנוּ נָעַר עִבְרִי עֹבֵד לְשָׂר הַטַּבָּחִים וְנִסְפָּר-לָו וַיַּפְתָּר-לָנוּ אֶת-חֲלֻמֹּתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֻמוֹ פָּתָר:</p>	12
13	<p>And it came to pass, as he interpreted to us, so it was: I was restored unto mine office, and he was hanged.'</p>	<p>וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר-לָנוּ כֵּן הָיָה אֵתִי הָשִׁיב עַל-כִּנִּי וְאֵתוֹ תָּלָה:</p>	13
14	<p>Then Pharaoh sent and called Joseph, and they brought him hastily out of the dungeon. And he shaved himself, and changed his raiment, and came in unto Pharaoh.</p>	<p>וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת-יוֹסֵף וַיִּרְיָצֵהוּ מִן-הַבּוֹר וַיַּגְלַח וַיַּחֲלֶף שְׂמֹלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל-פַּרְעֹה:</p>	14
15	<p>And Pharaoh said unto Joseph: 'I have dreamed a dream, and there is none that can interpret it; and I have heard say of thee, that when thou hearest a dream thou canst interpret it.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף חֲלוֹם חֲלַמְתִּי וּפְתָר אֵין אֵתוֹ וָאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לְפָתַר אֹתוֹ:</p>	15
16	<p>And Joseph answered Pharaoh, saying: 'It is not in me; God will give Pharaoh an answer of peace.'</p>	<p>וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת-פַּרְעֹה לֵאמֹר בְּלִעָדִי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת-שְׁלוֹם פַּרְעֹה:</p>	16
17	<p>And Pharaoh spoke unto Joseph: 'In my dream, behold, I stood upon the brink of the river.</p>	<p>וַיַּגִּד פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף בְּחֻלְמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל-שִׁפְתַּת הַיָּאָר:</p>	17
18	<p>And, behold, there came up out of the river seven kine, fat-fleshed and well-favoured; and they fed in the reedgrass.</p>	<p>וַהֲנִי מִן-הַיָּאָר עֹלֹת שִׁבְעַ פָּרוֹת בְּרִיאֹת בָּשָׂר וַיַּפֵּת תֹּאֵר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ:</p>	18

(12) נער עברי עבד. ארורים הרשעים, שאין טובתם שלמה, מזכירו כלשון ציון: נער. שוטה, ואין ראוי לגדולה: עברי. אפילו לשוננו אינו מכיר: עבד. וכמו צנימוסי מנרים, שאין עצד מולך ולא לוצש בגדי שרים. (ס"א שירים וכן גרס רס"ס): איש בחלמו. לפי החלום וקרוז לענינו:

(13) השיב על בני. פרעה הנזכר למעלה, כמו שאמר פרעה קץ על עצדיו, הרי מקרא קצר לשון, ולא פירש מי השיב, לפי שאין צריך לפרש מי השיב, מי שצידו להשיב, והוא פרעה, וכן דרך כל מקראות קצרים, על מי שעליו לעשות הם סותמים את הדבר:

(14) מן הבור. מן בית הסוהר, שהוא עשוי כמין גומא, וכן כל דור שצמקרא לשון גומא הוא, ואף אם אין צו מים קרוי בור, פוש"י בלע"ז: ויגלח. מפני כבוד המלכות (צ"ר פט, ט):

(15) תשמע חלום לפתור אותו. תאזין ותצין חלום לפתור אותו: תשמע. לשון הצנה והאזנה, כמו שמע יוסף, אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לָשׁוֹ, אַנְטִינֶדֶר"א בלע"ז

(16) בלעדי. אין החכמה משלי, אלא אלהים יענה, יתן ענייה צפי לשלום פרעה:

19	And, behold, seven other kine came up after them, poor and very ill-favoured and lean-fleshed, such as I never saw in all the land of Egypt for badness.	והִנֵּה שִׁבְע־פָּרוֹת אַחֲרוֹת עָלוּת אַחֲרֵיהֶן דָּלוֹת וְרַעוֹת תָּאֵר מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כִּתְנָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרָע:	וְהָא שִׁבְע תוֹרֵן אַחֲרֵיהֶן סְלִיקָא בְּתַרְיָהוֹן חֲסִיכִין וּבִישָׁן לְמַחְוִי לַחֲדָא וְחֲסִירִין בְּסַר לֹא חֲזִיתִי דְּכֻתָּהוֹן בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם לְבִישָׁו:
20	And the lean and ill-favoured kine did eat up the first seven fat kine.	וַתֹּאכְלֵנָה הַפָּרוֹת הַרְקוֹת וְהַרְעוֹת אֶת שִׁבְע הַפָּרוֹת הָרֵאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת:	וְנֹאכְלָא תוֹרְתָא חֲסִיכָתָא וּבִישָׁתָא יֵת שִׁבְע תוֹרְתָא קְדָמִיתָא פְּטִימָתָא:
21	And when they had eaten them up, it could not be known that they had eaten them; but they were still ill-favoured as at the beginning. So I awoke.	וַתִּבְאָנָה אֶל־קַרְבָּנָה וְלֹא נֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קַרְבָּנָה וּמִרְאֵיהֶן לֹע פֶּאֶשֶׁר בַּתְּחִלָּה וְאִיקָץ:	וְעֹלָא לְמַעֲיָהוֹן וְלֹא אֲתִידַע אֲרִי עֹלָא לְמַעֲיָהוֹן וּמִחֲזִיָּהוֹן בִּיש כַּד בְּקְדָמִיתָא וְאַתְעֲרִית:
22	And I saw in my dream, and, behold, seven ears came up upon one stalk, full and good.	וַאֲרָא בַּחֲלֹמִי וְהִנֵּהוּ שִׁבְע שְׂבָלִים עֹלֹת בְּקִנָּה אֶחָד מְלֵאֹת וטִבּוֹת:	וְחֲזִית בַּחֲלֹמִי וְהָא שִׁבְע שְׂבָלִין עֹלֹת בְּקִנָּא חַד מִלֵּין וְטִבִּין:
23	And, behold, seven ears, withered, thin, and blasted with the east wind, sprung up after them.	וְהִנֵּה שִׁבְע שְׂבָלִים צָנָמוֹת דָּקוֹת שְׂדֵפוֹת קָדִים צִמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם:	וְהָא שִׁבְע שְׂבָלִין נֶצֶן לָקִין שְׂקִיפִין קָדִים צִמְחוֹן בְּתַרְיָהוֹן:
24	And the thin ears swallowed up the seven good ears. And I told it unto the magicians; but there was none that could declare it to me.	וַתִּבְלַעַן הַשְּׂבָלִים הַדָּקֹת אֶת שִׁבְע הַשְּׂבָלִים הַטִּבּוֹת וְאָמַרְ אֶל־הַחֲרָטָמִים וְאִין מְגִיד לִי:	וּבִלְעָא שְׂבָלִיא לְקִיתָא יֵת שִׁבְע שְׂבָלִיא טִבָּתָא וְאַמְרִית לְחֲרָשָׂא וְלִית דְּמַחְוִי לִי:
25	And Joseph said unto Pharaoh: 'The dream of Pharaoh is one; what God is about to do He hath declared unto Pharaoh.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֶת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הַגִּיד לְפַרְעֹה:	וְאַמְר יוֹסֵף לְפַרְעֹה חֲלֹמָא דְּפַרְעֹה חַד הוּא יֵת דִּי עֲתִיד לְמַעֲבַד חוֹי לְפַרְעֹה:
26	The seven good kine are seven years; and the seven good ears are seven years: the dream is one.	שִׁבְע פָּרֹת הַטִּבּוֹת שִׁבְע שָׁנִים הִנָּה וְשִׁבְע הַשְּׂבָלִים הַטִּבּוֹת שִׁבְע שָׁנִים הִנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא:	שִׁבְע תוֹרְתָא טִבָּתָא שִׁבְע שָׁנִיא אֲנִין וְשִׁבְע שְׂבָלִיא טִבָּתָא שִׁבְע שָׁנִיא אֲנִין חֲלֹמָא חַד הוּא:

(19) דלות. כחשות, כמו מדוע טסה קנה על (שמואל-צ יג, 7). דאמנון: ורקות בשר. כל לשון רקות שצמקרא, חסרי צער, ונלע"ז בלוא"ש:
(23) צנמות. זנמא בלשון ארמי סלע, הרי הן כעץ בלי לחלות, וקשות כסלע. ותרגומו נזן לקין, נזן, אין זהן אלא הנז, לפי שנתרוקנו מן הזרע:
(26) שבע שנים. ושבע שנים. כלן אינן אלא שבע, ואשר נשנה החלום פעמים, לפי שהדבר מזומן, כמו שפירש לו צסוף, ועל השנות החלום וגו'. שבע שנים הטובות נאמר הגיד לפרעה, לפי שהיה סמוך, ושבע שני רעב נאמר הראה את פרעה,

27	And the seven lean and ill-favoured kine that came up after them are seven years, and also the seven empty ears blasted with the east wind; they shall be seven years of famine.	וְשִׁבַּע הַפְּרוֹת הָרָקוֹת וְהָרַעַת הַעֲלֹת אַחֲרֵיהֶן שִׁבַּע שָׁנִים הֵנָּה וְשִׁבַּע הַשִּׁבְלִים הָרָקוֹת שְׂדֵפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שִׁבַּע שָׁנֵי רָעָב:	וְשִׁבַּע תּוֹרְתָא חֲסִיקְתָּא וּבִישְׁתָּא דְסִלְקָא בְּתַרְיָהוֹן שִׁבַּע שָׁנִיָּא אֲנִין וְשִׁבַּע שׁוּבְלִיָּא לְקִיתָא דְשִׁקְפֹן קָדִים יִהְיוּן שִׁבַּע שָׁנֵי כַפְנָא:
28	That is the thing which I spoke unto Pharaoh: what God is about to do He hath shown unto Pharaoh.	הוא הדבר אשר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הִנֵּה אֶת־פַּרְעֹה:	הוא פתגמא דְמִלְלִית עִם פַּרְעֹה דִּי עֲתִיד לְמַעַבְדַּא אַחֲזִי יֵת פַּרְעֹה:
29	Behold, there come seven years of great plenty throughout all the land of Egypt.	הִנֵּה שִׁבַּע שָׁנִים בָּאוֹת שִׁבַּע גָּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:	הָא שִׁבַּע שָׁנִיָּא אֲתִין סִבְעָא רַבָּא בְּכָל אֶרְעָא דְמִצְרַיִם:
30	And there shall arise after them seven years of famine; and all the plenty shall be forgotten in the land of Egypt; and the famine shall consume the land;	וְקָמוּ שִׁבַּע שָׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשִּׁבַּע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכָל־הָרָעָב אֶת־הָאֶרֶץ:	וּקְמוּן שִׁבַּע שָׁנֵי כַפְנָא בְּתַרְיָהוֹן וְיִתְנָשִׁי כָל סִבְעָא בְּאֶרְעָא דְמִצְרַיִם וְיִשְׁיִצִי כַפְנָא יֵת עֲמָא דְאֶרְעָא:
31	and the plenty shall not be known in the land by reason of that famine which followeth; for it shall be very grievous.	וְלֹא־יִיָּדַע הַשִּׁבַּע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד:	וְלֹא יִתְיַדַע סִבְעָא בְּאֶרְעָא מִן קִדָּם כַּפְנָא הַהוּא דִּיהִי בְּתַר כֵּן אֲרִי תַקִּיף הוּא לְחֻדָּא:
32	And for that the dream was doubled unto Pharaoh twice, it is because the thing is established by God, and God will shortly bring it to pass.	וְעַל הַשְּׁנֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעַמַּיִם כִּי־נִכּוֹן הַדָּבָר מֵעַם הָאֱלֹהִים וּמִמָּחֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ:	וְעַל דְּאֲתַנִּי חֲלֻמָּא לְפַרְעֹה תַרְתִּין זְמַנִּין אֲרִי תַקִּין פַּתְגְּמָא מִן קִדָּם יֵי וּמוֹחִי יֵי לְמַעַבְדֵיהּ:
33	Now therefore let Pharaoh look out a man discreet and wise, and set him over the land of Egypt.	וְעַתָּה יֵרָא פַרְעֹה אִישׁ נָכוֹן וְחָכָם וַיִּשְׁתַּחֲוֶהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:	וְכַעַן יַחֲזִי פַרְעֹה גִבֹּר סוֹכְלָתָן וְחָכִים וַיִּמְנִינֶיהָ עַל אֶרְעָא דְמִצְרַיִם:
34	Let Pharaoh do this, and let him appoint overseers over the land, and take up the fifth part of the land of Egypt in the seven years of plenty.	וַעֲשֵׂה פַרְעֹה וַיִּפְקֹד פְּקָדִים עַל־הָאֶרֶץ וַחֲמִשָּׁא אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבַּע שָׁנֵי הַשִּׁבַּע:	יַעֲבִיד פַּרְעֹה וַיִּמְנֵי מְהִימְנִין עַל אֶרְעָא וַיִּזְרְזוּן יֵת אֶרְעָא דְמִצְרַיִם בְּשִׁבַּע שָׁנֵי סִבְעָא:

לפי שהיה הדבר מופלג ורחוק נופל צו לשון מראה:

(30) ונשכח כל השבע. הוא פתרון הצליעה:

(31) ולא יודע השבע. הוא פתרון ולא נודע כי צאו אל קרצנה:

(32) נכון. מזומן:

(34) וחמש. כמרגמו ויזרו, וכן וּמִשְׁמִים:

35	And let them gather all the food of these good years that come, and lay up corn under the hand of Pharaoh for food in the cities, and let them keep it.	וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאת הָאֵלֶּה וַיַּצְבְּרוּ־ בָר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל בְּעָרִים וּשְׁמָרוּ:	וַיִּכְנְשׂוּן יַת כָּל עֲבוּר שָׁנִיָּא טַבְתָּא דְאַתְנָן אֱלִין וַיַּצְבְּרוּן עֲבוּרָא תַּחַת יַד מְהִימְנִי פַרְעֹה עֲבוּרָא בְּקָרְנִיָּא וַיִּשְׁמְרוּ:
36	And the food shall be for a store to the land against the seven years of famine, which shall be in the land of Egypt; that the land perish not through the famine.'	וְהָיָה הָאֹכֶל לִפְקֻדוֹן לָאָרֶץ לְשִׁבְעַ שָׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא־תִפְרֹת הָאָרֶץ בְּרָעָב:	וַיְהִי עֲבוּרָא גִנְזִי לְעֻמָּא דְאַרְעָא לְשִׁבְעַ שָׁנֵי כַפְנָא דִּיהִיֻּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְלֹא יִשְׁתַּיֵּצִי עֻמָּא דְאַרְעָא בְּכַפְנָא:
37	And the thing was good in the eyes of Pharaoh, and in the eyes of all his servants.	וַיִּיטֹב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָל־עַבְדָּיו:	וּשְׁפַר פִּתְגָמָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָל עַבְדֵּיהּ:
38	And Pharaoh said unto his servants: 'Can we find such a one as this, a man in whom the spirit of God is?'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עַבְדָּיו הֲנִמְצָא כֹּזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ:	וַאֲמַר פַּרְעֹה לְעַבְדֵּיהּ הֲנִשְׁכַּח כְּדִין גָּבֵר דְּרוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יי בֵּיהּ:
39	And Pharaoh said unto Joseph: 'Forasmuch as God hath shown thee all this, there is none so discreet and wise as thou.	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרַי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָךְ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נִבּוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ:	וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף בְּתֵר דְּהוֹדִיעַ יי יְתֵד יַת כָּל דָּא לִית סוּכְלָתָן וְחָכַם כְּמוֹךָ:
40	Thou shalt be over my house, and according unto thy word shall all my people be ruled; only in the throne will I be greater than thou.'	אֹתָהּ תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשָּׁק כָּל־עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֲנִי מִמֶּךָ:	אֶת תְּהִי מְמַנָּא עַל בֵּיתִי וְעַל מִימְרֶךָ וַיִּתֵּן כָּל עַמִּי לְחוּד כְּוֹרְסֵי מַלְכוּתָא דְּדִין אִיהִי יְקִיר מִנֶּךָ:
41	And Pharaoh said unto Joseph: 'See, I have set thee over all the land of Egypt.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה נָתַתִּי אֹתָךְ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:	וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֲזִי דְּמִנִּיתִי יְתֵד עַל כָּל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

(35) את כל אכל. שם דבר הוא, לפיכך טעמו צאל"ף ונקוד צפתח קטן, ואוכל שהוא פועל, כגון פי כל אכל חלץ, טעמו למטה צל ונקוד קמן קטן: תחת יד פרעה. צרשמו וצאורוטי:
(36) והיה האכל. הצור, כשאר פקדון הגנוז לקיום הארץ:
(37) הנמצא כזה. כמרגמו הנשכח כדן, אם נלך ונצקשנו הנמצא כמורו. הנמצא לשון תמיהה, וכן כל ה"א המשמשת צראש תיבה ונקודה צחטף פתח:
(38) אין גבון וחכם כמוך. לצקש איש גבון וחכם שאמרת, לא נמצא כמוך:
(39) ישק. יחון, יחפרנס, כל צרכי עמי יהיו נעשים על ידך, כמו וכן קשק בתי (צראשית טו, ב), וכמו נשקו צר (תהלים ב, יב), גרנישו"ן צלע"ז רק הכסא. שיהיו קורין לימלך: כסא. לשון של המלוכה, כמו ויגדל את פקא"ו מפסא חדוני המלך:
(40) נתתי אתך. מניתי יתך, ואף על פי כן לשון נתינה הוא, כמו ולתקד עליך. בין לגדולה בין לשפלות נופל לשון נתינה עליו, כמו נמתי אתכם וגזים ושקלים (מלאכי ב, ט):

42	And Pharaoh took off his signet ring from his hand, and put it upon Joseph's hand, and arrayed him in vestures of fine linen, and put a gold chain about his neck.	וַיֹּסֶר פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בְּגָדֵי־שֵׁשׁ וַיַּשֶּׂם רֶבֶד הַזֶּהָב עַל־צוּאָרוֹ׃ וַאֲעֲדִי פַרְעֹה יָת עֲזָקְתִּיהָ מֵעַל יְדֶיהָ וַיַּהֲב יָתָהּ עַל יָדָא דְיוֹסֵף וַאֲלִבִּישׁ יָתִיהָ לְבוּשֵׁין דְּבוּיָן וְשׁוּי מְנִיכָא דְדִהָבָא עַל צוּרִיהָ׃	וַיֹּסֶר פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בְּגָדֵי־שֵׁשׁ וַיַּשֶּׂם רֶבֶד הַזֶּהָב עַל־צוּאָרוֹ׃
43	And he made him to ride in the second chariot which he had; and they cried before him: 'Abrech'; and he set him over all the land of Egypt.	וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמַרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר־לּוֹ וַיִּקְרָאוּ לְפָנָיו אֲבֹרַךְ וַנִּתֵּן אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַאֲרָכִיב יָתִיהָ בְּרַתְכָא תַנְיִתָא דִּילִיָּה וַאֲכָרִיו קְדָמוּהִי דִּין אָבָא לְמַלְכָא וּמִנִּי יָתִיהָ עַל כָּל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם׃	וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמַרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר־לּוֹ וַיִּקְרָאוּ לְפָנָיו אֲבֹרַךְ וַנִּתֵּן אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
44	And Pharaoh said unto Joseph: 'I am Pharaoh, and without thee shall no man lift up his hand or his foot in all the land of Egypt.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֲנָא פַרְעֹה וּבִר מִמִּימָרְךָ לֹא יָרִים גְּבִיר יָת יְדִיהָ לְמִיחַד זֵין וְיָת רַגְלִיהָ לְמַרְכָּב עַל סוּסָא בְּכָל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם׃	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
45	And Pharaoh called Joseph's name Zaphenath-paneah; and he gave him to wife Asenath the daughter of Poti-phera priest of On. And Joseph went out over the land of Egypt.—	וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף צָפְנַת פַּעֲנָח וַיִּתֵּן־לּוֹ אֶת־אֲסֵנַת בַּת־פּוֹטִי־פָרַע (בספרי תימן פוטיפרע בתיבה אחת) כְּהֵן אֵן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף צָפְנַת פַּעֲנָח וַיִּתֵּן־לּוֹ אֶת־אֲסֵנַת בַּת־פּוֹטִי־פָרַע (בספרי תימן פוטיפרע בתיבה אחת) כְּהֵן אֵן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃	וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף צָפְנַת פַּעֲנָח וַיִּתֵּן־לּוֹ אֶת־אֲסֵנַת בַּת־פּוֹטִי־פָרַע (בספרי תימן פוטיפרע בתיבה אחת) כְּהֵן אֵן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
46	And Joseph was thirty years old when he stood before Pharaoh king of Egypt.—And Joseph went out from the presence of Pharaoh, and went throughout all the land of Egypt.	וַיּוֹסֶף בֶּר תַּלְתִּין שָׁנִין כַּד קָם קָדָם פַּרְעֹה מַלְכָא דְּמִצְרַיִם וַנִּפְק יוֹסֵף מִן קָדָם פַּרְעֹה וַעֲבַר בְּכָל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם׃ וַיּוֹסֶף בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לְפָנֵי פַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלְּפָנֵי פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃	וַיּוֹסֶף בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לְפָנֵי פַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלְּפָנֵי פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
47	And in the seven years of plenty the earth brought forth in heaps.	וַתַּעֲשׂ הָאָרֶץ בְּשִׁבְעַ שְׁנֵי הַשָּׁבָע לְקַמְצִים׃ וּכְנָשׁוּ דִּי־יִרֵי אֶרֶעָא בְּשִׁבְעַ שְׁנֵי סָבְעָא עֲבִירָא לְאוּצְרִין׃	וַתַּעֲשׂ הָאָרֶץ בְּשִׁבְעַ שְׁנֵי הַשָּׁבָע לְקַמְצִים׃

(42) ויסר פרעה את טבעתו. נתינת טבעת המלך, היא אות למי שנותנה לו, להיות שני לו לגדולה: בגדי שש. דבר חשיבות הוא במצרים: רביד. ענק, ועל שהוא ראש צבצעות קרוי רביד, וכן רצדתי ערשי (משלי ז, טו), רצפתי ערשי מרצפות. כלשון משנה מוקף רוצדן של אבן. על הרצוד שצבעה והיא רצפה:

(43) במרכבת המשנה. השניה למרכבו, המהלכת אלל שלו: אברך. כמרגמו דין אבא למלכא רך כלשון ארמי מלך, נהשומפין (צבא צמרא ד). לא ריכא ולא צר ריכא. וצדצרי אגדה (ספרי דברים סוף פ"א) דרש ר' יהודה, אברך זה יוסף, שהוא אב צחכמה ורך צשנים, אמר לו צן דורמסקית, עד מחי אמה מעוות עלינו את הכתובים אין אברך אלא לשון צרכים, שהכל היו נכנסין לפניו ויואלין תחת ידו, כענין שנאמר ונתון אותו וגו':

(44) אני פרעה. שיש יכולת בידי לגזור גזרה על מלכותי, ואני גוזר שלא ירים איש את ידו: ובלעדיך. שלא צרשומך. דבר אחר אני פרעה, אני אהיה מלך, ובלעדיך וגו', וזה דוגמת רק הכסא: את ידו ואת רגלו. כמרגמו:

(45) צפנת פנח. מפרש הפסוק, ואין לפענח דמיון צמקרא: פוטי פרע. הוא פוטיפר, ונקרא פוטי פרע על שנקמרס מאליו, לפי שחמד את יוסף למשכב זכר (סוטה יג):

48	And he gathered up all the food of the seven years which were in the land of Egypt, and laid up the food in the cities; the food of the field, which was round about every city, laid he up in the same.	וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל שְׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֵּן־אֹכֶל בְּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ:	וּכְנֵשׁ יֵת כָּל עֲבוּר שְׁבַע שָׁנִים דִּהְיָנָה בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם וַיִּהְיֶה עֲבוּרָא בְּקִרְוֵיָא עֲבוּר חֻסְל קִרְתָּא דְּבִסְחָרְנָהָ יִהְיֶה בְּגִינָה:
49	And Joseph laid up corn as the sand of the sea, very much, until they left off numbering; for it was without number.	וַיַּצְבֹּר יוֹסֵף כֹּר כַּחֲסֹל הַיָּם הָרַבָּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר:	וּכְנֵשׁ יוֹסֵף עֲבוּרָא כַּחֲלָא דִּימָא סְגִי לְחֵדָא עַד דְּפִסַּק מִלְּמִמְנֵי אֲרִי לִית מִנֵּין:
50	And unto Joseph were born two sons before the year of famine came, whom Asenath the daughter of Poti-phera priest of On bore unto him.	וַלְיוֹסֵף יָלְדוּ שְׁנֵי בָנִים בְּשָׂרָם תְּבוּא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אֲסֵנַת בַּת־פּוֹטִי־פָרַע (בַּסְפָּרִי תִימָן פּוֹטִיפָרַע בְּתִיבָה אַחַת) כֹּהֵן אֹן:	וַלְיוֹסֵף אֶתְּלִידוֹ תִרִין בְּנִין עַד לֹא עָלָת שְׂתָא דְּכַפְנָא דִּילִידַת לִיהּ אֲסֵנַת בַּת פּוֹטִי פָרַע רַבָּא דְּאֹן:
51	And Joseph called the name of the first-born Manasseh: 'for God hath made me forget all my toil, and all my father's house.'	וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נִשְׁכַּח אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי:	וּקְרָא יוֹסֵף יֵת שׁוֹם בּוֹכְרָא מְנַשֶּׁה אֲרִי אֲנִשְׁכַּח יֵי יֵת כָּל עֲמָלִי וְיֵת כָּל בֵּית אָבִיא:
52	And the name of the second called he Ephraim: 'for God hath made me fruitful in the land of my affliction.'	וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי־הִפְרֵנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עֲנִי:	וְיֵת שׁוֹם תְּנִינָא קָרָא אֶפְרַיִם אֲרִי אֶפְשָׁנִי יֵי בְּאֶרֶע שְׁעָבוּדִי:
53	And the seven years of plenty, that was in the land of Egypt, came to an end.	וַתִּכְלֶינָה שְׁבַע שָׁנֵי הַשְּׁבַע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:	וַשְּׁלִימָא שְׁבַע שָׁנֵי סִבְעָא דִּהְיָנָה בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:
54	And the seven years of famine began to come, according as Joseph had said; and there was famine in all lands; but in all the land of Egypt there was bread.	וַתַּחֲלִינָה שְׁבַע שָׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כְּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לֶחֶם:	וַשְּׁרִיאַה שְׁבַע שָׁנֵי כַּפְנָא לְמִיתִי כְּמָא דְּאָמַר יוֹסֵף וַהֲוָה כַּפְנָא בְּכָל אֶרֶעְתָּא וּבְכָל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם הָוָה לַחֲמָא:

- (47) ותעש הארץ. כמרגומו, ואין הלשון נעקר מלשון עשייה: לקמצים. קומץ על קומץ, יד על יד היו אוזרים:
- (48) אבל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה. שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה ונותנין בתצואה מעפר המקום, ומעמיד את התצואה מלירקצ (נ"ל שהוא דעת רצי נחמיה ואין צריך כלל להגיה צרש"י כאשר עלה בדעת קצתם):
- (49) עד כי חדל לספור. עד כי חדלו הסופר לספור, והרי זה מקרא קצר: כי אין מספר. לפי שאין מספר והרי כי משמש צלשון דהא:
- (50) בשרם תבוא שנת הרעב. מכאן שאסור לאדם לשמש מטמו צשני רעבון (תענית יא.):

55	And when all the land of Egypt was famished, the people cried to Pharaoh for bread; and Pharaoh said unto all the Egyptians: 'Go unto Joseph; what he saith to you, do.'	ותרעב כל־ארץ מצרים ויצעק העם אל־פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל־מצרים לכו אל־יוסף אשר־יאמר לכם תעשו: ויבנו לכו תעבדון: וכפנת כל ארעא דמצרים ויצונו עמא קדם פרעה על לחמא ויאמר פרעה לכל מצראי אזילו לות יוסף דימר לכו תעבדון:	ותרעב כל־ארץ מצרים ויצעק העם אל־פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל־מצרים לכו אל־יוסף אשר־יאמר לכם תעשו: ויבנו לכו תעבדון: וכפנת כל ארעא דמצרים ויצונו עמא קדם פרעה על לחמא ויאמר פרעה לכל מצראי אזילו לות יוסף דימר לכו תעבדון:
56	And the famine was over all the face of the earth; and Joseph opened all the storehouses, and sold unto the Egyptians; and the famine was sore in the land of Egypt.	והרעב היה על כל־פני הארץ ויפתח יוסף את־כל־אשר בהם וישבר למצרים ויחזק הרעב בארץ מצרים: וכפנא הוה על כל אפי ארעא ופתח יוסף ית כל אוצריא דבהון עבדא וזבין למצראי ותקף כפנא בארעא דמצרים:	והרעב היה על כל־פני הארץ ויפתח יוסף את־כל־אשר בהם וישבר למצרים ויחזק הרעב בארץ מצרים: וכפנא הוה על כל אפי ארעא ופתח יוסף ית כל אוצריא דבהון עבדא וזבין למצראי ותקף כפנא בארעא דמצרים:
57	And all countries came into Egypt to Joseph to buy corn; because the famine was sore in all the earth.	וכל־הארץ באו מצרימה לשבר אל־יוסף כי־חזק הרעב בכל־הארץ: וכל דירי ארעא אתו למצרים למזבן עבדא מן יוסף ארי תקף כפנא בכל ארעא:	וכל־הארץ באו מצרימה לשבר אל־יוסף כי־חזק הרעב בכל־הארץ: וכל דירי ארעא אתו למצרים למזבן עבדא מן יוסף ארי תקף כפנא בכל ארעא:
XLII	Now Jacob saw that there was corn in Egypt, and Jacob said unto his sons: 'Why do ye look one upon another?'	וירא יעקב כי יש־שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו: ויחזא יעקב ארי אית עבדא מזבין במצרים ויאמר יעקב לבנוהי למא תתחזון:	וירא יעקב כי יש־שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו: ויחזא יעקב ארי אית עבדא מזבין במצרים ויאמר יעקב לבנוהי למא תתחזון:
2	And he said: 'Behold, I have heard that there is corn in Egypt. Get you down thither, and buy for us from thence; that we may live, and not die.'	ויאמר הנה שמעתי כי יש־שבר במצרים רדו־שמה ושברו־לנו מזם ונחיה ולא נמות: ואמר הא שמעתי ארי אית עבדא מזבין במצרים חתו לתמן וזבנו לנא מתמן ונחיה ולא נמות:	ויאמר הנה שמעתי כי יש־שבר במצרים רדו־שמה ושברו־לנו מזם ונחיה ולא נמות: ואמר הא שמעתי ארי אית עבדא מזבין במצרים חתו לתמן וזבנו לנא מתמן ונחיה ולא נמות:
3	And Joseph's ten brethren went down to buy corn from Egypt.	ויחדו אחי יוסף עשרא למזבן עבדא ממצרים: ויחדו אחי יוסף עשרא למזבן עבדא ממצרים:	ויחדו אחי יוסף עשרא למזבן עבדא ממצרים: ויחדו אחי יוסף עשרא למזבן עבדא ממצרים:

(55) ותרעב כל ארץ מצרים. שהקיצה תצואתם שאזרו, חוץ משל יוסף (צ"ל אה): אשר יאמר לכם תעשו. לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו, וכשבאו אלל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו, אמר להם ולמה לא צרתם צר, והלא הכריז לכם ששני הרעב באים, אמרו לו אספנו הרבה והקיצה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו, הרי גזר על התצואה והקיצה, מה אם יגזור עלינו ונמות:

(56) על כל פני הארץ. מי הם פני הארץ, אלו העשירים (צ"ל סם): את כל אשר בהם. כתרגומו די צהון עיבורא: וישבר למצרים. שבר לשון מכר ולשון קנין הוא, כאן משמש לשון מכר, שברו לנו מעט אכל, לשון קנין. ואל תאמר אינו כי אם תצואה, שאף ביין וחלב מזינו, ולכו שברו צלוא קסוף וצלוא מחיר יין וסלצ (ישעיה נה, א):

(57) וכל הארץ באו מצרימה. אל יוסף לשבור, ואם תדרשהו כסדרו, היה צריך לכתוב לשבור מן יוסף:
 (1) וירא יעקב כי יש שבר במצרים. ומהיכן ראה, והלא לא ראה אלא שמע, שנאמר הנה שמעתי וגו', ומהו וירא, ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר במצרים, ולא הייתה נצואה ממם להודיעו בפירוש שזה יוסף: למה תתראו. למה תראו עמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאילו אתם שבעים, כי צארתה שעה עדיין היה להם תצואה (תענית י:). (ולי נראה כפשוטו למה תתראו, למה יהו הכל מסתכלין בכם, ומתמיהים בכם שאין אתם מצקשים לכם אוכל צמחם מה שצידכם). ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחיה, למה תהיו כחושים צרעב, ודומה לו ומרנה גם הוא יורא (משלי יא, כה):

(2) רדו שמה. ולא אמר לכו, רמז למאמץ ועשר שנים שנשעבדו למצרים כמנין רדו:
 (3) וירדו אחי יוסף. ולא כתב בני יעקב, מלמד שהיו מתחרטים במכירתו, ונתנו לכם להתנהג עמו בצאחה, ולפדותו בכל

4	But Benjamin, Joseph's brother, Jacob sent not with his brethren; for he said: 'Lest peradventure harm befall him.'	וְאֶת־בְּנִימִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח וַיַּעֲקֹב אֶת־אֲחָיו כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאֲנוּ אִסּוֹן:	4
5	And the sons of Israel came to buy among those that came; for the famine was in the land of Caanan.	וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּר בָּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־הָיָה הָרָעָב בָּאֶרֶץ כְּנָעַן:	5
6	And Joseph was the governor over the land; he it was that sold to all the people of the land. And Joseph's brethren came, and bowed down to him with their faces to the earth.	וַיּוֹסֵף הוּא הַשְׂלִיט עַל־הָאֶרֶץ הוּא הַמְּשַׁבֵּיר לְכָל־עַם הָאֶרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחוּ־לוֹ אַפַּיִם אֲרָצָה:	6
7	And Joseph saw his brethren, and he knew them, but made himself strange unto them, and spoke roughly with them; and he said unto them: 'Whence come ye?' And they said: 'From the land of Canaan to buy food.'	וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת־אֲחָיו וַיִּכְרַם וַיַּתְנַבֵּר אֲלֵיהֶם וַיַּדְבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֵאֵין בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לִשְׁכַּר־אֶכָּל:	7
8	And Joseph knew his brethren, but they knew him not.	וַיִּכֶּר יוֹסֵף אֶת־אֲחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ:	8
9	And Joseph remembered the dreams which he dreamed of them, and said unto them: 'Ye are spies; to see the nakedness of the land ye are come.'	וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מְרִגְלִים אַתֶּם לְרֹאוֹת אֶת־עֲרֹת הָאֶרֶץ בָּאתֶם:	9
10	And they said unto him: 'Nay, my lord, but to buy food are thy servants come.'	וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנָי וְעַבְדֶּיךָ בָּאוּ לִשְׁכַּר־אֶכָּל:	10

ממון שיפסקו עליהם: עשרה. מה תלמוד לומר, והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח, אלא לענין האחוה היו חלוקין לעשרה, שלא היתה אהבת כולם ושנאת כולם שוה לו, אבל לענין לשכור צר, כלם לצ אחד להם (צ"ר צא, ז):

(4) פן יקראנו אסון. וצ"ל לא יקראנו אסון, אמר רבי אליעזר בן יעקב, מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (צ"ר שס ט):

(5) בתוך הבאים. מטמינין עממן שלא יכירו, לפי שזוהי להם אזהרה שלא יתראו כולם בפתח אחד, אלא שיכנס כל אחד בפתחו, כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולס נאים וכולס גזורים:

(6) וישתחוו לו אפים. נשתחוו לו על פניהם, וכן כל השתחואה פשוט ידיים ורגלים הוא (שצועות טז):

(7) ויתנבך אליהם. נעשה להם כנכרי בדברים לדבר קשות (צ"ר צא, ז):

(8) ויכר יוסף וגו'. לפי שהניחם חתומי זקן (צ"ל לט: כתובות כז): והם לא הכירוהו. שי"ל מאכלס בלא חתימת זקן. ועכשיו מלאוהו בחתימת זקן. ומדרש אגדה ויכר יוסף את אחיו, כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם, והם לא הכירוהו כשנפל בידם לנהוג בו אחוה:

(9) אשר חלם להם. עליהם, וידע שנתקיימו, שהרי השתחוו לו: ערות הארץ. גלוי הארץ, מהיכן היא נוחה ליכבש., כמו את מקדשה הערבה (ויקרא כ, יח), וכמו ערוס וערבה (יחזקאל טו, ז), וכן כל ערוה שצמקרא לשון גילוי. ותרגס אוינקלס נדקא דארעא, כמו נדקא בצ"ת, רעוע הבית, אבל לא נדקא לפרשו אחר לשון המקרא:

11	We are all one man's sons; we are upright men, thy servants are no spies.'	כִּלְנוּ בְנֵי אִישׁ־אֶחָד נַחֲנוּ בָנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הֵיוּ עֲבָדֶיךָ מְרֻגְלִים: אֲנִי־לִי:	פּוֹלְנָא בְנֵי גִבְרָא חַד נַחְנָא כִּיּוֹנֵי אֲנַחְנָא לֹא הֵווּ עֲבָדֶךָ אֶל־לִי:
12	And he said unto them: 'Nay, but to see the nakedness of the land ye are come.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִי־עָרֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת: וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עֶשֶׂר עֲבָדֶיךָ אֲחִים אֲנַחְנוּ בְנֵי אִישׁ־אֶחָד בָּאָרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקֶּטָן אֶת־ אֲבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינָנוּ:	וַאֲמַר לָהוֹן לֹא אֶלְהִין בְּדַקָּה דְּאֶרְעָא אֲתִיתוֹן לְמַחְנוּ: וַאֲמְרוּ תְרֵי עֶסֶר עֲבָדֶךָ אֲחִין אֲנַחְנָא בְנֵי גִבְרָא חַד בְּאֶרְעָא דְּכְנָעַן וְהָא זְעִירָא עִם אֲבוּנָא יּוֹמָא דִּין וְחַד לִיתוּהִי:
14	And Joseph said unto them: 'That is it that I spoke unto you, saying: Ye are spies.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם:	וַאֲמַר לָהוֹן יוֹסֵף הוּא דְּמִלִּילִית עִמָּכוֹן לְמִימַר אֶל־לִי אֲתוֹן:
15	Hereby ye shall be proved, as Pharaoh liveth, ye shall not go forth hence, except your youngest brother come hither.	בְּזֹאת תִּבְחָנוּ חֵי פַרְעֹה אִם־ תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בָּבוֹא אֲחִיכֶם הַקָּטָן הֵנָּה:	בְּדָא תִתְבַּחְרוּן חֵי פַרְעֹה אִם תִּפְקֹדוּן מִכָּא אֶלְהִין בְּמִיתִי אֲחוּכֹן זְעִירָא הֵכָא:
16	Send one of you, and let him fetch your brother, and ye shall be bound, that your words may be proved, whether there be truth in you; or else, as Pharaoh liveth, surely ye are spies.'	שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת־ אֲחִיכֶם וְאֹתָם הֶאֱסְרוּ וַיִּבְחָנוּ דְּבָרֵיכֶם הֲאִמַּת אֲתֹכֶם וְאִם־לֹא חֵי פַרְעֹה כִּי מְרֻגְלִים אַתֶּם:	שְׁלַחוּ מִכָּכוֹן חַד וַיִּדְבֵּר יְת אֲחוּכֹן וְאֹתוֹן תִּתְאֲסְרוּן וְתִתְבַּחְרוּן פְּתִגְמִיכֹן הַקְּשׁוּט אֲתוֹן אֲמַרִין וְאִם לֹא חֵי פַרְעֹה אֲרִי אֶל־לִי אֲתוֹן:
17	And he put them all together into ward three days.	וַיֹּאסֶף אֹתָם אֶל־מִשְׁמַר שְׁלֹשֶׁת יָמִים:	וּכְנַשׁ יְתָהוֹן לְבֵית מִטְרָא תְּלַתָּא יוֹמִין:
18	And Joseph said unto them the third day: 'This do, and live; for I fear God:	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בְּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וַחְיּוּ אֶת־ הָאֱלֹהִים אֲנִי יִרָא:	וַאֲמַר לָהוֹן יוֹסֵף בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה דָּא עֲבִידוּ וְאַתְקִימוּ מִן קֳדָם יי אֲנָא דְחִיל:

לח

- (10) לא אדני. לא תאמר כן, שהרי עבדיך צאו לשצר אוכל:
 (11) כלנו בני איש אחד נחנו. נלגה צהם רוח הקדש וכללוהו עמהם, שאף הוא בן אציהם: כבים. אמתיים כמו בן
 דְּבָרָא (שמות י, כט), בן צנות לְלִפְקֵד לְדָרַת (צמדצר כו, ז), וְעָבְדוּ לֹא כֵן צָדִי (ישעיה טו, ו):
 (12) כי ערות הארץ באתם לראות. שהרי נכנסתם צעירה שיערי העיר, למה לא נכנסתם צעיר אחד (צ"ר לא, ו):
 (13) ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו'. ובשציל אותו אחד שאינו, נתפורנו צעיר לצקשו:
 (14) הוא אשר דברתי. הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים, הוא האמת והנכון, וזה לפי פשוטו. ומדרשו, אמר להם,
 ואילו מנא אתם אותו ויפקדו עליכם ממון הרצה, תפדוהו, אמרו לו הן, אמר להם, ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום ממון
 מה תעשו, אמרו לכך צאנו, להרוג או ליהרג, אמר להם הוא אשר דברתי אליכם, להרוג בני העיר צאתם, מנחש אני בגזיע שלי,
 ששנים מכס החריצו כרך גדול של שסם:
 (15) חי פרעה. אם יחיה פרעה, כשהי' נשבע לשקר הי' נשבע בחיי פרעה: אם תצאו מזה: מן המקום הזה:
 (16) האמת אתכם. אם אמת אתכם. לפיכך ה"א נקוד פתח, שהוא כמו בלשון תימה, ואם לא תצאוהו חי פרעה כי מרגלים
 אתם:
 (17) משמר. בית האסורים:

19	if ye be upright men, let one of your brethren be bound in your prison-house; but go ye, carry corn for the famine of your houses;	אם פִּינִי אֶתוֹן אֲחוּכוֹן חַד יִתְאַסֵּר בְּבֵית מִטְרַחְכוֹן וְאֶתוֹן אִיזִילוּ אוֹבִילוּ עֲבוּרָא דְחֶסֶר בְּבֵיתֵיכֶם:	אם-כִּנִּים אַתֶּם אֲחֵיכֶם אֶחָד יִאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶּם וְאַתֶּם לְכוּ הִבִּיאוּ שֹׁבֵר רַעְבוֹן בְּתֵיכֶם:	חמישי
20	and bring your youngest brother unto me; so shall your words be verified, and ye shall not die.' And they did so.	וְיָת אֲחוּכוֹן זְעִירָא תִּיתּוֹן לְנָתִי וְיִתְהַמְנֹן פִּתְגָמֵיכוֹן וְלֹא תָמוּתוֹן וְעַבְדוּ כֵן:	וְאֶת-אֲחֵיכֶם תִּקְטֹן תִּבְיֹאוּ אֵלַי וְיֵאֱמָנוּ דְּבָרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ-כֵן:	20
21	And they said one to another: 'We are verily guilty concerning our brother, in that we saw the distress of his soul, when he besought us, and we would not hear; therefore is this distress come upon us.'	וְאָמְרוּ גְבֵר לְאַחֵיהִי בְקוּשָׁא חֲבִין אֲנַחְנָא עַל אֲחוּנָא דִּחֲזִינָא בְּעֵקֶת נַפְשִׁיהּ כַּד הָוָה מִתְחַנֵּן לָנָא וְלֹא קִבִּילָנָא מִנֵּיהּ עַל כֵּן אֲתַת לָנָא עֲקָתָא הָדָא:	וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו אָבֶל־אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל-אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוּ אֵלָינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל-כֵּן בָּאָה אֵלָינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת:	21
22	And Reuben answered them, saying: 'Spoke I not unto you, saying: Do not sin against the child; and ye would not hear? therefore also, behold, his blood is required.'	וְרֵעֹבֵן רָאִיב רָאִיבֵן יִתְהוֹן לְמִימַר הֲלֹא אָמַרְתִּי לְכוֹן לְמִימַר לֹא תַחֲטֹן בְּעוֹלִימָא וְלֹא קִבִּילְתוּן וְאִף דְּמִיָּה הָא מִתְבַּעִי:	וַיַּעַן רְאוּבֵן אֶתֶם לֹא־אָמַר הָלֹא־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֹא־אָמַר אֶל-תַּחֲטְאוּ בְּיָלֵד וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם-דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ:	22
23	And they knew not that Joseph understood them; for the interpreter was between them.	וְאִנּוּן לֹא יָדְעִין אַרִי שְׁמַע יוֹסֵף אַרִי מִתוֹרְגָמָן הָוָה בִּינִיָּהוֹן:	וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שָׁמַע יוֹסֵף כִּי הִמְלִיץ בֵּינֵהֶם:	23
24	And he turned himself about from them, and wept; and he returned to them, and spoke to them, and took Simeon from among them, and bound him before their eyes.	וְאִסְתַּחַר מִלִּנְתָּהוֹן וּבְכָא וְתָב לְנָתָהוֹן וּמִלִּיל עֲמָהוֹן וּדְבַר מִלְּתָהוֹן יָת שְׁמַעוֹן וְאָסֵר יִתִּיָּה לְעֵינֵיהוֹן:	וַיִּסַּב מֵעֲלֵיהֶם וַיִּבֶךְ וַיֵּשֶׁב אֲלֵהֶם וַיִּדְבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאֲתָם אֶת-שְׁמַעוֹן וַיֹּאסֵר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:	24

(19) בבית משמרכם. שאתם אסורים צו עכשיו: ואתם לכו הביאו. אל צית אציקם: שבר רעבון בתיכם. מה שקניתם לרעבון אנשי צתיכם:
(20) ויאמנו דבריכם. יתאמנו ויתקיימו, כמו אָמֵן אָמֵן (צמד צה, כז), וכמו יֵאֱמָנוּ נָא דְּצִרְךָ (מלכים"א ח, כז):
(21) אבל. כמרגמו בקושטא. וראיתי צראשית רצה (נא, ח) לישנא דרומאה (לשון בני גוגז) הוא, אצל צרם: באה אלינו. טעמו צדי"ת, לפי שהוא כלשון עבר, שכבר באה. ומרגמו אתה לנא:
(22) וגם דמו. אתין וגמין רבויין, דמו, וגם דם הזקן:
(23) והם לא ידעו כי שומע יוסף. מצין לשונם, וצפניו היו מדצרים כן: כי המליץ בינותם. כי כשהיו מדצרים עמו היה המליץ ביניהם, היודע לשון עצרי ולשון מצרי, והיה מליץ דצריהם ליוסף, ודצרי יוסף להם, לכך היו סבורים שאין יוסף מכיר כלשון עצרי: המליץ. זה מנשה בנו:
(24) ויסב מעליהם. נחרחק מעליהם, שלא יראוהו צוכה: ויבך. לפי ששמע שהיו מתחרטין: את שמעו. הוא השליכו לצור, הוא שאמר לנוי הנה בעל הַמְלוּמֹת הִלְקֵהָ צָא. דבר אחר, נחכוון יוסף להפרידו מלוי, שמא יתעצו שניהם להרוג אותו: ויאסר אותו לעיניהם. לא אסרו אלא לעיניהם, וכיון שיצאו, הוציאו והאכילו והשקהו (צ"ר נא, ח):

25	Then Joseph commanded to fill their vessels with corn, and to restore every man's money into his sack, and to give them provision for the way; and thus was it done unto them.	וַיִּצְוֵה יוֹסֵף וַיִּמְלֵא אֶת־כְּלֵיהֶם וַיִּסְפֶּה יוֹסֵף וַיְמַלֵּא אֶת־כָּסְפָם וַיִּתֵּן לָהֶם לְדַרְכָּם וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן:	וַיִּצְוֵה יוֹסֵף וַיִּמְלֵא אֶת־כְּלֵיהֶם וַיִּסְפֶּה יוֹסֵף וַיְמַלֵּא אֶת־כָּסְפָם וַיִּתֵּן לָהֶם לְדַרְכָּם וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן:
26	And they laded their asses with their corn, and departed thence.	וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם:	וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם:
27	And as one of them opened his sack to give his ass provender in the lodging-place, he espied his money; and, behold, it was in the mouth of his sack.	וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שָׁקוֹ לִתְתֹּמָתוֹ וַיִּסְפֹּא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלֹן וַיִּרְא אֶת־כָּסְפוֹ וַהֲגִידָהּ הוּא בְּפִי אִמְתָּתוֹ:	וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שָׁקוֹ לִתְתֹּמָתוֹ וַיִּסְפֹּא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלֹן וַיִּרְא אֶת־כָּסְפוֹ וַהֲגִידָהּ הוּא בְּפִי אִמְתָּתוֹ:
28	And he said unto his brethren: 'My money is restored; and, lo, it is even in my sack.' And their heart failed them, and they turned trembling one to another, saying: 'What is this that God hath done unto us?'	וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הוֹשֵׁב כְּסָפִי וְגַם הִנֵּה בְּאִמְתָּתִי וַיֵּצֵא לָבָם וַיִּחְרְדוּ אִישׁ אֶל־אֶחָיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ:	וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הוֹשֵׁב כְּסָפִי וְגַם הִנֵּה בְּאִמְתָּתִי וַיֵּצֵא לָבָם וַיִּחְרְדוּ אִישׁ אֶל־אֶחָיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ:
29	And they came unto Jacob their father unto the land of Canaan, and told him all that had befallen them, saying:	וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיִּגִּידוּ לוֹ אֶת־כָּל־הַקֶּרֶת אֲתָם לֵאמֹר:	וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיִּגִּידוּ לוֹ אֶת־כָּל־הַקֶּרֶת אֲתָם לֵאמֹר:
30	'The man, the lord of the land, spoke roughly with us, and took us for spies of the country.	דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אִתָּנוּ כְּמֹרְגָלִים אֶת־הָאָרֶץ:	דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אִתָּנוּ כְּמֹרְגָלִים אֶת־הָאָרֶץ:
31	And we said unto him: We are upright men; we are no spies.	וַנֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הָיִינוּ מְרֹגְלִים:	וַנֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הָיִינוּ מְרֹגְלִים:
32	We are twelve brethren, sons of our father; one is not, and the youngest is this day with our father in the land of Canaan. .	שְׁנַיִם־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אֲחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינָנו וְהַקָּטָן הַיּוֹם אֶת־אֲבִינוּ בָּאָרֶץ כְּנָעַן:	שְׁנַיִם־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אֲחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינָנו וְהַקָּטָן הַיּוֹם אֶת־אֲבִינוּ בָּאָרֶץ כְּנָעַן:

(27) ויפתח האחד. הוא לוי שנשא ריחל ויחיד משמעון בן זוגו: במלון. במקום שלנו צלילה: אמתחתו. הוא שק: (כח)
(28) וגם הנה באמתחתי. הכסף צועס המצואה: מה זאת עשה אלהים לנו. להציג לנו ליד עליילה זו, שלא הושג אלא להמעולל עלינו:

<p>33 And the man, the lord of the land, said unto us: Hereby shall I know that ye are upright men: leave one of your brethren with me, and take corn for the famine of your houses, and go your way.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֲדַע כִּי כֹנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם הָאֶחָד הֵנִיחוּ אֵתִי וְאֶת־ רַעְבּוֹן בְּתִיכֶם קָחוּ וּלְכוּ: וַיֹּאמֶר לָא גִבּוֹרָא רַבּוֹנָה דְּאַרְעָא בְּדָא אֲדַע אַרִי כִינִי אַתּוּן אַחוּכוֹן חַד שְׁבוּקוּ לְוִיתִי וְיָת עֲבוּרָא דְחֲסִיר בְּבִתְיִכוֹן סְבוּ וְאִיִּילוּ:</p>	<p>33 וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֲדַע כִּי כֹנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם הָאֶחָד הֵנִיחוּ אֵתִי וְאֶת־ רַעְבּוֹן בְּתִיכֶם קָחוּ וּלְכוּ:</p>
<p>34 And bring your youngest brother unto me; then shall I know that ye are no spies, but that ye are upright men; so will I deliver you your brother, and ye shall traffic in the land.'</p>	<p>וְאִיתוּ יָת אַחוּכוֹן זַעֲרָא לְוִיתִי וְאֲדַע אַרִי לָא אֲלִילִי אַתּוּן אַרִי כִינִי אַתּוּן יָת אַחוּכוֹן אַתּוּן לְכוּ וְיָת אֲרַעָא תַעֲבְדוּן בְּה סְחוּרְתָא:</p>	<p>34 וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטָן אֵלַי וְאֲדַעָה כִּי לֹא מְרַגְלִים אַתֶּם כִּי כֹנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֲתֵן לָכֶם וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ:</p>
<p>35 And it came to pass as they emptied their sacks, that, behold, every man's bundle of money was in his sack; and when they and their father saw their bundles of money, they were afraid.</p>	<p>וַהֲנָה אַנּוּן מְרִיקִין סְקִיחוּן וְהָא גִבּוֹר צָרָר כְּסָפִיה בְּסָקִיה וַחֲזוּ יָת צָרָרִי כְּסָפִיהוֹן אַנּוּן וְאֲבוּהוֹן וּדְחִילוּ:</p>	<p>35 וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׁקִיָּהֶם וַהֲנָה־אִישׁ צָרוּר־כְּסָפוֹ בְּשָׁקוֹ וַיֵּרְאוּ אֶת־צָרָרוֹת כְּסָפִיהֶם הֵמָּה וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ:</p>
<p>36 And Jacob their father said unto them: 'Me have ye bereaved of my children: Joseph is not, and Simeon is not, and ye will take Benjamin away; upon me are all these things come.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהוֹן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן יְתִי אַתְּכִילְתוּן יוֹסֵף לִיתוּהִי וְשִׁמְעוֹן לֹא הָיָה כֹּא וְיָת בְּנֵימִין תַּדְבְּרוּן עָלַי הַנּוֹאָה כּוּלְהוֹן:</p>	<p>36 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֲתִי שְׁכַלְתֶּם יוֹסֵף אֵינְנִי וְשִׁמְעוֹן אֵינְנִי וְאֶת־בְּנֵימִן תִּקְחוּ עָלַי הִנֵּה כָּל־נֶפֶשׁ:</p>
<p>37 And Reuben spoke unto his father, saying: 'Thou shalt slay my two sons, if I bring him not to thee; deliver him into my hand, and I will bring him back to thee.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן לְאֲבוּהִי לְמִימַר יָת תָּרִין בְּנֵי תַמִּית אִם לֹא אֵיבִיאֵנּוּ אֵלַיָּךְ תִּנָּה אֶתוֹ עַל־יָדִי וְאֲנִי אֲשִׁיבֵנּוּ אֵלַיָּךְ:</p>	<p>37 וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֵאמֹר אֶת־שְׁנֵי בְנֵי תַמִּית אִם־לֹא אֵבִיאֵנּוּ אֵלַיָּךְ תִּנָּה אֶתוֹ עַל־יָדִי וְאֲנִי אֲשִׁיבֵנּוּ אֵלַיָּךְ:</p>
<p>38 And he said: 'My son shall not go down with you; for his brother is dead, and he only is left; if harm befall him by the way in which ye go, then will ye bring down my gray hairs with sorrow to the grave.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָא יִיחֹת בְּרִי עִמָּכֶן אַרִי אַחוּהִי מִית וְהוּא בְּלַחְדוּתֵיה אֲשַׁתָּאד וַיַּעַרְעֵנִיה מוֹתָא בְּאוּרְחָא דְתַקְכוֹן בְּה וְתַחֲתוֹן יָת סִיבְתִי בְּדוּנָא לְשָׂאוּל:</p>	<p>38 וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי־אֲחִיו מֵת וְהוּא לְבָדּוֹ נִשְׂאָר וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָּהּ וְהוֹרִדְתֶּם אֶת־שִׁיבְתִי בִּיגּוֹן שְׂאוּלָּה:</p>
<p>XLIII And the famine was sore in the land.</p>	<p>וּכְפָא תַקִּיף בְּאַרְעָא:</p>	<p>וְהָרַעַב כָּבֵד בְּאֶרֶץ: XLIII</p>

(34) ואת הארץ תסחרו. תסוצנו. וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזרים וסוצנים אחר פרקמטיא:

(35) צרור כספו. קשר כספו:

(36) אתי שכלתם. מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף: שכלתם. כל מי שזניו אצודים קרוי שכול:

(38) לא ירד בני עמכם. לא קבל דבריו של ראובן, אמר, כדור שטעה הוא זה, הוא אומר להמית זניו, וכי זניו הם ולא זני זני (ז"ר נא, ט):

<p>2 And it came to pass, when they had eaten up the corn which they had brought out of Egypt, that their father said unto them: 'Go again, buy us a little food.'</p>	<p>וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ לֶאֱכֹל אֶת הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הָבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שֹׁבוּ שְׁבְרוּ-לָנוּ מִעֵט-אֶכֶל:</p>	<p>2 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ לֶאֱכֹל אֶת הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הָבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שֹׁבוּ שְׁבְרוּ-לָנוּ מִעֵט-אֶכֶל:</p>
<p>3 And Judah spoke unto him, saying: 'The man did earnestly forewarn us, saying: Ye shall not see my face, except your brother be with you.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הָעֵד הָעֵד בָּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא-תֵרְאוּ פָנַי בְּלֹתִי אֶחֱיִכֶם אִתְּכֶם:</p>	<p>3 וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הָעֵד הָעֵד בָּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא-תֵרְאוּ פָנַי בְּלֹתִי אֶחֱיִכֶם אִתְּכֶם:</p>
<p>4 If thou wilt send our brother with us, we will go down and buy thee food;</p>	<p>אִם אֵיתָךְ מְשַׁלַּח אֶת-אֲחִינוּ אֲתָנוּ נֵרְדָּה וְנִשְׁבְּרָה לָךְ אֶכֶל:</p>	<p>4 אִם-יִשְׁלַח מְשַׁלַּח אֶת-אֲחִינוּ אֲתָנוּ נֵרְדָּה וְנִשְׁבְּרָה לָךְ אֶכֶל:</p>
<p>5 but if thou wilt not send him, we will not go down, for the man said unto us: Ye shall not see my face, except your brother be with you.'</p>	<p>וְאִם לֹא-תֵרְדָּה בְּיָדֵינוּ אֶת-אֲחִינוּ אֲתָנוּ נֵרְדָּה וְנִשְׁבְּרָה לָךְ אֶכֶל:</p>	<p>5 וְאִם-אֵיתָךְ מְשַׁלַּח לֹא נֵרְדָּה בְּיָדֵינוּ אֶת-אֲחִינוּ אֲתָנוּ נֵרְדָּה וְנִשְׁבְּרָה לָךְ אֶכֶל:</p>
<p>6 And Israel said: 'Wherefore dealt ye so ill with me, as to tell the man whether ye had yet a brother?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה אֲבַאִישְׁתּוֹן לִי לְחַוָּאָה לְגִבְרָא הָעוֹד לְכוֹן אַחָא:</p>	<p>6 וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה הִרְעַתְתֶּם לִי לְחַוָּאָה לְאִישׁ הָעוֹד לְכֶם אַח:</p>
<p>7 And they said: 'The man asked straitly concerning ourselves, and concerning our kindred, saying: Is your father yet alive? have ye another brother? and we told him according to the tenor of these words; could we in any wise know that he would say: Bring your brother down?'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ שְׂאוֹל שְׂאוֹל הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלְדָּתָנוּ לֵאמֹר הָעוֹד אֲבִיכֶם חַי הֵיִשׁ לְכֶם אַח וְנִגְדָּה לּוֹ עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִנְדוּעַ נִדְּעַ כִּי יֹאמֶר הוֹרִידוּ אֶת-אֲחִיכֶם:</p>	<p>7 וַיֹּאמְרוּ שְׂאוֹל שְׂאוֹל הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלְדָּתָנוּ לֵאמֹר הָעוֹד אֲבִיכֶם חַי הֵיִשׁ לְכֶם אַח וְנִגְדָּה לּוֹ עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִנְדוּעַ נִדְּעַ כִּי יֹאמֶר הוֹרִידוּ אֶת-אֲחִיכֶם:</p>

(2) כאשר כלו לאכול. יהודה אמר להם הממטין לזקן עד שמכלה פת מן הזית: כאשר כלו. כד שז"א (והממטין כד ספיקו, טועה, פאָשֶׁר כָּלוּ הַמִּמְטִין לְשֹׁמֵר, מתורגס כד ספיקו, כששתו די ספוקס הוא גמר שתייתם. אזל זה כאשר כלו לאכול, כאשר תס האוכל הוא, וממטין כד שז"א):

(3) העד העיד. לשון התראה, שסתם התראה מתרה צו צפני עדים, וכן העידתי צָכֶם (דברים ל, יט), דָּהֵעַד צָכֶם (שמות יט, כא): לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם. לא תראוני בלא אחיכם אתכם. ואונקלוס תרגס אלהין כד אחוכון עמכון, יישז הדצר על אופנו, ולא דקדק לתרגס אחר לשון המקרא:

(7) לנו ולמולדתנו. למשפחותינו. ומדרשו, אפילו עניי (נ"א עני) (יש מפרשים לשון ענה, שמדברים ביחידות וזהו עני) עריסותינו גלה לנו: ונגד לו. שיש לנו אצ ואח: על פי הדברים האלה. על פי שאלותיו אשר שאל, הוזקקנו להגיד: כי יאמר. אשר יאמר, כי משמש בלשון אס, ואס משמש בלשון אשר, הרי זה שמוש אחד מארבע לשונות שמשמש כי, והוא אי, שהרי כי זה כמו אס, כמו עד אס דְּבָרִי דְּבָרִי:

<p>8 And Judah said unto Israel his father: 'Send the lad with me, and we will arise and go, that we may live, and not die, both we, and thou, and also our little ones.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוֹדָה אֶל-יִשְׂרָאֵל אָבִיו שְׁלַח הַנֶּעַר אִתִּי וְנִקְוָמָה וְנִלְכְּהָ וְנַחֲיֶיהָ וְלֹא נָמוּת גַּם-אֲנַחְנוּ גַם-אַתָּה גַם-טַפְּנוּ:</p>	<p>8 וַיֹּאמֶר יְהוֹדָה אֶל-יִשְׂרָאֵל אָבִיו שְׁלַח הַנֶּעַר אִתִּי וְנִקְוָמָה וְנִלְכְּהָ וְנַחֲיֶיהָ וְלֹא נָמוּת גַּם-אֲנַחְנוּ גַם-אַתָּה גַם-טַפְּנוּ:</p>
<p>9 I will be surety for him; of my hand shalt thou require him; if I bring him not unto thee, and set him before thee, then let me bear the blame for ever.</p>	<p>אֲנִי מְעַרְבֵנָּה בֵּית מִן יָדִי תִבְעֵינִיהָ אִם לֹא אֵיִתִּינֶיהָ לָךְ וְאֶקִּימֶנִיהָ קִדְמָךְ וְאֵיִתִּי חָטִי לָךְ כָּל יוֹמָיָא:</p>	<p>9 אֲנִי מְעַרְבֵנָּה מִיָּדִי תִבְקָשְׁנוּ אִם-לֹא תִבְיָאתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לָךְ כָּל-הַיָּמִים:</p>
<p>10 For except we had lingered, surely we had now returned a second time.'</p>	<p>אֲרִי אֵלָיו לֹא פוֹן בָּדָא אַתְּעַפְּבֵנָּה אֲרִי כֻּעַן תִּבְנָא דְנָן תִּרְתִּין זְמַנִּין:</p>	<p>10 כִּי לוֹלֵא הִתְמַהֲמַהְנוּ כִּי-עָתָה שָׁבְנוּ זֶה פַּעַמִּים:</p>
<p>11 And their father Israel said unto them: 'If it be so now, do this: take of the choice fruits of the land in your vessels, and carry down the man a present, a little balm, and a little honey, spicery and ladanum, nuts, and almonds;</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְהוֹן יִשְׂרָאֵל אָבוֹהוֹן אִם כֵּן הוּא דָּא עֲבִידוּ סְבוּ מִדְּמִשְׁבַּח בְּאַרְעָא בְּמִנְיֹכּוֹן וְאַחִיתוּ לְגִבְרָא תְּקֻרֻבְתָּא זְעִיר קִטְף וְזְעִיר דְּבִשׁ שְׁעָף וְלִטּוּם בּוּטָמִין וְשִׁגְדִין:</p>	<p>11 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אָבִיהֶם אִם-כֵּן אִפּוֹא זֹאת עֲשׂוּ קַחְו מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בְּכָל־יֶכֶם וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְחָה מֵעֵט צִרִי וּמֵעֵט דְּבִשׁ נִכְאת וְלִט בָּטָנִים וּשְׁקָדִים:</p>
<p>12 and take double money in your hand; and the money that was returned in the mouth of your sacks carry back in your hand; peradventure it was an oversight;</p>	<p>וְכִסְפָּא עַל חַד תִּרְיִן סְבוּ בִּידְכוֹן וְיִת כִּסְפָּא דְּאַתְתַּב בְּפִם טוּעֵיכוֹן תִּתִּיבוֹן בִּידְכוֹן דְּלִמָּא שְׁלוּ תִּת:</p>	<p>12 וְכִסֶּף מִשְׁנֶה קַחוּ בִּידְכֶם וְאֶת-הַכֶּסֶף הַמּוֹשֵׁב בְּפִי אִמְתַּחֲתִיכֶם תָּשִׁיבוּ בִּידְכֶם אוֹלִי מִשְׁנֶה הוּא:</p>
<p>13 take also your brother, and arise, go again unto the man;</p>	<p>וְיִת אַחֻיכוֹן דְּבִרוּ וְקוּמוּ תוּבוּ לָנָת גְּבֵרָא:</p>	<p>13 וְאֶת-אַחֵיכֶם קַחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל-הָאִישׁ:</p>
<p>14 and God Almighty give you mercy before the man, that he may release unto you your other brother and Benjamin. And as for me, if I be bereaved of my children, I am bereaved.'</p>	<p>וְאֵל שְׁדֵי יִתִּין לָכוֹן רַחֲמִין קִדְם גְּבֵרָא וְיִפְטֹר לָכוֹן יִת אַחֻיכוֹן אַחֲרָנָא וְיִת בְּנֵימִין וְאֲנִי כְּמָא דְּתַכִּילִית תַּכִּילִית:</p>	<p>וְאֵל שְׁדֵי יִתִּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ וְשַׁלַּח לָכֶם אֶת-אַחֵיכֶם אַחֵר וְאֶת-בְּנֵימִין וְאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכַלְתִּי שָׁכַלְתִּי:</p>

ל

(8) ונחיה. נלנה צו רוח הקדש, על ידי הליכה זו תחי רוחך, שנאמר וְתָחִי רֹחַ יַעֲקֹב חֲצִיקָה: ולא נמות. צרע, צנימין ספק יתפש ספק לא יתפש, ואנו כלנו מתים צרעז אס לא נלך, מוטע שתינת את הספק ותתפוש את הודאי: (9) והצגתי לפניך. שלא אציאנו אליך מת כי אס חיי: וחטאתי לך כל הימים. לעולם הצא: (10) לולא התמהמהנו. על ידך, כזר היינו שזים עס שמעון, ולא ננטערת כל הימים הללו: (11) אפוא. כל לשון אפוא לשון יתר הוא, לתקן המלה בלשון עברי, אס כן אודקק לעשות שאלחנו עמכם, צריך אני לחזור ולבקש איה פה תקנה וענה להשיאכם, ואומר אני זאת עשו: מזמרת הארץ. מתורגם מדמשצח צארעא, שהכל מזמרים עליו כשהוא צא לעולם: נכאת. שעוה. צראשית רצה (צא, יא): בשנים. לא ידעתי מה הם, וצפירוש א"צ של רבי מכיר ראיתי, פושטניא"ס, ודומה לי שהם אפרסקין (שפירזינע): (12) וכסף משנה. פי שנים כראשון: קחו בידכם. לשזור אוכל שמא הוקר השער: אולי משגה הוא. שמא הממונה על הצית שכמו שוגג:

<p>15 And the men took that present, and they took double money in their hand, and Benjamin; and rose up, and went down to Egypt, and stood before Joseph.</p>	<p>וַיָּסִיבוּ גִבְרִיָּא יֵת הַקְּרוֹבָתָא הָדָא וְעַל חֵד תְּרִין כֶּסֶף נָסִיבוּ בִידֵהוֹן וַיֵּדְבְּרוּ יֵת בְּנֵימִין וְקָמוּ וַיֵּנַחְתּוּ לְמִצְרַיִם וְקָמוּ קָדָם יוֹסֵף:</p>	<p>15 וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֵה־כֶּסֶף לָקְחוּ בִידָם וְאֶת־בְּנֵימִין וַיָּקָמוּ וַיֵּרָדּוּ מִצְרַיִם וַיַּעֲמֵדּוּ לִפְנֵי יוֹסֵף:</p>
<p>16 And when Joseph saw Benjamin with them, he said to the steward of his house: 'Bring the men into the house, and kill the beasts, and prepare the meat; for the men shall dine with me at noon.'</p>	<p>וַחֲזָא יוֹסֵף עִמָּהוֹן יֵת בְּנֵימִין וַאֲמַר לְדִמְמָנָא עַל בֵּיתָהּ אַעִיל יֵת גִּבְרִיָּא לְבֵיתָא וְכֹס נִכְסָתָא וְאִתְקִין אֲרֵי עָמִי אֲכָלִין גִּבְרִיָּא בְּשִׁירֹתָא:</p>	<p>ששי 16 וַיֵּרָא יוֹסֵף אֹתָם אֶת־בְּנֵימִין וַיֹּאמֶר לְאִשְׁרֵי עַל־בֵּיתוֹ הִבֵּא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבֵּיתָה וּטְבַח טֶבַח וְהָכֵן כִּי אֲתִי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בְּצִהָרִים:</p>
<p>17 And the man did as Joseph bade; and the man brought the men into Joseph's house.</p>	<p>וַעֲבַד גִּבְרָא כְּמָא דְאָמַר יוֹסֵף וַאֲעִיל גִּבְרָא יֵת גִּבְרִיָּא לְבֵית יוֹסֵף:</p>	<p>17 וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כְּאִשְׁרֵי אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה וַיֹּסֶף:</p>
<p>18 And the men were afraid, because they were brought into Joseph's house; and they said: 'Because of the money that was returned in our sacks at the first time are we brought in; that he may seek occasion against us, and fall upon us, and take us for bondmen, and our asses.'</p>	<p>וַדְּחִילוּ גִבְרִיָּא אֲרֵי אֲתַעֲלוּ לְבֵית יוֹסֵף וַאֲמָרוּ עַל עֵיסֵק כֶּסֶף דְּאִתְחַב בְּשׁוּעָנָא בְּקִדְמִיתָא אֲנַחְנָא מִתַּעֲלִין לְאִתְרַבְּרָא עֲלָנָא וּלְאִסְתַּקְפָּא עֲלָנָא וּלְמַקְנֵי יִתְנָא לְעַבְדִּין וּלְמַדְבַּר יֵת חֲמָרְנָא:</p>	<p>18 וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הֻבְּאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשֶּׁב בְּאִמְתַּחַתֵּינוּ בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מֻבְּאִים לְהַתְּגַלֵּל עֲלֵינוּ וּלְהַתְּנַפֵּל עֲלֵינוּ וּלְקַחַת אֲתָנוּ לְעַבְדִּים וְאֶת־חֲמָרֵינוּ:</p>
<p>19 And they came near to the steward of Joseph's house, and they spoke unto him at the door of the house,</p>	<p>וַקְרִיבוּ לִוְת גִּבְרָא דִּמְמוֹנָא עַל בֵּית יוֹסֵף וּמִלִּילֹו עֲמִיהּ בַּתְּרַע בֵּיתָא:</p>	<p>19 וַיִּגָּשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיֵּדְבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבַּיִת:</p>

(14) ואל שדי. מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה, הריני מתפלל עליכם: ואל שדי. שדי צנתינת רחמיו, וכדי היכולת צידו ליתן, יתן לכם רחמים, זה פשוטו. ומדרשו, מי שאמר לעולם די, יאמר די לזרותי, שלא שקטתי מנעורי, צרת לכן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין: ושלח לכם. ויפטר לכן כתרגומו, יפטרנו מאסוריו, לשון לקפשי יִשְׁלָחֵנוּ, ואינו נופל בתרגום לשון וישלח, שהרי לשם הם הולכים אללו: את אחיכם. זה שמעון: אחר. רוח הקודש נזרקה צו (צ"ר לא, ו), לרצות יוסף: ואני. עד שזכס אהיה שכול מספק: כאשר שכלתי. מיוסף ומשמעון: שכלתי. מצנימין:

(15) ואת בנימין. מתרגמין ודצרו ית צנימין, לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שזה כלשון ארמי, צדצר הנקח ציד מתרגמין ונסכ, וצדצר הנקח צהנהגת דצרים מתרגמין ודצר:

(16) וטבח טבח ודכן. כמו ולטבח טבח ולהכן, ואין טבח לשון צווי, שהיה לו לומר וטבח: בצחרים. זה מתורגם בשירותא, שהוא לשון סעודה ראשונה כלשון ארמי וצלע"ז דיזנ"ר, ויש הרצה בגמרא, שדא לכלבא שירותיה, צע אכולא שירותא (צרכות לט:), אכל כל תרגום של צהרים טיהרא:

(18) וייראו האנשים. כתוב הוא בשני יודין, ומרגומו ודחילו: כי הובאו בית יוסף. ואין דרך שאר הצאים לשצור צר ללון צצית יוסף כי אס צפונדקאות צצעיר. וייראו שאין זה אלא לאספס אל משמר: אנחנו מובאים. אל תוך הצית הזה: להתגולל. להיות מתגלגלת עלינו עלילת הכסף, ולהיותה נופלת עלינו. ואונקלוס שמתרגם ולאסתקפא עלנה, הוא לשון להחעולל, כדמתרגמין עלילת דצרים, חסקופי מלין, ולא מרגמו אחר לשון המקרא, ולהתגולל שמתרגם לאתצדצבא, הוא לשון גלת הוצב (קהלת יב, ו), והצצ גלטה העלטה (נחום ב, ח), שהוא לשון מלכות:

20	and said: 'Oh my lord, we came indeed down at the first time to buy food.	וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנָי יֵרֵדְנוּ בְּתַחֲלָה לְשֶׁבֶר-אֶכֶל: וַאֲמָרוּ בְּכַעַס רַבּוֹנִי מִיַּתַּח נִחְתָּנָא בְּקִדְמִיתָא לְמַזְבֵּן עֲבוּרָא:	20
21	And it came to pass, when we came to the lodging-place, that we opened our sacks, and, behold, every man's money was in the mouth of his sack, our money in full weight; and we have brought it back in our hand.	וַיְהִי כִּי-בָאֲנוּ אֶל-הַמָּלֹן וַנִּפְתָּחָהּ אֶת-אַמְתַּחֲתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף-אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחֲתוֹ כֶּסֶפִּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וַנִּשָּׁב אֹתוֹ בְּיָדֵנוּ: וַהֲיָה כַּד אָתִינָא לְבֵית מִבְתָּא וּפְתַחְנָא יָת טוּעֲנָנָא וְהָא כֶסֶף גָּבֵר בִּפְסָם טוּעֲנִיָּה כֶּסֶפָּנָא בְּמַתְקָלִיהָ וְאָתִיבְנָא יָתִיהָ בְּיָדָנָא:	21
22	And other money have we brought down in our hand to buy food. We know not who put our money in our sacks.'	וְכֶסֶף אֲחֵר הוֹרְדָנוּ בְּיָדֵנוּ לְשֶׁבֶר-אֶכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי-שָׁם כֶּסֶפִּנוּ בְּאַמְתַּחֲתֵינוּ: וְכֶסֶף אֲחֵרָנָא אָחִיתָנָא בְּיָדָנָא לְמַזְבֵּן עֲבוּרָא לֹא יָדַעְנָא מִן שׁוּי כֶּסֶפָּנָא בְּטוּעֲנָנָא:	22
23	And he said: 'Peace be to you, fear not; your God, and the God of your father, hath given you treasure in your sacks; I had your money.' And he brought Simeon out unto them.	וַיֹּאמֶר שְׁלוֹם לָכֶם אֶל-תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאַמְתַּחֲתֵיכֶם כֶּסֶפְכֶּם בָּא אֵלַי וַיּוֹצֵא אֱלֹהִים אֶת-שְׁמֵעוֹן: וַאֲמַר שְׁלָם לָכוֹן לֹא תִדְחֲלוּן אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵי דְאַבּוּכוֹן יְהִי לָכוֹן סִימֹן בְּטוּעֲנִיכוֹן כֶּסֶפְכוֹן אֵתָא לְנֹתִי וְאַפִּיק לְוַתְּהוֹן יָת שְׁמֵעוֹן:	23
24	And the man brought the men into Joseph's house, and gave them water, and they washed their feet; and he gave their asses provender.	וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת-הָאֲנָשִׁים בֵּיתָהּ יוֹסֵף וַיִּתֵּן-מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא לַחֲמִירֵיהֶם: וְאֶעֱיֵל גּוֹבְרָא יָת גּוֹבְרִיא בֵּית יוֹסֵף וַיִּהֲב מֵיָא וְאַסְחוּ רַגְלֵיהוֹן וַיִּהֲב כֶּסֶתָא לַחֲמִירֵהוֹן:	24
25	And they made ready the present against Joseph's coming at noon; for they heard that they should eat bread there.	וַיַּכְיֵנוּ אֶת-הַמִּנְחָה עַד-בּוֹא יוֹסֵף בִּצְהָרִים כִּי שָׁמְעוּ כִּי-שָׁם יֵאָכְלוּ לֶחֶם: וְאִתְקִינוּ יָת תְּקֻרוֹבְתָא עַד דְּעָאֵל יוֹסֵף בְּשִׁירוֹתָא אַרִי שָׁמְעוּ אַרִי תַמָּן אֶכְלִין לַחֲמָא:	25
26	And when Joseph came home, they brought him the present which was in their hand into the house, and bowed down to him to the earth.	וַיָּבֵא יוֹסֵף הַבֵּיתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת-הַמִּנְחָה אֲשֶׁר-בְּיָדָם הַבֵּיתָה וַיִּשְׁתַּחֲוּ-לוֹ אֶרְצָה: וְעָאֵל יוֹסֵף לְבֵיתָא וְאֶעֱיֵלוּ לִיָּה יָת תְּקֻרוֹבְתָא דְּבִנְדָהוֹן לְבֵיתָא וְסָגִידוּ לִיָּה עַל אֶרְעָא:	26

- (20) בי אדוני. לשון צעיא ומחננונים, הוא צלשון ארמי צייא (סנהדרין סד). ירד ירדנו. ירידה הוא לנו, רגילים היינו לפרנס אחרים, עכשיו אנו צריכים לך (צ"ר נב, ד);
- (23) אלהיכם. צדקתם, ואם אין זכותם כדאי, אלהי אביכם, צדקת אביכם נתן לכם מטמון;
- (24) ויבא האיש. הבאה אחר הצאה, לפי שהיו דוחפים אותו מוץ, עד שדצרו אליו פתח הבית, ומשאמר להם שלום לכם, נמשכו וצאו אחריו;
- (25) ויבינו. הזמינו, עטרוהו בכלים נאים;
- (26) הביתה. מפרוזדור לטרקלין. (נראה דיוקו דרש"י מהביתה צתראה, ויציאו לו את המנחה אשר צידם הביתה, דקשה לו הלא כבר הוצאו צימו של יוסף, אלא על כרחך צריך לומר מפרוזדור לטרקלין, ודו"ק):

27	And he asked them of their welfare, and said: 'Is your father well, the old man of whom ye spoke? Is he yet alive?'	וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר וַשָּׂאִיל לְהוֹן לְשָׁלוֹם וַאֲמַר הַשָּׁלוֹם אֲבִיכֶם הִזְקֵן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם הַעֲדָנִי חַי:	27
28	And they said: 'Thy servant our father is well, he is yet alive.' And they bowed the head, and made obeisance.	וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאֲבִינוֹ עֲדָנִי חַי וַיִּקְדּוּ (כ' וישתחו) [ק'] וַיִּשְׁתַּחֲוּ:	28
29	And he lifted up his eyes, and saw Benjamin his brother, his mother's son, and said: 'Is this your youngest brother of whom ye spoke unto me?' And he said: 'God be gracious unto thee, my son.'	וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-בְּנִימִין אַחִיו בֶּן-אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטָן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם אֵלַי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַנֵּךְ בְּנִי:	29
30	And Joseph made haste; for his heart yearned toward his brother; and he sought where to weep; and he entered into his chamber, and wept there.	וַיַּמְהֵר יוֹסֵף כִּי-נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל-אַחִיו וַיִּבְקֶשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחֲדָרָה וַיִּבְכֶּה שָׁמָּה:	30
31	And he washed his face, and came out; and he refrained himself, and said: 'Set on bread.'	וַיִּרְתֵּץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפֵּק וַיֹּאמֶר שִׁימוּ לֶחֶם:	31
32	And they set on for him by himself, and for them by themselves, and for the Egyptians, that did eat with him, by themselves; because the Egyptians might not eat bread with the Hebrews; for that is an abomination unto the Egyptians.	וַיִּשְׁימוּ לוֹ לִבְדּוֹ וּלְהֶם לִבְדָּם וּלְמִצְרַיִם הָאֲכָלִים אֹתוֹ לִבְדָּם כִּי לֹא יִכְלֹן הַמִּצְרַיִם לֶאֱכֹל אֶת-הָעֵבְרִים לֶחֶם כִּי-תוֹעֵבָה הוּא לְמִצְרַיִם:	32

- (28) ויקדו וישתחו. על שאלת שלום. קידה כפיפת קדקד, השתחוואה משתטח לארץ:
- (29) אלהים יחנך בני. צאצא שצטים שמענו חנינה, אֲשֶׁר חָנַן אֱלֹהִים אֶת עַבְדְּךָ, ובנימין עדיין לא נולד, לכן צרכו יוסף צחנינה:
- (30) כי נכמרו רחמיו. שאלו יש לך אח מאם, אמר לו אח היה לי ואיני יודע היכן הוא, יש לך בנים, אמר לו יש לי עשרה, אמר לו ומה שמם, אמר לו, בלע ובכר וכו', אמר לו מה טיבן של שמות הללו, אמר לו כלם על שם אחי והצרות אשר מצאוהו, בלע, שנבלע צין האומות. צכר, שהיה צכור לאמו. אשצל, ששצאו אל. גרא, שנחגייר צאכסניא. ונעמן, שהיה נעים ביותר. אחי וראש, אחי היה וראשי היה. מפיס, מפני אצי למד. וחפס, שלא ראה חופתי ולא ראיתי אני חופתו. וארד, שירד לצין האומות, כדאיתא במס' סוטה (לו:), מיד נכמרו רחמיו: נכמרו. נחממו, ובלשון משנה על הכומר של זיתים (צבא מליעא עד.), ובלשון ארמי במכמר צשרא (פסחים נח.), ובמקרא עורגו קטגור נקמרו, נחממו ונקמטו קמטים קמטים, מפגי זלעפות קעב. כן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונתכוץ:
- (31) ויתאפק. נחאמן, והוא לשון וימצי אפיקים רפה (איוצ יב, כא), וכן אפיקי מגגים (שם מא, ז), חוזק:
- (32) כי תועבה היא. דבר שנאוי הוא למצרים לאכול את העברים, ואונקלוס נתן טעם לדבר:

33 And they sat before him, the firstborn according to his birthright, and the youngest according to his youth; and the men marvelled one with another.	וַיֵּשְׁבוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן כַּבְּכָרְתּוֹ וְהַצֵּעִיר כַּצִּעְרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ:	33
34 And portions were taken unto them from before him; but Benjamin's portion was five times so much as any of theirs. And they drank, and were merry with him.	וַיֵּשֶׂא מִשָּׂאת מֵאֵת פָּנָיו אֱלֹהִים וַתֵּרֶב מִשָּׂאת בְּנִימִן מִמִּשָּׂאת כָּל־חֲמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ:	34
XLIV And he commanded the steward of his house, saying: 'Fill the men's sacks with food, as much as they can carry, and put every man's money in his sack's mouth.	וַיֹּצִי אֶת-אֲשֶׁר עַל-בֵּיתוֹ לֹאמֹר: מִלֵּא אֶת-אֲמֹתַחַת הָאֲנָשִׁים אֶכֶל כַּאֲשֶׁר יוֹכְלוֹן שָׂאת וְשִׁים כֶּסֶף-אִישׁ בְּפִי אֲמֹתַחַתוֹ:	XLIV
2 And put my goblet, the silver goblet, in the sack's mouth of the youngest, and his corn money.' And he did according to the word that Joseph had spoken.	וְאֶת-גִּבְעִי גִבֵּיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אֲמֹתַחַת הַקֶּטָן וְאֶת כֶּסֶף שִׁכְרוֹ יִעַשׂ כַּדָּבָר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר:	2
3 As soon as the morning was light, the men were sent away, they and their asses.	הַבֹּקֶר אֹזֵר וְהָאֲנָשִׁים שָׁלְחוּ הֵמָּה וְחֲמֹרֵיהֶם:	3
4 And when they were gone out of the city, and were not yet far off, Joseph said unto his steward: 'Up, follow after the men; and when thou dost overtake them, say unto them: Wherefore have ye rewarded evil for good?	הֵם יֵצְאוּ אֶת-הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וַיּוֹסֶף אֹמֵר לְאֲשֶׁר עַל-בֵּיתוֹ קוּם רֹדֵף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשְׁתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שָׁלַמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה:	4
5 Is not this it in which my lord drinketh, and whereby he indeed divineth? ye have done evil in so doing.'	הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נֹחֵשׁ יִנְחֹשׁ בּוֹ הֲרַעַתֶּם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם:	5
6 And he overtook them, and he spoke unto them these words.	וַיִּשְׁגֹּם וַיִּדְבֹּר אֱלֹהִים אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:	6

(33) הזכר כזכרתו. מכה בגביע וקורא, ראובן שמעון לוי יהודה יששכר וזבולון בני אס אחת, הסבו כסדר הזה שהוא סדר חולדותיכם, וכן כולם, כיון שהגיע לזנימין, אמר, זה אין לו אס ואני אין לי אס, יש אצלי:

(34) משאות. מנות: חמש ידות. חלקן עם אחיו, ומשאת יוסף ואסנת, ומנשה ואפרים: וישכרו אמו. ומיום שמכרוהו לא שמו יין ולא הוא שמה יין, ואותו היום שמו (ב"ר נב, ה) גביע. כוס ארוך, וקורין לו מדריג"ש (רעמר):

7	<p>And they said unto him: 'Wherefore speaketh my lord such words as these? Far be it from thy servants that they should do such a thing.</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנָי כְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה חֲלִילָה לְעַבְדֶּיךָ מַעֲשׂוֹת כְּדִבְרֵי הַזֶּה: וַאֲמָרוּ לִיהוָה לָמָּה יִמְלִיל רַבּוֹנִי כִּפְתֹּנֵי מִצְרַיִם הָאֵלֶּין חֵס לְעַבְדְּךָ מִלְמַעַבְדְּךָ מִלְמַעַבְדְּךָ הָדִין:</p>	7
8	<p>Behold, the money, which we found in our sacks' mouths, we brought back unto thee out of the land of Canaan; how then should we steal out of thy lord's house silver or gold?</p>	<p>הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מִצְאָנוּ בְּפִי אִמָּתֵנוּ הֵשִׁיבָנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאִיךָ נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב: הֵא כֶסֶף דָּאֲשַׁכְחָנָא בְּפֹמֵם טוֹעֲנָנָא אֲתִיבְנָהּ לָךְ מֵאֶרֶץ דְּכְנָעַן וְאִיכְדִין נִגְנֹב מִבֵּית רַבּוֹנְךָ מִנִּין דְּכֶסֶף אוֹ מִנִּין דְּזָהָב:</p>	8
9	<p>With whomsoever of thy servants it be found, let him die, and we also will be my lord's bondmen.'</p>	<p>אֲשֶׁר יִמָּצָא אִתּוֹ מֵעַבְדֶּיךָ וּמֵת וְגַם-אֲנָחְנוּ נָהִיָּה לְאֲדֹנֵי לְעַבְדִּים: דִּישְׁתַּכַּח עִמָּיה מֵעַבְדְּךָ יִתְקַטִּיל וְאִךְ אֲנַחְנָא נָהִי לְרַבּוֹנִי לְעַבְדִּין:</p>	9
10	<p>And he said: 'Now also let it be according unto your words: he with whom it is found shall be my bondman; and ye shall be blameless.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר גַּם-עַתָּה כְּדִבְרֵיכֶם כֵּן- הוּא אֲשֶׁר יִמָּצָא אִתּוֹ וְהִיָּה-לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּים: וַאֲמַר אִךְ כֵּעַן כִּפְתֹּנֵיכֶם כֵּן הוּא דִישְׁתַּכַּח עִמָּיה יְהִי לִי עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּין וְכֹאִין:</p>	10
11	<p>Then they hastened, and took down every man his sack to the ground, and opened every man his sack.</p>	<p>וַיַּמְהָרוּ וַיֹּרְדוּ אִישׁ אֶת אִמָּתוֹתָיו אֶרֶץ וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אִמָּתוֹתָיו: וַאֲחִיאוּ וַאֲחִיתוּ גִבְרֵי יֵת טוֹעֲנֵיהּ לְאֶרֶץ וַיִּפְתְּחוּ גִבְרֵי טוֹעֲנֵיהּ:</p>	11
12	<p>And he searched, beginning at the eldest, and leaving off at the youngest; and the goblet was found in Benjamin's sack.</p>	<p>וַיַּחְפֹּשׂ בְּגֹדוֹל הַחֹל וּבְקָטָן כָּלָה וַיִּמָּצֵא הַגִּבִּיעַ בְּאִמָּתוֹת בְּנִימִן: וּבְלֶשׁ בְּרַבָּא שָׂרִי וּבְזַעֲרָא שִׁיזִי וַאֲשַׁתְּכַח כְּלִידָא בְּטוֹעֲנָא דְּבְנִימִין:</p>	12
13	<p>And they rent their clothes, and laded every man his ass, and returned to the city.</p>	<p>וַיִּקְרְעוּ שְׂמֹלֵתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל-חֲמֹרֹו וַיֵּשְׁבוּ הָעִירָה: וּבְזַעֲרוּ לְבוּשֵׁיהֶן וַיִּרְמוּ גִבְרֵי עַל חֲמֹרֵיהֶם וַתָּבוּ לְקִרְתָּא:</p>	13
14	<p>And Judah and his brethren came to Joseph's house, and he was yet there; and they fell before him on the ground.</p>	<p>וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֵנִי שָׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אֶרֶצָה: וְעָאֵל יְהוּדָה וְאֶחָוֵהּ לְבֵית יוֹסֵף וְהוּא עַד כֵּעַן תָּמֹן וַנִּפְּלוּ קִדְמוֹהִי עַל אֶרֶץ:</p>	מפטיר

- (7) חלילה לעבדיך. חולין הוא לנו, לשון גנאי. ומרגום חס לעבדיך, חס מאת הקב"ה יהי עלינו מעשות זאת, והרצה יש בגמרא, חס ושלום:
- (8) הן כסף אשר מצאנו. זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים בחורה, וכלן מניין צדראשית רצה (ז, 35):
- (10) גם עתה כדבריהם. אף זו מן הדין אמת, כדבריהם כן הוא, שכלם חייבים בדבר, עשרה שנמצאת גניבה ציד אחד מהם כלם נחפשים, אצל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין, אשר ימצא אחי יהיה לי עבד:
- (12) בגדול החל. שלא ירגישו שהיה יודע היכן הוא:
- (13) ויעמס איש על חמורו. צעלי זרוע היו, ולא הוצרכו לסייע זה את זה לטעון: וישובו העירה. מטרפולין היתה, והוא אומר העירה, העיר כל שהוא, אלא שלא היתה צענייה אלא כעיר צעניונית של עשרה בני אדם לענין המלחמה:
- (14) עודנו שם. שהיה ממתיין להם:

15	And Joseph said unto them: 'What deed is this that ye have done? know ye not that such a man as I will indeed divine?'	וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מַה־הַמַּעֲשֶׂה הִזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלֹא יָדַעְתֶּם כִּי־נִחַשׁ יִנְחֹשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כְּמוֹנִי:	נֹאמַר לָהֶן יוֹסֵף מָא עוֹבְדָא הָדִין דְּעִבְדִּיתוֹן הֲלֹא יָדַעְתוֹן אַרְי בְּדָקָא מְבַדִּיק גְּבָרָא דִּכְוָתִי:
16	And Judah said: 'What shall we say unto my lord? what shall we speak? or how shall we clear ourselves? God hath found out the iniquity of thy servants; behold, we are my lord's bondmen, both we, and he also in whose hand the cup is found.'	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לְאֹדְנִי מַה־נִּדְבָּר וּמַה־נִּצְטָדֵק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת־עֲוֹנוֹ הִנֵּנוּ עֲבָדִים לְאֹדְנִי גַם־אֲנִי וְגַם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגִּבֵּיעַ בְּיָדוֹ:	נֹאמַר יְהוּדָה מָא נִימַר לְרַבּוֹנִי מָא נִמְלִיל וּמָא נִזְכִּי מִן קָדָם יְיָ אֲשִׁתְכַח חוּבָא בְּעַבְדֶּךָ הָא אֲנַחְנָא עֲבָדִין לְרַבּוֹנִי אַף אֲנַחְנָא אַף דְּאֲשִׁתְכַח כְּלִידָא בְּיָדֶיהָ:
17	And he said: 'Far be it from me that I should do so; the man in whose hand the goblet is found, he shall be my bondman; but as for you, get you up in peace unto your father.'	וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִּי מִעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגִּבֵּיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם: (ס)	נֹאמַר חֹס לִי מִלַּמְעַבְד דָּא גְבָרָא דְּאֲשִׁתְכַח כְּלִידָא בְּיָדֶיהָ הוּא יְהִי לִי עֲבָדָא וְאַתּוֹן סְקוּ לְשָׁלָם לְוֹת אֲבוּכוֹן:
<p><i>The Haftara is I Kings 3:15 - 4:1 on page 254. On Hanukka, read the Maftir on page 264. See there for notes on which Maftir to read. The Haftara for the first Shabbat on Hanukka is on page 272, and for the second Shabbat on page 274. If Shabbat and Hanukka coincides with Rosh Hodesh, combine the 6th and 7th aliyot of the parsha, read the Maftir for Rosh Hodesh as the 7th aliya on page 259, and read the Maftir and Haftara for Shabbat Hanukka.</i></p>			
18	Then Judah came near unto him, and said: 'Oh my lord, let thy servant, I pray thee, speak a word in my lord's ears, and let not thine anger burn against thy servant; for thou art even as Pharaoh.'	וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֹדְנִי יִדְבָּר־נָא עִבְדֶּךָ דְּבָר בְּאָזְנִי אֹדְנִי וְאֶל־יְחִיר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כְמוֹךָ כָּפַרְעֹה:	וּקְרִיב לְוֹתִיהָ יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בְּכַעַו רַבּוֹנִי יִמְלִיל כְּעַן עֲבָדֶךָ פִּתְגָמָא קָדָם רַבּוֹנִי וְלֹא יִתְקַף רִיגוֹךָ בְּעַבְדֶּךָ אַרְי כְּפַרְעֹה כִּין אֹתִי:

- (15) הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו'. הלא ידעתם כי איש חשוב כמוני יודע לנחש, ולדעת מדעת ומסכר ואזינה כי אתם גנבתם הגביע:
- (16) האלהים מצא. יודעים אנו שלא סרחנו, אבל מאת המקום נהיתה להציא לנו זאת, מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו: ומה נצטדק. לשון דקדק, וכן כל תיבה שחלת יסודה "ד"ו היא צאה לדבר בלשון מתפעל או נתפעל, ונתן ט"ת במקום תי"ו, ואינו נותנה לפני אות ראשונה של יסוד התיבה, אלא באמצע אותיות העיקר, כגון נצטדק מגזרת דקדק, ויצטבע מגזרת זבע, ויצטיירו מגזרת ציר לאמונים, הצטיירו מגזרת זצה לדקדק. ותיבה שחלתה סמ"ך או ש"ן כשהיא מתפעלת, התי"ו מפרדת את אותיות העיקר כגון, ויספצל הקנצ (קהלת יב, ה), מגזרת סבל. משפצל הוית צקנניא (דניאל ז, ח), מגזרת סכל. וישפמר הקות עמרי (מיכה ו, טז), מגזרת שמר. וסר מרע משחולל (ישעיה נט, טו), מגזרת מוליד יועצים שולל (איוב יב, יז). מקפולל צעמי (שמות ט, יז), מגזרת דקך לא סלולה (ירמיה יח, טו):
- (18) ויגש אליו. דבר באזני אדני. יכנסו דברי באזניך (צ"ר ג, ו): ואל יחר אפך. מכאן אתה למד שדבר אליו קשות: כי כמוך כפרעה. חשוב אתה צעיני כמלך, זהו פשוטו, ומדרשו (צ"ר סס). סופך ללקות עליו בצרעת, כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה, על לילה אחת שעבדה. דבר אחר, מה פרעה גזר ואינו מקיים, מצטייר ואינו עושה, אף אתה כן, וכי זו היא שימת עין, שאמרת לשום עיניך עליו. דבר אחר כי כמוך כפרעה, אם תקניטני, אהרוג אותך ואת אדוניך (צ"ר סס):

19	My lord asked his servants, saying: Have ye a father, or a brother?	רַבּוֹנִי שָׁאַל יְתַ עֲבָדָיו לְמִימַר הֲאֵית לָכֹן אָבָא אוֹ אָחָא:	אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח:	19
20	And we said unto my lord: We have a father, an old man, and a child of his old age, a little one; and his brother is dead, and he alone is left of his mother, and his father loveth him.	וַנֹּאמְרָא לְרַבּוֹנִי אֵית לָנָא אָבָא סְבָא וּבֶר סִבְתִּין זְעִיר וְאָחוּהִי מִית וְאִשְׁתָּאֵר הוּא בְּלַחֲדוּהִי לְאֻמִּיה וְאָבוּהִי רַחִים לִיה:	וַנֹּאמְר' אֶל־אֲדֹנִי יִשְׁלַנּוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זָקֵנִים קָטָן וְאָחִיו מָת וַיִּהְיֶה הוּא לְבֶדּוֹ לְאֻמוֹ וְאָבִיו אֲהָבּוֹ:	20
21	And thou saidst unto thy servants: Bring him down unto me, that I may set mine eyes upon him.	וַתֹּאמַרְתָּ לְעֲבָדֶיךָ אַחְתִּיהִי לְוִתִּי וְאֲשִׁימָה עֵינֵי עָלָיו:	וַתֹּאמַר' אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרְדֶהוּ אֵלַי וְאֲשִׁימָה עֵינֵי עָלָיו:	21
22	And we said unto my lord: The lad cannot leave his father; for if he should leave his father, his father would die.	וַנֹּאמְרָא לְרַבּוֹנִי לֹא יִפּוֹל עוֹלִימָא לְמַשְׁבַּק יְתַ אָבוּהִי אִם יִשְׁבּוֹק יְתַ אָבוּהִי יָמוּת:	וַנֹּאמְר' אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יִוָּכַל הַנֶּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעֹזֵב אֶת־אָבִיו נָמָת:	22
23	And thou saidst unto thy servants: Except your youngest brother come down with you, ye shall see my face no more.	וַתֹּאמַרְתָּ לְעֲבָדֶיךָ אִם לֹא יִיחֹת אָחוּכֹן זְעִירָא עִמָּכֹן לֹא תִּסְפּוֹן לְרָאוֹת פָּנֵי:	וַתֹּאמַר' אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אָחִיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא תִּסְפּוֹן לְרָאוֹת פָּנֵי:	23
24	And it came to pass when we came up unto thy servant my father, we told him the words of my lord.	וַהֲוָה כַּד סְלִיקְנָא לְוִת עֲבָדֶיךָ אָבָא וְחוּיָנָא לִיה יְתַ פְּתַגְמִי רַבּוֹנִי:	וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עֲבָדֶיךָ אָבִי וַנִּגְדַּלְו אֶת דְּבָרֵי אֲדֹנִי:	24
25	And our father said: Go again, buy us a little food.	וַאֲמַר אָבוּנָא תוּבּוּ זָבוּנִי לָנָא זְעִיר עֲבוּרָא:	וַיֹּאמַר אָבוּנִי שָׁבוּ שְׁבִרו־לָנוּ מַעֲט־אֶכֶּל:	25
26	And we said: We cannot go down; if our youngest brother be with us, then will we go down; for we may not see the man's face, except our youngest brother be with us.	וַנֹּאמְרָא לֹא נִפּוֹל לְמִיחַת אִם אֵית אָחוּנָא זְעִירָא עִמָּנָא וְנִיחֹת אָרִי לֹא נִפּוֹל לְמַחֲזִי אִפִּי גוּבְרָא וְאָחוּנָא זְעִירָא לִיתוּהִי עִמָּנָא:	וַנֹּאמְר' לֹא נוּכַל לְרֵדָת אִם־ יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטָן אִתְּנוּ וְיֵרֵדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לְרָאוֹת פָּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטָן אֵינְנוּ אִתְּנוּ:	26
27	And thy servant my father said unto us: Ye know that my wife bore me two sons;	וַאֲמַר עֲבָדֶיךָ אָבָא לָנָא אַתּוֹן יָדַעְתּוֹן אָרִי תְרִין יְלִידַת לִי אַתְתִּי:	וַיֹּאמַר עֲבָדֶיךָ אָבִי אֵלִינוּ אַתֶּם יָדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יִלְדָה־לִּי אֲשֵׁתִי:	27

(19) אדני שאל את עבדיו. מתחלה בעלילה צאת עלינו, למה היה לך לשאול כל אלה, צחק היינו מצקשים, או אחותנו אתה מצקש, ואף על פי כן ונאמר אל אדוני, לא כחדנו ממך דבר (ז"ר שם ח):
(20) ואחיו מת. מפני היראה היה מוסיף דבר שקר מפיו, אמר, אם אומר לו שהוא קיים, יאמר הציאהו אלזי: לבדו לאמו. מאותו האס אין לו עוד אח:
(22) ועזב את אביו ומת. אס יעזוב את אביו, דואגיס אנו שמא ימות בדרך, שהרי אמו בדרך מתה:

28	and the one went out from me, and I said: Surely he is torn in pieces; and I have not seen him since;	וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאֵתִי וְאָמַר אֶדְ טָרַף טָרַף וְלֹא רָאִיתִיו עַד־ הַנֶּה:	28
29	and if ye take this one also from me, and harm befall him, ye will bring down my gray hairs with sorrow to the grave.	וְלִקְחַתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעַם פָּנֵי וְקָרְהוּ אֶסּוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־ שִׁיבְתִי בְרַעַה שְׂאֵלָה:	29
30	Now therefore when I come to thy servant my father, and the lad is not with us; seeing that his soul is bound up with the lad's soul;	וְעַתָּה כִּבְאִי אֶל־עֲבָדְךָ אֲבִי וְהִנֵּנִי אֶתְּנוּ וְנִפְשׁוּ קְשׁוּרָה בְּנִפְשׁוֹ:	30
31	it will come to pass, when he seeth that the lad is not with us, that he will die; and thy servants will bring down the gray hairs of thy servant our father with sorrow to the grave.	וְהָיָה כִּרְאוּתוֹ כִּי־אֵין הַנָּעַר וּמָתָה וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שִׁיבַת עֲבָדְךָ אֲבִינוּ בִּגְיוֹן שְׂאֵלָה:	שני
32	For thy servant became surety for the lad unto my father, saying: If I bring him not unto thee, then shall I bear the blame to my father for ever.	כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת־הַנָּעַר מֵעַם אֲבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אָבִיאֲנֹו אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָל־ הַיָּמִים:	32
33	Now therefore, let thy servant, I pray thee, abide instead of the lad a bondman to my lord; and let the lad go up with his brethren.	וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עֲבָדְךָ תַּחַת הַנָּעַר עָבֵד לְאֹדְנִי וְהַנָּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו:	33
34	For how shall I go up to my father, if the lad be not with me? lest I look upon the evil that shall come on my father.'	כִּי־אֵיךְ אֵעֲלֶה אֶל־אָבִי וְהַנָּעַר אֵינְנוּ אִתִּי פֶן אֶרְאֶה בְרָע אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֶת־אָבִי:	34
XLV	Then Joseph could not refrain himself before all them that stood by him; and he cried: 'Cause every man to go out from me.' And there stood no man with him, while Joseph made himself known unto his brethren.	וְלֹא־יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלַי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אֹתוֹ בְּהִתְנוּדַע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו:	XLV

- (29) וקרהו אסון. שהשטן מקטרג צעט הסכנה (שס לא, ט): והורדתם את שיבתי וגו'. עכשיו כשהוא אזלי, אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו, ואם ימות זה, דומה עלי ששלטן ממו ציוס אחד:
- (31) והיה כראותו כי אין הנער ומת. אציו מלמרו:
- (32) כי עבדך ערב את הנער. ואם תאמר למה אני נכנס למגר יותר משאר אחי, הם כולם מצוחך, ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנוודה צ' עולמות:
- (33) ישוב נא עבדך וגו'. לכל דבר אני מעולה ממנו, לגבורה ולמלחמה ולשמע:

2	And he wept aloud; and the Egyptians heard, and the house of Pharaoh heard.	וַיִּתֵּן אֶת־קֻלּוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרָאִי וַיִּשְׁמַע אִנֹּשׁ בֵּית פַּרְעֹה:	וַיִּתֵּן אֶת־קֻלּוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרָאִי וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה:	2
3	And Joseph said unto his brethren: 'I am Joseph; doth my father yet live?' And his brethren could not answer him; for they were affrighted at his presence.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעֶד הָעַד כֵּעַן אָבָא קַיִּים וְלֹא יָכִילוּ אַחֹהֵי לְאַתְבָּא יָתִיה פִּתְגָם אֲרִי אֲתַבְּהִילוּ מִן קִדְמוֹהֵי:	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעֶד אָבִי חַי וְלֹא־יָכִלוּ אֶחָיו לַעֲנֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו:	3
4	And Joseph said unto his brethren: 'Come near to me, I pray you.' And they came near. And he said: 'I am Joseph your brother, whom ye sold into Egypt.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו קְרוּבוּ אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֶחֱיָכֶם אֲשֶׁר־מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיִמָּה:	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גָּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֶחֱיָכֶם אֲשֶׁר־מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיִמָּה:	4
5	And now be not grieved, nor angry with yourselves, that ye sold me hither; for God did send me before you to preserve life.	וְכַעַן לֹא תִתְנַסְּסוּ וְלֹא יִתְקַף בְּעֵינֵיכֶם אֲרִי זְבִינְתוֹן יָתִי הֲלָכָא אֲרִי לְקַיִמָא שְׁלַחְנִי יְיָ קִדְמִיכוֹן:	וְעַתָּה אֶל־תַּעֲצֹבוּ וְאֶל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מָכַרְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחֲיָה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם:	5
6	For these two years hath the famine been in the land; and there are yet five years, in which there shall be neither plowing nor harvest.	אֲרִי דְנָן תַּרְתִּין שְׁנִין כַּפְנָא בְּגוּ אֲרַעָא וְעוֹד חֲמִישׁ שְׁנִין דְּלִית זְרַעָא וְחֻצְדָּא:	כִּי־זֶה שְׁנָתִים הָרַעַב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמִישׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חֲרִישׁ וְקָצִיר:	6
7	And God sent me before you to give you a remnant on the earth, and to save you alive for a great deliverance.	וּשְׁלַחְנִי יְיָ קִדְמִיכוֹן לְשׁוּאָה לְכֶם שְׂאֲרִית בְּאֶרֶץ וּלְהַחְיֹת לְכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה:	וַיִּשְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם לְשׁוּם לְכֶם שְׂאֲרִית בְּאֶרֶץ וּלְהַחְיֹת לְכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה:	7
8	So now it was not you that sent me hither, but God; and He hath made me a father to Pharaoh, and lord of all his house, and ruler over all the land of Egypt.	וְכַעַן לֹא אֲתוֹן שְׁלַחְתוֹן יָתִי הֲלָכָא אֱלֹהִין מִן קִדְם יְיָ וּשְׁוִינִי אָבָא לְפַרְעֹה וְרַבּוֹן לְכָל בֵּיתוּה וּשְׁלִיט בְּכָל אֲרַעָא דְּמִצְרָאִים:	וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיַּשְׁמִנֵּי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאֻדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָאִים:	שלישי

- (1) ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים. לא היה יכול לסבול שהיו מצרים נכזים עליו ושומעין שאחיו מתביישין זהודעו להם:
- (2) וישמע בית פרעה. ביתו של פרעה, כלומר עזדיו וזני ביתו, ואין זה לשון בית ממש, אלא כמו בית ישראל, בית יהודה, מישנ"דה בלע"ז:
- (3) נבהלו מפניו. מפני הנושה:
- (4) גשו נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחור, אמר, עכשיו אחי נכלמים, קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה להם שהוא מהול (צ"ר נג, ח):
- (5) למחיה. להיות לכם למחיה:
- (6) כי זה שנתיים הרעב. עזרו משני הרעב:
- (8) לאב. לחצר ולפטרון (לס עשיטער פאטראן):

<p>9 Hasten ye, and go up to my father, and say unto him: Thus saith thy son Joseph: God hath made me lord of all Egypt; come down unto me, tarry not.</p>	<p>אוהו וסכו לות אבא ותימרון ליה כדנן אמר ברך יוסף שוני יי לרבון לכל מצראי חות לותי לא תתעכב:</p>	<p>9 מהרו ועלו אל-אבי ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף שמני אליהם לאדון לכל-מצרים רדה אלי אל-תעמד:</p>
<p>10 And thou shalt dwell in the land of Goshen, and thou shalt be near unto me, thou, and thy children, and thy children's children, and thy flocks, and thy herds, and all that thou hast;</p>	<p>ותתיב בארעא דגשן ותהי קריב לי את ובנך ובני בנך וענך ותורך וכל דלך:</p>	<p>10 וישבת בארץ-גשן ויהיית קרוב אלי אתה ובניך ובני בנך וצאנך ובקרך וכל-אשר-לך:</p>
<p>11 and there will I sustain thee; for there are yet five years of famine; lest thou come to poverty, thou, and thy household, and all that thou hast.</p>	<p>ואזון יתך תמן ארי עוד חמש שני כפנא דלמא תשתיצי את ואנש ביתך וכל דלך:</p>	<p>11 וכלכלתי אתך שם כי-עוד חמש שנים רעב פן-תורש אתה וביתך וכל-אשר-לך:</p>
<p>12 And, behold, your eyes see, and the eyes of my brother Benjamin, that it is my mouth that speaketh unto you.</p>	<p>והא עיניכון חזון ועיני אחי בנימין ארי כלישנכון אנא ממליל עמכון:</p>	<p>12 והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כי-פי המדבר אליכם:</p>
<p>13 And ye shall tell my father of all my glory in Egypt, and of all that ye have seen; and ye shall hasten and bring down my father hither.'</p>	<p>ותחזון לאבא ית כל יקרי דבמצרים וית כל דחזיתון ותחזון ותחתון ית אבא הקא:</p>	<p>13 והגדתם לאבי את-כל-כבודי במצרים ואת כל-אשר ראיתם ומתרתם והורדתם את-אבי הקה:</p>
<p>14 And he fell upon his brother Benjamin's neck, and wept; and Benjamin wept upon his neck.</p>	<p>ונפל על צווא צווא בנימין אחוהי ובכא ובנימין בכא על צוואיה:</p>	<p>14 ויפל על-צווארי בנימן-אחיו ויבך ובנימן בכה על-צוואריו:</p>
<p>15 And he kissed all his brethren, and wept upon them; and after that his brethren talked with him.</p>	<p>ונשיק לכל אחוהי ובכא עליהון ובתר כן מלילו אחוהי עמיה:</p>	<p>15 וינשק לכל-אחיו ויבך עליהם ואחרי כן דברו אחיו אתו:</p>

(9) ועלו אל אבי. ארץ ישראל גזרה מכל הארצות:

(11) פן תורש. דלמא תחמסכן, לשון מוריש ומעשיר:

(12) והנה עיניכם ראות. כצודי, ושאני אחיכם, שאני מהול ככם. ועוד, כי פי המדבר אליכם בלשון הקדש (צ"ר שם י): ועיני אחי בנימין. השוה את כולם יחד, לומר, שכשם שאין לי שנה על בנימין אחי, שהרי לא היה צמירתי, כך אין בלבי שנה עליכם:

(14) ויפל על צווארי בנימן אחיו ויבך. על שני מקדשות שעמידין להיות בחלקו של בנימין וסופן להחרב (מגילה טז): ובנימין בכה על צוואריו. על משכן שילה שעמיד להיות בחלקו של יוסף וסופן להחרב, (ולענ"ד דיוקו של רש"י דביוסף כחצי ויפול ויבך, חרתי משמע, שאני מקדשות ולכך עשה צ' פעולות על זה הרמוז, מה שאין כן בנימין, דלא כחצי רק ובנימין בכה, פעולה אחת, שלא רמוז רק על חורבן אחד, ועיין בצביאור חרגוס יונתן ששם הוא צדך דרש):

(15) ואחרי כן. מאחר שראוהו בוכה ולבו שלם עמהם: דברו אחיו אתו. שמתחלה היו צושים ממנו:

16	And the report thereof was heard in Pharaoh's house, saying: 'Joseph's brethren are come'; and it pleased Pharaoh well, and his servants.	וְהַקּוֹל נִשְׁמָע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֶתִּי יוֹסֵף וְיִיטָב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו:	16
17	And Pharaoh said unto Joseph: 'Say unto thy brethren: This do ye: lade your beasts, and go, get you unto the land of Canaan;	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אָמַר אֶל־אֶחָיֶךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בָאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן:	17
18	and take your father and your households, and come unto me; and I will give you the good of the land of Egypt, and ye shall eat the fat of the land.	וְקַחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאֶתַּנַּה לָכֶם אֶת־טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָכְלוּ אֶת־חֶלֶב הָאָרֶץ:	18
19	Now thou art commanded, this do ye: take you wagons out of the land of Egypt for your little ones, and for your wives, and bring your father, and come.	וְאַתָּה צִוִּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קַחוּ לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגֻלוֹת לְטַפְּכֶם וּלְנִשְׁיֵכֶם וּנְשֵׁאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם:	רצעי 19
20	Also regard not your stuff; for the good things of all the land of Egypt are yours.'	וְעֵינֵיכֶם אַל־תַּחַס עַל־כְּלִיכֶם כִּי־טוֹב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא:	20
21	And the sons of Israel did so; and Joseph gave them wagons, according to the commandment of Pharaoh, and gave them provision for the way.	וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגֻלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֹדֶה לַדֶּרֶךְ:	21
22	To all of them he gave each man changes of raiment; but to Benjamin he gave three hundred shekels of silver, and five changes of raiment.	לְכֻלָּם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת פָּסָף וְחֲמֵשׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֹת:	22

(16) והקול נשמע בית פרעה. כמו צצית פרעה, וזה לשון צית ממש:

(17) טענו את בעירכם. תצואה:

(18) את טוב ארץ מצרים. ארץ גושן, ניצח ואינו יודע מה ניצח, סופה לעשותה כמנולה שאין צד דגים: חלב הארץ.

כל חלב לשון מיטב הוא:

(19) ואתה צוית. מפיו לומר להם: זאת עשו. כך אמר להם שצדקותי היא:

23	And to his father he sent in like manner ten asses laden with the good things of Egypt, and ten she-asses laden with corn and bread and victual for his father by the way.	וּלְאֲבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נִשְׂאִים מִטּוֹב מִצְרַיִם וְעֶסֶר אֲתֹנֹת טַעֲמִין עֲבוּר וְלֶחֶם וְיִזְדִּין לְאֲבִיו לְאֹרְחָא:	23
24	So he sent his brethren away, and they departed; and he said unto them: 'See that ye fall not out by the way.'	וַיִּשְׁלַח אֶת-אֶחָיו וַיֵּלְכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֶל-תִּרְגִּזוּ בַדֶּרֶךְ: וְשָׁלַח יֵת אַחֲוָהוּ וַאֲזָלוּ וַאֲמַר לַהוֹן לֹא תִתְנַצֵּן בְּאֹרְחָא:	24
25	And they went up out of Egypt, and came into the land of Canaan unto Jacob their father.	וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וְסָלְקוּ מִמִּצְרַיִם וַאֲתוּ לְאֶרְעָא דְכְנַעַן לְיֵת יַעֲקֹב אֲבִיהוֹן:	25
26	And they told him, saying: 'Joseph is yet alive, and he is ruler over all the land of Egypt.' And his heart fainted, for he believed them not.	וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי-הוּא מִשָּׁל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפֹּג לִבּוֹ כִּי לֹא-הָאֱמִין לָהֶם: וַחֲוִיאוּ לֵיהּ לְמִימַר עַד כְּעַן יוֹסֵף קַיִים וַאֲרִי הוּא שְׁלִיט בְּכָל אֶרְעָא דְמִצְרַיִם וְהוּאָה מַלְיָא פִּיגֵן עַל לִבִּיהּ אֲרִי לֹא הֵימִין לַהוֹן:	26
27	And they told him all the words of Joseph, which he had said unto them; and when he saw the wagons which Joseph had sent to carry him, the spirit of Jacob their father revived.	וַיַּדְבֵּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל-דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא אֶת-הָעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח יוֹסֵף לְשֹׂאת אוֹתוֹ וַתַּחֲי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וּמִלִּילוֹ עָמִיהּ יֵת כָּל פְּתָנָמִי יוֹסֵף דְּמִלִּיל עִמָּהוֹן וַחֲזָא יֵת עֲגֻלָּתָא דְשָׁלַח יוֹסֵף לְמַטָּל יֵתִיהּ וַשְּׂרֵת רוּחַ קוּדְשָׁא עַל יַעֲקֹב אֲבִיהוֹן:	27
28	And Israel said: 'It is enough; Joseph my son is yet alive; I will go and see him before I die.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד-יוֹסֵף בְּנִי חַי אֲלֵכָה וַאֲרָאנּוּ בְּטַרְם אָמוּת: וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל סֵגִי לִי חֲדָנָא עַד כְּעַן יוֹסֵף בְּרִי קַיִים אִיזִיל וַאֲחֻזִּינִיה עַד לֹא אָמוּת:	חמישי

(23) שלח כזאת. כחשזון הזה, ומהו החשזון, עשרה חמורים וגו'. (רצונו שמלת כזאת המיותרת, ובכ"ף הדמיון, מורה על כי מעולם לא שלח לו עשרה חמורים וי' אטונות, רק הכי קאמר קרא, ולאציו שלח צעגלות כזאת וגו' כלומר כחשזון הזה שהוא משא י' חמורים וי' אטונות. והשחא אחי שפיר, דלא מצניו נכתב אלא וירא את העגלות, ולא שום חמורים ואטונות וק"ל. בשם הגאון מהרש"ל: מוטב מצרים. מצניו בגמרא ששלח לו יין ישן, שדעת זקנים נוחה הימנו. ומדרש אגדה, גריסין של פול: בר ולחם. כמרגומו: ומזון. ליפתן (כך גירסת רא"ס):

(24) אל תרגזו בדרך. אל תתעסקו בדבר הלכה, שלא תרגזו עליכם הדרך. דבר אחר אל תפסיעו פסיעה גסה, והכנסו צחמה לעיר. לפי פשוטו של מקרא יש לומר, לפי שהיו נכלמים, היה דואג שמא יריצו בדרך על דבר מכירתו, להתוכח זה עם זה ולומר, על ידך נמכר, אחת ספרת לשון הרע עליו, וגרמת לנו לשנאתו:

(26) וכי הוא מושל. ואשר הוא מושל: ויפג לבו. נחלף לצו והלך מלהאמין, לא היה לבו פונה אל הדברים, לשון מפיגין טעמן בלשון משנה, וכמו מאין הפגות (איכה ג, מט), וְיָרִיחוּ לֹא יָקֹר (ירמיה מח, יא), מתרגמין וריחיה לא פג:

(27) את כל דברי יוסף. סימן מסר להם, צמה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה, זהו שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף, ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחי רוח יעקב. שרחה עליו שכינה שפירשה ממנו:

(28) רב עוד. רצ לי עוד שמחה וחדוה, הואיל ועוד יוסף בני חי:

XLVI	And Israel took his journey with all that he had, and came to Beer-sheba, and offered sacrifices unto the God of his father Isaac.	וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל-אֲשֶׁר-לֹו וַיָּבֹא בְּאֶרֶחַ שְׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק:	XLVI
2	And God spoke unto Israel in the visions of the night, and said: 'Jacob, Jacob.' And he said: 'Here am I.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲגַנִּי:	2
3	And He said: 'I am God, the God of thy father; fear not to go down into Egypt; for I will there make of thee a great nation.	וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֶל-תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִם כִּי-לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימָה שָׁם:	3
4	I will go down with thee into Egypt; and I will also surely bring thee up again; and Joseph shall put his hand upon thine eyes.'	אֲנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרַיִם וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַּם-עִלָּה וַיֹּסֶף יָשִׁית יָדוֹ עַל-עֵינֶיךָ:	4
5	And Jacob rose up from Beer-sheba; and the sons of Israel carried Jacob their father, and their little ones, and their wives, in the wagons which Pharaoh had sent to carry him.	וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּעַר שְׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-יַעֲקֹב אָבִיהֶם וְאֶת-טַפָּם וְאֶת-נָשֵׁיהֶם בַּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ:	5
6	And they took their cattle, and their goods, which they had gotten in the land of Canaan, and came into Egypt, Jacob, and all his seed with him;	וַיִּקְחוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם וְאֶת-רֶכֶשׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל-זָרְעוֹ אִתּוֹ:	6
7	his sons, and his sons' sons with him, his daughters, and his sons' daughters, and all his seed brought he with him into Egypt.	בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בָּנָתָיו וּבָנוֹת בָּנָיו וְכָל-זָרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרַיִם: (ס)	7
8	And these are the names of the children of Israel, who came into Egypt, Jacob and his sons: Reuben, Jacob's first-born.	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:	8

- (1) בארה שבע. כמו לזכר שבע ה"א צסוק חיצה, צמקוס למ"ד צחחלה: לאלהי אביו יצחק. חייז אדס צכצוד אציו יתור מצכצוד זקנו לפיכך חלה ציחח ולא צאצרהס:
- (2) יעקב יעקב. לשון חצה:
- (3) אל תירא מרדה מצרימה. לפי שהיה מנר על שנוקק לנחת לחוצה לארץ:
- (4) ואנכי אעלה. הצטיחו להיות נקצד צארץ:
- (6) אשר רכשו בארץ כנען. אצל מה שרכש צפדן ארס נתן הכל לעשו, צשציל חלקו צמערת המכפלה, אמר, נכסי חוצה לארץ חינו כדאי לי, וזהו אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי, העמיד לו צבורין של זה ושל כסף כמין כרי, ואמר לו טול את אלו:
- (7) ובנות בניו. סרס צח אשר ויוכצד צח לוי:

9	And the sons of Reuben: Hanoch, and Pallu, and Hezron, and Carmi.	וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפְלוּא וְחֶזְרוֹן וְכַרְמִי:	9 וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפְלוּא וְחֶזְרוֹן וְכַרְמִי:
10	And the sons of Simeon: Jemuel, and Jamin, and Ohad, and Jachin, and Zohar, and Shaul the son of a Canaanitish woman.	וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְעָל וַיָּמִין וְאֶחָד וַיַּכִּין וְצֹהַר וְשָׂאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:	10 וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְעָל וַיָּמִין וְאֶחָד וַיַּכִּין וְצֹהַר וְשָׂאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:
11	And the sons of Levi: Gershon, Kohath, and Merari.	וּבְנֵי לֵוִי גֶרְשׁוֹן קָהָת וּמֶרָרִי:	11 וּבְנֵי לֵוִי גֶרְשׁוֹן קָהָת וּמֶרָרִי:
12	And the sons of Judah: Er, and Onan, and Shelah, and Perez, and Zerah; but Er and Onan died in the land of Canaan. And the sons of Perez were Hezron and Hamul.	וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וּפְרֶז וְזֶרַח וּמֵית עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְהִיו בְּנֵי פְרֶז חֶזְרוֹן וְחָמוּל:	12 וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וּפְרֶז וְזֶרַח וּמֵית עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְהִיו בְּנֵי פְרֶז חֶזְרוֹן וְחָמוּל:
13	And the sons of Issachar: Tola, and Puvah, and Iob, and Shimron.	וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר תּוֹלָע וּפּוּחַ וַיּוֹב וְשִׁמְרוֹן:	13 וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר תּוֹלָע וּפּוּחַ וַיּוֹב וְשִׁמְרוֹן:
14	And the sons of Zebulun: Sered, and Elon, and Jahleel.	וּבְנֵי זְבֻלּוֹן סֶרֶד וְאֵלֹן וַיַּחֲלָאֵל:	14 וּבְנֵי זְבֻלּוֹן סֶרֶד וְאֵלֹן וַיַּחֲלָאֵל:
15	These are the sons of Leah, whom she bore unto Jacob in Paddan-aram, with his daughter Dinah; all the souls of his sons and his daughters were thirty and three.	אֵלֶּה בְנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לַיַּעֲקֹב בְּפַדָּן אֲרָם וְיָת דִּינָה בְּרֵתָהּ כָּל נַפְשׁ בָּנָיו וּבָנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ:	15 אֵלֶּה בְנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לַיַּעֲקֹב בְּפַדָּן אֲרָם וְיָת דִּינָה בְּרֵתָהּ כָּל נַפְשׁ בָּנָיו וּבָנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ:
16	And the sons of Gad: Ziphion, and Haggi, Shuni, and Ezbon, Eri, and Arodi, and Areli.	וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחָגִי שׁוּנִי וְעִזְבוֹן עֲרִי וְאֶרֹדִי וְאַרְעָלִי:	16 וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחָגִי שׁוּנִי וְעִזְבוֹן עֲרִי וְאֶרֹדִי וְאַרְעָלִי:
17	And the sons of Asher: Imnah, and Ishvah, and Ishvi, and Beriah, and Serah their sister; and the sons of Beriah: Heber, and Malchiel.	וּבְנֵי אָשֶׁר יִמְנָה וְיִשְׁוּהָ וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׁרָח אֶחָתָהּ וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיֶּאל:	17 וּבְנֵי אָשֶׁר יִמְנָה וְיִשְׁוּהָ וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׁרָח אֶחָתָהּ וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיֶּאל:
18	These are the sons of Zilpah, whom Laban gave to Leah his daughter, and these she bore unto Jacob, even sixteen souls.	אֵלֶּה בְנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בֵּתוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לַיַּעֲקֹב שֵׁשׁ עָשָׂרָה נַפְשׁ:	18 אֵלֶּה בְנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בֵּתוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לַיַּעֲקֹב שֵׁשׁ עָשָׂרָה נַפְשׁ:

- (8) הבאים מצרימה. על שם השעה קורא להם הכתוב צאים, ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר צאו:
 (10) בן הכנענית. צן דינה שנצלה לכנעני. כשהרגו את שכם, לא הייתה דינה רוצה לנצח עד שנצבע לה שמעון שישאנה (צ"פ, יא):
 (15) אלה בני לאה ואת דינה בתו. הזכרים תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב, ללמדך, אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, איש מזרע תחלה יולדת נקבה: שלשים ושלש. ופרטון אי אחת מוצא אלא ל"ז, אלא זו יוכבד שנולדה בין החמומות בכניסתן לעיר, שנאמר אשר ילדה אתה ללוי צמנאים, לידתה צמנאים ואין הורחה צמנאים:

19	The sons of Rachel Jacob's wife: Joseph and Benjamin.	בְּנֵי רַחֵל אִשְׁתּוֹ יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן: אֶתֶּת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:	19
20	And unto Joseph in the land of Egypt were born Manasseh and Ephraim, whom Asenath the daughter of Poti-phera priest of On bore unto him.	וַיֵּלֶד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אִשָּׁר יָלְדָהּ לּוֹ אֲסֵנַת בַּת־ פּוֹטִי־פָרַע (בספרי תימן פוטיפרע בתיבה אחת) כִּתָּן אֵן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם:	20
21	And the sons of Benjamin: Bela, and Becher, and Ashbel, Gera, and Naaman, Ehi, and Rosh, Muppim, and Huppim, and Ard.	וּבְנֵי בְנִימִן בֶּלַע וְבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אַחֵי וְרֹאשׁ וְחֻפִּים וְאַרְדִּי:	21
22	These are the sons of Rachel, who were born to Jacob; all the souls were fourteen.	אֵלֶּה בְּנֵי רַחֵל אִשְׁתּוֹ יַעֲקֹב לְיַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ אַרְבַּעַת עָשָׂר: אֵלֶּיךָ בְּנֵי רַחֵל דְּאֶתְּלִידוֹ לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא אַרְבַּע עָסְרִי:	22
23	And the sons of Dan: Hushim.	וּבְנֵי דָן חֻשִׁים:	23
24	And the sons of Naphtali: Jahzeel, and Guni, and Jezer, and Shillem.	וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְזָאֵל וְגוּנִי וְיֶזֶר וְשִׁלֵּם:	24
25	These are the sons of Bilhah, whom Laban gave unto Rachel his daughter, and these she bore unto Jacob; all the souls were seven.	אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אִשְׁת־נָּתַן לָבָן לְרַחֵל בָּתוּלָה וְנָתַלְדָּ אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ שִׁבְעָה: אֵלֶּיךָ בְּנֵי בִלְהָה דִּיתֵב לָבָן לְרַחֵל בְּרַתָּיהָ וְיָלְדָתָּ יֵת אֵלֶּיךָ בְּנֵי בִלְהָה כָּל נַפְשָׁתָא שִׁבְעָה:	25
26	All the souls belonging to Jacob that came into Egypt, that came out of his loins, besides Jacob's sons' wives, all the souls were threescore and six.	כָּל־הַנְּפֹשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיִמָּה יֹצְאֵי יְרֵכּוֹ מִלְּבָב נָשִׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ שְׁשִׁים וָשֵׁשׁ: כָּל נַפְשָׁתָא דְּעָאֵלָא עִם יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נָפְקִי יְרֵכָּה בְּרַ מְנָשִׁי בְּנֵי יַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא שְׁתִּין וָשִׁית:	26

(19) בני רחל אשת יעקב. וזכולן לא נאמר בהן אשה, אלא שהיתה עיקרו של בית. (26) כל הנפש הבאה ליעקב. שיצאו מארץ כנען לצא למצרים, ואין הצאה זו לשון עזר, אלא לשון הווה, כמו צִעְרָב היא צָאָה (אסתר ז, יד), וכמו וְהָיָה רַחֵל צְמוּ צָאָה עִם הָאָן, לפיכך טעמו למטה באל"ף, לפי שכתבנו לצא מארץ כנען, לא היו אלא ששים ושש, והשני, כל הנפש לבית יעקב הצאה מצרימה שבעים, הוא לשון עזר, לפיכך טעמו למעלה בצ"ת, לפי שמשבצו שם היו שבעים, שמשבצו שם יוסף ושני בניו, ונתוספה להם יוכבד בן החומות. (ועיין צביאור לתרגום יונתן ומשם תמצא לרבות נמאונך בראש"י). ולדברי האומר תאומות נולדו עש השבטים, צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, שהרי לא נמנו כאן. מלאכי צדיקרא רבה (ד, ו) עשו שש נפשות היו לו, והכתוב קורא אותן נפשות צימו לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה. יעקב שבעים היו לו, והכתוב קורא אותן נפש, לפי שהיו עובדים לאל אחד:

27	And the sons of Joseph, who were born to him in Egypt, were two souls; all the souls of the house of Jacob, that came into Egypt, were threescore and ten.	וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר-יָלְדוּ-לּוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנַיִם כָּל-הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִמָּה שְׁבָעִים: (ס)	27
28	And he sent Judah before him unto Joseph, to show the way before him unto Goshen; and they came into the land of Goshen.	וְיִתְיַהוּדָה שָׁלַח לִפְנֵי יוֹסֵף לִפְנֵי הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִמָּה שְׁבָעִים: (ס)	ששי מא
29	And Joseph made ready his chariot, and went up to meet Israel his father, to Goshen; and he presented himself unto him, and fell on his neck, and wept on his neck a good while.	וַיַּאֲסֵר יוֹסֵף מְרַכְבָּתוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשֶׁן וַיִּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל-צַוְאָלָיו וַיִּבֶךְ עַל-צַוְאָלָיו עוֹד:	29
30	And Israel said unto Joseph: 'Now let me die, since I have seen thy face, that thou art yet alive.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף אֲמֹתָה הִפְעֵם אַחֲרַי רְאוּנִי אֶת-פְּנֵיךָ כִּי עוֹדֶיךָ חַי:	30
31	And Joseph said unto his brethren, and unto his father's house: 'I will go up, and tell Pharaoh, and will say unto him: My brethren, and my father's house, who were in the land of Canaan, are come unto me;	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֶחָיו וּלְבֵית אָבִיו אֶסֶק וְאֶחָיו לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַחִי וּבֵית-אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן בָּאוּ אֵלַי:	31
32	and the men are shepherds, for they have been keepers of cattle; and they have brought their flocks, and their herds, and all that they have.	וְהָאֲנָשִׁים רְעִי צֹאן כִּי-אֲנָשִׁי מִקְנֵה הָיוּ וְצֹאֲנָם וּבִקְרָם וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ:	32
33	And it shall come to pass, when Pharaoh shall call you, and shall say: What is your occupation?	וְהָיָה כִּי-יִקְרָא לָכֶם פֶּרְעָה וַיֹּאמֶר מַה-מַּעֲשֵׂיכֶם:	33

(28) להורות לפניו. כמרגומו, לפנות לו מקום ולהורות היאך ימשיך צד: לפניו. קודם שיגיע לשם. ומדרש אגדה להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תלם הוראה:

(29) ויאסר יוסף מרכבתו. הוא עצמו חסר את הסוסים למרכבה, להודרו לכבוד אציו: וירא אליו. יוסף נראה אל אציו: ויבך על צואריו עוד. לשון הרצות זכיה, וכן פי לא על איש נשים עוד (איוב לד, כג). לשון רצוי הוא, אינו שם עליו עילות נוספות על חטאיו, אף כאן הרצה והוסיף בצדי יותר על הרגיל, אבל יעקב לא נפל על זארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו, שהיה קורא את שמע:

(30) אמותה הפעם. פשוטו כמרגומו. ומדרשו, סבור הייתי למות שתי מיתות. בעולם הזה ולעולם הבא, שנתלקה ממני שכינה, והייתי אומר שיתצוני הקד"ה מיתתך, עכשיו שעודך חי, לא אמרת אלא פעם אחת:

(31) ואמרה אליו אחי וגו'. ועוד אומר לו והאנשים רועי זאן וגו':

34	that ye shall say: Thy servants have been keepers of cattle from our youth even until now, both we, and our fathers; that ye may dwell in the land of Goshen; for every shepherd is an abomination unto the Egyptians.'	וַתִּימְרוּן גִּבְרֵי מְרִי גִיתִי הוּא עֲבָדָךְ מִזְעוּרָנָא וְעַד כְּעַן אֲפִי אֲנַחְנָא אֲפִי אֲבֹהֵינוּא בְּדִיל דְּתִתְּבוּן בְּאַרְעָא דְּגִשֵּׁן אֲרִי מִרְחֻקִין מִצְרָאִי כָּל רְעֵי עָנָא:	וַאֲמַרְתֶּם אֲנָשִׁי מִקְנֵה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְעוּרֵינוּ וְעַד-עַתָּה גַם-אֲנַחְנוּ גַם-אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ גִּשֵּׁן כִּי-תֹעֵבֶת מִצְרַיִם כָּל-רֹעֶה צֶאֱן:	34
XLVII	Then Joseph went in and told Pharaoh, and said: 'My father and my brethren, and their flocks, and their herds, and all that they have, are come out of the land of Canaan; and, behold, they are in the land of Goshen.'	וַאֲתָא יוֹסֵף וְחָיו לְפָרְעָה וַאֲמַר אָבִי וְאָחִי וְעִנְהוֹן וְתוּרִיהוֹן וְכָל דִּילְהוֹן אֲתוּ מֵאַרְעָא דְּכַנְעַן וְהָא אֲנִין בְּאַרְעָא דְּגִשֵּׁן:	וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיֵּגֵד לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאָחִי וְצֹאֲנִם וּבָקָרָם וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאַרְץ כְּנָעַן וְהֵנִם בְּאַרְץ גִּשֵּׁן:	XLVII
2	And from among his brethren he took five men, and presented them unto Pharaoh.	וּמִקְצֵה אָחָיו דָּבַר חֲמֹשָׁה גִבְרִין וַאֲמִינֹן קָדָם פָּרְעָה:	וּמִקְצֵה אָחָיו לָקַח חֲמֹשֶׁה אָנָשִׁים וַיַּצְגֵם לִפְנֵי פָרְעָה:	2
3	And Pharaoh said unto his brethren: 'What is your occupation?' And they said unto Pharaoh: 'Thy servants are shepherds, both we, and our fathers.'	וַאֲמַר פָּרְעָה לְאֶחָיו מָה עוֹבְדִיכֹן וַאֲמָרוּ לְפָרְעָה רֹעֵן עָנָא עֲבָדָךְ אֲפִי אֲנַחְנָא אֲפִי אֲבֹהֵינוּא:	וַיֹּאמֶר פָּרְעָה אֶל-אָחָיו מָה מַעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל-פָּרְעָה רֹעִה צֶאֱן עֲבָדֶיךָ גַם-אֲנַחְנוּ גַם-אֲבֹתֵינוּ:	3
4	And they said unto Pharaoh: 'To sojourn in the land are we come; for there is no pasture for thy servants' flocks; for the famine is sore in the land of Canaan. Now therefore, we pray thee, let thy servants dwell in the land of Goshen.'	וַאֲמָרוּ לְפָרְעָה לְאֶתְוֹתְבָא בְּאַרְעָא אֲתִינָא אֲרִי לִית רְעִיא לְעָנָא דְּלַעֲבָדָךְ אֲרִי תִקְרִי פִּפְנָא בְּאַרְעָא דְּכַנְעַן וְכַעַן יִתְּבוּן כְּעַן עֲבָדָךְ בְּאַרְעָא דְּגִשֵּׁן:	וַיֹּאמְרוּ אֶל-פָּרְעָה לְגִזֵּר בְּאַרְץ כְּנָעַן כִּי-אֵין מִרְעָה לְצֹאֲן אֲשֶׁר לְעֲבָדֶיךָ כִּי-כָבֵד הָרָעַב בְּאַרְץ כְּנָעַן וְעַתָּה יִשְׁבּוּ-נָא עֲבָדֶיךָ בְּאַרְץ גִּשֵּׁן:	4
5	And Pharaoh spoke unto Joseph, saying: 'Thy father and thy brethren are come unto thee;	וַאֲמַר פָּרְעָה לְיוֹסֵף לְמִימַר אָבִיךָ וְאָחֶיךָ אֲתוּ לְוָתֶךָ:	וַיֹּאמֶר פָּרְעָה אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאָחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ:	5

(34) בעבור תשבו בארץ גשן. והיא זריכה לכס, שהיא ארץ מרעה, וכשתאמרו לו שאין אתם זקאיין במלאכה אחרת, ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם: כי תועבת מצרים כל רעה צאן. לפי שהם להם אלהות: (2) ומקצה אחיו. מן הפחותים שזהם לגזורה, שאין נראים גזורים, שאם יראה אותם גזורים, יעשה אותם אנשי מלחמתו. ואלה הם, ראובן, שמעון, לוי, יששכר, וזימין, אותן שלא כפל משה שמותם כשזכרן, אבל שמות הגזורים כפל. וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה, ולגד אמר צרוך מרחיב ג, ולגפסלי אמר גפסלי, ולדן אמר דן, וכן לזבולון, וכן לאשר. וזה לשון בראשית רבה (ה, ד) שהיא אגדת ארץ ישראל, אבל בגמרא צבליה שלנו מנינו, שאותן שכל משה שמותן הם החלשים, ואותן הצידי לפני פרעה, ויהודה שהוכפל שמו, לא הוכפל משום חלשות, אלא טעם יש צדצר, כדאיתא צבא קמא (צ, 3). וצברייתא דספרי שנינו בזאת הדברה כמו בגמרא שלנו:

<p>6 the land of Egypt is before thee; in the best of the land make thy father and thy brethren to dwell; in the land of Goshen let them dwell. And if thou knowest any able men among them, then make them rulers over my cattle.'</p>	<p>אֶרֶץ מִצְרַיִם לִפְנֶיךָ הִוא בְּמִטֵּב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אֶחָיֶךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֹשְׁבֵי אֲנָשִׁי־חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־ לִי:</p>	<p>6 אֶרֶץ מִצְרַיִם לִפְנֶיךָ הִוא בְּמִטֵּב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אֶחָיֶךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֹשְׁבֵי אֲנָשִׁי־חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־ לִי:</p>
<p>7 And Joseph brought in Jacob his father, and set him before Pharaoh. And Jacob blessed Pharaoh.</p>	<p>וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעַמְדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה:</p>	<p>7 וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעַמְדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה:</p>
<p>8 And Pharaoh said unto Jacob: 'How many are the days of the years of thy life?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ:</p>	<p>8 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ:</p>
<p>9 And Jacob said unto Pharaoh: 'The days of the years of my sojournings are a hundred and thirty years; few and evil have been the days of the years of my life, and they have not attained unto the days of the years of the life of my fathers in the days of their sojournings.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְפַרְעֹה יָמֵי שְׁנֵי תוֹתְבוֹתַי מָאָה וְתִלְתִּין שָׁנִין זְעִירִין וּבִישׁוֹן הָיוּ יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי וְלֹא אֲדַבֵּקוּ יָת יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹהָתִי בְּיוֹמֵי תוֹתְבוֹתֵהוּן:</p>	<p>9 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יָמֵי שְׁנֵי מְגוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי וְלֹא הִשְׁגִּיגוּ אֶת־יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתִי בְּיָמֵי מְגוּרֵיהֶם:</p>
<p>10 And Jacob blessed Pharaoh, and went out from the presence of Pharaoh.</p>	<p>וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִן־קֶדֶם פַּרְעֹה:</p>	<p>10 וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה:</p>
<p>11 And Joseph placed his father and his brethren, and gave them a possession in the land of Egypt, in the best of the land, in the land of Rameses, as Pharaoh had commanded.</p>	<p>וַיֹּשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֶחְזָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִטֵּב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעַמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַּרְעֹה:</p>	<p>11 וַיֹּשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֶחְזָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִטֵּב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעַמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַּרְעֹה:</p>
<p>12 And Joseph sustained his father, and his brethren, and all his father's household, with bread, according to the want of their little ones.</p>	<p>וַיֹּזֶן יוֹסֵף יָת אָבִיו וְיָת אֶחָיו וְיָת כָּל בֵּית אָבִיו לַחֲמַא לְפֹם טַפָּלָא:</p>	<p>12 וַיַּכְלִיל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־ אֶחָיו וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף:</p>

- (6) אנשי חיל. צקיאין באומנתן לרעות לאן: על אשר לי. על צאן שלי:
 (7) ויברך יעקב. היא שאלת שלום, כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים שלודי"ר צלע"ז:
 (9) שני מגורי. ימי גרותי, כל ימי הייתי גר בארץ: ולא השיגו. צטוזה:
 (10) ויברך יעקב. כדרך כל הנפטרים מלפני שרים, מצרכים אותם ונוטלים רשות. ומה צרכה צרכו, שיעלה נילוס לרגליו,
 לפי שאין ארץ מצרים שותה מי גשמים, אלא נילוס עולה ומשקה, ומצרכתו של יעקב צואלך, היה פרעה צא אל נילוס, והוא עולה
 לקראתו ומשקה את הארץ (תנחומא ישן נשא כו):
 (11) רעמסס. מארץ גושן היא:
 (12) לפי הטף. לפי הצריך לכל בני ביתם:

- 13 And there was no bread in all the land; for the famine was very sore, so that the land of Egypt and the land of Canaan languished by reason of the famine. וְלֶחֶם אֵין בְּכָל-הָאָרֶץ כִּי-כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלֶה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעָב:
- 14 And Joseph gathered up all the money that was found in the land of Egypt, and in the land of Canaan, for the corn which they bought; and Joseph brought the money into Pharaoh's house. וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בְּשֹׁבֵר אֲשֶׁר-הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-הַכֶּסֶף בֵּיתָה פְּרֹעֶה:
- 15 And when the money was all spent in the land of Egypt, and in the land of Canaan, all the Egyptians came unto Joseph, and said: 'Give us bread; for why should we die in thy presence? for our money faileth.' וַיְהִי כִּשְׁפֹף הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר הִבַּח-לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נִגְדָּךְ כִּי אָפֶס כֶּסֶף:
- 16 And Joseph said: 'Give your cattle, and I will give you [bread] for your cattle, if money fail.' וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבּוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְנֶנָּה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם-אָפֶס כֶּסֶף:
- 17 And they brought their cattle unto Joseph. And Joseph gave them bread in exchange for the horses, and for the flocks, and for the herds, and for the asses; and he fed them with bread in exchange for all their cattle for that year. וַיָּבִיאוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם אֶל-יוֹסֵף וַיֵּתֶן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בְּסוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבְחֻמְרֵים וּבְנֶהְלֵם בְּלֶחֶם בְּכָל-מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא:
- 18 And when that year was ended, they came unto him the second year, and said unto him: 'We will not hide from my lord, how that our money is all spent; and the herds of cattle are my lord's; there is nought left in the sight of my lord, but our bodies, and our lands.' וַתֵּתֶם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא-נִכְתָּד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם-תָּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל-אֲדֹנִי לֹא-נִשְׁאַר לַפָּנִי אֲדֹנִי בְלֹתִי אִם-גּוֹיְתָנוּ וְאֲדָמָתָנוּ:

(13) ולחם אין בכל הארץ. חוזר לענין הראשון, למחלת שני הרעצ: ותלה. כמו ותללה, לשון עיפות כתרומו, ודומה לו כמלהלל היורה זקנים (משלי כו, יח):

(14) בשבר אשר הם שוברים. נותנין לו את הכסף:

(15) אפס. כתרומו שלים:

(17) וינהלם. כמו וינהגם, ודומה לו אין מנהל לה (ישעיה נא, יח), על מי מנחות ינהלגי (תהלים כג, ג):

(18) בשנה השנית. שנית לשני הרעצ: כי אם תם הכסף וגו'. כי אשר תם הכסף והמקנה, וזא הכל אל יד אדוני:

בלתי אם גוינתו. כמו אם לא גוינתו (וה"ג רא"ס וכן צדפוס ישן ועיין בג"א מישב גירסא שניה):

19	Wherefore should we die before thine eyes, both we and our land? buy us and our land for bread, and we and our land will be bondmen unto Pharaoh; and give us seed, that we may live, and not die, and that the land be not desolate. ⁷	לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אֲדָמָתֵנוּ קִנְיָה־אֲתָנוּ וְאֶת־ אֲדָמָתֵנוּ בִּלְחֶם וְנָחִיָּה אֲנַחְנוּ וְאֲדָמָתֵנוּ עֲבָדִים לַפַּרְעֹה וְתֵן־ זֶרַע וְנָחִיָּה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם: לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ אֶף אֲנַחְנָא אֶף אֲרַעְנָא קִנְיָ יִתָּנָא וְיִתָּנָא אֲרַעְנָא בִּלְחָמָא וְנָחִי אֲנַחְנָא וְאֲרַעְנָא עֲבָדִין לַפַּרְעֹה וְהֵב בֵּר זֶרַע וְנִיחִי וְלֹא נָמוּת וְאֲרַעָא לֹא תִבּוּר:	19
20	So Joseph bought all the land of Egypt for Pharaoh; for the Egyptians sold every man his field, because the famine was sore upon them; and the land became Pharaoh's.	וַיִּקֶּן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲדָמָת מִצְרַיִם לַפַּרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לַפַּרְעֹה: וַקָּנָא יוֹסֵף יֵת כָּל אֲרַעָא דְּמִצְרַיִם לַפַּרְעֹה אֲרִי וּבִינֵי מִצְרָאִי גִבְרַת חֲקֻלִּיָּה אֲרִי תִקְרִי עֲלֵיהוֹן כִּפְנָא וְנָחִיָּה אֲרַעָא לַפַּרְעֹה:	20
21	And as for the people, he removed them city by city, from one end of the border of Egypt even to the other end thereof.	וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לְעָרִים מִמִּצְרָה גִבּוֹל־מִצְרַיִם וְעַד־ קִצְהוֹ: וְיֵת עַמָּא אֶעְבֵּר יִתִּיָּה מִקְרִי לְקִרִי מִסּוּף תְּחוּם מִצְרַיִם וְעַד סוּפִיָּה:	21
22	Only the land of the priests bought he not, for the priests had a portion from Pharaoh, and did eat their portion which Pharaoh gave them; wherefore they sold not their land.	רַק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קִנְיָה כִּי חֶק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אֲדָמָתָם: לְחֹד אֲרַע כּוֹמֶרִיא לֹא קָנָא אֲרִי חוּלְקָא לְכוֹמֶרִיא מִן קָדָם פַּרְעֹה וְאָכְלִין יֵת חוּלְקֵהוֹן דִּיהֵב לַהוֹן פַּרְעֹה עַל כֵּן לֹא וּבִינֵי יֵת אֲרַעְהוֹן:	22
23	Then Joseph said unto the people: 'Behold, I have bought you this day and your land for Pharaoh. Lo, here is seed for you, and ye shall sow the land.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אֲדָמָתְכֶם לַפַּרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וְזִרְעֶתֶם אֶת־הָאֲדָמָה: וַאֲמַר יוֹסֵף לְעַמָּא הָא קָנִיתִי יִתְכוּן יוֹמָא דִּין וְיֵת אֲרַעְכוּן לַפַּרְעֹה הָא לָכוּן בֵּר זֶרַעָא וְתִזְרְעוּן יֵת אֲרַעָא:	23

(19) ותן זרע. לזרוע האדמה, ואף על פי שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר, מכיון שבא יעקב למצרים, באה זרעה לרגליו, והמחילו לזרוע וכלה הרעב, וכן שנינו בתוספתא דסוטה (י, ח): לא תשם. לא תהא שממה, לא תזבור, לשון שדה זור, שאינו חרוש:

(20) ותהי הארץ לפרעה. קנויה לו:

(21) ואת העם העביר. יוסף, מעיר לעיר, לזכרון שאין להם עוד חלק בצרך, והשיב של עיר זו צבצבתה. ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת, אלא להודיעך שבחו של יוסף, שנמכרין להסיר חרפה מעל אחיו, שלא יהיו קורין אותם גולים (חולין ס:): מקצה גבול מצרים וגו'. כן עשה לכל הערים אשר צמלכות מצרים, מקצה גבולה ועד קצה גבולה:

(22) הכהנים. הכוהנים, כל לשון כהן, משרת לאלהות הוא, מוץ מאותן שהם לשון גדולה, כמו פֶּהַן מִדֵּין, פֶּהַן אֵין: חוק לכהנים. חק, כך וכך לחם ליוס:

(23) הא. כמו הנה, כמו וְגַם אֲנִי הֵא דְרַפְךָ בְּרֹאשׁ נְסָפִי (יחזקאל עז, מג):

24	And it shall come to pass at the ingatherings, that ye shall give a fifth unto Pharaoh, and four parts shall be your own, for seed of the field, and for your food, and for them of your households, and for food for your little ones.'	וַיְהִי בְּאֵעוּלֵי עַלְלָתָא וְתַתְּנוּן חַד מִן חֲמִשָּׁא לְפַרְעֹה וְאַרְבַּעָא חוֹלְקִין יְהִי לְכוּן לְבַר זֶרַע חֲקֵלָא וּלְמִיכְלָכוּן וּלְאֲנָשׁ בְּתִיכוּן וּלְמִיכַל לְטַפְלָכוּן:	וְהָיָה בִּתְבוּאוֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הִיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאֲכֹלְכֶם וּלְאֲשָׁר בְּבֵתֵיכֶם וּלְאֲכֹל לְטַפְכֶם:	24
25	And they said: 'Thou hast saved our lives. Let us find favour in the sight of my lord, and we will be Pharaoh's bondmen.'	וַיֹּאמְרוּ קַיִּמְתָּנָא נִשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רַבּוֹנֵי וְנַחֲי עַבְדֵּין לְפַרְעֹה:	וַיֹּאמְרוּ הַחַיִּיתָנוּ נִמְצָא-חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי וְהִיָּינוּ עַבְדִּים לְפַרְעֹה:	מפטיר
26	And Joseph made it a statute concerning the land of Egypt unto this day, that Pharaoh should have the fifth; only the land of the priests alone became not Pharaoh's.	וַשׁוּי יְתֵה יוֹסֵף לְגִזְרָא עַד יוֹמָא הַדִּין עַל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם דִּיהוֹן יְהִי חַד מִן חֲמִשָּׁא לְפַרְעֹה לְחוּד אֶרֶע פּוֹמְרִיא בְּלַחוּדִיהוֹן לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה:	וַיֵּשֶׁם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד- הַיּוֹם הַזֶּה עַל-אֲדֻמַּת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לְחֹמֶשׁ רֶק אֲדֻמַּת הַכֹּהֲנִים לְבָדָם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה:	26
27	And Israel dwelt in the land of Egypt, in the land of Goshen; and they got them possessions therein, and were fruitful, and multiplied exceedingly.	וַיֵּתֵב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם בְּאֶרֶעָא דְּגֹשֶׁן וַאֲחִסְיָנוּ בָּהּ וַנְּפִישׁוּ וַסְגִּיאוּ לְחֻדָּא:	וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיַּאֲחֲזוּ בָּהּ וַיַּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:	ק"ו

The Haftara is Ezekiel 37:15 - 37:28 on page 255.

28	And Jacob lived in the land of Egypt seventeen years; so the days of Jacob, the years of his life, were a hundred forty and seven years.	וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַ עָסְרֵי שָׁנִין וַהֲוָה יוֹמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חִיּוּתֵי מֵאָה וְאַרְבָּעֵין וּשְׁבַע שָׁנִין:	וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַ עָשָׂרָה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חֲזִיוֵי שִׁבְעַ שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמֵאָה שָׁנָה:	ויחי
29	And the time drew near that Israel must die; and he called his son Joseph, and said unto him: 'If now I have found favour in thy sight, put, I pray thee, thy hand under my thigh, and deal kindly and truly with me; bury me not, I pray thee, in Egypt.	וַקְרִיבוּ יוֹמֵי יִשְׂרָאֵל לְמָוֶת וַקְרָא לְבָרְיָהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר לִיה אִם כֶּעַן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ שׁוּ כֶעַן יָדְךָ תַּחוּת יָרְכִי וְתַעֲבִיד עִמּוֹ טִיבוּ וְקִשׁוּט לֹא כֶעַן תִּקְבְּרֶנִּי בְּמִצְרַיִם:	וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת וַיִּקְרָא לְבָנּוּ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לֹא אִם-נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ שִׁים-נָא יָדְךָ תַּחַת יָרְכִי וְעֲשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאֱמֶת אֶל-נָא תִּקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם:	29

(24) לזרע השדה. שצכל שנה: ולאשר בבתיכם. ולאכול העזדים והשפחות אשר צנתיכם: טפכם. צנים קטנים:
(25) נמצא חן. לעשות לנו זאת כמו שאמר: והיינו עבדים לפרעה. להעלות לו המס הזה צכל שנה, לחק שלא יעזור:
(27) וישב ישראל בארץ מצרים. והיכן צארץ גשן, שהיא מארץ מצרים: ויאחזו בה. לשון אחוזה:
(28) ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב צנינו, נסתמו עיניהם ולצם של ישראל מְנַחֵם הַשֶּׁעָצוּד,
שהחילו לשעבדם. דבר אחר, שנקש לגלות את הקץ לצנינו, ונסתם ממנו (צ"ר לו, א):

<p>30 But when I sleep with my fathers, thou shalt carry me out of Egypt, and bury me in their burying-place.' And he said: 'I will do as thou hast said.'</p>	<p>וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי וְנִשְׂאתָנִי מִמִּצְרַיִם וְקָבַרְתָּנִי בְּקִבְרֹתָם וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אַעֲשֶׂה כְּדִבְרְךָ:</p>	<p>30 וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי וְנִשְׂאתָנִי מִמִּצְרַיִם וְקָבַרְתָּנִי בְּקִבְרֹתָם וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אַעֲשֶׂה כְּדִבְרְךָ:</p>
<p>31 And he said: 'Swear unto me.' And he swore unto him. And Israel bowed down upon the bed's head.</p>	<p>וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשָּׁבַע לּוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה: (פ)</p>	<p>31 וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשָּׁבַע לּוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה: (פ)</p>
<p>XLVIII And it came to pass after these things, that one said to Joseph: 'Behold, thy father is sick.' And he took with him his two sons, Manasseh and Ephraim.</p>	<p>וַיְהִי אַחֲרַי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם:</p>	<p>לוי מב וַיְהִי אַחֲרַי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם:</p>
<p>2 And one told Jacob, and said: 'Behold, thy son Joseph cometh unto thee.' And Israel strengthened himself, and sat upon the bed.</p>	<p>וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה:</p>	<p>2 וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה:</p>
<p>3 And Jacob said unto Joseph: 'God Almighty appeared unto me at Luz in the land of Canaan, and blessed me,</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שְׁדֵי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוֹז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי:</p>	<p>3 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שְׁדֵי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוֹז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי:</p>
<p>4 and said unto me: Behold, I will make thee fruitful, and multiply thee, and I will make of thee a company of peoples; and will give this land to thy seed after thee for an everlasting possession.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלַי הַנְּנִי מִפְרֶךָ וְהִרְבִּיתִּךָ וְנִתְּתִיךָ לְקָהָל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְיִרְעָךָ אַחֲרַיךָ אֶחָזֶת עוֹלָם:</p>	<p>4 וַיֹּאמֶר אֵלַי הַנְּנִי מִפְרֶךָ וְהִרְבִּיתִּךָ וְנִתְּתִיךָ לְקָהָל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְיִרְעָךָ אַחֲרַיךָ אֶחָזֶת עוֹלָם:</p>

(29) ויקרבו ימי ישראל למות. כל מי שנאמר צו קריצה למות, לא הגיע לימי אבותיו (צ"ר שם ג), (ינחק חי ק"פ ויעקב קמ"ז, דוד נאמר קריצה, אציו חי ת' שנים והוא חי ע'): ויקרא לבנו ליוסף. למי שהיה יכולת זידו לעשות (צ"ר שם ה): שים נא ידך. והשבע: חסד ואמת: חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה למשלוש גמול: אל נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה כנים (ומרששין תחת גופי), ושאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות, ושלל יעשוני מנרים עבודת אלילים, צ"ר (שם):

(30) ושכבתי עם אבותי. וי"ו זו מחוצר למעלה לתחלת המקרא, שים נא ידך תחת ירכי והשבע לי, ואני סופי לשכב עם אבותי, ואתה תשאני ממרים, ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיבני עם אבותי צמעה, שהרי כתיב אחריו ונשאני ממרים וקברתני בקבורתם, ועוד, מזינו בכל מקום לשון שכבה עם אבותי היא הגויעה, ולא הקבורה, כמו וישפצ דוד עם הצופים, ואחר כך ויקבר בעיר דוד (מלכים א' ג, י):

(31) וישתחו ישראל. שפלא בעיניך סגיד ליה: על ראש המטה. הפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו (שבת יב: נדרים מ.), שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה. דבר אחר על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך היה, ועוד שנשבע לצין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו:

(1) ויאמר ליוסף. אחד מן המגידים, והרי זה מקרא קצר. ויש אומרים אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב בארץ גושן, הלך אפרים אל אציו למרים להגיד לו: ויקח את שני בניו עמו. כדי שיצרכם יעקב לפני מותו:

(2) ויגד. המגיד ליעקב, ולא פירש מי, והרצה מקראות קצרי לשון: ויתחזק ישראל. אמר, אף על פי שהוא צני, מלך הוא, אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות. וכן משה חלק כבוד למלכות, ויגדו כל עבדיך אלה אלי (שמות יא, ח), וכן אליהו וישעם מתקויו וגו' (מלכים א' יח, מ):

<p>5 And now thy two sons, who were born unto thee in the land of Egypt before I came unto thee into Egypt, are mine; Ephraim and Manasseh, even as Reuben and Simeon, shall be mine.</p>	<p>וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בָּאִי אֵלַיךְ מִצְרַיִמָּה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי:</p>	<p>5 וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בָּאִי אֵלַיךְ מִצְרַיִמָּה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי:</p>
<p>6 And thy issue, that thou begetteth after them, shall be thine; they shall be called after the name of their brethren in their inheritance.</p>	<p>וּבְנֵי דִתּוּלִיד בְּתַרְיָהוֹן דִּילְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶן וְתִקְרֹון בְּאַחֲסִנְתָּהוֹן:</p>	<p>6 וּמוֹלֶדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלִידְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקְרָאוּ בְּנַחֲלָתָם:</p>
<p>7 And as for me, when I came from Paddan, Rachel died unto me in the land of Canaan in the way, when there was still some way to come unto Ephrath; and I buried her there in the way to Ephrath—the same is Beth-lehem.</p>	<p>וְאֲנִי בְּבָאִי מִפָּדָן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבֶרֶת־אֶרֶץ לָבֵא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם:</p>	<p>7 וְאֲנִי בְּבָאִי מִפָּדָן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבֶרֶת־אֶרֶץ לָבֵא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם:</p>
<p>8 And Israel beheld Joseph's sons, and said: 'Who are these?'</p>	<p>וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה:</p>	<p>8 וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה:</p>
<p>9 And Joseph said unto his father: 'They are my sons, whom God hath given me here.' And he said: 'Bring them, I pray thee, unto me, and I will bless them.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאָבוּהִי בְנֵי אֱמִי דִּיחָב לִי יְיָ הִקָּא וַיֹּאמֶר קְרִיבִינוּן כְּעַן לְיָדִי וַיִּבְרַכְבּוּן:</p>	<p>9 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בְּזֵה וַיֹּאמֶר קָחֵם־נָא אֵלַי וְאֶבְרַכֵּם:</p>

(4) ונתחיד לקהל עמים. זשרני שעתידיס ללאת ממני עוד קהל ועמים, ואף על פי שאמר לי גוי וקהל גוים, גוי אמר לי על בנימין, קהל גוים, הרי שנים לזד מבנימין, ושוב לא נולד לי זן, למדנו שעתידי אחד משבטי ליחלק, ועתה אחת מתנה אני נותן לך:

(5) הנוולדים לך וגו' עד בואי אליך. לפני בואי אליך, כלומר שנולדו משפּרשם ממני עד שבאתי אללך: לי הם. זחשבון שאר בני הם, ליטול חלק זבארץ איש כנגדו:

(6) ומוולדתך וגו'. אם תוליד עוד, לא יהיו זמנין זני, אלא זחוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא להם שם זשבטים לענין הנחלה. ואף על פי שנחלקה הארץ למנין גלגלותם, כדכתיב לרז שרצה נחלתו, וכל איש ואיש נטל זשוה חוץ מן הזכורים, מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו, (להטיל גורל הארץ, למנין שמות השבטים, ונשיא לכל שבט ושבט, ודגלים לזה ולזה):

(7) ואני בבואי מפדן וגו'. ואף על פי שאני מטריח עליך להוליכני להקצר זארץ כנען, ולא כך עשיתי לאמך, שהרי מתה סמוך לבית לחם: כברת ארץ. מדת ארץ, והם אלפים אמה, כמדת תחום זבת, כדזרי ר' משה הדרשן, ולא תאמר שעבדו עלי גשמים מלהוליכה ולקצרה זחצרון, עת הגריד היה, שהארץ חלולה ומנוקזת כזכרה: ואקברה שם. לא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש זלזך עלי, אכל דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם, שתהא לעזרה לבניה, פשגלה אותם נזורזרלדן והיו עוזרים דרך שם, ילאת רחל על קצרה וזוכה ומזקשת עליהם רחמים, שנאמר קול זקמה נשמע וגו' (ירמיה לא, יד), והקצ"ה משיבה יש שזר לפשלתך נאם ה' וגו' ופשזו זנים לגזולם. ואונקלוס זרגס זרוז ארשא, כדי שיעור חרישת יום (ס"א ארץ), ואומר אני שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת, קוריאד"א זלע"ו, כדאמרין זרוז וקני, קמה זמשיק טעלא מצי זקצא:

(8) וירא ישראל את בני יוסף. זקש לזרכם ונתחלקה זכינה ממנו, לפי שעתידי ירבעם ואחאז ללאת מאפרים, ויהוא וזניו ממנשה: ויאמר מי אלה. מהיכן ילאו אלו שאינן ראוין לזכרה:

10	Now the eyes of Israel were dim for age, so that he could not see. And he brought them near unto him; and he kissed them, and embraced them.	וַעֲיַי יִשְׂרָאֵל יִקְרָא מְסִיבֹו לֹא יָכִיל לְמַחְזֵי וְקָרִיב יְתָהוֹן לְוֹתִיָּה וְנָשִׁיק לָהֶון וְגַפִּירָה לָהֶון:	וַעֲיַי יִשְׂרָאֵל כִּבְדּוֹ מִזְקֵן לֹא יֻכַּל לְרָאוֹת וַיִּגַּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשָּׁק לָהֶם וַיַּחֱבֹק לָהֶם:	שני
11	And Israel said unto Joseph: 'I had not thought to see thy face; and, lo, God hath let me see thy seed also.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף רְאֵה פָּנֶיךָ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה הִרְאָה אֵתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת-זַרְעֶךָ:	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף רְאֵה פָּנֶיךָ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה הִרְאָה אֵתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת-זַרְעֶךָ:	11
12	And Joseph brought them out from between his knees; and he fell down on his face to the earth.	וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרַכְיֹו וַיִּשְׁתַּחוּ לְאִפְיֹו אֶרֶצָה:	וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרַכְיֹו וַיִּשְׁתַּחוּ לְאִפְיֹו אֶרֶצָה:	12
13	And Joseph took them both, Ephraim in his right hand toward Israel's left hand, and Manasseh in his left hand toward Israel's right hand, and brought them near unto him.	וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת-שְׁנֵיהֶם אֶת- אֶפְרַיִם בְּיַמִּינוֹ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת-מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֻלֹו מִיְּמִין יִשְׂרָאֵל וַיִּגַּשׁ אֵלָיו:	וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת-שְׁנֵיהֶם אֶת- אֶפְרַיִם בְּיַמִּינוֹ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת-מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֻלֹו מִיְּמִין יִשְׂרָאֵל וַיִּגַּשׁ אֵלָיו:	13
14	And Israel stretched out his right hand, and laid it upon Ephraim's head, who was the younger, and his left hand upon Manasseh's head, guiding his hands wittingly; for Manasseh was the first-born.	וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת-יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל-רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת-שְׁמָאֻלֹו עַל-רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׂכֵל אֶת-יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:	וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת-יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל-רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת-שְׁמָאֻלֹו עַל-רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׂכֵל אֶת-יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:	14
15	And he blessed Joseph, and said: 'The God before whom my fathers Abraham and Isaac did walk, the God who hath been my shepherd all my life long unto this day,	וַיְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל אֶת-יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְוּ אֲבוֹתַי לִפְנֵי אֲבֹתָהֶם וַיִּצְחָק הָאֱלֹהִים הַרְעָה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד-הַיּוֹם הַזֶּה:	וַיְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל אֶת-יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְוּ אֲבוֹתַי לִפְנֵי אֲבֹתָהֶם וַיִּצְחָק הָאֱלֹהִים הַרְעָה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד-הַיּוֹם הַזֶּה:	15

- (9) בזה. הראה לו שטר אירוסין ושטר כחוצה, וצקש יוסף רחמים על הדצר, ונחה עליו רוח הקודש: ויאמר קחם נא אלי ואברכם. זה שאמר הכחוצ, ואנכי תרגלתי לאפריים קחם על זרועתי (הושע יא, ג), תרגלתי רוחי ציעק בשביל אפרים, עד שלקחן על זרועותיו:
- (11) לא פללתי. לא מלאני לצי לחשוב מחשבה שאראה פניך עוד. פללתי, לשון מחשבה, כמו דביאי עצה עשו פלילה (ישעיה טז, ג):
- (12) ויוצא יוסף אתם. לאחר שנקם, הוציאם יוסף מעם ברכיו, כדי לישבם זה לימין וזה לשמאל, לסמוך ידי עליהם ולזכרם: וישתחו לאפיו. כשחזר לאחוריו מלפני אביו:
- (13) את אפרים בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת חצרו, ימינו כנגד שמאל חצרו, וכיון שהוא הזכור מקנן לזכרה:
- (14) שכל את ידיו. כתרוממו אפיקמיו, בהשכל וחכמה השכל את ידיו לכך, ומדעת, כי יודע היה כי מנשה הזכור, ואף על פי כן לא שם ימינו עליו:

16	the angel who hath redeemed me from all evil, bless the lads; and let my name be named in them, and the name of my fathers Abraham and Isaac; and let them grow into a multitude in the midst of the earth.'	הַמַּלְאָךְ הַגָּאֹל אֹתִי מִכָּל-רָע יְבָרֶכְךָ אֶת-הַנְּעָרִים וְיִקְרָא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתִי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְּגוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:	מִלְאָכָא דְפִרְק יְתִי מִכָּל בִּישָׁא וְיִבְרִיךְ יֵת עוֹלָמִינָא וְיִתְקַרֵּי בְּהוֹן שְׁמִי וְשֵׁם אֲבָהֵתִי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְכְנוּנִי יְמָא יִסְגּוֹן בְּגוֹ בְּנֵי אֲנָשָׁא עַל אָרְעָא:
17	And when Joseph saw that his father was laying his right hand upon the head of Ephraim, it displeased him, and he held up his father's hand, to remove it from Ephraim's head unto Manasseh's head.	וַיֵּרָא יוֹסֵף כִּי-יָשִׁית אָבִיו יָד- יְמִינוֹ עַל-רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיִּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יָד-אָבִיו לְהַסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ-אֶפְרַיִם עַל- רֹאשׁ מְנַשֶּׁה:	וַחֲזָא יוֹסֵף אֲרִי שְׁוִי אֲבֹהִי יָד יְמִינִיה עַל רִישָׁא דְאֶפְרַיִם וּבְאִישׁ בְּעֵינֹהִי וְסַעֲדָה לִידָא דְּאֲבֹהִי לְאַעֲדָאָה יְתָה מֵעַל רִישָׁא דְאֶפְרַיִם לְאַנְחוּתָהּ עַל רִישָׁא דְמְנַשֶּׁה:
18	And Joseph said unto his father: 'Not so, my father, for this is the first-born; put thy right hand upon his head.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָבִיו לֹא-כֵן אָבִי כִּי-זֶה הַבְּכֹר שִׁים יְמִינוֹךָ עַל-רֹאשׁוֹ:	וַאֲמַר יוֹסֵף לְאֲבֹהִי לֹא כֵן אֲבָא אֲרִי דִין בּוֹכְרָא שְׁוִי יְמִינוֹךָ עַל רִישִׁיה:
19	And his father refused, and said: 'I know it, my son, I know it; he also shall become a people, and he also shall be great; howbeit his younger brother shall be greater than he, and his seed shall become a multitude of nations.'	וַיִּמָּאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי גַם-הוּא יִהְיֶה-לְעָם וְגַם- הוּא יִגְדֹל וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא- הַגּוֹיִם:	וְסָרִיב אֲבֹהִי וַאֲמַר יָדַעְנָא בְּרִי יָדַעְנָא אִף הוּא יִהְיֶה לְעָם וְאִף הוּא יִסְגִי וּבָרַם אָחֹהִי זַעֲיָרָא יִסְגִי מִנִּיה וּבְנוּהִי יִהְיוּ שְׁלֹטִין בְּעַמּוּמִיָּא:
20	And he blessed them that day, saying: 'By thee shall Israel bless, saying: God make thee as Ephraim and as Manasseh.' And he set Ephraim before Manasseh.	וַיְבָרְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ וּבְרֶכְךָ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכְמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׁם אֶת-אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה:	וּבְרִיכּוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִימַר בְּךָ וּבְרִיךְ יִשְׂרָאֵל לְמִימַר יִשְׁוִינִךָ יְיָ כְּאֶפְרַיִם וְכְמְנַשֶּׁה וְשְׁוִי יֵת אֶפְרַיִם קֳדָם מְנַשֶּׁה:
21	And Israel said unto Joseph: 'Behold, I die; but God will be with you, and bring you back unto the land of your fathers.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הִנֵּה אֲנִכִּי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וַהֲשִׁיב אֹתְכֶם אֶל-אָרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:	וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֵאֲנָא מָאִית וְיִהְיֶה מִימְרָא דִין בְּסַעֲדָכוֹן וְיִתִּיב יְתָכוֹן לְאָרֶע אֲבָהֵתְכוֹן:

(16) המלאך הגואל אותי. מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי, כענין שנאמר ויאמר אלי מלאך האלהים צללים יעקב וגו' אֲנִכִּי הָאֵל צִיַּת אֵל: יברך את הנערים. מנשה ואפרים: וידגו. כדגים הללו שפָּרְסִים וְרָצִים ואין עין הרע שולטת בהם: (17) ויתמך יד אביו. הרימה מעל ראש בנו ותמכה בידו: (19) ידעתי בני ידעתי. שהוא הזכור: גם הוא יהיה לעם. ויגדל, שעמיד גדעון לצאת ממנו, שהקב"ה עושה נס על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. שעמיד יהושע לצאת ממנו, שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא הגוים. כל העולם יתמלא בצאת שמעו ושמו, כשיעמיד חמה בגִּזְעוֹן וְרָסָם בְּעִמְקֵי אֵלָיו: (20) בך יברך ישראל. הצא לצרך את בניו, יצרכם בצרכתם, ויאמר איש לבנו ישמך אלהים כאפרים וכמנשה: וישם את אפרים. בצרכתו לפני מנשה, להקדימו בדגלים ובחנוכת הנשיאים:

<p>22 Moreover I have given to thee one apportion above thy brethren, which I took out of the hand of the Amorite with my sword and with my bow.'</p>	<p>וְאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שָׂכָם אֶחָד עַל־ אֲחִיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבִקְשָׁתִי: (פ)</p>	<p>22 וְאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שָׂכָם אֶחָד עַל־ אֲחִיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבִקְשָׁתִי: (פ)</p>
<p>XLIX And Jacob called unto his sons, and said: 'Gather yourselves together, that I may tell you that which shall befall you in the end of days.</p>	<p>וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר אֲתַכְנֹשׁ וְאֲחֹנִי לְכוּן יָת דִּיעָרַע יִתְכוּן בְּסוֹף יוֹמָא:</p>	<p>רביעי מג וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסֹפוּ וְאִגִּידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר־ יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים:</p>
<p>2 Assemble yourselves, and hear, ye sons of Jacob; And hearken unto Israel your father.</p>	<p>אֲתַכְנֹשׁ וְשִׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וְקִבְּלוּ אֶלְפָן מִן יִשְׂרָאֵל אָבוֹכּוֹן:</p>	<p>2 הֶקְבְּצוּ וְשִׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיכֶם:</p>
<p>3 Reuben, thou art my first-born, My might, and the first-fruits of my strength; The excellency of dignity, and the excellency of power.</p>	<p>רְאוּבֵן בּוֹכְרִי אֶת חִילִי וְרִישׁ תּוֹקְפִי לְךָ הָיָה חֲזִי לְמִסָּב תִּלְתָּא חוֹלְקִין בְּכִירוּתָא בְּחֻנְתָּא וּמִלְכוּתָא:</p>	<p>3 רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶתָּה כְּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יִתֵּר שְׂאת וְיִתֵּר עֹז:</p>
<p>4 Unstable as water, have not thou the excellency; Because thou wentest up to thy father's bed; Then defilest thou it—he went up to my couch.</p>	<p>עַל דִּאֲזֻלָּת לְקַבִּיל אַפָּךְ הָא כְּמָא בְּרַם לֹא אֶהְיִיתָ חוֹלֵק יִתֵּר לֹא תִסָּב אָרִי סְלִיקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבִי אָבוּךְ בְּכִין אֲחִילְתָּא לְשִׁינֵי בְּרִי סְלִיקְתָּא:</p>	<p>4 פָּחַז כַּמַּיִם אֶל־תּוֹתֵר כִּי עָלִית מִשְׁכְּבִי אָבִיךָ אֵז חִלְלָתָ יְצוּעֵי עָלָה: (פ)</p>

(22) ואני נתתי לך. לפי שאתה טורח להתעסק בקצורתי, וגם אני נחתי לך נחלה שמקצר צה, ואיזו, זו שכם, שנאמר וְאֶת שְׂכָמָה יוֹסֵף אֲשֶׁר הָעֵלָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָצְרוּ בְּשָׂקִים: שכם אחד על אחיך. שכם ממש, היא שהיה לך חלק אחד יתירה על אחיך: בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם, נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם, וְקָצְרוּ יַעֲקֹב כְּלֵי מִלְחָמָה כְּנָגְדָן. דבר אחר שכם אחד, הוא הזכורה, שיעלו בניו שני חלקים, ושכם לשון חלק הוא, כתר גומו, והרצה יש לו דומים במקרא, פי ששיטתו שְׂקָם (תהלים כא, יג), תשית שונאי לפני לחלקים, וְשָׂקָם שְׂקָם (שם ס, ח), דָּךְךָ יִרְצָחוּ שְׂקָמָה (הושע ו, ט) איש חלקו, לְשָׂדֶד שְׂקָם שְׂקָד (נפניה ג, ט): אשר לקחתי מיד האמורי. מיד עשו, שעושה מעשה אמורי. דבר אחר, שהיה לו אזני צאמרי פיו: בחרבי ובקשתי. היא חכמתו ותפלתו. (ועיין צרא"ס שכתב דאי אפשר לפרש על חרצם של שמעון ולוי, דהא לא עשו מדעתו, שהרי כעס עליהם על זה. ולענד"נ צלאו הכי אי אפשר לפרש עליהם, דמה נתינת טעם יהיה על שנחנו ליוסף מפני שלקחוהו שמעון ולוי צחרצם וצקשם, והלא אדרצה מזה הטעם ראוי שינתן לשמעון ולוי ולא ליוסף ודו"ק):

- (1) ואגידה לכם. בקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, והתחיל אומר דברים אחרים (צ"ר נח, ז):
- (3) וראשית אוני. היא טפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו (צ"ר שם ד): אוני. כוחי, כמו מְנַאֲתִי אֲזִין לִי (הושע יב, ט), מְרַצ אוֹנִים (ישעיה מ, כו), וְלִאֲזִין אוֹנִים (שם כט): יתר שאת. ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה, לשון נשיאות כפיש: ויתר עז. במלכות, כמו וְיִשָּׁן עֹז לְמַלְכוֹ (שמואל א' ז, י), ומי גרם לך להפסיד כל אלה:
- (4) פחז כמרים. הפחו והצהלה אשר מהרם להראות כעסך, כמים הללו הממהרים למרוצתם. לכך: אל תותר. אל תרצה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראיות לך, ומהו הפחו אשר פָּחַס: כי עליית משכבי אביך אז חללת. אותו שם שעלה על יצועי, והיא השכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי: פחז. שם דבר הוא, לפיכך טעמו למעלה, וכולו נקוד פת"ח, ואלו היה לשון עבר, היה נקוד חזיו קמ"ץ וחזיו פת"ח, וטעמו למטה: יצועי. לשון משכב, על שם שמציעים אותו על ידי לְצָדִין

5	Simeon and Levi are brethren; Weapons of violence their kinship.	שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶחָיו גִּבְרִין גִּבְרִין בְּאֶרֶץ תּוֹתְבוֹתָהוֹן עֲבָדוּ גִבּוֹרָא:	5 שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶחָיו כָּלִי חַמָּס מִכְרֵיתֵיהֶם:
6	Let my soul not come into their council; Unto their assembly let my glory not be not united; For in their anger they slew men, And in their self-will they houghed oxen.	בְּרִזְהוֹן לֹא הָיָה נַפְשִׁי בְּאַתְכַּנּוּשֵׁיהוֹן לְמִהְדָּה לֹא נִחְתִּית מִן יָקָרִי אָרִי בְּרוֹגְזָהוֹן קָטְלוּ קָטוֹל וּבְרַעוּתָהוֹן תָּרְעוּ שׁוֹר סִנְאָה:	6 בְּסֹדֶם אֶל-תֵּבָא נַפְשִׁי בִקְהָלָם אֶל-תֵּתֵד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָם תִּרְגְּמוּ אִישׁ וּבְרִצְנָם עָקְרוּ-שׁוֹר:
7	Cursed be their anger, for it was fierce, And their wrath, for it was cruel; I will divide them in Jacob, And scatter them in Israel	אָרוּר אַפָם כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קָשָׁתָהּ אֲחֻלָּקֵם בְּיַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל בְּיִשְׂרָאֵל: (פ)	7
8	Judah, thee shall thy brethren praise; Thy hand shall be on the neck of thine enemies; Thy father's sons shall bow down before thee.	יְהוּדָה אַתָּה אוֹדִיתָא וְלֹא בְּהִיתָתָא בְּיָד יוֹדוֹן אֶחָד יָדָהּ תִּתְקַף עַל בְּעַלֵּי דְבִקְדָהּ יִתְבָּרוּ סִנְאָד יְהוֹן מַחְזִירֵי קָדָל קְדָמָהּ יְהוֹן מִקְדָּמִין לְמַשְׁאֵל בְּשִׁלְמָהּ בְּנֵי אָבוֹד:	8 יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אֶחָיֶךָ יִדְךָ בְּעֶרְףְּ אִיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אָבִיךָ:

וּמִדְּבַר יְהוָה, וְהִרְצָה דוֹמִים לוֹ, אִם זִכְרָתֶיךָ עַל יְצוּעֵי (תהלים סג, ו), אִם תִּעֲלֶה עַל עֶרֶשׁ יְצוּעֵי (שם קלז, ג):

(5) שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶחָיו. צִעָה אַחַת, עַל שֶׁכֶּס וְעַל יוֹסֵף, וְיִאֲמְרוּ אִישׁ אֶל אֶחָיו וְגו' וְעָסָה לָכּוּ וְנִהְיָה, מִי הֵם, אִם תִּאֲמַר רְאוּנוֹן אִם יְהוּדָה, הִרִי לֹא הִסְכִּימוּ בְּהִירְגָתוֹ, אִם תִּאֲמַר בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, הִרִי לֹא הִיטָה שְׁנֵאתָן שְׁלָמָה, שְׁנֵאתָן וְהָיָה נֶעַר לָת בְּנֵי בְּלָקָה וְלָת בְּנֵי יוֹסֵף וְגו', יִשְׁכַּח וְזִכְרוֹנוֹ לֹא הָיוּ מִדְּבָרִים בְּפָנֵי אֲחֵיהֶם הַגְּדוֹלִים מֵהֶם, עַל כְּרַחֵם שִׁמְעוֹן וְלֵוִי הֵם שִׁקְרָאס אֲבִיהֶם אֲחִים: כָּלִי חַמָּס. אֲדֹמָתוֹ וְזוֹ שֶׁל רִצְיָה חַמָּס הוּא בִּידְכֶם, מִזְכֶּכֶת עָשׂוּ הֵיא, וְזוֹ אֲדֹמָתוֹ שֶׁל הֵיא, וְאַתָּה חַמָּסָתָה אֲדֹמָתָה הֵימָנוּ: מִכְרֵיתֵיהֶם. לְשׁוֹן כָּלִי זִינ, הִסִּיף בְּלִשׁוֹן יוֹנִי מִכִּי"ר (תנחומא ויחי ט). דְּבַר אַחֵר מִכְרֵיתֵיהֶם, בְּאֶרֶץ מִגְדוֹרָתָם נִהְיָ עֲמָנוּ בְּכָלִי חַמָּס, כְּמוֹ מִכְרֵיתֶיךָ וּמִזְכֶּכֶתֶיךָ (יחזקאל טו, ג), וְזֶה תִּרְגָּם שֶׁל אֲוִנְקָלוֹס:

(6) בְּסֹדֶם אֶל תֵּבָא נַפְשִׁי. זֶה מַעֲשֵׂה זְמָרִי, כְּשֶׁנִּתְקַצְצוּ שְׁבָטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן לְהַצִּיא אֶת הַמְדִּינִית לְפָנֵי מֶשֶׁה, וְאִמְרוּ לוֹ וְזוֹ אֲסוּרָה אִם מוֹתֵרָתָ, אִם תִּאֲמַר אֲסוּרָה, בֵּית יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לָךְ, אִל יוֹכֵר שְׁמִי בְּדִבְרֵי, שְׁנֵאתָן זְמָרִי בֶן קְלֹא נָשִׂיא גִּיתָא לְשִׁמְעוֹנִי, וְלֹא כִתְבָן יַעֲקֹב (ב"ר נט, ו): בִּקְהָלָם. כְּשִׁיקָהִיל קָרַח שֶׁהוּא מִשְׁבָּטוֹ שֶׁל לֵוִי, אֶת כָּל הָעֵדָה עַל מֶשֶׁה וְעַל אֹהֲרֵן: אֶל תִּחַד כְּבוֹדִי. שֶׁסֶּם אֵל יִתְחַד עִמָּהֶם שְׁמִי, שְׁנֵאתָן קָרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי, וְלֹא נִאֲמַר בֶּן יַעֲקֹב, אֲזַל בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (א ו, כב), כְּשֶׁנִּתְחַסְּמוּ בְּנֵי קָרַח עַל הַדּוֹכָן, נִאֲמַר בֶּן קָרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי בֶן יִשְׂרָאֵל: אֶל תִּחַד כְּבוֹדִי. כְּבוֹד לְשׁוֹן זִכֵּר הוּא, וְעַל כְּרַחֵם אֲדֹמָתָה נִרְיָ לְפָרֶשׁ קְמָדָר אֵל הַכְּבוֹד, וְאִמְרָה אֲדֹמָתָה כְּבוֹדִי אֵל תִּתְחַד עִמָּהֶם, כְּמוֹ לֹא תִּתְחַד אֲדֹמָתָה בְּקִבְּרָהּ (יִשְׁעִיָּה יד, כ): כִּי בְּאַפָם הִרְגוּ אִישׁ. אֵלֶּה חֲמוֹר וְאִנְשֵׁי שֶׁכֶּס, וְאִינֵן חֲשׁוֹבִין כּוֹלֵם אֵלָּא כְּאִישׁ אֶחָד (שׁוֹפְטִים ו, טו), וְכֵן הוּא אֲדֹמָתָה בְּגִדְעוֹן, וְהִפְיָתָה לָת מִדְּבַר קָהָת אֶחָד וְכֵן בְּמִצְרַיִם סוּם וְרוֹקְצוֹ קָהָת בְּזִים, וְזֶה מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ, אֲנָשִׁים הִרְצָה קוֹרָא אִישׁ, כָּל אֶחָד לְעִצְמוֹ, בְּאַפָם הִרְגוּ כָּל אִישׁ שְׁכֵעֵסוֹ עֲלֵיו, וְכֵן וְיִלְמַד לְטָרֵף טָרֵף אֶדָם אֶכָּל (יחזקאל יט, ג): וּבְרִצְנָם עָקְרוּ שׁוֹר. רָצוּ לְעִקּוֹר אֶת יוֹסֵף שְׁנֵאתָן שׁוֹר, שְׁנֵאתָן בְּכֹר שׁוֹרָה בְּדָרָה לֹא. עָקְרוּ אֲשֵׁרִישׁ"ר בְּלַע"ז, לְשׁוֹן לָת סוּסִיָּהֶם תִּשְׁקָר (יהושע יא, י):

(7) אֲדֹמָתָה אֶפֶס כִּי עֹז. אֲפִילוֹ בְּשַׁעַת תּוֹכַחָה לֹא קָלָל אֵלָּא אֶת אֶפֶס, וְזֶהוּ שְׁנֵאתָן בְּלַעַם מֶה אֶקְבָּה לֹא קָבָה אֵל: אֲחֻלָּקֵם בְּיַעֲקֹב. אֲפִרִּידֵם זֶה מִזֶּה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לֵוִי בְּמִנִּין הַשְּׁבָטִים, וְהִרִי הֵם חֲלוּקִים. דְּבַר אַחֵר, אֵינִן לָךְ עֵינִים וְסוֹפְרִים וּמִלְמַדֵּי תִינוּקוֹת אֵלָּא מִשְׁמַעוֹן, כְּדִי שִׁהְיוּ נְפֻשִׁים, וּשְׁבָטוֹ שֶׁל לֵוִי עָשָׂא מִסְּרָה עַל הַגְּרִיזוֹת לְתַרְמוּמוֹת וּלְמַעֲשֵׂרוֹת, נָתַן לוֹ תַּפְּחוֹתָה דְּכָךְ כְּבוֹד:

(8) יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אֶחָיֶיךָ. לְפִי שֶׁהוֹכִיחַ אֶת הַרְאִשׁוֹנִים בְּקִנְיָנוֹתֵיהֶם, הַתְּחִיל יְהוּדָה לְסוּג לְאֲחֻרָיו (ב"ר נח, ה) (שֶׁלֹּא יוֹכִיחוּ עַל מַעֲשֵׂה חַמָּס), וְקִרְאוּ יַעֲקֹב בְּדִבְרֵי רִצְוִי, יְהוּדָה לֹא אֲדֹמָתָה: יִדְךָ בְּעֶרְףְּ אִיְבֶיךָ. בִּימֵי דוֹד, וְאִצְיָה תִּשְׁקָה לִי עֶרְףְּ (שְׁמוּאֵל-ב כב, מא): בְּנֵי אֲבִיךָ. עַל שֶׁסֶּם שֶׁהָיוּ מִנְּשֵׁי הַרְצָה, לֹא אִמְרָה בְּנֵי אִמְךָ, כְּדִרְךָ שְׁנֵאתָן יִתְחַד:

9	Judah is a lion's whelp; From the prey, my son, thou art gone up. He stooped down, he couched as a lion, And as a lioness; who shall rouse him up?	שִׁלְטוֹן יְהִי בִשְׁרִוּיָא וּבִסּוּפָא יִתְרַבָּא מִלְפָּא מִדְּבֵית יְהוּדָה אַרְי מִדִּין קִטְלָא בְּרִי נַפְשָׁךְ סְלִיקְתָּא וַיּוּחַ יִשְׂרָי בִּתְקוּף כְּאַרְיָא וּכְלִיתָא וְלִית מִלְכוּ דִּתְזַעְזַעִיָּה:	גֹּר אַרְיָה יְהוּדָה מִטְרַף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רִבֵּץ כְּאַרְיָה וּכְלָבִיא מִי יִקְיָמֶנּוּ:	9
10	The sceptre shall not depart from Judah, Nor the ruler's staff from between his feet, As long as men come to Shiloh; And unto him shall the obedience of the peoples be.	לֹא יֵעָדִי עֲבִיד שִׁילְטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה וְסִפְרָא מִבְּנֵי בְנוֹהֵי עַד עָלְמָא עַד דְּיִיתִי מְשִׁיחָא דְּדִילִיָּה הִיא מְלָכוּתָא וְלִיָּה יִשְׁתַּמְעוּן עִמָּמָא:	לֹא יִסּוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה וּמִחֻקָּה מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי־יָבֹא שִׁילָה וְלֹו יִקְהָת עַמִּים:	10
11	Binding his foal unto the vine, And his ass's colt unto the choice vine; He washeth his garments in wine, And his vesture in the blood of grapes;	יִסְחֹר יִשְׂרָאֵל לְקֶרְתִּיהָ עֲמָא יִבְנוּן הִיכְלִיהָ יְהוֹן צְדִיקָא סְחֹר סְחֹר לִיָּה וְעַבְדִּי אוֹרִיתָא בְּאוֹלֶפֶן עֲמִיָּה יְהִי אַרְגָּוִן טָב לְבוּשִׁיהָ וּכְסוּתִיהָ מִלָּא מִלָּא צָבַע זְהוּרִי וּצְבָעִין:	אַסְרִי לִגְפֵן עֵירָה וְלִשְׂרָקָה בְּנִי אַתְּנוּ כַּפֶּס בֵּינִן לְבָשׁוּ וּבָדַם־ עֲנָבִים סוּתָהּ:	11

(9) גור אריה. על דוד נתנבא בתחלה, גור, זהו שאל מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא את ישראל (שם ה, ז), ולבסוף אריה, כשהמליכוהו עליהם. וזהו שתרגס שִׁלְטוֹן יְהִי בִשְׁרִוּיָא, בתחלתו: מטרף. ממה שחשדתיך כטרף טרף יוסף סָיָה קָעָה חָקְלָתָהּ, וזהו יהודה שנמשל לאריה: בני עליה. סלקת את עצמך ואמרת מה צָנַע וגו', וכן בהריגת תמר שהודה צָדָקָה ממני, לפיכך כרע רצץ וגו', כימי שלמה איש פֶּסַח גָּפְנוּ וגו' (מלכים א ה, ה);

(10) לא יסור שבט מיהודה. מדוד ואילך אלו ראשי גלויות שצבצלו (סנהדרין ה.), שרודים את העם בשבט, הממונים על פי המלכות: ומחקק מבין רגליו. תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל: עד כי יבא שילה. מלך המשיח שהמלוכה שלו, וכן תרגמו אונקלוס. ומדרש אגדה, שילו, שילו שנאמר יוצילו שִׁי לְמוֹרָא (תהלים עו, יז): ולו יקהת עמים. אסיפת העמים, שהיו"ד עיקר היא ביסוד, כמו יפְעָקָךְ, ופעמים שנופלת ממנו, וכמה אותיות משמשות בלשון זה, והם נקראים עיקר נופל, כגון נו"ן של נוגף, ושל נושך, ואל"ף שבאֲחֻזִּי צִאֲוִיָּכָם (איוב יג, ז), ושבאֲבָחַת קָרָב (יחזקאל כא, כ), (והוא לשון חרב ופירוש אימת חרב והוא לשון זיין) ואסוך שָׁמֶן (מלכים ב ד, ז), אף זה יקהת עמים, אסיפת עמים, שנאמר אֶלְיוֹ גוֹיִם יִדְרָשׁוּ (ישעיה יא, י), ודומה לו עֵין תִּלְעַג לֶאֱזָב וְסָבַד לִיקָהַת אִם (משלי ל, יו), לקבוצ קמטים שבפניה מפני זקנתה, ובגמרא דיתבי ומקוהו אֶקְרָאָהּ צְשׁוּקִי דְקֶהָדְקָא [דפומצדיחא] במסכת יבמות (ק): ויכול היה לומר קהיית עמים:

(11) אסרי לגפן עירה. נתנבא על ארץ יהודה שהיא מושבת יין כמעין, איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד, ויטענו מגפן אחת, ומשורק אחד בן אתון אחד: שרקק. זמורה ארוכה, קוריי"רא בלע"ז: כבס ביין. כל זה לשון רבוי יין: סותה. לשון מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא: אסרי. כמו אסר, דוגמתו מקימי מעֶפֶר דָּל (תהלים קיג, ז), הַיֶּשְׁבִּי בִשְׁמֵיִם (שם קכג, א), וכן בני אחונו כענין זה. ואונקלוס תרגס במלך המשיח. גפן הם ישראל, עירה זו ירושלים, שורקה אלו ישראל, ואֶנְכִּי נְטַעְתִּיךָ שָׁרֵק (ירמיה ז, כא): בני אחנו. יִבְנוּן הִיכְלִיהָ, לשון שֶׁר הָאִיתוֹן בספר יחזקאל (מ, טו), ועוד תרגמו בפנים אחרים. גפן אלו נדיקים, בני אחונו עֲבָדִי אוֹרִיתָא בְּאוֹלֶפֶן, על שם רִבְבֵי פְתִיחוֹת לְחֹרוֹת: כבס ביין. יְהִי אֶרְגָּוִן טָב לְבוּשִׁיהָ, שציבעו דומה ליין, וצבעונין הוא לשון סותה, שהאשה לובשת, ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פירשו בגמרא, לשון הסתת שכרות, במסכת כתובות (קיא:), ועל היין, שמא תאמר אינו מקוה, תלמוד לומר סותה:

12	His eyes shall be red with wine, And his teeth white with milk.	יִסְמְקוּן טוֹרוֹהִי בְּכַרְמוֹהִי יִטּוּפוּן נַעְוֹהִי בְּחֶמֶר יִחוּרָן בְּקַעְתִּיה בְּעֶבֶר וּבְעֶדְרֵי עֲנִיָּה:	חֻכְלִילִי עֵינַיִם מִיַּיִן וּלְבָן-שָׁנַיִם מִחֶלֶב: (פ)	12
13	Zebulun shall dwell at the shore of the sea, And he shall be a shore for ships, And his flank shall be upon Zidon.	זְבוּלוֹן עַל סֶפֶר יִמְמִיא יִשְׂרָי וְהוּא יִכְבִּישׁ מַחֲזִיזִין בְּסַפִּינָן וְטוֹב יִמָּא יִיכּוֹל וּתְחוּמִיהָ יְהִי מְטִי עַד צִידוֹן:	זְבוּלוֹן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוּף אֲנִיָּת וִירְכָתוֹ עַל- צִידוֹן: (פ)	13
14	Issachar is a large-boned ass, Couching down between the sheep-folds.	יִשְׁשַׁכָּר עֲתִיר בְּנִכְסִין אֲחֻסְנָתִיה בֵּין תְּחוּמֵי־אֵא:	יִשְׁשַׁכָּר חֲמֹר גָּרָם רַבִּץ בֵּין הַמְשָׁפְתִים:	14
15	For he saw a resting-place that it was good, And the land that it was pleasant; And he bowed his shoulder to bear, And became a servant under task-work	וַחֲזָא חוּלְקָא אָרִי טָב וַיֵּת אַרְעָא אָרִי מַעֲבָדָא פִּירִין וַיִּכְבִּישׁ מַחֲזִיז עַמְמֵי־אֵא וַיִּשְׁעִי יָת דִּירֵיהוֹן וַיִּדְשָׁתְאֲרוֹן בְּהוֹן יְהוֹן לִיָּה פִלְחִין וּמַסְקֵי מַסִּין:	וַיֵּרָא מִנְחָה כִּי טוֹב וְאֶת-הָאָרֶץ כִּי נְעֻמָּה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לְסֹבֵל וַיְהִי לְמַס-עֶבֶד: (ס)	15
16	Dan shall judge his people, As one of the tribes of Israel.	מִדְּבֵית דָּן יִתְבַּחַר וַיִּקּוּם גּוֹבֵרָא בְּיוֹמוֹהִי יִתְפָּרִיק עַמִּיהָ וּבְשָׁנוֹהִי יִנּוּחוּן כְּחֹדָא שְׁבֻטֵי־ יִשְׂרָאֵל:	דָּן יִדִּין עַמּוֹ כְּאַחַד שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל:	16

(12) חכלילי. לשון אודם, כתרומו, וכן למיסקללות עינים (משלי כג, כט), שכן דרך שותיין עיניהם מאדימין: מחלב. מרוב חלב, שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן, וכן פירוש המקרא, אדום עינים יהא מרוב יין, ולבן שנים יהא מרוב חלב. ולפי תרגומו עינים לי' הרים שמשם צופים למרחוק. ועוד תרגמו צפנים אחרים, לשון מעינות וקילוח היקדים, נעוהי, יקדים שלו, ולשון ארמי הוא במסכת עבודה זרה (עד:), נעוה ארתחו, וסורון בקעתיה תרגם שנים, לשון שני הסלעים: (13) זבולון לחוף ימים. על חוף ימים תהיה ארצו, חוף, כתרומו ספר, מרק"א בלע"ז, והוא יהיה מאוי תדיר אל חוף אניות, במקום הנמל, שאניות מציאות שם פרקמטיא, שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא, וממציא מזון לשבט יששכר, והם עוסקים בחורה, הוא שאמר משה שמח וזבולון צלאק ויששכר צלאק (דברים לג, יח), וזבולון יוצא בפרקמטיא, ויששכר עוסק בחורה באהלים (תנחומא ויחי יא): וירכתו על צידן. סוף גבולו יהיה סמוך לצידון, וירכתו, סופו, כמו וליצקתי המשכן: (14) יששכר חמור גרם. חמור צעל עצמות, סובל עול חורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד: רבץ בין המשפטים. כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית, וכשהוא רוצה לנוח, רוצץ בין התחומין בתחומי העיירות שהולך שם פרקמטיא: (15) וירא מנוחה כי טוב. ראה לחלקו ארץ מצורכת וטובה להוציא פירות: ויט שכמו לסבל. עול חורה: ויחי. לכל אחיו ישראל: למס עבד. לפסוק להם הוראות של חורה וסדרי עבדן, שנאמר ומגני יששכר יודעי צינה לעמים לדעת מה יעשה ישראל לאשיתם מאתים (דברי הימים א יב, לג), מאתים ראשי סנהדראות העמיד, וכל אחיהם על פיהם: ויט שכמו. השפיל שכמו, כמו ויט שמים הטואן ויט. ואונקלוס תרגם צפנים אחרים, ויט שכמו לסבול מלחמות, ולכבוש מחוזות, שהם יושבים על הספר, ויהיה האויב כבוש תחתיו למס עובד: (16) דן ידן עמו. ינקום נקמת עמו מפלשתים, כמו פי' דין עמו: באחד שבטי ישראל. כל ישראל יהיו כאחד עמו, ואח כלם ידן, ועל שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל, כמו אחד שבטנים, הוא דוד שצא מיהודה:

- 17 יהי גברא דיתבחר ויקום
מדיבית דין אימתיה תתקמי
על עממא ומחתיה תתקף
בפלשתאי כחוי חורמן ישרי
על אורחא וכפתנא וכמון על
שבילא יקטיל גברי משרית
פלשתאי פרשין עם רגלאין
יעקר סוסון ורתבין וימגר
רכביהון לאחרא:
- 17 יהי-דן נחש עלי-דרך שפיפן
עלי-ארח הנשך עקבי-סוס
ויפל רכבו אחור:
- 18 לישועתך קניתי יהוה: (ס)
לפיוקנך סברית יי:
- 18 חמישי
גד גדוד יגודנו והוא יגד
עקב: (ס)
- 19 Gad, a troop shall troop upon him;
But he shall troop upon their heel.
- 20 מאשר שמנה לחמו והוא יתן
מעדני-מלך: (ס)
- 20 As for Asher, his bread shall be fat,
And he shall yield royal dainties.
- 21 נפתלי אילה שלחה הנתן
אמרי-שפר: (ס)
- 21 Naphtali is a hind let loose: He
giveth goodly words.

(17) שפיפן. הוא נחש, ואומר אני שקראו כן על שם שהוא נושף כמו ואלסה תשופנו עקב (בראשית ג, טו): הנושך עקבי סוס. כך דרכו של נחש. ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס. ויפל רכבו אחור. שלא נגע בו, ודוגמחו מזניו צמשון, וילפת וגו' את שני עמודי הפוך וגו' (שופטים טו, כט), ושעל הגג מתו. ואונקלוס תרגם פחוי חורמן, שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו, והוא קטעוני, וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרס, וכפתנא, כמו פתן, יכמון, יארוצ:

(18) לישועתך קניתי ה'. נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו, וסופו לומר זכרני גא וזקני גא אף הפעם (שם כח):
(19) גד גדוד יגודנו. כולם לשון גדוד הם, וכן חזרו מנחם. ואם תאמר אין גדוד בלא שני דלתיין, יש לומר גדוד שם דבר צריך שני דלתיין, שכן דרך חיצה בת שתי אותיות להכפל בצופה, ואין יסודה אלא שתי אותיות, וכן אמר כפפור לגוד (משלי כו, ב), מגזרת וצבעתי נדדים (איוב ז, ד), שם נפל שדוד (שופטים ה, כז), מגזרת ישוד קהרים, אף יגוד יגודנו, וגדוד מגזרה אחת הם, וכשהוא מדבר בלשון יפעל, אינו כפול, כמו יגוד, יגוד, ירום, ישוד, ישוד, וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים, הוא כפול, כמו יתגודד, יתגודד, יתגודד, יתגודד, יתגודד, ובלשון מפעיל תמוס ואלמנה ועודד (תהלים קמו, ט), לשודב ועקב אליו (ישעיה מט, ה), משודב נתיבות (שם נח, יב), אף יגודנו האמור כאן אינו לשון שיפעילוהו אחרים, אלא כמו יגוד הימנו, כמו צני ואלוני (ירמיה י, כ), יאלו ממני. גד גדוד יגודנו, גדודים יגודו הימנו, שיעצרו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ: והוא יגד עקב. כל גדודיו ישונו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן, ולא יפקד מהם איש: עקב. דרכן ובמסילותם שהלכו ישונו, כמו ועקבותיך לא נודעו (תהלים עז, כ), וכן צעקצי הצאן (שיר השירים א, ח), בלשון לע"ז תרצא"ס:

(20) מאשר שמנה לחמו. מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שמן, שיהיו זיתים מרובים בחלקו, והוא מושך שמן כמעין, וכן זרכו משה ומוצל צממן רגלו, כמו ששנינו במנחות (פה), פעם אחת הוצרכו אנשי לידקקא לשמן וכו':

(21) אילה שלחה. זו צקעת גינוסר, שהיא קלה לבשל פירותיה, כאילה זו שהיא קלה לרוץ, אילה שלוחה, אילה משולחת לרוץ: הנתן אמרי שפר. כתר גומו. דבר אחר, על מלחמת סיסרא נתנבא, ולקחם עמך עשרת אלפים איש מצני נקפלי וגו'

22	Joseph is a fruitful vine, A fruitful vine by a fountain; Its branches run over the wall. .	בְּרִי יוֹסֵף כְּרִי דְאִתְּבַרְךָ כְּגוֹפֶן דְּנִצִּיב עַל עֵינָא דְמֵינָא תְּרִין שְׁבָטִין יִפְקוּן מִבְּנוֹהִי יִקְבְּלוּן חוּלְקָא וְאַחֲסִנְתָּא:	בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עַל־עֵין בְּנוֹת צַעֲדָה עַל־שׁוּר:	22
23	The archers have dealt bitterly with him, And shot at him, and hated him;	וְאַתְמָרְרוּ עִמּוּהָ וְנִקְמוּהָ וְאַעִיקוּ לָיָהּ גּוֹבְרִין גְּבָרִין בְּעַלִּי פְלִגּוּתֶיהָ:	וַיִּמְרְרוּהוּ וַרְבוּ וַיִּשְׁטְמוּהוּ בְּעַלִּי חֲצִים:	23
24	But his bow abode firm, And the arms of his hands were made supple, By the hands of the Mighty One of Jacob, From thence, from the Shepherd, the Stone of Israel,	וְתַבַּת בְּהוֹן נְבִיּוּתֶיהָ עַל דְּמִיָּים אֲרִיחָא בְּסִתְרָא וְשׁוּי תּוֹקְפָא רוּחְצִנְיָה בְּכֹן יִתְרְמָא דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי אַחֲסִין מְלֻכוּתָא וְתַקִּיף דָּא הֵנֹת לָיָהּ מִן קֳדָם אֵל תְּקִיפָא דִּיעֲקֹב דְּבִמְיָמְרִיהּ זֶן אֲבָהֶן וּבְנִין זֶרְעָא דִּישְׂרָאֵל:	וַתֵּשֶׁב בְּאַיְתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפּוּז זֶרְעִי יָדָיו מִיַּדֵּי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רָעָה אָבֶן יִשְׂרָאֵל:	24

(שופטים ד, ו), והלכו שם צוריות, וכן נאמר שם לשון שלום, צַעֲמָק שָׁלֵם צִרְגָּלִיו. הנתן אמרי שפר. על ידס פָּרו דצורה וצרכ שירה. ורבותינו דרשוהו על יוס קצורת יעקב, כשערער עָשָׂו על המערה, במסכת סוטה (יג). ותרגומו יתְרַמֵּי עַדְדָּה, יפול חצלו, והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושזה:

(22) בן פרת. בן מן, והוא לשון ארמי, אפריון נמטייה לרבי שמעון, בסוף צבא מניעא (קוט): בן פרת עלי עין. חזו נטוי על העין הרואה אותם: בנות צעדה עלי שור. בנות מצרים היו זועדות על החומה להסתכל ציפיו, ובנות הרצה נעדה כל אחת ואחת במקום שמוכל לראותו משם. (דבר אחר כ"ל, כי לפירוש ראשון הוא שור חומה וק"ל). עלי שור. על ראיתו, כמו אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרֹב. (צמדבר כד, יז) ומדרש אגדה יש רבים, וזה נוטה ליישב המקרא. פרת. תי"ו שבו הוא תקון הלשון, כמו על דצבת צני האָדָם (קהלת ג, יח). שור. כמו לשור. עלי שור, בשביל לשור. ותרגום של אונקלוס בנות נעדה עלי שור, פְּרִין שְׁבָטִין יִפְקוּן מִבְּנוֹהִי וכו', וכחצ בנות, על שם בנות מנשה, בנות זלפחד, שנטלו חלק בשני עברי הירדן. צְרִי דִּיעֲקֹב יוֹסֵף, פורת לשון פריה ורביה. ויש מדרשי אגדה זו המתישבים על הלשון, בשעה שצא עָשָׂו לקראת יעקב, בכולן קדמו האמהות ללכת לפני צניהם להשתחוות, וצרחל כתיב נָגַשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל וַיִּשְׁפָּטוּהוּ, אמר יוסף, רשע הזה עינו רמה, שמא יתן עיניו צאמי, יא לאפניה וְשָׂרְצָא קוּמְתוֹ לְכַסּוּתָהּ, והוא שצרכו אצו בן פורת, הגדלת ענמך יוסף עלי עין של עָשָׂו, לפיכך זכית לגדולה: בנות צעדה עלי שור. להסתכל כך צאמך על מצרים. ועוד דרשוהו לענין שלא ישלוט בזרעו עין הרע, ואף כשצרך מנשה ואפרים, צרכם כדגים, שאין עין הרע שולטת בהם:

(23) וימררוהו ורבו. וימררוהו אחיו, וימררוהו פטיפר ואשתו לאסרו, לשון וימררוהו אֶת חֲמִיָּהֶם: ורבו. נעשו לו אחיו אנשי ריב, ואין הלשון הזה לשון פעלו, שאם כן היה לו לינקד וְרָבוּ כְּמוֹ הָמָה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ וְגו', ואף אם לשון רביית חלים הוא, כן היה לו להנקד, ואינו אלא לשון פועלו, כמו שמו שָׁמַם (ירמיה ב, יז), שהוא לשון הושמו, וכן רומו מַעֲטָה, שהוא לשון הורמו, אלא שלשון הורמו והושמו על ידי אחרים, ולשון שמו, רמו, רבו, מאליהם הוא, משוממים את עצמם, נחרומו מעצמם, נעשו אנשי ריב, וכן למי יִשְׁכֹּחַ אֵי, כמו נדמו. וכן תרגם אונקלוס וְנִקְמוּהָ: בעלי חצבים. שלשונם כחך, ותרגומו מְרִי פְלִגּוּתָא, לשון וְהָיָה הַמְּקָנָה, אותם שהיו ראויים לחלוק עמו נחלה:

(24) ותשב באיתן קשתו. נמיצצה בחוזק: קשתו. חזקו: ויפוז זרעי ידיו. זו היא נתינת טבעת על ידו, לשון וְהָיָה מוֹקֵץ, וזאת היתה לו מידי הקצ"ה שהוא אציר יעקב, ומשם עלה להיות רועה אצן ישראל, עקרון של ישראל, לשון אָצֵן קְרֹאשָׁה, לשון מלכות, ואונקלוס אף הוא כך תרגמו, ומש. וְשָׂרְצָא בְּהוֹן צִיִּיאָתָהּ, החלומות אשר חלם להם, על דְּקָנִים אֲרִיחָא צִסְתָּרָא, חוספת הוא ולא מלשון עברי שצמקרא, וְשׁוּי צְתוּקָא רֹחְצִנְיָה, תרגום של צאיתן קשתו, וכך לשון התרגום על העברי, ומשצ נבואתו, בשביל שאיתנו של הקצ"ה היתה לו לקשת ולמצטת, בְּכֹן יִתְרְמָא דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי, לכך ויפוז זרועי ידיו, לשון פוז: אבן ישראל. לשון נוטריקון, אב וכן אבן וצנין, יעקב וצנין: ורבותינו דרשו ותשצ צאיתן קשתו, על כבישת יצרו צאשת אדוניו,

25

מִימֵר אֱלֹהָא דְאַבוּךָ יְהִי
בְּסַעֲדָךָ וְיִת שְׂדֵי וִיבְרַכְךָ
בְּרֵכּוֹן דְּנַחְתָּן מִטְּלָא דְשִׁמְיָא
מְלֵשִׁילָא בְּרֵכּוֹן דְּגֻגְדֹן
מִמַּעַמְשִׁי אֲרֵטָא מְלֵרֵעַ
בְּרַכְתָּא דְאַבוּךָ וְדֵאמָר:

25

26

בִּרְכָתָא דְאַבוּךָ יְתוּסְפָן לְךָ
עַל בִּרְכָתָא דְּלִי בְּרִיכוּ
אַבְהָתִי דְחַמִּידוּ לְהוֹן
רַבְרְבִיא דְמֹן עֲלֵמָא יְהוֹנָן כָּל
אֲלִין לְרִישָׁא דְיוֹסֵף גּוּבְרָא
פְּרִישָׁא דְאַחֵרָה:

26

27

בְּנִימִין בְּאֶרְעִיהָ תִּשְׁכְּבֵנָהּ
וּבְאֶחָסְנָתֶיהָ יִתְכַּנֵּן
מִקְדָּשָׁא בְּצִפְרָא וּבְכִנְיָא
יְהוֹן מִקְרִבִּין כְּהֵנִיא קוֹרְבָנָא
וְלַעֲדוֹן רִמְשָׁא יְהוֹן מְפַלְגִין
מוֹתֵר חוֹלְקֵהוֹן מִשְׁאָר
קוֹדֶשִׁיא:

ששי
מג*

וְקוֹרְאוֹ קָשָׁת עַל שֵׁם שֶׁהִזְרַע יוֹרֵה כַּחַךְ. וַיִּפְּצוּ זְרוּעֵי יָדָיו. כִּמוּ וַיִּפְּצוּ, שֵׁינָא הִזְרַע מִבְּטֵן אֲלֻצְעוֹת יָדָיו. וַיִּפְּצוּ זְרוּעֵי יָדָיו. כִּמוּ וַיִּפְּצוּ, שֵׁינָא הִזְרַע מִבְּטֵן אֲלֻצְעוֹת יָדָיו. מִיָּדֵי אֲבִיר יַעֲקֹב. שֶׁנֶּאֱרָחָה לּוֹ דְּמוּת דְּיוֹקָנוֹ שֶׁל אֲבִיר וְכו', כְּדֵאֵימָא בְּסוּטָה (לו'): (25) מֵאֵל אֲבִיךָ. הִימָה לָךְ זֹאת, וְהוּא יַעֲזֹרְךָ: וְאֵת שְׂדֵי. וְעַם הַקִּצָּה הִיא לָךְ כִּשְׁלֹשׁ שְׁמֵעַת לְדַבְרֵי אֲדוֹנֶיךָ, וְהוּא יַצְרֹכְךָ: בִּרְכַת שְׂדִים וְרֹחַם. צִרְכָּמָא דֵּאֲבָא וְדֵאֲמָא. כְּלוּמַר יִצְרָכְכוּ הַמּוֹלִידִים וְהַיּוֹלָדוֹת, שֶׁהֵיוּ הַזִּכְרִים מִזְרַעֲיָן טַיְבָה הַרְאוּיָהּ לַהֲרִיץ, וְהַנִּקְצוֹת לֹא יִשְׁכְּלוּ אֶת רֹחַם שֶׁלָּהֶן לַהֲפִיל עוֹבְרֵיהֶן: שְׂדִים. יְלָה יִיגָה מִתַּרְגְּמִינֵן אִישׁ־לְדָאִי יִשְׁתְּדִי, אֵף שְׂדִים כֹּאֵן עַל שֵׁם שֶׁהִזְרַע יוֹרֵה כַּחַךְ:

(26) ברכת אביך גברו וגו'. הזכרות שזכרנו הקצ"ה גזרו והלכו על הזכרות שצריך את הוריו: עד תאות גבעת עולם. לפי שהזכרות שלי גזרו עד סוף גבולי גבעות עולם, שנתן לי זכרה פרוצה בלי מזרים, מגעת עד ד' קלות העולם, שנאמר ופָּרַצְתָּ יָמָה וּפָקַדְמָה וגו', מה שלא אמר לאזכרהם אבינו ולינחם. לאזכרהם אמר לו שֶׁאֵל עֵינֶיךָ וּרְאִיהָ וגו' כי אֵת כָּל הַכֹּחַ אֲשֶׁר אִתָּה רָאִה לְךָ אֲתִנָּנָה, ולא הראהו אלא ארץ ישראל בצלד. לינחם אמר לו כי לָךְ וּלְיוֹרְעֶיךָ אֲסֹן אֵת כָּל הַכֹּחַ וְנֹת הַלֵּל וְהַקְמַתִי אֵת הַשָּׁבָעָה וגו', וזה שאמר ישעיה וְהַכְלֵלְתִּיךָ נִפְתָּח יַעֲקֹב אֲבִיךָ (ישעיה נח, יד), ולא אמר נחלת אזכרהם: הוריו. לשון הרייון, שהוריוני צמעי אמי, כמו הורה גָּבַר (איוג ג, ג): עד תאות. עד קלות, כמו וְהִתְאֵוִיָּתִים לָכֶס לְבָבִיל קְדָמָה (צמדבר לד, י), תִּתְאֹר לְבָא תַּמָּת (שם ח): תאות. אשמוּלִיץ, כך חזרו מנחם בן סרוק: תהיין. כולם לראש יוסף: נזיר אחיו. פְּרִישָׁא דְלִמְחֻמָּה, שנזדל מאחיו, כמו וַיִּזְוֹר מִקֶּדְשֵׁי בְּנֵי שְׂרָאֵל, נזרו אֲחֹר. ורבותינו דרשו ותשז באיתן קשמו, על כבישת יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת על שם שהורע יורה כחך. ויפזו זרועי ידי. כמו ויפזו, שינא הזרע מבין אכזעות ידיו. מוֹדִי אֲבִיר יַעֲקֹב. שנראתה לו דמות דיוקנו של אבי וכו', כדאיתא בצוטה (לו). ואונקלוס תרגם תאות עולם, לשון תאווה וחמדה, וגזעות עולם לשון מְנַקִּי אֶרֶץ, (והם הזכרות) שחמדמן אמו והזיקתמו לקצלם:

(27) בנימין זאב ישרף. וזאב הוא אשר יטרף. נבא על שהיו עמידין להיות חטופינן, וקטפסם לקם איס אשמו (שופטים כח, כא), בפלגש בגבעה. ונבא על שאול שהיה נואם באויביו סביב, שנאמר ושאול נלכד המלוקה וגו' וילקס במואב ויצאדום וגו' ויקלל אשר ירשיע (שמואל א יד, מז): בבקר יאכל עד. לשון ביה ושלל, המתורגם עזקה. ועוד יש לו דומה בזלשון עברית, אף חלק עד שלל (ישעיה לג, כד). ועל שאול הוא אומר, שעמד בתחלת בוקרן (ס"א פריחתן) וזריחתן של ישראל: וילערב יחלק שלל. אף משתקע שמשן של ישראל, על ידי נבוכדנצר שיגלס לבצל: יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם

28	All these are the twelve tribes of Israel, and this is it that their father spoke unto them and blessed them; every one according to his blessing he blessed them.	כָּל־אֵלֶּה שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אָבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכְתּוֹ בִּרְךָ אוֹתָם:	28
29	And be charged them, and said unto them: 'I am to be gathered unto my people; bury me with my fathers in the cave that is in the field of Ephron the Hittite,	וַיִּצְו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֹאסֵף אֶל־עַמִּי קְבְּרוּ אֹתִי אֶל־אֲבֹתִי אֶל־הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בְּשֵׂדָה עֶפְרוֹן הַחִתִּי:	29
30	in the cave that is in the field of Machpelah, which is before Mamre, in the land of Canaan, which Abraham bought with the field from Ephron the Hittite for a possession of a burying-place.	בְּמַעְרָה אֲשֶׁר בְּשֵׂדָה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי־מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשֵּׂדָה מֵאֵת עֶפְרוֹן הַחִתִּי לְאֶחָז־קֶבֶר:	30
31	There they buried Abraham and Sarah his wife; there they buried Isaac and Rebekah his wife; and there I buried Leah.	שָׁמָּה קָבְּרוּ אֶת־אַבְרָהָם וְאֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְּרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֶת רֵבֶקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת־לֵאָה:	31
32	The field and the cave that is therein, which was purchased from the children of Heth.'	מִקְנֵה הַשֵּׂדָה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת:	32
33	And when Jacob made an end of charging his sons, he gathered up his feet into the bed, and expired, and was gathered unto his people.	וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֹת אֶת־בָּנָיו וַיֹּאסֵף רַגְלָיו אֶל־הַמַּטָּה וַיָּגוּעַ וַיִּאָּסֵף אֶל־עַמּוֹ:	33
L	And Joseph fell upon his father's face, and wept upon him, and kissed him.	וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְכֶּה וַיִּשָּׁק־לוֹ:	L

מזנימין, יחלקו את שלל המן, שנאמר הִנֵּה בֵּית הַמֶּן נִסְפִי לְאַסָּפָר. ואונקלוס תרגם על שלל הכהנים צקדשי המקדש: (28) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יש מהם שלא צרכם אלא קנטרון, אלא כך פירוש, וזאת אשר דבר להם אביהם מה שנאמר צענין, יכול שלא צרך לראובן שמעון ולוי, תלמוד לומר ויצרך אותם, כולם צמסמע: איש אשר כבדכחו. צרכה העמידה לצא על כל אחד ואחד: בדרך אתם. לא היה לו לומר אלא איש אשר כבדכחו צרך אותו, מה תלמוד לומר צרך אותם, לפי שנתן ליהודה גבורת ארי, ולצנימין חטיפתו של זאב, ולנפתלי קלותו של אילה, יכול שלא כללן כולם בכל הצרכות, תלמוד לומר צרך אותם:

(29) נאסף אל עמי. על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן, שיש חסיפה בלשון עצמי שהיא לשון הכנסה, כגון וְאִין אִישׁ מְאֹסָף אוֹתָם הַצִּיקָה (שופטים יט, טו), וְאִסְפָּתוּ אֵל תוֹף צִיקָה (דברים כב, ז), צִיקָה צִיקָה אֵת תְּבוּאֹת הָאֶרֶץ (ויקרא כג, לט), הכנסתם לצית מפני הגשמים, צִיקָה צִיקָה אֵת מַעֲשֵׂיכֶם, וכל חסיפה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה: אל אבתי. עם אבותי:

(33) ויאסף רגליו. הכנים רגליו: ויגוע ויאסף. ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רז"ל יעקב צנינו לא מת (תענית ה):

2	And Joseph commanded his servants the physicians to embalm his father. And the physicians embalmed Israel.	וַיִּצְוֶה יוֹסֵף אֶת-עֲבָדָיו אֶת-הַרְפָּאִים לַחֲנֹט אֶת-אָבִיו וַיַּחֲנֹטוּ הַרְפָּאִים אֶת-יִשְׂרָאֵל:	2
3	And forty days were fulfilled for him; for so are fulfilled the days of embalming. And the Egyptians wept for him threescore and ten days.	וַיִּמָּלְאוּ-לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּן וַיִּמָּלְאוּ יְמֵי הַחֲנָטִים וַיִּבְכוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שְׁבַעַיִן יוֹמִין:	3
4	And when the days of weeping for him were past, Joseph spoke unto the house of Pharaoh, saying: 'If now I have found favour in your eyes, speak, I pray you, in the ears of Pharaoh, saying:	וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל-בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם-נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיכֶם דַּבְּרוּ-נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר:	4
5	My father made me swear, saying: Lo, I die; in my grave which I have digged for me in the land of Canaan, there shalt thou bury me. Now therefore let me go up, I pray thee, and bury my father, and I will come back.'	אָבִי הִשְׁבִּיעָנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִכִּי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה-נָּא וְאֶקְבֹּר אֶת-אָבִי וְאָשׁוּבָה:	5
6	And Pharaoh said: 'Go up, and bury thy father, according as he made thee swear.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֶה וקִבֵּר אֶת-אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעָךָ:	6
7	And Joseph went up to bury his father; and with him went up all the servants of Pharaoh, the elders of his house, and all the elders of the land of Egypt,	וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת-אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל-עֲבָדֵי פַרְעֹה וְכָל זִקְנֵי מִצְרָיִם וְכָל סְבֵי אֶרֶץ-מִצְרָיִם:	7
8	and all the house of Joseph, and his brethren, and his father's house; only their little ones, and their flocks, and their herds, they left in the land of Goshen.	וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאָחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טֹפֶם וְצֹאנָם וּבָקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:	8

(2) לחננו את אביו. ענין מרקחת צמחים הוא:

(3) וימלאו לו. השלימו לו ימי חניטתו עד שמלאו לו ארבעים יום: ויבכו אותו וגו'. ארבעים לחניטה ושלשים לזכיה, לפי שצאה להם זכרה לרגלו, שפלה הרעז והיו מי נילוס מתזכרין;

(5) אשר כריתי לי. כפשוטו, כמו פי יקרה איש (שמות כא, לג). ומדרשו, עוד מתישב על הלשון כמו אשר קניתי, אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה. ועוד מדרשו לשון פרי, דגור, שנטל יעקב כל כסף והבז שהביא מזית לבן, ועשה אותו כרי, ואמר לעשו, טול זה בשביל חלקך במערה:

(6) כאשר השביעך. ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך, אבל ירא לומר עזר על השבועה, שלא יאמר אם כן אעזור על שבועה שנשבעתי לך, שלא אגלה על לשון הקודש שאני מכיר עודך על שבעים לשון, ואחיה איך מכיר צו, כדאיחא במסכת סוטה (לו:):

9	And there went up with him both chariots and horsemen; and it was a very great company.	וַיֵּלֶךְ עִמּוֹ גַם-רֶכֶב גַּם-פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבֹד מְאֹד: וּסְלִיק עִמּוֹהָ אָף רֶתְכִין אָף פָּרָשִׁין וַהֲנֹת מִשְׁרֵיתָא סְגִיָּאָה לַחֲדָא:	9
10	And they came to the threshing-floor of Atad, which is beyond the Jordan, and there they wailed with a very great and sore wailing; and he made a mourning for his father seven days.	וַיָּבֹאוּ עַד-גֶּרֶן הָאֲטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ-שָׁם מִסְפָּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֲבֵל שִׁבְעַת יָמִים: וְאֵתוּ עַד בֵּית אֲדָרִי דְאֲטָד דְּבַעֲבָרָא דִּירְדְנָא וַיִּסְפְּדוּ תַּמָּן מִסְפָּד רַב וְתַקִּיף לַחֲדָא וַיַּעֲבֵד לְאָבוּהִי אֲבֵלָא שִׁבְעָא יוֹמִין:	10
11	And when the inhabitants of the land, the Canaanites, saw the mourning in the floor of Atad, they said: 'This is a grievous amourning to the Egyptians.' Wherefore the name of it was called Abel-mizraim, which is beyond the Jordan.	וַיֵּרָא יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת הָאֲבֵל בְּגֶרֶן הָאֲטָד וַיֵּאמְרוּ אֲבֵל-כְּבֹד זֶה לַמִּצְרַיִם עַל-כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: וַחֲזָא יְתִיב אֶרֶע כְּנַעֲנָאָה יֵת אֲבֵלָא בְּבֵית אֲדָרִי דְאֲטָד וַיֵּאמְרוּ אֲבֵל תַּקִּיף דִּין לַמִּצְרָאִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם דְּבַעֲבָרָא דִּירְדְנָא:	11
12	And his sons did unto him according as he commanded them.	וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לּוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צֻוּם: וַיַּעֲבְדוּ בְנוֹהִי לֵיהּ כֵּן כְּמָא דְּפִשְׁדִּינּוּן:	12
13	For his sons carried him into the land of Canaan, and buried him in the cave of the field of Machpelah, which Abraham bought with the field, for a possession of a burying-place, of Ephron the Hittite, in front of Mamre.	וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרֶצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעֲרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת-הַשְּׂדֵה לְאַחֲזֹת-קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרָן הַחִתִּי עַל-פְּנֵי מַמְרֵא: וַיִּגְטְלוּ יְתִיה בְּנוֹהִי לְאֶרֶעָא דְּכְנַעַן וַיִּקְבְּרוּ יְתִיה בְּמַעֲרַת חֶסֶל כְּפִלְתָּא דְּזִבְן אַבְרָהָם יֵת חֶסֶלָא לְאַחֲסֹנֶת קְבוּרָא מִן עֶפְרֹן חִתָּאָה עַל אִפִּי מַמְרֵא:	13
14	And Joseph returned into Egypt, he, and his brethren, and all that went up with him to bury his father, after he had buried his father.	וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיִמָּה הוּא וְאָחָיו וְכָל-הָעָלִים אֲתוּ לִקְבֹּר אֶת-אָבִיו אַחֲרֵי קִבְרוֹ אֶת-אָבִיו: וְתַב יוֹסֵף לַמִּצְרַיִם הוּא וְאָחָיו וְכָל דְּסִלְקוּ עִמּוֹהִי לְמַקְבֵּר יֵת אָבוּהִי בְּתַר דְּקִבְּר יֵת אָבוּהִי:	14

(10) גרן האטד. מוקף אֲטָדִין היה. ורבותינו דרשו (סוטה יג.) על שם המאורע, שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה, וכיון שראו כחור של יוסף תלוי בצורו של יעקב, עמדו כלן ותלו בו כתריהם, והקיפוהו כתרים כגרן המוקף סייג של קוניס:

(12) כאשר צום. מהו אשר צום:

(13) וישאו אותו בניו. ולא בני בניו שכך צום, אל ישאו מטתי לא איש מזרי ולא אחד מזניכס שהם מצנות כנען, אלא אחס, וקבע להם מקום, ג' למזרח, וכן לארבע רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא, שהוא עמיד לשאת את הארון. ויוסף לא ישא, שהוא מלך. מנשה ואפרים יהיו תחתיהם, וזהו איש על דגלו צאותות, צאות שמסר להם אביהם לישא מטתו:

(14) הוא ואחיו וכל העולים איתו. בחזרתו כאן הקדים אחיו למצרים העולים איתו, ובהליכתו הקדים מצרים לאחיו, שנאמר ויעלו איתו כל עבדי פרעה וגו' ואחר כך כל בית יוסף ואחיו, אלא לפי שראו כבוד שעשו מלכי כנען, שחלו כתריהם בצורו של יעקב, נהגו בהם כבוד:

- 15 And when Joseph's brethren saw that their father was dead, they said: 'It may be that Joseph will hate us, and will fully requite us all the evil which we did unto him.'
- 16 And they sent a message unto Joseph, saying: 'Thy father did command before he died, saying:
- 17 So shall ye say unto Joseph: Forgive, I pray thee now, the transgression of thy brethren, and their sin, for that they did unto thee evil. And now, we pray thee, forgive the transgression of the servants of the God of thy father.' And Joseph wept when they spoke unto him.
- 18 And his brethren also went and fell down before his face; and they said: 'Behold, we are thy bondmen.'
- 19 And Joseph said unto them: 'Fear not; for am I in the place of God?
- 20 And as for you, ye meant evil against me; but God meant it for good, to bring to pass, as it is this day, to save much people alive.
- וַיֵּרְאוּ אֶחָיו־יוֹסֵף כִּי־מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יִשִּׁיב לָנוּ אֶת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ:
- וַיִּצְווּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר:
- כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פָשַׁע אֶחָד וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גָּמְלוּךָ וַעֲתָה שָׂא נָא לְפָשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ וַיִּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו:
- וַיָּלְכוּ גַם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לְךָ לַעֲבָדִים:
- וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֶל־תִּירְאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי:
- וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָה לִמַּעַן עֲשֶׂה כִּי־וָה הַזֶּה לַהֲחַיֵּת עַם־רַב:
- וַחֲזוּ אָחִי יוֹסֵף אֶת־מֵת אָבִיו וַיֹּאמְרוּ וַיִּשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יִשִּׁיב לָנוּ אֶת־כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר יָתָּה בְּשַׁתָּא דְּגַמְלָנָא יִתִּיָּה:
- וּפְקִידוֹ לָוֵת יוֹסֵף לְמִימַר אֲבִיו פְּקִיד קָדָם מוֹתִיָּה לְמִימַר:
- כְּדִין תִּימְרוּן לְיוֹסֵף בְּבָעוּ שָׁבוּק כָּעַן לְחוּבֵי אֶחָד וְלִחַטָּאִיהוֹן אָרִי בְּשַׁתָּא גָּמְלוּךָ וְכַעַן שָׁבוּק כָּעַן לְחוּבֵי עַבְדֵי אֱלֹהָא דְּאַבְרָהָם וּבָכָא יוֹסֵף בְּמַלְלָתְהוֹן עַמִּיָּה:
- וַאֲזָלוּ אִף אֶחָדְהִי וַנִּפְּלוּ קִדְמוּהִי וַאֲמָרוּ הָא אֲנַחְנָא לְךָ לַעֲבָדִין:
- וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף לֹא תִדְחַלּוּן אָרִי דְּחַלָּא דִּי אֲנָא:
- וְאַתֶּון חֲשַׁבְתוֹן עָלִי בִישָׂא מִן קָדָם יְיָ אֶתְחַשְׁבֵּת לְטָבָא בְּדִיל לְמַעַבְד כִּיּוֹמָא הַדִּין לְקִיּוֹמָא עִם סָגִי:

(15) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. מהו ויראו, הכירו צמיתתו אלל יוסף, שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף, והיה מקרבן ששזיל כבוד אציו, ומשמת יעקב לא קרבן: לו ישתמנו. שמה ישתמנו. לו מתחלק לענינים הרבה, יש לו משמש בלשון בקשה ולשון הלוואי, כגון לו יהי כדבךך, לו שטמנו, ולו הוללנו, לו מתנו. ויש לו משמש בלשון אס ואולי, כגון לו סכמו, לו הקשקש למאס, ולו אכזי שקל על פפי. ויש לו משמש בלשון שמה, לו ישתמנו, ואין לו עוד דומה במקרא, והוא לשון אולי, כמו אולי לא תלך האשה אחר, לשון שמה הוא. ויש אולי לשון בקשה, כגון אולי יקרה ה' צעני, אולי ישוה ה' אותי, הרי הוא כמו לו יהי כדבךך. ויש אולי לשון אס, אולי יש חמשים צדיקים:

(16) ויצו אל יוסף. כמו ויצו אל צני ישראל, וזה למשה ולאחרון להיות שלוחים אל בני ישראל, אף זה, ויצו אל שלוחם, להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי צו, את בני בלהה, שהיו רגילין אללו, שנאמר והוא נער את צני בלהה: אביך צוה. שינו צדבר מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעיניו (בצמות סה):

(17) שא נא לפשע עבדי אלהי אביך. אס אציק מת אלוהיו קיים, והס עצדיו:

(18) וילכו גם אחיו. מוסף על השליחות:

(19) כי התחת אלהים אני. שמה במקומו אני, צממיה, אס הייתי רוצה להרע לכם כלום אני יכול, והלא אתם כולכם חשבתם עלי רעה והקצוה חשבה לטובה, והיאך אני לצדי יכול להרע לכם:

21	Now therefore fear ye not; I will sustain you, and your little ones.' And he comforted them, and spoke kindly unto them.	וְעַתָּה אֵל-תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְכֶּל אֶתְכֶם וְאֶת-טַפְכֶּם וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל-לִבָּם: וַיְבָרֶךְ לָבָן: וַיִּבְרַח:	עצמי
22	And Joseph dwelt in Egypt, he, and his father's house; and Joseph lived a hundred and ten years.	וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וְעֶשְׂרִי שָׁנִים:	22
23	And Joseph saw Ephraim's children of the third generation; the children also of Machir the son of Manasseh were born upon Joseph's knees.	וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי וַחֲזָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי תְלִיתָאִין אִף בְּנֵי מְכִיר בֶּר מְנַשֶּׁה אֶת־לִידוֹ וְרַבִּי יוֹסֵף:	מפטיר
24	And Joseph said unto his brethren: 'I die; but God will surely remember you, and bring you up out of this land unto the land which He swore to Abraham, to Isaac, and to Jacob.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פֶּקֶד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֵעֲלָה אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב:	24
25	And Joseph took an oath of the children of Israel, saying: 'God will surely remember you, and ye shall carry up my bones from hence.'	וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלֵתֶם אֶת-עַצְמוֹתַי מִזֶּה:	25
26	So Joseph died, being a hundred and ten years old. And they embalmed him, and he was put in a coffin in Egypt.	וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּר מֵאָה וְעֶשְׂרִי שָׁנִים וַחֲנָטוּ יִתְיָה וְשִׁמּוּהִי בְּאֵרוֹנָא בְּמִצְרַיִם:	פ"ה

The Haftara is I Kings 2:1 - 2:12 on page 257.

(21) וידבר על לבם. דברים המתקבלים על הלז, עד שלא ירדתי לכאן, היו מרננים עלי שאני עצד, ועל ידיכם נודע שאני בן חורין, ואם אני הורג אתכם, מה הצריות אומרות, כח של בחורים ראה, ונשתבח בהם, ואמר אחי הם, ולצפוף הרג אותם, יש לך אח שהורג את אחיו. דבר אחר, עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד כו':
(23) על ברכי יוסף. כתרוממו. גדלן בין צרכיו:

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִמָּה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:	שמות	NOW THESE are the names of the sons of Israel, who came into Egypt with Jacob; every man came with his household:
רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה:	2	Reuben, Simeon, Levi, and Judah;
יִשָּׁשְׁכָר זְבולון וּבִנְיָמִן:	3	Issachar, Zebulun, and Benjamin;
דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאַשֶּׁר:	4	Dan and Naphtali, Gad and Asher.
וַיְהִי כָל־נֶפֶשׁ יִצְחָק יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרָיִם:	5	And all the souls that came out of the loins of Jacob were seventy souls; and Joseph was in Egypt already.
וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אָחָיו וְכָל־הַדּוֹר הַהוּא:	6	And Joseph died, and all his brethren, and all that generation.
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיִּעָצְמוּ בְּמֵאָד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: (פ)	7	And the children of Israel were fruitful, and increased abundantly, and multiplied, and waxed exceeding mighty; and the land was filled with them.
וַיָּקָם מֶלֶךְ־חֲדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־ יָדָע אֶת־יוֹסֵף:	8	Now there arose a new king over Egypt, who knew not Joseph.
וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מְאֹד:	9	And he said unto his people: 'Behold, the people of the children of Israel are too many and too mighty for us;
הָבָה נִתְחַכְמָה לָּו פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־ תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֶף גַּם־הוּא עַל־ שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:	10	come, let us deal wisely with them, lest they multiply, and it come to pass, that, when there befalleth us any war, they also join themselves unto our enemies, and fight against us, and get them up out of the land.'
וַיִּשְׁמְרוּ עָלָיו שְׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לַפַּרְעֹה אֵת־ פִּתּוֹם וְאֵת־רַעַמְסֵס:	11	Therefore they did set over them taskmasters to afflict them with their burdens. And they built for Pharaoh store-cities, Pithom and Raamses.
וּכְאֲשֶׁר יִעֲנֶה אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקָּצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:	12	But the more they afflicted them, the more they multiplied and the more they spread abroad. And they were adread because of the children of Israel.
וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרָיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָפֶד:	ישראל	And the Egyptians made the children of Israel to serve with rigour.
וַיִּמְרְאוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבָּנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־ עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּכָפֶד:	14	And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour.
וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרָיִם לַמִּיֻּלְּדֹת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּאָה:	15	And the king of Egypt spoke to the Hebrew midwives, of whom the name of the one was Shiprah, and the name of the other Puah;

וַיֹּאמֶר בְּיִלְדָכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וַרְאִיתֶן
עַל־הָאֲבָנִים אִם־בֵּן הוּא וְהַמַּתֶּן אֹתוֹ
וְאִם־בַּת הִוא וְחִיָּה:

וַתִּירָאן הַמִּילְדוֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ
כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַתַּחְיֶינָן
אֶת־הַיִּלְדִּים:

16 and he said: 'When ye do the office of a midwife to the Hebrew women, ye shall look upon the birthstool: if it be a son, then ye shall kill him; but if it be a daughter, then she shall live.'

17 But the midwives feared God, and did not as the king of Egypt commanded them, but saved the men-children alive.

הפטרות

הפטרת בראשית

The Haftarah is Isaiah 42:5 – 43:10.

כֹּה-אָמַר הָאֵל ׀ יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם
וְנוֹטִיחֵם רֶקַע הָאָרֶץ וְצֹאצְאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה
לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לְהִלָּכִים בָּהּ:

XLII:5

Thus saith God the LORD, He that created the heavens, and stretched them forth, He that spread forth the earth and that which cometh out of it, He that giveth breath unto the people upon it, And spirit to them that walk therein:

אֲנִי יְהוָה קָרָאתִיךָ בְּצַדִּיק וְאַחֲזַק בְּיָדְךָ
וְאַצְרִיךָ וְאַתְּנֶנָּה לְבְרִית עִם לְאוּר גּוֹיִם:

6

I the LORD have called thee in righteousness, And have taken hold of thy hand, And kept thee, and set thee for a covenant of the people, For a light of the nations;

לִפְקֹת עֵינַיִם עוֹרוֹת לְהוֹצִיא מִמִּסְגָּר
אֲסִיר מִבַּיִת כָּלָא יִשְׁבִּי חֹשֶׁךְ:

7

To open the blind eyes, To bring out the prisoners from the dungeon, And them that sit in darkness out of the prison-house.

אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לֹא-אֶחָד
אֶתֵּן וְתִהְיֶה לִּי לְפָסִילִים:

8

I am the LORD, that is My name; And My glory will I not give to another, Neither My praise to graven images.

הָרָאשֵׁנוֹת הִנֵּה-בָאוּ וְחֲדָשׁוֹת אֲנִי מְגִיד
בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אֲשֻׁמִּיעַ אֶתְכֶם: (פ)

9

Behold, the former things are come to pass, And new things do I declare; Before they spring forth I tell you of them.

שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תִּהְיֶה מִקְצֵה
הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמִלְאוֹ אִיִּם וְיֹשְׁבֵיהֶם:

10

Sing unto the LORD a new song, And His praise from the end of the earth; Ye that go down to the sea, and all that is therein, The isles, and the inhabitants thereof.

יִשְׂאוּ מִדְּבַר וְעָרֵיו חֲצָרִים תִּשָּׁב קֶדֶר
יִלְנוּ יֹשְׁבֵי סֵלַע מִרֹאשׁ הָהָרִים יִצְּחוּ:

11

Let the wilderness and the cities thereof lift up their voice, The villages that Kedar doth inhabit; Let the inhabitants of Sela exult, Let them shout from the top of the mountains.

יִשְׁמְנוּ לַיהוָה כְּבוֹד וְתִהְיֶה לָהֶם בָּאִיִּם
יִגִּידוּ:

12

Let them give glory unto the LORD, And declare His praise in the islands.

יְהוָה כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת
יַעֲרִי קִנְאָה יִרְעַל אֶף-יִצְרִיחַ עַל-אֹיְבָיו
יִתְגַּבֵּר: (ס)

13

The LORD will go forth as a mighty man, He will stir up jealousy like a man of war; He will cry, yea, He will shout aloud, He will prove Himself mighty against His enemies.

הַחֲשִׁיתִי מְעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפֵּק כִּי-לִלְחָה
אֶפְעֶה אֲשֶׁם וְאֶשְׁאָף יָחַד:

14

I have long time held My peace, I have been still, and refrained Myself; Now will I cry like a travailing woman, Gasping and panting at once.

אֶחְרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל-עֵשְׂבָם אוֹכִישׁ
וְשִׁמְתִי נְהָרוֹת לְאֵיִם וְאֶגְמִים אוֹכִישׁ:

15

I will make waste mountains and hills, And dry up all their herbs; And I will make the rivers islands, And will dry up the pools.

והולכתי עורים בדרך לא ידעו
בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך
לפניהם לאור ומעקשים למישור אלה
הדברים עשיתם ולא עזבתם:

16 And I will bring the blind by a way that they knew not, In paths that they knew not will I lead them; I will make darkness light before them, and rugged places plain. These things will I do, And I will not leave them undone.

נסגו אחור יבשו בשת הפטחים בפסל
האמרים למסכה אתם אלהינו: (פ)

17 They shall be turned back, greatly ashamed, That trust in graven images, That say unto molten images: 'Ye are our gods.'

החרשים שמעו והעורים הביטו לראות:
מי עור כי אם עבדי וחרש כמלאכי
אשלח מי עור כמשלם ועור כעבד יהיה:

18 Hear, ye deaf, And look, ye blind, that ye may see.

(כ' ראית) [ק' ראות] רבות ולא תשמר
פקוח אזנים ולא ישמע:

19 Who is blind, but My servant? Or deaf, as My messenger that I send? Who is blind as he that is wholehearted, And blind as the LORD'S servant?

יהיה חפץ למען צדקו יגדיל תורה
ויאדיר:

20 Seeing many things, thou observest not; Opening the ears, he heareth not.

והוא עם-בזוי ושסוי הפח בחורים כלם
ובבתי כלאים החבאו היו לבז ואין מציל
משסה ואין-אמר השב:

21 The LORD was pleased, for His righteousness' sake, To make the teaching great and glorious.

מי בכם יאזין זאת יקשב וישמע לאחור:

22 But this is a people robbed and spoiled, They are all of them snared in holes, And they are hid in prison-houses; They are for a prey, and none delivereth, For a spoil, and none saith: 'Restore.'

מי-נתן (כ' למשוסה) [ק' למשסה] יעקב
וישראל לבזים תלוא יהיה זו חטאנו
לו ולא-אבו בדרךיו תלוד ולא שמעו
בתורתו:

23 Who among you will give ear to this? Who will hearken and hear for the time to come?

וישפך עליו חמה אפו ועזוז מלחמה
ותלהטו מסביב ולא ידע ותבער-בו
ולא-ישים על-לב:

24 Who gave Jacob for a spoil, and Israel to the robbers? Did not the LORD? He against whom we have sinned, And in whose ways they would not walk, Neither were they obedient unto His law.

ועתה כה-אמר יהיה בראך יעקב וישראל
ישראל אל-תירא כי גאלתיך קראתי
בשמי לי-אתה:

25 Therefore He poured upon him the fury of His anger, And the strength of battle; And it set him on fire round about, yet he knew not, And it burned him, yet he laid it not to heart.

XLIII:1 But now thus saith the LORD that created thee, O Jacob, And He that formed thee, O Israel: Fear not, for I have redeemed thee, I have called thee by thy name, thou art Mine.

כי-תעבר במים אתה-אני ובנהרות
לא ישטפו כי-תלך במו-אש לא תכזה
ולקה לא תבער-בך:

2 When thou passest through the waters, I will be with thee, And through the rivers, they shall not overflow thee; When thou walkest through the fire, thou shalt not be burned, Neither shall the flame kindle upon thee.

כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
מוֹשִׁיעֶיךָ נָתַתִּי כְפָרְךָ מִצָּרִים כּוֹשׁ וּסְבָא
תַּחֲתֶיךָ:

3 For I am the LORD thy God, The Holy One of Israel,
thy Saviour; I have given Egypt as thy ransom,
Ethiopia and Seba for thee.

מֵאֲשֶׁר יִקְרָתְךָ בְּעֵינַי נִכְבְּדָתָּ וְאֲנִי אֶהְבֵּתִיךָ
וְאֶתֵּן אָדָם תַּחֲתֶיךָ וְלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ:

4 Since thou art precious in My sight, and honourable,
and I have loved thee; Therefore will I give men for
thee, And peoples for thy life.

אֶל-תִּירָא כִּי אֶתֶּךָ-אֲנִי מִמְּזֶרֶחַ אָבִיָּא
זֶרְעֶךָ וּמִמַּעַרְב אֶסְבְּצֶךָ:

5 Fear not, for I am with thee; I will bring thy seed
from the east, And gather thee from the west;

אֹמַר לְצָפוֹן תָּנִי וּלְתֵימָן אֶל-תִּכְלָאִי
הִבִּיאי בְנֵי מִרְחֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ:

6 I will say to the north: 'Give up', And to the south:
'Keep not back, bring My sons from far, and My
daughters from the end of the earth;

כָּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בִּרְאֵתִיו
יַצְרֵתִיו אֶף-עָשִׂיתִיו:

7 Every one that is called by My name, and whom I
have created for My glory, I have formed him, yea, I
have made him.'

הוֹצִיא עִם-עוֹר וְעֵינַיִם יָשׁ וְחֶרְשִׁים
וְאִזְנִים לָמוֹ:

8 The blind people that have eyes shall be brought
forth, and the deaf that have ears.

כָּל-הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיִאֲסְפוּ לְאֻמִּים
מִי בָהֶם יִגִּיד זֹאת וְרֹאשׁוֹת יִשְׁמִיעֵנוּ יִתְּנוּ
עֲדֵיהֶם וַיַּעֲדְקוּ וַיִּשְׁמְעוּ וַיֹּאמְרוּ אִמְתָּ:

9 All the nations are gathered together, and the peoples
are assembled; who among them can declare this,
And announce to us former things? Let them bring
their witnesses, that they may be justified; And let
them hear, and say: 'It is truth.'

אַתֶּם עֲדֵי נְאֻם-יְהוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בְּחִרְתִּי
לְמַעַן תֵּדָעוּ וְתֵאֱמִינוּ לִי וְתִבְּיִנוּ כִּי-
אֲנִי הוּא לִפְנֵי לֹא-נֹוצַר אֵל וְאַחֲרַי לֹא
יִהְיֶה: (ס)

10 Ye are My witnesses, saith the LORD, and My servant
whom I have chosen; that ye may know and believe
Me, and understand That I am He; before Me there
was no God formed, neither shall any be after Me.

הפסרת נח

The Haftarah is Isaiah 54:1 – 55:5. On 'Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftarah on page 259.

רְנִי עֲקָרָה לֹא יָלְדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַחֲלִי
לֹא-חָלָה כִּי-רַבִּים בְּנֵי-שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי
בְּעוּלָה אָמַר יְהוָה:

LIV:1 Sing, O barren, thou that didst not bear, Break forth
into singing, and cry aloud, thou that didst not
travail; For more are the children of the desolate Than
the children of the married wife, saith the LORD.

הַרְחִיבִי מְקוֹם אֹהֶלְךָ וַיִּרְעוֹת
מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ וְשׂוּ אֶל-תַּחֲשִׁכִּי הָאֲרִיכִי
מִיתְרֶיךָ וַיִּתְּדֶיךָ חֲזָקִי:

2 Enlarge the place of thy tent, And let them stretch
forth the curtains of thy habitations, spare not;
Lengthen thy cords, and strengthen thy stakes.

כִּי־יִמִּין וּשְׂמֹאל תִּפְרָצִי וְזָרַעְךָ גִּזְּמִים
יִירָשׁ וְעָרִים נְשֻׁמוֹת יוֹשִׁיבוּ:

3

For thou shalt spread abroad on the right hand and
on the left; And thy seed shall possess the nations,
And make the desolate cities to be inhabited.

אַל־תִּירָאִי כִּי־לֹא תִבּוֹשִׁי וְאַל־תִּכְלָמִי
כִּי לֹא תַחֲפִירִי כִּי בָשֶׁת עָלֹמִיךָ תִּשְׁכַּחִי
וְחִרְפַּת אִלְמְנוּתֶיךָ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד:

4

Fear not, for thou shalt not be ashamed. Neither be
thou confounded, for thou shalt not be put to shame;
For thou shalt forget the shame of thy youth, And the
reproach of thy widowhood shalt thou remember no
more.

כִּי בַעֲלֶיךָ עֲשִׂיךָ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ
וְגֹאֲלֶךָ קִדּוּשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ
יִקְרָא:

5

For thy Maker is thy husband, The LORD of hosts is
His name; And the Holy One of Israel is thy
Redeemer, The God of the whole earth shall He be
called.

כִּי־כֹאשָׁה עֲזוּבָה וְעֵצוּבַת רוּחַ קָרָאךָ
יְהוָה וְאִשָּׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר
אֱלֹהֶיךָ:

6

For the LORD hath called thee As a wife forsaken and
grieved in spirit; And a wife of youth, can she be
rejected? Saith thy God.

בְּרֵגַע קָטָן עֲזַבְתִּיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים
אֶקְבֹּץךָ:

7

For a small moment have I forsaken thee; But with
great compassion will I gather thee.

בְּשַׁעַף קָצֵף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רָגַע מִמֶּךָ
וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחֲמֶיךָ אָמַר גֹּאֲלֶךָ
(ס) יְהוָה:

8

In a little wrath I hid My face from thee for a
moment; But with everlasting kindness will I have
compassion on thee, Saith the LORD thy Redeemer.

כִּי־מִי נָח זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבָר
מִי־נָח עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקֶּדֶף
עָלֶיךָ וּמִגֶּעֶר־בָּךָ:

9

For this is as the waters of Noah unto Me; for as I have
sworn that the waters of Noah should no more go
over the earth, so have I sworn that I would not be
wroth with thee, nor rebuke thee.

כִּי הָהָרִים יִמּוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמּוּטֶינָה
וְחִסְדִּי מֵאַתָּה לֹא־יִמּוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא
תִמּוּט אָמַר מִרַחֲמֶיךָ יְהוָה: (ס)

10

For the mountains may depart, and the hills be
removed; but My kindness shall not depart from thee,
neither shall My covenant of peace be removed, saith
the LORD that hath compassion on thee.

עֲנִיָּה סַעָרָה לֹא נִחַמָּה הִנֵּה אֲנִכִּי מִרְבִּין
בִּפְנֹהֶיךָ אֲבִנֶיךָ וַיִּסְדֵּתֶיךָ בַּסַּפִּירִים:

11

O thou afflicted, tossed with tempest, and not
comforted, behold, I will set thy stones in fair colours,
And lay thy foundations with sapphires.

וְשִׁמְתִּי כֶּדְכָד שְׁמֹשֶׁתֶיךָ וּשְׁעָרֶיךָ לְאַבְנֵי
אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֶךָ לְאַבְנֵי־חַפְצִין:

12

And I will make thy pinnacles of rubies, and thy gates
of carbuncles, and all thy border of precious stones.

וְכָל־בְּנֶיךָ לְמוֹדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בְּנֶיךָ:

13

And all thy children shall be taught of the LORD; and
great shall be the peace of thy children.

בְּצִדְקָה תִּכּוֹנְנִי רַחֲמֵי מַעֲשֶׂךָ כִּי־לֹא
תִירָאִי וּמִמְחָתָה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלֶיךָ:

14

In righteousness shalt thou be established; be thou far
from oppression, for thou shalt not fear, And from
ruin, for it shall not come near thee.

הֵן גּוֹר יִגּוּר אָפֶס מֵאוֹתֵי מִי־גֵר אֵתְךָ
עָלֶיךָ יִפּוֹל:

15

Behold, they may gather together, but not by Me;
Whosoever shall gather together against thee shall
fall because of thee.

(כ' ה') [ק' הנה] אֲנֹכִי בָרָאתִי חֶרֶשׁ נֶפֶחַ
בָּאֵשׁ פָּחָם וּמוֹצִיא כָּלִי לְמַעֲשָׂהוּ וְאֲנֹכִי
בָרָאתִי מִשְׁחִית לְחַבֵּל:

16 Behold, I have created the smith That bloweth the fire of coals, And bringeth forth a weapon for his work; And I have created the waster to destroy.

כָּל-כְּלִי יוֹצֵר עָלֶיךָ לֹא יִצְלַח וְכָל-
לְשׁוֹן תִּקְוֹם-אֶתְךָ לְמִשְׁפָּט תִּרְשָׁעִי זֹאת
נִחַלְתָּ עַבְדִּי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאֵתִי נָא-
יְהוָה: (ס)

17 No weapon that is formed against thee shall prosper; And every tongue that shall rise against thee in judgment thou shalt condemn. This is the heritage of the servants of the LORD, And their due reward from Me, saith the LORD.

הוּא כָל-צָמֵא לָבוֹא לַמִּים וְאִשֶּׁר אֵין-לוֹ
כֶּסֶף לָבוֹ שִׁבְרוֹ וְאָכְלוֹ וּלְבוֹ שִׁבְרוֹ בְּלוֹא-
כֶּסֶף וּבְלוֹא מַחִיר נֵין וְחָלַב:

LV:1 Ho, every one that thirsteth, come ye for water, And he that hath no money; Come ye, buy, and eat; Yea, come, buy wine and milk Without money and without price.

לָמָּה תִשְׁקְלוּ-כֶּסֶף בְּלוֹא-לֶחֶם וַיִּגְיעַכֶּם
בְּלוֹא לְשִׁבְעָה שְׁמֻעוֹ שְׁמֻעַ אֵלִי וְאִכְלוּ-
טוֹב וְתִתְעַנֵּג בְּדָשׁן נַפְשְׁכֶם:

2 Wherefore do ye spend money for that which is not bread? And your gain for that which satisfieth not? Hearken diligently unto Me, and eat ye that which is good, And let your soul delight itself in fatness.

הִטּוּ אָזְנוֹכֶם וּלְבוֹ אֵלִי שְׁמֻעוֹ וְתַחֲיוּ נַפְשְׁכֶם
וְאִכְרַתְהָ לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חֲסִדֵי דָוִד
הַנְּאֻמָּנִים:

3 Incline your ear, and come unto Me; Hear, and your soul shall live; And I will make an everlasting covenant with you, Even the sure mercies of David.

הֵן עַד לְאוֹמִים נִתְּנוּ נָגִיד וּמִצְוָה
לְאֻמִּים:

4 Behold, I have given him for a witness to the peoples, A prince and commander to the peoples.

הֵן גֹּי לֹא-תִדְעַל תִּקְרָא וְגֹי לֹא-יִדְעוּךָ
אֱלֹהֶיךָ יִרְצֻנוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְקִדְוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל כִּי בָאָרֶץ: (ס)

5 Behold, thou shalt call a nation that thou knowest not, And a nation that knew not thee shall run unto thee; Because of the LORD thy God, And for the Holy One of Israel, for He hath glorified thee.

הפטרות לך לך

The Haftarah is Isaiah 40:27 – 41:16.

לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וְתִדְבֹר יִשְׂרָאֵל
נִסְתָּרָה דְרָכִי מִיְהוָה וּמֵאֱלֹהֵי מִשְׁפָּטִי
יַעֲבֹר:

XL:27 Why sayest thou, O Jacob, and speakest, O Israel: 'My way is hid from the LORD, and my right is passed over from my God?'

הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם-לֹא שְׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם
יְהוָה בּוֹרֵא קִצּוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעָף וְלֹא
יִיגַע אֵין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ:

28 Hast thou not known? hast thou not heard That the everlasting God, the LORD, The Creator of the ends of the earth, Fainteth not, neither is weary? His discernment is past searching out.

נָתַן לַיָּעָף כֹּחַ וּלְאִין אוֹנִים עֲצָמָה יִרְבֶּה:

29

He giveth power to the faint; And to him that hath no might He increaseth strength.

וַיַּעֲפוּ נְעָרִים וַיִּגְעוּ וּבַחֹרִים כָּשׁוּל
יִכָּשְׁלוּ:

30

Even the youths shall faint and be weary, And the young men shall utterly fall;

וְקוֹנֵי יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יִשְׁלֻ אֲבָר כְּנֹשָׁרִים
יִרְצוּ וְלֹא יִיָּגְעוּ וְלֹא יִכָּשְׁלוּ: (ס)

31

But they that wait for the LORD shall renew their strength; They shall mount up with wings as eagles; They shall run, and not be weary; They shall walk, and not faint.

הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אֲיִים וּלְאָמִים יַחֲלִיפוּ כֹחַ
וְגִשְׁלוּ אֲנִי יִדְבְּרוּ יַחֲדָו לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה:

XLII:1

Keep silence before Me, O islands, And let the peoples renew their strength; Let them draw near, then let them speak; Let us come near together to judgment.

מִי הָעִיר מִמְּזִלָּה צָדֵק יִקְרָאָהּ לְרִגְלוֹ
וְתֵן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמַלְכִּים יִרְדֹּךָ וְתֵן כַּעֲפֹר
חֲרָבָו כֶּקֶשׁ נִדְּף קִשְׁתּוֹ:

2

Who hath raised up one from the east, At whose steps victory attendeth? He giveth nations before him, And maketh him rule over kings; His sword maketh them as the dust, His bow as the driven stubble.

יִרְדָּפֶם יַעֲבֹר שְׁלֹם אַרְח בְּרִגְלָיו לֹא
יָבוֹא:

3

He pursueth them, and passeth on safely; The way with his feet he treadeth not.

מִי־פָעַל וַעֲשָׂה קִרְא תְּדַרְוֹת מֶרֶאֶשׁ אָנִי
יְהוָה רִאשׁוֹן וְאַת־אַחֲרָנִים אֲנִי־הוּא:

4

Who hath wrought and done it? He that called the generations from the beginning. I, the LORD, who am the first, And with the last am the same.

רָאוּ אֲיִים וַיִּרְאוּ קִצְוֹת הָאָרֶץ יַחֲרָדוּ
כָּרְבוּ וַיָּבִיאוּ:

5

The isles saw, and feared; The ends of the earth trembled; They drew near, and came.

אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעֲזֹרוּ וּלְאֶחָיו יֹאמַר חֲזֹק:

6

They helped every one his neighbour; And every one said to his brother: 'Be of good courage.'

וַיַּחֲזֵק חֲרָשׁ אֶת־צֹרֶף מִחֲלִיק פְּטִישׁ אֶת־
תּוֹלֵם פָּעַם אָמַר לְדָבָק טוֹב הוּא וַיַּחֲזִקְהוּ
בְּמַסְמְרִים לֹא יִמוּט: (ס)

7

So the carpenter encouraged the goldsmith, And he that smootheneth with the hammer him that smiteth the anvil, Saying of the soldering: 'It is good'; And he fastened it with nails, that it should not be moved.

וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּחַרְתִּיךָ
זֶרַע אַבְרָהָם אֲהַבִּי:

8

But thou, Israel, My servant, Jacob whom I have chosen, The seed of Abraham My friend;

אֲשֶׁר הִחֲזַקְתִּיךָ מִקִּצְוֹת הָאָרֶץ וּמֵאַצִּילִיָּה
קָרָאתִיךָ וָאָמַר לְךָ עַבְדִּי־אָתָּה בָּחַרְתִּיךָ
וְלֹא מֵאַסְתִּיךָ:

9

Thou whom I have taken hold of from the ends of the earth, And called thee from the uttermost parts thereof, And said unto thee: 'Thou art My servant, I have chosen thee and not cast thee away';

אֶל־תִּירָא כִּי עִמָּךְ־אֲנִי אֶל־תִּשְׁתַּע כִּי־
אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצְתִּיךָ אֶף־עֲזָרְתִּיךָ אֶף־
תַּמְכְּתִיךָ בְּיָמִין צְדִיקִי:

10

Fear thou not, for I am with thee, Be not dismayed, for I am thy God; I strengthen thee, yea, I help thee; Yea, I uphold thee with My victorious right hand.

הֵן יִבְשׁוּ וַיִּכְלְמוּ כָּל הַנִּחְרָרִים בָּךְ יַהֲיוּ
כְּאֵין וַיִּאֲבְדוּ אֲנָשֵׁי רִיבָךְ:

11

Behold, all they that were incensed against thee Shall be ashamed and confounded; They that strove with thee Shall be as nothing, and shall perish.

תִּבְקָשׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אֲנָשִׁי מִצָּתְךָ יְהוֹיָכָן
וְכַאֲפֹס אֲנָשִׁי מִלְחָמָתְךָ:

12 Thou shalt seek them, and shalt not find them, Even them that contended with thee; They that warred against thee Shall be as nothing, and as a thing of nought.

כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִחֲזִיק יְמִינְךָ הָאֹמֵר
לֹךְ אֶל-תִּירָא אֲנִי עֲזָרְתִּיךָ: (ס)

13 For I the LORD thy God Hold thy right hand, Who say unto thee: 'Fear not, I help thee.'

אֶל-תִּירָאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי
עֲזָרְתִּיךָ נָאִם-יְהוָה וְגֹאֲלְךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

14 Fear not, thou worm Jacob, And ye men of Israel; I help thee, saith the LORD, And thy Redeemer, the Holy One of Israel.

הִנֵּה שֹׁמְתִיךָ לְמוֹרֵג חֲרוּץ חָדָשׁ בְּעַל
פִּיפְיוֹת תִּדְּוֹשׁ הָרִים וְתִדָּק וּגְבָעוֹת כִּמְזֻז
תִּשָּׂאִים:

15 Behold, I make thee a new threshing-sledge Having sharp teeth; Thou shalt thresh the mountains, and beat them small, And shalt make the hills as chaff.

תִּזְרֹם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וְסַעְרָה תִּפְיֹץ
אוֹתָם וְאַתָּה תִּגְלֹל בִּיהוָה בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
תִּתְהַלֵּל: (ס)

16 Thou shalt fan them, and the wind shall carry them away, And the whirlwind shall scatter them; And thou shalt rejoice in the LORD, Thou shalt glory in the Holy One of Israel.

הפסוק וירא

The Haftarah is II Kings 4:1 - 4:37.

וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי-הַנְּבִיאִים צָעָקָה
אֶל-אֵלִישָׁע לֵאמֹר עֲבָדְךָ אִישִׁי מָתָּה וְאַתָּה
יָדַעְתָּ כִּי עֲבָדְךָ הָיָה יָרָא אֶת-יְהוָה
וְהַנֶּשֶׁה בָּא לְקַחַת אֶת-שְׁנֵי יְלָדָי לִּי
לְעֲבָדִים:

IV:1 Now there cried a certain woman of the wives of the sons of the prophets unto Elisha, saying: 'Thy servant my husband is dead; and thou knowest that thy servant did fear the LORD; and the creditor is come to take unto him my two children to be bondmen.'

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה-לָּךְ
הַגִּידִי לִי מַה-יֵּשֶׁב (כ' לְכִי) [ק' לָךְ] בְּבֵית
וְתֹאמַר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כָּל בְּבֵית כִּי אִם-
אֶסֹּד שֶׁמֶן:

2 And Elisha said unto her: 'What shall I do for thee? tell me; what hast thou in the house?' And she said: 'Thy handmaid hath not any thing in the house, save a pot of oil.'

וַיֹּאמֶר לְכִי שְׂאֲלִי-לָךְ כֵּלִים מִן-הַחוּץ
מֵאֵת כָּל- (כ' שְׂכָנְכִי) [ק' שְׂכָנְךָ] כֵּלִים
רַקִּים אֶל-תִּמְעִיטִי:

3 Then he said: 'Go, borrow thee vessels abroad of all thy neighbours, even empty vessels; borrow not a few.

וּבָאת וְסָגַרְתָּ תְּדִלָּתְךָ בַּעֲדֶךָ וּבְעַד-בְּנֶיךָ
וַיִּצְקֶתָ עַל כָּל-הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא
תִּסִּיעִי:

4 And thou shalt go in, and shut the door upon thee and upon thy sons, and pour out into all those vessels; and thou shalt set aside that which is full.'

וַתֵּלֶךְ מֵאֵתוֹ וַתְּסַגֵּר הַדֶּלֶת בְּעַדָּהּ
וּבְעֵד בְּנֵיהָ הֵם מְגִישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא (כ)
מִיצֶקֶת] ק' מוֹצֶקֶת]:

5 So she went from him, and shut the door upon her and upon her sons; they brought the vessels to her, and she poured out.

וַיְהִי כִּמְלֵאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל-בְּנֶיהָ
הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין
עוֹד כָּלִי וַיִּעַמֵּד הַשֶּׁמֶן:

6 And it came to pass, when the vessels were full, that she said unto her son: 'Bring me yet a vessel.' And he said unto her: 'There is not a vessel more.' And the oil stayed.

וַתָּבֹא וַתַּגִּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי
מְכִרִי אֶת-הַשֶּׁמֶן וְשָׁלְמִי אֶת- (כ' נְשִׁיכִי) ק'
נְשִׁיךְ] וְאֶת (כ' בְּנִיכִי) ק' וּבְנֶיךָ] תַּחְוִי
בְּנוֹתָר: (פ)

7 Then she came and told the man of God. And he said: 'Go, sell the oil, and pay thy debt, and live thou and thy sons of the rest.'

וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֵלִישָׁע אֶל-שֻׁנֵּם וְשֵׁם
אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתַּחֲזֹק בּוֹ לֶאֱכֹל-לֶחֶם וַיְהִי
מִדִּי עָבְרוּ יָסֵר שָׁמָּה לֶאֱכֹל-לֶחֶם:

8 And it fell on a day, that Elisha passed to Shunem, where was a great woman; and she constrained him to eat bread. And so it was, that as oft as he passed by, he turned in thither to eat bread.

וַתֹּאמֶר אֶל-אִשָּׁהּ הִנֵּה-נָא יֵדְעֵתִי כִּי אִישׁ
אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָמִיד:

9 And she said unto her husband: 'Behold now, I perceive that this is a holy man of God, that passeth by us continually.

נַעֲשֶׂה-נָּא עֲלֵית-קִיר קִטְנָה וְנָשִׂים לּוֹ שֵׁם
מִטָּה וְשִׁלְחָן וְכִסֵּא וּמִנּוּרָה וְהִיא בִּבְאוֹ
אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה:

10 Let us make, I pray thee, a little chamber on the roof; and let us set for him there a bed, and a table, and a stool, and a candlestick; and it shall be, when he cometh to us, that he shall turn in thither.'

וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסֵר אֶל-הָעֲלִיָּה
וַיִּשְׁכַּב-שָׁמָּה:

11 And it fell on a day, that he came thither, and he turned into the upper chamber and lay there.

וַיֹּאמֶר אֶל-גִּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוֹנַמִּית
הַזֹּאת וַיִּקְרָא-לָהּ וַתַּעֲמֵד לְפָנָיו:

12 And he said to Gehazi his servant: 'Call this Shunammite.' And when he had called her, she stood before him.

וַיֹּאמֶר לוֹ אָמֵר-נָּא אֵלֶיהָ הִנֵּה חֲרִדָּתִי
אֵלֵינוּ אֶת-כָּל-הַחֲרִדָּה הַזֹּאת מָה לַעֲשׂוֹת
לָךְ תִּישׁ לְדַבֵּר-לָךְ אֶל-הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל-
שָׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנִכִּי יִשָּׁבֵת:

13 And he said unto him: 'Say now unto her: Behold, thou hast been careful for us with all this care; what is to be done for thee? wouldest thou be spoken for to the king, or to the captain of the host?' And she answered: 'I dwell among mine own people.'

וַיֹּאמֶר וּמָה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גִּיחֲזִי אַבְלָה
בֵּן אִין-לָהּ וְאִשָּׁה זָקֵן:

14 And he said: 'What then is to be done for her?' And Gehazi answered: 'Verily she hath no son, and her husband is old.'

וַיֹּאמֶר קְרָא-לָהּ וַיִּקְרָא-לָהּ וַתַּעֲמֵד
בַּפֶּתַח:

15 And he said: 'Call her.' And when he had called her, she stood in the door.

וַיֹּאמֶר לַמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת תְּיָה (כ')
 אַתִּי) [ק' אַתָּה] חֲבֵקֶת בֶּן וְתֹאמַר אֶל-אֲדֹנָי
 אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-תִּכְבֹּז בְּשַׁחֲתָהּ:

וַתֵּהָר האִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן לַמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת
 תְּיָה אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע:

וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל-אָבִיו
 אֶל-הַקְּצָרִים:

וַיֹּאמֶר אֶל-אָבִיו רֹאשִׁי | רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר
 אֶל-הַנָּעַר שָׂאֵהוּ אֶל-אִמּוֹ:

וַיִּשְׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל-אִמּוֹ וַיָּשֶׁב עַל-
 בְּרִכְיָה עַד-הַצֹּהֲרִים וַיָּמָת:

וַתַּעַל וַתִּשְׁכְּבֵהוּ עַל-מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים
 וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא:

וַתִּקְרָא אֶל-אִשְׁהָ וַתֹּאמֶר שְׁלַחָה נָא לִי
 אֶחָד מִן-הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתֻנּוֹת וְאָרוּצָה
 עַד-אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה:

וַיֹּאמֶר מָדוּעַ (כ') אַתִּי) [ק' אַתָּה] (כ')
 הַלַּכְתִּי) [ק' הִלַּכְתִּי] אֵלָיו הַיּוֹם לֹא-חָדָשׁ
 וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שְׁלוֹם:

וַתַּחֲבֹשׁ הָאֲתֻנָּה וַתֹּאמֶר אֶל-נַעֲרָהּ נָהָג
 וְלֵךְ אֶל-תַּעֲצָר-לִי לְרֹכֵב כִּי אִם-אֲמַרְתִּי
 לָךְ:

וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-
 הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּי-רָאוּת אִישׁ-הָאֱלֹהִים
 אֶתָּה מִנִּגַּד וַיֹּאמֶר אֶל-גִּיחֲזִי נִעְרוּ הִנֵּה
 הַשּׁוֹנְמִית הַלֹּז:

עֲתָה רּוֹץ-נָא לִקְרֹאתָהּ וְאָמַר-לָהּ
 הַשְׁלוֹם לָךְ הַשְׁלוֹם לְאִשְׁךָ הַשְׁלוֹם לַיֶּלֶד
 וַתֹּאמֶר שְׁלוֹם:

16 And he said: 'At this season, when the time cometh round, thou shalt embrace a son.' And she said: 'Nay, my lord, thou man of God, do not lie unto thy handmaid.'

17 And the woman conceived, and bore a son at that season, when the time came round, as Elisha had said unto her.

18 And when the child was grown, it fell on a day, that he went out to his father to the reapers.

19 And he said unto his father: 'My head, my head.' And he said to his servant: 'Carry him to his mother.'

20 And when he had taken him, and brought him to his mother, he sat on her knees till noon, and then died.

21 And she went up, and laid him on the bed of the man of God, and shut the door upon him, and went out.

22 And she called unto her husband, and said: 'Send me, I pray thee, one of the servants, and one of the asses, that I may run to the man of God, and come back.'

23 And he said: Wherefore wilt thou go to him today? it is neither new moon nor sabbath.' And she said: 'It shall be well.'

24 Then she saddled an ass, and said to her servant: 'Drive, and go forward; slacken me not the riding, except I bid thee.'

25 So she went, and came unto the man of God to mount Carmel. And it came to pass, when the man of God saw her afar off, that he said to Gehazi his servant: 'Behold, yonder is that Shunammite.

26 Run, I pray thee, now to meet her, and say unto her: Is it well with thee? is it well with thy husband? is it well with the child?' And she answered: 'It is well.'

וּתָבֹא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-הַתָּהָר וּתַחֲזֹק
בְּרַגְלָיו וַיִּגֶשׁ גִּיחֲזִי לְהִדָּפָה וַיֹּאמֶר אִישׁ
הָאֱלֹהִים הִרְפֵּה-לָּהּ כִּי-נִפְשָׁהּ מָרָה-לָּהּ
וַיַּהֲחֶה הָעֲלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי:

וַתֹּאמֶר הִשְׁאֲלֵתִי בֶן מֵאֵת אֲדֹנָי הֲלֹא
אֲמַרְתִּי לֹא תִשְׁלָה אֹתִי:

וַיֹּאמֶר לְגִיחֲזִי חָגֵר מִתְנִיף וְקַח מִשְׁעֲנֵתִי
בְּיָדְךָ וְלֶךְ כִּי-תִמְצָא אִישׁ לֹא תִבְרַכְנוּ
וְכִי-יִבְרַכְךָ אִישׁ לֹא תִעֲנֶנּוּ וְשִׁמַּת מִשְׁעֲנֵתִי
עַל-פָּנֵי הַנֶּעֱר:

וַתֹּאמֶר אִם הִנֵּער חַי-יִהְיֶה וְחַי-נִפְשֶׁךָ
אִם-אֶעֱזֹבְךָ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ:

וַיַּחֲזִי עָבֵר לִפְנֵיהֶם וַיִּשֶׁם אֶת-הַמִּשְׁעָנָה
עַל-פָּנֵי הַנֶּעֱר וַאֲיֵן קוֹל וַאֲיֵן קֶשֶׁב וַיִּשָּׁב
לְקִרְאָתוֹ וַיַּגִּד-לּוֹ לֵאמֹר לֹא הִקִּיץ הַנֶּעֱר:

וַיָּבֹא אֶל־יִשָּׁע הַבֵּיתָה וַהֲנֶה הַנֶּעֱר מֵת
מִשְׁכָּב עַל-מִטָּתוֹ:

וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל
אֶל-יְהוָה:

וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל-הַיֶּלֶד וַיִּשֶׂם פִּיו עַל-
פִּיו וְעֵינָיו עַל-עֵינָיו וְכַפָּיו עַל-כַּפָּיו וַיִּגְהַר
עָלָיו וַיַּחֲם בָּשָׂר הַיֶּלֶד:

וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בִּבְיַת אֶתֶת הַנָּה וְאֶתֶת הַנָּה
וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּזְוֹרֶר הַנֶּעֱר עַד-שִׁבְעַ
פַּעֲמִים וַיִּפְקַח הַנֶּעֱר אֶת-עֵינָיו:

וַיִּקְרָא אֶל-גִּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרֹא אֶל-
הַשְּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאָהּ וַתָּבֹא אֵלָיו
וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנִיךָ:

וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל-רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחֲוֶה אֶרְצָה
וַתִּשָּׂא אֶת-בְּנָהּ וַתֵּצֵא: (פ)

And when she came to the man of God to the hill,
she caught hold of his feet. And Gehazi came near to
thrust her away; but the man of God said: 'Let her
alone; for her soul is bitter within her; and the LORD
hath hid it from me, and hath not told Me.'

Then she said: 'Did I desire a son of my lord? did I not
say: Do not deceive me?'

Then he said to Gehazi: 'Gird up thy loins, and take
my staff in thy hand, and go thy way; if thou meet any
man, salute him not; and if any salute thee, answer
him not; and lay my staff upon the face of the child.'

And the mother of the child said: 'As the LORD
liveth, and as thy soul liveth, I will not leave thee.'
And he arose, and followed her.

And Gehazi passed on before them, and laid the staff
upon the face of the child; but there was neither voice,
nor hearing. Wherefore he returned to meet him,
and told him, saying: 'The child is not awaked.'

And when Elisha was come into the house, behold,
the child was dead, and laid upon his bed.

He went in therefore, and shut the door upon them
twain, and prayed unto the LORD.

And he went up, and lay upon the child, and put his
mouth upon his mouth, and his eyes upon his eyes,
and his hands upon his hands; and he stretched
himself upon him; and the flesh of the child waxed
warm.

Then he returned, and walked in the house once to
and fro; and went up, and stretched himself upon
him; and the child sneezed seven times, and the child
opened his eyes.

And he called Gehazi, and said: 'Call this
Shunammite.' So he called her. And when she was
come in unto him, he said: 'Take up thy son.'

Then she went in, and fell at his feet, and bowed
down to the ground; and she took up her son, and
went out.

הפטרת חיי שרה

The Haftarah is I Kings 1:1 – 1:31.

והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחם לו:	11	Now King David was old and stricken in years; and they covered him with clothes, but he could get no heat.
ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סכנת ושכבה בחיקו ויחם לאדני המלך:	2	Wherefore his servants said unto him: 'Let there be sought for my lord the king a young virgin; and let her stand before the king, and be a companion unto him; and let her lie in thy bosom, that my lord the king may get heat.'
ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל וימצאו את אבישל השונמית ויבאו אתה למלך:	3	So they sought for a fair damsel throughout all the borders of Israel, and found Abishag the Shunammite, and brought her to the king.
והנערה יפה עד מאד ותהי למלך סכנת ותשרתהו והמלך לא ידעה:	4	And the damsel was very fair; and she became a companion unto the king, and ministered to him; but the king knew her not.
ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו:	5	Now Adonijah the son of Haggith exalted himself, saying: 'I will be king'; and he prepared him chariots and horsemen, and fifty men to run before him.
ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית וגם הוא טוב תאר מאד ואתו ילדה אחרי אבשלום:	6	And his father had not grieved him all his life in saying: 'Why hast thou done so?' and he was also a very goodly man; and he was born after Absalom.
ויהיו דבדיו עם יואב בן צרויה ועם אביתר הכהן ויעזרו אחרי אדניה:	7	And he conferred with Joab the son of Zeruiah, and with Abiathar the priest; and they following Adonijah helped him.
וצדוק הכהן ובניהו בן יהוידע ונתן הנביא ושמעיה ורעי והגבורים אשר לדוד לא היו עם אדניהו:	8	But Zadok the priest, and Benaiah the son of Jehoiada, and Nathan the prophet, and Shimei, and Rei, and the mighty men that belonged to David, were not with Adonijah.
ויזבח אדניהו צאן ובקר ומזריא עם אבן הזחלת אשר אצל עין רגל ויקרא את כל אחיו בני המלך ולכל אנשי יהודה עבדי המלך:	9	And Adonijah slew sheep and oxen and fatlings by the stone of Zoheleth, which is beside En-rogel; and he called all his brethren the king's sons, and all the men of Judah the king's servants;
ואת נתן הנביא ובניהו ואת הגבורים ואת שלמה אחיו לא קרא:	10	but Nathan the prophet, and Benaiah, and the mighty men, and Solomon his brother, he called not.

וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל-בַּת-שֶׁבַע אִם-שָׁלְמָה
לֹאמַר הֲלוֹא שָׁמַעְתָּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן-
חַגִּית וְאֲדֹנִינוּ דָּוִד לֹא יָדָע:

וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֶךָ נָא עֲצָה וּמַלְטִי אֶת-
נַפְשְׁךָ וְאֶת-נַפְשׁ בְּנֶךָ שָׁלְמָה:

לְכִי וּבֹאִי אֶל-הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו
הֲלֹא-אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לְאִמְתְּךָ
לֵאמֹר כִּי-שָׁלְמָה בְּנִי יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא
יָשֵׁב עַל-כִּסְאִי וּמָדוּעַ מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ:

הִנֵּה עוֹדֶךָ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם-הַמֶּלֶךְ וְאֲנִי
אָבוֹא אַחֲרֶיךָ וּמִלֹּאטִי אֶת-דְּבָרֶיךָ:

וַתָּבֹא בַת-שֶׁבַע אֶל-הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה
וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וְאַבְיִשָׁג הַשְּׁוֹנַמִּית מְשָׁרֵת
אֶת-הַמֶּלֶךְ:

וַתִּקְדָּה בַת-שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ מַה-לָּךְ:

וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְאִמְתְּךָ כִּי-שָׁלְמָה בְּנֶךָ יִמְלֹךְ
אַחֲרַי וְהוּא יָשֵׁב עַל-כִּסְאִי:

וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מָלַךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ:

וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא-וֹצֵאן לְרֹב (פ)
וַיִּקְרָא לְכָל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֵן
וּלְיֹאָב שֶׁר הַצָּבָא וּלְשָׁלְמָה עַבְדָּהּ לֹא
קָרָא:

וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל-יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ
לְהִגִּיד לָהֶם מִי יָשֵׁב עַל-כִּסֵּא אֲדֹנִי-
הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו:

וְהָיָה כְּשֶׁכֵּב אֲדֹנִי-הַמֶּלֶךְ עִם-אֲבֹתָיו
וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנֵי שָׁלְמָה חַטָּאִים:

וְהִנֵּה עוֹדְנָה מְדַבֶּרֶת עִם-הַמֶּלֶךְ וְנָתָן
הַנָּבִיא בָּא:

11 Then Nathan spoke unto Bath-sheba the mother of Solomon, saying: 'Hast thou not heard that Adonijah the son of Haggith doth reign, and David our lord knoweth it not?

12 Now therefore come, let me, I pray thee, give thee counsel, that thou mayest save thine own life, and the life of thy son Solomon.

13 Go and get thee in unto king David, and say unto him: Didst not thou, my lord, O king, swear unto thy handmaid, saying: Assuredly Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit upon my throne? why then doth Adonijah reign?

14 Behold, while thou yet talkest there with the king, I also will come in after thee, and confirm thy words.'

15 And Bath-sheba went in unto the king into the chamber.—Now the king was very old; and Abishag the Shunammite ministered unto the king.—

16 And Bath-sheba bowed, and prostrated herself unto the king. And the king said: 'What wouldest thou?'

17 And she said unto him: 'My lord, thou didst swear by the LORD thy God unto thy handmaid: Assuredly Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit upon my throne.

18 And now, behold, Adonijah reigneth; and thou, my lord the king, knowest it not.

19 And he hath slain oxen and fatlings and sheep in abundance, and hath called all the sons of the king, and Abiathar, the priest, and Joab the captain of the host; but Solomon thy servant hath he not called.

20 And thou, my lord the king, the eyes of all Israel are upon thee, that thou shouldest tell them who shall sit on the throne of my lord the king after him.

21 Otherwise it will come to pass, when my lord the king shall sleep with his fathers, that I and my son Solomon shall be counted offenders.'

22 And, lo, while she yet talked with the king, Nathan the prophet came in.

וַיִּגִּדּוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתַן הַנָּבִיא
וַיִּבֹּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתָּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־
אֲפִיו אֲרָצָה:

23 And they told the king, saying: 'Behold Nathan the prophet.' And when he was come in before the king, he bowed down before the king with his face to the ground.

וַיֹּאמֶר נָתַן אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אֵתָּה אֲמַרְתָּ
אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי:

24 And Nathan said: 'My lord, O king, hast thou said: Adonijah shall reign after me, and he shall sit upon my throne?

כִּיּו יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־
וּצֹאן לָרֶבֶךְ וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי
הַצָּבָא וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהַנָּשִׁים אֲכָלִים
וּשְׁתִּים לִפְנֵי וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ:

25 For he is gone down this day, and hath slain oxen and fatlings and sheep in abundance, and hath called all the king's sons, and the captains of the host, and Abiathar the priest; and, behold, they eat and drink before him, and say: Long live king Adonijah.

וְלִי אֲנִי־עֲבָדְךָ וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן וּלְבִנְיָהוּ
בֶן־יְהוֹיָדָע וּלְשָׁלֹמֹה עֲבָדְךָ לֹא קָרָא:

26 But me, even me thy servant, and Zadok the priest, and Benaiah the son of Jehoiada, and thy servant Solomon hath he not called.

אִם מֵאֵת אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר
הַזֶּה וְלֹא הוּדַעְתָּ אֶת־(כ' עֲבָדֶיךָ) ק'
עֲבָדְךָ מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ
אַחֲרָיו: (ס)

27 Is this thing done by my lord the king, and thou hast not declared unto thy servant who should sit on the throne of my lord the king after him?

וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קְרָאוּ־לִי לְבַת־
שֶׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ:

28 Then king David answered and said: 'Call me Bath-sheba.' And she came into the king's presence, and stood before the king.

וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־
פָּדָה אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה:

29 And the king swore and said: 'As the LORD liveth, who hath redeemed my soul out of all adversity,

כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בַּיהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שָׁלֹמֹה בְנִי יִמְלֹךְ
אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי תַחְתָּי כִּי כֵּן
אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה:

30 verily as I swore unto thee by the LORD, the God of Israel, saying: Assuredly Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit upon my throne in my stead; verily so will I do this day.'

וַתִּקְדּוּ בַת־שֶׁבַע אֲפִים אֶרֶץ וַתִּשְׁתָּחוּ
לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ דָּוִד
לְעֹלָם: (פ)

31 Then Bath-sheba bowed with her face to the earth, and prostrated herself to the king, and said: 'Let my lord king David live for ever.'

הפטרת תולדות

The Haftarah is Malachi 1:1 – 2:7. On Erev Rosh Hodesh, read the Haftarah on page 262.

מִשָּׂא דְבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד
מַלְאָכָיו:

1:1 The burden of the word of the LORD to Israel by Malachi.

אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וְאַמַּרְתֶּם בְּמַה
אֶהְבֵּתָנוּ הֲלוֹא־אֵחַ עָשָׂו לְיַעֲקֹב נָאִם־יְהוָה
וְאֶהְבֵּ אֶת־יַעֲקֹב:

2 I have loved you, saith the LORD. Yet ye say: 'Wherein hast Thou loved us?' Was not Esau Jacob's brother? Saith the LORD; Yet I loved Jacob;

וְאֶת־עָשָׂו שָׂנְאֵתִי וְאָשִׁים אֶת־הָרָיו שְׂמִמָּה
וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוּת מִדְּבָר:

3 But Esau I hated, And made his mountains a desolation, And gave his heritage to the jackals of the wilderness.

כִּי־תֹאמַר אֲדֹם רָשָׁשְׁנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה
חֲרֻבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֲמָה יִבְנוּ
וְאֲנִי אֶהְרֹס וְקִרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רָשָׁעַה
וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם:

4 Whereas Edom saith: 'We are beaten down, But we will return and build the waste places'; Thus saith the LORD of hosts: They shall build, but I will throw down; And they shall be called The border of wickedness, And The people whom the LORD execrateth for ever.

וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל
יְהוָה מֵעַל לְגְבוּל יִשְׂרָאֵל:

5 And your eyes shall see, And ye shall say: 'The LORD is great beyond the border of Israel.'

בֶּן יִכְבֵּד אָב וְעַבְדּוֹ אֲדֹנָיו וְאִם־אָב אֲנִי
אֵינִי כְבוֹדִי וְאִם־אֲדֹנִים אֲנִי אֵינִי מוֹרָאִי
אָמְרוּ יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הִפְתִּינוּ בִּזְיוֹן
שְׁמִי וְאַמַּרְתֶּם בְּמָה בִּזְיוֹנוֹ אֶת־שְׁמִי:

6 A son honoureth his father, And a servant his master; If then I be a father, Where is My honour? And if I be a master, Where is My fear? Saith the LORD of hosts Unto you, O priests, that despise My name. And ye say: 'Wherein have we despised Thy name?'

מְגִישִׁים עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגָאֵל וְאַמַּרְתֶּם
בְּמָה גְּאֻלָּנוּךָ בְּאַמְרֶיךָ שְׁלַחַן יְהוָה נִבְזָה
הוּא:

7 Ye offer polluted bread upon Mine altar. And ye say: 'Wherein have we polluted thee?' In that ye say: 'The table of the LORD is contemptible.'

וְכִי־תִגִּישׁוּן עֹזֵר לְזִבְחֹת אֵין רָע וְכִי תִגִּישׁוּ
פֶסֶחַ וְחִלָּה אֵין רָע הֲקָרִיבָהוּ נָא לְפָחֶתְךָ
הִירְצֶה אוֹ הִישָׂא פְנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

8 And when ye offer the blind for sacrifice, is it no evil! And when ye offer the lame and sick, is it no evil! Present it now unto thy governor; will he be pleased with thee? Or will he accept thy person? Saith the LORD of hosts.

וְעַתָּה חֲלוּ־נָא פְנֵי־אֵל וְיִחַנְנוּ מִיָּדְכֶם
הִיתָה זֹאת הִישָׂא מַכְסֵּי פָנִים אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת:

9 And now, I pray you, entreat the favour of God That He may be gracious unto us!— This hath been of your doing.— Will He accept any of your persons? Saith the LORD of hosts.

מִי גַם־בְּכֶם וְיִסְגֹּר דְלֹתֵיכֶם וְלֹא־תֹאֲרִירוּ
מִזְבְּחִי חֲנֹם אֵין־לִי חֶפֶץ בְּכֶם אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה מִיָּדְכֶם:

10 Oh that there were even one among you that would shut the doors, That ye might not kindle fire on Mine altar in vain! I have no pleasure in you, Saith the LORD of hosts, Neither will I accept an offering at your hand.

כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מְבֹאֵי גָדוֹל שְׁמִי
בְּגוֹיִם וּבְכָל־מְקוֹם מְקַטֵּר מִגֵּשׁ לְשְׁמִי
וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי בְּגוֹיִם אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת:

וְאַתֶּם מְחַלְלִים אוֹתוֹ בְּאַמְרֵיכֶם שְׁלַחַן
אֲדֹנִי מִגֵּאֵל הוּא וְנִיבּוֹ נִבְּהָ אֲכָלוּ:

וְאַמְרֵיכֶם הִנֵּה מִתְּלָאָה וְהַפְחַתֶּם אוֹתוֹ
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְהִבֵּאתֶם גָּזוּל וְאֵת־
הַפְסֵל וְאֵת־הַחֹלִי וְהִבֵּאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה
הָאֲרֻצָּה אוֹתָהּ מִיָּדְכֶם אָמַר יְהוָה: (ס)

וְאֲרֹר נֹכַח וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנִדָּר וְזִבְחַ
מִשְׁחָת לְאֲדֹנִי כִּי מִלֶּךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת וְשְׁמִי נֹרָא בְּגוֹיִם:

וְעַתָּה אֲלִיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים:

אִם־לֹא תִשְׁמָעוּ וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ עַל־
לֵב לִתֵּת כְּבוֹד לְשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
וְשִׁלַּחְתִּי בְכֶם אֶת־הַמָּאֲרָה וְאֲרוֹתִי אֶת־
בְּרִכּוֹתֵיכֶם וְגַם אֲרוֹתֶיהָ כִּי אֵינְכֶם שְׁמִים
עַל־לֵב:

הִנְנִי גֹעַר לְכֶם אֶת־הַזֶּרַע וְזִרְתִּי פָרֶשׁ
עַל־פְּנֵיכֶם פָּרֶשׁ חֲגִיכֶם וְנִשָּׂא אֶתְכֶם
אֵלָיו:

וְיִדְעֶתֶם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלִיכֶם אֶת הַמִּצְוָה
הַזֹּאת לְהִיּוֹת בְּרִיתִי אֶת־לְוִי אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת:

בְּרִיתוֹ הָיְתָה אִתּוֹ חַיִּים וְהַשְׁלוֹם
וְאַתָּנֶם־לּוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת
הוּא:

תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעוֹלָה לֹא־
נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הִלְךְ
אִתִּי וּרְבִים הָשִׁיב מֵעוֹן:

For from the rising of the sun even unto the going
down of the same My name is great among the
nations; And in every place offerings are presented
unto My name, Even pure oblations; For My name is
great among the nations, Saith the LORD of hosts.

But ye profane it, In that ye say: 'The table of the
LORD is polluted, And the fruit thereof, even the
food thereof, is contemptible.'

Ye say also: 'Behold, what a weariness is it!' And ye
have snuffed at it, Saith the LORD of hosts; And ye
have brought that which was taken by violence, And
the lame, and the sick; Thus ye bring the offering;
Should I accept this of your hand? Saith the LORD.

But cursed be he that dealeth craftily, Whereas he
hath in his flock a male, And voweth, and sacrificeth
unto the Lord a blemished thing; For I am a great
King, Saith the LORD of hosts, And My name is
feared among the nations.

And now, this commandment Is for you, O ye priests.

If ye will not hearken, and if ye will not lay it to heart,
To give glory unto My name, Saith the LORD of hosts,
Then will I send the curse upon you, And I will curse
your blessings; Yea, I curse them, Because ye do not lay
it to heart.

Behold, I will rebuke the seed for your hurt, And will
spread dung upon your faces, Even the dung of your
sacrifices; And ye shall be taken away unto it.

Know then that I have sent This commandment unto
you, That My covenant might be with Levi, Saith the
LORD of hosts.

My covenant was with him Of life and peace, and I
gave them to him, And of fear, and he feared Me,
And was afraid of My name.

The law of truth was in his mouth, And
unrighteousness was not found in his lips; He walked
with Me in peace and uprightness, And did turn many
away from iniquity.

כִּי־שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דָעַת וְתוֹרָה
יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּאֱד יְהוָה־צִבְאוֹת
הוּא:

7 For the priest's lips should keep knowledge, And they should seek the law at his mouth; For he is the messenger of the LORD of hosts.

הפסרת ויצא

The Haftarah is Hosea 12:13 – 14:10.

וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שָׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל
בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמַר:

XII:13 And Jacob fled into the field of Aram, And Israel served for a wife, And for a wife he kept sheep.

וּבְנָבִיא הָעֵלָה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרַיִם וּבְנָבִיא נִשְׁמַר:

14 And by a prophet the LORD brought Israel up out of Egypt, And by a prophet was he kept.

הַכַּעֲס אֶפְרַיִם תִּמְרוּרִים וְדָמָיו עָלָיו
יָטוּשׁ וְחִרְפָּתוֹ יָשִׁיב לוֹ אֲדֹנָיו:

15 Ephraim hath provoked most bitterly; Therefore shall his blood be cast upon him, And his reproach shall his Lord return unto him.

כַּדְּבַר אֶפְרַיִם רָתַת נֶשָׂא הוּא בְּיִשְׂרָאֵל
וַיֵּאָשֶׁם בִּבְעַל וַיָּמָת:

XIII:1 When Ephraim spoke, there was trembling, He exalted himself in Israel; But when he became guilty through Baal, he died.

וְעַתָּה יוֹסִפוּ לַחֲטָא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִסֻּכָּה
מִכִּסְפָּם כְּתוּבוֹת עֲצָבִים מַעֲשֵׂה חֲרָשִׁים
כֻּלָּה לָהֶם הֵם אֹמְרִים זִבְחֵי אָדָם עֲגֻלִּים
יִשְׁקֹוּ:

2 And now they sin more and more, And have made them molten images of their silver, According to their own understanding, even idols, All of them the work of the craftsmen; Of them they say: 'They that sacrifice men kiss calves.'

לִכֶּן יִהְיֶה כַעֲנַן־בֹּקֶר וְכֹטֵל מִשְׁכִּים הַלֵּךְ
כַּמֶּזֶל יִסְעַר מִגֶּרֶן וּכְעָשָׁן מֵאַרְבֶּה:

3 Therefore they shall be as the morning cloud, And as the dew that early passeth away, As the chaff that is driven with the wind out of the threshing-floor, And as the smoke out of the window.

וְאֲנִכִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְאֱלֹהִים זִוְלָתִי לֹא תִדְעַ וּמוֹשִׁיעַ אֲנִי
בְּלִתִּי:

4 Yet I am the LORD thy God From the land of Egypt; And thou knowest no God but Me, And beside Me there is no saviour.

אֲנִי יָדַעְתִּיךָ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ תְּלָאָבוֹת:

5 I did know thee in the wilderness, In the land of great drought.

כַּמִּרְעִיתָם וַיִּשְׂבְּעוּ שִׁבְעוּ וַיִּרְם לִבָּם עַל־
כֵּן שָׁכַחוּנִי:

6 When they were fed, they became full, They were filled, and their heart was exalted; Therefore have they forgotten Me.

וְאֲנִי לָהֶם כַּמֶּזֶל־שָׁחַל כַּנֶּמֶר עַל־הַדֶּרֶךְ
אֲשׁוּר:

7 Therefore am I become unto them as a lion; As a leopard will I watch by the way;

אֶפְגֹּשֶׁם כְּדָב שְׂפּוֹל וְאֶקְרַע סָגוֹר לָבָם
וְאֶכְלֵם שֵׁם כָּל־בֵּיא חֵיַת הַשָּׂדֶה תִּבְקָעֵם:

שְׁחַתֶּה יִשְׂרָאֵל כִּי־כִי בַעֲזָרְךָ:

אֵהִי מֶלֶכְךָ אֲפּוֹא וְיוֹשִׁיעֶךָ בְּכָל־
עָרֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ תִּנְהַלֶּנּוּ לִי מֶלֶךְ
וְשָׂרִים:

אֶתֶּן־לְךָ מֶלֶךְ בְּאַפִּי וְאֶקַּח
בַּעֲבָרְתִּי: (פ)

צָרוֹר עֲנֵן אֶפְרַיִם צְפוֹנָה חֲטָאתוֹ:

חֲבִלִי יוֹלֶדֶה יִבְאוּ לוֹ הוּא־בֵן לֹא חָכֵם
כִּי־עַתָּה לֹא־עֲמִיד בְּמִשְׁכַּב בָּנִים:

מִיָּד שְׂאוֹל אֶפְדֶּם מִמּוֹת אֲנָאֵלִם אֵהִי
דְּבַלְיָה מוֹת אֵהִי קִטְבֶּךָ שְׂאוֹל נָחַם וְסַתֵּר
מֵעֵינַי:

כִּי הוּא בֵּין אֲחִים יִפְרִיא יִבְאוּ קָדִים רוּחַ
יִהְיֶה מִמֶּדְבָּר עָלָה וַיִּבְשׁ מְקוֹרוֹ וַיִּחַרֶּב
מַעְיָנו הוּא יִשְׁסֶה אוֹצָר כָּל־כְּלֵי חֲמֻדָּה:

תֵּאשָׁם שְׁמוֹנָן כִּי מָרְתָה בְּאַלְהֶיהָ
בַּחֲרֹב יִפְלוּ עַל־לִיתֶם יִרְטָשׁוּ וְהָרִיזוּתוֹ
יִבְקָעוּ: (פ)

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ
בַּעֲזָרְךָ:

קַחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וּשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱמַרוּ
אֵלָיו כָּל־תְּשׂא עוֹן וְקַח־טוֹב וְנִשְׁלָמָה
פָּרִים שְׁפָתֵינוּ:

אֲשׁוּרוֹ לֹא יוֹשִׁיעֵנו עַל־סוֹס לֹא נִרְכָּב
וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ
אֲשֶׁר־בָּךְ יִרְחַם יְתוֹם:

אֲרַפֵּא מְשׁוֹבְתָם אֶהְבֶּם נִדְבָה כִּי שָׁב אֲפִי
מִמֶּנּוּ:

8 I will meet them as a bear that is bereaved of her
whelps, And will rend the enclosure of their heart;
And there will I devour them like a lioness; The wild
beast shall tear them.

9 It is thy destruction, O Israel, That thou art against
Me, against thy help.

10 Ho, now, thy king, That he may save thee in all thy
cities! And thy judges, of whom thou saidst: 'Give me
a king and princes!'

11 I give thee a king in Mine anger, And take him away
in My wrath.

12 The iniquity of Ephraim is bound up; His sin is laid up
in store.

13 The throes of a travailing woman shall come upon
him; He is an unwise son; For it is time he should not
tarry In the place of the breaking forth of children.

14 Shall I ransom them from the power of the
nether-world? Shall I redeem them from death? Ho,
thy plagues, O death! Ho, thy destruction, O
netherworld! Repentance be hid from Mine eyes!

15 For though he be fruitful among the reed-plants, An
east wind shall come, the wind of the LORD coming
up from the wilderness, And his spring shall become
dry, and his fountain shall be dried up; He shall spoil
the treasure of all precious vessels.

XIV:1 Samaria shall bear her guilt, For she hath rebelled
against her God; They shall fall by the sword; Their
infants shall be dashed in pieces, And their women
with child shall be ripped up.

2 Return, O Israel, unto the LORD thy God; For thou
hast stumbled in thine iniquity.

3 Take with you words, And return unto the LORD; Say
unto Him: 'Forgive all iniquity, And accept that
which is good; So will we render for bullocks the
offering of our lips.

4 Asshur shall not save us; We will not ride upon horses;
Neither will we call any more the work of our hands
our gods; For in Thee the fatherless findeth mercy.'

5 I will heal their backsliding, I will love them freely;
For Mine anger is turned away from him.

אֶהְיֶה כְּטֶלֶל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כְּשׁוֹשַׁנָּה וְיִדְּ שְׂרָשָׁיו כְּלִבְנוֹן:	6	I will be as the dew unto Israel; He shall blossom as the lily, And cast forth his roots as Lebanon.
יִלְכְּלוּ וְיִקְוֹתָיו וַיְהִי כַזֵּית הַזֵּדֵד וְרִיחַ לֵד כְּלִבְנוֹן:	7	His branches shall spread, And his beauty shall be as the olive-tree, And his fragrance as Lebanon.
יִשְׁבּוּ יִשְׁכְּבוּ בְצֵלוֹ יַחֲיוּ דָגֵן וַיִּפְרְחוּ כִגְפֵן זָכָרוֹ כִּגְיוֹן לִבְנוֹן:	8	They that dwell under his shadow shall again Make corn to grow, And shall blossom as the vine; The scent thereof shall be as the wine of Lebanon.
אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד לַעֲצָבִים אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרָנוּ אֲנִי כִבְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פְרִיָה נִמְצָא:	9	Ephraim [shall say]: 'What have I to do any more with idols?' As for Me, I respond and look on him; I am like a leafy cypress-tree; From Me is thy fruit found.
מִי חָכֵם וַיֵּבֶן אֱלֹהֵי נֶכֶד וַיֵּדְעֵם כִּי־יִשְׂרָאֵל דֶּרֶכִּי יְהוָה וְצַדִּיקִים יִלְכּוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם:	10	Whoso is wise, let him understand these things, Whoso is prudent, let him know them. For the ways of the LORD are right, And the just do walk in them; But transgressors do stumble therein.

הפטרת וישלח

The Haftarah is Obadiah 1:1 – 1:21.

חֲזוֹן עֲבַדְיָה כַּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה לְאֲדוֹם שְׂמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בְּגוֹיִם שָׁלַח קוֹמוּ וְנִקְוָמָה עָלֶיהָ לְמִלְחָמָה:	1:1	The vision of Obadiah. Thus saith the Lord GOD concerning Edom: We have heard a message from the LORD, And an ambassador is sent among the nations: 'Arise ye, and let us rise up against her in battle.'
הִנֵּה קָטַן נִתְתִּיד בְּגוֹיִם בְּזוֹי אַתָּה מְאֹד:	2	Behold, I make thee small among the nations; Thou art greatly despised.
זֶדוֹן לִבְךָ הִשְׁיֵאָה שִׁכְנִי בַחֲגוּי־סֹלַע מְרוֹם שִׁבְתָּ אָמַר בְּלִבִּי מִי יוֹרְדֵנִי אֶרֶץ:	3	The pride of thy heart hath beguiled thee, O thou that dwellest in the clefts of the rock, Thy habitation on high; That sayest in thy heart: 'Who shall bring me down to the ground?'
אִם־תִּגְבִּיָה כְּנֶשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שָׁמַיָּה מִשָּׁם אֲוִירֶדָה נֶאֱמַר־יְהוָה:	4	Though thou make thy nest as high as the eagle, And though thou set it among the stars, I will bring thee down from thence, saith the LORD.
אִם־גִּנְבִּים בָּאוּ־לָךְ אִם־שׁוֹדְדֵי לַיְלָה אִיךָ נִדְמִיתָה הֲלֹא יִגְנְבוּ דִּים אִם־כְּצָרִים בָּאוּ לָךְ הֲלֹא יִשְׁאִירוּ עִלְלוֹת:	5	If thieves came to thee, if robbers by night— How art thou cut off!— Would they not steal till they had enough? If grape-gatherers came to thee, Would they not leave some gleaning grapes?
אִיךָ נִחְפְּשׁוּ עֵשׂוּ נִבְעוּ מִצְפְּנָיו:	6	How is Esau searched out! How are his hidden places sought out!

עַד־הַגְּבוּל שְׁלַחוּךָ כָּל־אֲנָשֵׁי בְרִיתְךָ
הַשִּׂיאוּךָ יִכְלוּ לָךְ אֲנָשֵׁי שְׁלֹמָה לַחֲמֹךְ
יִשְׁימוּ מִזֹּרֶר תַּחְתֶּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ:

7

All the men of thy confederacy Have conducted thee to the border; The men that were at peace with thee Have beguiled thee, and prevailed against thee; They that eat thy bread lay a snare under thee, In whom there is no discernment.

הֲלוֹא בַיּוֹם הַהוּא נֶאֱמַר־יְהוָה וְהִצַּדְתִּי
חֲכָמִים מֵאֲדוֹם וְתְבוּנָה מִהָר עֵשָׂו:

8

Shall I not in that day, saith the LORD, Destroy the wise men out of Edom, And discernment out of the mount of Esau?

וְחַיְתוּ גִבּוֹרֶיךָ תִּימָן לְמַעַן יִכָּרֶת־אִישׁ
מִהָר עֵשָׂו מִקֶּטֶל:

9

And thy mighty men, O Teman, shall be dismayed, To the end that every one may be cut off from the mount of Esau by slaughter.

מִחֲמַס אַחִיךָ יַעֲקֹב תִּכְסֶּנָּה בּוֹשָׁה וְנִכְרַתָּ
לְעוֹלָם:

10

For the violence done to thy brother Jacob shame shall cover thee, And thou shalt be cut off for ever.

בַּיּוֹם עָמַדְךָ מִנְּגִד בָּנוֹם שְׁבוֹת זָרִים חִילוּ
וְנִכְרָאִים בָּאוּ שְׁעָרֶיךָ וְעַל־יְרוּשָׁלַם יָדוּ גּוֹדֵל
גַּם־אַתָּה כְּאַחַד מֵהֶם:

11

In the day that thou didst stand aloof, In the day that strangers carried away his substance, And foreigners entered into his gates, And cast lots upon Jerusalem, Even thou wast as one of them.

וְאַל־תִּרְאֵה בְּיוֹם־אַחִיךָ בָּנוֹם נִכְדֹּר וְאַל־
תִּשְׂמַח לְבִנְי־יְהוּדָה בָּנוֹם אֲבָדָם וְאַל־
תִּגְדֹּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה:

12

But thou shouldest not have gazed on the day of thy brother In the day of his disaster, Neither shouldest thou have rejoiced over the children of Judah In the day of their destruction; Neither shouldest thou have spoken proudly In the day of distress.

אַל־תִּבּוֹא בְּשַׁעַר־עַמִּי בָּנוֹם אִידָם אַל־
תִּרְאֵה גַם־אַתָּה בְּרַעְתּוֹ בָּנוֹם אִידוֹ וְאַל־
תִּשְׁלַחְנָה בְּחִילוֹ בָּנוֹם אִידוֹ:

13

Thou shouldest not have entered into the gate of My people In the day of their calamity; Yea, thou shouldest not have gazed on their affliction In the day of their calamity, Nor have laid hands on their substance In the day of their calamity.

וְאַל־תִּעַמַּד עַל־הַפֶּרֶק לַחֲכָרִית אֶת־
פְּלִיטָיו וְאַל־תִּסְגֹּר שְׂרִידָיו בָּנוֹם צָרָה:

14

Neither shouldest thou have stood in the crossway, To cut off those of his that escape; Neither shouldest thou have delivered up those of his That did remain in the day of distress.

כִּי־קָרֹב יוֹם־יְהוָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לָּךְ גְּמֻלָּה יָשׁוּב
בְּרֹאשְׁךָ:

15

For the day of the LORD is near upon all the nations; As thou hast done, it shall be done unto thee; Thy dealing shall return upon thine own head. .

כִּי כַּאֲשֶׁר שָׁתִיתֶם עַל־הַר קִדְשִׁי יִשְׁתּוּ
כָּל־הַגּוֹיִם תָּמִיד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כִּלְאוֹ
הָיוּ:

16

For as ye have drunk upon My holy mountain, So shall all the nations drink continually, Yea, they shall drink, and swallow down, And shall be as though they had not been.

וּבְהָר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה וְתִנָּה קִדֵּשׁ
וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם:

17

But in mount Zion there shall be those that escape, And it shall be holy; And the house of Jacob shall possess their possessions.

וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִכָּה
וּבֵית עֵשָׂו לְקֶשׁ וּדְלָקוּ בָהֶם וְאָכְלוּם וְלֹא־
יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֶּר:

18 And the house of Jacob shall be a fire, And the house of Joseph a flame, And the house of Esau for stubble, And they shall kindle in them, and devour them; And there shall not be any remaining of the house of Esau; For the LORD hath spoken.

וַיֵּרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת־תֵּר עֵשׂוֹ וְהַשְׁפִּילָה אֶת־
פְּלִשְׁתִּים וַיֵּרְשׁוּ אֶת־שָׂדֶה אֶפְרַיִם וְאֶת־
שָׂדֶה שִׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת־הַגִּלְעָד:

19 And they of the South shall possess the mount of Esau, And they of the Lowland the Philistines; And they shall possess the field of Ephraim, And the field of Samaria; And Benjamin shall possess Gilead.

וְגִלְתָּ הַחֲלִיזָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
בְּנַעֲנִים עַד־צִרְפָּת וְגִלְתָּ יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר־
בְּסַפְרַד יֵרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֶּגֶב:

20 And the captivity of this host of the children of Israel, That are among the Canaanites, even unto Zarephath, And the captivity of Jerusalem, that is in Sepharad, Shall possess the cities of the South.

וְעָלוּ מוֹשָׁעִים בְּתֵר צִיּוֹן לִשְׁפֹט אֶת־תֵּר
עֵשׂוֹ וְהָיְתָה לְיְהוָה הַמְּלוּכָה:

21 And saviours shall come up on mount Zion To judge the mount of Esau; And the kingdom shall be the LORD'S.

הפטרת וישב

The Haftarah is Amos 2: 6 – 3: 8.

כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל
וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ עַל־מִכְרָם
בְּכֶסֶף צְדִיק וְאֶבְיוֹן בְּעֶבֶר נַעֲלִים:

II:6 Thus saith the LORD: For three transgressions of Israel, Yea, for four, I will not reverse it: Because they sell the righteous for silver, And the needy for a pair of shoes;

הַשֹּׂאֲפִים עַל־עַפְר־אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דָּלִים
וְהִרְדּוּ עֲנוּיִם יָטוּ וְאִישׁ וְאָבִיו יֵלְכּוּ אֶל־
הַנְּעֻרָה לְמַעַן חָלַל אֶת־שֵׁם קֹדְשִׁי:

7 That pant after the dust of the earth on the head of the poor, And turn aside the way of the humble; And a man and his father go unto the same maid, To profane My holy name; .

וְעַל־בְּגָדִים חֲבָלִים יָטוּ אֶצֶל כָּל־מִזְבֵּחַ
וַיִּין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם:

8 And they lay themselves down beside every altar Upon clothes taken in pledge, And in the house of their God they drink The wine of them that have been fined.

וְאֲנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם
אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוּ וְחֹסֶן הוּא
כְּאַלּוֹנִים וְאֲשַׁמִּיד פְּרִיָּו מִמַּעַל וְשָׂרְשָׁיו
מִתַּחַת:

9 Yet destroyed I the Amorite before them, Whose height was like the height of the cedars, And he was strong as the oaks; Yet I destroyed his fruit from above, And his roots from beneath.

וְאֲנֹכִי הֵעֲלִיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְאוֹלַךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה
לָרֶשֶׁת אֶת־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי:

10 Also I brought you up out of the land of Egypt, And led you forty years in the wilderness, To possess the land of the Amorites.

וְאֶתְּכֶם לְנָבִיאִים וּמַבְחֹרִיכֶם
לְנָזִירִים הָאֵלֶּה אֵין־זֹאת בְּנִי יִשְׂרָאֵל נֹאֵם־
יְהוָה:

11 And I raised up of your sons for prophets, And of your young men for Nazirites. Is it not even thus, O ye children of Israel? Saith the LORD.

וַתִּשְׁקוּ אֶת־הַנָּזִירִים יַיִן וְעַל־הַנָּבִיאִים
צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִנָּבְאוּ:

12 But ye gave the Nazirites wine to drink; And commanded the prophets, saying: 'Prophecy not.'

הִנֵּה אֲנִי מַעֲיֵק תַּחְתִּיכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲיֵק
הַעֲגֻלָּה הַמְּלֵאָה לָהּ עֲמִיר:

13 Behold, I will make it creak under you, As a cart creaketh that is full of sheaves.

וְאָבֵד מְנוּס מִקָּל וְחֹזֵק לֹא־יִצְמָח
וְגִבּוֹר לֹא־יִמָּלֵט נִפְשׁוֹ:

14 And flight shall fail the swift, And the strong shall not exert his strength, Neither shall the mighty deliver himself;

וְתִפֹּשׁ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲמֵד וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא
יִמָּלֵט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יִמָּלֵט נִפְשׁוֹ:

15 Neither shall he stand that handleth the bow; And he that is swift of foot shall not deliver himself; Neither shall he that rideth the horse deliver himself;

וְאִמָּץ לְבוֹ בַּגִּבּוֹרִים עָרוּם יָנוּס בַּיּוֹם־
הַהוּא נֹאֵם־יְהוָה: (פ)

16 And he that is courageous among the mighty Shall flee away naked in that day, Saith the LORD.

שִׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה
אֲשֶׁר הֶעֱלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:

III:1 Hear this word that the LORD hath spoken against you, O children of Israel, against the whole family which I brought up out of the land of Egypt, saying:

רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת הָאָדָמָה
עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל־עֲוֹנוֹתֵיכֶם:

2 You only have I known of all the families of the earth; Therefore I will visit upon you all your iniquities.

הֲיִלְכּוּ שְׁנַיִם יחדו בְּלֹתִי אִם־נִוְעָדוּ:

3 Will two walk together, Except they have agreed?

הֲיִשָּׁאֵג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטָרֵף אֵין לוֹ הַיַּחַד
כַּפִּיר קוֹלוֹ מִמְּעֵנָתוֹ בְּלֹתִי אִם־לָכַד:

4 Will a lion roar in the forest, When he hath no prey? Will a young lion give forth his voice out of his den, If he have taken nothing?

הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל־פֶּחַ הָאָרֶץ וּמִנְקֵשׁ אֵין
לָהּ הִיעֲלֶה־פֶּחַ מִן־הָאָדָמָה וְלָכּוֹד לֹא
יִלְכּוֹד:

5 Will a bird fall in a snare upon the earth, Where there is no lure for it? Will a snare spring up from the ground, And have taken nothing at all?

אִם־יִתְקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם לֹא יִחַרְדּוּ
אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיְהִי לֹא עָשָׂה:

6 Shall the horn be blown in a city, And the people not tremble? Shall evil befall a city, And the LORD hath not done it?

כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנִי יְהוָה דְּבָר בִּי אִם־
גִּלְיָה סוּדוֹ אֶל־עַבְדָּיו הַנָּבִיאִים:

7 For the Lord GOD will do nothing, But He revealeth His counsel unto His servants the prophets.

אַרְיֵה שָׁאֵג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנִי יְהוָה דִּבֶּר
מִי לֹא יִנָּבֵא:

8 The lion hath roared, Who will not fear? The Lord GOD hath spoken, Who can but prophesy?

The Haftarah is I Kings 3:15 - 4:1.

וַיִּקֶץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַם
וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית־אֲדֹנָי וַיַּעַל
עֹלֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל־
עַבְדָּיו: (פ)

III:15 And Solomon awoke, and, behold, it was a dream; and he came to Jerusalem, and stood before the ark of the covenant of the LORD, and offered up burnt-offerings, and offered peace-offerings, and made a feast to all his servants.

אָז תָּבֹאנָה שְׁתֵּים נָשִׁים זָנוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ
וַתַּעֲמִדְנָה לִפְנָיו:

16 Then came there two women, that were harlots, unto the king, and stood before him.

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאֶחָת בִּי אֲדֹנָי אֲנִי
וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יָשְׁבָת בְּבֵית אֶחָד וְאֶלֶד
עִמָּה בְּבֵית:

17 And the one woman said: 'Oh, my lord, I and this woman dwell in one house; and I was delivered of a child with her in the house.

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי וַתֵּלֶד גַּם־
הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יָחִידוּ אִין־זָר אֶתְנוּ
בְּבֵית זֵוִלְתִּי שְׁתֵּים־אֲנַחְנוּ בְּבֵית:

18 And it came to pass the third day after I was delivered, that this woman was delivered also; and we were together; there was no stranger with us in the house, save we two in the house.

וַיָּמָת בֶּן־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לַיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה
עָלָיו:

19 And this woman's child died in the night; because she overlay it.

וַתָּקָם בַּתּוֹךְ הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת־בְּנִי
מֵאֲצְלִי וְאֶמְתָּהּ יֹשְׁנָה וַתִּשְׁכְּבֵהוּ בְּחִיקָה
וְאֶת־בְּנֵהּ הַמֵּת הִשְׁכִּיבָה בְּחִיקִי:

20 And she arose at midnight, and took my son from beside me, while thy handmaid slept, and laid it in her bosom, and laid her dead child in my bosom.

וְאָקָם בַּבֹּקֶר לְהִינִיק אֶת־בְּנִי וְהִנֵּה־מָת
וְאֶתְבוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא־הָיָה בְנִי
אֲשֶׁר יָלַדְתִּי:

21 And when I rose in the morning to give my child suck, behold, it was dead; but when I had looked well at it in the morning, behold, it was not my son, whom I did bear.'

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאֶחָרֶת לֹא כִּי בְנִי הָחַי
וּבְנֶךָ הַמֵּת וְזֹאת אִמְרָתְךָ לֹא כִּי בְנֶךָ הַמֵּת
וּבְנִי הָחַי וַתַּדְבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

22 And the other woman said: 'Nay; but the living is my son, and the dead is thy son.' And this said: 'No; but the dead is thy son, and the living is my son.' Thus they spoke before the king.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אִמְרָת זֶה־בְּנִי הָחַי
וּבְנֶךָ הַמֵּת וְזֹאת אִמְרָתְךָ לֹא כִּי בְנֶךָ הַמֵּת
וּבְנִי הָחַי: (פ)

23 Then said the king: 'The one saith: This is my son that liveth, and thy son is the dead; and the other saith: Nay; but thy son is the dead, and my son is the living.'

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קַחְו לִי־חֶרֶב וַיָּבֹאוּ הַחֶרֶב
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

24 And the king said: 'Fetch me a sword.' And they brought a sword before the king.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גְּזְרוּ אֶת-הַיֶּלֶד הַחַי
לְשְׁנַיִם וְתִנוּ אֶת-הַחֲצִי לְאַחַת וְאֶת-הַחֲצִי
לְאַחַת:

25

And the king said: 'Divide the living child in two, and give half to the one, and half to the other.'

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-בְּנָהּ הַחַי אֶל-הַמֶּלֶךְ
כִּי-נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל-בְּנָהּ וַתֹּאמֶר בִּי
אֲדֹנָי תִּנּוּ-לָהּ אֶת-הַיֶּלֶד הַחַי וְהַמָּת אֶל-
תְּמִיתָהּ וְזֹאת אִמֶּרֶת גַּם-לִי גַם-לָךְ לֹא
יִהְיֶה גְזְרוֹ:

26

Then spoke the woman whose the living child was unto the king, for her heart yearned upon her son, and she said: 'Oh, my lord, give her the living child, and in no wise slay it.' But the other said: 'It shall be neither mine nor thine; divide it.'

וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תִּנּוּ-לָהּ אֶת-הַיֶּלֶד
הַחַי וְהַמָּת לֹא תִמְיתָהּ הִיא אִמּוֹ: (ס)

27

Then the king answered and said: 'Give her the living child, and in no wise slay it: she is the mother thereof.'

וַיִּשְׁמְעוּ כָל-יִשְׂרָאֵל אֶת-הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר
שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּירָאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי
רָאוּ כִּי-חֲכָמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת
מִשְׁפָּט: (ס)

28

And all Israel heard of the judgment which the king had judged; and they feared the king; for they saw that the wisdom of God was in him, to do justice.

וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל-כָּל-
יִשְׂרָאֵל: (ס)

IV:1

And king Solomon was king over all Israel.

הפטרת ויגש

The Haftarah is Ezekiel 37:15 – 37:28.

וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

XXXVII:15

And the word of the LORD came unto me, saying:

וְאַתָּה בֶן-אָדָם קַח-לָךְ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב
עָלָיו לְיִהוּדָה וּלְבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וּלְקַח
עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם
וּכְל-בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו:

16

'And thou, son of man, take thee one stick, and write upon it: For Judah, and for the children of Israel his companions; then take another stick, and write upon it: For Joseph, the stick of Ephraim, and of all the house of Israel his companions;

וְקִרְב אֹתָם אֶחָד אֶל-אֶחָד לֵךְ לַעֲצֹת אֶחָד
וְהָיוּ לְאַחָדִים בְּיָדְךָ:

17

and join them for thee one to another into one stick, that they may become one in thy hand.

וּכְאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֲלֶיךָ בְּנֵי עַמֶּךָ לֵאמֹר
הֲלוֹא-תִגִּיד לָנוּ מִה-אֵלֶּה לָּךְ:

18

And when the children of thy people shall speak unto thee, saying: Wilt thou not tell us what thou meanest by these?

דִּבֶּר אֱלֹהִים כֹּה־אָמַר אֲדֹנִי יְהוָה הִנֵּה
אֲנִי לֶקַח אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם
וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חִבְּרוּ וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו
אֶת־עֵץ יְהוּדָה וְעָשִׂיתָם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ
אֶחָד בְּיָדִי:

19

say into them: Thus saith the Lord GOD: Behold, I will take the stick of Joseph, which is in the hand of Ephraim, and the tribes of Israel his companions; and I will put them unto him together with the stick of Judah, and make them one stick, and they shall be one in My hand.

וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ
לְעֵינֵיהֶם:

20

And the sticks whereon thou writest shall be in thy hand before their eyes.

וְדִבֶּר אֱלֹהִים כֹּה־אָמַר אֲדֹנִי יְהוָה הִנֵּה
אֲנִי לֶקַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר הִלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אוֹתָם מִסָּבִיב
וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל־אֲדָמָתָם:

21

And say unto them: Thus saith the Lord GOD: Behold, I will take the children of Israel from among the nations, whither they are gone, and will gather them on every side, and bring them into their own land;

וְעָשִׂיתִי אִתָּם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי
יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ
וְלֹא (כִּי יִהְיֶה) [ק' יְהוּדָה] לְשֵׁנִי גוֹיִם וְלֹא
יִחָצוּ עוֹד לְשֵׁנִי מַמְלָכוֹת עוֹד:

22

and I will make them one nation in the land, upon the mountains of Israel, and one king shall be king to them all; and they shall be no more two nations, neither shall they be divided into two kingdoms any more at all;

וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם
וּבְכָל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אוֹתָם מִכָּל
מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָּהֶם וְטָהַרְתִּי
אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהֶם
לֵאלֹהִים:

23

neither shall they defile themselves any more with their idols, nor with their detestable things, nor with any of their transgressions; but I will save them out of all their dwelling-places, wherein they have sinned, and will cleanse them; so shall they be My people, and I will be their God.

וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוּעָה אֶחָד
יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלְכוּ וּחְקוֹתַי
יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם:

24

And My servant David shall be king over them, and they all shall have one shepherd; they shall also walk in Mine ordinances, and observe My statutes, and do them.

וַיָּשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי
לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָּהּ אֲבוֹתֵיכֶם וַיָּשְׁבוּ
עָלֶיהָ הֶמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם
וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂא לָהֶם לְעוֹלָם:

25

And they shall dwell in the land that I have given unto Jacob My servant, wherein your fathers dwelt; and they shall dwell therein, they, and their children, and their children's children, for ever; and David My servant shall be their prince for ever.

וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם
יִהְיֶה אוֹתָם וְנָתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי
אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

26

Moreover I will make a covenant of peace with them—it shall be an everlasting covenant with them; and I will establish them, and multiply them, and will set My sanctuary in the midst of them for ever.

וְהָיָה מִשְׁכְּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם
לֵאלֹהִים וְהֶמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם:

27

My dwelling-place also shall be over them; and I will be their God, and they shall be My people.

וַיֵּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ
אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מְקֻדָּשִׁי בְּתוֹכָם
לְעוֹלָם: (פ)

28

And the nations shall know that I am the LORD that sanctify Israel, when My sanctuary shall be in the midst of them for ever.'

הפסרת ויחי

The Haftarah is I Kings 2:1 – 2:12.

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיֵּצֵא אֶת־שְׁלֹמֹה
בְּנוֹ לֵאמֹר:

II:1

Now the days of David drew nigh that he should die; and he charged Solomon his son, saying:

אֲנִכִּי הִלֵּךְ בְּדַרְכֵּךְ כָּל־הָאָרֶץ וְחִזַּקְתָּ
וְהָיִיתָ לְאִישׁ:

2

'I go the way of all the earth; be thou strong therefore, and show thyself a man;

וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִשְׁמְרָתוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לָלֶכֶת בְּדַרְכָּיו לְשֹׁמֵר חֻקָּתָיו מִצְוֹתָיו
וּמִשְׁפָּטָיו וְעֲדוּתָיו כַּכְּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה
לְמַעַן תִּשְׁכִּיל אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאַתָּה
כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם:

3

and keep the charge of the LORD thy God, to walk in His ways, to keep His statutes, and His commandments, and His ordinances, and His testimonies, according to that which is written in the law of Moses, that thou mayest prosper in all that thou doest, and whithersoever thou turnest thyself;

לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר
עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֵיךָ אֶת־דְּרָכָם
לָלֶכֶת לִפְנֵי בְּאֵמַת בְּכָל־לִבָּם וּבְכָל־
נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לִּי אִישׁ מֵעַל
כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל:

4

that the LORD may establish His word which He spoke concerning me, saying: If thy children take heed to their way, to walk before Me in truth with all their heart and with all their soul, there shall not fail thee, said He, a man on the throne of Israel.

וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב
בֶּן־זְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשְׁנֵי־שָׂרֵי צְבָאוֹת
יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וּלְעִמָּשָׁא בֶן־
יִתְר וַיַּהַרְגֵם וַיִּשֶׁם דָּמִי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם
וַיִּתֵּן דָּמִי מִלְחָמָה בַּחֲגֹרְתוֹ אֲשֶׁר בְּמַתְּנוֹ
וּבִנְעָלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו:

5

Moreover thou knowest also what Joab the son of Zeruiah did unto me, even what he did to the two captains of the hosts of Israel, unto Abner the son of Ner and unto Amasa the son of Jether, whom he slew, and shed the blood of war in peace, and put the blood of war upon his girdle that was about his loins, and in his shoes that were on his feet.

וַעֲשֵׂיתָ כְּחִכְמָתְךָ וְלֹא־תוֹרַד שִׁיבְתוֹ
בְּשָׁלֹם שְׂאֵל:

6

Do therefore according to thy wisdom, and let not his hoar head go down to the grave in peace.

וּלְבָנֵי בְּרוּזַי הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה־חֶסֶד וְחֵן
בְּאֲכָלֵי שְׁלֹחַנְךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ אֵלַי בְּבָרְחִי
מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם אַחִיךָ:

7

But show kindness unto the sons of Barzillai the Gileadite, and let them be of those that eat at thy table; for so they drew nigh unto me when I fled from Absalom thy brother.

וְהִנֵּה עִמָּךְ שִׁמְעִי בֶן-גֵּרָא בֶן-הַיְמִינִי
מִבְּחָרִים וְהוּא קָלָלָנִי קָלָלָה נְמוּצָת בְּיוֹם
לְכֹתִי מִחֲנַיִם וְהוּא יָרַד לִקְרָאתִי הַיַּרְדֵּן
וְאָשָׁבַע לוֹ בַּיהוָה לֵאמֹר אִם-אֶמְוֶתְךָ
בְּחֶרֶב:

8

And, behold, there is with thee Shimei the son of Gera, the Benjamite, of Bahurim, who cursed me with a grievous curse in the day when I went to Mahanaim; but he came down to meet me at the Jordan, and I swore to him by the LORD, saying: I will not put thee to death with the sword.

וְעַתָּה אֵל-תִּנְקְהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אַתָּה
וַיָּדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה-לוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת-
שִׁיבְתּוֹ בְּדָם שָׂאוֹל:

9

Now therefore hold him not guiltless, for thou art a wise man; and thou wilt know what thou oughtest to do unto him, and thou shalt bring his hoar head down to the grave with blood.

וַיִּשָּׁכַב דָּוִד עִם-אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֶר בְּעִיר
דָּוִד: (פ)

10

And David slept with his fathers, and was buried in the city of David.

וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל-יִשְׂרָאֵל
אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שִׁבְעַת שָׁנִים
וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ שָׁנִים:

11

And the days that David reigned over Israel were forty years: seven years reigned he in Hebron, and thirty and three years reigned he in Jerusalem.

וּשְׁלֹמֹה יָשָׁב עַל-כִּסֵּא דָּוִד אָבִיו וְתִכְּן
מַלְכָּתוֹ מֵאָד: (ס)

12

And Solomon sat upon the throne of David his father; and his kingdom was established firmly.

מפטיר לשבת ראש חודש

The Maftir for Shabbat Rosh Hodesh is Numbers 28:9 - 15.

וביום השַׁבָּת שְׁנֵי־כִבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה
תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן וְנִסְכָּה:

XXVIII:9

And on the sabbath day two he-lambs of the first year without blemish, and two tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, and the drink-offering thereof.

עֹלֹת שַׁבָּת בְּשַׁבָּתוֹ עַל־עֹלֹת הַתָּמִיד
וְנִסְכָּה: (פ)

10

This is the burnt-offering of every sabbath, beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

וּבְרֵאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה
פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כִּבְשִׁים
בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

11

And in your new moons ye shall present a burnt-offering unto the LORD: two young bullocks, and one ram, seven he-lambs of the first year without blemish;

וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרִים סֹלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְאַיִל הָאֶחָד:

12

and three tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for each bullock; and two tenth parts of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for the one ram;

וְעֶשְׂרֹן עֶשְׂרִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן
לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה
לַיהוָה:

13

and a several tenth part of fine flour mingled with oil for a meal-offering unto every lamb; for a burnt-offering of a sweet savour, an offering made by fire unto the LORD.

וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי תֵּהִין יְהִיָּה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת
תֵּהִין לְאַיִל וּרְבִיעִית תֵּהִין לְכֶבֶשׂ יֵינ נֹאת
עֹלֹת חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה:

14

And their drink-offerings shall be half a hin of wine for a bullock, and the third part of a hin for the ram, and the fourth part of a hin for a lamb. This is the burnt-offering of every new moon throughout the months of the year.

וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת לַיהוָה
עַל־עֹלֹת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: (ס)

15

And one he-goat for a sin-offering unto the LORD; it shall be offered beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

הפטרת שבת ראש חודש

The Haftarah for Shabbat Rosh Hodesh is Isaiah 66:1 - 24.

כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ
תְּהִי רִגְלִי אֵי־יָהּ בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי
וְאֵי־יָהּ מְקוֹם מְנוּחָתִי:

LXVI:1

Thus saith the LORD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place?

וְאֶת־כָּל־אֲלֹהֵי יָדֵי עֲשָׂתָה וַיְהִיו כָּל־אֲלֹהֵי
נֶאֱמַר־יְהוָה וְאֶל־יָהּ אֶפְשֵׁי אֶל־עָנִי
וְנִכְחֵ־רוּחַ וְחָרָד עַל־דְּבָרִי:

2

For all these things hath My hand made, and so all these things came to be, saith the LORD; but on this man will I look, even on him that is poor and of a contrite spirit, and trembleth at My word.

שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכֶּה-אִישׁ זֹבֵחַ הַשֶּׁה עֶרְף
כָּלֵב מַעֲלָה מִנְחָה דֶם-חֲזִיר מִזְבִּיר לְבָנָה
מִבְרָךְ אֲנִי גַם-הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם
וּבִשְׁקוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חִפְצָה:

גַּם-אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלָלֵיהֶם וּמִגִּוְרָתָם
אָבִיא לָהֶם יָעַן קְרָאתִי וְאִין עֲוֹנָה דְּבִרְתִּי
וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבִאֲשֶׁר
לֹא-חִפְצָתִי בָּחֲרוּ: (ס)

שָׁמְעוּ דְּבַר-יְהוָה הַחֲרָדִים אֶל-דְּבָרוֹ
אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שְׂנֵאִיכֶם מִנְדִּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי
יִכְבֹּד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ:

קוֹל שֹׁאֵן מֵעִיר קוֹל מִהִכָּל קוֹל יְהוָה
מִשְׁלֵם גְּמוּל לְאִיבָיו:

בְּטָרֶם תַּחֲלִיל יִלְדָה בְּטָרֶם יָבֹא תֵּבֶל לָהּ
וְהַמְלִיטָה זָכָר:

מִי-שָׁמַע כְּזֹאת מִי רָאָה כְּאֵלֶּה הַיּוֹחֵל
אֶרֶץ בְּיֹם אֶחָד אִם-יִוָּלֵד גּוֹי פֶּעַם אַחַת
כִּי-תֵלֶּה גַם-יִלְדָה צִיּוֹן אֶת-בָּנֶיהָ:

הֲאֲנִי אֲשַׁבֵּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה
אִם-אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעֲצַרְתִּי אֲמַר אֱלֹהֶיךָ: (ס)

שִׂמְחוּ אֶת-יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כָּל-אֲהֲבֶיהָ
שִׂישׂוּ אִתָּהּ מְשׁוֹשׁ כָּל-הַמְתַּאבְּלִים עָלֶיהָ:

לְמַעַן תִּינָקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשָּׁד תִּנְחַמֶּיהָ
לְמַעַן תִּמְצְוּ וְהִתְעַנְּגַתֶּם מִזֵּי כְבוֹדָהּ: (ס)

כִּי-כֵּה אֲמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה אֶלֶיָּהּ כְּנָהָר
שְׁלֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וַיִּנְקַתֶּם
עַל-צֵד תִּנְשְׂאוּ וְעַל-בְּרָכִים תִּשְׁעֲשְׂעוּ:

כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוּ תִנְחַמְנֹו כֵּן אֲנֹכִי
אֲנַחֲמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמּוּ:

He that killeth an ox is as if he slew a man; he that sacrificeth a lamb, as if he broke a dog's neck; He that offereth a meal-offering, as if he offered swine's blood; he that maketh a memorial-offering of frankincense, as if he blessed an idol; according as they have chosen their own ways, and their soul delighteth in their abominations;

Even so I will choose their mockings, And will bring their fears upon them; Because when I called, none did answer; When I spoke, they did not hear, But they did that which was evil in Mine eyes, And chose that in which I delighted not.

Hear the word of the LORD, Ye that tremble at His word: Your brethren that hate you, that cast you out for My name's sake, have said: 'Let the LORD be glorified, That we may gaze upon your joy', But they shall be ashamed.

Hark! an uproar from the city, Hark! it cometh from the temple, Hark! the LORD rendereth recompense to His enemies.

Before she travailed, she brought forth; Before her pain came, She was delivered of a man-child.

Who hath heard such a thing? Who hath seen such things? Is a land born in one day? Is a nation brought forth at once? For as soon as Zion travailed, She brought forth her children.

Shall I bring to the birth, and not cause to bring forth? Saith the LORD; Shall I that cause to bring forth shut the womb? Saith thy God.

Rejoice ye with Jerusalem, And be glad with her, all ye that love her; Rejoice for joy with her, All ye that mourn for her;

That ye may suck, and be satisfied With the breast of her consolations; That ye may drink deeply with delight Of the abundance of her glory.

For thus saith the LORD: Behold, I will extend peace to her like a river. And the wealth of the nations like an overflowing stream, and ye shall suck thereof: Ye shall be borne upon the side, and shall be dandled upon the knees.

As one whom his mother comforteth, So will I comfort you; and ye shall be comforted in Jerusalem.

וְרֵאִיתֶם וְשֵׁשׁ לְבַבְכֶם וְעֲצָמוֹתֵיכֶם כִּדְשָׁא
תִּפְרַחְנָה וְנוֹדַעַה יְד־יְהוָה אֶת־עַבְדּוֹ
וְזַעַם אֶת־אֹיְבָיו: (ס)

14 And when ye see this, your heart shall rejoice, and your bones shall flourish like young grass; and the hand of the LORD shall be known toward His servants, and He will have indignation against His enemies.

כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכִסּוּפָה
מִרְכַּבְתָּיו לְהַשִּׁיב בַּחֲמָה אָפּוֹ וְגַעְרָתוֹ
בְּלֹה־בִיאֵשׁ:

15 For, behold, the LORD will come in fire, And His chariots shall be like the whirlwind; to render His anger with fury, And His rebuke with flames of fire.

כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ
אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוֹ חָלָלִי יְהוָה:

16 For by fire will the LORD contend, And by His sword with all flesh; And the slain of the LORD shall be many.

הַמְתַּקְדָּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים אֶל־הַגִּזְנוֹת אַחַר
(כ' אַחַד) [ק' אַחַת] בַּתּוֹךְ אֲכָלִי בָשָׂר
הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעֶכְבֵּר יַחְדָּו יִסָּפוּ
נָא־יְהוָה:

17 They that sanctify themselves and purify themselves to go unto the gardens, behind one in the midst, Eating swine's flesh, and the detestable thing, and the mouse, Shall be consumed together, saith the LORD.

וְאֶנֶכִּי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחֲשַׁבְתֵּיהֶם בָּאָה
לִקְבֹּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ
אֶת־כְּבוֹדִי:

18 For I [know] their works and their thoughts; [the time] cometh, that I will gather all nations and tongues; and they shall come, and shall see My glory.

וְשִׁמַּתִּי בָהֶם אוֹת וְשַׁלַּחְתִּי מֵתָם וּפְלִיטִים
אֶל־הַגּוֹיִם תִּרְשִׁישׁ פּוּל וְלֹד מִשְׁכֵּי קֶשֶׁת
תִּבֵּל וַיּוֹן הָאִיִּים הָרְחֻקִּים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ
אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם:

19 And I will work a sign among them, and I will send such as escape of them unto the nations, to Tarshish, Pul and Lud, that draw the bow, to Tubal and Javan, to the isles afar off, that have not heard My fame, neither have seen My glory; and they shall declare My glory among the nations.

וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם
מִנְחָה לַיהוָה בְּסוּסִים וּבְרֻכָב וּבַצִּמְדִּים
וּבַפָּרָדִּים וּבַכְרָכּוֹת עַל הָר קָדְשִׁי
יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה כֹּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכֵלִי טָהוֹר בֵּית
יְהוָה:

20 And they shall bring all your brethren out of all the nations for an offering unto the LORD, upon horses, and in chariots, and in fitters, and upon mules, and upon swift beasts, to My holy mountain Jerusalem, saith the LORD, as the children of Israel bring their offering in a clean vessel into the house of the LORD.

וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לְלוֹיִם אָמַר
יְהוָה:

21 And of them also will I take for the priests and for the Levites, saith the LORD.

כִּי כֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ
הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּדִים לִפְנֵי
נָא־יְהוָה כֵּן יַעֲמֵד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם:

22 For as the new heavens and the new earth, which I will make, shall remain before Me, saith the LORD, so shall your seed and your name remain.

וְהָיָה מְדֵי-חֹדֶשׁ בְּחַדָּשׁוֹ וּמְדֵי שַׁבָּת
בְּשַׁבְתּוֹ יָבֹוא כָּל-בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי
אֲמַר יְהוָה:

23 And it shall come to pass, that from one new moon to another, and from one sabbath to another, shall all flesh come to worship before Me, Saith the LORD.

וַיֵּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים כִּי
כִי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכָּבֵּה
וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל-בָּשָׂר: וְהָיָה מְדֵי חֹדֶשׁ
בְּחַדָּשׁוֹ וּמְדֵי שַׁבָּת בְּשַׁבְתּוֹ יָבֹוא כָּל בָּשָׂר
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אֲמַר יְהוָה

24 And they shall go forth, and look Upon the carcasses of the men that have rebelled against Me; For their worm shall not die, Neither shall their fire be quenched; And they shall be an abhorring unto all flesh.

הפטרת שבת מחר חודש

The Haftarah for Shabbat Mahar Hodesh is I Samuel 20:18 – 42.

וַיֹּאמֶר-לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וּנְפַקְדָּתְךָ כִּי
יִפְקֹד מוֹשְׁבֶךָ:

XX:18 And Jonathan said unto him: 'To-morrow is the new moon; and thou wilt be missed, thy seat will be empty.

וְשַׁלַּשְׁתָּ תַּגְרָד מָאֹד וּבָאתָ אֶל-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר-נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וַיִּשְׁבֶּתָּ
אֶצֶּל הָאֶבֶן הָאֵזֶל:

19 And in the third day thou shalt hide thyself well, and come to the place where thou didst hide thyself in the day of work, and shalt remain by the stone Ezel.

וְאֲנִי שְׁלַשֶּׁת הַחֲצִים צִדָּה אֹרְחָה
לְשַׁלַּח-לִי לְמַטְרָה:

20 And I will shoot three arrows to the side-ward, as though I shot at a mark.

וְהִנֵּה אֲשַׁלַּח אֶת-הַנֶּעֱר לְךָ מֵצֵא
אֶת-הַחֲצִים אִם-אָמַר אֲמַר לְנֶעֱר הִנֵּה
הַחֲצִים מִמֶּנִּי וְהִנֵּה קָחְנִי וּבָאתָ כִּי-שָׁלוֹם
לְךָ וְאִין דְּבַר חַי־יְהוָה:

21 And, behold, I will send the lad: Go, find the arrows. If I say unto the lad: Behold, the arrows are on this side of thee; take them, and come; for there is peace to thee and no hurt, as the LORD liveth.

וְאִם-כֹּה אָמַר לְעֹלָם הִנֵּה הַחֲצִים מִמֶּנִּי
וְהִלָּאתָ לְךָ כִּי שָׁלַחְךָ יְהוָה:

22 But if I say thus unto the boy: Behold, the arrows are beyond thee; go thy way; for the LORD hath sent thee away.

וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וְאַתָּה הִנֵּה יְהוָה
בֵּינִי וּבֵינֶךָ עַד-עוֹלָם: (ס)

23 And as touching the matter which I and thou have spoken of, behold, the LORD is between me and thee for ever.'

וַיִּסְתֵּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב
הַמֶּלֶךְ (כ' ע"ל) [ק' אֶל-] לֶאֱכֹל:

24 So David hid himself in the field; and when the new moon was come, the king sat him down to the meal to eat.

וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל-מוֹשְׁבּוֹ כַּעֲדָם בְּכַעֲדָם
אֶל-מוֹשֵׁב הַקִּיר וַיִּקָּם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אֲבִנָּר
מִצַּד שְׂאוּל וַיִּפְקֹד מְקוֹם דָּוִד:

25 And the king sat upon his seat, as at other times, even upon the seat by the wall; and Jonathan stood up, and Abner sat by Saul's side; but David's place was empty.

וְלֹא־דָבַר שְׁאוּל מֵאוֹמֶה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי
אָמַר מִקֶּרֶה הוּא בָּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא
טָהוֹר: (ס)

26 Nevertheless Saul spoke not any thing that day; for he thought: 'Something hath befallen him, he is unclean; surely he is not clean.'

וַיְהִי מִמָּחָרֶת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם
דָּוִד (פ) וַיֹּאמֶר שְׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ
מִדָּוִעַ לֹא־בָא בֶן־יִשִׁי גַם־תָּמוּל גַּם־חַיּוֹם
אֶל־הַלֶּחֶם:

27 And it came to pass on the morrow after the new moon, which was the second day, that David's place was empty; and Saul said unto Jonathan his son: 'Wherefore cometh not the son of Jesse to the meal, neither yesterday, nor to-day?'

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׁאוּל נִשְׁאֵל נִשְׁאֵל דָּוִד
מֵעַמְדִּי עַד־בֵּית לָחֶם:

28 And Jonathan answered Saul: 'David earnestly asked leave of me to go to Beth-lehem;

וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי נָא כִּי זָבַח מִשְׁפָּחָה
לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צָוָה־לִּי אָחִי וְעַתָּה
אִם־מָצָאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אִמְלֹטָה נָא וְאֶרְאֶה
אֶת־אָחִי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן
הַמֶּלֶךְ: (ס)

29 and he said: Let me go, I pray thee; for our family hath a sacrifice in the city; and my brother, he hath commanded me; and now, if I have found favour in thine eyes, let me get away, I pray thee, and see my brethren. Therefore he is not come unto the king's table.'

וַיַּחַר־אַף שְׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ
בֶּן־נַעֲוֹת הַמַּרְדּוֹת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בָחַר
אֶתָּה לְבֶן־יִשִׁי לְבָשֶׁתְּךָ וּלְבָשֶׁת עֶרְוַת
אִמֶּךָ:

30 Then Saul's anger was kindled against Jonathan, and he said unto him: 'Thou son of perverse rebellion, do not I know that thou hast chosen the son of Jesse to thine own shame, and unto the shame of thy mother's nakedness?

כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשִׁי חַי
עַל־הָאָדָמָה לֹא תִכּוֹן אֶתָּה וּמַלְכוּתְךָ
וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת
הוּא: (ס)

31 For as long as the son of Jesse liveth upon the earth, thou shalt not be established, nor thy kingdom. Wherefore now send and fetch him unto me, for he deserveth to die.'

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לָמָּה יוֹמַת מָוֶה עָשָׂה:

32 And Jonathan answered Saul his father, and said unto him: 'Wherefore should he be put to death? what hath he done?'

וַיָּטֵל שְׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ
וַיָּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הָיָא מֵעַם אָבִיו
לְהָמִית אֶת־דָּוִד: (ס)

33 And Saul cast his spear at him to smite him; whereby Jonathan knew that it was determined of his father to put David to death.

וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעַם הַשְּׁלָחַן בְּחַרְיֵאָף
וְלֹא־אָכַל בַּיּוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לָחֶם כִּי
נִעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו: (ס)

34 So Jonathan arose from the table in fierce anger, and did eat no food the second day of the month; for he was grieved for David, and because his father had put him to shame.

וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד
דָּוִד וְנָעַר קָטָן עִמּוֹ:

35 And it came to pass in the morning, that Jonathan went out into the field at the time appointed with David, and a little lad with him.

וַיֹּאמֶר לְנַעֲרֹו רָץ מֵצֵא נָא אֶת־תַּחֲצִים
אֲשֶׁר אֲנִי מוֹרֶה הַנֶּעֱר רָץ וְהוּא־יָרָה
הַחֲצִי לְהַעֲבֹרוֹ:

36 And he said unto his lad: 'Run, find now the arrows which I shoot.' And as the lad ran, he shot an arrow beyond him.

וַיָּבֹא הַנֶּעֱר עַד־מָקוֹם הַחֲצִי אֲשֶׁר יָרָה
יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנֶּעֱר וַיֹּאמֶר
הֲלֹוא הַחֲצִי מִמֶּנּוּ וְהִלָּאָה:

37 And when the lad was come to the place of the arrow which Jonathan had shot, Jonathan cried after the lad, and said: 'Is not the arrow beyond thee?'

וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנֶּעֱר מִהֵרָה חֲוָשָׁה
אֶל־תַּעֲמֹד וַיִּלָּקֵט נֶעֱר יְהוֹנָתָן אֶת־כִּי
הַחֲצִי) [ק' תַּחֲצִים] וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו:

38 And Jonathan cried after the lad: 'Make speed, hasten, stay not.' And Jonathan's lad gathered up the arrows, and came to his master.

וְהַנֶּעֱר לֹא־יָדָע מְאוּמָה אֲדָּ יְהוֹנָתָן וְדָוִד
יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: (ס)

39 But the lad knew not any thing; only Jonathan and David knew the matter.

וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כְּלָיו אֶל־הַנֶּעֱר אֲשֶׁר־לֹו
וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הֲבִיא הָעִיר:

40 And Jonathan gave his weapons unto his lad, and said unto him: 'Go, carry them to the city.'

הַנֶּעֱר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֲצֹל הַגִּב וַיִּפֹּל
לְאַפּוֹ אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
וַיִּשְׁקֻוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ
אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל:

41 And as soon as the lad was gone, David arose out of a place toward the South, and fell on his face to the ground, and bowed down three times; and they kissed one another, and wept one with another, until David exceeded.

וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר
יְהוָה יִהְיֶה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זַרְעֵי וּבֵין
זַרְעֶךָ עַד־עוֹלָם: (פ)

42 And Jonathan said to David: 'Go in peace, forasmuch as we have sworn both of us in the name of the LORD, saying: The LORD shall be between me and thee, and Between my seed and thy seed, for ever.'

מפטיר לשבת חנוכה

The Maftir for Shabbat Hanukka corresponds to the day of Hanukka. When Shabbat occurs on the first day, read from the beginning through the portion of "the first day". On subsequent days, read only the portion corresponding to that day. On the eighth day, begin with the portion for the eighth day and continue to the end.

וַיְהִי בְיוֹם כְּלוֹת מֹשֶׁה לְהִקִּים אֶת־
הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־
כָּל־כְּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כְּלָיו
וַיִּמְשַׁח וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם:

יֵס א' And it came to pass on the day that Moses had made an end of setting up the tabernacle, and had anointed it and sanctified it, and all the furniture thereof, and the altar and all the vessels thereof, and had anointed them and sanctified them;

וַיִּקְרִיבוּ נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם
הֵם נְשִׂאֵי הַמִּטָּה הֵם הָעֹמְדִים עַל־
הַפְּקָדִים:

2 that the princes of Israel, the heads of their fathers' houses, offered—these were the princes of the tribes, these are they that were over them that were numbered.

וַיָּבִיאוּ אֶת־קִרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־
עֲגֻלֹת צֹב וּשְׁנֵי עֶשְׂרֵי בָקָר עֲגֻלָּה עַל־שְׁנֵי
הַנָּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאַחַד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי
הַמִּשְׁכָּן:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל
מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּכֹפִי
עֲבֹדָתוֹ:

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגֻלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן
אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם:

אֶת־שְׁתֵּי הָעֲגֻלֹת וְאֶת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן
לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּכֹפִי עֲבֹדָתָם:

וְאֶת־אַרְבַּע הָעֲגֻלֹת וְאֶת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר
נָתַן לְבְנֵי מֵרָרִי כְּכֹפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר
בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן:

וּלְבְנֵי קָהָת לֹא נָתַן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ
עָלָהֶם בְּכֹתֶף יִשָּׂאוּ:

וַיִּקְרִיבוּ הַנָּשִׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם
הַמִּשָּׁח אֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ הַנָּשִׂאִים אֶת־קִרְבָּנָם
לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם
נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם וַיִּקְרִיבוּ אֶת־קִרְבָּנָם
לְחֻנֻּכַּת הַמִּזְבֵּחַ: (ס)

וַיְהִי הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קִרְבָּנוֹ
נַחֲשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמִטֵּה יְהוּדָה:

וְקִרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

And they brought their offering before the LORD, six covered wagons, and twelve oxen: a wagon for every two of the princes, and for each one an ox; and they presented them before the tabernacle.

And the LORD spoke unto Moses, saying:

'Take it of them, that they may be to do the service of the tent of meeting; and thou shalt give them unto the Levites, to every man according to his service.'

And Moses took the wagons and the oxen, and gave them unto the Levites.

Two wagons and four oxen he gave unto the sons of Gershon, according to their service.

And four wagons and eight oxen he gave unto the sons of Merari, according unto their service, under the hand of Ithamar the son of Aaron the priest.

But unto the sons of Kohath he gave none, because the service of the holy things belonged unto them: they bore them upon their shoulders.

And the princes brought the dedication-offering of the altar in the day that it was anointed, even the princes brought their offering before the altar.

And the LORD said unto Moses: 'They shall present their offering each prince on his day, for the dedication of the altar.'

And he that presented his offering the first day was Nahshon the son of Amminadab, of the tribe of Judah;

and his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;

one golden pan of ten shekels, full of incense;

פֶּרֶךְ אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

15 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;

שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

16 one male of the goats for a sin-offering;

וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן נַחֲשֹׁן בֶּן־עַמִּינָדָב: (פ)

17 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Nahshon the son of Amminadab.

בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נֹתָנָל בֶּן־צִוְעָר נָשִׂיא
יִשָּׁשְׁכָר:

יוס"ג On the second day Nethanel the son of Zuar, prince of Issachar, did offer:

הִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת
שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מְלֵאִים סֶלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

19 he presented for his offering one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;

כָּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קִטְרֶת:

20 one golden pan of ten shekels, full of incense;

פֶּרֶךְ אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

21 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;

שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

22 one male of the goats for a sin-offering;

וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן נֹתָנָל בֶּן־צִוְעָר: (פ)

23 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Nethanel the son of Zuar.

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב
בֶּן־חֵלֹן:

יוס"ג On the third day Eliab the son of Helon, prince of the children of Zebulun:

קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת
בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

25 his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;

כָּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קִטְרֶת:

26 one golden pan of ten shekels, full of incense;

פֶּרֶךְ אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

27 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;

שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

28 one male of the goats for a sin-offering;

<p>וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִּים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן: (פ)</p>	<p>29 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Eliab the son of Helon.</p>
<p>בְּיוֹם הָרְבִיעִי נָשִׂיא לְבִנֵּי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׂדִיאוּר:</p>	<p>יוס ד' On the fourth day Elizur the son of Shedeur, prince of the children of Reuben:</p>
<p>קָרְבָּנוֹ קַעֲרֵת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:</p>	<p>31 his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;</p>
<p>כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:</p>	<p>32 one golden pan of ten shekels, full of incense;</p>
<p>פָּר אֶחָד בֶּן־בֶּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְש־אֶחָד בֶּן־שָׁנָה לְעֹלָה:</p>	<p>33 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;</p>
<p>שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:</p>	<p>34 one male of the goats for a sin-offering;</p>
<p>וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִּים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׂדִיאוּר: (פ)</p>	<p>35 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Elizur the son of Shedeur.</p>
<p>בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לְבִנֵּי שִׁמְעוֹן שְׁלֵמִיאל בֶּן־צוּרִישַׁדַּי:</p>	<p>יוס ה' On the fifth day Shelumiel the son of Zurishaddai, prince of the children of Simeon:</p>
<p>קָרְבָּנוֹ קַעֲרֵת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:</p>	<p>37 his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;</p>
<p>כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:</p>	<p>38 one golden pan of ten shekels, full of incense;</p>
<p>פָּר אֶחָד בֶּן־בֶּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְש־אֶחָד בֶּן־שָׁנָה לְעֹלָה:</p>	<p>39 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;</p>
<p>שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:</p>	<p>40 one male of the goats for a sin-offering;</p>
<p>וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִּים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן שְׁלֵמִיאל בֶּן־צוּרִישַׁדַּי: (פ)</p>	<p>41 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Shelumiel the son of Zurishaddai.</p>

ביום הששי נשיא לבני גד אליסף בן־דעואל:

יוס'ו

On the sixth day Eliasaph the son of Deuel, prince of the children of Gad:

קרבו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד פסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה:

43

his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;

כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:

44

one golden pan of ten shekels, full of incense;

פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה:

45

one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;

שעיר־עזים אחד לחטאת:

46

one male of the goats for a sin-offering;

ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתידים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זח קרבן אליסף בן־דעואל: (פ)

47

and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Eliasaph the son of Deuel.

ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן־עמיהוד:

יוס'ז

On the seventh day Elishama the son of Ammihud, prince of the children of Ephraim:

קרבו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד פסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה:

49

his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;

כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:

50

one golden pan of ten shekels, full of incense;

פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה:

51

one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;

שעיר־עזים אחד לחטאת:

52

one male of the goats for a sin-offering;

ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתידים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זח קרבן אלישמע בן־עמיהוד: (פ)

53

and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Elishama the son of Ammihud.

ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן־פדהצור:

יוס'ח

On the eighth day Gamaliel the son of Pedahzur, prince of the children of Manasseh:

קִרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת
בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לַמִּנְחָה:

כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֶיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:

וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתֻדִּים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קִרְבֵּן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצֹר: (פ)

בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בְנִימִן אֲבִידָן
בֶּן־גִּדְעָנִי:

קִרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת
בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לַמִּנְחָה:

כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֶיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:

וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתֻדִּים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קִרְבֵּן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעָנִי: (פ)

בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אַחִיעֶזֶר בֶּן־
עַמִּישַׁדָּי:

קִרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת
בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לַמִּנְחָה:

כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

his offering was one silver dish, the weight thereof
was a hundred and thirty shekels, one silver basin of
seventy shekels, after the shekel of the sanctuary;
both of them full of fine flour mingled with oil for a
meal-offering;

one golden pan of ten shekels, full of incense;

one young bullock, one ram, one he-lamb of the first
year, for a burnt-offering;

one male of the goats for a sin-offering;

and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lamb of the first year. This
was the offering of Gamaliel the son of Pedahzur.

On the ninth day Abidan the son of Gideoni, prince
of the children of Benjamin:

his offering was one silver dish, the weight thereof
was a hundred and thirty shekels, one silver basin of
seventy shekels, after the shekel of the sanctuary;
both of them full of fine flour mingled with oil for a
meal-offering;

one golden pan of ten shekels, full of incense;

one young bullock, one ram, one he-lamb of the first
year, for a burnt-offering;

one male of the goats for a sin-offering;

and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lambs of the first year.
This was the offering of Abidan the son of Gideoni.

On the tenth day Ahiezer the son of Ammishaddai,
prince of the children of Dan:

his offering was one silver dish, the weight thereof
was a hundred and thirty shekels, one silver basin of
seventy shekels, after the shekel of the sanctuary;
both of them full of fine flour mingled with oil for a
meal-offering;

one golden pan of ten shekels, full of incense;

פֶּרֶ אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

69 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;

שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

70 one male of the goats for a sin-offering;

וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קֶרְבֵּן אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדַּי: (פ)

71 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Ahiezer the son of Ammishaddai.

בְּיוֹם עֲשָׂתִי עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא לְבָנֵי אָשֶׁר
פִּגְעִיאל בֶּן־עֶכְרָן:

72 On the eleventh day Pagiel the son of Ochran, prince of the children of Asher:

קֶרְבָּנוֹ קַעֲרֵת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֶלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

73 his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;

כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

74 one golden pan of ten shekels, full of incense;

פֶּרֶ אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

75 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;

שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

76 one male of the goats for a sin-offering;

וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קֶרְבֵּן פִּגְעִיאל בֶּן־עֶכְרָן: (פ)

77 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Pagiel the son of Ochran.

בְּיוֹם שְׁנַיִם עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא לְבָנֵי נַפְתָּלִי
אֲחִירָע בֶּן־עֵינָן:

78 On the twelfth day Ahira the son of Enan, prince of the children of Naphtali:

קֶרְבָּנוֹ קַעֲרֵת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֶלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

79 his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;

כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

80 one golden pan of ten shekels, full of incense;

פֶּרֶ אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

81 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;

שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

82 one male of the goats for a sin-offering;

וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתֻדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אַחִירָה בֶן־עֲנָן: (פ)

83 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lambs of the first year.
This was the offering of Ahira the son of Enan.

זֹאתוּ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמִּשָּׁח אֹתוֹ
מֵאֵת נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲדֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים
עָשָׂרָה מִזְרָקֵי־כֶסֶף שְׁנַיִם עָשָׂר כַּפֹּת זָהָב
שְׁתֵּים עָשָׂרָה:

84 This was the dedication-offering of the altar, in the
day when it was anointed, at the hands of the princes
of Israel: twelve silver dishes, twelve silver basins,
twelve golden pans;

שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקַּעֲדָה הָאֶחָת כֶּסֶף
וּשְׁבַע־עָשָׂר הַמִּזְרָק הָאֶחָד כָּל כֶּסֶף הַכֵּלִים
אַלְפִים וָאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

85 each silver dish weighing a hundred and thirty
shekels, and each basin seventy; all the silver of the
vessels two thousand and four hundred shekels, after
the shekel of the sanctuary;

כַּפֹּת זָהָב שְׁתֵּים־עָשָׂרָה מְלֵאֹת קְטֹרֶת
עָשָׂרָה עָשָׂרָה הַכָּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־
זָהָב הַכַּפֹּת עָשָׂרִים וּמֵאָה:

86 twelve golden pans, full of incense, weighing ten
shekels apiece, after the shekel of the sanctuary; all
the gold of the pans a hundred and twenty shekels;

כָּל־הַבָּקָר לַעֲלֹה שְׁנַיִם עָשָׂר פָּרִים
אֵילִם שְׁנַיִם־עָשָׂר כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם
עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עֲזִים שְׁנַיִם עָשָׂר
לְחַטָּאת:

87 all the oxen for the burnt-offering twelve bullocks,
the rams twelve, the he-lambs of the first year twelve,
and their meal-offering; and the males of the goats
for a sin-offering twelve;

וְכָל בָּקָרוֹ זֶבַח הַשְּׁלָמִים עָשָׂרִים
וָאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילִם שְׁשִׁים עֲתֻדִים
שְׁשִׁים כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁשִׁים זֹאת חֲנֻכַּת
הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הַמִּשָּׁח אֹתוֹ:

88 and all the oxen for the sacrifice of peace-offerings
twenty and four bullocks, the rams sixty, the he-goats
sixty, the he-lambs of the first year sixty. This was the
dedication-offering of the altar, after that it was
anointed.

וּבָבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר
אֹתוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל
הַכַּפֹּת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי
הַקְּרָבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו: (פ)

89 And when Moses went into the tent of meeting that
He might speak with him, then he heard the Voice
speaking unto him from above the ark-cover that was
upon the ark of the testimony, from between the two
cherubim; and He spoke unto him.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

VIII:1 And the LORD spoke unto Moses, saying:

דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ
אֶת־הַנֵּרוֹת אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמִּנְדִּיחָה יֵאָרוּ
שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת:

2 'Speak unto Aaron, and say unto him: When thou
lightest the lamps, the seven lamps shall give light in
front of the candlestick.'

וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמִּנְדִּיחָה
הָעֵלָה נִרְתְּיָהּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

3 And Aaron did so: he lighted the lamps thereof so as
to give light in front of the candlestick, as the LORD
commanded Moses.

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד-
יִרְכָּה עַד-פְּרֻחֶיהָ מִקְשָׁה הוּא כַּמְרָאָה
אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֶּן עֹשֶׂה אֶת-
הַמִּנְרָה: (פ)

4

And this was the work of the candlestick, beaten work of gold; unto the base thereof, and unto the flowers thereof, it was beaten work; according unto the pattern which the LORD had shown Moses, so he made the candlestick.

הפטרת חנכה (שבת ראשון)

רְנִי וְשִׂמְחִי בַת-צִיּוֹן כִּי הִנְנִי-בָא וְשָׁכַנְתִּי
בְּתוֹכְךָ נֹאם-יְהוָה:

II:14

'Sing and rejoice, O daughter of Zion; for, lo, I come, and I will dwell in the midst of thee, saith the LORD.

וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל-יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא
וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכְךָ וַיָּדַעַת כִּי-
יְהוָה צִבְאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ:

15

And many nations shall join themselves to the LORD in that day, and shall be My people, and I will dwell in the midst of thee; and thou shalt know that the LORD of hosts hath sent me unto thee.

וְנִחַל יְהוָה אֶת-יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אֲדַמַּת
הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַם:

16

And the LORD shall inherit Judah as His portion in the holy land, and shall choose Jerusalem again.

הִס כָּל-בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נִעֹזר מִמֶּעוֹן
קֹדֶשׁ: (פ)

17

Be silent, all flesh, before the LORD; for He is aroused out of His holy habitation.

וַיִּרְאֵנִי אֶת-יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד
לִפְנֵי מַלְאָךְ יְהוָה וְהַשָּׁטָן עֹמֵד עַל-יְמִינוֹ
לְשַׁטְנוֹ:

III:1

And he showed me Joshua the high priest standing before the angel of the LORD, and Satan standing at his right hand to accuse him.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-הַשָּׁטָן וַיַּעַר יְהוָה בֶּךָ
הַשָּׁטָן וַיַּעַר יְהוָה בֶּךָ הַבַּחֲר בִּירוּשָׁלַם
הַלּוֹא זֶה אִוֵּד מִצֶּל מָאֵשׁ:

2

And the LORD said unto Satan: 'The LORD rebuke thee, O Satan, yea, the LORD that hath chosen Jerusalem rebuke thee; is not this man a brand plucked out of the fire?'

וַיְהוֹשֶׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִים וַעֲמַד
לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ:

3

Now Joshua was clothed with filthy garments, and stood before the angel.

וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל-הָעֹמְדִים לִפְנָיו לֵאמֹר
הִסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר
אֵלָיו רְאֵה הֵעֲבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנְךָ וְהִלְבַּשׁ
אֶתְךָ מַחֲלָצוֹת:

4

And he answered and spoke unto those that stood before him, saying: 'Take the filthy garments from off him.' And unto him he said: 'Behold, I cause thine iniquity to pass from thee, and I will clothe thee with robes.'

וַאֲמַר וַיְשִׁימוּ צִנְיָף טָהוֹר עַל-רֹאשׁוֹ
וַיְשִׁימוּ הַצִּנְיָף הַטָּהוֹר עַל-רֹאשׁוֹ
וַיִּלְבְּשׁוּהוּ בְּגָדִים וּמַלְאָךְ יְהוָה עֹמֵד:

5

And I said: 'Let them set a fair mitre upon his head.' So they set a fair mitre upon his head, and clothed him with garments; and the angel of the LORD stood by.

וַיַּעַד מַלְאָךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר:	6	And the angel of the LORD forewarned Joshua, saying:
כֹּה-אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם-בְּדַרְכֵי תֵלֵךְ וְאִם אֶת-מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם-אֶתְּהָ תִּדְרִין אֶת-בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת-חֲצָרֵי וְנָתַתִּי לְךָ מִהֲלָכִים בֵּין הָעַמִּידִים הָאֵלֶּה:	7	'Thus saith the LORD of hosts: If thou wilt walk in My ways, and if thou wilt keep My charge, and wilt also judge My house, and wilt also keep My courts, then I will give thee free access among these that stand by.
שָׁמַע-נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶתְּהָ וְרָעִיף הַיֹּשְׁבִים לִפְנֵיךְ כִּי-אֲנֹשִׁי מוֹפֵת הִנֵּה כִי-הִנְנִי מֵבִיא אֶת-עַבְדִּי צִמָּח:	8	Hear now, O Joshua the high priest, thou and thy fellows that sit before thee; for they are men that are a sign; for, behold, I will bring forth My servant the Shoot.
כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל-אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנְנִי מִפְתַּח פֶּתַחָהּ נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת וּמִשְׁתִּי אֶת-עֵז הָאָרֶץ-הַזֹּאת בְּיוֹם אֶחָד:	9	For behold the stone that I have laid before Joshua; upon one stone are seven facets; behold, I will engrave the graving thereof, saith the LORD of hosts: And I will remove the iniquity of that land in one day.
בְּיוֹם הַהוּא נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרָאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל-תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל-תַּחַת תְּאֵנָה:	10	In that day, saith the LORD of hosts, shall ye call every man his neighbour under the vine and under the fig-tree.
וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיַּעֲרֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר-יָעוֹר מִשְׁנָתוֹ:	IV:1	And the angel that spoke with me returned, and waked me, as a man that is wakened out of his sleep.
וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה (כ' וַיֹּאמֶר) [ק' וְאָמַר] רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כָּלָה וְגִלְגָּה עַל-רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נְרִתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצְקוֹת לְנֵרוֹת אֲשֶׁר עַל- רֹאשָׁהּ:	2	And he said unto me: 'What seest thou?' And I said: 'I have seen, and behold a candlestick all of gold, with a bowl upon the top of it, and its seven lamps thereon; there are seven pipes, yea, seven, to the lamps, which are upon the top thereof;
וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִיְמִין הַגִּלְגָּה וְאֶחָד עַל-שְׂמָאלָהּ:	3	and two olive-trees by it, one upon the right side of the bowl, and the other upon the left side thereof.'
וָאֲנִי וַיֹּאמֶר אֶל-הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה-אֵלֶּה אֲדֹנָי:	4	And I answered and spoke to the angel that spoke with me, saying: 'What are these, my lord?'
וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה-הֵמָּה אֵלֶּה וַיֹּאמֶר לֹא אֲדֹנָי:	5	Then the angel that spoke with me answered and said unto me: 'Knowest thou not what these are?' And I said: 'No, my lord.'
וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר-יְהוָה אֶל-זֶרְבָבֶל לֵאמֹר לֹא בְחֵיל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם-בְּרוּחִי אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת:	6	Then he answered and spoke unto me, saying: 'This is the word of the LORD unto Zerubbabel, saying: Not by might, nor by power, but by My spirit, saith the LORD of hosts.

מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל
לְמִישָׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה
תְּשֹׂאוֹת תָּן תָּן לָהּ: (פ)

7

Who art thou, O great mountain before Zerubbabel?
thou shalt become a plain; and he shall bring forth
the top stone with shoutings of Grace, grace, unto it.'

הפטרת חנכה (שבת שני)

וַיַּעַשׂ חִירָם אֶת־הַכִּיּוֹרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים
וְאֶת־הַמְּזֻרְקוֹת וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־
כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
בֵּית יְהוָה:

VII:40

And Hiram made the pots, and the shovels, and the
basins. So Hiram made an end of doing all the work
that he wrought for king Solomon in the house of
the LORD:

עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגִלְתֵּי הַפְּתָרֹת אֲשֶׁר־עַל־
רֹאשׁ הָעַמֻּדִים שְׁתֵּי וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתֵּי
לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גִלְוֹת הַפְּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־
רֹאשׁ הָעַמֻּדִים:

41

the two pillars, and the two bowls of the capitals that
were on the top of the pillars; and the two networks
to cover the two bowls of the capitals that were on the
top of the pillars;

וְאֶת־הָרִמּוֹנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לְשְׁתֵּי
הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רִמּוֹנִים לְשְׂבָכָה
הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גִלְוֹת הַפְּתָרֹת
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמֻּדִים:

42

and the four hundred pomegranates for the two
networks, two rows of pomegranates for each
network, to cover the two bowls of the capitals that
were upon the top of the pillars;

וְאֶת־הַמְּכֻנוֹת עָשָׂר וְאֶת־הַכִּיּוֹרֹת עָשָׂה
עַל־הַמְּכֻנוֹת:

43

and the ten bases, and the ten lavers on the bases;

וְאֶת־הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנַיִם־עָשָׂר
תַּחַת הַיָּם:

44

and the one sea, and the twelve oxen under the sea;

וְאֶת־הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְּזֻרְקוֹת
וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים (כ' הָאֶחָד) [ק' הָאֶחָד]
אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה
נְחֹשֶׁת מְמָרָט:

45

and the pots, and the shovels, and the basins; even all
these vessels, which Hiram made for king Solomon,
in the house of the LORD, were of burnished brass.

בַּכֶּכַר הַיַּרְדֵּן יָצַקם הַמֶּלֶךְ בְּמַעְבְּה
הָאֲדָמָה בֵּין סֻכוֹת וּבֵין זָרְתָן:

46

In the plain of the Jordan did the king cast them, in
the clay ground between Succoth and Zarethan.

וַיֵּנַח שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מְרַב מְאֹד
מְאֹד לֹא נִחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת:

47

And Solomon left all the vessels unweighed, because
they were exceeding many; the weight of the brass
could not be found out.

וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית
יְהוָה אֵת מִזְבֵּחַ הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר
עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב:

48

And Solomon made all the vessels that were in the
house of the LORD: the golden altar, and the table
whereupon the showbread was, of gold;

וְאֵת־הַמְּנֹרֹת חָמֵשׁ מִיְּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמָאל
לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפָּרַח וְהַנֶּחֱרֵת
וְהַמְּלָקָחִים זָהָב:

49

and the candlesticks, five on the right side, and five on the left, before the Sanctuary, of pure gold; and the flowers, and the lamps, and the tongs, of gold;

וְהַסְּפֹת וְהַמְּזֻמָּרוֹת וְהַמְּזָרְקוֹת וְהַכַּפֹּת
וְהַמַּחְתֹּת זָהָב סָגוּר וְהַפִּתּוֹת לְדִלְתוֹת
הַבַּיִת חֲפָנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים לְדִלְתֵי
הַבַּיִת לַהֲיִכָּל זָהָב: (פ)

50

and the cups, and the snuffers, and the basins, and the pans, and the fire-pans, of pure gold; and the hinges, both for the doors of the inner house, the most holy place, and for the doors of the house, that is, of the temple, of gold.